

MEMORIALE ORDINIS FRATRUM MINORUM A FRATRE IOANNE DE KOMOROWO COMPILATUM

E D I D E R U N T

XAVERIUS LISKE & ANTONIUS LORKIEWICZ

LEOPOLI
SUMPTIBUS ACADEMÆ SCIENTIARUM CRACOVIENSIS
TYPIS INSTITUTI NATIONALIS OSSOLINSIANI
MDCCCLXXXVI

80755

A standard linear barcode representing the number 1180070999.

1180070999 PAd

I.

Rzadko może kiedy wydawcy zabytków piśmiennych z odległej przeszłości w tak szczęśliwem znajdują się położeniu, jak wydawcy kroniki zakonu św. Franciszka, spisanej przez Jana z Komorowa, członka tegoż zakonu,— mają bowiem do dyspozycyi aż trzy rękopisy, pochodzące z pod pióra samego autora: mianowicie dwa obszerniejsze i jeden krótszy.

Z pomiędzy dwóch obszerniejszych pierwsze miejsce zajmuje rękopis znajdujący się w bibliotece XX. Czartoryskich w Krakowie pod nr. 3792. Jest to kwartant oprawny w białą skórę, z wyciskami po obu stronach, z napisem na grzbiecie nowszą ręką: *Liber memorabilium Fr. Minorum in Polonia*. Zewnętrzny brzeg rękopisu jest czerwono nakrapiany. Pierwsze cztery strony są czyste; następuje potem 6 kartek drukowanych, z których pierwsza strona obejmuje intytulację posłania wy stosowanego przez Franciszka Gonzage generała do członków zakonu, pod tem znajduje się winieta przedstawiająca Matkę Boską z dzieciątkiem Jezus a niżej napis: *pertinet ad Archivum Provinciae Poloniae*. Na następnej stronie umieszczono drobnym drukiem polecenie (*paraclaes*) prowincyała Mikołaja Rusina do braci zakonnych w Polsce, na trzeciej zaś stronie rozpoczyna się większym drukiem pismo świezo mianowanego generałem Gonzagi w sprawie reformy zakonu wydane, jak się dowiadujemy z końcowego ustępu na str. 10, w Rzymie dnia 27 Listopada 1579 roku. Następna strona jest czysta, potem z innym papierem zaczyna się nasz rękopis, którego pierwszych kilkudziesiąt kartek w większej połowie ucierpiało wskutek wilgoci. U góry pierwszej stronnicy po lewej ręce znajdujemy napis: *I. N. R. I.* po prawej stronie zaś wyrazy: *Fr. Ioannes de Komorowo hunc librum compilavit*.

Kronika sama zaczyna się od słów czerwonym atramentem napisanych: *Incipit breve memoriale Ordinis fratrum Minorum maxime rectorum ipsius ordinis et contingencium in ordine scilicet circa altercaciones, dissensiones eiusque ac turbaciones*

temporibus et causis diversis, deinde et specialiter de provincia Polonie ac locorum fundacione cautelaque presencium et futurarum preter gracias vive vocis et privilegia, quia ista omnia sufficienter descripta sunt per regestra ordinis, firmamenta trium ordinum, speculum Minorum ac supplementum.

Inicjał następnego ustępu pisany także czerwonym atramentem; tym samym atramentem robi także autor liczne kreseczki w kształcie przecinka za wyrazami lub w wielkich literach, podkreśla często początek zdania, pisze dla zaznaczenia ważności po kilka wyrazów lub je z tegosamego powodu podkreśla a wreszcie zaznacza treść tekstu na marginesie.

Rękopis ten, numerowany kartkami, pisany jest tąsamą ręką (Komorowskiego) aż do strony 136a, gdzie po wyrazach *relectus est* w środku wiersza rozpoczyna się druga ręka z tegosamego mniej więcej czasu, ustaje jednak już na następnej stronie, na której tasama ręka napisała już tylko 6 i pół wiersza z wyrazami końcowemi *consumpta est*. Z nowym ustępem zaczyna się trzecia ręka z wieku 17. Strona ta (136b) jest pisana do końca wielkimi literami, następna już drobniejszemi i więcej ścieśnionemi, z stroną zaś 138a zaczyna się inny atrament i ostrzejše pióro, ręka atoli pozostaje tasama; kończy się zaś na stronie 162 wyrazami: *secundum librum sentenciarum*, poczem dokończyła inna ręka wyrazami: *obiit tandem plenus dierum et bonorum operum Cracoviae Anno Domini 1593*. Reszta tej kartki jak i trzy następne są próźne; poczem następuje na 3 $\frac{1}{4}$ kartkach dość chaotycznie sporządzony spis materyj w rękopisie zawartych. Potem jest znowu 19 $\frac{3}{4}$ kartek próżnych, dalej zaś zapisała niedbale, prawdopodobnie późniejsza od notowanych wypadków ręka, bladym atramentem dwie kartki; w końcu jest jeszcze 21 kartek próżnych.

Że rękopis, o którym mowa, pochodzi z pod pióra Komorowskiego, dowodzi wspomniana już a na samem czele umieszczona notatka: *Fr. Ioh. de Komorovo hunc librum compilavit* napisana tąsamą ręką co rękopis. Za tem zaś, że rękopis ten tak daleko, jak sięga ręka samego Komorowskiego, w porządku chronologicznym, w jakim powstały obie obszerniejsze redakcye, pierwsze zajmuje miejsce, świadczą liczne poprawki, zapiski i dopiski na marginesie a często nawet na powlepianych większych lub mniejszych karteczkach.

Z nową ręką odwraca się stosunek tego rękopisu do drugiego, odtąd bowiem ten ostatni jest oryginałem dla pierwszego, jak daleko sięga ręka dwóch pierwszych kontynuatorów, z tą tylko różnicą, że przepisywacz opuścił z drugiego rękopisu (str. 363) wzmiankę drugiego kontynuatora o gorszących stosunkach Jana z Spławia, gwardyana lubelskiego z szaretkami; nadto kiedy w ręk. Jag. p. 365 trzeci kontynuator, nawiązując do opowiadania swego poprzednika o Hanibalu Roselli, pisze: *obiit ibidem Cracoviae a. D. 1592 sub officio admodum reverendi patris Gabrielis Czernieviensis*, to w ręk. Czar. p. 162 dopisała w tem miejscu nowa ręka już tylko wyrazy, *obiit tandem plenus dierum et bonorum operum Cracoviae anno domini 1593*.

Drugi rękopis znajduje się w bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie pod nr. 3539. Jest to kwartant w nowej oprawie. Na pierwszej stronicy znajduje się

długi, bo aż do połowy jej sięgający napis, w większej części nieczytelny; poniżej po lewej stronie innym atramentem wyrazy *Deus tuorum*; u dołu zaś tasamą ręką, co napis u góry, napisano *Pro venerando patre Raphaele de Proschovvycze gwardiano cracoviensi*, nieco niżej zaś ukośnie *annorum*. Następna strona jest czysta; na trzeciej stronie zaraz u góry zaczyna się tasamą ręką, co na pierwszej stronie, napis: *Historia tragedialis et multum lugubris, excitata inter reverendum in Christo patrem fratrem Benedictum....*¹ Benkovycz commissarium generalem et dominos Wratislavienses in negocio fratrum Minorum ordinis sti Francisci regularis observancie et fratrem eiusdem ordinis olim de reformatis, quem (?) domini Wratislavienses expulerunt ignominiose fratrem de regulari observancia ex loco s. Bernardini contra equitatem iusticie incipit feliciter et dividitur presens historia in quatuor partes seu capitula, que in locis suis patcebunt. Bezpośrednio potem następuje opowiadanie samo, odnoszące się do roku 1522 a obejmujące stron czternaście.

Dopiero z kartką szesnastą z innym papierem zaczyna się kronika Komorowskiego. Kartka ta podlepiona u grzbietu na skrawku, zdaje się, takiego samego papieru, co pierwszych 15 kartek, zawiera napis napisany czerwonym atramentem wielkimi literami, tak że zajmuje całą stronnicę i jedną trzecią następnej a brzmiącej zupełnie tak samo jak napis w rękopisie Cz.² z tą tylko różnicą, że w końcu po wyrazie *suplementum* dodano jeszcze *seu compendium*.

Rękopis liczbowany jest podwójnie, raz u dołu, zaczawszy od samego początku, według kartek, następnie z kartką siedemnastą, z której się rozpoczyna kronika Komorowskiego, u góry według stronnic a z stroną 85 (według tego ostatniego liczbowania) zaczyna się u dołu na marginesie nowe liczbowanie według kartek tak, że odtąd potrójne liczbowanie ma miejsce.

Z kartką 17 zaczyna się od samej góry czerwonym inicyałem opowiadanie Komorowskiego, atoli 9 i pół wiersza (z których dwa pierwsze większymi literami) są pisane inną ręką a dopiero w połowie dziesiątego wiersza zaczyna się tasama ręka, która pisała rękopis Cz. a więc ręka Komorowskiego, sięga zaś aż do samego końca str. 295 (według drugiej paginacji), kończąc się wyrazami *litteris et nunciis que*, na następnej stronie (296) napisała, zdaje się, tasama ręka, która napisała 9 i pół wiersza na pierwszej stronie także 9 i pół wiersza, z ostatniemi wyrazami *sanctus sepeditus*; potem wraca znowu ręka Komorowskiego, ale sięga już tylko poza większą połowę następnej strony (297) mianowicie aż do wyrazów *fratrum et leticia* włącznie. Ztąd po małym odstępie w tym samym wierszu zaczyna się ręka, która już na tej samej stronie u góry na marginesie umieściła dopisek, sięga zaś aż do strony 333, na której napisała jeszcze 5 wierszy; reszta tej strony pozostała próżną.

¹) spelzłe, zdaje się *de*.

²) W dalszym ciągu rękopis Czartoryskich będziemy oznaczali początkowymi literami Cz., rękopis Jagielloński literami Jag., a rękopis Krasimierskich literami Kr.

Na następnej stronie (334) jako dalszy ciąg kroniki zaczynają się zapiski zatytuowane pod znakiem ukrzyżowanego (I. N. R. I.) słowami: *Incipit supplementum Chronice Ordinis Fratrum Minorum Cenobii s. Bernardini Cracovie excerptum de chronica ordinis loci Varsoviensis per fratrem Innocentium de C. Radomie. Anno domini 1581.* Wypiski te sięgają aż do strony 365, gdzie mniej więcej w połowie stronniczy kończą się wyrazami *feria tercia et quinta* niedokończonego zdania, które uzupełniła znacznie późniejsza ręka, pisząca rozwlekle a sięgająca prawie do samego końca na str. 369, gdzie ósm wierszy końcowych dopisała inna ręka. Rękopis kończy się na str. 371, na której znajdują się już tylko wyrazy: *capitulum Calissii A. D. 1620.* Zresztą cala ta kartka jak i pozostałe jeszcze 4 są późne, tylko na str. 374 (nieliczbowanej) napisano: *Hoc manuscriptum est venerabilis patris Ioannis Komorovii.*

Cały ten rękopis według części, rozmaitemi pisanych rękami, rozmaitą też ma fizyognomią. Pierwsza część, jako przepisana z oryginału przez samego autora aż do str. 295 a względnie 297 wolna od dopisków i poprawek, jest mniej więcej starannie napisana. Na marginesie zaznacza autor krótko treść, od strony 70 napotykamy na marginesie także inną rękę. Czerwonego atramentu i wyróżniających się wielkością liter używa autor, gdy podaje wiadomość o wyborze nowego generała, czerwonym atramentem podkreśla nadto bardzo często zaznaczoną na marginesie treść, z resztą używa go w ogóle tak jak w rękopisie Cz.

Następna ręka (str. 297) pochodząca mniej więcej z połowy szesnastego wieku, pisze niedbalej, przekreśla gdziekolwiek, wpisuje, treść na marginesie już rzadziej zaznacza, w jednym zaś miejscu (str. 330—331) zamazawszy napisany ustęp, napisała 15 wierszy powtórnie na naklejonej w tem miejscu karteczkę.

Wypiski Inocentego z C. wolne są od poprawek i przemazywań. Ku końcowi tylko bezpośrednio przed ową wzmianką o gwardyanie lubelskim Janie ze Splawia zamazano atramentem trzy wiersze. Być może, że zawierały coś jeszcze drastyczniejszego od powyższej wiadomości i że przepisywał, który tę ostatnią wiadomość w rękopisie Cz. opuścił, wiersze te, zawierające może coś jeszcze bardziej niemięlego dla zakonu, umyślnie zamazał.

Następna ręka pisząca bardzo rozwlekle jest z wieku 17 a jeszcze późniejszą jest ostatnia, która napisała 8 końcowych wierszy¹.

¹⁾ Według Zeissberga, który tę wiadomość otrzymał od Żegoty Paulego, miał się znajdować egzemplarz naszej kroniki także w bibliotece klasztoru bernardyńskiego we Lwowie, według zasięgniętych na miejscu informacji nie tam o tem nie wiedzą; być jednak może, że w tej bibliotece znajdował się przed r. 1873, w którym Zeissberg wydał kronikę Komorowskiego, tensam egzemplarz, o którym właśnie mówiliśmy, bo jak z notatki na pierwszej jego stronie się przekonywamy, zakupiono go do biblioteki jagiellońskiej dopiero w r. 1875.

Trzeci znacznie krótszy rękopis, który mamy przed sobą, jest tym samym, który miał profesor Zeissberg, wydając¹ kronikę Komorowskiego (*Archiv für öster. Geschichte XLIX B. II Hälfte* S. 297 i osobna odbitka). Profesor Zeissberg otrzymał go za pośrednictwem Dra Wilhelma Arndta w Berlinie od senatora Hubego. Rękopis ten znajduje się dzisiaj w bibliotece ordynacyji Krasińskich w Warszawie bez liczby katalogowej. Jest to kwartant, składający się z 60 kartek. Zaczyna się pod znakami ukrzyżowanego od słów tytułowych: *Incipit tractatus cronicæ fratrum minorum observancie a tempore Constanciensis consilii et specialiter de provincia Polonie per Iohannem de Komorovo eiusdem ordinis minimum collectus.*

Rękopis ten jest pisany trzema rękami, pierwsza kończy się wyrazami *periculum imminentis* na str. 25, druga wyrazami *regule sancte* na str. 71, trzecia ręka sięga do końca str. 116, następuje $3\frac{1}{2}$ stronniczy próżnych, na ostatniej stronniczy u góry zaznaczone są nowszą, bo z 18 wieku, ręką stronnice, na których są wzmianki o Stanisławie z Korzepia, Stanisławie de Huyma i Stanisławie de Slapy; pod tem następuje w chronologicznym porządku spis stronnic, na których się znajdują wzmianki o założeniu pojedyńczych klasztorów w Polsce; tasama ręka zaznaczyła te wzmianki obok innych tegoż rodzaju przy tekscie na marginesie; na samym wstępnie zaś u samej góry pierwszej stronniczy przepisała z opuszczeniem pierwszego wyrazu tytuł kroniki tuż ponad tytułem napisanym przez samego Komorowskiego. Na tejże stronniczy znajdują się dwie notatki, odnoszące się do samego Komorowskiego, każda notatka pisana jest inną ręką, obie jednak ręce pochodzą z 18 wieku. Z resztą rękopis ten opisał już dokładnie prof. Zeissberg, tutaj tylko jeszcze dodamy, że rękopis ten dzisiaj jest oprawny cały w brunatną skórkę z złotemi obwódkami na wiekach i napisem w środku: *Iohannis de Komorovo tractatus cronicæ fratrum minorum.* Pierwsza część rękopisu, pisana starannie, pochodzi niewątpliwie z pod pióra samego Komorowskiego, albowiem pismo to jest zupełnie podobne do pisma opisanych wyżej rękopisów, nadto używa pisarz w tensam sposób czerwonego atramentu, co w tamtych, z tą tylko różnicą, że w drugim z nich używa go także, gdy wspomina o wyborach najwyższych dygnitarzy zakonu. Wobec tego o tyle tylko jest słuszne zdanie prof. Zeissberga, uważającego rękopis ten za kopią, że jest on nią niezawodnie, ale kopią pisana w pierwszej części przez samego Komorowskiego. Jest to wbrew zdaniu Zeissberga tensam rękopis, który według Janockiego² znajdował się w bibliotece Załuskich i był według niego *ipsius auctoris manu eleganter admodum conscriptus*; rękopis ten miał bowiem tensam tytuł, co nasz; tego zaś, że w dalszym ciągu pisany był ręką inną, mógł łatwo nie spostrzec bibliotekarz, tem bardziej, że obie następne ręce z tegosamego pochodzą czasu i w ogóle nie bardzo różnią się od pierwszej.

¹⁾ Porównawszy starannie wydanie prof. Zeissberga z rękopisem Krasińskich, podajemy na końcu tej przedmowy spis błędów, które się wkradły do tego wydania.

²⁾ *Ianociana I*, 152, także wspomina Załuski: *Programma litterarium* p. 20 i Jabłonowskiego *Museum Polonorum* p. 117.

Jeśli stosunek ręk. Cz. do jego kopii t. j. ręk. Jag. od razu w jasnym przedstawia się świetle, to nierównie trudniej przychodzi oznaczyć, w jakim stosunku mniejszy rękopis pozostaje do obszerniejszego.

Ponieważ zaś obydwa większe rękopisy, jako oryginał i jego kopia, oczywiście, jak daleko w obydwóch sięga ręka Komorowskiego, pod względem treści wcale się nie różnią między sobą a na pytanie, w jakim stosunku pod względem treści mniejsza redakcja pozostaje do większej, na innem będziemy się starali odpowiedzieć miejscu, więc tutaj przedewszystkiem będzie nam chodziło o wykazanie, z którym z obszerniejszych rękopisów, czy z oryginałem (ręk. Cz.), czy też z jego kopią (ręk. Jag.), mniejszy rękopis w bliskiem znajduje się pokrewieństwie pod względem, że się tak wyrazimy, wzajemnego pochodzenia.

Otoż po bliższem porównaniu mniejszego rękopisu z obydwojoma obszerniejszymi przychodzimy do przekonania, że jest on bardziej zbliżony do rękopisu Cz. aniżeli do ręk. Jag. i to z następujących powodów:

Wspomnieliśmy już, że w ręk. Cz. znajdują się dość liczne poprawki i wpiski, natomiast ręk. Jag. z uwzględnieniem tych wszystkich poprawek starannie jest odpisany; przypatrywszy się zaś bliżej mniejszemu rękopisowi, spostrzegamy, że zgadza się z rękopisem Cz. w pierwotnym jego stanie, to znaczy, że owych późniejszych wpisek i poprawek, porobionych w oryginalnym rękopisie obszerniejszej redakcji, w mniejszej redakcji nie znajdujemy po największej części uwzględnionych. I tak co się tyczy wpisek umieszczonego na boku, czy też u góry lub spodu lub wreszcie na wklejanych karteczkach w oryginale obszerniejszej redakcji, nie znajdujemy w odnośnym miejscu krótszej redakcji wzmianki o wniesionej na kapitule w Opawie 1460 przez braci węgierskich prośbie, aby ich napowrót przyjęto w skład obserwantów (Cz. 49a). Również nie ma w mniejszej redakcji (p. 43) później dopiero w ręk. Cz. (p. 52a) dopisanej wzmianki o macoszem obchodzeniu się z klasztorami polskimi z strony wikaryuszów prowincjalnych w czasie, kiedy Polska nie tworzyła jeszcze dla siebie osobnej prowincji. Dalej znajdują się w ręk. Cz. na str. 66a i 66b również później dopisane zdania, których nie ma wśród równo-brzmiących z resztą ustępów w ręk. Kr. Pomiędzy kartą 74 a 75 (ręk. Cz.) znajdują się wklejona kartka z większym ustęmem o znalezionej w klasztorze we Warcie książecze, w której znalazły autor opis podróży Jana Kapistranego do Polski, nie wspomina zaś o tem autor nic w ręk. Kr. Taksamo znajdują się na str. 75a osobno dwa krótkie zdania, na str. 80a również krótkie zdanie a nieco niżej wyrazy „*et puritatum*“; na str. 88a w dwóch miejscach po kilka wyrazów — których jako później w ręk. Cz. dopisanych nie ma również w ręk. Kr. Wreszcie pomiędzy kartami 90 a 91 wklejona jest karteczka ze wzmianką o Augustynie z Ponieca, której również nie ma w ręk. Kr.

Ograniczyliśmy się, rozumie się, do wymienienia tylko takich ustępów, zdań i pojedynczych wyrazów, które jako później dopisane w oryginale wśród równo-brzmiącego z resztą w obydwóch redakcjach tekstu w ręk. Kr. się nie znajdują.

Taksamo nie znajdujemy w nim uwzględnionych poprawek porobionych w ręk. Cz. Tak np. w tym ostatnim (pag. 33b) o generalnej kapitule całego zakonu ś. Franciszka (*capitulum generalissimum*)¹ w r. 1443 powiedziano, że się odbyła w Padwie a dopiero później na boku dopisano: *alibi scribitur, quod Pisis capitulum celebratur*, a kiedy w kopii tego rękopisu t. j. w ręk. Jag. (p. 71) czytamy już *Pisis*, to w ręk. Kr. zgodnie z tem, co było pierwotnie w ręk. Cz. napisano „*Padue*“ (p. 15).

Podobnych przykładów możnaby przytoczyć więcej; ograniczymy się tylko jeszcze do zestawienia ze wszystkich trzech rękopisów zdania, odnoszącego się do wikaryusza zakonu Jana Szklarza z Krakowa, który wbrew opinii duchowieństwa świeckiego twierdził, że schizmatyków przyjmowanych do kościoła katolickiego, nie potrzeba chrzcić powtórnie. Zdanie to tak opiewa:

w ręk. Kr. p. 104

Et hec omnia probavit in conspectu pontificum et doctorum multorum tam Vilne quam Cracovie munitus litteris summorum pontificum et auctoritatibus catholicorum bus catholicorum doctorum

w ręk. Cz. p. 85a

Et hec omnia probavit in conspectu pontificum et doctorum multorum „munitus litteris summi pontificis et auctoritatibus catholicorum“ tam Vylne quam Cracovie

w ręk. Jag. p. 184

Et hec omnia probavit in conspectu pontificum et doctorum multorum litteris summorum pontificum et concilio Florentino et doctorum dictis catholicorum tam Vylne quam Cracovie

Widzimy z powyższego zestawienia, że ustępy w ręk. Kr. i Cz. są niemal równobrzmiące a cała różnica polega prawie tylko na tem, że wyrazy, ujęte przez nas w ustępie rękopisu Cz. w cudzysłów, u spodu dopisane każe autor, może tylko przez pomyłkę, umieścić nie po wyrazie „*Cracovie*“, jak jest w ręk. Kr., ale po wyrazie „*multorum*“, przez co sens się zmienia. Tymczasem w ręk. Jag. jak z jednej strony zostawienie wyrazów „*tam Vylne quam Cracovie*“ na temsamem miejscu, co w ręk. Cz., świadczy o bliższem pokrewieństwie ręk. Jag. z ręk. Cz., tak znów z drugiej strony dodanie wyrazów „*et consilio Florentino*“, których nie ma ani w ręk. Cz. ani też w ręk. Kr., każe się domyślać bliższego pokrewieństwa tych dwóch ostatnich między sobą.

Zanim jednakże przystąpimy do bliższego oznaczenia stosunku mniejszej kroniki t. j. rękopisu Kr. do oryginału większej t. j. rękopisu Cz., musimy się jeszcze wprzód ostatecznie załatwić z kwestią autorstwa pierwszej z nich. Przedewszystkiem, jak to już z resztą na innem podnieśliśmy miejscu, wypada zaznaczyć, że mniejszej kroniki nie posiadamy w oryginale, ale tylko kopią jej, napisaną w pierwszej części przez samego Komorowskiego a kontynuowaną przez dwóch przepisywaczy, że zatem musiał być istnieć oryginał, z którego kopia ta została sporządzona,

¹⁾ Tak się nazywała kapitula, w której brali udział reprezentanci wszystkich gałęzi, na jakie z czasem rozdzielił się zakon ś. Franciszka.

to też w ciągu dalszej argumentacyi, mówiąc o mniejszej kronice, zawsze ten oryginał będącym mieli na myśli. Już sama zewnętrzna strona tego rękopisu przemawia za tem: jest bowiem bardzo starannie pisany, wolny od poprawek, jeśli zaś jeszcze zważymy, że z jednej strony w rękopisie tym, jak daleko sięga ręka Komorowskiego, na 24 stronnicach zebrane są szczegóły, które w kronice większej wśród innego materyalu porozrzucane są na 80 stronach, że dalej nie zawsze w tym samym po sobie następują porządku a nierzaz w nieco odmiennej podane są formie, z drugiej znowu strony mniejsza kronika ma wstęp zupełnie inny a nadto obok innych mało znaczących różnic, o sprawach czeskich (p. 21—24) daleko obszerniej mówi aniżeli większa kronika, przychodzimy, nie wchodząc jeszcze w to, która kronika — większa czy mniejsza wcześniej powstała, do przekonania, że jak ręk. Jag. jest mniej więcej wierną kopią ręk. Cz., tak znowu ręk. Kr. jest kopią oryginału, który prawdopodobnie zagiął. Bo co się tyczy dwóch drugich części pisanych innymi rękami, to już pod tym względem nie może istnieć żadna wątpliwość. Gdyż do wyłuszczonej wyżej względów przystępuje co do tych części jeszcze ta okoliczność, że obie te części, jakkolwiek równie starannie pisane co pierwsza, zawierają jednak błędy pisarskie, że w jednym miejscu ustęp, opuszczony przez nieuwagę przez rękę trzecią, dopisała na marginesie inna, zdaje się, druga ręka (p. 73), że w przedstawieniu szczegółów zawartych w obydwóch kronikach znajdują się czasem małe różnice, że nawet gdzieniegdzie w mniejszej kronice dokładniejsze znajdujemy wiadomości i tak np. przy wzmiance o kapitule prowincyjonalnej w Lublinie r. 1469, na której Anioł z Ostrowa obrany został wikaryuszem prowincyjonalnym, ręk. Kr. podaje dokładną datę (p. 51), której nie ma rękopis obszerniejszy.

Najlepszym jednak dowodem, że obie części rękopisu, pisane innymi rękami, są kopią oryginału sporzązonego przez samego Komorowskiego, jest okoliczność, że ucieczka z Sambora podczas napadu Turków w r. 1498, którą opisuje Komorowski jako uczestnik, w ręk. Kr. szerzej jest opisana aniżeli w obszerniejszej redakcyi i że dalej przy wzmiance o procesie pomiędzy Pileckim a Mikołajem z Kurozwęk dodaje w mniejszej, iż był wtenczas jeszcze człowiekiem świeckim (Kr. 58 *adhuc seculari existente*).

Wykazawszy tym sposobem, że rękopis mniejszy jest więcej zbliżony do oryginału obszerniejszej redakcyi t. j. do rękopisu Cz., dalej że jest tylko kopią oryginału sporzązonego przez samego Komorowskiego, będącym się starali oznaczyć bliżej stosunek, w jakim oryginał tej mniejszej redakcyi pozostaje do oryginału większej.

Dwa przypadki są tu możliwe: albo mniejszy rękopis został rychlej napisany i dopiero później rozszerzony, albo też odwrotnie został później ułożony i jest niejako wyciągiem z obszerniejszego, uwzględniającym głównie historią zakonu w Polsce.

Na pierwszy rzut oka to drugie przypuszczenie zdaje się prawdopodobniejszym a to tem bardziej, że w mniejszej kronice autor w rzeczy samej odwołuje się czterokrotnie na inną swoją, dawniej już ułożoną obszerniejszą kronikę, mianowicie po raz pierwszy (pag. 6), gdzie opowiedziawszy o Heliaszu i tych, co poszli w jego

ślady, pomija cały okres czasu aż do czasów Grzegorza XI dodając, że to wszystko można znaleźć „*in sermone de statu et contingenciis religionis nostre per me hy- storialiter collecto*“, jakoż ten czas w obszerniejszej redakcyi w rzeczy samej jest uwzględniony. Na trzech innych miejscach (pag. 10, 16 i 34) mówi autor krótko *in sermone* lub też *in sermone de contingenciis religionis*. Wprawdzie napis, jaki mają z bardzo małą różnicą oba obszerniejsze rękopisy, brzmi odniemnie i jest znacznie dłuższy, ale i tę okoliczność, gdyby zresztą nic innego przeciw identyczności tej obszerniejszej redakcyi z dziełem cytowanem przez Komorowskiego w mniejszej nie przemawiało, można by sobie wytłumaczyć w ten sposób, że umieszczony bezpośrednio przed tekstem w obydwoch obszerniejszych rękopisach napis nie jest właściwym tytułem, ale tylko *proemium* a kartka z tytułem zginęła, aby było tem prawdopodobniejszym, że tak w jednym jak drugim rękopisie znajduje się na początku co innego a pierwsza kartka kroniki samej jest osobno wklejona. Nadto dowiadujemy się od Janockiego, że w bibliotece Załuskich znajdował się w rzeczy samej rękopis oryginalny pod tytułem: *Sermones de regula et conditionibus ordinis minorum per fratrem Iohannem de Comorowo eiusdem ordinis minimum. Ad reverendum patrem Lucam de Rydzyna ordinis minorum observancie vicarium provincie Polonie*. Porównawszy tu tytuł z tytułem widocznym w skróconej cytowanej formie przez Komorowskiego, nietrudno się domyślić, że to jest tasama praca, na którą się odwołuje autor w swej mniejszej kronice, czy jednakże praca ta jest identyczną z obszerniejszą redakcją, którą w dwóch egzemplarzach mamy przed sobą, to inne pytanie!

I w istocie mimo łudzących a wyżej wyłuszczonej pozorów sądzimy, że tak nie jest, że są to raczej dwie różne, jakkolwiek pod względem treści zbliżone do siebie prace! Już same, wyżej wspomniane cytaty w ręk. Kr. wzbudzają w tym kierunku pewną wątpliwość, mianowicie cytat na str. 10 ręk. Kr., gdzie autor, odwołując się na ową kronikę swoje pod tytułem *Sermones...* powiada, że w niej w 12 punktach streszczone są uchwały soboru konstancyńskiego w sprawie obserwantów, gdy tymczasem, mimo, że w obszerniejszej redakcyi w rzeczy samej jest mowa o odnośnych rozporządzeniach wspomnianego soboru (Jag. p. 62), owych 12 punktów nie znajdujemy jednak wyliczonych. Że obszerniejsza redakcja z jednej a cytowane przez Komorowskiego w mniejszej *Sermones...* z drugiej strony dwiema różnimi są pracami, dowiedziemy, zdaje nam się najlepiej, gdy wykażemy, iż obie w różnych powstały czasach! A jakkolwiek drugą z nich z tytułu tylko znamy, to z dodanych do niego słów: *Ad reverendum patrem fratrem Lucam de Rydzyna ordinis minorum observancie vicarium provincie Polonie*, choćbyśmy nawet nie wiedzieli, kiedy żył Łukasz z Rydzyny, już z przypisanej mu godności wikariusza prowincjalnego na pewne wnosić można, że przeznaczona dla niego kronika musiała być napisana przed r. 1517, bo dopiero na kapitule odbytej w tym roku w Rzymie zdobyli sobie obserwanci prawo wybierania generalów i prowincjałów w miejsce dotychczasowych wikariuszy generalnych i prowincjalnych. Jednakże i o samym Łukaszowi z Rydzyny dowiadujemy się od Komorowskiego, że był dwukrotnie wikariuszem prowincjalnym i to po raz pierwszy od r. 1503 obrany na kapitule w Warszawie na

trzy lata, to jest na czas aż do kapituły w Lublinie 1506 (Jag. p. 230), a po raz drugi obrany na kapitule we Warcie 1509 również na trzy lata, że jednak już 15 Sierpnia 1511 umarł w Poznaniu. Kronika przeznaczona więc dla niego, jako wikaryusza prowincjonalnego, musiała być oczywiście napisana w czasie, kiedy był tym dostojskim zakonnym a więc albo w czasie od 1503 do 1506 albo też w czasie od 1506—1511. Prawdopodobniejszą zdaje nam się rzeczą, że napisanie jej przypada na pierwszy z tych okresów, kiedy Komorowski, będąc młodszym członkiem zakonu, nie piastował jeszcze żadnego wyższego urzędu i więcej do takiej pracy mógł mieć czasu, podczas gdy w ciągu owych dwóch lat, kiedy Łukasz z Rydzyny drugi raz był prowincjałem, Komorowski był (1510) komisarzem jubileuszowym a w następnym r. (1511) gwardyanem we Wilnie (ob. niżej życiorys). Z resztą, jeśli Komorowski w mniejszej swej kronice odwołuje się na tę swoją pracę pod tytułem *Sermones...* to wnosić można, że już poniekąd musiała być znana a w takim razie znacznie wcześniej napisana.

Pisząc dla najwyższego dostojsnika prowincji, miał autor niewątpliwie, o ile to wogóle było możliwe, ułatwiony przystęp do wszystkich źródeł, o ile zaś z własnych jego słów wnosić można *in sermone... per me hystorialiter collecto in primo et secundo principali eiusdem* (Kr. p. 6) praca ta składała się z dwóch części, mianowicie z jednej wstępnej i drugiej głównej i była prawdopodobnie chronologicznie uporządkowanym zbiorem wyciągów z rozmaitych kronik, przedewszystkiem zaś dokumentów i bul, w streszczeniu i to po największej części według odpisów zawartych w *liber vicarii provincie Polonie*, jak się domyślać można z tego, że autor dwukrotnie w parze z tym ostatnim ją cytuję i ze sposobu, w jaki to robi¹. Do takiej pracy Komorowski jako jeden z młodszych członków zakonu a wznoszący się niewątpliwie poziomem umysłowym ponad innych ówczesnych braci zakonnych, skoro już przed wstąpieniem do zakonu był sekretarzem przy boku jednego z panów polskich, musiał się widocznie przedewszystkiem nadawać, kiedy mu ją wikaryusz prowincjonalny Łukasz z Rydzyny do wykonania poruczył. W każdym razie ten pierwszy, jakkolwiek może bardzo mechanicznie sporządzony produkt literacki Komorowskiego, nie pozostał bez wpływu na dalszą jego działalność na tem polu, bo raz się zainteresował dziejami zakonu, zabrał się później dwukrotnie do systematyczniejszego spisania dziejów jego a mając już poprzednio nagromadzony materiał w znacznej części z oficjalnych niejako źródeł, może podawać dokładne wiadomości i daty a tylko tam się myli, gdzie w obszerniejszej redakcyi, pisanej pod koniec życia, na własną spuszcza się pamięć.

Przypatrzymy się więc teraz, w którym czasie dokonał właśnie tej drugiej redakcyi i to na podstawie wskazówek, które w niej samej znajdujemy. I tak już

¹⁾ pag. 10. Que vide in decreto generali, quod habetur in provincia nostra in libro patris vicarii. Et supra in sermone summatim usque ad XII puncta; lub pag. 16. Prefatas bullas et alias post enumeratas vide ad literam in libro vicarii provincie Polonie et hanc summatim vide supra in sermone de contingenciis religionis.

prawie na samym wstępnie (Jag. str. 16) wspomina autor o roku 1516, na str. 35 odwołuje się na akta kapituły generalnej całego zakonu odbytej w r. 1517 w Rzymie, na której sam był obecnym, a już na str. 78 (cały zaś rękopis, jak daleko sięga ręka Komorowskiego, obejmuje str. 297), wspominając o zburzeniu klasztoru ś. Theobalda na przedmieściu wiedeńskiem przez Turków, powiada, że to miało miejsce około r. 1528, było to zaś niewątpliwie podczas pamiętnego oblężenia Wiednia przez Solimana a więc w drugiej połowie r. 1529. Wreszcie na str. 241 przy r. 1515 wspomina już nawet o roku 1533.

Zważywszy więc, że już prawie na początku pisania, bo przy str. 78, pamięć tak dalece nie dopisuje autorowi, iż nie umie podać roku tak pamiętnego wypadku, jakim było oblężenie Wiednia w r. 1529 i że mówiąc o wypadkach z r. 1515 już wspomina o r. 1533, że zatem w tym roku był jeszcze w toku pisania, a doprowadził kronikę swą do Września r. 1535, można na pewne twierdzić, że pisał ją niemal w ostatnich latach przed śmiercią swoją, która nastąpiła r. 1536, mając jeszcze tyle czasu i siły, że zdołał ją własnoręcznie przepisać.

Skoro więc zdolaliśmy wykazać, że cytowana w mniejszej kronice praca pod tyt. *Sermones...* powstała mniej więcej w połowie pierwszego a obszerniejsza redakcja kroniki naszej w pierwszej połowie czwartego dziesiątka wieku 16go, tem samem dowiedliśmy dostatecznie, że to dwie różne są prace.

 Chodzi nam tylko jeszcze o oznaczenie stosunku obszerniejszej redakcji do mniejszej. Wykazaliśmy już, w którym czasie pierwsza z nich powstała, potrzebujemy więc tylko jeszcze zbadać, kiedy powstała druga a względnie jej oryginał, aby dowieść postawionego już twierdzenia, że nie może być wyciągiem obszerniejszej, lecz że przeciwnie te ustępy, które obie mają wspólnie, z mniejszej przeszły do większej.

Już na pierwszy rzut oka podpaść musi, że autor w mniejszej redakcyi ani słówkiem nie wspomina o luteranizmie, o którym we większej redakcyi na kilku mówi miejscowościach, powtórzy, że w pierwszej daleko mniej o sobie czyni wzmielanek aniżeli w drugiej. Wprawdzie opowiadanie jego w mniejszym rękopisie sięga tylko do r. 1503 a więc mniej ma autor sposobności do osobistych o sobie wzmielanek, ale autor oprócz wzmielanek o wypadkach z swego życia z przed r. 1503 jak np. o wstąpieniu do zakonu r. 1494 (Jag. p. 183) opuszcza także wzmianki o wypadkach przypadających wprawdzie na późniejszy okres życia, które jednakże w obszerniejszej redakcji anticipando umieszcza tam, gdzie mu się właśnie do tego nadarza sposobność. I tak mówiąc pod właściwym rokiem o założeniu klasztoru w Wilnie i wspominając przy tej sposobności o zawaleniu się jego w r. 1500, dodaje tylko ogólnikowo, że w kilka lat potem został odbudowany, podczas gdy w obszerniejszej redakcji na temsamem miejscu (Jag. p. 116) bliższe o tem podaje szczegóły a mianowicie ten, że go odbudowano za jego gwardyanatu. Taksamo mówiąc o śmierci bł. Jana z Dukli w r. 1484, opisuje przy tej sposobności szczegółowo zarządzoną przez siebie jako ówczesnego prowincjała (w r. 1521) elewację zwłok jego we Lwowie, nie wie zaś o tem nic w mniejszej redakcji. Wspominając zaś pod r. 1487 o transumtach przywilejów braci bośniackich przywiezionych z Rzymu, dodaje w obszerniejszej redakcji, że je osobiście złożył w puszcze w klasztorze

wileńskim, którego to szczegółu nie znajdujemy także w mniejszej redakcyi. Wogóle podczas kiedy w większej redakcyi autor już prawie na samym wstępnie (Jag. p. 16) wspomina o r. 1516, kilkadziesiąt stron niżej o oblężeniu Wiednia w r. 1529 a wreszcie już pod r. 1515 wspomina nawet o r. 1533, to w mniejszej redakcyi pod r. 1498 (p. 35) mówi *modernis temporibus* a najpóźniejszy fakt, o którym w niej wspomina, jest odbudowanie klasztoru wileńskiego w r. 1511 (Kr. p. 48 por. Jag. p. 116 i 231).

Wszystkie te okoliczności przemawiają za tem, że mniejsza redakcja znacznie wcześniej powstała a idąc za temi wskazówkami, przychodzimy na pewne ślady czasu, w którym to napisanie w rzeczy samej nastąpiło. Mianowicie pomiędzy źródłami, do których autor odsyła, mówiąc o bulach papieskich, wymienia, jak to już z resztą podnieśliśmy, dwukrotnie *liber patris vicarii* (Kr. p. 10) a drugi raz (p. 16) *liber vicarii prov. Pol.* Z wyrazu „*patris*“ w pierwszym cytacie możnaby wnosić, że autor miał na myśli właśnie ówczesnego wikaryusza, ale choćby i tak nie było, to powyższe cytaty w każdym razie dowodzą, że autor pisał w czasie, kiedy jeszcze obserwanci nie wybierali ministrów, ale tylko wikaryuszów prowincjalnych a więc przed r. 1517, gdyż pisząc później, nie byłby mówił o *liber vicarii* ale o *liber ministri prov. Pol.*, jak to w rzeczy samej czyni w obszerniejszej redakcyi, gdy wspominając o uchwałach zapadłych na kapitule w r. 1454 dodaje: *habentur impressa circa reverendum patrem ministerum provincie nostre vide ibi et alia* (p. 74). Pokazuje się, że już wtenczas, jak to i dziś jeszcze w zakonach ma miejsce, przy najwyższym dygnitarzu prowincji istniał urządowy niejako kronikarz, który w osobną księgę spisywał odnoszące się do zakonu bule i rozporządzenia papieskie, uchwały kapituł powszechnych i prowincjalnych i tym podobne dokumenta.

Tak więc rok 1517, w którym przestano wybierać wikaryuszów, byłby *terminus ad quem*, czas zaś napisania pierwszej pracy Komorowskiego pod t. *Sermones...* na którą się autor odwołuje w mniejszej redakcyi, to jest według wszelkiego prawdopodobieństwa czas pierwszego wikaryatu Łukasza z Rydzyny 1503—1506, byłby *terminus a quo*, w którym ta mniejsza redakcja została napisana. Mając tym sposobem w przybliżeniu określony czas, w którym mniejsza kronika powstała, zdobyliśmy sobie niejako tem pewniejszy grunt do oznaczenia roku, w którym to nastąpiło.

Ostatni pod względem chronologicznym wypadek, o którym z mniejszej redakcyi się dowiadujemy, jest odbudowanie klasztoru wileńskiego, co miało miejsce w r. 1511 (ob. niżej życiorys) za gwardyanatu Komorowskiego (Jag. 116, 231), mówiąc zaś o założeniu klasztoru warszawskiego (Kr. p. 30) nie wspomina w mniejszej redakcyi, choć czyni to na temsamem miejscu we większej, o pożarze, który ten klasztor nawiedził dwukrotnie 1513 i 1515, gdyby zaś był pisał po tym pożarze, byłby o nim z pewnością wspomniał, jak wspomniał o zawaleniu się i odbudowaniu klasztoru wileńskiego, tem bardziej, że po każdym pożarze klasztoru warszawskiego wysyłany tam na gwardyaną za każdą razą na nowo go odbudował; tymczasem nietylko, że o tych pożarach nie wspomina, lecz owszem, mówiąc o fundatorce

klasztoru księżnie Annie mazowieckiej, wyraża się: *que eis aream dedit et locum in parte magna, ubi modo degunt fratres, construxit.*

Tak więc napisanie mniejszej kroniki przypadłoby na czas pomiędzy gwardyanatem Komorowskiego we Wilnie i odbudowaniem tamtejszego klasztoru w r. 1511 a pierwszym pożarem klasztoru warszawskiego w r. 1513 czyli na rok 1512, za którymto rokiem, skoro w ogóle w tym mniej więcej czasie kronika mniejsza powstała, przemawia jeszcze ta okoliczność, że właśnie w tym roku Komorowski mógł mieć najwięcej do takiej pracy chwil swobodnych, będąc wolnym od wszelkich urzędów, podczas gdy w r. 1510 był komisarzem jubileuszowym, w r. 1511 jako gwardyan w Wilnie a w r. 1513 w tynsamym charakterze w Warszawie zajęty odbudowaniem tamtejszych klasztorów, w r. 1514 był kapelanem w klasztorze ś. Agnieszki w Krakowie, gdzie czas wolny od zajęć poświęcił na spisanie metryki klasztornej. W r. 1515 był znowu jako gwardyan klasztoru warszawskiego zajęty jego odbudowaniem po drugim pożarze; w r. 1516 obrany komisarzem na kapitułę generalną całego zakonu w Rzymie, zkad wrócił w r. 1517, w następnym zaś r. 1518 jeździł na kapitułę powszechną do Lugdunu. (Ob. życiorys niżej.)

Teraz też zrozumiemy, dlaczego w mniejszej redakcyi, jak to ma miejsce we większej, przy opowiadaniu wypadków wcześniejszych, nie znajdujemy antycypowanych wiadomości odnoszących się do czasu po r. 1511, wyjaśnimy sobie także, dlaczego autor w tej mniejszej kronice unika osobistych wzmianek o sobie, mianowicie takich, któreby zdradzały chęć zaspokojenia własnej ambicji, będąc bowiem wtenczas jednym z młodszych członków zakonu, mógł się narazić na zarzut, że w spisaniu dziejów zakonu własnej szuka chluby¹. Kiedy zaś pisał obszerniejszą kronikę, był już starcem stojącym nad grobem, jednym z najzasłużenniejszych członków zakonu, który jeździł na kapituły do Rzymu i Lugdunu i piastował kilkakrotnie najwyższe godności zakonu w swym kraju, mógł więc wtenczas częstszym o własnej osobie pozwolić sobie wzmianek, co jednak zawsze jeszcze z wielką czyni skromnością.

Rezultat naszych badań co do stosunku poszczególnych kronik, napisanych przez Komorowskiego, tak się więc w krótkości przedstawia: 1) Praca jego pod tyt. *Sermones...* na którą się odwołuje autor w mniejszej kronice a obszerniejsza z właściwych jego kronik, którą w dwóch egzemplarzach mamy przed sobą — to dwie różne rzeczy; 2) *Sermones...* według wszelkiego prawdopodobieństwa zostały napisane pomiędzy r. 1503 a 1506, w każdym razie nie później jak w r. 1510, mniejsza kronika powstała w r. 1512, większa zaś w r. 1534 lub mniej więcej w tym czasie; ustępy zatem, które obie mają wspólne, z mniejszej przeszły do większej.

Co się tyczy czasu powstania kopij obydwóch redakcji, to kopia większej musiała być oczywiście sporządzona zaraz po napisaniu oryginału, skoro zważymy, że ostatni fakt, który autor w tej redakcji podaje, jest z Września 1535, a być

¹⁾ Już w samym tytule mniejszej redakcji na końcu przebijają się skromność autora, nazywa się tam bowiem *minimum*.

nawet łatwo może, że kiedy autor zapisywał w oryginale wypadki bieżącego roku, równocześnie zajęty był sporządzeniem kopii, skoro zważymy, że już w następnym roku 1536 zakończył żywot.

Trudniej oznaczyć czas powstania kopii mniejszej redakcyi, jednak z tego, że autor sam nawet czwartej części nie przepisał, pozostawiając resztę innym do przepisania, niemniej i z tego, że nie poprawił błędów zrobionych przez przepisywaczy, bo tylko na str. 73 znajdujemy wpisany na boku opuszczony przy przepisywaniu przez nieuwagę ustęp, możnaby wnosić, że mu już zabrakło czasu i inną był zajęty pracą. Wprawdzie okoliczność, że autor sporządzając kopię oryginału, który już w r. 1512 napisał, nie porobił w niej zmian, jakie znajdują się w oryginale znacznie później napisanej obszerniejszej redakcyi, kazałaby przypuszczać, że ją niedługo po napisaniu oryginału sporządził, ale zwracamy uwagę, że i do oryginału obszerniejszej redakcyi odnośne wspólne ustępy tekstu przeszły niezmienione i że owe zmiany dopiero później zostały do niego wprowadzone w formie poprawek i dopisek oczywiście w ostatniej chwili, skoro autor pisząc go w latach 1533—1535 zdołał, tak jak poprawił, przepisać a już w r. 1536 umarł. Wystawiamy więc sobie, że autor, usunąwszy się w ostatnich latach życia od wszelkich urzędowych czynności w zakonie, korzystając z spokoju a chcąc i ostatnie chwile poświęcić na jego usługi, zabrał się do przepisania ułożonej przed laty dwudziestu kroniki, po odpiasaniu jednakże dwudziestu pięciu stron zmienił swój plan a czując się jeszcze do tylu na siłach, postanowił, poleciwszy innym przepisanie reszty owej mniejszej kroniki, napisać kronikę obejmującą obok rzeczy polskich także ogólne dzieje zakonu w najgłówniejszych przynajmniej konturach, czego też dokonał. Czy zaś oryginał mniejszej kroniki tak daleko sięgał, jak zachowana kopia t. j. tylko do r. 1503, oto pytanie, na które, nie mając żadnych ku temu danych, nie umiemy odpowiedzieć.

Wreszcie co się tyczy stosunku zawartych w obydwóch obszerniejszych rękopisach kontynuacyj, które mają dla nas podzielne znaczenie, sądzimy, wystarczy to, cośmy już powiedzieli o nim, opisując obydwa rękopisy. Wypada nam jeszcze tylko uwydątnić wzajemny stosunek rękopisów pod względem treści, a ponieważ obydwa rękopisy obszerniejsze jako oryginał ze swoją kopią prawie wcale między sobą się nie różnią, więc chodzi głównie o oznaczenie stosunku mniejszej kroniki do większej.

Już z samego porównania tytułu mniejszej kroniki z napisem obszerniejszej pokazuje się poniekąd różnica, jaka istnieje pod względem materyi obydwóch kronik. I tak w mniejszej kronice, którą autor nazywa *Tractatus cronice fratrum minorum observancie a tempore Constanciensis concilii et specialiter de provincia Polonie*, ma autor na względzie przedewszystkiem dzieje, począwszy od czasów soboru w Konstancji, tego odłamu zakonu ś. Franciszka, którego członków nazywano obserwantami a specjalnie w Polsce od św. Bernarda, któremu był poświęcony pierwszy klasztor obserwantów w Polsce założony w Krakowie, Bernardynami i to głównie dzieje tych ostatnich t. j. dzieje obserwantów franciszkańskich w Polsce. W większej zaś kronice, którą nazywa *memoriale ordinis minorum maxime rectorum ipsius ordinis et contingencium scilicet circa altercaciones, dissensiones eius ac turbaciones temporibus ac causis diversis* ma autor obok celu, jaki sobie wytknął

w mniejszej kronice a który zaznaczył w dalszym ciągu powyższego napisu, także ogólne dzieje całego zakonu na względzie. To też kiedy w obszerniejszej kronice opowiada do pewnego stopnia systematycznie powszechnie dzieje zakonu, opisuje jego powstanie, początki, wylicza, opisując przebieg ważniejszych, pojedyńcze kapituły, niemniej i generalów całego zakonu jak i wikaryuszów obserwanckich, zestawiając przytem ważniejsze z ich czasów wypadki, to w mniejszej kronice wspomnawszy dość krótko o zawiązaniu się zakonu we Włoszech, o pierwszych dwóch kapitułach i misyach do innych krajów, a następnie o kilku pierwszych generalach, mianowicie o zamieszaniu, jakie wywołał Heliasz, przechodzi od razu do czasów soboru w Konstancji. Ale i w dalszym ciągu, mało uwzględniając ogólne dzieje zakonu, wspomnawszy krótko o herezyach powstałych w rozmaitych krajach, opowiada raczej, jak wśród zamieszania, wywołanego na początku wieku 15 wielką schizmą kościelną, i zakon coraz bardziej zaczął się rozprzegać i jak wtedy kilku mężów pomiędzy innymi Mikołaj Radulfi a następnie porwany ich przykładem Bernard de Senis, widząc moralny upadek zakonu, postanowił przez ścisłe obserwowanie pierwotnej reguły wstąpić wiernie w ślady wielkiego jej założyciela. Zwali się oni obserwantami także familią w przeciwnieństwie do tych, którym wstępna była wszelka reforma a którzy się zwali braćmi konwentalnymi (*conventuales*).

Otoż powolne oderwanie się obserwantów i walki, jakie musieli staczać z konwentalnymi, są przedmiotem dalszego opowiadania mniejszej kroniki, podczas gdy większa kronika uwzględnia obok tego i ogólne dzieje zakonu, wyliczając przytem po kolejni nietylko generalnych wikaryuszów obserwanckich, ale i generalów całego zakonu, od których tamci byli zależni.

W dalszym toku opowiadania przechodzi autor w mniejszej kronice do historii swego zakonu w Polsce. Za przejście służy mu podróz Jana Kapistranka, który obok Bernarda de Senis był najznakomitszym obserwantem frańciszkańskim, przedsięwzięta do Austryi, Czech, Śląska i Polski, które to kraje stanowiły pierwotnie jedną prowincję. Podróż tę i pobyt w Austryi, Śląsku i Polsce, bo Czechy ostatecznie pominął, opisuje autor dość obszernie i omawia przy tej sposobności ówczesne religijne stosunki czeskie, i to nawet szerzej aniżeli w kronice większej. Odtąd lekko tylko jak np. wspomnieniem o śmierci niektórych generalów i wyborze nowych dotykając gdzieniegdzie ogólnej historyi zakonu, zajmuje się już prawie wyłącznie sprawami polskimi, podczas gdy większa kronika, niewiele różniąc się a po największej części całymi ustępami równobrzmiąca z mniejszą kroniką, o ile to się odnosi do zakonu w Polsce, zawsze jeszcze jest przeplatana ogólnymi dziejami całego zakonu w porządku, w jakim urzędowali generalowie zakonu i wikaryusze famillii, dopóki ta ostatnia nie wywalczyła sobie prawa wyboru generalów.

Z resztą różnicę, jaka istnieje pomiędzy obiema kronikami, uwydatniamy w drukowanym tekscie, gdzie zaznaczając mało różniące się ustępy, więcej odmienne lub też nie znajdujące się we większej kronice drukujemy u spodu.

W końcu dla uzupełnienia obrazu literackiej działalności Komorowskiego nie od rzeczy będzie jeszcze wspomnieć, że oprócz powyższych historycznych prac napisał jeszcze dzieło treści teologiczno-scholastycznej pod tytułem: „*Introductio in*

*doctrinam doctoris subtilis, modos distinctionum et identitatum, alios quoque terminos obscuriores eiusdem doctrine declarans, antiquorum scotisantium dicta salvans, rationibus quorundam recentiorum, quibus impugnantur solutis*¹. Dzieło to było widocznie przez teologów bardzo poszukiwane i prawdopodobnie jako podręcznik używane, skoro w krótkim stosunkowo czasie doczekało się, co na owe czasy jest niesłychanem, aż czterech wydań w Krakowie, mianowicie w r. 1508 u Hallera, w r. 1512 i w r. 1515 u Unglera, wreszcie w r. 1519 u Vietora¹.

Przypisują nadto Komorowskiemu napisanie życiorysu bł. Szymona z Lipnicy i bł. Jana z Dukli, ale według wszelkiego prawdopodobieństwa, ogranicza się wszystko do tego, co autor w znanych nam kronikach swoich o tych dwóch mężach napisał, a powstałe z owych czasów życiorysy innym przypisać należy, jakby to przynajmniej, co się tyczy bł. Szymona z Lipnicy, wnosić można ze słów samego autora, który powiada: *et usque in hodiernum diem miracula patrantur, que fratres cum testimonio autentico conscribebant per multos annos vitaque eius et conversacio religiosa nedum prosayce, sed et ritmycze exarata reperitur* (Jag. p. 151, Kr. p. 74).

II.

O życiu autora bardzo skąpe mamy wiadomości, ograniczające się prawie tylko do tego, co sam o sobie wspomina, w każdym jednak razie jesteśmy pod tym względem w szcześliwszym położeniu od wydawcy mniejszej kroniki, raz dlatego, że we większej kronice autor mniej jest powściągliwym w podawaniu o sobie wiadomości, powtórę i z tego powodu, że ta ostatnia sięga prawie aż do roku samej śmierci jego.

Rodzina Komorowskich herbu Korczak², którym według Niesieckiego³ pieczętowała się także nasz autor, była w 15 wieku bardzo głośną w Polsce, mianowicie trzech bracia Komorowscy Piotr, Mikołaj i Marcin⁴ walczyli wielokrotnie na Węgrzech i dali się na podobieństwo innych rycerzy owego czasu srogo we znaki okolicom, w których przebywali. Nie wiedząc, w jakim pokrewieństwie z nimi pozostaje autor naszej kroniki, nie mając nawet pewności, czy będąc tegosamego herbu, w ogóle do tej rodziny należał, bo jakkolwiek Niesiecki⁵ jednego z bezpotomnie zmarłych synów wspomnianego Piotra nazywa Janem, to jednak nie widać z jego opowiadania, aby nim był nasz kronikarz, choć o nim wspomina jako o członku i prawnycyale zakonu obserwanckiego i autorze życiorysu bł. Jana z Dukli, jednym słowem nie znając jego stosunku do wspomnianych braci, nie będziemy się też nad historią ich życia rozwodzili, wspomnimy tylko, że ów Piotr posiadał na Węgrzech siedm zamków, popadłszy jednak w podejrzenie o nieprzyjazne wzgledem króla

¹) Ob. Zeissberg: *Ioh. de Komorovo* p. 302.

²) Byli jeszcze w Polsce Komorowscy innych herbów.

³) Tom V, p. 171. ⁴) Por. dok. u Dudika: *Archive in Galizien und Lodomerien* w *Archiv für öster. Geschichte XXXIX Beilage VI*, p. 198.

⁵) T. V, 172.

Macieja zamiary i już poprzednio znienawidzony przez niego z powodu sprzyjania królewiczowi polskiemu Kazimierzowi, jako kandydatowi do tronu węgierskiego, częścią przemocą, częścią podstępem pozbawiony owych zamków z ostatniego z nich Orawy dobrowolnie ustąpił, otrzymawszy za to tylko 8000 zł. i udał się do Polski r. 1474¹.

Drugi z tych braci Mikołaj ustanowiony przez Zbigniewa Oleśnickiego w jednym z wziętych przez niego w zastaw od króla miast spiskich, Podolinie namiestnikiem, napadł r. 1441 na dobra sławnego Zawiszy Czarnego, z czego wynikł długi proces pomiędzy synem Zawiszy Marcinem a Oleśnickim, który nie chciał odpowiadać za swego wasala².

Pozostawiony mimo to w Podolinie dopuszczał się Mikołaj Komorowski i nadal gwałtów³ a Oleśnicki musiał jeszcze w r. 1451, gdy Komorowski na dwukrotny termin się nie stawił, zapłacić za niego jakiemuś Wacławowi Dzierzkowi Czechowi należną mu kwotę⁴. Podczas zatargów, jakie powstały po śmierci Władysława Pogrobowca pomiędzy Polską a Węgrami, na czele oddziału polskiego walczącego we Węgrzech stał tenże Mikołaj Komorowski, ale poniosł klęskę⁵. Później znajdujemy go w posiadaniu trzech ważnych zamków granicznych (Berwald, Seflary i Żywiec), które otrzymał od króla Kazimierza, ale z powodu niebezpiecznych dla Polski konfliktów, jakie utrzymywał z królem węgierskim Maciejem, gdy upomnienia ze strony króla polskiego nic nie pomogły, przemocą wyparty, udał się w pokorę i ze względu na dawniejsze zasługi otrzymał posiadłości w ziemi chełmskiej. Gdy jednakże wkrótce potem okazał się na nowo zuchwały, pozbawiony i tych posiadłości, uciekł do Węgier, lecz zawiedziony w swoich nadziejęch wrócił znowu do Polski i na bardzo usilne prośby otrzymał od króla Krasnystaw w Chełmskiem⁶.

Oto wiadomości o Komorowskich tegosamego herbu co nasz kronikarz a tylko o jedno pokolenie starszych od niego.

O młodości autora naszego również nic nie wiemy z epoki jego życia przed wstąpieniem do zakonu, dowiadujemy się zaś z jego kroniki tylko tyle, że podczas procesu pomiędzy Pileckim a Mikołajem z Kurozwęk o spadek po Rytwiąńskiej manowicie o skrzynię, napełnioną rzekomo skarbami i oddaną do przechowania klasztrowi opatowskiemu, był u jednego z nich sekretarzem. Było to niewątpliwie w r. 1493, bo Frydryk Jagiellończyk nazwany jest już arcybiskupem gnieźnieńskim (podczas sejmu w Sandomierzu) a już w następnym roku t. j. 1494 na dniu 8 Września, wzgardzwszy marnościami świata, złożył śluby zakonne w Kościanie, zdaje się, w ręce wikariusza prowincjalnego Jana Szklarza z Krakowa, który właśnie na ten dzień zwołał kapitułę prowincjalną do Kościana⁷. Wyświęcony na kapłana został prawdopodobnie wysłany naprzód do Sambora, bo już w roku 1498 podczas

¹⁾ Długosz: *ed crac. lib. XII*, p. 103, Miechowita II, p. 221. ²⁾ Helcel: Starodawne Prawa Polskiego Pomniki t. II, p. 521—525. ³⁾ Por. Caro: Geschichte Polens IV, p. 488. ⁴⁾ Helcel: Pomniki t. II, p. 608 i 610. ⁵⁾ Długosz XII, 279, Miechowita II, 227. ⁶⁾ Długosz XII, p. 659; Niesiecki, miesząc obydwoch braci Mikołaja i Piotra pobalamucił tę sprawę. ⁷⁾ Jag. str. 183.

napadu Turków, znajdujemy go w klasztorze samborskim, z którego, ratując życie, uciekł wraz z kilku towarzyszami i szczerśliwie mimo wielkich niebezpieczeństw dostał się do Krakowa.

Z następnych lat 12 nie podaje o sobie autor żadnej wiadomości, snać należąc w tym czasie do młodszych członków zakonu, nie piastował żadnego urzędu, skoro nic o sobie nie wspomina, dopiero w roku 1510 podczas kapituły prowincjalnej, zwołanej przez wikaryusza prowincjalnego do Poznania, na zgromadzeniu komisarzy jubileuszowych celem zgodnego postępowania Komorowski, jako jeden z nich, objąsniał bulę jubileuszową, którą papież Juliusz II był ogłosił dla zbierania funduszy na budowę kościoła św. Piotra w Rzymie¹.

Na następnej kapitule, zwołanej w r. 1511 przez Hieronima² z Sandomierza do Łowicza, Komorowski został wybrany gwardyanem klasztoru wileńskiego. Na tem stanowisku położył około swego zakonu a specjalnie klasztoru wileńskiego niemałe zasługi, albowiem klasztor, który, założony przez Kazimierza Jagiellończyka w r. 1490, skutkiem złej budowy w r. 1500 w znacznej części runął i w następstwie prawie całkiem rozebrany został, Komorowski jako gwardyan kosztem Koczyka, Radziwiłła (Rodvila), Stanka z Kowna i innych pobożnych mężów w większej części na nowo odbudował².

Oddany przedewszystkiem trosce o sprawy zakonu, kiedy się nadarzyła do tego sposobność, umiał także niemniej być dbały o dobro kraju, przyczem dał dowody wielkiej przezorności i zręczności. Sprawa tak się miała. Helena siostra w. ks. moskiewskiego Iwana a wdowa po Aleksandrze najprzód wielkim księciu litewskim a następnie królu polskiem, oddała do przechowania klasztorowi wileńskiemu czternaście skrzyń napełnionych złotem, srebrem i kosztownościami wszelkiego rodzaju a kiedy posłowie Iwana przybyli do Polski, Helena porozumiała się z nimi, aby zabrać skarby i potajemnie ujść z nimi do Moskwy. Zdradziła jej plany ochmiestrzyni a Komorowski, będąc właśnie w tym czasie gwardyanem w Wilnie, dowiedziawszy się o tych planach księży, postanowił za każdą cenę temu przeszkodzić, ponieważ zaś król bawił wówczas w Poznaniu, więc udał się z tem do wojewody wileńskiego Radziwiłła. Ale wojewoda, nie chcąc wierzyć w to, aby księżna tak ogromne skarby powierzyła opiece biednych zakonników, oświadczył, że zapewne zadrwiła z nich sobie, nakładlszy w owe skrzynie kamieni; gdy jednakże gwardyan zapewnił, że na własne oczy widział zawarte w nich skarby, zawezwał po dłuższem naleganiu ze strony Komorowskiego i za jego radą czterech innych panów litewskich i wspólnie z nimi udawszy się do księży, zrobił jej przedstawienia, aby nie wyjeżdżała z kraju. Księżna z oburzeniem wypierała się tego zamiaru, a kiedy panowie, jak nie bez żalu opowiada Komorowski, odwołali się na gwardyana, wtedy rozgniewana na niego i zakonników przestała ich odtąd wspierać. Na razie jednak osiągnął Komorowski cel swój, bo księżna zaniechała powrotu do Moskwy a skarby zostały w klasztorze.

¹⁾ Jag. 230. ²⁾ Jag. 116, 170, 231.

Niedługo potem jednak księżna, wyprawiając pannom z swego orszaku gody weselne, przysyłała podskarbiego do zakrystyi po naczynia srebrne, ale i tym razem Komorowski, powodując się przezornością, wydał ich tylko czterdzieści i to tak, że, żartując z wysłańcem, spisał je wszystkie niepostrzeżenie.

Skarb ten narobił Komorowskiemu niemałego jeszcze kłopotu, albowiem z jednej strony musiał się obawiać, aby wojska moskiewskie, które wówczas napadły były na dzierzawy polskie, nie posunęły się ku Wilnii i nie uwiozły go z sobą, z drugiej zaś strony lękał się, aby wiadomość o ogromnych skarbach nie rozzarzyła żądzy posiadania ich u którego z panów litewskich i nie popchnęła wśród ówczesnych niepokojów do niespodzianego napadu na klasztor, przyczem i życiu zakonników grozić mogło niebezpieczeństwo. Zresztą i z innych powodów musiał się mieć Komorowski na baczności. Zakon jego miał wówczas licznych nieprzyjaciół, którzy korzystali z każdej sposobności, aby mu szkodzić w oczach króla i narodu. Przedewszystkiem zaś zarzucano zakonnikom, że sobie nieprawnie przywłaszczały skarby, które im dawano do przechowania, jak tego sam Komorowski w innym miejscu liczne przytaczza przykłady. Zwłaszcza zaś na Litwie, gdzie, jak to jeszcze zobaczymy,¹⁾ polityka wielkich panów, przeciwna ściślejszemu kojarzeniu się Litwy z Polską i na stosunki klasztorne nie została bez wpływu, — zakonnicy polskiej narodowości potężnych mieli nieprzyjaciół. Komorowski umiał się jednak zręcznie i szczerśliwie wywiązać z swego ciężkiego zadania. Nie spoczął, dopóki nie zdołał nakłonić kilku znakomitych panów litewskich, iż się zebrali do urzędowego spisania zawartych w skrzyniach kosztowności a lubo czynność ta dłuższego wymagała czasu, pokorny zakonnik nie wypuścił ich przedzej, aż spisu owego całkowicie nie wykończyli i we własne zaopatrzyli pieczęci. Nadto ugościwszy ich podczas tego za długiego nieco posiedzenia, umiał się tak zręcznie przymówić, że w zamian za to ugoszczenie zaopatrzyli klasztor na dłuższy czas w obfite zapasy żywności.

Następnie aby uśpić chęć rabunku w chciwych bogactw, rozpuścił wieść, jakoby skarby z klasztoru w inne przeniesiono miejsce a kiedy król z swym dworem przybył na Litwę, Komorowski dołożył wszelkich starań tak u króla Zygmunta jak i u królowej Barbary, aby jeszcze przed jego wyjazdem na kapitułę w Lublinie skarb z klasztoru odebrano. Że zaś było się o co troszczyć, pokazuje się z tego, że do wywiezienia go użyto szesnaście koni a wartość jego obliczono na 400,000¹⁾, sumę na owe czasy ogromną. Komorowski postępował wraz z panami pieszo za wozami na miejsce pobytu króla, który słysząc od panów, że sami lepiej nie byliby potrafili strzec skarbu, jak to uczynił był ubogi zakonnik, pochwalił go za wierność i gorliwość, obiecując swe łaski, ale, jak z goryczą skarzy się autor, nie okazał ich nigdy, owszem dawał posłuch fałszywym wieściom uwłaczającym zakonowi a rozsiewanym przez jego nieprzyjaciół²⁾.

¹⁾ Niewiadomo czego, czy kóp, czy złotych, czy też grzywien; była to wyprawa księżnej. ²⁾ Jag. str. 232—239.

Jeśli się nieco dłużej zatrzymaliśmy przy powyższym fakcie, uczyniliśmy to raz dla tego, że Komorowski wybitną odegrał w nim rolę, powtóre zaś z tego powodu, że przy tej sposobności wystąpił w pełni piękny rys jego charakteru jako zakonnika-patryota, dbającego nietylko o interes zakonu ale i o dobro kraju.

Spieszno, jak widzieliśmy, było Komorowskiemu z załatwieniem się z sprawą owego skarbu, bo jeszcze tego roku 1513 musiał jechać na kapitułę do Lublina, gdzie i na rok następny obrano go gwardyanem w Warszawie. I tutaj rozwiniął Komorowski niemałą czynność. W ciągu bowiem jednego roku wzniósł przy kościele obszerny dom z piwnicami dla pomieszczenia zakonników¹. Wysłany następnie (w r. 1514)² przez kapitułę odbytą w Kobylinie na spowiednika do klasztoru św. Agnieszki na moście królewskim w Krakowie, udał się ztąd w następnym roku (1515) na kapitułę do Sambora, i tu zapewne ze względu na to, iż niedawno jako gwardyan klasztoru warszawskiego odznaczył się szczególną gorliwością około jego budowy, w obec strasznego pożaru, który zniszczył w tym czasie jego dzieło, ponownie posłano go na gwardyaną do Warszawy. Jakoż Komorowski i tą razą nie zawiódł położonego w nim zaufania, albowiem przy pomocy rozmaitych dobrodziejów zakonu, mianowicie Jana Lubrańskiego, biskupa poznańskiego i Anny księżnej mazowieckiej, na nowo klasztor podniósł z gruzów. Ta ostatnia zapisała nawet na wykończenie kościoła 1000 złotych, ale podczas gdy książę Stanisław kazał wypłacić przypadającą na niego połowę na rzecz kościoła, to książę Janusz podburzony przez duchownych szukających w tem własnych korzyści, odesłał tylko 45 kóp a kazał się pokwitować z całej sumy, co też Komorowski, jakkolwiek z bolem serca, uczynił, nie chcąc się z księciem procesować.

W następnym roku (1516) na kapitule, która się odbyła w zwykłym terminie, to jest w dzień Narodzenia Panny Maryi (8 Września) w Radomiu, Komorowski wybrany został delegatem (*discretus discretorum*) na kapitułę generalną całego zakonu św. Franciszka (*capitulum generalissimum*) a ponieważ ówczesny wikaryusz prowincjalny Rafał z Proszowic z powodu choroby sam nie mógł jechać do Rzymu, z drugiej zaś strony nie chciał narażać na przykrości długiej podróży żadnego z wybitniejszych członków zakonu, tembardziej że już kilku z nich z powodu takiej podróży nabawiło się niebezpiecznych chorób, więc mianował go równocześnie swoim komisarzem dla wspomnianej kapituły, zwołanej celem zjednoczenia rozmaitych odłamów, jakie z czasem powstały w łonie zakonu założonego przez św. Franciszka. Że i w tej misyi umiał się Komorowski znaleźć na wysokości swego stanowiska i godnie reprezentować prowincję polską, pokazuje się z tego, że,

¹⁾ Jag. str. 240. ²⁾ Wprawdzie Komorowski powiada, że to było około r. 1516, ale zważywszy, że dodaje *ex capitulo Cobylensi datus* a kapituła w Kobylinie odbyła się w r. 1514 (Jag. p. 240), przychodzimy do przekonania, że na tem stanowisku pozostawał w drugiej połowie r. 1514 i w pierwszej r. 1515, tem bardziej, że w tym roku na kapitule w Samborze obrano go na następny rok gwardyanem w Warszawie a w r. 1516 z kapituły odbytej w Radomiu wyjechał do Rzymu.

gdy przy weryfikacji prawa głosowania reprezentantowi polskiemu chciano przyznać tylko jeden głos, Komorowski, łącząc w sobie charakter delegata prowincji polskiej z godnością komisarza, występującego w imieniu wikaryusza prowincjonalnego, z całą energią zażądał dla siebie dwóch głosów i ostatecznie postawił na swojem.

Na kapitule tej mianowała go stolica apostolska pierwszym ministrem prowincji polskiej i kustoszem przy wyborze nowego ministra stosownie do ustalonych na tej kapitule przepisów. Trzeba bowiem wiedzieć, że obserwanci franciszkańcy, zajmując wobec braci konwentualnych podrzędne stanowisko, nie mieli dotąd swoich generalów ani też prowincjałów, ale tylko wikaryuszów, generalnego i prowincjonalnego. Na wspomnianej zaś kapitule wywalczyli sobie prawo wyboru generała i prowincjałów.

W charakterze nowego dostojsnika zakonnego wrócił Komorowski do Krakowa, gdzie na zwołanej 8 Września (1517) kapitule obrano w jego obecności pierwszym¹ ministrem Leona z Łanckuta.

Ale nie długo odpoczywał Komorowski po dalekiej podróży, bo już w następnym roku (1518) podjął niemniej uciążliwą podróż na kapitułę powszechną (*capitulum generale*) do Lugdunu, gdzie z polecenia króla Zygmunta I i biskupów polskich miał się także starać o połączenie kustodii pruskiej z prowincją polską, bo skoro Prusy z Polską jedno stanowiły państwo, więc też godziło się, aby i klasztory pruskie weszły w skład prowincji polskiej. W sprawie tej napotkał jednak Komorowski na silny opór ze strony 24 definatorów a załatwienie jej zdano ostatecznie na nowo wybranego generała Lycheta, który wybierał się właśnie w tym czasie do Polski².

W powrocie do ojczyzny Komorowski zachorował i z tego powodu zatrzymał się w Ulmie. Choroba musiała być dość ciężka i długa, skoro zważymy, że kapituła w Lugdunie odbyła się 14 Lipca a Komorowski z powodu choroby nie mógł być obecnym na kapitule prowincjonalnej, która, zdaje się, w obec oczekiwanej powrotu Komorowskiego z kapituły generalnej, w tym roku odbyła się nie w zwykłym terminie (8 Września) ale później bo 4 Października w Lublinie. Nie mogąc na czas zdążyć, wysłał do Polski kilku z pomiędzy swoich towarzyszy. Tymczasem generał zakonu Lychetus, jakkolwiek go się w Polsce spodziewano już w r. 1519 i dlatego też ówczesny prowincjał zwołał kapitułę prowincjonalną już na dzień 23 Czerwca, przybył do Polski dopiero w r. 1520 i przewodniczył kapitule w Krakowie, gdzie 27 Sierpnia Komorowskiego obrano prowincjałem. Kilka dni potem załatwiono długoletni spór pomiędzy klasztorami śląskimi z jednej a polskimi z drugiej strony o prawo kwestowania w Bytomiu i Cieszynie. W sprawie tej uczestniczył także Komorowski. Generał zakonu, korzystając bowiem z obecności zakonników śląskich, którzy odprowadzając go z Wrocławia, towarzyszyli mu w podróży

¹⁾ Wprawdzie pierwszym ministrem prowincji polskiej był sam Komorowski, ale jego mianował papież, Leon z Łanckuta zaś był pierwszym przez kapitułę obranym ministrem.

²⁾ Jag. p. 101.

do Krakowa, zawewzał do swego mieszkania dwóch reprezentantów klasztorów śląskich, z drugiej zaś strony Komorowskiego i jeszcze jednego zakonnika polskiego, zapowiedział im, że nie da im jeść ani pić i nie wypuści, dopóki nie doprowadzą zgody do skutku. Tak od lat wielu trwający spór wreszcie tym sposobem załagodzono.

W roku 1521¹, zwiedzając w charakterze prowincjała klasztor lwowski, zarządził elewacyję popiołów bł. Jana z Dukli, uczynił to zaś z obawy, aby nie zaginęły, tem bardziej, że po prostu w ziemi były pogrzebane a pod ciałem świętego zwłoki innego zakonnika spoczywały, tak iż z czasem mogła powstać wątpliwość co do ich prawdziwości. Akt elewacyji opisuje autor dość szczegółowo.

Na najbliższej kapitule, która się odbyła w Zielone świętki (8 Czerwca) 1522 w Kościanie ponownie obrano Komorowskiego ministrem i w tym charakterze miał jechać na kapitułę powszechną do Burgos w Kastylii, ale nie mogąc z powodu choroby odważyć się na tak daleką podróż, wysłał swego komisarza.

Na następnej kapitule 29 Września 1523 w Warszawie złożył Komorowski po trzyletniem urzędowaniu swoją godność² i odtąd aż do roku 1529 nie piastował jej, ani też nie brał w żadnej ważniejszej sprawie zakonu udziału, o czem wnioskować można z tego, że z owego czasu nie podaje o sobie żadnej wiadomości. Dopiero w r. 1529 obrano Komorowskiego 8 Września w Opatowie po raz wtóry³ kanonicznie prowincjałem. Był to ciężkie czasy jak dla kościoła katolickiego wogół tak i specjalnie dla zakonu. Tyczy się to także Polski. To też stanowisko Komorowskiego było bardzo trudne. Luteranizm znajdował pomiędzy zakonnikami, którym się nie podobała surowość życia zakonnego, licznych zwolenników. Na kapitułach generalnych niemniej i prowincjalnych przychodziło do gwałtownych i gorących scysyj, dyscyplina rozluźniła się, zakonnicy bezkarnie opuszczali klasztor, dopuszczali się rozmaitych przestępstw a ramię przełożonych nie mogło ich dosiągnąć, gdyż znajdowali prawie zawsze silną i skuteczną opiekę u możnych panów świeckich, sprzyjających nowatorstwu religijnym. Kiedy zaś nieprzyjaciele zakonu korzystali z każdej sposobności, aby mu szkodzić i rozsiewali rozmaite, często nawet fałszywe, a uwłaczające mu wieści, to z drugiej strony reformy podejmowane przez ludzi, którym dobro zakonu leżało na sercu, napotykały pomiędzy zakonnikami

¹⁾ Autor powiada wprawdzie (Jag. p. 167) *circa a. 1522*, ale było to 21 Października 1521 r. jak się pokazuje z podanego u Waddinga XIV, p. 375 epitaphium Jana z Dukli; epitaphium to dziś nie istnieje; według notatki, umieszczonej w „Pamiątkę 400-lecia obchodu śmierci bł. Jana z Dukli“, elewacja ta miała miejsce 23 Października 1521; data ta, jak nas zapewniał ks. Golichowski, wyjęta jest z oryginalnego dokumentu elewacyjnego znajdującego się w klasztorze OO. Bernardynów we Lwowie.

²⁾ Jag. p. 273. ³⁾ Jag. p. 281; w r. 1517 był już wprawdzie prowincjałem ale z ramienia stolicy apostolskiej, kiedy to dopiero obserwanci otrzymali prawo wyboru prowincjalów.

samymi silną opozycją — jednym słowem machina we wszystkich swych częściach psuć się zaczęła. Zwłaszcza na czas tego drugiego prowincjonatu Komorowskiego trudności napiętrzyły się i to głównie z powodu stosunków panujących na Litwie. Łatwo zrozumieć, że Komorowski, z urzędu, który w tym czasie piastował, niemniej i z powodu wysokiej powagi, jakiej zażywał w zakonie, wybitną w tych wypadkach odegrawszy rolę, może je nam też dokładnie opisać.

Już od najdawniejszych czasów, bo od założenia pierwszych klasztorów, jak to słyszał autor z ust najstarszych ojców, mieli przełożeni prowincji polskiej, do której Litwa należała, niemało kłopotów z tym krajem, gdzie już z powodu wielkiej odległości trudno im przychodziło strzec czystości reguły a wykraczających przeciw jej przepisom zakonników karać i trzymać w karbach posłuszeństwa. W ostatnich czasach złe wzmogło się jeszcze bardziej, zwłaszcza od kiedy Albert Gasztold, wojewoda wileński a za jego głównie wpływem inni panowie litewscy usilnie zaczęli się starać o to, aby z Litwy utworzyć osobną prowincję niezależną od ministra prowincji polskiej. Z tego powodu prześladowano zakonników polskiej narodowości a prowincjałowi przeszkaďano w wykonywaniu władzy, mianowicie, kiedy chodziło o ukaranie przestępców. Przyszło nawet do tego, że Gasztold wraz z biskupem wileńskim i innymi panami litewskimi przybyli z siłą zbrojną do klasztoru wileńskiego i przemocą chcieli wypędzić zakonników nadesłanych z Polski i zaledwie spokojną perswazją ówczesny gwardyan Bernard z Kalisza, lubo złożony chorobą, zdołał ich od tego odwieść. Wreszcie niezadowoleni jeszcze tem, że z Litwy utworzono osobną kustodią z wybieranym przez samych Litwinów kustoszem na czele, który miał zwoływać osobną dla Litwy kapitułę i zwiedzać klasztory litewskie, zażądali zupełnego odłączenia Litwy od Polski. Pozyskawszy dla siebie króla, który, jak się skarzy Komorowski, podeszły wiekiem i schorzały, dawał posłuch ich oszczerstwom, nie przypuszczając wecale do głosu strony przeciwej, wysłali do papieża Klemensa VII prośbę o oddzielenie Litwy od Polski, i o ustanowienie dla niej osobnego, jak się wyrażali, wikaryusza generalnego, zupełnie niezależnego.

Papież dał posłuch prośbie przedłożonej w imieniu samego króla i polecił generałowi zakonu Pawłowi z Parmy przeprowadzenie podziału. Ten jednakże nie mogąc przedsięwziąć podróży z powodu napadu Turków na kraje austriackie, misią tę powierzył Komorowskiemu jako prowincjałowi polskiemu, przesyłając odnośne pismo za pośrednictwem posłów królewskich a jakkolwiek posłowie ci stanęli w Polsce już na początku wielkiego postu, to przecież pisma owe wręczono Komorowskiemu dopiero po Więkkiejnocie, (która w tym roku przypadła na 28 Marca), podczas gdy podział stosownie do zawartego w nich rozkazu miano przeprowadzić już w Maju. To też Komorowski udał się natychmiast na Litwę, gdzie zwołał na dzień Wniebowstąpienia Pańskiego kapitułę do Wilna. Po przeczytaniu buli papieskiej, obedyencyi udzielonej przez generała a wreszcie listów królewskich przystąpił Komorowski z niemałym bólem serca w tym samym klasztorze, który w znacznej części wzniósł się dzięki jego zapobiegliwości, trudem i mozołom, do aktu podziału i zawezwał tych zakonników polskich, którzy by nie chcieli zostać na Litwie, aby powrócili z nim do Polski. Nie bez pewnej satysfakcji zaznacza autor, że tylko

bardzo mała liczba Polaków postanowiła zostać na Litwie, inni zaś z największą radością opuścili kraj, w którym doznali tyle przykrości, dodając zarazem, że pomiędzy Litwinami nie znalazł się ani jeden, któryby był godnym urzędu prowincyała, tak że, zadając niejako kłam prośbie wystosowanej do papieża, wybrali sobie prowincyalem Polaka Gotarda, a i ten tylko na usilne ich prośby godność wspomnianą przyjął. W dwa tygodnie potem straszny pożar nawiedził Wilno a Litwini w swej nienawiści ku Polakom rzucili podejrzenie na zakonników polskich, jako sprawców pożaru, co Komorowski z oburzeniem odpiera, dodając, że zakonnicy polscy, którzy opuścili Litwę, znajdowali się już wtenczas w klasztorze lubelskim.

Mimo przeprowadzonego podziału nie ustały jeszcze przykrości, jakich z powodu Litwy doznawał Komorowski na swem stanowisku, albowiem zdarzało się często, że zakonnicy ścigani przez władzę czy to za apostazyą, czy też za wszelkiego rodzaju przestępstwa, znajdowali zwykle w klasztorach litewskich schronienie. Wprawdzie Komorowski gorliwy o dobro zakonu porozumiał się z nowo ustanowionym prowincyalem Litwy w sprawie karania tego rodzaju przestępców, ale ten ostatni, przemocą zmuszony przez wojewodę Gasztolda do przyjmowania zbiegów klasztornych, nawet odszczepieńców, chciał wprawdzie z początku zrezygnować z swego urzędu, później jednak pogodził się z swym losem i patrzał przez palce na to, co się działo w podległych jego władzach klasztorach.

W następnym roku 1531 zwołał Komorowski na dzień 28 Maja kapitułę prowincjalną do Poznania, gdzie mimo podeszłego wieku ponownie go obrano prowincyalem, ale siły widocznie coraz go bardziej już opuszczały, skoro z powodu choroby nie mógł się już sam udać na kapitułę generalną zwoławianą na Wielkanoc r. 1532 do Messany w Sycylii, ale wysłał wraz z delegatem prowincyi (*custos custodum*)¹⁾ jako swego komisarza Sebastiana ze Lwowa.

W tymże roku (1532) dnia 8 Września zwołał Jan Komorowski kapitułę prowincjalną do Warty, na której złożył godność prowincyała. Odtąd, zdaje się, nie piastował żadnego urzędu a jak niemal dwie trzecie życia swego spędził na usługiach zakonu, podejmując dalekie podróże, budując klasztory, tak i ostatnie lata życia swego poświęcił jemu, nie zadowalniając się bowiem napisaną przed dwudziestu laty kroniką, w której przedewszystkiem historią obserwantów polskich miał na celu, zabrał się do napisania obszerniejszej kroniki uwzględniającej w wyższym stopniu powszechnie dzieje zakonu i nietylko ją doprowadził do chwili, w której ją pisał, ale nadto zdołał ją jeszcze odpisać. Jednakże ręka odmawiała mu już widocznie coraz bardziej posłuszeństwa, bo w rękopisie Jag. znajdujemy ku końcowi mały ustęp inną pisany ręką, potem jedną jeszcze stronę zapisuje Komorowski, aby następnie złożyć pióro już na zawsze. Ostatnia wiadomość napisana jego ręką odnosi się do kapituły, która się odbyła na dniu Narodzenia N. Maryi Panny 1535 r.

¹⁾ Delegat prowincyi na kapitułę generalną zwał się przedtem *discretus discretorum*, odkąd jednak obserwanci otrzymali prawo wyboru generała i prowincyalów, zwał się *custos custodum*.

w Warszawie. Być też może, że w tym samym klasztorze, który dwukrotnie wzniósł się głównie dzięki jego energii i zabiegom, pobożnego dokonał żywota; umarł zaś w rok po owej kapitule to jest dnia 3 Listopada 1536 roku¹.

Komorowski umarł w sędziwym wieku, bo skoro przed wstąpieniem do zakonu sprawował u Pileckiego czy też Kurozwęckiego urząd sekretarza, więc już nie w najpierwszej młodości przyjął śluby zakonne, przyjął je zaś, jak widzieliśmy, na dniu 8 Września r. 1494, umierając mógł zatem mieć co najmniej lat sześćdziesiąt i kilka lub blisko siedmdziesiąt.

Na podstawie szczupłych i suchych wiadomości, jakie autor sam podaje o sobie, trudno oczywiście skreślić nam choćby tylko w najogólniejszych zarysach jego charakter. Nie przesadzimy jednak zapewne, gdy powiemy, że była to postać na wskroś religijna, mąż głębokiej wiary, graniczącej niekiedy z właściwą owym czasem naiwnością, np. kiedy opowiada o owym bracie Herubinie, który mimo sukni zakonnej dość wesoło spędzał życie, ukazał się po śmierci we śnie rozmaitym osobom, pomiędzy innemi niejakiej Dorocie i zaważywał ją, aby w Poznaniu zapłaciła za niego wino, a kiedy ta poszła do wskazanej piwnicy, zaszedł jej na wschodach drogę w postaci psa; lub gdy opowiada jak brat Władysław z Węgier, wracając z towarzyszami po bezskutecznej misji do Moskwy, wskrzesił osła, który im dźwigał tłumoki podróźne.

Oddany duszą i ciałem zakonowi, podejmuje Komorowski w jego imieniu dalekie podróże, bierze udział w kapitułach w Rzymie i Lugdunie, spełnia ważne misje, pokilkakrotnie piastuje najwyższą godność prowincjała, jako gwardyan wznowi klasztory w Wilnie i Warszawie a dobro zakonu zawsze i wszędzie leży mu

¹⁾ Tę ostatnią wiadomość podaje pierwszy kontynuator rękopisu Jag. w ten sposób, że wymieniając dzień śmierci (*in vigilia Simonis*) Stefana z Opatowa, dodaje, że w tydzień potem umarł Jan Komorowski. Zadziwić musi, że autor wiadomość o śmierci dwóch tak wybitnych w zakonie osobistości umieszcza nie w tekscie, ale u spodu. Można by to sobie w dwojakim sposobie wyjaśniać: albo zapisując bieżące wypadki a nie mieszkając w miejscu, o ich śmierci dopiero później się dowiedział, albo też zaczął kontynuację kroniki później tak, że wskutek chwilowego zapomnienia nie umieścił owej wiadomości w tekscie. I niewątpliwie tak się rzecz miała, bo, jak to jeszcze na innym miejscu będziemy się starali wykazać, autor tej kontynuacji nie zaczął jej zaraz pisać, kiedy Komorowski przestał, ale napisał ją znacznie później i to według wszelkiego prawdopodobieństwa dopiero w r. 1560. Autor krótkiego ustępu w ręk. Cz. wtrąconego tam, gdzie Komorowski pisać przestał (p. 136a), podaje także wiadomość o śmierci Komorowskiego w związku z wiadomością o śmierci Stefana z Opatowa, ponieważ jednak czasu śmierci tego ostatniego bliżej nie oznacza, więc też dopisek *octavo die* zrobiony później ręka po słowach *secutus est eum...* *Ioannes Komorowski* nie mógłby się przyczynić do bliższego wyjaśnienia czasu.

na sercu, co się okazuje niemal na każdej stronicy jego kroniki, której napisanie tejsamej trosce o dobro zakonu zawdzięczać należy. Bo nietylko sama chęć przekazania potomnym historyi zakonu pobudziła go do pisania, ale chciał nadto postawieniem przed oczy całego szeregu mężów, którzy, należąc do zakonu za życia jaśnieli pobożnością a po śmierci zasłynęli cudami, zachęcić swych braci współczesnych i późniejszych do naśladowania, i wzbudzić w nich ducha prawdziwie zakonnego, nie spuszczając przytem z oka i praktycznych celów, dając rady i wskazówki, jak w pewnych a podobnych trudnych wypadkach, w jakich sam lub inni się znaleźli, na przyszłość zachować się należy. Zagorzały obserwant, nie posuwa się jednak nigdy do ślepej nienawiści ku przeciwnikom, a gorąco przywiązyany do kościoła, nie zapomina swoich obowiązków względem kraju, czego dał dowody z okazji owego skarbu złożonego w klasztorze wileńskim, lub gdy samym sposobem opowiadania zdaje się pochwalać krok Bernardynów, kiedy ci odmówili głoszenia jubileuszu, ustanowionego przez Juliusza II dla uzyskania pieniędzy na budowę kościoła ś. Piotra w Rzymie z powodu, że z mających się zebrać sum nie przeznaczono nic na obronę kraju¹.

Jednem słowem był to typ zakonnika Polaka w najlepszym tego słowa znaczeniu, tem wydatniej przedstawiający się na ponurem tle ówczesnych stosunków religijnych.

III.

Wartość tego rodzaju, co nasza kronika, zabytków historycznych, należy przedewszystkiem osądzać z dwojakiego stanowiska: raz ze względu na źródła, z których autor czerpał swe wiadomości, powtóre ze względu na treść jego opowiadania.

Co się zaś tyczy specjalnie naszej kroniki, to ocena jej tak pod jednym jak i pod drugim względem na dwie rozpadnie się części, stosownie do tego, jak kronika sama, już to zawierając wiadomości odnoszące się do całego zakonu, już też traktując specjalnie o prowincji polskiej, na dwie, jakkolwiek nieoddzielone od siebie, rozpadnie się części a każda z tych części na innego rodzaju oparta jest źródłach.

Zbadanie stosunku, w jakim kronika nasza pozostaje do źródeł, o ile one traktują o historyi całego zakonu, gdyż o tych chcemy najprzód pomówić, nastręcza niemało trudności, ponieważ źródła te po największej części są nam nieznane i nieprzystępne, niemniej jednakże i z tego powodu, że autor nie wszystkie źródła, na które się odwołuje i których tytuły wymienia, w istocie miał przed sobą, przeciwnie, biorąc swe wiadomości z drugiej ręki i powtarzając nieraz dosłownie całe ustępy, daje nawet informacje odnoszące się do literatury historycznej o życiu ś. Franciszka, niemal żywcem zkadinąd wyjęte.

¹⁾ Jag. 228.

Powziąwszy to przeświadczenie, przystąpiliśmy też, jakkolwiek profesor Zeissberg w swym wstępie do kroniki Komorowskiego nie zdaje się zgoła powątpiewać o tem, że Komorowski miał przed sobą Jordana di Giano lub też inaczej di Jawo, z szczególną ostrożnością do zbadania stosunku autora naszej kroniki do owego najstarszego źródła historyi zakonu. Jordano di Giano był bowiem współczesnym ś. Franciszkowi, należał do drugiej misyi wyprawionej w r. 1221 z kapituły odbytej w Porciunkuli do Niemiec a nakloniony do tego przez braci zakonnych, którym oczywiście zależało na tem, aby usłyszeć i przekazać potomności wiadomości o życiu założyciela zakonu pochodzące z ust tak wiarogodnych, podyktował na kapitule w Halberstacie r. 1262 Balduinowi z Brunszwiku to, co sobie zdolał przypomnieć o poczatkach zakonu. Opowiadanie to ogłosił pod tytułem: „*Die Denkwürdigkeiten (1207—1238) des Minoriten Jordanus von Giano*“ Jerzy Voigt w V tomie *Abhandlungen der philologisch-historischen Classe der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften* 1870 według niezupełnej kopii znalezionej pomiędzy papierami pozostałymi po uczonym jego ojcu. Wprawdzie, jak donosi Perlbach, znalazł się przed trzema laty w królewskiej bibliotece w Berlinie oryginał, dokąd się dostał z archiwum królewieckiego, w którym się znajdował przez długie lata, ale i z oryginału trudno dociec, jak daleko sięgało opowiadanie Jordana, które według wydanej przez Voigta kopii urywa się na roku 1238 i to w sposób każący się domyślać, iż dalej sięgało.

Profesor Zeissberg, jak już mówiliśmy, na podstawie tego, że Komorowski w mniejszej swej kronice kilkakrotnie wspomina o Jordanie i całe ustępy z niego przytacza, uznaje za rzeczą pewną, że niewątpliwie czerpał z tego źródła. Jakkolwiek w obszerniejszej redakcyi swej kroniki autor daleko częściej cytuję Jordana i daleko więcej z niego przytacza ustępów, to przecież, raz powziąwszy podejrzenie co do jego znajomości źródeł wymienionych, przyszliśmy powoli do przekonania, że Komorowski w rzeczy samej nie znał Jordana, z tą jednak różnicą, że w tym wypadku sam był w błędzie, wziąwszy inną kronikę za opowiadanie samego Jordana. Będziemy się starali tego dowieść.

Już zaraz na pierwszy rzut oka sam sposób, w jaki Komorowski cytuję Jordana, jakkolwiek nie podpadł prof. Zeissbergowi, dziwnym się musi wydać, czyniąc prawdopodobnem przypuszczenie, że autor nie wiedział nawet, w jakiej formie przekazał Jordanus swe wiadomości pamięci potomnych, odwołując się bowiem na nie jakby na kronikę w zwykły powstały sposób, używając takich wyrażeń jak: *ut scribit fr. Iordanus, ut dicit frater Ior. in cronica sua, lub qui (Iordanus) ista late exarravit* i t. p., gdyby zaś miał w istocie opowiadanie Jordana przed sobą, byłby się z prologu dowiedział, że Jordanus, będąc już w podeszłym wieku, podyktował je z pamięci na kapitule halberstackiej w r. 1262.

Ale są jeszcze inne okoliczności, które przemawiają za tem, że Komorowski, lubo się tak często odwołuje na Jordana, nie znał go jednak bezpośrednio. I tak wspominając (Jag. p. 5) o kapitule, która się miała odbyć w r. 1216 w Porcyunkuli, dodaje w nawiasie: *ut dicit Iordanus de Iawo, qui erat presens in illo capitulo.* Wiadomość ta pochodzi niewątpliwie od Jordana (jakkolwiek u niego (p. 517)

podana jest pod rokiem 1219 por. Voigt 472), gdyż w pierwszym zdaniu powtarza Komorowski tę wiadomość słowami samego Jordana, dalej zaś dopiero odwołuje się na nieznaną nam kronikę zakonu, a przecież Jordanus ani słowkiem nie wspomina o tem, jakoby na tej kapitule był obecny, a byłby się niewątpliwie tem pochwalił, gdyby tam był w istocie, tem bardziej, że to była pierwsza kapituła i że na niej był obecny sam ś. Franciszek¹. Widocznie więc powtarza Komorowski tę wiadomość za kimś, który mając ją może nawet tylko pośrednio z Jordana, dodaje jeszcze od siebie, że Jordanus sam na niej był obecnym. Dalej kiedy mówi (Jag. p. 11) o sławnej kapitule w r. 1221 dodaje: *quod (capitulum) de cortinis nominabatur, ut dicit frater Iordanus in sua cronica, ubi et presens erat s. Dominicus*, to Jordanus, jakkolwiek opowiadanie jego zgadza się z opowiadaniem Komorowskiego, nie nazywa owej kapituły *de cortinis*, ani też nie wspomina o obecności ś. Dominika.

Niedosyć na tem, na str. 19 opisuje Komorowski obszernie przebieg burzliwej elekcji po ustąpieniu generała Parensa, podstępne zachowanie się Heliasa i wybór jego na generała, odwołując się przytem na Jordana, tymczasem ten ostatni notuje tylko krótko sam fakt wyboru Heliasa. Wreszcie na str. 20 rękopisu Krasińskich powiada Komorowski: *et fr. Iordanus prefatus, qui a principio ordinis scripsit cronicam usque ad tempora Bonagracie generalis et Nicolai III.* Jeśli już od razu wyrażenie *scripsit cronicam* w powyższym zdaniu podpaść musi, to podany w niem termin końcowy kroniki wyraźnie wskazuje, że o wspomnieniach Jordana nie może tu być mowy, bo Bonagracja był generałem zakonu od 1279—1284 a papież Mikołaj III zasiadał na stolicy apostolskiej od r. 1277—1280, a więc wspomniana przez Komorowskiego kronika mogła sięgać do roku 1279—80, gdy tymczasem Jordanus podyktował swoje wspomnienia na kapitule halberstackiej r. 1262, na której był obecny już jako słaby starzec, wydana zaś przez Voigta kopia sięga do r. 1238, a opowiadanie Jordana mogło oczywiście najwyżej sięgać do r. 1262. Rzecz staje się jeszcze zawilszą w obec tego, że w obszerniejszej redakcyi, mianowicie na str. 44 rękopisu Jag., tak pisze autor: *ut scribit Iordanus de Iavo et in hunc annum (t. j. roku, w którym się odbyła kapituła w Bononii 1242) suam cronicam ab inicio ordinis scripsit.*

Wobec takiej sprzeczności wyszłej z pod pióra samego autora, przedewszystkiem musimy się zastanowić, która z powyższych dwóch dat może być prawdziwą a potem będziemy się starali wy tłumaczyć, jakim sposobem sprzeczność taka mogła powstać. Albo w jednym albo w drugim razie musiał się autor pomylić. Wobec faktu, że opowiadanie Jordana mogło najwyżej sięgać do kapituły halberstackiej

¹) Kiedy np. na kapitule w r. 1221 z pomiędzy zgromadzonych tam braci na wezwanie ś. Franciszka zgłosiła się spora liczba, aby udać się na mszę do Niemiec, wtedy Jordanus, przewidując w nich przyszłych męczenników, umyślnie się zbliżył do nich, aby im się przypatrzyć z bliska i aby potem, jak sam powiada (p. 524—25), mógł się pochwalić, że ich znał osobiście.

r. 1262, nie ulega najmniejszej wątpliwości, że autor pomylił się w mniejszej redakcyi, temsamem zaś zyskuje na wiarogodności wiadomość podana w obszerniejszej redakcyi, to jest, że kronika Jordana sięgała do r. 1242. Dziwnemby się jednak mogło wydać, dlaczego Jordanus nie doprowadził swego opowiadania aż do r. 1262 to jest do owej kapituły halberstackiej! Nietrudno to sobie jednak wytłumaczyć. Braciom zakonnym, którzy skłonili towarzysza św. Franciszka do opowiadania, chodziło przedewszystkiem o dawniejsze dzieje zakonu, wypadki z ostatnich lat dwudziestu sami znali, znał je zaś przedewszystkiem, jak zaraz zobaczymy, ów Balduin, który pisał dyktowane przez Jordana słowa, dlatego też dziejów lat ostatnich nie potrzebował im opowiadać Jordanus. Że opowiadanie Jordana mogło sięgać do r. 1242 i z tego względu zdaje się być rzeczą prawdopodobną, ponieważ, jak już wspomnieliśmy, wydana przez Voigta kronika urywa się nagle w środku opowiadania i to w śród opisu nader głośnej i burzliwej sprawy skargi na Eliasza, z którą Jordanus sam udał się do papieża. Ponieważ jednak o owej pierwszej dacie trudno przypuszczać, aby ją Komorowski pochwycił był z powietrza, lub aby była po prostu *lapsus calami* z strony autora, gdyż data ta nie jest oznaczona cyfrą roku, lecz terminem urzędowania nietylko generała ale i papieża, więc jedynie przypuszczać można, że Komorowski miał przed sobą sięgającą do czasów urzędowania generała Bonagracyi i papieża Mikołaja III kronikę, którą wziął za kronikę Jordana, a która, skoro autor przytacza w rzeczy samej całe ustępy z Jordana, musiała także zawierać w sobie opowiadanie tego ostatniego.

Przypuszczenie to zyska na prawdopodobieństwie, gdy się pokaże, że w rzeczy samej istniała tego rodzaju kronika, sięgająca mniej więcej do czasu, który Komorowski w mniejszej redakcyi podaje jako *terminus ad quem* kroniki przypisanej Jordanowi i właśnie ten termin naprowadził nas na ową kronikę. Jest nią zaś kronika Balduina z Brunszwiku, tegosamego, który na kapitule halberstackiej pisał dyktat Jordana. Balduin jako władający lepiej piórem, zachęcony przez samego Jordana napisał osobną kronikę, do której wcielił opowiadanie Jordana, oglądziwszy je w niektórych miejscowościach, skróciwszy w innych a dodawszy gdzieindziej, co sam wiedział lub słyszał od innych¹. Niestety kronika ta nie jest nam znaną, bo nigdy nie została ogłoszoną drukiem, niewiadomo nawet, gdzie się obecnie znajduje, jeśli w ogóle nie zginęła². Miał ją jednak przed sobą Łukasz Wadding wydawca *Annales Minorum*, i powyjmował z niej, jak sam powiada, wiele ustępów³ a Voigt wyszczególniając, o ile to w ogóle było możliwe, te ustępy, przychodzi tą drogą do wniosku, że kronika Balduina mogła sięgać do r. 1278⁴. Wobec tego, zważywszy nadto, że kronika Jordana w żaden sposób do czasu generała

¹⁾ Voigt p. 446 na podstawie Waddinga.

²⁾ Ostatnia wzmianka o rękopisie kroniki Balduina znajduje się w drugiem wydaniu Waddinga 1731. Odtąd ślad jego zaginął.
³⁾ Voigt p. 445: *non tam desumpsi quam exscripsi.*
⁴⁾ Voigt 449: Noch die Notizen, die Wadding t. III, p. 178, 218 t. IV p. 359 zu den Jahren 1252, 1272, 1275, 1278 bringt, scheinen aus Balduin zu kommen.

Bonagracy i papieża Mikołaja III t. j. mniej więcej do r. 1278 sięgać nie mogła i że Komorowski podaje szczegóły pochodzące rzekomo od Jordana, których ten nie ma, zdaje się nie ulegać wątpliwości, że ową kroniką, którą Komorowski wziął za kronikę Jordana, była kronika Balduina. Jeżeli zaś nasze przypuszczenie zyskało na prawdopodobieństwie przez to, że znajduje poparcie w zupełnie niezależnie zrobionym wniosku Voigta co do czasu, jak daleko sięgała kronika Balduina, to znowu z drugiej strony wielkie prawdopodobieństwo naszego przypuszczenia świadczy o trafności wniosku uczonego niemieckiego. Że zresztą Komorowski mógł wziąć tem łatwiej Balduina za Jordana, tłumaczy się i tem, że prawdopodobnie nazwiska pierwszego w całej kronice nie znalazły, bo nawet Wadding, jak to spostrzega Voigt¹⁾, znał nazwisko autora jedynie z napisu na egzemplarzu, który właśnie miał przed sobą.

Zkąd jednakże w takim razie Komorowski przyszedł do nazwiska i w ogóle znajomości Jordana? Zkąd dalej wziął podaną w obszerniejszej redakcyi wiadomość, że kronika jego sięgała do r. 1242? Dla czego wiedząc o tem, powiada mylnie w mniejszej redakcyi, że sięgała do czasu 1278—1280. Przypuściwszy zaś, że kronikę Balduina sięgającą właśnie do tego czasu wziął za Jordana, dla czegoż nie cytuje go dalej po roku 1242?

Skoro Komorowski, mając przed sobą kronikę Balduina, wziął ją za Jordana, to najprostszą byłoby rzeczą przypuścić, iż korzystał wprost z Balduina. I tak też niewątpliwie sobie postąpił, redagując mniejszy rękopis. Atoli w tym ostatnim bardzo mało potrzebował zaglądać do Balduina a to z tego powodu, że dotknawszy tylko lekko początkowej historyi zakonu, którą właśnie opowiada Balduin i to z szczególniem uwzględnieniem prowincji saskiej, odsyła po bliższe szczegóły co do tego czasu a mianowicie aż do soboru konstanckiego do rozpowszechnionej po klasztorach polskich kroniki zakonu, sięgającej właśnie do tego czasu i przechodzi od razu do historyi zaburzeń powstały w zakonie a następnie do historyi zakonu w Polsce.

Inaczej ma się rzecz z obszerniejszą redakcją, w tej bowiem nietylko uwzględnia w wyższym stopniu same początki zakonu, ale nadto opowiada także dzieje ówych czasów, o których w mniejszej redakcyi zamilcza. Dlatego też w obszerniejszej redakcyi ma daleko częściej sposobność cytować Jordana a więc korzystać z Balduina. Jednakże, lubo też w rzeczy samej dość często cytując Jordana zdawałby się temsamem obficie korzystać z Balduina, którego kronikę wziął za opowiadanie samego Jordana, to przecież według naszego zdania tak nie jest.

Przedewszystkiem musi się bowiem dziwnem wydawać, że w mniejszej redakcyi nie znajdujemy takich sprzeczności z opowiadaniem Jordana, jakie się znajdują we większej. I tak kiedy autor mówi o kapitule w r. 1216, nie powiada, jak to czyni w obszerniejszej redakcyi, że Jordanus był na niej obecnym, także nie wspomina w mniejszej redakcyi o obecności ś. Dominika na kapitule w r. 1221 a kiedy

¹⁾ Voigt p. 445.

podług obszerniejszej redakcyi kapitułę tę Jordanus nazywa *de cortinis*, to w mniejszej, odwołując się poprzednio także na Jordana, autor dalej tak się wyraża: *quod in aliis cronicis de cortinis vocatur*. Wprawdzie wobec faktu, że Balduin, wcielając do swej kroniki opowiadanie Jordana, zmienił je w niektórych miejscach, niejedno dodał lub skrócił, możnaby różnice pomiędzy Jordanem a Komorowskim położyć właśnie na karb zmian wprowadzonych przez Balduina, ale w takim razie musielibyśmy zapytać, dla czego różnic tych nie znajdujemy także w mniejszej redakcyi? Zresztą różnice te są tego rodzaju, że Balduinowi ich żadną miarą przypisać nie można.

Niewątpliwie mógł być Balduin w szeregu odbytych w początkach zakonu kapituł, mianowicie co do ich dat i następstwa, niejedno sprostować u opowiadającego z pamięci słabego starca, ale trudno przypuścić, aby dodał od siebie wiadomość, że Jordanus był obecny na kapitule w r. 1216 czy też 1217, kiedy ten nic o tem nie wspomina, lub też wiadomość o obecności ś. Dominika na kapitule r. 1221, bo przecież o czemś podobnym byłby Jordanus nie zapomniał; także nazwy tej kapituły *de cortinis* nie podał z pewnością Balduin, skoro tej nazwy zgoła nie zna Glasberger, o którym niżej będzie mowa, a który, opisując przebieg tej kapituły, jak sam w końcu nadmienia, wziął, co się także z porównania Glasbergera z Jordanem pokazuje, żywcem opis ten z Balduina.

Co więcej o ustąpieniu generała Parenса i zastąpieniu go przez Heliasa wspomina Komorowski w mniejszej redakcyi (p. 4) taksamo krótko i prawie w tych samych słowach co Jordanus, podczas gdy w obszerniejszej rozpisuje się o tem szeroko, odwołując się przytem na Jordana, który tego wszystkiego nie podaje.

Jednym słowem tych kilka ustępów, w których się autor w mniejszej redakcyi odwołuje na Jordana, tak dalece zgadzają się z opowiadaniem tego ostatniego, iżby w rzeczy samej można przypuścić, że miał go przed sobą, gdyby pominawszy swoją drogą niewłaściwe wyrażenia, jakich używa także w mniejszej redakcyi o Jordanie jak *scripsit* i t. p., nie był zaraz na wstępie zaznaczył, że owa przypisana Jordanowi kronika, o czem się mógł przekonać zajrzawszy tylko do końca-wego jej ustępu, sięgała do czasów generała Bonagracyi i papieża Mikołaja III, to jest mniej więcej do r. 1278—80. Sprzeczności zatem, jakie znajdujemy w obszerniejszej redakcyi tam, gdzie się Komorowski odwołuje na Jordana, nie można klaść na karb zmian Balduinowych.

Zkąd się więc wzięły? Na pytanie to będziemy się starali według możliwości odpowiedzieć.

Pewną jest rzeczą, że już w pierwszych wiekach istnienia zakonu, jak to z resztą widzimy i w innych krajach, tak przedewszystkiem we Włoszech kolebce i ognisku zakonu, w miarę jego szybkiego i prawie niespodzianego rozrostu i znaczenia, powstawały kroniki i że kronikom tym służyło za podstawę opowiadanie Jordana a raczej powtarzającego go Balduina, wobec którego jako gładszego i prawie współczesnego z Jordanem a rozszerzającego jego opowiadanie, ten ostatni wnet na drugi plan zeszedł. Tego rodzaju kronikę obok Balduina posiadał niewątpliwie Komorowski a porównawszy z nią kronikę Balduina, spostrzegł zaraz na

pierwszy rzut oka, że tę ostatnią w sobie obejmuje, ponieważ jednak autor owej kroniki zakonu, którą Komorowski miał przed sobą, wiedząc, że Balduin aż do r. 1242 powtórzył opowiadanie Jordana, zamiast Balduina, tam, gdzie z niego korzystał aż do r. 1242, niewątpliwie zawsze pierwotne źródło to jest Jordana cytował, jak to zresztą i Komorowski, mając dwa źródła a czerpiąc z późniejszego, taksamo postępuje, cytując rychlejsze, — więc łatwo zrozumieć, że Komorowski widząc przy wspólnych ustępach cytowanego zawsze Jordana, wziął kronikę Balduina za Jordana, tem bardziej jeśli, jak to już, idąc za wskazówką Voigta, nadmieniliśmy, nazwisko Balduina nie było mu wcale znanem.

Według naszego więc rozumienia Komorowski, za mało się rozpatrując w kronice Balduina, aby błąd swój spostrzec, ale korzystając z niego jedynie przy mniejszej redakcyi, w której tylko bardzo mało uwzględnia początkowe dzieje zakonu, i przekonawszy się, jak daleko kronika ta sięga, co właśnie zaznacza na wstępie mniejszego rękopisu, wnet ją odłożył, przechodząc do czasów, do których owa kronika już nie sięgała.

Niewykluczoną jest zresztą możliwość, że sam Balduin doszedłszy do punktu, na którym się kończy opowiadanie Jordana, zaznaczył to w swojej kronice, za nim zaś uczynił to samo autor późniejszej kroniki zakonu, a Komorowski, gdyby, pisząc mniejszy rękopis, nie był poprzestał na korzystaniu z Balduina o tyle tylko, o ile to mu na razie było potrzebne, lecz gdyby się był dalej rozczytywał, byłby w takim razie, przeszedszy do owego miejsca, w którym tenże wspomina, jak daleko sięga Jordanus, spostrzegł błąd swój, mianowicie, że nie może mieć przed sobą samego Jordana.

Mniejsza zresztą o to, czy już Balduin a za nim dopiero autor późniejszej kroniki zaznaczył, jak daleko sięga opowiadanie Jordana, czy też ten ostatni sam od siebie podał tę wiadomość, dość że Komorowski, redagując mniejszy rękopis, nie wiedział jeszcze, jak daleko sięga opowiadanie Jordana, skoro, nazywając je kroniką piszącą, powiada, że sięgało aż do r. 1278—80, co jest wręcz niemożliwem. Kiedy zaś w dwadzieścia lat potem, spędziwszy życie na usługach zakonu i korzystając z pozostawionego mu spokoju, zabrał się do ponownego spisania historyi zakonu, uwzględniającego już w wyższym stopniu wypadki, które miały ogólne znaczenie dla zakonu, wtedy nie mając wiele czasu przed sobą, urządził się autor wygodniej, nie korzysta bowiem już wprost z Balduina, ale z obszerniejszej późniejszej kroniki zakonu, jako takiej, która i tamte obejmowała, odwołując się przytem w ślad za nią wprost na Jordana, jako na pierwotne źródło.

Nie byłby z resztą jedynym, który sobie tak postąpił, bo to samo, jak wiemy, jeśli w ogóle nasze rozumowanie jest trafne, zrobił przed nim autor owej kroniki zakonu, z której Komorowski czerpał, taksamo postąpił sobie później autor wielkiej historyi zakonu z 17 wieku Wadding, albowiem mając w Balduinie wcześniejsze źródło, wnet je porzucił a korzystał z kroniki saskiej, która jako obszerniejsza także szczegóły podane w Balduinie w sobie zawierała¹.

¹⁾ Ob. Voigt p. 450.

Tym sposobem postępując, doszędł wreszcie Komorowski do r. 1242 i do owej wzmianki, że na tym roku kończy się opowiadanie Jordana a zaznaczywszy tę wiadomość, nie cytuję oczywiście już Jordana, skoro naturalnie i kronika, z której korzystał, dalej go nie cytowała. Że tak biorąc swe wiadomości aż z trzeciej ręki, nie zawsze zdołał wyróżnić to, co rzeczywiście pochodziło od Jordana, lecz niejedno mu przypisał, czego tenże nie powiedział, łatwo pojąć; tym też jedynie sposobem wytłumaczyć sobie można przypisanie w obszerniejszym rękopisie Jordanowi takich szczegółów, których nawet na karb zmian poczynionych w opowiadaniu Jordana przez Balduina położyć niepodobna.

W każdym razie kronika Komorowskiego tak ze względu na Jordana jak i Balduina a więc na obydwa najstarsze źródła zakonu, z którego to też powodu głębiej nad tą kwestią się zastanowiliśmy, wielkie ma znaczenie, choćby już tylko dla tegosamego, że Komorowski, jakkolwiek nie znał Jordana samego, lubo tak często się na niego odwołuje, z drugiej zaś strony nie znał nazwiska Balduina, choć jego właśnie kronikę miał przed sobą, jedyny przecież z znanych dotąd źródeł, zawiera pozytywną wiadomość, jak daleko właściwie sięgało tak opowiadanie Jordana jak i kronika Balduina.

Czyż mamy jeszcze wyjaśnić, jak się stać mogło, że Komorowski, podając raz jako *terminus usque ad quem* kroniki Jordana czasy genarała Bonagracy i papieża Mikołaja III, drugi raz znowu rok, w którym się odbył sobór w Bononii, to jest rok 1242, sam nie spostrzegł popełnionej przez siebie sprzeczności?

Jeśli z jednej strony niespostrzeżenie tak rażącej sprzeczności ze strony Komorowskiego zdawałoby się popierać wypowiedziane przez nas w pierwszej części tej rozprawki zdanie o stosunku obszerniejszego i mniejszego rękopisu o tyle, że autor nie mógł w takim razie obydwóch redakcyj ułożyć bezpośrednio po sobie, lecz we większym odstępie czasu, to z drugiej znowu strony twierdzenie nasze, którego zresztą słuszności zdołaliśmy, pochlebiać sobie, na innej drodze dowieść, mianowicie, że autor obszerniejszy rękopis pisał dwadzieścia lat później, tłumaczy nam i tę okoliczność, iż mógł nie spostrzec wspomnianej sprzeczności, tem bardziej, że w późniejszym rękopisie, traktując obszerniej początkowe dzieje zakonu i uwzględniając także ten czas, którego historyi właśnie w mniejszym rękopisie nie uwzględnił, nie mógł oczywiście reprodukować po prostu mniejszego rękopisu, jak to czyni w dalszym ciągu swej obszerniejszej redakcyi, mianowicie, kiedy przechodzi do historyi zakonu w Polsce, ale opierał się na wspomnianej kronice zakonu, niewątpliwie tejsamej, którą w tej części obszerniejszej redakcyi tak często cytuję a do której w mniejszej redakcyi co do owych czasów czytelnika odsyła.

Że zaś autor, pisząc po dwudziestu latach większy rękopis, chociaż przy tej sposobności mimochodem się dowiedział, jak daleko sięgała kronika Jordana, nie spostrzegł się jednak, że w swoim czasie w rękopisie mniejszym wręcz mylną pod tym względem położywszy datę, musiał być inną kronikę przypisać Jordanowi, — temu zapewne nikt się nie będzie dziwił, gdy zwróciśmy uwagę na to, że autorowi jako słabemu już wtenczas starcowi, który, widząc życie swe dobiegające do kresu, z pośpiechem musiał pracować, chcąc dokonać rozpoczęte dzieło, w wysokim

stopniu nie dopisywała pamięć. Jeśli bowiem autor mógł np. zapomnieć daty z własnego życia tego rodzaju, jak datę tyle ważnej dla zakonu elewacyi zwłok bł. Jana z Dukli, którą jako prowincyał przed dziesięciu laty osobiście zarządził lub też datę oblężenia Wiednia przez Turków w r. 1529, a więc wypadku z przed lat trzech lub czterech, tembardziej pamiętnego dla autora, ponieważ wówczas spłonął klasztor obserwancki na jednym z przedmieść wiedeńskich, jeśli dalej na str. 268 już pod datą 24 Sierpnia nazwał się ministrem prowincyi a krótko przedtem był nadmienił, że dopiero 27 Sierpnia (1520) obrany został prowincyalem, to można zrozumieć, że podając w obszerniejszej redakcyi prawdziwą datę, jak daleko sięgały wspomnienia Jordana, bardzo łatwo mógł nie spostrzec, że na wstępie mniejszego rękopisu przed dwudziestu laty wręcz fałszywą podał datę, tembardziej, że jakto już podnieśliśmy, do pierwszej części mniejszego rękopisu, pisząc większy, prawdopodobnie wcale nie zaglądał.

Chodziłoby teraz jeszcze tylko o wskazanie owej kroniki, której opowiadanie Balduina służyło za podstawę, a na której znowu Komorowski się opierał, opowiadając w obszerniejszym rękopisie dzieje zakonu z dwóch pierwszych wieków jego istnienia.

Jest nią niewątpliwie owa kronika, do której w mniejszej redakcyi odsyła Komorowski po bliższe szczegóły właśnie co do tego czasu, to jest aż do soboru w Konstancji, a którą we większej redakcyi, uwzględniając w niej także historią owego czasu, tak często cytuje i to kilkakrotnie w parze z Jordanem, która to ostatnia okoliczność przypuszczenie nasze robi tem prawdopodobniejszem. Autor kronikę tę nazywa *cronica ordinis* a czasem także *cronica nostra*. To ostatnie słówko wprowadziło w błąd profesora Zeissberga, bo wziąwszy je dosłownie, z kroniki tej zrobił drugą kronikę napisaną przez samego Komorowskiego¹. Jakoż odnośny ustęp w mniejszej redakcyi, na który przy tej sposobności odwołuje się wydawca mniejszej kroniki, w rzeczy samej tak jest napisany, iż może w błąd wprowadzić, autor bowiem mówi: *que omnia facile est invenire in locis diversis cronice nostre, sumarie autem in sermone de statu et contingenciis religionis nostre per me hystorialiter collecto in primo et secundo principali eiusdem, incipiendum est ergo specialiter disserere de statu et contingenciis religionis nostre a temporibus prefati Gregorii XI usque in presens. Ibi et enim cronica a principio religionis facta finitur*².

Otocz wyrażenie *cronice nostre* w powyższym ustępie należy rozumieć; „kroniki, o której wspomnialiśmy wyżej, a która znajduje się po naszych klasztorach”, bo w redakcyi większej, w której tąsamą kronikę sięgającą aż do czasów Grzegorza XI jeszcze częściej cytuje, i to pod nazwą *cronica ordinis* (str. 3, 5, 17, 18, 21, 24, 28, 29, 31, 32 a także jako *cronica nostra* str. 4 i 44 na marginesie), w końcu (str. 57) tak o niej mówi: *et sub isto generali (Leonardus de Giffono) et pontifice Gregorio XI finitur cronica ordinis, que communiter habetur in locis provincie*

¹⁾ Zeissberg: p. 302.

²⁾ Kr.: p. 5.

nostre. Na tejto właśnie, cytowanej kilkakrotnie w parze z Jordanem kronice, która prawdopodobnie powtórzyła opowiadanie Balduina o pierwszych siedmiu dziesiątkach lat historyi zakonu, oparł się Komorowski, opowiadając w obszerniejszej redakcyi ten okres historyi zakonu, który w mniejszym rękopisie opuścił właśnie dlatego, że, jak wyraźnie nadmienia, można jego opis znaleźć w owej kronice zakonu rozpowszechnionej po klasztorach polskich.

Zresztą nie znając wspomnianej kroniki, nie możemy oczywiście dokładnie oznaczyć jej stosunku do Komorowskiego, wszystkie jednak okoliczności przemawiają za tem, że znalazły w niej wśród innego materyalu reprodukcją całych ustępów z Balduina, którego wziął za cytowanego w tejże kronice Jordana, odwołuje się na tego ostatniego i że wreszcie z niej się dowiedział, jak daleko sięgało opowiadanie Jordana, co i z tego powodu tem pewniejszą zdaje się być rzeczą, że zaznaczywszy, jak daleko opowiadanie Jordana sięga, bezpośrednio potem ową kronikę cytuje (Jag. p. 25).

Czy to jest tasama kronika, którą Glasberger cytuje pod nazwą *cronica maior*, trudno stanowczo orzec, choć podana przez Komorowskiego wiadomość o rozpowszechnieniu cytowanej przez niego kroniki po klasztorach, każe się tego domyślać; w każdym atoli razie nie ulega najmniejszej wątpliwości, że obydwa, Komorowski i nieco tylko wcześniejszy od niego Glasberger obok Balduina, posiadali wspólne źródło późniejsze i obszerniejsze od Balduina.

Tak więc zaczepiliśmy o kwestię stosunku Komorowskiego do Glasbergera a jakkolwiek w porządku chronologicznym nie przychodzi jeszcze kolej na tego ostatniego, to przecież wolimy się już przy tej sposobności z nim załatwić, tem bardziej, że obok Jordana Glasberger jedynie jest nam znany, (lubo tylko w części), z pomiędzy tych kronik, na które się odwołuje sam Komorowski, przy powszechnych dziejach zakonu.

Kronika Glasbergera już dawniej była znana i to pod nazwą *cronicon saxonicum* lub też *annales*¹. Uwiedziony tą nazwą wziął ją też Bolandysta² za kronikę Balduina, ponieważ tenże w swej kronice uwzględnia specjalnie dzieje prowincji saskiej, dopiero Voigt w swym z niepospolitą bystrością i gruntownością opracowanym wstępie do kroniki Jordana, idąc za wskazówką podaną przez wydawców Waddinga³, mianowicie że w archiwum prowincji bawarskiej znajduje się autentyczny egzemplarz tej kroniki zwanej saską, napisany przez Glasbergera i to tensam, o którym Antoni Melissanus główny wydawca Waddinga wspomniał⁴, w notatce do r. 1404 a wyjętej z *Chronicon provincie Bavarie*, domyślił się, że to jest tasama kronika raz nazwana saską, drugi raz bawarską, ponieważ wcześniejsza jej część oparta na Balduinie saską prowincją miała głównie na względzie, późniejsza zaś pisana w Bawarii a uwzględniająca właśnie tę prowincję, temsamem prawem i bawarską nazwana być

¹⁾ Tak ją też zazwyczaj nazywa Wadding, który z niej obficie korzystał nawet tam, gdzie mógł czerpać z czystszego źródła, to jest z Balduina. ²⁾ AA. SS. t. III, p. 630. ³⁾ nie Antoniego Melissana, jak mylnie Evers p. 3. ⁴⁾ Voigt: p. 450.

mogła. W końcu Voigt dodał, że kroniki tej należy też szukać w Bawarii a przede wszystkiem w Monachium.

Z powyższego pokazuje się jasno, że Voigt ową kronikę saską tak często cytowaną przez Waddinga uważa za identyczną z kroniką Glasbergera, jeśli zaś okoliczność tę z takim naciskiem podnosimy, to jedynie dlatego, że wydawca tej ostatniej Evers, jakkolwiek idąc za wskazówką Voigta, w rzeczy samej przed kilku laty odszukał ją w klasztorze franciszkańskim w Monachium, jakby nie spostrzegł owego wywodu Voigtowego, kronikę saską i kronikę Glasbergera jako dwa różne cytuję źródła i to tak jak gdyby ten ostatni korzystał z kroniki saskiej¹, mówi bowiem we wstępie:² *Nos autem in codice ms. fr. Nicolai Glasbergeri infra explicando Chronicis saxonici ms. auctorem non solum Balduini historiam, sed etiam una cum „Balduino“ Iordani Memorabilia receperisse accuratius demonstrabimus.* A jeszcze wyraźniej kilkanaście stron dalej:³ *Simil autem Glasbergerum non solum Chronicum ms. Prov. sax., sed etiam Balduini de Brunswicke historiam habuisse.*

Także stosunek tej kroniki do najstarszego źródła historyi zakonu, to jest do Jordana, nie przedstawia się dotąd w dość jasnym świetle. Wprawdzie wydawca jej nie zdaje się zgoła powątpiewać o tem, że wspólnie ustępy, jakie mają Jordan i Glasberger, ten ostatni przejął wprost od pierwszego, ale już Voigt w swej recenzji wydania kroniki Glasbergera⁴, wyraża wątpliwość, czy w ogóle Glasberger znał Jordana. Jakoż w rzeczy samej cytaty znajdujące się u Glasbergera p. 14, 60 a tem mniej wzmianka o Jordanie na str. 61 tego nie dowodzą, a jedynie wyraźne odwołanie się na Jordana na str. 54, zdawałoby się za tem przemawiać, mówiąc bowiem o Heliaszu, tak się autor wyraża: *Quod, ut verius videatur, subiciam hic verba fratris Iordanis, custodis thuringie, sic de helya in suo libello dicentis.* A przytoczywszy odnośny ustęp z Jordana, dodaje w końcu: *Hec ille.* Mimo to powątpiewamy, czy przytoczony ustęp wziął Glasberger wprost z Jordana, wypisując bowiem z Balduina, a wiedząc, że ten ostatni, co może nawet sam w odnośnym miejscu zaznaczył, opowiadanie Jordana wejelił do swojej kroniki, mógł być Glasberger śmiało odwoływać się wprost na niego. Naprowadza nas na to pewna, jakkolwiek nieznaczna, różnica, jaka istnieje, lubo Glasberger powiada, że się posługuje słowy Jordana, między odnośnymi ich ustępami, choćbyśmy nawet niektóre z tych odmian polożyli na karb złego odczytania ze strony wydawcy⁵.

¹⁾ Co o tyle tylko byłoby słusznem, o ileby kronikę Balduina, z której w rzeczy samej Glasberger korzystał, jako traktującą głównie o prowincji saskiej, można także nazwać kroniką saską. ²⁾ p. 3. ³⁾ p. 22, uw. 2. ⁴⁾ Sybel's Historische Zeitschrift XLIX, p. 119.

⁵⁾ JORDANUS p. 544

GLASBERGER p. 54

Frater vero helyas factus generalis *magister* Frater vero helyas factus minister generalis
opus ad sanctum Franciscum, quod in opus ad sanctum Franciscum, quod in

Co jednakże pod tym względem najbardziej wzbudza w nas podejrzenie, to odwołanie się Glasbergera na Balduina w następujących słowach (p. 22): *hec ego ex memorati fratris baldewini scriptis extraxi*, tam, gdzie mówiąc o kapitule w r. 1221, przytacza z Balduina odnoszący się do osoby samego Jordana długi ustęp, brzmiący zupełnie tak samo jak u Jordana. Zdawałoby się więc, że gdyby był znał bezpośrednio tego ostatniego, byłby przecież ów ustęp, do niego się odnoszący, wziął wprost z pierwszej ręki, w każdym razie okoliczność ta dowodzi, co najmniej tego, że nie wszystkie ustupy, które Glasberger ma wspólne z Jordanem, przejął bezpośrednio od niego.

O autorze samym wiemy tylko tyle, że pochodził z Morawii, wstąpił do zakonu w Amberdze r. 1472. Zachęcony przez gwardyana konwentu norymberskiego Bartłomieja Wiera zabrał się do spisania dziejów zakonu specjalnie w Niemczech, nagromadziwszy już poprzednio, jak się pokazuje z listu pisaneego przez autora do wspomnianego gwardyana, na luźnych kartkach materyał do takiej historyi, powyjmowane z rozmaitych pism i kronik. Rękopis jest pisany ręką Glasbergera aż do r. 1508, następnie aż do r. 1580 innymi rękami. Niestety wydawca wydał go tylko do r. 1262 niewiadomo dlaczego właśnie do tego roku, o dalszym zaś ciągu nie daje żadnych informacji¹.

Nam oczywiście musi przedewszystkiem chodzić o oznaczenie stosunku Glasbergera do Komorowskiego, zwłaszcza że obaj mają wiele wspólnego, mianowicie tam, gdzie mówiąc o początkach zakonu, traktują jego ogólne dzieje. Ze względu

Assisio incepserat perficere volens, fecit exactiones per totum ordinem ad inceptum consumandum. Ipse enim habuit totum ordinem in sua potestate sicut ipsum habuit beatus Franciscus et frater Iohannes parens, qui ante ipsum fuerat. Unde et pro sua voluntate plurima ordini non convenientia disponebat. Infra septem enim annos capitulum generale secundum regulam non tenuit et fratres sibi resistentes hinc inde dispersit.

assisio ceperat proficere volens, fecit exactiones per totum ordinem ad inceptum consumendum. Ipse enim habuit totum ordinem in sua potestate, sicut ipsum habuerant beatus Franciscus et frater Iohannes parens, qui ante ipsum fuerant. Unde et pro sua voluntate plurimum ordinem inconvenientia disponebat. Infra septem enim annos capitulum generale non habuit et fratres sibi resistentes hincinde dispersit.

¹⁾ W ogóle wydanie kroniki Glasbergera pozostawia wiele do życzenia, jakkolwiek Voigt jakby z kurtoazyi w wspomnianej recenzji dość pochlebnie się o niem wyraża. Mianowicie wstęp grzeszy powierzchownością, w tekscie zaś zachował wydawca ze zbytową skrupulatnością bezmyślną interpunkcję średniowieczną a nawet nic nie znaczące kreseczki, natomiast nie podaje stronnic rękopisu.

właśnie na tę ostatnią okoliczność, możnaby przypuszczać, że jeden czerpał z drugiego i to że nieco późniejszy Komorowski wszystkie wspólne ustępy mniejszej przejął od Glasbergera a to tem bardziej, że w rzeczy samej na jednym miejscu wyraźnie go cytuje¹. A przecież tak nie jest. Już tasama okoliczność, że Glasberger jest tylko niewiele wcześniejszy i że kronika jego na miejscu w kraju była dalej kontynuowana, czyni tego rodzaju korzystanie z niego dość nieprawdopodobnem i każe raczej przypuszczać, że Komorowski poznął kronikę Glasbergera tylko w przelocie; jakoż wzmianka, jaką o niej robi Komorowski na jednym tylko miejscu, jest właśnie takiej natury. Mianowicie na str. 46 umieszcza pismo Ubertinusa do papieża Jana XXII w kwestyi ślubu ubóstwa, dodając, że list ten podaje w swej kronice Glasberger. Zresztą ani słówkiem o tym ostatnim nie wspomina. Widocznie, interesując się dziejami zakonu a zajęty już poprzednio zbieraniem materiału do nich, dostawszy przypadkiem do rąk kronikę Glasbergera, przejrzał ją na przedce i o tyle przynajmniej z niej skorzystał, że wypisał sobie ów list, który, jak sam powiada, wydał mu się ważnym. Było to według wszelkiego prawdopodobieństwa wtenczas, kiedy wracając w r. 1518 z Lugdunu do Polski, nagle ciężko zapadł i musiał się zatrzymać w Ulmie w prowincji bawarskiej, do której właśnie należał Glasberger. Tutaj dostawszy zapewne do ręki kronikę tego ostatniego, przejrzał ją tylko, nie miał zaś ani czasu ani zdrowia po temu, aby z niej obszerne porobić wyciągi, coby był musiał uczynić, gdyby wszystkie te wiadomości a nawet dosłowne ustępy, jakie ma wspólne z Glasbergerem, od tego ostatniego pochodziły. Że jeden z drugiego nie korzystał, że raczej mieli wspólne źródło i to z drugiej tylko ręki, lub co jeszcze prawdopodobniejsze, dwa różne egzemplarze tegosamego źródła, pokazuje się także z tego, co następuje: i tak podług Glasbergera (str. 8) jeden z najstarszych członków zakonu nazywa się *Gabatinus*, tymczasem Komorowski (str. 2) ma dobrze *Sabbatinus* (*Sabbas*), inny znowu według Glasbergera (str. 8) nazywa się *Bernardus vigilantis de fida*, Komorowski zaś ma prawdopodobnie dobrze *Bernardus de Vicedante*, dalej Glasberger (p. 24) ma *Hartmodum*, Komorowski *Habundium* a podobnych przykładów odmiennego czytania przytaczamy pod tekstem więcej, choćbyśmy zaś nawet niektóre z tych odmian położyli na karb złego odczytania ze strony wydawcy kroniki Glasbergera, bo wobec faktu, że Komorowski jest późniejszy od Glasbergera, mogłaby jedynie być mowa o tem, że pierwszy korzystał z drugiego, to pominawszy inne względy, z skrupulatnego porównania tekstów obydwóch kronik, widać że jeden z drugiego nie korzystał, lecz że wspólne ustępy wzięły ze wspólnego źródła. Domyślamy się, że tem wspólnym źródłem była owa kronika, na którą się Komorowski tak często odwołuje a która, jak sam powiada, była rozpowszechnioną po klasztorach a sięgała aż do czasów Grzegorza XI (1370—1378) prawdopodobnie ta, którą Glasberger cytuje jako *cronica maior*.

Zresztą co się tyczy stosunku Komorowskiego do Glasbergera, należy zauważyć, że tok opowiadania jest u nich nieraz odmienny, niekiedy nawet poszczególne

¹⁾ str. 46.

okresy porozrywane, wyrażenia oddające zresztą tąsamą myśl czasami jakby umyślnie zmienione, po największej jednak części znajdujemy tam, gdzie podają tesame wiadomości, u obydwoch tesame wyrażenia a nawet dosłownie cały ustęp. W ogóle zaś powiedzieć można, że czerpali z wspólnego źródła tam, gdzie podają wiadomości o początkach zakonu i że Komorowski, jakkolwiek ma także szczegóły, których nie podaje Glasberger, wogóle jednak opowiada króciej, nie dlatego, jakoby z uboższych czerpał źródła, ale z powodu, że mu się niejeden szczegół mniej wydał ważnym, tak np. czerpiąc z Balduina czy też z jego reprodukcji w innej kronice, mógł być taksamo szczegółowo opowiedzieć zabawną historią przyłączenia się Jordana na kapitule r. 1221 do misyi udającej się do Niemiec, jak to uczynił, przejawszy dosłownie odnośny ustęp z Jordana, Balduin a za nim Glasberger; nie uczynił jednak tego, lecz uważając fakt ten widocznie za mało ważny, opuścił go i wyjął ze środka całego długiego tego opowiadania tylko krótkie zdanie o mianowaniu Cezara ze Spiry naczelnikiem misyi. Kiedy dalej Glasberger (str. 9) opowiada, jakie to widzenie przed zatwierdzeniem reguły ś. Franciszka miał Innocenty III, to Komorowski (str. 3) tylko ogólnikowo się wyraża w tekscie *previis divinis revelationibus* a przecież ze zaznaczenia treści na marginesie widać, że wiedział, jakie to było widzenie, powiada tam bowiem: *Verbum de palma inter insu eius excrescente et sustentacione ecclesie Lateranensis* (str. 3).

Według tego, cośmy wyżej powiedzieli, stosunek Komorowskiego do Glasbergera krótko tak się przedstawia: Komorowski znał wprawdzie Glasbergera, korzystał atoli z niego wprost tylko tyle, że wypisał list Ubertinusa do papieża Jana XXII; zresztą zbliżeni są do siebie tam, gdzie mówiąc o początkach zakonu, opowiadają ogólne jego dzieje, korzystali bowiem pod tym względem z jednego i tegosamego źródła, według wszelkiego prawdopodobieństwa z tego, które Komorowski nazywa krótko *cronica ordinis* a Glasberger *cronica maior*, przyczem należy domyślać się niewątpliwie także wyrazu *ordinis* a z wyrazu *maior* wnosić, że istniała jeszcze druga mniejsza kronika zakonu. Korzystali zaś widocznie z kroniki tej nie wprost, ale z dwóch różnych jej kopii, które, jak sam Komorowski nadmienia, były bardzo rozpowszechnione.

Krom co dopiero wspomnianej kroniki, mieli Komorowski i Glasberger nie-wątpliwie jeszcze inne wspólne źródła, odnoszące się do powszechnych dziejów zakonu, jak mianowicie opowiadanie Balduina i *liber conformitatum* późniejszego Bartłomieja z Pizy, na którego Komorowski w kilku miejscach a Glasberger na jednym miejscu (p. 16) i to obok owej *cronica maior* się odwołuje.

Zresztą stosunek Komorowskiego do Glasbergera uwydatniony jest w tekscie samym, gdzie zaznaczamy wspólne lub zbliżone do siebie ustępy.

Jeśli znając Jordana, Balduina i Glasbergera a drugiego z nich o tyle, o ile wiemy, że reprodukował opowiadanie Jordana i o ile z niego znowu korzystali Glasberger i Wadding, — nieco dłużej zastanowiliśmy się nad ich stosunkiem do Komorowskiego a to tem bardziej, że Jordanus był współczesnym św. Franciszkowi, Balduin zaś łączy niejako ich pokolenie z następnem, to stosunek Komorowskiego do innych źródeł, które wymienia, trudniej nam przychodzi oznaczyć, raz dlatego,

że źródła te po największej części jako niedrukowane nie są nam przystępniemi, powtóre zaś i z tego powodu, że, jak to już napomknęliśmy, sam Komorowski nie znał ich, że się tak wyrazimy, z autopsyi.

I tak co mówi o legendach odnoszących się do życia św. Franciszka, wziął z małymi zmianami z drugiej ręki. Pokazuje się to ze zestawienia jego opowiadania z odnośnymi ustępami Glasbergera.

KOMOROWSKI p. 25

Hic generalis precepit universis fratribus, ut sibi in scriptis dirigerent, quid de vita sancti Francisci ac signis et prodigiis scire veraciter possent.

GLASBERGER p. 65.

Frater Crescencius autem generalis minister precepit universis fratribus, quod sibi in scriptis mitterent, quicquid de vita et prodigiis sancti Francisci veraciter scirent et fecit colligi opusculum quoddam in modum dyalogi editum, quod incipit: Venerabilium gesta patrum etc.

Quo inducti frater Leo, confessor eius et frater Angelus et frater Ruffinus et cum aliis fratribus per modum legende in scriptis redegerunt et eidem generali fideliter transmiserunt, que dicitur legenda trium sociorum, similiter alii fratres de diversis partibus fecerunt et erant publicata.

Item eius mandato inducti fr. Leo confessor beati francisci fr. Angelus et fr. ruffinus quondam socii sancti patris multaque de ipso fratre beato viderant et a fide dignis fratribus videlicet philippo longo illuminato et masseo de marignano et a fratre ioanne socio sancti patris egidii audierant per modum legende in scriptis redegerunt et eidem generali transmiserunt. Alii eciam plurimi, que noverant, recollegerunt et sic multa magnalia, que sanctus in diversis orbis partibus fecerant, fuerunt publicata.

Et post frater Thomas de Ceperano de mandato eiusdem ministri primum tractatum de vita et verbis et intencione, que ad regulam pertinent, compilavit, que dicitur legenda antiqua cum prologo, qui incipit: Placuit sancte universitati etc. et capitulo generali destinavit. Quam legendam postea frater Bernardus de Bessa de provincia Equitanie ad

Et postmodum ex mandato eiusdem generalis ministri et generalis capituli compilavit fr. thomas de Ceperano primum tractatum legende sancti francisci de vita scil. et verbis et intencione eius circa ea, que ad regulam pertinent, que dicitur legenda antiqua, quam dicto generali et capitulo destinavit cum prologo, qui incipit. Placuit sancte universitati vestre

compendiosiorem formam reduxit et incipit: plenam virtutibus.

etc. quam legendam postea fr. bernardus de bessa ad compendiosiorem formam reduxit et incipit: Plenam virtutibus etc. et demum sanctus bonaventura breviori et eleganciori stilo compegit.

Qui etiam frater Thomas de Ceperano ad mandatum fratris Iohannis de Parma, generalis, alium *tractatum* de eiusdem *patris miraculis compilavit*, quem cum epistola, que incipit: *Religiosa vestra sollicitudo, misit generali eidem.*

pag. 69. Frater Iohannes de Parma minister generalis multiplicatis litteris precepit fratri Thome de ceperano, ut vitam beati francisci, que antiqua legenda dicitur, perficeret, quia solum de eius conuersacione et verbis in primo tractatu de mandato fratris Crescencii olim generalis compilato omissis intraculis (? miraculis) fecerat mencionem et sic secundum *tractatum de miraculis sancti patris compilavit*, quem cum epistola, que incipit: *Religiosa vestra Solitudo etc. eidem generali misit.*

Mimo różnic, jakie w powyższych ustępach zachodzą pomiędzy Komorowskim a Glasbergerem, widoczną jest rzeczą, że ustępy te do jednego odnieść należy źródła. Zresztą abstrahując od tego, że Komorowski, jak w ogóle, tak i tu skraca swoje źródło, cała różnica redukuje się do tego, że kiedy z jednej strony Komorowski przy Bernardzie de Bessa dodaje, że był z prowincji akwitańskiej, to Glasberger w pierwszym z powyższych ustępów wymienia pierwsze dziełko napisane z polecenia generała Crescenciusza a zaczynające się od słów: *Venerabilium gesta patrum*, wiadomość o niem mógł być wziąć z katalogu generalów zakonu w *Speculum vite beati Francisci et sociorum eius*¹; nazwiska świadków zaś, których wylicza Glasberger, są podane w legendzie trzech towarzyszów św. Fraszciszka; zresztą dodaje jeszcze Glasberger w trzecim ustępie, iż św. Bonawentura pierwszą legendę Tomasza de Ceperano w krótszą i wytworniejszą ujął formę, co o tyle jest prawdą, że w rzeczy samej św. Bonawentura generał zakonu na podstawie dawniejszych legend i żywej tradycyi, napisał legendę o życiu św. Franciszka, która wnet wydał inną, szczegółową w zakonie zażywała powagi². Napisał on, jak nadmienia Bartłomiej z Pizy³, jeszcze drugą mniejszą legendę a według Waddinga⁴ przeznaczoną do odczytywania w uroczystości św. Franciszka, o czem także wspomina

¹⁾ Voigt: p. 459 uw. 27.

²⁾ Voigt: p. 436 i 462.

³⁾ Voigt: p. 463.

⁴⁾ II, p. 240.

Komorowski, dodając: że podzielił ją autor tak, iż na każdy dzień oktawy św. Franciszka przeznaczył dziesięć lekcyi do przeczytania¹.

Literatura legend o życiu ś. Franciszka nie jest dotąd należycie wyjaśniona, mianowicie kwestya czy Tomasz de Celano, a Tomasz lub, jak go też Wadding nazywa, Jan de Ceperano, jest tąsamą osobistością, zostaje dotąd w zawieszeniu a nawet tak gruntowny badacz jak Voigt² zastawił ją nierozstrzygniętą, podczas gdy wydawca Glasbergera, ostatni który się tą kwestią zajmował, w swych powierzchownych uwagach raczej ją zaciemnia niż rozjaśnia. Osobistość zaś Ceperana i z tego powodu jest interesującą, że jemu to przypisują autorstwo sławnego hymnu pogrzebowego: *dies ire, dies illa*.

Przedstawimy więc w krótkości całą sprawę i wyłuszczymy nasze na nią zapatrzywanie.

Najwiarogodniejsze źródło t. j. Jordanus³ powiada: *Toma de Celano, qui legendam s. Francisci et primam et secundam postea conscripsit*. Tomasz de Celano, jak sam Jordanus opowiada, udał się z tąsamą misją, wysłaną z kapituły w Porcyunkuli w r. 1221, do której należał także Jordanus, do Niemiec, gdzie piastował rozmaite urzędy, później w r. 1230 znajdujemy go we Włoszech, gdzie krótko przedtem napisał pierwszą legendę o ś. Franciszku, jak to wykazuje Voigt⁴; Bolandyci wydali ją w II tomie (m. Październik), o nazwisku autora dowiedzieli się prawdopodobnie z rękopisu. Legenda ta, jak się z prologu pokazuje, została napisana z rozkazu papieża Grzegorza IX (1227—1241), a oprócz powyższej wzmianki Jordana świadczy o autorstwie Tomasza de Celano także prawie współczesny mu, bo w r. 1238 wstąpił do zakonu, Salimbene z Parmy⁵, powiada bowiem: *Crescencius precepit fratri Thome de Cellano, qui primam legendam b. Francisci fecerat, ut iterum scriberet alium librum eo, quod multa inveniebantur de beato Francisco, que scripta non erant. Et scripsit pulcherrimum librum tam de miraculis quam de vita, quem appellavit: Memoriale beati Francisci in desiderio animi*. Takaże Bartłomiej z Pizy przypisuje napisanie najstarszej legendy Tomaszowi de Celano⁶. Zgodnie z Jordanem, który mówi o dwóch legendach Tomasza de Celano, mówi Wadding najprzód o legendzie Celana napisanej z rozkazu Grzegorza IX a potem o drugiej obszerniejszej, którą napisał z polecenia generała Crescenciusza a do której, zwanej powszechnie *legenda antiqua*, dodał z rozkazu generała Jana z Parmy drugą część⁷. Obie te legendy miał Wadding, jak sam powiada⁸, przed sobą, a wiadomość o tem, z czego rokaz zostały napisane, tak pierwsza jak i każda z obydwóch części drugiej legendy, wziął z prologów umieszczonych na ich czele.

Zupełnie tesame szczegóły, które podaje Wadding o powstaniu legendy zwanej *antiqua*, podają, jak się to wyżej pokazało ze zestawienia odnośnych ustępów, Komorowski i Glasberger, a raczej źródło, z którego obydwa czerpali, przytaczają

¹) p. 28. ²) p. 460. ³) Voigt: p. 526 cap. 19. ⁴) p. 456 ⁵) *Chronica fr. Salimbene Parmensis. Monum. hist. ad. provincias Parmensem et Placentinam pertinencia* p. 60. ⁶) Voigt: p. 456. ⁷) Voigt: p. 458. ⁸) Tom II p. 204.

nawet za niem początkowe słowa prologów na czele obydwóch części umieszczone. Jedynie co do nazwiska autora jest różnica, bo Wadding nazywa go Tomaszem de Celano, Komorowski zas i Glasberger według wspólnego źródła Tomaszem de Ceperano. Z tego się najdowodniej pokazuje, że już dość wcześnie nazwisko to kursowało w dwóch wersach, jako Celano i jako Ceperano a Komorowski, kiedy po raz pierwszy o niem wspomina (p. 12), powiada wręcz *Thomas de Ceperano sive Zelano, qui legendam primam et secundam s. Francisci conscripsit*¹. Możemy nawet wskazać źródło, skąd Komorowski przyszedł do tej nazwy Ceperano właśnie w tem miejscu a powaga tego źródła nadaje naszemu wywodowi tem większego znaczenia. Wykazaliśmy już na innem miejscu, że Komorowski miał przed sobą Balduina, choć go z nieświadomości cytuje zawsze jako Jordana i że pisząc mniejszą redakcję, wprost z Balduina korzystał. Otóż właśnie w tej mniejszej redakcyi na temsamem miejscu, co w obszerniejszej to jest tam, gdzie wylicza tych, którzy się udali w r. 1221 na misję do Niemiec, obok innych wymienia także owego Tomasza, nazywając go jednak tym razem tylko de Ceperano, choć zresztą tychsamych co w obszerniejszej redakcyi używa wyrażenia: *inter quos erat frater Thomas de Ceperano, qui legendam b. Francisci primam et secundam conscripsit*. Że zdanie to pochodzi od Balduina, dowodem na to okoliczność, że zupełnie taksamo brzmi jak u Jordana a reprodukujący tegoż Balduin widocznie tylko nazwisko zmienił na Ceperano. Jeśli więc z jednej strony kwestią tego nazwiska dostarcza nowego szczegółu do stwierdzenia podanego przez nas stosunku Komorowskiego do Jordana i Balduina, to z drugiej strony widzimy, że w rzeczy samej już bardzo wcześnie nazwisko autora pierwszej legendy i drugiej zwanej *antiqua* w dwóch krały wersach, skoro już Balduin nazywa go Thomas de Ceperano, podczas gdy Jordanus i inni mienią go Tomaszem de Celano a w następstwie Wadding, podając o powstaniu tych dwóch legend, mianowicie drugiej, zupełnie tesame szczegóły co Glasberger i Komorowski, nazywa go Tomaszem de Celano, ci ostatni zaś przy tejsamej sposobności de Ceperano.

Ta dwojaka nazwa wprowadziła w błąd w wysokim stopniu niekrytycznego Waddinga², tak że już przez się niejasną kwestią jeszcze bardziej zaciemnił; znalazły bowiem wzmiankę także o Tomaszu de Ceperanie jako o biografie św. Franciszka a nie domyślając się w nim jednej osoby z Tomaszem de Celano, osobno o nim wspomina. Jakoż pod tem nazwiskiem wyszedł nawet życiorys św. Franciszka w Kolonii r. 1623, mianowicie pod tytułem: *Speculum s. Francisci autore Thoma de Ceperano ed. Phil. Bosquerius*³. O autorze tej nieznanej nam zresztą książeczki⁴

¹) Nawet Glasberger przy tejsamej sposobności nazywa Tomasza de Celano, inaczej także de Zelchio, autorem kroniki zwanej *antiqua*, powiada bowiem: *et Thoma de Zelchio vel Celano, qui antiquam legendam s. Francisci postea conscripsit.* ²) Dowodzą mu tego na każdym kroku Bolandyści. ³) Potthast bibl. historica p. 707. ⁴) Musi ona być bardzo rzadką, skoro jej nie posiada nawet królewska biblioteka w Berlinie ob. Voigt 461 uw. 29.

powiada Potthast: *floruit 1245*, o czem się dowiedział niewątpliwie z dzielka samego a i Wadding to rzekomo osobne dzieło Ceperana pod tensam czas umieszcza. Zważywszy więc z jednej strony, że autora legendy zwanej *antiqua* Wadding nazywa Tomaszem de Celano, Komorowski i Glasberger zaś, a raczej ich źródło, Tomaszem de Ceperano, i że Komorowski wspominając po raz pierwszy o Ceperanie, dodaje zarazem *sive Zelano*, zważywszy dalej z drugiej strony i tą okoliczność, że *legenda antiqua* mogła być napisana jedynie około r. 1245, skoro została napisana z rozkazu generała Crescenciusza a ten był nim 1245—1247, autor zaś wydanej w Kilonii biografi ś. Franciszka Ceperano według Potthasta żył około r. 1245, więc koniecznie należy przypuszczać, że ta ostatnia jest identyczną zową *legenda antiqua*¹, jeśli pomijając nawet inne wzgłydy, nie chcemy przypuścić, że w jednym i tym samym czasie dwóch o podobnych bardzo nazwach autorów napisało żywot ś. Franciszka.

Zresztą ani na legendę trzech towarzyszów, ani też na legendy Tomasza de Celano czy też de Ceperano, krom owych ustępów, które, jak wykazaliśmy zkładają żywcom przejął, nigdzie się Komorowski nie odwołuje, tak że bardzo prawdopodobną jest rzeczą, iż ich bezpośrednio nie znał.

Co się zaś tyczy Bernarda de Bessa, który, jak widzieliśmy z przytoczonych ustępów, według Glasbergera i Komorowskiego a raczej według wspólnego ich źródła skrócił opowiadanie Tomasza de Ceperano, to dotąd tylko tyle było o nim wiadomem, co powiada Wadding, mianowicie, że był towarzyszem św. Franciszka i napisał dłuższy traktat o życiu i czynach św. Franciszka², od Komorowskiego zaś dowiadujemy się jeszcze, że napisał także kronikę generałów (*cronica generalium ministrorum*), ale snadź i tej kroniki nie znał Komorowski, bo odwołując się na nią przy kapitule z r. 1239, dodaje, że ją przytacza kronika zakonu (*cronica ordinis*)³.

Oprócz już wymienionych znajdujemy w kronice naszej wzmianki o innych jeszcze źródłach odnoszących się do historii całego zakonu, ale nie mając żadnych danych, na podstawie których moglibyśmy ich stosunek do naszej kroniki bliżej oznaczyć, pozwalamy sobie tylko uwag, które materyał zawarty w kronice samej nastręcza, cytując równocześnie strony, na których się autor na nie odwołuje.

Źródłem, na które Komorowski bardzo często się odwołuje (Jag. p. 23, 31, 34, 37, 40, 50, 55, 57, 63, 64, 65, 67, 70, 221) a które, jak właśnie z tej okoliczności, jak niemniej i sposobu, w jaki je cytuje (mianowicie na str. 63, 64, 65) na pewne wnosić można, miał także przed sobą, jest *regestrum ordinis* zwane także, zwłaszcza przy omawianiu sporów powstały w zakonie w przeciwieństwie do źródeł przeciwnego obozu jak *speculum minorum* a mianowicie w przeciwwstawieniu

¹⁾ Ta ostatnia nie jest identyczna z biografią wydaną w AA. SS. II 547 jako *secunda vita*, ponieważ w tejże Grzegorz IX (1227—1241) figuruje jako żyjący, a *legenda antiqua* została napisana z rozkazu generała Crescenciusza (1245—47), kiedy papież ten już nie żył. ²⁾ por. Voigt p. 463. ³⁾ Jag. p. 21.

do „ultramontana“ Bonifaciusza de Cena, *regestrum generale*¹ inaczej *cismontanorum* (p. 63 et seq.). Po raz pierwszy wspomina autor o tem źródle na str. 23 pod r. 1239, gdzie mówi o wyborze czwartego generała Alberta z Pizy², następnie dość często je cytuję, po raz ostatni na str. 70, dalej jednakże wcale o niem nie wspomina aż dopiero na str. 221 pod r. 1506 a względnie 1509, gdy mówi o usunięciu generała Raymunda de Cotignolla.

Nierównie rzadziej (Jag. p. 57, 62, 64, 72) cytuję autor wspomniane wyżej *speculum minorum*, jakkolwiek z sposobu, w jaki się na nie odwołuje, równieżby wnosić można, że je rzeczywiście miał przed sobą.

Jeżeli jednak o którym źródle powiedzieć można, że Komorowski nie znał go, pracując nad mniejszą redakcją, lecz dopiero przy większej redakcyi z niem się zapoznał, to niewątpliwie o Bonifaciuszu de Cena, bo podczas gdy w mniejszej redakcyi ani słówkiem o nim nie wspomina, to w obszerniejszej redakcyi bardzo często go cytuję (32, 57, 59, 62—64, 73, 92, 125, 199, 203, 204, 221, 224), dodając nieraz do równobrzmiącego zresztą w obydwóch redakcjach ustępu wiadomości z dzieła Bonifaciusza de Cena. Cytuje je zaś w trojakiej, odmiennej nieco, formie mianowicie: *Fundamenta trium ordinum*, *firmamentum trium ordinum* a wreszcie *tria fundamenta trium ordinum*. Z tego, jak się Komorowski o nim wyraża, widać, że jest to dzieło natury historyczno-teologicznej z silnym zabarwieniem polemicznem, niemniej polemicznym jest ton, w jakim sam Komorowski o niem mówi, co w każdym razie dowodzi, że się dokładnie w niem rozczytywało. Bonifacius de Cena należał do frakcji minorytów powstały we Francji a zwanej Colletanami³, która, jakkolwiek wśród ogólnego rozprzężenia się zakonu, starała się obserwować ścisłe reguły, nieprzyjazne jednak wobec zdeklarowanych obserwantów zajęła stanowisko, a gdy ci odłączyszy się od wspólnego pnia, otrzymali na soborze w Konstancji dla siebie osobnego wikaryusza generalnego⁴, wolała i nadal pozostać pod rozkazami generała zakonu. Mianowicie będąc ministrem prowincji francuskiej, Bonifaciusz de Cena występował tak czynem jak słowem bardzo wrogo przeciw obserwantom a nawet, jak się dowiadujemy od Komorowskiego, pospolu z generałem zakonu Rajmundem Greciani de Cotignolla w podstępny sposób wymógł na papieżu breve przeciw obserwantom. Zresztą nietylko w wspomnianem dziele, ale i w paszkwiach zwanych *antiminorica* walczył przeciw obserwantom, odbył nawet z nimi dysputę na konsystorzu publicznym w Rzymie, ale pokonany, jak powiada Komorowski, w smutku w Grudniu 1517 w Paryżu zakończył żywot⁵. Wspomniane

¹) Pod nazwą *reg. generale* cytuję je nadto autor w oryginalnym rękopisie Cz. (p. 606), gdy rektyfikuje datę śmierci wikaryusza generalnego Piotra z Neapolu por. uwagę do tekstu Jag. p. 128. ²) Z porównania odnośnego ustępu a mianowicie daty śmierci tego generała z tem, co o czasie tej śmierci mówi skąpszy w cytaty Glasberger, zdawałoby się, co z resztą i skądinąd bardzo jest prawdopodobnem, wynikać, że ten ostatni znał także to źródło, choć go nie cytuję. ³) Jag. p. 63. ⁴) Jag. p. 62.

⁵) pag. 221, 244.

dzieło napisał prawdopodobnie w ostatnich latach życia; w każdym razie Komorowski, pisząc w r. 1512 mniejszą redakcję, jak widzieliśmy, nie znał go jeszcze a zapoznał się zapewne z niem, kiedy w r. 1518 bawił w Lugdunie.

Oprócz wspomnianych źródeł cytuję jeszcze Komorowski i to w obydwóch redakcjach (Kr. p. 6, Jag. p. 43 i 57) w jednakowej formie obok siebie historyą Antoniusa i *fascicularius temporum*², że w pierwszym, jak się domyśla Zeissberg¹, w rzeczy samej należy się domyślać Antoniusa arcybiskupa florenckiego żyjącego w pierwszej połowie 15 wieku, którego *Summa historialis* niejednokrotnie ukazała się w druku, pokazuje się z drugiego cytatu w obszerniejszej redakcyi (Jag. p. 57), gdzie autor mówi, *ut tradit Antonius in Historiis Florentinis*.

Nadto korzystał autor jeszcze z innego rodzaju źródeł, mianowicie ze wspomnień spisanych przez niektórych członków zakonu, niemniej i z dokumentów urzędowych jak przedewszystkiem bul i brewów papieskich zawartych w znacznej części w *liber vicarii* a w późniejszych czasach *ministri provincie Polonie*. O pierwszych wspomina Komorowski ogólnikowo na str. 72 i 105 ręk. Jag., nie zdaje się jednak ulegać wątpliwości, że z tego rodzaju źródła czerpał, opisując przebieg ważnej dla zakonu kapituły całego zakonu w Rzymie roku 1506 zwołanej celem przyprowadzenia do skutku zjednoczenia rozmaitych frakcji zakonu a przedewszystkiem obserwantów z braćmi konwencjonalnymi. Przebieg tej kapituły i kroków przedwstępnych opisuje autor widocznie na podstawie wspomnień spisanych przez Franciszka Zenusa z Medyolanu, generalnego wikaryusza obserwanckiego, który na tej kapituły broniąc sprawy obserwantów i w ich przemawiając imieniu, pierwszorzędną odegrał rolę.że Komorowski niemal żywcem przejął opis owej kapituły z opowiadania Fr. Zenusa, pokazuje się dosadnie z zatrzymanego gdzieniegdzie sposobu wyrażenia się w pierwszej osobie, i tak na str. 224 wyrażenia *nobis vicariis generilibus* mógł użyć tylko ten, kto sam był wikaryuszem generalnym, lub nieco niżej, gdzie autor opowiadając, że na wystosowane do zgromadzonych zapytanie, czy pragną unii, odpowiedział w imieniu obserwantów Franciszek Zenus, dodaje... *omnes unanimiter mecum consensere*, lub dalej (p. 225): *Quo audito dixit (Zenus): Nullomodo volo habere et similiter ad nutum meum patres ultramontani responderunt et sic ab eis exivimus.*

Pamiętną kapitułę całego zakonu roku 1517 w Rzymie, na której unia przyszła do skutku a obserwanci zdobyli sobie prawo wybierania generała, opisuje Komorowski bardzo szczegółowo jako uczestnik tej kapituły, na której był obecnym w podwójnym charakterze, jako delegat (*discretus discretorum*) prowincji polskiej i jako komisarz zastępujący wikaryusza tej prowincji.

¹⁾ p. 7. ²⁾ Być może, że Komorowski miał przed sobą *Fasciculus temporum* Wernera Rolewincka 1425—1502 (ob. Potthast *Bibl. Hist.* p. 518), którego kronika kilkakrotnie drukowana, była bardzo rozpowszechniona także w Polsce. Na brzegach jednego jej egzemplarza spisał Jan z Targowiska swe notatki. Ob. *Mon. Pol.* t. III p. 232.

Taksamo to, co pisze o kapitule powszechnej odbytej w r. 1518 w Lugdunie, pochodzi również bezpośrednio od niego, bo i w tem zgromadzeniu autor nasz osobisty brał udział.

Co się tyczy bul i brewów papieskich, to trudno oznaczyć, z których autor korzystał bezpośrednio, a o których wspomina tylko za innymi. To też tylko powierzchownie je na tem miejscu zaznaczamy. Na str. 57 wspomina autor ogólnikowo o ogłoszeniach w interesie zakonu bulach papieża Grzegorza IX zawartych w *Fundamenta trium ordinum* i w *Speculum Minorum*, jedną z nich, zdaje się pierwszą, wyszczególnia na str. 56; dalej na str. 61 wspomina o ołowianej buli fundacyjnej klasztoru bonońskiego, przechowywanej w zakrystyi tego klasztoru; wiadomość o niej jak wiele innych, mógł mieć autor od Stanisława de Slapy, który jeździł do Włoch; nieprawdopodobną zdaje się bowiem rzeczą, aby Komorowski przed r. 1512, w którym pisał mniejszą kronikę a w której o owej buli także wspomina, (p. 9) jeździł był do Włoch¹⁾. Do dziejów stosunku zakonu franciszkańskiego do dominikańskiego na samym początku istnienia ich, ważnymi są pisma, jakie z powodu wybuchłego pomiędzy tymi zakonami sporu ogłosili ich generałowie, mianowicie dominikański Jordan i franciszkański Hieronim de Esculo, aby zapobiedz na przyszłość gorszącym kłótniom i scenom, jakie wtenczas (około r. 1278) miały miejsce (Jag. p. 30). Na str. 40 wspomina autor o dekretaliach papieża Jana XXII ogłoszeniach przeciw generałowi zakonu de Cesena w sprawie ubóstwa Chrystusa, nieco niżej zaś o liście tego usuniętego generała, wystosowanym do kapituły odbytej w Lugdunie r. 1331, niemniej i o listach jego pisanych do cesarza Ludwika, baronów i szlachty niemieckiej. W walce tej zabrał także głos przeciw papieżowi Janowi XXII magister teologii Wilhelm Okan. Papież zapytywał w tej sprawie ubóstwa o zdanie Jana Ubertinusa, jak o tem według Komorowskiego pisze Nicolaus Ilberti vel Ave Maria w *Bonus Pastor*, a Ubertinus odpowiedział listem podanym u Glasbergera. Na str. 125 jest mowa o bulach Piusa II popierających zakon a na str. 110 o buli tegosamego papieża w sprawie fundacji klasztoru ś. Agnieszki na moście królewskim (Stradomiu) w Krakowie. Dalej wylicza autor kilka bul papieża Syxtusa IV mianowicie na str. 125 bulę, aby nikt się nie ważył przedstawiać żadnego świętego z wyjątkiem ś. Franciszka ze stygmatami; inną bulę tegoż papieża przywiózł ze sobą wikaryusz prowincjalny Michał Bal r. 1474 z Włoch i złożył w klasztorze krakowskim; na str. 141 wspomina autor o ogłoszeniowej również przez Syxtusa IV złotej buli jubileuszowej z r. 1479, którą francuski wikaryusz prowincjalny ogłosiwszy bez przedłożenia jej poprzednio władz biskupiej, rozgryewał na siebie papieża i biskupów a zakonowi nie mało przysporzył kłopotów. Na str. 144 jest wzmianka o brewe Syxtusa IV, którym kustodya wrocławska została przyłączona do Czech. Tenże papież wydał brewe o nawracaniu heretyków i schizmatyków z takiemisamemi przywilejami dla zakonników polskich, jakie istniały dla Bośni i Ziemi Ś. (p. 146), zatwierdzone przez Inocentego VIII (p. 169),

¹⁾ Por. Zeissberg p. 304.

wreszcie ogłosił brewe o uroczystości policzonego przeżeń w poczet świętych Bonawentury. Na str. 144 wspomina autor o przywileju nadanym przez biskupa włocławskiego Zbigniewa klasztorowi bydgoskiemu w r. 1480. W tymże roku, dla uzyskania pozwolenia na zakładanie klasztorów w Prusiech udali się do Rzymu Klimak z Kobylina i Stanisław de Slappy. Ten ostatni pozyskawszy zaufanie Pacyfika de Urbe gwardyana na Araceli, prokuratora kuryi, otrzymał pozwolenie transsumowania 25 przywilejów, które to transsumty złożono następnie w klasztorze poznajskim (str. 145). W tymże mniej więcej czasie papież Inocenty VIII wydał brewe w sprawie przemiany klasztoru kowieńskiego i drugie upoważniające obserwantów polskich do udzielenia absolucyi heretykom i przyjmowania ich na łono kościoła katolickiego a wreszcie brewe w sprawie translacji zwłok Szymona z Lipnicy i Jana z Dukli (p. 169). W kwestyi chrztu schizmatyków ogłosił brewe papież Aleksander VI, o którym wspomina autor na str. 184. Z okazyi założenia klasztoru w Połocku oprócz wspomnianych już przywilejów nadanych im przez kuryą, mianowicie co się tyczy udzielania absolucyi w nadzwyczajnych wypadkach, rozwołów i dyspensy w sprawach małżeńskich, otrzymali nadto obserwanci od króla przywilej karania winnych, zapewniający im pomoc ze strony starostów i władz miejskich (str. 204). Na str. 214 wspomina autor o listach królowy i kapituły krakowskiej z okazyi sporu pomiędzy obserwantami śląskimi i polskimi w sprawie zbierania kwesty w księstwie siewierskiem. Spór ten o kwestę w niektórych okolicach Śląska został ostatecznie załatwiony w r. 1520 za pobytu generała Lycheta w Krakowie a odnośny dokument zgody złożony w archiwum klasztoru krakowskiego. Pomijamy bulę jubileuszową Leona X jako mniej ważną pod względem historycznym, natomiast ważniejszemi nam się wydają ogłoszone przez tego papieża brewe konwokacyjne na sławną kapitułę w r. 1517 i bula jego w sprawie unii zakonu, która po długich daremnych usiłowaniach na tej kapitule przyszła wreszcie do skutku (str. 245 i 248). O zabiegach podjętych przez konwentualnych przy pomocy kardynała Andrzeja de Valle celem usunięcia wybranego przez obserwantów generała Pawła z Parmy i przywrócenia konwentualnym prawa wyboru generała, dowiedział się Komorowski z listu pisanego do niego przez wspomnianego generała w Lipcu r. 1531 (str. 294). Przy tej sposobności wspomina autor jeszcze o dwóch brewach, które ogłosił papież Klemens VII a które z powyższą sprawą stoją w związku.

Jak podróź Jana Kapistrańskiego do krajów austriackich i Polski tudzież pobyt jego w tych krajach służyły autorowi niejako za przejście od powszechnych dziejów zakonu do jego historii w Polsce, tak i nam źródła, odnoszące się do tej podróży, niechaj posłużą za przejście do źródeł, z których autor czerpał, opowiadając dzieje obserwantów franciszkańskich w Polsce.

Wiadomości o Janie Kapistrańskim a mianowicie o wspomnianej podróży jego, czerpał autor niewątpliwie z legendy Mikołaja de Farra, bo go w obszerniejszej redakcji wyraźnie cytuję (Jag. p. 75) a jakkolwiek w temsamem miejscu w mniejszej redakcji (p. 17) zamiast Mikołaja de Farra cytuję krótko Jana jako autora a nieco niżej (p. 30), wspominając jeszcze raz o owej legendzie, nie wymienia

wcale nazwiska jej autora, to przecież z porównania odnośnego ustępu z wspomnianą legendą Mikołaja de Fara¹ i zgodności odnośnych ustępów w mniejszej redakcyi (p. 30) i w obszerniejszej (p. 88), w której wyraźnie wymienia Mikołaja de Fara, pokazuje się, że w mniejszej redakcyi zaszła tylko pomyłka co do imienia autora legendy². Niejedno także, co opowiada o Janie Kapistrańskim, pochodzi od jego towarzysza i kucharza Bernarda ośmdziesięcioletniego starca; co się tyczy jednakże wspomnianej podróży, to autor czerpał z innego jeszcze źródła obfite szczegóły, tem ważniejsze, że pochodzą także od towarzysza Jana Kapistrańskiego, stojącego jednak na nierównie wyższym poziomie umysłowym od owego kucharza Bernarda. Wiadomość o źródle tem, której w mniejszej redakcyi wcale nie znajdziemy, dopisał autor w oryginale na wklejonej karteczce³, mianowicie mówiąc o pochowanym w klasztorze we Warcie Melchizedeku, dodaje w końcu, że znalazł po nim książeczkę⁴, w której tenże spisał z rozmaitych papierów i pergaminów rzeczy godne pamięci a w której niejedno dobre (*multa bona*) znalazły, przedewszystkiem zaś opis podróży Jana Kapistrańskiego do Krakowa, pochodzący z pod pióra minoryty, który był notariuszem Macieja biskupa wileńskiego a który towarzysząc Janowi Kapistrańskiemu w charakterze tłumacza, w listach do swego biskupa przygody owej podróży opisał. Tem się też tłumacz okoliczność, że Komorowski a za nim to niewątpliwie Wadding podaje o tej podróży szczegóły, których gdzieindziej nie znajdujemy⁵.

Zresztą pobyt tego świętego w Polsce opisuje Komorowski według Miechowity, którego też w obszerniejszej redakcyi wyraźnie wymienia, podczas gdy w mniejszej używa jakiejś nieznanej nam bliżej *cronica Polonie*, która atoli pozostaje w pewnym pokrewieństwie z Miechowitą. Odnośne ustępy z Miechowity przytacza autor w obszerniejszej redakcyi dosłownie, przytoczone zaś z *cronica Polonie* w mniejszej redakcyi są nieco od tamtych odmienne. Także szczegóły o klęskach pod Chojnicami (Jag. p. 216), i pod Wrocławiem (Jag. p. 221 et seq.) wziął autor z Miechowity. Według tegosanego źródła opowiada autor o ślubie Kazimierza z Elżbieta austriacką i o sporze, jaki o udzielenie tego ślubu wybuchał pomiędzy

¹) Nicolai de Fara vita Ioh. de Capistrano c. 7, nr. 86 (AA. SS. paźd. X 467).

²) Zeissberg p. 8 i 9 nie znając obszerniejszej redakcyi a uwiedziony mylnem imieniem podanem w mniejszej redakcyi, nie wpadł na myśl, że cytowana tamże legenda jest identyczną z legendą Mikołaja de Fara. ³) Pomiędzy kartkami 74 i 75, w kopii

znajduje się na str. 159 i 160. ⁴) Według prof. Caro *Geschichte Polens* IV, p. 457 uw. 3 znajduje się fragment listu Zbigniewa Oleśnickiego do Jana Kapistrańskiego z prośbą, aby przybył do Polski, w tomie obejmującym rozmaite rzeczy a znajdującym się w bibliotece Chigi w Rzymie; fragment ten jest wyjęty: *ex libello quodam in veteri manuscripto in bibl. fr. minorum obs. Varsoviensi in conventu S. Annae*; łatwo być może, że to tensam *libellus*, o którym wspomina Komorowski. ⁵) por. Zeissberg p. 8 i 9.

prymasem Janem Sprowskim a Zbigniewem Oleśnickim¹. Z *cronica Polonie* także wziął podaną w mniejszej redakcyi² wiadomość o wieży w Inowrocławiu, z której cała okolica była niepokojona. Wiadomości tej ani u Miechowity ani w większej redakcyi kroniki Komorowskiego nie ma.

W pewnym związku z wspomnianą podróżą Jana Kapistrańskiego zostaje kronika Bernarda z Ingolstatu³ pod t.: *De septem preliis*, o której autor opowiada: *continuavit eandem per XVI annos id est a tempore noviciatus sui in Vyenna in ingressu patris Iohannis de Capistrano usque ad tempora divisionis provinciarum 1451—1467*. Kronikę tę cytuje autor w obydwóch redakcjach na tychsamych miejscowościach i w temsamem brzmieniu, z małą tylko różnicą na str. 79. Oprócz tego cytuje ją w obszerniejszej redakcyi na str. 108, gdzie mówiąc o sporze pomiędzy zakonnikami polskiej i niemieckiej narodowości, a następnie ogólnikowo o niezgodzie i wzajemnej nienawiści rozdzierającej społeczeństwo, cytuje przy tej sposobności Bernarda z Ingolstatu, nie czyni zaś tego w mniejszej redakcyi, ani też wspomina o owym zatargu między Polakami i Niemcami, lecz ogranicza się na owym ustępie o niezgodzie wogół, który to ustęp z tego powodu jest dość niezrozumiałym. O Bernardzie z Ingolstatu wiemy tylko tyle, co o nim powiada Komorowski. Twarzyszył on Janowi Kapistrańskiemu do Węgier celem głoszenia wojny krzyżowej przeciw Turkom i był wikaryuszem prowincjalnym. Jako taki odznaczał się ścisłym przestrzeganiem reguły i wielką surowością; znalezioną podczas wizytacji w kuchni klasztoru warszawskiego pieczęń kazał gwardyanowi obnowić po ulicach miasta, aby ją wszyscy widzieli. To też ściągnął na siebie wielką nienawiść, tak, że na łóżu śmiercielnem prosił, aby go przeniesiono do domu prywatnego, albowiem jeszcze w ostatniej chwili życia obawiał się zemsty ze strony braci zakonnych. Umarł r. 1485 czy też 1486.

Wiadomości o zakładaniu klasztorów bernardyńskich w pierwszych trzech dziesiątkach lat istnienia tego zakonu w Polsce, niemniej i o zmarłych w tym czasie braciach, miał autor od Klimaka z Kobylina, który przyjęty przez samego Jana Kapistrańskiego do zakonu r. 1453, trzydzieści lat w nim przeżył i jak Komorowski w obszerniejszej redakcyi powiada:⁴ *loca tempore ipsius suscepta et fratres mortuos conscripserat*. Tego rodzaju wiadomości czerpał autor także niewątpliwie z wspomnianego już *liber vicarii* a do późniejszych czasów z *liber ministri provincie Polonie*⁵.

Zresztą do historyi obserwantów franciszkańskich w Polsce, autor już dlatego samego nie mógł mieć wiele źródeł pisanych do dyspozycyi, ponieważ pierwszy klasztor obserwancki dopiero 40 lat przed wstąpieniem Komorowskiego do zakonu założono, to też autor opowiadając początkowe dzieje tegoż zakonu w Polsce, musiał się głównie opierać na tradycyi a zresztą opisywał to, co słyszał od innych, co sam widział lub wreszcie, w czem sam uczestniczył, a będąc czterdziestu lat

¹⁾ p. 216. ²⁾ p. 4. ³⁾ p. 79, 89, 98, 99, 102, 108. ⁴⁾ Jag. p. 86; w oryginale obszerniejszej redakcyi dopiero później autor dopisał tę wiadomość p. 41a.

⁵⁾ Jag. p. 74.

w zakonie, spełniając w jego interesie ważne misye i piastując w nim kilkakrotnie najwyższe urzędy, mógł niewątpliwie lepiej niż niejeden inny z zadania swego się wywiązać; to też wiadomości odnoszące się do ostatnich lat czterdziestu w jego kronice, jako pochodzące wprost od autora, już dla tego samego mają dla nas więcej znaczenia. Co się zaś tyczy poprzedniego okresu, to o ile się autor nie opierał na pisanych źródłach, informował się u starszych członków zakonu, którzy znowu często opierali się na opowiadaniach innych. I tak jakiś ksiądz z Koźmina opowiadał braciom zakonnym o cudownem ukaraniu śmiercią młodzieńca, którego, udającego nieżywego, przynieśli do Jana Kapistralskiego we Wrocławiu, chcąc jego władzę czynienia cudów na próbę wystawić, heretycy z prośbą, aby go wskrzesił¹.

Bliższych szczegółów o oderwaniu się obserwantów węgierskich i przejęciu ich pod obedyencję generała, w czasie kiedy wybór tego ostatniego przysługiwał jeszcze konwencionalnym, dowiedział się Komorowski, *a fratribus antiquis, illorum temporum memoriam vividam prefatorum habentibus.* O błogosławionym Mikołaju z Koźla zwanym Wróbel (Passer) opowiadał autorowi pewien lajek szewc z klasztoru warszawskiego. Od Stanisława de Slapy, który w roku 1487 jeździł na kapitułę generalną odbytą u Panny Maryi Anielskiej pod Asyżem i przywiózł z Włoch, jak to już wspomnieliśmy, transsumty ważnych przywilejów, dowiedział się także autor o pełnomocnictwie nadanem przez papieża Inocentego VIII wikaryuszowi prowincyonałnemu w sprawie uzupełniania i naprawiania niedostatków i niedbalstw, popełnianych przez członków zakonu jako spowiedników, o czem notariusz papieski w odnośnym breve przez nieuwagę zapomniał wspomnieć². Od tego Stanisława dowiedział się autor niektórych szczegółów o Krzysztoforze de Varisio i Bernardzie de Feltro, niemniej i o sławnym kaznodziei Ludwiku z Warki³. Będąc już starcem, opowiadał autorowi tenże wspomnienie z lat swej młodości o oszuście, który osiadłszy w Bodzecinie mienił się Bogiem⁴. Także o błogosławionym Janie z Dukli dowiedział się niektórych szczegółów od jednego z braci zakonnych. O tem, jak bł. Szymon z Lipnicy, chcąc wypróbować cnotę posłuszeństwa i wytrwałość w cierpienях, kazał w Warszawie stać nowicyuszom bosemi nogami na rozżarzonych węglach, opowiadał autorowi jeden z tych, którzy taką próbę przebyli⁵, posługacz zaś, który był przy konającym, opowiadał mu, jako według zeznania samego świętego krótko przed śmiercią ukazał mu się szatan. Zresztą o podobnych wizjach opowiada autor według ustnych relacji i na innych miejscowościach. O cudach, które się działy po jego śmierci opowiada autor, że je *conscriptebant fratres per multos annos* i dodaje *vitaque eius et conversatio religiosa nedum prosayce sed et rytmice exarrata reperitur*⁶. O laiku Janie zamordowanym przez Turków w Samborze, skąd Komorowski ucieczką ratował życie 1498, opowiadał mu ówczesny gwardyan Jan z Nowego Miasta. Także wiadomość o cudach, o których wspomina, opowiadając o osiedleniu się obserwantów w Skąpem w diecezji płockiej, opiera się na ustnym

¹⁾ Jag. p. 82 i 83. ²⁾ Jag. p. 169. ³⁾ p. 152; nie z Warty jak myl. nie Zeissberg p. 11, 96. ⁴⁾ p. 136. ⁵⁾ Jag. p. 150. ⁶⁾ Jag. p. 151.

opowiadaniu i to „męża dobrego, sumiennego i wiernego”. Szlachetny Maciej Piotrowski z Czyrska ze łzami wobec autora zeznał, jak za wstawieniem się bł. Władysława z Gielniowa, trzyletni syn jego Stanisław, którego śmierć już opłakiwał, odzyskał życie. O klęsce, jaką ponieśli Turcy bezpośrednio po wyprawie r. 1498 z powodu ogromnych śniegów i wielkiego zimna pomiędzy Dniestrem a Prutem, opowiadał Komorowskemu jakiś *explorator notabilis homo et post campiductor*¹. Zdaje się z tegosamego źródła pochodzi wiadomość² o siłach, z jakimi Jan Albrecht podjął nieszczerliwą wyprawę na Wołoszczyznę.

O trudnościach, z jakimi obserwanci polscy od samego początku walczyć musieli na Litwie i o sporach pomiędzy zakonnikami polskiej i litewskiej narodowości w tym kraju, opowiadali autorowi najstarsi bracia, jakich poznął w zakonie³.

Jak widzimy, większa część wiadomości opartych na ustnych podaniach i relacjach, odnosi się do cudów, wizyj i tego rodzaju nadzwyczajnych zdarzeń, mianowicie z życia znakomitszych członków zakonu, a charakterystycznem jest, że, jakkolwiek autor o owych cudach opowiada nieraz z naiwną wiarą, to przecież nie dowiadujemy się o żadnym cudzie lub temu podobnem zdarzeniu, które go sam był świadkiem. Zresztą tego rodzaju wiadomości czerpał autor zapewne także z innych z owemi ustnemi podaniami na równi stojących źródeł, jak np.: z tabliczek i wóglów napisów umieszczonych nad wotami ofiarowanymi pochowanym w kościołach świętym pańskim.

W końcu wymieniamy cytowane przez autora pisma natury polemicznej i teologicznej, które, o ile się domyślać można, nie stoją w żadnym lub też tylko dalekim związku z naszą kroniką, lub o których autor tylko mimochodem wspomina. I tak wymienia autor paszkwil (*libellum diffamatorium*) Wilhelma de Sancto Amore doktora teologii, napisany z okazyi sporu pomiędzy wydziałem teologicznym uniwersytetu paryskiego z żebrzącymi studentami teologii a wymierzony w ogóle przeciw zakonom żebrzącym. Pismo to nosi tytuł: *De periculis novissimorum temporum*. W obronie zaczepionych wystąpił obserwant Bertrand z Bajeny. W kwestyi tej, jak powiada autor w obszerniejszej redakcyi⁴, wielu innych jeszcze zabierało głos, mianowicie św. Bonawentura, św. Tomasz z Akwinu i sławny z swej uczoności dominikanin Albertus Magnus, z polecenia generała Hieronima de Esculo pisał także o tym przedmiocie minoryta magister Jan⁵. Do jakiego rodzaju pism należy Alvara de *planetu ecclesie* trudno z trzyrazowego cytat⁶ wywnioskować. Dalej wspomina Komorowski o wymierzonym przeciw nauce Wiklefa i Husa, traktacie teologiczno-polemicznym, który kazał wygotować papież Mikołaj V doktorom praw i teologii, audytorom dworu swego, gdy Jan Kapistranowski wybierał się do Niemiec, Czech

¹) Jag. p. 195; Zeissberg p. 12 domyśla się, że to był Barzeński, z którym się autor zetknął podezas owej ucieczki ze Sambora roku 1498. ²) Jag. p. 187.

³) Jag. p. 290. ⁴) Jag. p. 27. ⁵) Tenże według Komorowskiego obok innych pism teologicznych napisał także żywot ś. Antoniego Padewskiego, ale w kronice naszej nie ma śladu korzystania z niego. ⁶) Jag. p. 37, 48 i 50.

i Polski¹. O Maryanie z Jeziorka, który trzykrotnie był wikaryuszem prowincji polskiej a zmarł r. 1491, powiada autor, że zostawił pisma treści teologiczno-etycznej. Do historyi walki między obserwantami a konwentualnymi zdaje się być ważną apologią, którą w obronie pierwszych przedłożył wikaryusz generalny Ludwik de la Turre papieżowi Aleksandrowi VI wraz z listami od wielu książąt i królów chrześcijańskich, wyrażających uznanie dla cnót i działalności obserwantów².

O Władysławie z Gielniowa jednym z najznakomitszych Bernardynów zmarłym w r. 1505 w Warszawie opowiada autor, że się bardzo odnaczył na polu poezji kościelnej. Pomiędzy innymi napisał hymny o św. pańskich na cały rok, które były przedmiotem nauki po szkołach, obok łacińskich układał także pieśni polskie jak pieśń: *Jesusza Judasz sprzedal*, którą śpiewano po kościołach polskich.

Co się wreszcie tyczy stosunku Waddinga do Komorowskiego, to wychodząc z zapatrzywania, że nie może być zadaniem wydawcy badanie stosunku danego źródła do późniejszych, jak to właśnie w tym przypadku z ogromnym nakładem pracy czyni prof. Zeissberg, zaznaczamy tylko na tem miejscu nabycie w ciągu tej pracy, a zgodne z rezultatem badań prof. Zeissberga przekonanie, że Wadding nie czerpał z Komorowskiego wprost, lecz że miał przed sobą dzieło, któremu kronika Komorowskiego służyła za podstawę, i to bez wątpienia kronikę bernardyna Hieronima Kakowskiego, o którym sam w swojem dziele wspomina³.

Co się tyczy znaczenia kroniki naszej pod względem treści samej, to obznamioński już z nią poniekąd czytelnika w pierwszej części tego wstępu, ograniczymy się na tem miejscu już tylko do słów kilku.

Kronika nasza nie zawiera wprawdzie w sobie wiele materyalu do powszechnych, czy to wewnętrznych, czy też zewnętrznych dziejów politycznych, a szczególnie do politycznej historyi narodu naszego, a tam, gdzie jej tu i ówdzie ogólnikowo dotycza, nie podaje z małym wyjątkiem nic nowego, i jest prawie wyłącznie źródłem do historyi zakonu Franciszkanów mianowicie obserwantów, tem ważniejszem jednakże, że jedynem do historyi Bernardynów w Polsce i bądź co bądź wielce się przyczyniającym do poznania ducha czasu, w którym powstała. Jeśli zaś zważymy, jak ważnym czynnikiem w życiu narodów w wiekach średnich i na początku nowych były zakony, jak niektóre z nich, w pierwszym zaś rzędzie zakon franciszkański, licząc w swem gronie często członków znakomitych rodów, przy religijnym nastroju całego społeczeństwa, nierzaz potężny wpływ wywierały na stosunki społeczne, na politykę panujących, biorąc nawet żywy udział w religijno-politycznych wstrząsieniach, które nawiedzały ówczesne społeczeństwo, zważywszy dalej, że głównie zakon franciszkański wysyłał z swego grona licznych a żarliwych apostołów pomiędzy ludy pogańskie i tym sposobem wielkie położył zasługi około rozszerzenia chrześcijaństwa — nie będziemy sobie z pewnością lekceważyli znaczenia kroniki naszej, choćby już tylko ze względu na znaczenie zakonu, którego dzieje opowiada. To też inne narody w sprawiedliwej ocenie tego rodzaju źródeł wyprzedziły nas na polu ich wydawnictwa, podczas gdy u nas pole to prawie zupełnie leży jeszcze

¹⁾ Jag. p. 75.

²⁾ p. 210.

³⁾ Por. Zeissberg p. 15 i 16.

odlogiem. Pomijając bardzo niewielkie a przytem niedostateczne publikacje, nie posiadamy bowiem wcale historii zakonów w Polsce, które bądź co bądź ważną odegrały u nas rolę a na oświatę i wogół duchowy rozwój narodu w każdym razie znaczny wpływ wywarły. Nie możemy zaś posiadać takiej historii, dopóki materiały do niej, które się jeszcze przechowały, będą spoczywały w pyle bibliotek klasztornych lub prywatnych i nie ujrzą światła dziennego.

Zachodzi tylko pytanie, czy po wydaniu mniejszej kroniki przez prof. Zeisberga, usprawiedliwionem jest wydanie większej kroniki Komorowskiego? Sądzimy, że tak jest! Albowiem ta ostatnia sięga przeszło trzydziestu lat dalej a opowiada nietylko dzieje obserwantów polskich, ale wliczając w porządku chronologicznym generałów całego zakonu i generalnych wikaryuszów obserwanckich, nawiązuje do tego w najogólniejszych zarysach dzieje całego zakonu, przedewszystkiem zaś opowiada szczegółowo przebieg pamiętnych kapituł całego zakonu w roku 1506 i 1517, z drugiej zaś strony, jak widzieliśmy, nastręcza sposobność i możliwość wyściecenia niektórych ważnych kwestij z najdawniejszej literatury historycznej zakonu ś. Franciszka. W tem też przekonaniu podajemy tę większą kronikę Jana Komorowskiego według rękopisu Jagiellońskiego do publicznej wiadomości, dodając jeszcze tylko tę uwagę, że pod względem formy, jak w ogóle tego rodzaju produkcyje literackie, pozostawia wiele do życzenia, albowiem powtarza się nieraz, język w niej jest niepoprawny, budowa zdani fałszywa i z tego powodu utrudniająca często zrozumienie rzeczy.

W końcu wypada jeszcze choćby tylko w kilku słowach wspomnieć o kontynuacjach. Pomijamy pierwszą kontynuację w rękopisie Cz. (p. 136a i b) jako obejmującą zaledwie jedną stronę i przechodzimy wprost do pierwszej kontynuacji w ręk. Jag. (p. 297—333) a przepisanej, o ile z charakteru pisma wnosić można, znacznie później, do ręk. Cz. (p. 136—162). O autorze tej kontynuacji trudno coś powiedzieć, zdaje się jednak, że ją pisał w Krakowie, bo po pierwsze podaje stosunkowo wiele wiadomości odnoszących się do Krakowa z szczególnymi świadczącemi o dokładnej znajomości stosunków lokalnych a potem i z tego powodu, że drugi kontynuator Inocenty z C. w napisie umieszczonej na czele swojej kontynuacji nazywa tę kronikę własnością klasztoru bernardynów w Krakowie (Jag. p. 334 *chronice ordinis fratrum minorum cenobii s. Bernardini Cracovie*).

Autor tej pierwszej kontynuacji nawiązuje wprawdzie swe opowiadanie do komisarza generalnego Leonarda Publiciusa, o którym wspomina w końcu Komorowski, ale już na samym wstępnie wspomina o kapitule generalnej odbytej w r. 1538 pod Asyżem a dopiero dwie strony niżej wraca do r. 1536, o śmierci zaś Stefana z Opatowa i Jana Komorowskiego wspomina jeszcze dwie strony niżej i to tylko na boku, co dowodzi, że nie opowiada bieżących wypadków, lecz że je dopiero później spisał i to nawet, jakkolwiek swoje opowiadanie doprowadził do r. 1557, według wszelkiego prawdopodobieństwa dopiero w r. 1560, bo wspominając ku końcowi o pożarze w r. 1556, nadmienia w czasie teraźniejszym, że w miejscu spalonej przy tej sposobności dzwonnicy kościoła Bożego Ciała w Krakowie, nową

wieże się buduje r. 1560. (Jag. p. 329 *turris de latere cocto iuxta ecclesiam pro campanis edificatur anno videlicet 1560*).

Dotknawszy na wstępie powszechnych dziejów zakonu, traktuje następnie prawie wyłącznie o rzeczach polskich a jakkolwiek opowiada mniej więcej w tym samym tonie co Komorowski, to przecież opowiadanie jego jest poniekąd ciekawsze a to z dwóch powodów, raz dlatego, że autor zajmuje się więcej polityką, wspomina mianowicie dość często o sejmach, o rodzinie królewskiej, pisze o pobycie legata papieskiego Alojzego Lipomana, biskupa weroneńskiego w Polsce i o zwołanym przez niego synodzie i wogóle zdaje się być z politycznymi wypadkami owego czasu dość obznajmiony, niemniej i z tego powodu ciekawem jest jego opowiadanie, że rzuca jaskrawe światło na moralny poziom ówczesnego duchowieństwa klasztornego, bo kiedy Komorowski tylko ogólnikowo wspomina, jak pod tym względem smutne stosunki panowały, zwłaszcza na Litwie, to autor tej kontynuacji opisuje stosunkowo dość liczne a nierzadko skandaliczne wypadki wywołane przez braci zakonnych, a pomiędzy temi opowiada szczegółowo (Jag. 313 et seq.) o głównym a bardzo gorszącym zatargu pomiędzy kanonikiem krakowskim Andrzejem Czarnkowskim a uczącą się młodzieżą krakowską, który się ostatecznie skończył gromadnem wyjściem młodzieży z miasta (r. 1556).

Druga kontynuacja w ręk. Jag. (p. 334—365) ma osobny tytuł, który przytoczyliśmy, opisując rękopis sam. Z tytułu tego pokazuje się, że kontynuacja ta, którą autor nazywa uzupełnieniem (*supplementum*) kroniki zakonu braci mniejszych klasztoru św. Bernarda w Krakowie, jest wyciągiem z kroniki zakonu klasztoru warszawskiego, uskutecznionym przez Inocentego z C. w Radomiu r. 1581. Jakoż autor, jeśli go tak nazwać można z powodu, że opisując mniej więcej współczesne sobie wypadki a nawet takie, w których sam brał udział, niewątpliwie niejedno od siebie dodał, zacząwszy od r. 1557, na którym urwał jego poprzednik, doprowadził swoje opowiadanie do r. 1581. O jego osobistości również bardzo mało powiedzieć można. Wprowadził w toku opowiadania pięć razy i to w trzeciej osobie o sobie wspomina (p. 343—345, 355 i 359) ale zawsze w tejsamej formie jak w tytule, nazywając się *frater Innocentius de C¹*. Z wzmianek tych pokazuje się tylko tyle, że przebywał przez niejaki czas w Krakowie, bo jako delegat konwentu krakowskiego brał udział w kapitule odbytej r. 1570 w Przeworsku (Jag. p. 343) a w r. 1572 w tym samym charakterze w kapitule odbytej w Krakowie (Jag. p. 344). W tym ostatnim roku grasała straszna zaraza, która w samym klasztorze krakowskim, jak powiada autor, w jego obecności porwała 24 ofiary (Jag. p. 345). W kilka lat potem był członkiem konwentu samborskiego, skoro jako jego delegat brał udział w kapitule odbytej na Zielone Świątki r. 1577 w Tarnowie, gdzie go obrano definitorem (Jag. 355). W r. 1579 był, zdaje się, gwardyanem w Krakowie

¹⁾ W kronice mianowicie w poprzedniej kontynuacji jest co prawda kilkakrotna wzmianka o Inocenty z Kościana (*de Costen*), ale ten umarł już w roku 1541 (Jag. p. 304).

(Jag. p. 359), z kąd prawdopodobnie, zabrawszy ze sobą kronikę zakonu znajdującą się w klasztorze krakowskim, to jest nasz rękopis Jag., przeniósł się do Radomia, skoro ja tam w r. 1581, jak sam w tytule powiada, wyciągiem z kroniki klasztoru warszawskiego uzupełnił.

Kontynuacja ta miejscami jest trzymana w tym samym tonie co poprzednia, po największej jednak części pisana jest sposobem rocznikarskim. Autor notuje pod pojedynczymi latami często w bardzo krótkich zdaniach wypadki najrozmaitszej natury a mianowicie z dziejów powszechnych i polskich, historyi zakonu tak wogóle jak specjalnie w Polsce, pisze o sejmach, kapitułach, wojnie, pożarach, o skandalach zaszych w tym lub owym klasztorze, o apostazy braci zakonnych, śmierci znakomitych mężów tak świeckich jak i duchownych i t. d. Jako charakterystyczną cechę tych obu kontynuacji wobec kroniki Komorowskiego, podnieść należy to, że autorowie ich, jakkolwiek nieraz z ubolewaniem, jednak dość często wspominają o gorszących zajściach w klasztorach i że w daleko wyższym stopniu zajmują się polityką aniżeli Komorowski; zwłaszcza w tej drugiej kontynuacyi wiadomości odnoszące się do zakonu zdają się nawet schodzić na drugi plan wobec wiadomości politycznych.

O stosunku obu kontynuacji w ręk. Jag. do ich kopii w ręk. Cz. wspomniliśmy już na wstępnie, opisując oba rękopisy.

Ostatnia¹ kontynuacja w ręk. Jag. (p. 367—371) znacznie późniejszą napisaną ręką, nawiązana do poprzedniej o tyle, że zaczyna się od podania daty śmierci komisarza generalnego Hannibala Roselli, o którym w końcu poprzedniej była mowa, obejmuje czas od 1592 do 1617, a podając jak na taki okres czasu stosunkowo mało wiadomości, nie następuje zresztą żadnych uwag do zrobienia, chyba tę, że bardzo skąpą jest w wiadomości odnoszącej się do zakonu przy większej obfitości innych mianowicie politycznych.

O kontynuacyi umieszczonej w końcu rękopisu Cz., a objęjącej cztery niedbale zapisane strony, mówimy tylko tyle powiedzieć, że, jakkolwiek jest wyjęta z kądinaid, o czem wnosić można z wyrazu *prefatus* w pierwszym zaraz zdaniu przy nazwisku komisarza generalnego Bonawentury, choć o nim poprzednio nie było mowy, i jakkolwiek mówi głównie o roku 1608, objętym także ostatnią kontynuacyją w ręk. Jag., to przecież obie te kontynuacje nie zostają ze sobą w żadnym związku.

Spis pomyłek znajdujących się w wydaniu prof. Zeissberga.

Str. ¹⁸ ₃₁₄	wiersz	3 od góry zamiast XXXII. 7.	czytaj XXII. c
"	"	1 od dołu "	dicta vel
"	¹⁹ ₃₁₅	10 od góry "	incidentium
			" dictave
			" incidentaliter

¹⁾ W końcu tej kontynuacyi jest jeszcze 8 wierszy inną napisanych ręką, ale te już nie mogły wchodzić w rachubę.

Str. $\frac{1}{3} \frac{9}{15}$	wiersz	10	od góry	zamiast	autem diuisione	czytaj	ante diuisionem
"	"	14	"	"	darent	"	darem
"	"	18	"	"	alius	"	aliter
"	"	22	"	"	cepissit	"	cepisset
"	"	22	"	"	prodigiis	"	prodiis (<i>sic</i>)
"	"	29	"	"	instructionis	"	instruentis
"	"	30	"	"	auditorum	"	auditoris
"	"	2	od dołu	"	diuina	"	dominica
"	$\frac{2}{3} \frac{9}{16}$	5	od góry	"	quod	"	quia
"	"	6	"	"	Murochium	"	Marochium
"	$\frac{2}{3} \frac{1}{7}$	12	od dolu	"	uidelicet	"	uti
"	$\frac{2}{3} \frac{1}{8}$	15	od góry	"	extorquebantur	"	extorquebant
"	"	3	od dołu	"	conceptas	"	conscriptas
"	$\frac{2}{3} \frac{3}{9}$	10	"	"	pñciili	"	principali
"	"	2	"	"	set	"	sed
"	$\frac{2}{3} \frac{4}{20}$	4	od góry	"	Huss	"	Husz
"	"	6	"	"	hereses	"	heresis
"	"	6	"	"	set	"	sed
"	"	8	"	"	indifferentes	"	indifferenter
"	"	11	"	"	videlicet	"	uti
"	"	14	"	"	set	"	sed
"	"	15	"	"	condemnatur	"	condemnatus
"	"	15	"	"	videlicet	"	uti
"	"	3	od dołu	"	Anglici	"	Anglicis
"	$\frac{2}{3} \frac{5}{21}$	7	od góry	"	ac	"	et
"	"	10	"	"	Bodzantam	"	Bodzatam
"	"	15	od dołu	"	quinto	"	quarto
"	"	4	"	"	bal ^(m)	"	balneum
"	$\frac{2}{3} \frac{6}{22}$	12	od góry	"	quod	"	quia
"	"	13	od dołu	"	videlicet	"	uti
"	"	2	"	"	Fulginatensis	"	fulginatis
"	$\frac{2}{3} \frac{7}{23}$	14	od góry	"	nativitate	"	nativitatis
"	"	21	"	"	parvola	"	parvula
"	"	24	"	"	videlicet	"	uti
"	"	8	od dołu	"	generalium	"	generalis
"	$\frac{2}{3} \frac{8}{24}$	5	od góry	"	set	"	sed
"	"	10	od dołu	"	triduum	"	tridium
"	"	7, 4 i 2	"	"	possunt	"	possint
"	$\frac{2}{3} \frac{9}{25}$	3	od góry	"	possunt	"	possint
"	"	3	"	"	etc.	"	et ceteris
"	"	9	"	"	Kalendas	"	Kalendis
"	"	15	"	"	420	"	1420

Str. <u>$\frac{3}{3} \frac{0}{6}$</u> wiersz 16 od góry zamiast obseruanturum	czytaj obseruaturum
" " " 7 od dołu "	Dornik
" <u>$\frac{3}{3} \frac{1}{7}$</u> " 15 od góry "	videlicet
" " " 18 "	omnos
" " " 20 i 22 " nawiąs niepotrzebny	
" <u>$\frac{3}{3} \frac{2}{8}$</u> " 6 "	zamiast quando
" " " 18 "	quod
" " " 19 "	regum
" " " 9 od dołu "	quare
" " " 1 "	intelligitur
" <u>$\frac{3}{3} \frac{3}{9}$</u> " 1 od góry "	quando
" <u>$\frac{3}{3} \frac{6}{2}$</u> " 2 "	religione
" <u>$\frac{3}{3} \frac{8}{4}$</u> " 14 " za wyrazem Iezus opuszczono Iezus	
" " " 13 od dołu zamiast ac	czytaj atque
" <u>$\frac{3}{3} \frac{9}{5}$</u> " 19 od góry "	loquendo
" " " 22 "	dominum
" " " 24 "	quia
" " " 25 "	feta ²
" " " 28 "	Friderico
" <u>$\frac{4}{4} \frac{0}{6}$</u> " 16 od dołu "	petentibus
" " " 11 "	contrarii
" " " 8 "	veritate
" <u>$\frac{4}{4} \frac{1}{7}$</u> " 17 od góry "	quod
" " " 5 od dołu "	auderet
" <u>$\frac{4}{4} \frac{2}{8}$</u> " 6 od góry po wyrazie reductione opuszczono fecit a następne wyrazy od scit do dicta w nawias sę ujęte	wyrazy od scit do dicta w nawias sę ujęte
" " " 18 od dołu zamiast Brunam	czytaj Brunnam
" " " 11 "	tractauerant
" " " 6 "	quia
" <u>$\frac{4}{4} \frac{3}{9}$</u> " 8 od góry "	carcere
" " " 15 "	Hynkonez
" " " 6 od dołu "	deductus
" " " 3 "	insurgens
" " " 2 "	Theutuni
" <u>$\frac{4}{4} \frac{4}{0}$</u> " 13 od góry "	et tantum
" " " 8 od dołu "	illi
" <u>$\frac{4}{4} \frac{5}{1}$</u> " 1 od góry "	ac
" <u>$\frac{4}{4} \frac{6}{2}$</u> " 4 "	po wyrazie Electus opuszczono est
" " " 4 od dolu zamiast I ^a czytaj illa poczem następuje II ^a	
" " " 3 "	I ^a
" <u>$\frac{4}{4} \frac{7}{3}$</u> " 4 od góry "	sapientie
" " " 12 "	suam
" " " 16 "	quod

Str. <u>$\frac{4}{3} \frac{7}{3}$</u> wiersz 18 od góry	zamiast tuam,	czytaj t.
" " " 10 od dołu	po wyrazie Accedunt opuszczono deinde	
" " " 2 "	zamiast dicens quod	czytaj dicensque
" <u>$\frac{4}{3} \frac{8}{3}$</u> " 2 od góry	" Pyenyvzek	" Pyenyvszek
" " " 8 "	" demum	" deinde
" " " 12 "	" rexet	" rex et
" " " 15 "	" panist	" panistis
" " " 20 "	" que	" qui
" " " 21 "	" adherebat	" adherebant
" " " 3 od dołu	" testudine	" testitudine
" <u>$\frac{4}{3} \frac{9}{5}$</u> " 9 "	Iudei	Iudeis
" <u>$\frac{5}{3} \frac{0}{6}$</u> " 10 "	predicacionem	predicacioni
" <u>$\frac{5}{3} \frac{1}{7}$</u> " 17 od góry	perpessus	permissus
" <u>$\frac{5}{3} \frac{2}{8}$</u> " 3 "	Vngaria	Vngariam
" " " 17 i 20 "	Teutonici	Teutunici
" " " 12 od dołu	comunalibus	conventionalibus
" " " 3 "	Olemyvnycz	Olomvnyecz
" <u>$\frac{5}{3} \frac{3}{9}$</u> " 3 od góry po wyrazie et opuszczono sic		
" " " 10 "	anno " scilicet	
" " " 13 od dołu	zamiast congrui	czytaj congruere
" <u>$\frac{5}{3} \frac{4}{0}$</u> " 10 od góry	" demum	" deinde
" " " 1 od dołu	Videlicet	" Uti
" <u>$\frac{5}{3} \frac{6}{2}$</u> " 9 od góry	" quia	" quod
" " " 16 "	" quod	" quia
" <u>$\frac{5}{3} \frac{7}{3}$</u> " 7 "	" quod	" quia
" " " 6 od dołu	litteras	" litteram
" <u>$\frac{5}{3} \frac{8}{4}$</u> " 9 od góry	podagre	" pedogre
" " " 10 "	1506	" 1500
" " " 17 "	sicut	" sic
" " " 21 "	patibulo	" pabulo
" " " 22 "	communalia	" conventionalia
" " " 10 od dołu	quod	" quia
" <u>$\frac{5}{3} \frac{9}{5}$</u> " 7 "	quod	" quia
" <u>$\frac{6}{3} \frac{0}{6}$</u> " 5 od góry	paupertatem	" paupertatis
" " " 6 "	confitentes	" confiteri
" " " 6 "	erubescabant	" erubescere
" " " 16 "	interimque	" interim quod
" <u>$\frac{6}{3} \frac{1}{7}$</u> " 10 "	panimenta	" paramenta
" <u>$\frac{6}{3} \frac{2}{8}$</u> " 11 "	eoque	" eo quod
" " " 17 "	demum	" deinde
" " " 12 od dołu	sepefactus	" sepefatus
" <u>$\frac{6}{3} \frac{3}{9}$</u> " 13 "	Maiore	" Maiori
" <u>$\frac{6}{3} \frac{5}{0}$</u> " 5 od góry	videlicet	" uti

Str. <u>6.5</u> <u>3 6 0</u>	wiersz 12 od dolu	zamiast quoque	czytaj que
" <u>3 6 3</u>	" 8 "	" obseruancie	" obseruare
" <u>6.8</u> <u>3 6 4</u>	" 5 od góry	" Napolim	" Neapolim
" " "	6 od dolu	" rancores quoque	" rancoresque
" <u>6.9</u> <u>3 6 5</u>	18 "	" vado	" vadio
" " "	12 "	" edificacione	" edificacionem
" <u>7.0</u> <u>3 6 6</u>	5 od góry	" et	" est
" " "	10 "	" religioni	" religionis
" " "	15 "	" parietum	" parietis
" " "	21 "	" edificatur	" edificatus
" " "	1 od dolu	" me quoque	" meque
" <u>7.2</u> <u>3 6 8</u>	18 od góry	" quoque	" quia
" " "	10 od dolu	" reuerendissimi	" reuerendi
" <u>7.3</u> <u>3 6 9</u>	12 "	" prefatorum	" prefatis (<i>sic</i>)
" <u>7.4</u> <u>3 7 0</u>	2 od góry	" portauerunt	" portauerant
" " "	19 od dolu	" etque	" et quod
" " "	10 "	" audirent	" audiunt
" " "	8 "	" dicensque	" dicens quod
" <u>7.5</u> <u>3 7 1</u>	15 "	" fratris	" patris
" <u>7.6</u> <u>3 7 2</u>	12 od góry	" frater	" pater
" " "	21 "	" post	" pro
" " "	3 od dolu	" incurias	" iniurias
" <u>7.7</u> <u>3 7 3</u>	2 od góry	nominatus niepotrzebne	
" " "	10 "	zamiast primus	czytaj in primis
" " "	6 od dolu	" que	" quia
" <u>7.9</u> <u>3 7 5</u>	1 od góry	po wyrazie constituciones opuszczono:	que sunt in usu
		apud fratres.	In eodem capitulo per fratres fuit
" " "	17 i 14 od dolu	zamiast sacracionem	czytaj sacram
" " "	13 "	" que	" quia
" <u>8.0</u> <u>3 7 6</u>	1 od góry	zamiast Tandemque	" Tandem quia
" " "	10 "	" penitencia	" penam
" " "	16 "	" Leopoli	" Leopolis
" " "	13 od dolu	" centorum	" esse
" <u>8.1</u> <u>3 7 7</u>	16 od góry	" quia	" quod
" " "	5 od dolu	" doctissimus	" devotissimus
" <u>8.2</u> <u>3 7 8</u>	17 "	" autem	" ante
" " "	10 "	" cura sua	" sua cura
" <u>8.3</u> <u>3 7 9</u>	17 od góry	po wyrazie insoliti opuszczono	Intrant
" " "	11 od dolu	zamiast Tum	czytaj tuum
" " "	10 "	" ille	" illi
" " "	9 "	" cum	" sic
" " "	8 "	" erraret	" erravit

Str. <u>8 4</u> <u>3 8 0</u>	wiersz	1 od góry	zamiast presides	czytaj presidente
" " "	8	"	reuerendissimi	" reuerendi
" " "	6 od dołu	"	quod	" quia
" <u>8 5</u> <u>3 8 1</u>	10	"	quod	" quia
" <u>8 6</u> <u>3 8 2</u>	7 i 11 od góry	"	quod	" quia
" " "	12	"	et ^e	" et sic
" <u>8 7</u> <u>3 8 3</u>	17 od dołu	"	Colomam	" Colomiam
" " "	1	"	Slopi	" Slapy
" <u>8 8</u> <u>3 8 4</u>	20	"	quod	" quia
" <u>8 9</u> <u>3 8 5</u>	3 od góry	"	quia	" quod
" <u>9 0</u> <u>3 8 6</u>	13 od góry	"	tantaque	" tanta quod
" " "	16	"	pro	" pre
" " "	22	"	clausa	" clausis
" " "	11 od dołu	"	ante	" antea
" <u>9 1</u> <u>3 8 7</u>	2 od góry	"	multum	" multis
" " "	20	"	brascum	" braseum
" " "	21	"	quia	" quod
" " "	22	"	po wyrazie questare opuszczeno: et eciam fratres Poloniae non mendicent in Szyelona Gora sieque cessaverant questare fratres Slesie ad tempus, sed postmodum dum decessit idem Paulus vicarius inceperant questare	
" <u>9 2</u> <u>3 8 8</u>	5 od góry	zamiast prescrispit	czytaj precepit	
" " "	15 od dołu	"	seuire	" seruire
" " "	11	"	Iesus	" Ihesus
" " "	4	"	actitauit	" acticauit
" <u>9 3</u> <u>3 8 9</u>	12	"	illa	" ista
" <u>9 4</u> <u>3 9 0</u>	10 od góry	"	quod	" quia
" " "	10 i 13	"	Iesus	" Ihesus
" <u>9 5</u> <u>3 9 1</u>	6	"	Crać	" Cracouie
" " "	14 od dołu	"	quod	" quia
" " "	4	"	tunc	" tunc etc.
" <u>9 6</u> <u>3 9 2</u>	13 od góry	"	voues	" voueris
" " "	12 od dołu	"	hodiernum	" hodiernam
" " "	6	"	Varta	" Varka
" <u>9 7</u> <u>3 9 3</u>	4 od góry	"	humiliter	" humilitatis
" " "	4	"	quoque	" quam
" " "	12	"	Portiuncule	" Poreiuncule
" <u>9 8</u> <u>3 9 4</u>	7	"	allatis	" illatis
" " "	13	"	aliqua	" a qua
" <u>9 9</u> <u>3 9 5</u>	5	"	qui	" quod
" " "	8	"	optatam	" omnipotente
" " "	10	"	qualiter	" qui hoc

Str. <u>1.0.0</u> <u>3.9.6</u>	wiersz	8 od góry	zamiast	permeruit	czytaj	promeruit
" " "	9 i 10	"	"	Iesus	"	Ihesus
" " "	16	"	"	abrenuncians	"	abrenunccians
" " "	17	"	"	inter	"	intra
" " "	20 *	"	"	qui	"	quia
" " "	22	"	"	confortuitatum	"	conformatum
" " "	23	"	po donauerat opuszczeno L			
" " "	2 od dołu		"	deuocionis	"	deuocione
<u>1.0.1</u> <u>3.9.7</u>	4	"	"	fratres	"	fere
<u>1.0.2</u> <u>3.9.8</u>	3 od góry		"	conflicto	"	aflictio
" " "	3	"	"	cle. egro.	"	clericu egrotante
" " "	5	"	"	exacto	"	exactionibus
" " "	6	"	"	altero	"	alio
" " "	6	"	"	sepul.	"	sepulturis
" " "	13 od dołu		"	humilius	"	humilimus
" " "	6	"	"	Iesus	"	Ihesus
<u>1.0.3</u> <u>3.9.9</u>	12 od dołu	po wyrazie ad opuszczeno quemlibet				
" " "	10	"	zamiast	inductus	czytaj	indutus
" " "	9	"	"	petiit	"	pecit
" " "	5	"	"	Paulus	"	Paulinus
<u>1.0.4</u> <u>4.0.0</u>	13 od góry		"	set	"	sed
" " "	14	"	"	communi	"	conventu
<u>1.0.5</u> <u>4.0.1</u>	3	"	"	cate	"	capite
" " "	19	"	"	qui	"	quod
" " "	1 od dołu		"	fauentem	"	fauente
<u>1.0.6</u> <u>4.0.2</u>	5 i 14 od góry		"	quod	"	quia
<u>1.0.7</u> <u>4.0.3</u>	11	"	"	quanta	"	quantis
" " "	11	"	"	existente	"	existentem
<u>1.0.8</u> <u>4.0.4</u>	2	"	"	(referens)	"	(referensque)
" " "	3	"	"	quod	"	quia
" " "	3	"	po wyrazie erat opuszczeno nawias			
" " "	7	"	wyrazy od eodem aż do moritur we wierszu 9 ujęte są			
			w nawias.			
" " "	11 od dołu	zamiast	Vitreatore		czytaj	Vitreatoris
<u>1.0.9</u> <u>4.0.5</u>	14 o góry	"	inter		"	intra
<u>1.1.1</u> <u>4.0.7</u>	17 od dołu	"	quod		"	quia
" " "	4	"	"	doctores	"	doctus
" " "	4	"	"	peccata inscripta	"	peccatis inscriptis
" " "	2	"	"	quod	"	quia
<u>1.1.4</u> <u>4.1.0</u>	6 i 8 od góry	"	Iesus		"	Ihesus
<u>1.1.5</u> <u>4.1.1</u>	10	"	"	miseratus	"	miserantis
<u>1.1.6</u> <u>4.1.2</u>	16	"	"	incept	"	inceptis
" " "	19	"	"	Maria	"	Marie

Str. <u>116</u> " <u>117</u> " <u>118</u> " <u>119</u> " <u>120</u> " <u>121</u> " <u>122</u> " <u>123</u> " <u>124</u> " <u>125</u> " <u>126</u> " <u>127</u> " <u>128</u> " <u>129</u> " <u>130</u> " <u>131</u> " <u>132</u> " <u>133</u> " <u>134</u> " <u>135</u> " <u>136</u> " <u>137</u> " <u>138</u> " <u>139</u> " <u>140</u> " <u>141</u> " <u>142</u> " <u>143</u> " <u>144</u> " <u>145</u> " <u>146</u> " <u>147</u> " <u>148</u> " <u>149</u> " <u>150</u> " <u>151</u> " <u>152</u> " <u>153</u> " <u>154</u> " <u>155</u> " <u>156</u> " <u>157</u> " <u>158</u> " <u>159</u> " <u>160</u> " <u>161</u> " <u>162</u> " <u>163</u> " <u>164</u> " <u>165</u> " <u>166</u> " <u>167</u> " <u>168</u> " <u>169</u> " <u>170</u> " <u>171</u> " <u>172</u> " <u>173</u> " <u>174</u> " <u>175</u> " <u>176</u> " <u>177</u> " <u>178</u> " <u>179</u> " <u>180</u> " <u>181</u> " <u>182</u> " <u>183</u> " <u>184</u> " <u>185</u> " <u>186</u> " <u>187</u> " <u>188</u> " <u>189</u> " <u>190</u> " <u>191</u> " <u>192</u> " <u>193</u> " <u>194</u> " <u>195</u> " <u>196</u> " <u>197</u> " <u>198</u> " <u>199</u> " <u>200</u> " <u>201</u> " <u>202</u> " <u>203</u> " <u>204</u> " <u>205</u> " <u>206</u> " <u>207</u> " <u>208</u> " <u>209</u> " <u>210</u> " <u>211</u> " <u>212</u> " <u>213</u> " <u>214</u> " <u>215</u> " <u>216</u> " <u>217</u> " <u>218</u> " <u>219</u> " <u>220</u> " <u>221</u> " <u>222</u> " <u>223</u> " <u>224</u> " <u>225</u> " <u>226</u> " <u>227</u> " <u>228</u> " <u>229</u> " <u>230</u> " <u>231</u> " <

Incipit breve memoriale ordinis fratrum Minorum maxime rectorum ipsius ordinis et contingencium in ordine scilicet circa alteraciones, dissensiones eius ac turbaciones temporibus ac causis diversis, deinde et specialiter de provincia Polonie ac locorum fundacione cautelaque presencium et futurorum preter gricias vive vocis et privilegia, quia ista omnia sufficienter descripta sunt per regestra ordinis: firmamenta trium ordinum, speculum Minorum ac supplementum seu compendium¹.

Memoriale tuum in generatione et generationem, ait eximius propheta- 1 rum. Huius memorialis in sacro ordine Minorum ab eius inicio factorum et operum eius ad eorum doctrinam pertructorum et adinventionum ipsius mirifice adinventarum verus frater Minor omni tempore memor esse debet, ut

U w a g a. Pod tekstem w górnej przedziałce podajemy waryanty i wogół uwagi odnoszące się do poszczególnych rękopisów naszej kroniki, w dolnej zaś wszelkiego innego rodzaju uwagi. Na marginesie zaznaczamy stronnice ręk. Jag., według którego kronikę tę drukujemy, niemniej i treść tak, jak w tym rękopisie jest zaznaczona. Wyrazy pisane wielkimi literami i czerwonym atramentem, lub też takiemż literami, ale tylko podkreślone czerwonym atramentem, uwydatniamy tłustszym drukiem. Wreszcie dzielimy tekst na ustępy, podezas gdy kronikarz pisze *in continuo* z wyjątkiem, gdzie wspomina o wyborze generalów i prowincjałów a względnie wikaryuszów, co też w druku uwzględniamy.

¹) *Tytuł mniejszej redakcji podaliśmy w przedmowie, wstęp zaś tak opiewa w ręk. Kr.: Memento dierum antiquorum, cogita generaciones singulas, interroga patrem tuum et annunciat tibi maiores tuos et dicent tibi. Deuter. XXII. c. — Moyses in hoc cantico filios Israel monebat, ut in memoriam revocarent facta et beneficia Dei eis prestita graciouse utque interrogarent scirentque eadem per maiorum informationem fructuose. Hac igitur imagine ductus, quisquis es, memento etc. o frater beneficia Dei omnipotentis circa te et religionem facta, reducendo per tuam cognitionem, interroga etc., ut discas eadem vel facta temporibus preteritis per aliorum narrationem, et hoc qualitatem et modum 1. primarie regule institutionis, quia Deo auctore, Francisco reseratore, fratre Leone vel fratre Bonizo scriptore. 2. gratuitae electionis in hanc scilicet sacram sequelam Cristi Iesus. Non fecit taliter*

cum eodem propheta posset dicere: Memor ero ab initio mirabilium tuorum et meditabor in omnibus operibus tuis et in adinventionibus tuis exercebor. In sancto enim serafico Francisco via domini, per quam gradientes de

omni nacioni; 3. separacionis ab occasionibus peccandi, occupacionibus mundi, quibus seculares sunt illaqueati; 4 reductionis ad pristinum innocentie statum per professionem et votum in manibus prelati factum; 5. paterne protectionis ab adversariis multifarie defendendo et in pristinam observanciam regularem reducendo; 6. salubris educationis suo promisso infallibili satisfaciendo; Mat. XIX: vos, qui reliquistis omnia et sec. etc. centuplum accipietis; 7. solennis introductionis in terram vivencium sive promissionis. Ibidem Mat. XIX: et vitam eternam possidebitis. Et prelatus in professione, si hec observaveris, promitto tibi vitam eternam. Et hoc hac de causa prefata et alia multa dei beneficia memorie commendare debemus, ne ingratitudinis vicio obruamur, et ne illud dicatur de nobis in prefato cantico scriptum: incrassatus est dilectus meus et recalcitravit, incrassatus, inpingwatus, dilatatus, incrassatus deliciis, inpingwatus diviciis, dilatatus honoribus et potenciis. Proinde dictave facta antiquorum memorie commendata multa afferunt bona, quia Dei omnipotentiamque et clemenciam, protectionem condonacionemque ostendunt et graciarum actionem generant, mores et ceremonias priscorum erga Deum hominesque informant, cautelam postremo, ne sequentes laqueos incurvant, quibus aliqui detentienterant, preferunt. Felix enim predicatur, quem aliena pericula faciunt cautum. Ego igitur minorum minimus et insufficiens (sermone licet in culto) de reformacione regularis observancie et de observantium fratum a conventionalibus divisione et denique provincie nostre Polonie plantacione et aliarum incidentaliter maxime ante divisionem provinciarum Austrie, Slesie et Polonie, prout aliqua scripta reperi, aliqua vero relatu certa didici, cetera vidi vel expertus fui, fari vel scripto mandare in nomine domini incipiam, ut fratres sciant et intelligant, quomodo patres nostri in vinea Dei laboravere utque darem eisdem occasionem et materiam in hiis melius et copiosius disserendi.

Beatus ac seraphicus pater noster sanctus Franciscus velud aliter Moyses de celo missus, ut populum Dei gravi iugo Pharaoni servientem velud in Egipto et peccatorum mole obrutum de eius miserabili Egiptiaca servitute liberaret suo exemplo et doctrina, cum multis iam spretis contemtisque omnibus, in oculis omnium cepisset variis virtutibus ac prodiis (*sic*) clarescere, multi divino iam tacti ardore spernentes et ipsi transitoriam sui vestigiis inherere ac illi se coniungere ceperunt, unde divino se instigante spiritu illis ac sibi regulam condidit salutarem, cuius non invencione magis quam exemplo clarior fuit. Si quidem nihil ulla lege in aliis sanxit, cuius non ipse primus in se documenta daret. Sciebat namque, quod non multum efficax esset instruentis oracio, nisi effectu operis affixa sit cordi auditoris. Hanc autem regulam ewangelicis viris editam existimawit roboris ac firmatis nihil habere, nisi illius auctoritate firmaretur in terris, qui vicarius existebat eius, cuius aspiracione submissa erat de celis. Superna igitur confortatus visione, pusillanimitatem abiciens, cum

Egipto huius sancti ad se tam misericorditer venire¹ decrevit, demonstratur, in quo eciam tam evidenter appareret, quam magnus sit ipse Deus noster, faciens mirabilia. Notam enim scilicet in populis omnibus virtutem suam redimens in brachio suo hunc populum suum acceptabilem sectatorem bonorum operum, filios huius dilecti sui, mundum, carmen dyabolumque subplantantis Jacob. Et palium mundane glorie cum pompis suis in manibus Egypciace² mulieris relinquenter Ioseph, quem aque videntes timuerunt pectorum et abissi ignorancie turbate sunt, quem eciam sagitte Cristi acerbissime passionis transfixerunt et vox tonitrui spiritus sue dulcedinis inflamavit in rotha, cuius splendore illuxerunt coruscaciones orbi terre cuiusque fortitudine commota terra contremiscit, contemplans in sacro eius corpore investigabilia vestigia sua, ut recte illud propheticum valeat decantare: memoria memor erotabescet in me anima mea. Eructavit namque legifer noster filius Dei verbum evangelice perfectionis, quod colonus || in terra ad seminandum venerat et per ministerium huius sapientis scribe Francisci fideliter scribentis.

Quem anno sue incarnationis **MCCVI**^a, sextadecima Apprilis gloriose convertit, ac deinde **MCCIX** XVI Apprilis vel XV^b, regulam et ordinem tocius sanctitatis et honestatis eorundem fratrum Minorum ordinavit et fratres habere et suscipere cepit. Dum in ecclesia episcopali^c devotus missam cum fratre Bernardo, primogenito filio suo audiret, intellectoque, que suis Cristus locutus est in evangelio, baculum, peram et calciamenta reicit, factus eiusdem imitator cum suis^d **duodecim**^d **fratres suscepit**, sicut Cristus duodecim apostolos habuit: primus^e frater Bernardus de Quinta Valle, cuius consilio tota civitas Assisii regebatur, frater Petrus Cathani canonicus sancti Ruffini, iurista,

Conversio
s. Francisci.
Ordo incepit
Minorum

Primi 12 socii
sancti Franci-
sci fuerunt isti.

illo parvo cetu duodenario, quem iam in Christo genuerat, tanti culminis ausus est adire fastigium, ante scilicet Christi vicarium Innocencium tercium comparere intrepidus circa annum domini 1209, cui ille benigne annuens, dominica tamen preventus visione, regulam, quam pauper homo scripserat, approbavit.

¹⁾ *Wyraz ten opuszczony dodał następnie pisarz na wierzchu z odnośnikiem.*

²⁾ *tak w Czar. p. 1a, Jag. ma Cypriace. ³⁾ w ręk. Cz. p. 1b Dum in ecclesia sancte Marie de Porciuncula devotus. ⁴⁾ na boku przy każdym liczby po-*
rządkowe od 1 do 11.

^{a)} O roku konwersji ś. Franciszka por. Voigt l. c. p. 468, Evers p. 7, uw. 3. ^{b)} Glasberger u Eversa p. 7 podaje tylko rok. ^{c)} Jordanus u Voigta p. 517, Glasberger u Eversa p. 7. ^{d)} Niżej powiada *undecim*, jakoż wylicza też tylko jedenastu.

frater Egidius de Assisio¹, frater Sabbatinus^a, frater Iohannes de Capella, qui usum birritorum primus incepit, qui desperatus ut alter Iudas laqueo se suspendit². Loco cuius substitutus fuit frater Gwilhelmus Anglicus, frater Philipus Longus visitator post pauperum dominarum, frater Barbarus, frater Bernardus de Viridante^b, frater Angelus Tangredi de Reate primus milles^c (*sic*), frater Silvester. Hii primo beato Francisco vita et habitu adheserunt. Et post istos alii vita, verbo et signis preclari, de quibus plene tam in cronicis ordinis, quam in conformitatibus beati Francisci maxime in secunda parte octavi fructus primi libri habetur.

Igitur beatus Franciscus cum illa familia primitiva in quodam tugurio derelicto, anno domini 1210, quod Riws Tortus dicebatur, yeuniis et oracionibus vacans, morabatur. Et in eodem loco divino spiritu sibi assistente primam regulam scripsit et pene omnia mandata ewangelica, que Cristus appostolis suis dedit, inseruit, et nominibus ewangelicis tam || prelatos, quam fratres minores nominavit. Et cum ipsis³ undecim ipse duodecimus ad presentiam domini pape Innocencii terci^d se contulit et dictam regulam obtulit et approbandam humiliter postulavit^e. Et in paupertate et humilitate famulari domino populisque penitenciam solenniter predicare se declaravit. Quod propositum et observanciam ipse pater suis cum legitimis filiis toto tempore vite sue ad ungvem perfectissime observavit ac permansit dictus ordo, ut fundatus fuerat, in altissima paupertate ac per hoc pacificus, in simplicitate innocentissima ac per hoc deserens omnia zophistica et dolosa, in puritate mundissima et per hoc a mundo separatus, in humilitate profundissima, ac per hoc fugiens omnia sublimia et reverencie prelatorum contraria, in oratione et operacione assidua, ac per hoc renuens omnia distractiva, ociosa, avida et mundana, in caritate perfecta, et per hoc abhorens mutuas persecuciones et odia, in exemplaritate proximi conservatissimus, et per hoc deserens pusillorum scandala. Dominus igitur Innocencius tercius ex previis

Prima regula
S. Francisci
reseratur.

In loco apud
Rivum Tortum
primam regu-
lam scripsit.

Propositum
sancti Franci-
isci circa obser-
vanciam ewan-
gelii declara-
tur.

Verbum de pal-
ma inter in si-
nu eius excre-
scente et suspen-
tacione ecclesie
Lateranensis.

¹⁾ w ręk. Cz. niżej go wymienia, dodając: et hic erat tertius filius. ²⁾ Wyrazy od qui usum w ręk. Cz. p. 1b później dopisane na boku. ³⁾ Słowa te dwa razy napisane przy poprawieniu raz przemazano.

^{a)} Glasberger p. 8: *Gabatinus*. ^{b)} Glasberger p. 8: *Vigilantis de fida*.
^{c)} Glasberger p. 8: *ex equestri ordine*. ^{d)} 1198—1216. ^{e)} Caly ten
ustęp z małymi odmianami Glasberger p. 9.

divinis revelationibus^a et swasu domini Iohannis de Sancto Paulo cardinalis et episcopi Sabinensis, qui beato Francisco et suis se esse procuratorem ipsorum obtulerat, regulam primam approbavit verbo tantum aut viva voce et universis fratibus tam clericis quam laycis presentibus, datis eis parvis coronis et tonsuris, dedit de penitencia predicanda mandatum. Et tunc

primum ministrum generalem beatum Franciscum tocius ordinis instituit. Ipse vero genibus flexis promisit obedienciam domino pape. Et alii fratres de mandato domini pape firmiter obedire promiserunt. Reversus autem

beatus Franciscus cum fratibus versus vallem Spoletanam cepit per civitates et castella ferventer predicare^b. Et hic est prima missio beati Francisci fratres mittendo predicare, de qua dicit frater Julianus Theutunicus, qui isto-

riam beati Francisci et Sancte Clare || nobili stilo et pulera composuit melodia^c. Qui cum aspera in hyeme incaustum suum signaret crucis signo, nunquam post fuit congelatum. Hic quandoque per octo dies non bibit, Parisius (*sic*)

iacet tumulatus, nam et ibi erat per multos annos corrector chori et mense. Cuius predicationis sonitu et aliorum fratrum plures ad penitenciam animati ad ordinem sunt recepti, inter quos fuit frater Silvester, primus sacerdos,

qui ordinem intravit. Item frater Pacificus, rex versuum coronatus a Cezare, item frater Leo totus columbinus, confessor sancti Francisci, quem peccorellam nominabat s. Franciscus, frater Ruffinus, consanguineus sancte Clare,

frater Masscus^d facundissimus et curialis frater Lumpertus^e humilis et pacientissimus, frater Moricus de ordine Cruciferorum, frater Iohannes cognominatus a sancto Francisco simplex^f.

Ordo sancte Clare instituitur.
Historia S. Francisci componitur.

Idem generalis sanctus Franciscus anno domini 1212 instituit ordinem pauperum dominarum, quem ante sex annos futurum predixerat, dum ecclesiam sancti Damiani reparabat solicite, cuius prima plantula fuit virgo sanctissima Clara. Eodem anno desiderio martirii beatus Franciscus versus terram sanctam transfretare tentavit. Sed dispositione divina redire compulsus

^{a)} Glasberger p. 9. Inocenty III miał widzenie jakoby ś. Franciszka grzbietem swym podtrzymywał bazylikę lateraneńską bliską upadku p. 9. ^{b)} O aprobowaniu reguły przez Inocentego III mówi mniej więcej tak samo Glasberger p. 9. ^{c)} Jordanus u Voigta p. 541, o Julianie Niemcu ob. Voigt p. 464. ^{d)} Glasberger p. 9: *masseus*. ^{e)} Glasberger p. 9: *Iuniperus*. ^{f)} Ustęp od słów: *inter quos* mniej więcej tak samo Glasberger p. 9.

est^a. Et tandem post aliquot tempus versus Marochium iter arripuit, ut in terram sanctam et ad Marochium (sic) s. Franciscus ire tentavit. anunctiaret fidem catholicam Miramolino, regi Marochiorum, sed in Hyspania cepit gravissime infirmari, nihilominus sancti Iacobi limina visitavit et ibidem oranti ferventer a domino revelatum est, ut redeundo in Italianam loca idonea pro habitacione fratrum acquireret et novellam familiam in domino roboraret.

Anno domini 1215 sub Innocentio tercio generale concilium in Laterana celebratum est, et ibi erat edita constitucio sive statutum dominis utriusque sexus iuri nostro inserta de penitencia et remissione^b. Eodem anno beatus Franciscus Romam adiit et sanctum dominum, qui ibi tunc erat, pro sui ordinis confirmatione reperit. Quem Dei ostensa visio favorablem sibi fecit, et ibidem dictum est inter eos: Stemus simul dominus nobiscum, quis contra nos^c et, ut dicit auctor conformitatum et cronica nostra, in quodam consistorio domini pape beatus Anthonius de Padua mandato summi pontificis pergrinis innumerabilibus predicavit, qui || illuc propter indulgencias conveniebant. Erant autem ibi Greci, Latini et Francigene, Teutunici, Angli, Ungari et Slavi et alii diversarum parcium populi. Sic Spiritus sanctus lingwam suam ut condam sanctorum apostolorum suorum mirificavit, quod omnes, qui audiebant, non sine omnium admiracione ipsum clare intelligebant, et unusquisque audiebat lingwam suam, in qua natus erat. Et tunc tam ardua et melliflua eructavit, quod omnes convertit in stuporem et admiracionem, propter quod ipsum dominus papa Honorius tercius archam testamenti vocavit. Et beatus Franciscus propter eandem causam et famam suum episcopum nominabat^d.

Beato vero Dominico pro sui ordinis confirmatione laboranti ibidem, quam eciam ab eodem papa Innocencio 3° prius involuntario, postea inclinato obtinuissest, si supervixisset^e. Sed dominus Innocencius 3us obiit anno sequenti post concilium, et in illo anno Honorius tercius^f electus, qui anno primo sui pontificatus ordinem Predicatorum beato Dominico confirmavit,

Ordo Predicatorum confirmatur.

¹⁾ Wyrazy od stemus do nos w ręk. Cz. p. 2b nad wierszami.

^{a)} Glasberger z małemi odmianami mówi tak samo, a po wyrazie: *disposizione* ma jeszcze: *que cum ad maiora servavit ventis contrariis flambibus in sclavonie partibus navi applicante a po redire ma ad Italianam.* ^{b)} Z wyjątkiem wiadomości zawartej w ostatnim zdaniu, mniej więcej tak samo Glasberger p. 10. ^{c)} O tem kazaniu św. Antoniego nie wspomina Glasberger. ^{d)} Glasberger p. 10 nieco odmiennie o tem. ^{e)} 1216—1227.

atque cum suis fratribus auctoritatem predicandi et confessionem audiendi contulit. Et multa alia privilegia nunc iuri canonico comuni incorporata una cum fratribus Minoribus dedit, sicut patet de excessibus prelatorum, c. nimis parva et nimis iniqua, et de excessibus privilegiatorum, c. in hys. Sub isto papa, qui sedit annis decem, mensibus 6, diebus 13^a, vixit beatus Dominicus annis fere quinque post ordinis confirmationem et obiit anno domini 1221^b. Et sub isto papa ordo Predicorum et fratrum Minorum mirabiliter crevit per mundum universum et fecerant multum fructum in predicacione verbi Dei et audiencia confessionum. Hec frater Engelbertus ordinis Predicorum in suo defensorio contra quosdam magistros in Basiliensi concilio edito.

Privilegia que-
dam fratrum
iuri incorporan-
tur.

Secunda missio
fratrum in di-
versas partes.

Anno¹ deinde MCCXVI^c, conversionis beati Francisci anno decimo, frater sanctus Franciscus capitulo habito apud sanctam Mariam de Porciuncula, (ut dicit frater Iordanus de Iawo, qui erat tunc presens in illo capitulo,) misit fratres in Franciam, Teutuniam, Ungariam et Hyspaniam^d instituendo

¹⁾ *Rgk. Kr. p. 3:* Deinde a. d. 1216 conversionis anno eius decimo habito capitulo apud sanctam Mariam de Porciuncula zelo fervens animarum, misit fratres in Franciam, Theutuniam, Ungariam et Hyspaniam, qui in eisdem regnis multis lacessiti iniuriis et affecti contumeliis, Italiam redierunt videntes, quia fructum facere non poterant.

^{a)} Glasberger str. 11 ma 7 miesięcy, ale ani Komorowski ani Glasberger nie podaje dokładnie, gdyż Honoriusz III wybrany został 18 Lipca, ukoronowany 24 Lipca roku 1216 a umarł 18 Marca 1227. ^{b)} Nie wspomina o tem Glasberger. ^{c)} Glasberger ma 1217. ^{d)} Zdanie to aż do wyrazu *Hyspaniam* brzmi prawie tak samo u Jordana (p. 517) i niewątpliwie też od niego jakkolwiek niebezpośrednio pochodzi. Że go zaś Komorowski nie wziął wprost z opowiadania Jordana, lubo właśnie w tem miejscu na niego się odwołuje, dowodzi dodana przez niego uwaga, że Jordanus na tej kapitule był obecnym, co, jak już wykazaliśmy w wstępie, jest wcale nieprawdopodobnem a utwierdza nas w tem przekonaniu jeszcze bardziej niepewność, z jaką Jordanus o tych pierwszych kapitułach wogóle mówi (por. Jord. p. 518 c. 7). Atoli mimo zgodności w wyrażeniu tak u Komorowskiego jak i u Jordana panuje na pozór różnica co do daty u obydwóch, u Jordana bowiem data tak opiewa: *Anno vero domini 1219 et anno conversionis eius 10*, ponieważ zaś konwersja ś. Franciszka, o ile to dotąd wykazano, mogła przypaść na czas od 3 Października 1206 do tegoż dnia roku 1207 a więc albo w roku 1206 albo też w roku 1207, więc w przytoczonem z Jordana zdaniu rok od Narodzenia Chr. nie

scilicet ministros, ut dicit cronica ordinis, ipse vero beatus Franciscus

zgadzałby się z rokiem od konwersyi. Voigt (p. 517 uw. 7) uważa rok od N. Chr. za dobry i upatruje pomyłkę w roku liczonym od konwersyi. Wprawdzie sprzeczność istniejącą w przytoczonym zdaniu Jordana możnaby według naszego zdania usunąć, gdyby się znajdująca się w niem luka (*vide* Voigt l. c.) wypełniło przez wsunięcie po wyrazie *eius* słów: *13 ab incepione vero ordinis*, tak iżby zdanie to opiewało: *anno vero domini 1219 et anno conversionis eius „13 ab incepione vero ordinis“ 10*, bo jako rok powstania zakonu uważają powszechnie r. 1209, w którym Inocenty III zatwierdził przedłożoną mu regułę. Jednakże biorąc zdanie Jordana, tak jak się przechowało, sądzilibyśmy raczej, że w liczbie lat od N. Chr. zaszła pomyłka i że zamiast roku 1219 powinno stać 1216, jak ma Komorowski, bo że Jordanus i Komorowski w tych zdaniach o tejsamej mową kapitule, nie może ulegać żadnej wątpliwości, skoro drugi prawie dosłownie pierwszego posługuje się słowy. Komorowski wspomina wogóle o trzech misyach: pierwsza (p. 3) zaraz po zatwierdzeniu reguły (roku 1209) ograniczyła się zapewne tylko na Włochy, druga (p. 5) wysłana z kapituły, o której właśnie mowa, a więc według Komorowskiego r. 1216, miała już za cel rozmaite kraje, wreszcie trzecia (p. 8) wysłana również jak poprzednia z kapituły odbytej u Porciunkuli (1219) rozeszła się, jak powiada Komorowski, prawie na wszystkie strony świata a członkowie jej byli zaopatrzeni w pismo papieskie z dnia 11 Czerwca 1219 (podają je tak Komorowski jak i Glasberger) a to z tego powodu, że poprzednia misya z r. 1216 miała szczególnie we Francji, gdzie właśnie w tym czasie kwitnęło sekciarstwo, do walkenia z wielką nieufnością tak ze strony duchownych jak i świeckich. Z słów Jordana p. 517 c. 4. jest nawet widoczne, jak to zresztą sam Voigt zauważał (p. 473), że to pismo papieskie dopiero później zostało wydane, skoro zaś zostało wydane w początku Czerwca r. 1219, więc owa kapituła, o której w tem miejscu wspomina Jordanus, nie mogła się była odbyć w tym właśnie czasie, jeśli zaś przyjmiemy, że owa kapituła odbyła się w r. 1216 lub co najwyżej, jak chce Glasberger, w r. 1217, a nie w r. 1219, jak przypuszcza Voigt, to w takim razie nie istniałaby i pod tym względem żadna sprzeczność w opowiadaniu Jordana. Ale są jeszcze inne wzgłydy, które przemawiają za naszym przypuszczeniem. Mówiąc o tej ostatniej z tych trzech misyi, Komorowski posługuje się znowu mniej więcej słowy samego Jordana (p. 7 *is itaque premissis animadvertens beatus Fr., quod fratres ad passiones et labores mitteret*), jakkolwiek tenże mimochodem tylko o niej wspomina, mówiąc że w tym roku, w którym innych braci wysłał, udał się sam ś. Franciszek za morze (p. 519 c. 10), podczas gdy poprzednio

provinciam Francie pro se eligens prius apostolorum Petri et Pauli

(p. 518 c. 7) wspominając o 5 braciach wysłanych do Hiszpanii tak się wyraził: *utrum autem illi quinque fratres de isto eodem capitulo, vel de precedenti, ut frater Helias cum sociis suis ultra mare missi fuerunt, vel non, dubitamus.* Odnosząc ostatnie zdanie *ut frater H...* do wyrazów: *de isto eodem capitulo*, a nie do wyrazów *de precedenti*, tak całe zdanie rozumiemy: Nie wiemy na pewne, czyowi bracia zostali wysłani z owej właśnie kapituły (t. j. tej, o której mówimy), czy też z poprzedniej. Jeśli tak należy rozumieć, to właściwie zdanie *ut frater H...* powinnoby stać zaraz po wyrazach *de eodem capitulo*, ale zważywszy, że Jordanus opowiadał a nie pisał, nie będziemy się dziwili takiemu niezbyt logicznemu szkockiemu wyrazowi; że zaś Helias w rzeczy samej został wysłany z owej kapituły a nie z poprzedniej, zdaje się wynikać z samego następstwa w opowiadaniu tych wypadków, bo kiedy o owej kapitule wspomniał Jordanus na wstępnie (p. 517 c. 3) a dalej mówi o smutnym losie wysłanych z niej misjonarzy, to dopiero potem (p. 519 c. 10) nadmienia, że ś. Franciszek ustanowił Heliasa ministrem za morzem. Smutny los, jaki spotkał owych braci wysłanych w tej drugiej misji, skłonił też ś. Franciszka do tego, że, kiedy wysyłał trzecią misję, (Kom. p. 8) postanowił także sam udać się na wschód, aby się nie zdawało, że podczas gdy inni pracują, on zażywa spokoju (Jord. p. 519 c. 10). Tak nam się rzecz przedstawia. Tymczasem Voigt nie przypuszczaając tego, że Jordanus wyrażając się (p. 519 c. 10) *eodem anno, quo alios fratres misit videlicet anno conversionis XIII... se ad Soldanum contulit (scil. s. Franciscus)* może mieć na myśli inną i to późniejszą misję, lecz sądząc, że te słowa odnoszą się do owej misji, o której mówi (p. 517 c. 3) w zdaniu *anno vero domini 1219 et anno conversionis eius 10,* widzi we wyrazach *anno conversionis XIII* potwierdzenie swego przypuszczenia, że w owem zdaniu data od N. Chr. jest dobrą a data od konwersji jest mylną, czyli innymi słowy, że owa kapitula, o której jest mowa (p. 517, c. 3), odbyła się w roku 1219. Że to jednakże jest mowa o tejsamej misji, o której Komorowski mówi jako o trzeciej, pokazuje się, powtarzamy jeszcze raz, z tego, że ten ostatni niemal dosłownie powtarza, w tem miejscu z odnośnego ustępu Jordana całe jedno zdanie. Tymczasem Voigt przyjawszy w wyżej wspomniany sposób, za pewnik, że owa kapitula, która według sprzecznej daty Jordana mogła się była odbyć albo w r. 1216 albo też 1219, (według Komorowskiego zaś odbyła się w 1216) w istocie odbyła się w r. 1219 odnosząc w zdaniu *utrum autem illi quinque fratres de isto eodem capitulo vel de precedenti, ut fr. Helias cum sociis suis ultra mare missi fuerunt, vel non, dubitamus,*

limina^a cum fratre Massco visitando, ubi sibi apparuerunt beati apostoli Petrus et Paulus, ipsum finaliter amplexantes et gracias referentes pro eo, 6 quod ipsorum || regulam ewangelicam iam quasi oblivioni traditam cum suis fratribus renovabat.

Beato Franci-
seo apostoli Pe-
trus et Paulus
apparuerunt.

Postea beatus Franciscus versus Franciam iter arripiens, reperit domi-
num Hugolinum cardinalem et episcopum Hostiensem, qui erat ibi legatus
missus per dominum papam Honorium supradictum, qui compulit beatum
Franciscum redire, dicens: Frater, ego volo, ne tu a curia elongeris, quia
dominus papa et domini cardinales melius tuentur contra emulos ordinis et

Iter b. Fran-
cisci in Fran-
ciam.

wyrazy *ut fr. Helias*, jakby się to zresztą naturalnem wydało, do *de precedenti*
a nie do *de isto eodem capitulo*, przypuszcza, — domyślając się do *de precedenti*
wyrazu *anno*, co już wcale nie jest właściwem, bo można się tylko domyślać wy-
razu *capitulo*, — że i w roku poprzednim t. j. 1218 odbyła się kapituła i że
z tej właśnie kapituły wysłano Heliasa za morze.

Według Komorowskiego historya pierwszych kapituł i misyj przedstawia się
dość jasno a służyła mu w tem za źródło kronika zakonu, o której mówiliśmy
we wstępie. Zgodnie z Komorowskim, pominawszy drobne szczegóły, przedstawia hi-
storyą tych kapituł i misyj Glasberger, jedynie w dacie panuje u obydwóch różnica
o jeden rok, bo gdy u Komorowskiego misya, nazwana przez niego drugą, przypada
na rok 1216, to według Glasbergera miała miejsce w roku 1217, a kiedy trzecia
misyja według Komorowskiego odbyła się w roku 1218, to według Glasbergera
przypada na rok 1219, ale co do tej ostatniej misyi to Komorowski sam ze sobą
jest w sprzeczności, bo podając rok 1218, powiada zarazem *a prima conversione*
s. Francisci a. 13 to jest w roku 1219. Zresztą tę różnicę o jeden rok w oby-
dwóch datach u Komorowskiego i Glasbergera wy tłumaczyć sobie można tem, że
źródło, z którego czerpali, podawało zapewne tylko rok liczony od konwersji
ś. Fr. a pod tym względem, już od najdawniejszych czasów istniała wątpliwość,
czy miała miejsce w roku 1206 czy też w roku 1207.

Zatrzymaliśmy się nad tą bardzo zawiłą kwestią nieco dłużej, bo sprawa
tych pierwszych misyj wydaje nam się bardzo ważną, to też Voigt poświęca jej
(p. 470) osobny i obszerny a bardzo gruntownie opracowany rozdział, według na-
szego jednak zdania, jak się staraliśmy wykazać, myli się w tem, że kładzie ową
kapitulę, z której wyruszyła misya nazwana przez Komorowskiego drugą, na r. 1219
zamiast na r. 1216.

^a) Tu dotąd pod względem treści mniej więcej tak samo Glasberger p. 11.

tue religioni favebunt ac protegent forsitan te presente. Et sanctus sic conpulsus misit in Franciam sanctissimum virum Pacificum, qui primus ibidem ministerii officium gessit et illam provinciam provide gubernavit^a, licet, ut dicit frater Iordanus de Iawo, erant turbati et interrogati, si essent Ambienses, responderunt, quod sic, ignorantes, quod essent heretici et sunt quasi hereticici reputati. Episcopus vero et magistri Parisienses eorum regula perfecta, videntes eam ewangelicam, super hoc dominum papam Honorium consuluerant, qui regulam autenticam et a sede apostolica confirmatam et approbatam et esse viros catholicos suis scriptis declaravit, et sic eos ab heresis suspicione liberavit^b.

In Hispaniam
misit.

Tunc eciam beatus Franciscus misit in Hispaniam fratres multos, ut iuxta mandatum a domino sibi datum in provincia sancti Iacobi loca ad habitandum ibidem caperent et hereticos, qui tunc in Hispania erant, sua predicatione convincerent et fideles in fide catholica roborarent^c.

In Teutuniam
fratres missi.

In Theutuniam missi sunt frater Iohannes de Parma^d fere cum fratribus sexaginta. Ipsi ibi intrantes et eorum lingwam ignorantes, sunt interrogati, si vellent hospicium comedere et huiusmodi respondebant: „Io“, et a quibusdam benigne recepti sunt et videntes, quod per hoc unum „Io“ bene tractarentur ad quelibet interrogata „Io“ respondere decreverunt. Unde accidit, quod sunt interrogati, si essent heretici et ad hoc venirent, ut Teutuniam inficerent sicut Lombardiam, et respondissent „Io“. Quidam ex eis plagati, quidam incacerati et quidam denudati et ad choream ducti, spectaculum ludicre sunt hominibus effecti et videntes, quod fructum facere || non poterant, in Italiam reversi sunt. Et ab eis Teutunia crudelis reputata, ut ibi, nisi desiderio martirii inspirati, redire non audirent.^e

In Hungariam
missi.

Fratres vero in Hungariam missi et per quendam episcopum per mare in Hungariam transvecti sunt et cum dimissi per campos incederent, pastores eos canibus impecierunt et lanceis percusserunt et cum fratres inter se quererent, quare sic mactarentur^f, dicit unus, forte tunicas superiores habere volunt. Quas cum dedissent, utique percutere eosdem haud desierunt et dixit

¹⁾ Przed tem słowem napisał pisarz confirmarent, ale później przemazał.

^{a)} Zdanie od *postea b. F'r.* mniejwiecej taksamo Glasberger p. 11. ^{b)} Jordanus p. 517. ^{c)} Ostatnie zdanie mniejwiecej taksamo Glasberger p. 11. ^{d)} Glasberger p. 13 *de Penna*. ^{e)} Cały ten ustęp zaczawszy od wyrazów *In Theutuniam* Jordanus p. 518, Glasberger p. 13. ^{f)} Voigt p. 518 poprawił niepotrzebnie na *tractarentur*.

forte, et braccas nostras habere volunt, quas cum dederunt, utique non desiderunt et nudos abire fecerunt, et retulit unus eidem fratri Iordanu, qui multis vicibus ipse braccas amiserat, quod ipse verecundia ductus, braccas luto boum poluit, quatenus pastores nausantes illas non reciperent. Et sic continue hys affecti sine fructu Italiani redierunt^a. Hec omnia frater Iordanus in cronica sua.

Multi igitur hincinde, qui per totum mundum fratres dispersi a quibusdam provinciis recipiebantur ut pauperes, sed non sinebantur habere loca vel edificare ab aliis et cum tantis iniuriis expellebantur tamquam falsarii et suspecti pro eo, quia fratres nullam literam afferebant autenticam, regula enim nondum erat bullata, sed verbo tantum per dominum Innocencium tercium approbata et ideo post aliquot tempus fratres vacui et afflicti confusique ad beatum Franciscum de diversis partibus redierunt. Tunc fratres hoc domino Hugolino cardinali et episcopo Hostiensi statim notificaverunt, qui vocato beato Francisco ipsum domino pape presentavit, quem in negotiis ordinis valde favorabilem et benignum invenit. Et beatus Franciscus coram domino papa et cardinalibus ferventer predicavit ac omnes sic admiracione replevit et devocione ad ordinem inflamavit, quod quilibet in suo hospicio fratres voluit habere ad morandum. Dictus autem dominus Hugolinus mortuo domino Iohanne de Sancto Paulo cardinali et episcopo Sabinensi supradicto, qui fuerat sancto Francisco et sui ordinis amicus et procurator ac protector specialis, sic factus est beato Francisco et sue religioni devotus, ut se offerret procuratorem et protectorem ordinis rogando, quod ipsum quasi unum de fratribus reputaret^b.

Hys¹ itaque premissis animadvertisens beatus Franciscus, quod fratres || ad passiones et labores mitteret propter Cristum^c, congregavit capitulum anno domini 1218^d a prima conversione beati Francisci anno 13^e. In quo capitulo apud sanctam Mariam de Porciuncula celebrato iterum electis ministris de voluntate Dei, fuerunt fratres missi per totum fere mundum cum literis domini pape missis universis ecclesiis, ecclesiarum prelatis et rectoribus tenoris subsequentis: **Honorius episcopus** serws servorum etc., et infra: Cum dilecti filii frater Franciscus et socii eius de vita et religione Minorum, abiectis

Tertia missio
fratrum per be-
atum Francis-
cum.

¹⁾ Tak Czar. p. 3b, Jag. Is.

^{a)} Jordanus p. 518, u Glasbergera zaś p. 14 opowiadanie to pod względem formy w części odmienne. ^{b)} Od wyrazów *fratres dispersi* mniej więcej pod względem treści taksamo Glasberger p. 13. ^{c)} Zdanie to mniej więcej taksamo Jordanus p. 519. ^{d)} Glasberger p. 14 ma 1219. ^{e)} Glasberger dodaje jeszcze: *sed ab approbacione regule XI (?)*.

vanitatibus huius mundi, elegerunt vitam ewangelicam a Romana ecclesia merito approbatam ac serendi verbi Dei exemplo apostolorum diversas circumeant regiones, universitates vestras rogamus et hortamur in domino per apostolica scripta mandantes, quatenus, cum latores presencium de predicto collegio exentes ad vos duxerint declinandum, ipsos recipientes sicut catholicos et fideles ob reverenciam divinam et nostram, vos eis exhibeatis favorabiles et benignos^a.

Dictus eciam Hugolinus, cardinalis et protector ordinis et alii multi cardinales miserunt literas efficaces ad hoc ipsum. Prelati igitur visis literis fratres caritative fuerunt recepti^b. Eodem tempore de voluntate domini beatus Franciscus misit sex fratres perfectissimos ad regnum Marochiorum,

Missi fratres ad
Marochium ibi-
dem martirizati.

ut constanter infidelibus fidem catholicam predicarent, scilicet fratrem Vitalem, Beraldum^c Petrum, Adiutum, Accursium et Ottonem, fratrem vero Vitalem prefecit eis prelatum, volens, quod quinque alii sibi obedirent uti in cronice ordinis. In eadem dispersione missus est ad provinciam Provincie frater

Ad provinciam
Provincie missi
fratres.

Iohannes Bonelli de Florencia, vir perfectus, magni zeli, qui factus ibidem minister, in Arelatensi civitate capitulum tenuit, in quo sanctus Anthonius de crucis titulo predicavit et sanctus Franciscus tunc absens in arce apparuit, et fratres multiplici spiritus consolacione replevit^d. Missus est deinde

Sanctus Antho-
nius de titulo
crucis predica-
vit.

per beatum Franciscum ad provinciam Anglie frater Angelus Pisanus, qui conventum Pisis fundaverat cum aliis tribus fratribus. Qui in regno Anglie sanctam religionem plantavit, previa tamen terribili punicione a Deo. qui eos deludebant, nec ad hospicium suspicere volebant, uti in cronica ordinis^e.

Ad provinciam
Anglie.

In Siriam missi.
Cezarius de
Spirea ad ordi-
nem suscipitur
unde Cezariani
dicebantur fra-
tres observan-
tes.

Frater autem Helias minister provincialis tunc temporis institutus erat per beatum Franciscum || ultra mare, ad cuius predicationem quidam clericus, magnus predictor, nomine Cezarius de Spirea^f natus, condam discipulus magistri Conradi de Spirea et conversus ad ordinem (conversus est)^g receptus est^g.

1) przekreślone.

^a) Pismo to i poprzedzający ustęp Glasberger p. 14. ^b) Ustęp ten po-
dobnie opiewa u Glasbergera p. 14. ^c) Glasberger p. 15, *Becaldus*, nie ma
zaś Vitalisa, Glasberger wspomina, że śmierć męczeńska tych 5 mężów zachęciła
ś. Antoniego do wstąpienia do zakonu. ^d) Dwa ostatnie zdania z małą różnicą
taksamo u Glasbergera p. 15. ^e) O misyi Angelusa a według niego Agnellusa
opowiada Glasberger p. 16 obszerniej. ^f) Glasberger p. 17 ma zamiast tego *theu-
tonicus*. ^g) Ustęp ten mniej więcej tak samo u Jordana p. 519 i u Glasbergera p. 17.

Beatus Franciscus, ut dicit cronica ordinis et frater Iordanus de Iawo,
ob amorem martirii ad partes Sirie cum fratre Petro Cathanii et duodecim
fratribus transfretavit, et asumto fratre Illuminato ad Soldanum pergens, ab
insidiis Saracenorum tenti, ligati et verberati crudeliter, clamantes Soldan,
Soldan, finaliter ad Soldanum pervenerunt et gracie receptus est ab eo et
in infirmitate provisus. Salutifera cum eo loquens, fratres suos ei se mis-
surum, promisit, tandem per manum armatam beatum Franciscum ad exerci-
tum Cristianorum circa Damiatam cum omni securitate adducere fecit^a.

Beatus Franciscus Soldanum adiit.

In egressu autem suo a partibus Italicis instituit duos vicarios, ut dicit
frater Iordanus: fratrem Matheum^b apud sanctam Mariam Porciuncula, qui ve-
nientes ad ordinem reciperet, fratrem autem Georgium de Neapoli, ut circum-
eundo Italiam fratres consolaretur et qui secundum primam regulam fratres fe-
ria quinta et sexta et per licenciam sancti Francisci feria secunda et sabbato
ieiunabant et omni feria carnali carnes comedebant. Isti vicarii cum quibusdam
fratribus senioribus Italie unum capitulum celebraverunt, in quo statuerunt,
ut diebus carnalibus carnibus^c procuratis non uterentur, sed tantum a fidelibus
oblatas carnes manducarent. Et insuper statuerunt, ut secundam feriam
ieiunarent cum aliis duabus diebus, et ut feria secunda et sabbato lacticinia
sibi non procurarent, sed ab eis abstinerent, nisi forte a devotis fidelibus
offerentur^d. Super quibus constitutionibus quidam fratres indignati eo, quod
presumserunt addere aliquid sancti patris Francisci regule et nimium veri
observatores erant turbati, quendam fratrem Stephanum^d laycum, beati
patris discipulum, (ut dicit registrum ordinis), miserunt post beatum patrem,
ut suas eidem tribulaciones enodarent. Quas cum beatus Franciscus audisset
et carnes tunc beatus Franciscus ante se appositam cum fratre Petro prefato
haberet, dixit fratri Petro: Domine Petre, quid faciemus? Et ille res-
pondit: || Ha domine Francisce, quod vobis placet, facite, quia potestatem
habetis vos, frater enim Petrus, vir nobilis et iurista erat apprime eruditus,
ideo beatus Franciscus propter suam urbanitatem sic honorando dominum

Turbacio ordi-
nis ex absencia
sancti Franci-
sci.

Constituciones
de carnibus
non comeden-
dis.

^a) Tak Czar. p. 4b, Jag. nie ma.

^b) Od wyrazów b. *Franciscus* aż do końca zdania z niewielkimi różnicami taksamo u Jordana 519 i u Glasbergera p. 16. Początek tego ustępu z Jordana znajduje się u Komorowskiego wyżej p. 7 i 8. ^b) Glasberger ma jeszcze *de Narvia*. ^c) Cały ten ustęp od wyrazu *duos vicarios* ma taksamo Jordanus p. 20, Glasberger nieco odmiennie. ^d) Jordanus p. 520 i Glasberger p. 17 nie mają imienia,

ipsum vocabat, et e converso ipse et sic ubique erga se reverenciam habebant et post beatus Franciscus intullit (*sic*): Comedamus, inquit, secundum ewangelium, que apponuntur nobis^a.

Eodem tempore, ut frater Iordanus scribit, erat ultra mare phitonissa, que multa vera predixit, unde et lingwa illa veridica appellata est. Redite, redite, inquit, quia per absenciam fratris Francisci ordo turbatur, scinditur et dissipatur. Et hoc verum erat, nam frater Philipus^b, qui erat zelator dominarum pauperum contra voluntatem beati Francisci, (qui omnia per humilitatem maluit vincere quam per iudicii potestatem), impetraverat literas a sede apostolica, quibus dominas defenderet et turbatores eorum excommunicaret. Similiter et frater Iohannes de Capella, collecta magna multitudine leprosorum virorum et mulierum, ordini se subtraxit et fundator novi ordinis esse voluit. Regulam quandam conscripsit et pro ipsa confirmanda se cum suis sedi apostolice presentavit^c.

Beatus autem Franciscus¹ dominica monitione commonitus ad siti-bundos filios Italiam rediit, illosque in pura observantia fovit et observavit, licet humana transgressio sive tepiditas aut ambicio contra ipsum quinque insurgeret. Beatus Franciscus assumtis secum fratre Helia, Petro Cathani cum fratre Cezario de Spirea supradicto, venit in Italię et ibi causis turbacionum plenius intellectis, non ad turbatores sed ad dominum papam se contulit, ad fores ergo domini pape Honorii tercii cubiculi prostratus, pulsare non audebat, sed spontaneum egressum longanimiter expectabat, quo egresso beatus Franciscus, facta ei reverencia, dixit simplicibus verbis: Pater papa, dominus det tibi pacem. Ad (*sic*) ille respondit: Benedicat tibi Deus fili. Et beatus Franciscus: Cum sis magnus dominus et magnis prepeditus negotiis, pauperes ad te accedere non possunt, nec tibi loqui, quociens necesse habent. Multos michi papas dedisti, da michi unum, cui, cum necesse habeam, loqui possum. Ad quem papa: Quem vis, ut dem tibi, fili, et ille: dominum Hostiensem. Et concessit et confirmavit

Philipus Longus

Iohannes de Capella.

Primus protector ordinis postulatur et datur.

¹⁾ Po tem napisano słowa assumtis secum fratre Helia, ale widząc, iż słowa te dopiero do następnego zdania należą, przemazano.

^{a)} Ustęp ten zacząwszy od wyrazów *Super quibus* nieco odmiennie Jordanus p. 520 i 521 a prawie taksamo Glasberger p. 17 i 18. ^{b)} Glasberger p. 18 dodaje *longus*. ^{c)} Zacząwszy od *eodem tempore* taksamo u Jordana 521 i u Glasbergera p. 18.

11 et hic est || primus protector (ordinis)¹, qui secundum regulam postulatus est. Cum ergo beatus Franciscus domino Hostiensi, pape suo, causas tribulationis retulisset, literas fratres Philipi in continentii revocavit et Iohannes cum suis cum verecundia a curia est repulsus, et sic, omnibus sedatis, ordinem secundum sua statuta reformavit. Et videns beatus Franciscus fratrem Cezarium prefatum sacris literis eruditum, commisit sibi, ut regulam, quam ipse simplicibus verbis conceperat, verbis ewangelicis adornaret, quod et fecit. Et quia fratres diversis rumoribus, quos de beato Francisco audiebant, aliis dicentibus mortuum, aliis submersum, a ceterisque interfectum, turbati fuerant, dum rediit, lux eis nova oriri visa est^a.

Deinde anno domini 1220. 6. Kalendas Februarii^b, fere octo annis ante mortem sancti Francisci passi sunt in Marochio quinque fratres, quos in tercia missione, scilicet 1218, miserat beatus Franciscus, scilicet frater Beraldus, frater Petrus, frater Adiutus, frater Accursius et frater Otto^c. Cum autem eorum vita beato Francisco esset presentata, audiens, se in ipsa commendare et videns fratres de eorum passione gloriari, cum esset sui ipsius maximus contemptor, legendam legere prohibuit, dicens, unusquisque de sua et non de aliena glorietur passione^d.

Pater^e beatus Franciscus capitulum provinciale indixit anno domini 1221, decimo Kallendas Iunii, indiccione quartadecima^f, die Pentecostes, quod de

Prime regule
declaracio de
mandato
S. Francisci
facta.

Quinque fratres
martyrizati apud
Marochium.

Capitulum de
cortinis nomi-
natum celebra-
tur.

¹⁾ Słowo to opuszczono dopisano później na górze czerwonym inkaustum. ²⁾ Wręk.

Kr. p. 3 zdanie poprzednie taksamo brzmi, następne jednak tak opiewa: Et ista prima missio, quia forte tempus mittendi aduc non venerat, cum omnis rei tempus sit sub celo, ad nihilum est deducta, ut dicit Iordanus de Iawo in cronica sua et multa alia circa eandem materiam. Demum, ut idem dicit (p. 523) a. d. 1221 Kld. Iunii Indictione XIII, in die penthecostes apud Portiunculam indixit beatus Franciscus capitulum, quod in aliis cronicis de Cortinis vocatur, quia per campum sub tentoriis et umbraculis habitabant, comedebantque et dormiebant, ubi erant XXIII tres (sic) mense spaciose, fratres autem ad tria milia estimati sunt interesse, quia erant illo tempore tam professi quam novicii.

^{a)} Cały ten ustęp od wyr. *Beatus Franciscus assumptis taksamo u Jordana* p. 522, u Glasbergera z początku trochę inaczej. ^{b)} Glasberger p. 19 ma *XVII cal. Febr. pontificatus d. Honorii III anno 4 VII annis ante mortem S. Francisci.* ^{c)} Glasberger p. 15; Jordanus p. 518 tylko ogólnikowo o nich wspomina, nie wyliczając ich. ^{d)} Ustęp od *Cum autem taksamo u Jordana* p. 519 i Glasbergera p. 15. ^{e)} Jordanus p. 523 ma taksamo *1221 decimo cal. Iunii indiccione XIV in s. die penthecostes*: Glasberger p. 19 ma *1221 decimo*

cortinis nominabatur, ut dicit frater Iordanus in sua cronica^a, ubi et presens erat sanctus Dominicus^b et estimati sunt fratres ad tria^c milia, quia tunc iuxta consuetudinem ordinis conveniebant tam professi quam novicij. Cui capitulo interfuit dominus Ragmerius, dyaconus cardinalis cum pluribus episcopis et aliis religiosis, ad cuius mandatum cantavit missam quidam episcopus et quia edificia tam magna non habebant, per campum sub umbraculis et tentoriis habitabant, comedebant et dormiebant, ubi erant viginti tres mense spaciose. Ad istud capitulum serviebant populi mente promptissima omnia necessaria ministrando. In hoc eciam capitulo beatus Franciscus assumpto temate: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prelium et digitos meos ad bellum, fratribus predicabat; docens virtutes et admonens ad pacientiam et ad exempla mundo demonstranda. Similiter fiebat sermo ad populum et edificabatur clerus et populus^d et tanta populus ministrabat necessaria, quod post septem dies capituli fratres compulsi sunt || portam¹² claudere et nichil amplius recipere et insuper duos dies remanserunt, ut expenderent iam oblata.

In fine istius capituli venit ad mentem beato Francisco, quod ordinis edificacio in Teutuniam non venisset et quia beatus Franciscus debilis erat tunc, quidquit ex parte capituli loquendum erat, frater Elias loquebatur. Et beatus Franciscus ad pedes Elie sedens, traxit eum per tunicam et inclinatus ad eum, quid vellet, auscultabat. Et se erigens ait: Fratres, ita dicit frater, per excellenciam^e eum sic nominando, quod est regio Theutunia, in qua sunt homines devoti, qui, ut cernimus, per terram nostram cum largis elemosinis sanctorum limina visitant, et iam ad eos miserat fratres, sed sine fructu reversi sunt. Ideo nullum ire compellit, sed qui zelo Dei et animarum vellent, licenciam eis daret, et ut surgerent, qui ire vellent. Et fratres

In Teutuniam
fratres secundo
missi.

cal. Iunii indiccione XIII die sancto Pentecostes; ręk. Kr. p. 3 1221 cal. Iunii indiccione XIV in die Penthecostes; wszystkie te daty są o tyle mylne, że w r. 1221 zielone świątki przypadały na 30 maja a iindykcyja była IX.

^{a)} Jordanus p. 523 tak nie nazywa a ręk. Kr. p. 3 ma *quod in aliis cronicis de cortinis nominabatur*. ^{b)} Tego także nie ma Jordanus ani też Glasberger. ^{c)} Glasberger p. 19 ma *quinque*. ^{d)} Jordanus p. 523 i Glasberger p. 20 mają w tem miejscu dwa krótkie zdania opuszczzone przez Komorowskiego. ^{e)} Zamiast tego ma Glasberger p. 20 *antonomasiam*, Jordanus ma *excellenciam*.

inflamati citra nonaginta surrexerunt, morti se offerentes et cum expectarent^a illi fratres responsum, datus est illis minister Theutunie frater Cezarius de Spirea nacione^b.

Primus itaque minister erat frater Cezarius prefatus, recipiens duodecim clericos et tredecim^c laycos, inter quos erat frater Thomas de Ceperano sive Zelano^d, qui legendam primam et secundam sancti Francisci conscripsit, et frater Iordanus^e de Iavo, qui ista late exarravit, primo quidem involuntario sed post obediencia fratris Elie, vicarii beati Francisci, astrictus^f. Tandem frater Cezarius una cum colegis suis a patre sancto cum benedictione eius recessit. Dum autem venirent Tridentum^g, frater Cezarius ad clerum predicavit et frater Barnabas ad populum et ibi unum civem nomine Perregrinum, comparatis novis tunicis fratribus et reliquis bonis pauperibus erogatis, ad ordinem suscepserunt. Quos eciam episcopus civitatis tractavit gracie et eisdem dedit in sua diocesi licenciam predicandi^h. Postmodum veneruntⁱ magna fame cruciati, rapis paucissimis contenti, Augustam, ubi ab episcopo cum osculis multis recepti sunt et in curia sua illos collocavit, habens illos loco appostolorum Christi^j.

Anno domini 1221 sanctus Franciscus instituit tercium ordinem, qui ^{Tercius ordo instituitur.} dicitur Penitencium propter illos, qui iuncti matrimonio facere penitenciam affectabant vel flagitabant. Et primus erat frater sanctus Lucius^k et tandem dominus frater Bartholomeus, magnus advocatus, dimittens advocationem sub

¹⁾ *Jag. i Czar.* fratrem Iordanum. ²⁾ *Ręk. Kr.* p. 3. De quo capitulo (scil. 1221) beatus Franciscus misit fratres in Theutuniam XII clericos, laycos autem tredecim, inter quos erat frater Thomas de Ceperano, qui legendam b. Francisci primam et secundam conscripsit. Et frater Iordanus prefatus, qui a principio ordinis scripsit cronicam usque ad tempora Bonagracie generalis et Nicolai III, qui regulam declaravit. ³⁾ *Wyrazy od* habens w ręk. *Czar.* p. 5b u spodu.

^{a)} Opis tej kapituły dotąd taksamo u Jordana p. 523 i 524, u Glasbergera p. 19 i 20. ^{b)} Jordanus p. 526, Glasberger p. 22. ^{c)} Glasberger ma XV. ^{d)} Glasberger p. 22 ma *de zelchio sive Zelano, qui antiquam legendam s. Francisci postea conscripsit.* Glasberger i Jordanus wyliczają wszystkich. ^{e)} Jordanus p. 524—526, Glasberger p. 21 i 22. ^{f)} Jordanus p. 527 i Glasberger p. 22 a. f. s. *Michaelis.* ^{g)} Jordanus p. 527 mniej więcej tak samo. Glasberger p. 23 obszerniej. ^{h)} Jordanus p. 528, Glasberger p. 23 o tej podróży szczegółowo. ⁱ⁾ O założeniu tego zakonu tak samo Glasberger p. 24.

regula tercia degens, dignos fructus penitentie faciebat^a. Et eidem beatus Ordini privilegium datur ante regulam. Franciscus auctoritatem || contulit, ut fratres ad ordinem susciperet. Item 13 eodem anno dominus papa Honorius tercius dedit ordini privilegium, quod nullus post professionem factam in ordine ordinem exire presumat, nec exeuntem audeat quis retinere, vel contra obedienciam in habitu evagari et quod in contrafuentes possunt fratres sententiam excomunicacionis exercere. Et in isto privilegio vocat ministros priores. Et ob hoc est positum in regula, quod nullo modo licebit fratribus de ista religione exire iuxta mandatum domini pape, nam istud privilegium ante regulam nostram fuit sub bulla datum^b.

Primum capitulo provinciale in Almania.

Eodem anno circa festum sancti Galli^c frater Cezarius minister, convocatis fratribus triginta tribus^d in Augusta, ad diversas provincias Theutunie misit fratres. Et frater Cezarius veniens Heribopolim, suscepit ad ordinem quendam iuvenem literatum Habundium^e nomine, qui^f postmodum in Alberstat factus est gwardianus et magister spiritualis discipline^g beate Elizabeth, docens eam servare castitatem, humilitatem, pacientiam et in oracionibus vigillare et multa alia scripsit de profectu religionis. Hec frater Iordanus, que alia multa missa facio.

Sed de provincia Polonie^h et quomodo et quando venerint fratres primi, cum venerim ad annos illos, aliqua, que reperi, enodabo. Et cronica nostra circa annum domini 1222 dicit, quod quidam obsessus in domo domini Bartholomei prefati tercii ordinis multa predixit de ordine nostro et beato Franciscoⁱ, vide ibi^k.

Regula nostra revelatur a domino b. Francisco Anno 1223. Cum dominus Hugolinus, cardinalis et protector prefatus, vellet regulam per dominum papam Honorium tercium confirmari, beatus Franciscus preostensa sibi a Deo

¹⁾ *Stwo to opuścił pisarz i napisał je następnie na marginesie z odnośnikiem.*

²⁾ *W ręk. Czar. p. 6a zdanie to złąd tak dalej opiewa:* cum venerim ad illos annos aliqua, que reperi, enodabo.

^{a)} Mniejwiecej taksamo Glasberger p. 25.

^{b)} O tym przywileju taksamo

Glasberger p. 27.

^{c)} 16 Paźdz.

^{d)} Glasberger p. 24

triginta unus.

^{e)} Jordanus p. 529 i Glasberger p. 24 maja *Hartmodum*. ^{f)} Jordanus p. 529 mówi o innym, taksamo Glasberger p. 24, mianowicie Jordanus nazywa go *Rodegerus* a Glasberger *Rodingerus*; zresztą ustęp ten mniejwiecej taksamo brzmi u nich.

^{g)} Glasberger p. 25 obszernie o tem.

visione de micis panum subtilissimis, ut regulam ad compendiosiorem formam reduceret a domino Deo¹ premonitus ascendit cum duobus fratribus scilicet fratre Leone de Assisio et fratre Bonizo de Bononia in montem Raynarii circa Reate, ibique iejunando et orando, ut alter Moyses, regulam, quam ex ore domini sibi assistentis percepit, diligenter scripture comendavit, et cum dedisset eam ad custodiendum fratri Helie et ille per incuriam eam perdidisset, ascendens montem iterum regulam sanctus Franciscus eadem spiritu sancto revelante exarravit. Et tandem humana tepiditas illi scilicet ambiciosi et sediciosi Datan et Abiron contra ipsum mansuetum Franciscum insurrexerunt. Frater videlicet Helias de Cortonio provincie Tuscie et frater Petrus Iohannis de Bononia^a cum suis quibusdam sequacibus formidantes, ne nimis asperam faceret, dixerunt, quod faceret eam pro se et non pro eis, quia sine consensu eorum illam faceret. Vox audita est Christi quasi tonitru terribilis² ter dicentis, se velle || illa ab universis fratribus ad literam, ad literam, ad literam observari, cum omnia, que in ipsa scripta sunt, procederent a sua voluntate et hec omnia territi propriis auribus audierunt^b. Unde ipso patre beatissimo vivente et presente ei amplius contravenire minime ausi sunt. Et eodem³ anno tercio Kallendas Decembris fuit eadem regula per dominum Honorium papam tercium anno sui pontificatus octavo per bullam confirmata, ab incepione vero ordinis anno 16 vel citra^c.

Eodem anno mense Ianuario beatus Franciscus prius obtinuit a Deo, intercedente beata Virgine matre eius, et demum a suo vicario Honorio tercio indulgenciam plenariam peccatorum annis singulis omnibus accendentibus ad ecclesiam sancte Marie de Angelis prima die Augusti et quod per diem Natalem duraret incipiendo a primis vesperis illius diey usque ad secundas vesperas diey sequentis includendo noctem^d. Quo die eadem ecclesia erat a septem episcopis^e de mandato domini pape solemniter consecrata et indulgencia publicata.

Regula nostra
bulla confirmata.

Indulgencia
plenaria Por-
tuncule impe-
tratur.

¹⁾ *Wyraz ten opuszczony dopisano na marginesie tąsamą ręka.* ²⁾ *Wyrazy:*
quasi tonitru terribilis w rek. Czar. p. 6a u spodu. ³⁾ *Rek. Kr. p. 3* Deinde
a. d. 1223 3° kl. Decembris per Honorium papam confirmata est regula nostra et bul-
lata, tandem processu temporis illam Nicolaus III muniminis robore tercio confirmavit.

^{*)} Glasberger nie ma nazwisk. ^{b)} Cały ten ustęp pod względem treści
a w części i formy taksamo u Glasbergera p. 30. ^{c)} O tej konfirmacyi Jordau-
nus p. 531, Glasberger p. 30. ^{d)} Glasberger p. 27. ^{e)} Glasberger p. 28
wylicza ich.

Anno domini 1224 a dicte regule et indulgencie plenarie divina confirmatione¹ circa festum Exaltacionis sancte crucis^a, ut in quadam revealacione divina habetur, in eodem festo pater noster sanctus Franciscus in

*Stigmatizatio
sancti Franci-
isci.*

*Beatus Franci-
scus genera-
tum renuncia-
vit.*

*Vicarius
s. Francisci
Petrus Cathani.*

monte Alverne quasi bulla regis altissimi est sigillatus^b. Cum vero idem generalis sanctus Franciscus infirmitibus et doloribus quasi continuis penitenciis, cum esset delicatissimus, gravaretur, in quodam capitulo a genera-

latus, quantum potuit, cessit officio **et pro se statuit fratrem Petrum Cathani ad gubernandum ordinem vicarium**, cui statim promisit firmiter obedire.

Cum autem fratres multum lacrimarentur, videntes, se quodammodo orphanos fieri tanto patre orbati, beatus Franciscus elevatis oculis in celum, iunctis manibus, dixit: Domine, comendo tibi familiam tuam, quam michi actenus commisisti et nunc propter infirmitates, quas tu nosti dulcissime Ihesu Christe, curam ipsius non valens haberi, eam recomendo ministris, qui in die iudicii coram te, si quis propter eorum negligenciam vel malum exemplum seu asperam correctionem perierit, rationem reddere tenentur. Permansit autem extunc subditus usque ad mortem humilimus quam aliquis eorum.

*Mors Petri Ca-
thani.*

Frater vero Petrus Cathani cum aliquo tempore rexisset ordinem, ut sancti vicarius ante sanctum migravit ad dominum, qui absente beato Francisco fuit in ecclesia sancte Marie tumulatus. Cum vero multis miraculis coruscaret et ob hoc ad illam ecclesiam confueret turba maxima populorum cum oblacionum frequencia, et reversus beatus Franciscus ad locum et propter illas || oblaciones et visitancium multitudinem tristis effectus, ad eius sepulcrum 15 accedens, dixit: Frater Petre, tu michi semper, cum viveres, obediens fuisti, immo quia nimis ex istis² secularibus infestamur, debes eciam mortuus michi obediare, quare tibi per obedienciam precipio, quod cesses ab istis tuis miraculis. Extunc nullum fecit miraculum.

*Helias vicarius
sancti Fran-
cisci.*

Post mortem vero fratris Petri sanctus Franciscus posuit ad regendum **fratrem Heliam de Assisio vicarium suum**, virum utique famosum et prudencia illustrem, qui quamvis a sancto et multis fratribus vocaretur minister, nullus tamen fuit, ipso vivente electus vel³ ab ordine tamquam generalis est receptus.

¹⁾ W pośpiechu opuścił widocznie autor tak w ręk. Jag. jak i Czar. wyrazy nondum anno elapso, które ma Glasberger p. 31 a bez których zdanie to nie ma sensu.

²⁾ Ręk. Czar. p. 7a ma ab istis. ³⁾ Słowo to opuszczonoe dopisał pisarz na górze.

^{a)} 14 Września. ^{b)} Glasberger p. 31 o tej stygmatyzacji opowiada szczegółowo.

Circa istud tempus frater Elias instituit, quod nullus frater de cetero carnes manducaret, sed quodam angelo in specie pulcerrimi (*sic*) iuvenis ad portam pulsante et fratri Elie predicto questionem huius modi proponente, utrum observationibus sancti ewangelii licet de¹ omnibus, que apponuntur, prout Cristus tradidit, manducare, et utrum liceat alicui observacionibus sancti ewangelii contraria imponere ewangelice libertati, beato autem Francisco, qui tunc ibidem in silva orabat, hec omnia fuerunt revelata, que de voluntate domini omnia revocavit^a. Vide hanc historiam in cronica ordinis in vita fratris Bernardi de Quinta Walle.

Anno domini 1225 dominus papa Honorius predictus dedit privilegium ordinis, quod apostate ordinis, a prioribus seu custodibus eiusdem excommunicati, vitentur ut tales ab ecclesiarum prelatis universis; item, quod tempore generalis interdicti fratres possent celebrare et dicere officium in suis oratoriis ianuis clausis, interdictis et excommunicatis exclusis; item quod possint in suis oratoriis in altari portatili divina celebrare, ex quibus patet, quod non fuit de mente s. Francisci non obtinere privilegia ordini necessaria, ut aliqui dicunt, sed tamen ad superbiam deducencia vel regulam destruencia, ut ex concessis ipso (*sic*) ordini privilegiis luculenter appareat^b.

Anno domini 1226 in mense Aprilli beatus Franciscus, cum esset senis gravissimis infirmitatibus lacesitus (*sic*), agnoscens sue vite terminum approxinquare, fecit se Assisium deportari et cum aliquod tempus infirmaretur ibidem in palacio episcopi, tandem circa finem vite sue ad sanctam Mariam de Porciuncula fecit se deferri, ubi cum vidisset turbaciones futuras ordinis appropinquare, anima eius carne soluta transiit ad patrem quarto Nonas 16 Octobris^c pontificatus domini Honorii 3. anno 11. || Sanctus Franciscus est natus 1181, etatis vero sue decessit 45, a prima conversione ad Deum anno vigesimo, ab institutione ordinis ac religionis, ex quo scilicet fratres cepit habere, anno decimo octavo^d, unde conformiter ad hoc ponuntur versus sequentes:

Moritur sanctus Franciscus.

¹⁾ Wyraz ten nad wierszem dopisany.

- ^{a)} Cały ten ustęp zacząwszy od rezygnacyi ś. Franciszka miejscami dokładniej i dlatego zrozumialej, zresztą prawie dosłownie u Glasbergera p. 31 i 32.
- ^{b)} O tym przywileju nadanym przez Honoriusza z małemi odmianami taksamo Glasberger p. 37. ^{c)} Co się tyczy tej daty por. Voigt p. 539 uw. 114.
- ^{d)} Glasberger p. 41 dodaje *friderico 2 imperante anno eius imperii VII*, zresztą taksamo pisze o śmierci ś. Franciszka.

Bis centum sex mille annis sacer ordo Minorum
 Incepit extremo semper mansurus in ewo
 At pater ad superos viceno migravit ab anno.

} versus¹

Post vero eius decesum rexit ordinem dictus frater Helias usque ad electionem futuri generalis. Eodem anno dominus papa Honorius³ moritur et iuxta vaticinium sancti Francisci dominus Hugolinus cardinalis assumitur ad papatum, qui Gregorius nonus^a elegit nominari. Et datus est protector ordinis dominus Raynaldus, qui sibi in episcopatu Hostiensi successit, qui tandem fuit Alexander quartus^b papa nominatus. Anno deinde 1227 dictus frater Elias dedit licenciam fratri Danieli, qui fuit minister Calabrie, fratri Angelo, fratri Samueli, fratri Romulo^c, fratri Leoni, fratri Nicolao et fratri Hugolino fervore martirii inflamatis, ut irent Marochium et ibi semen spargerent catholice veritatis. Et ibidem pro fide Cristi occisi sunt. Vide in legenda eorum^d. Et Leo decimus^e eorum festum instituit pro maiori duplice 1516; dies eorum celebris est tercia decima Octobris.

Septem fratres
martirio coro-
nantur.

Turbacio ordi-
nis excitata per
Heliam.

Frater Helias post mortem sancti Francisci basilicam mire magnitudinis cepit erigere et domino papa² Gregorio 9. primum lapidem ponente in fundamento^f. Frater Helias congregato capitulo post mortem sancti Francisci in festo sequenti Penthecostes^g divina permissione confirmatus est per capitulum. Qui statim cepit contra regularem observanciam peccunias extorquere miris modis et coadunare pro ecclesie edificacione prefate, necnon cepit sumptuose equitare et famulos habere. Et concham marmoream posuit ante ecclesiam, in qua advenientes ponerent peccuniam. Quod videntes socii sancti Francisci, inter se consilio habitu, frater Leo cum aliis illam concham confregit pestiferam, quo indignatus frater Elias per famulos suos fecit eos fortiter verberari et de Assisio expelli. Et ob hoc inter fratres magna turbacio insurrexit, ac observatores regule ei obstare valde cuperunt^h. Et precipue inter ceteros pater sanctus Anthonius de Padua, pater Adam de Mariscoⁱ

¹⁾ Ręk. Czar. nie ma tego wyrazu. ²⁾ Po tym wyrazie napisano Honorio lecz zaraz przemazano.

^{a)} 1227—1241. ^{b)} 1254—1261. ^{c)} Glasberger p. 42 domuto;
 zresztą ustęp ten mniej więcej taksamo. ^{d)} Glasberger p. 42 i 43 opowiada o ich śmierci szczegółowo. ^{e)} 1513—1521 ^{f)} Glasberger p. 43.
^{g)} 30 Maja. ^{h)} Glasberger p. 43 opowiada o tem nieco odmiennie i szczegółowo. ⁱ⁾ Glasberger p. 48 de Marsico.

17 Anglicus et pater Cezarius de Spirea, qui cum essent omnes || ante Gre-
gorium nonum constituti eique suas controversias enarrarent, fratrem Heliam
papa prefatus ab officio absolvit et professionem regule facere coegit; nam
dicebat, se ad eam non teneri, quia sub prima regula susceptus erat. Vide
historiam controversie fratris Helie cum sancto Anthonio etc. sub Helia tercio
generali in cronica ordinis, sed caute lege, quia non illo tempore, sed isto
contingebat^a.

^a) Należy rozumieć: Spór ten miał miejsce wtenczas (r. 1227) a nie, jak chce *cronica ordinis*, później, to jest kiedy Helias był generałem (trzecim z rę-
du). — Zdaje się jednak, że autor nasz się myli, że mianowicie pomieszał ze sobą dwie różne sprawy. Widoczną bowiem jest rzeczą, że Komorowski opowiada o tem na podstawie tegosamego źródła co Glasberger i to na podstawie wspomnianej *cronica ordinis*, z tą różnicą, że pierwszy skraca je, podczas gdy Glasberger zdaje się je mniej więcej dosłownie reprodukować, bo że obydwa jedno źródło mieli przed sobą, pokazuje się w pierwszej części tego opowiadania z zachodzących u obydwóch równobrzmiących wyrażeń a nawet całych zdań (Glasber-
ger p. 43), ale i przy wzmiiance o zatargu z Antonim Padewskim, którego Ko-
morowski tylko lekko dotyka, podczas gdy Glasberger (p. 48 et seq.) szczegółowo o nim opowiada, znajdujemy w końcu u obydwóch małe równobrzmiące zdanie. Otóż według Glasbergera rzecz tak się w krótkości przedstawia: Jako zastępca ge-
nerała po śmierci ś. Franciszka oburzył Helias calem swojem postępowaniem braci zakonnych na siebie, aż wreszcie brata Leona i jego towarzyszy, którzy odważyli się wniósłć mu w drogę, przemocą wypędził z Asyżu, za co go papież usunął z urzędu. Było to w r. 1227 (Glasberger p. 43). Mimo to Helias i nadal nie przestał trząść zakonem. Wybudowawszy na cześć ś. Franciszka wspaniałą bazylikę w Asyżu, zarządził potajemnie bez względu na ówczesnego generała Parenса trans-
lacyją zwłok świętego r. 1230 (Glasberger p. 46 i 47), chcąc zaś rozbroić obu-
rzonych z tego powodu braci zakonnych i pozyskać ich dla siebie, ogłosił niedługo potem na kapitule w Asyżu nadane za jego staraniem zakonowi przez stolicę apo-
stolską łaski i przywileje niezgodne atoli z duchem reguły a jakkolwiek większość braci, którym nie przypadała do smaku surowość życia zakonnego, przyklaśnieła tym innowacyom, to przecież znaleźli się tacy, a na ich czele Antoni z Padwy i Adam de Marisco, którzy bardzo energicznie przeciw tego rodzaju zmianom zaprotestowali. Sprawa przybrała niebawem bardzo ostry charakter, gdyż Helias nie przebierał w środkach, oparła się następnie o samego papieża i skończyła się klęską Heliasa

Secundus generalis ordinis fuit frater Ioannes, Parens¹ cognominatus, de Florentia secundum cronicam ordinis et alios, quia nec frater Petrus Cathani, qui ante sanctum Franciscum decessit, nec frater Elias, qui post mortem s. Francisci in capitulo fuit pro generali confirmatus, ponitur secundus, quia eodem anno facta est controversia coram domino papa Gregorio 9. 1227 pro eo, quod socios sancti Francisci per famulos verberaverat suos et multa contra regulam iam inceperat, ut supra et in cronica ordinis². Hic generalis Iohannes nudis pedibus ordinem visitavit^a, sicque³ observantes a manibus contradictorum liberati sunt anno prefato scilicet 1227, ab inicio ordinis 22. Ipso autem fratre Iohanne regente, iterum humana sapientia contra puram observanciam erigitur, multi volentes glozare regulam, quam veri observantes pure observare volebant. Tandem dominus Gregorius 9. pro dubiorum declaracione pulsatur tanquam ille, qui intencionem beati Francisci Declaracio re- noverat, aborta dubia liquide declaravit Calendas (*sic*) Octobris, pontificatus gule a domino Gregorio nono emanavit. sui anno quarto et domini 1230, tempore translacionis sancti Francisci⁴, licet idem generalis portans eam in manibus (ut dicit sanctus Bonawentura Statuta secundi generalis in sermone quodam), asserebat illam regulam claram et observabilem^b.

Idem generalis, ut dicit cronica ordinis, ordinem hac occasione intravit. Cum enim esset iurisperitus et iudex in civitate Castellana, per fenestram

¹⁾ *Ręk. Kr.* p. 3: Tandem mortuo b. Francisco a. d. 1226 sequenti anno Iohannes Parens 2us canonice eligitur. ²⁾ *wyrazy od multa aż do ordinis pierwotnie opuszczonie napisał pisarz na marginesie z odnośnikiem.* ³⁾ *po tem słowie przekreślone dwa wyrazy contra coram.* ⁴⁾ *Zacząwszy od Calendas w ręk. Cz. p. 8a na boku napisane.*

(Glasberger p. 48 i 49), co mu jednakże nie przeszkodziło zostać niedługo potem (1232) generałem zakonu. Komorowski widocznie nie dość uważnie czytał źródło, z którego czerpał, a nie przypuszczając, aby Helias, nie stojąc na czele zakonu, mógł być teroryzować go do tego stopnia i prześladować z niesłychaną zaciekleścią męża tej miary co ś. Antoni, sądzi widocznie, że to było możliwej jedynie wtenczas, kiedy był wikaryuszem (1227) lub też kiedy został generałem (1232). Ponieważ zaś w r. 1232 spór z Antonim z Padwy miejsca mieć nie mógł, gdyż tenże w rok przedtem był umarł, więc połączyszy zatarg z ś. Antonim z sprawą owego Leona i jego towarzyszy, kładzie go pod r. 1227, kiedyto Helias stał na czele zakonu jako zastępca generała.

^{a)} Glasberger p. 44. ^{b)} Glasberger pisze o tem p. 47 mniej więcej taksamo

respiciens, vidit quendam custodem porcorum includere porcos non valentem, edocutus a sociis ipsos hys verbis incantavit dicens: Porci, porci, intrate castellum sicut iurisperiti et iudices intrant infernum. Quo dicto statim multitudo porcorum sine invitu intravit. Et ob hoc timore percussus ordinem Minorum cum filio suo intravit^a. Hic statuit, ut corpus domini cum magna reverencia in argentea pixide ponatur et idem ordinavit, ut nullus frater de cetero magister vel dominus nominaretur, sed omnes vocentur fratres^b.

Anno domini 1228 beatus pater Franciscus veniente personaliter domino 18|| papa Gregorio nono Assisium XVII Kallendas Augusti^c die dominico^d cum magna solemnitate sanctorum cathalogo annotatus est. Anno domini 1230, convenientibus fratribus ad capitulum generale, fuit translatum corpus beatissimi patris nostri sancti Francisci de ecclesia sancti Georgii ad basilicam in eius honore (*sic*) constructam et consecratam, quam idem dominus Gregorius nonus ab omni iurisdicione inferiorum auctoritate apostolica exemit^e. Et licet alibi scribitur, ut dicit cronica ordinis, quod, antequam fratres convenissent, frater Helias, qui dicte basilice opus prosequebatur de voluntate domini pape et fratri Iohannis Parentis, generalis, ut supra (depositus enim et humiliatus vitam emendavit^f, nam radi noluit et tunicam vilem induit, quod ipsum dominum papam penituit, quia ab officio erat absolutus), per potentiam secularium, non obstante, quod frater Iohannes presideret, ductus humano timore, oculte fecit fieri translacionem, nolens, quod scirent aliqui, ubi esset in ecclesia sacrum corpus positum, paucis exceptis. De quo postea inter fratres^g magna turbacio fuit subsecuta, qui ad hoc venerant principaliter, ut viderent sacrum corpus. Sed frater Helias eis satisfecit, multis allegatis rationibus^h, nihilominus tamen fuit magna solemnitas et multitudo populi congregata, ut, civitate eos capere non valente, more gregum per campos accumberent. Prefatus autem dominus Gregorius 9, qui ad translacionem sperabatur venire, per nuncium suum suam absenciam declaravit et de quodam mortuo per beatum Franciscum suscitato eos certiores reddidit. Et per eundem

Canonizatio
sancti Fran-
cisci.

Translacio
sancti Fran-
cisci.

^a) Glasberger p. 44. ^b) Glasberger p. 45. ^c) 16 Lipca. ^d) Glasberger p. 45 nie ma *die dominico*, ale 16 Lipca w r. 1228 w rzeczy samej przypadało na niedzielę, Jordanus p. 541 bardzo krótko wspomina o kanonizacji.
^e) Glasberger p. 46 i 47. ^f) Glasberger p. 49 wymienia ten szczegół przy innej sposobności. ^g) Glasberger p. 47 wylicza niektórych z nich. ^h) U Glasbergera p. 48 inaczej (obacz wyżej str. 87 uwaga a) jest to przedstawione.

nuncium crucem auream preciosam, in qua erat lignum crucis dominice inclusum, et vasa altaris ac ornamenta ac denique indumenta¹ solennia transmisit^a. Hec cronica ordinis.

*Novicii non
audiret confessio-
nes.* Hic generalis instituit, quod nullus novicius secularium vel religiosorum audiret confessiones, sed neque professus absque licencia sui provincialis ministri^b, quia, ut dicit Iordanus in sua cronica^c, prius hec fratres novicii faciebant in Almania, quia pauci erant fratres sacerdotes, nam unus novicius tam in Spirea, quam in Vormacia confessiones fratrum audivit.

*Sanctus Antho-
nius moritur et
post annum ca-
nonizatur.* Item anno domini 1231 beatus pater Anthonius Ulixbonensis, clarus virtutibus, ex hac vita migravit, qui, cum statim maximis coruscaret miraculis, anno sequenti 1232 in civitate Spoleti in die sancto Pentecostes^d pontificatus domini Gregorii 9. anno sexto fuit ascriptus cathalogo sanctorum^e. Et statim dominus papa || illam antifonam intonuit: O doctor optime. 19

*Beata Elizabet
moritur et ca-
nonizatur per
Gregorium 9.* Et eodem tempore beata Elizabet^f, filia regis Ungarie, post mortem viri religionem intrans penitencium sub tercia^g regula beati Francisci, faciens dignos fructus penitencie, gloriosa diem clausit extremum, quam post mortem miraculis radiosam dominus Gregorius 9. cathalogo sanctorum annotavit.

*Tumultuosa
electio fratris
Elie in gene-
ralem.* Prefatus autem Iohannes generalis, perfecta canonizacione et translacione sancti Francisci et sancti Anthonii Paduani propter talia dubia superscripta tristis effectus, officium generalatus deliberavit dimittere, ut dicit sanctus Bonawentura, et congregato capitulo generali Rome anno domini 1232, ut dicit frater Iordanus de Iavo in cronica sua^g, congregavit etiam Helias omnes fratres, qui sibi adhreibant, et quodam die inclusu generali cum ministris in conclavi, fratrem Eliam portantes, in locum statuunt ministrum generalem, tumultuose clamantes, ipsum ministrum generalem debere esse, quem beatus Franciscus elegerat ante mortem. Quod videns generalis humilimus surrexit, plorans nudato habitu, se in terram prohiciens^h renunciavit officio, asserens toto corde, se esse indignum et resumpta tunica exiens capitulum. Electus est frater Elias magis impetuose et tumultuose quam

¹⁾ Tak Czar. p. 8b, Jag. ornamenta. ²⁾ Tak Czar. 8b- Jag nie ma. ³⁾ Ręk. Czar. p. 9a prolixiens.

^{a)} Opis translacyi z małą różnicą taksamo u Glasbergera p. 47. ^{b)} Glasberger p. 45. ^{c)} Autor ma chyba na myśli ustęp z Jordana na str. 531 c. 28. ^{d)} 30 Maja. ^{e)} Glasberger p. 52. ^{f)} Conf. Glasberger p. 52 i 54. ^{g)} Jordanus p. 544 tylko krótko notuje fakt, ale nie powiada, w jaki sposób się to stało.

canonice, qui fecit se fallaciter excusare, dicens: Carissimi fratres, non imponatis michi hoc onus, quia non possum comunem vitam tenere, nec propter infirmitates meas peditare. Et tunc sui clamaverunt, quod aurum comederet et equum (*sic*) haberet, dum tamen ordinem gubernaret. Facta est ergo dissensio inter fratres, aliqui enim Iohannem prefatum, alii fratrem Heliam volebant habere generalem. Significatum est ergo domino Gregorio pape nono false, quia, quamvis aliqui fratrem Iohannem vellent habere generalem, tamen communitas ordinis fratrem Heliam postulabat, et ipse recipere recusabat. Quo auditio dominus papa fratrem Heliam confirmavit. Et tunc fautores eiusdem fuerunt exaltati et alii turbati^a. Hec cronica ordinis.

Tercius generalis minister ordinis frater Helias de Assisio electus Rome 1232, qui eciam ante dictum Iohannem tenuit locum ministri. Hic vir tantum sapientia humana famosus fuit, ut pares in ea raros in Italia putarentur habere^b. Hic generalis cepit consumare opus circa ecclesiam sancti Francisci in Assisio fecitque exactiones peccuniarias per totum ordinem, || ut dicit frater Iordanus, quia in manibus ordinem habebat, multa inconveniencia illi intulit. Quia per septem annos et ultra capitulum generale secundum regulam non tenuit et fratres sibi resistentes hinc inde dispersit^c et suis cum complicibus viros observantes valde afflixit et angustavit et usque ad exilium et carcerem.

Sub quo Cezarius de Spirea incarcерatus predicte observancie regularis zelatissimus interfectus martir migravit ad celum. Unde et Cezariani sequaces ipsius appellari fratres observantes ceperunt^d. Sub isto generali magister Alexander de Ales, qui Parisius (*sic*) habebatur famosus et insignis per orbem universum, ad ordinem ingressus est, et quomodo et ex qua causa, vide cronicam ordinis sub tercio generali. Tandem anno domini 1237, ut dicit frater Iordanus, frater Helias ad singulas provincias destinavit visitatores suo proposito convenientes, per quorum visitaciones inordinatas fratres amplius sunt exasperati^d. Hys ergo omnibus consilio fratres decreverunt communiter

Frater Cezarius
pro regulari
observancia
moritur per He-
liam.

Magister Alle-
xander de Ales
ordinem intra-
vit.

¹⁾ Zdanie od Unde do ceperunt w rgk. Cz. p. 9a u spodu napisane.

^{a)} O tym wyborze taksamo Glasberger p. 53. ^{b)} Glasberger p. 64.

^{c)} Cały ten ustęp o Heliasu z małymi różnicami taksamo Glasberger p. 54 i Jordanus p. 544 i 545, zupełnie zaś taksamo brzmi w ręk. Kr. p. 4. ^{d)} To ostatnie zdanie taksamo u Jordana p. 545 i u Glasbergera p. 56, również w ręk. Kr. p. 4.

*Controversia
fratrum cum
Helia.* ordinem providere, quibus in consilio erant precipui frater Alexander de Ales et frater Iohannes de Rupella¹.

Anno autem domini 1238 fratres Saxonie et alii ex diversis provinciis similiter contra visitatores appellantes ad generalem ministrum, nichil profece- runt. Ideo ad dominum papam Gregorium 9um conati sunt appellare. Ad quem cum frater Iordanus venisset prescriptus (ut ipse scribit), eo salutato, di- xit eis dominus papa: Frater Elias veniens ad me, dixit, vos per saltum appellasse et nos ei respondimus, quod appellacio ad nos facta omnes appelle- laciones absorbet, et fratre Iordano dicente, super quibus fuit appellatum, responsit papa, bene eos appellasse. Convenientibus ergo fratribus diversis ad curiam pro appellacione prosequenda, tandem discussione facta, in hoc ma- lorum resedit consilium, quod nichil agerent contra aliquem, sed manum mitterent ad radicem scilicet directe agendo contra Heliam^a et consedentes fratres consilio ac scrutinio, conscripserunt omnia, que probare poterant contra Eliam. Quibus articulis pape recitatis, facte sunt coram papa disputacio- nes et papa sic eos sedavit, dicens: Ite, disceptate inter vos et responsiones conscriptas nobis presentate et nos iudicabimus. Quibus auditis et perlectis, diffinivit, ut fratres redirent ad suas provincias et maxime de hys. qui que- stionem || de reformacione ordinis fecerant, quod mitterentur fratres viginti 21 de qualibet provincia maturi et discreti, qui quatuor septimanis ante capitu- lum generale Rome convenient et super statu ordinarent.

Tandem anno domini 1239 et ordinis 33 de diversis provinciis², ut dictum est, discreti missi sunt Romam ad capitulum generale, et de consilio et de voluntate domini pape fecerunt quedam pro reformacione facta, ut sci- licet in provinciis teneatur capitulum unum per ministros et subditi duo^b,

¹⁾ *Zdanie to od Hys ergo w ręk. Cz. napisane u góry p. 9b.* ²⁾ *Słowo to pier- wotnie opuszczone napisał pisarz na marginesie z odnośnikiem.*

^{a)} Z małymi odmianami tak samo opowiada o tem Jordanus p. 545 i Glas- berger p. 57, Komorowski opuścił tylko szczegół o pociągnięciu papieża za nogę; na tem kończy się drukowane opowiadanie Jordana, ale widoczną jest rzeczą, że i następny ustęp pochodzi pośrednio od Jordana, bo jak poprzednio tak i dalej całą tę sprawę aż do końca Komorowski i Glasberger zgodnie opisują, z tą różnicą, że ten ostatni podaje nadto skargę wystosowaną przez przeciwników Heliasa do papieża. ^{b)} Należy rozumieć: aby ministrowie jednej a podwładni dwie kapituły odbywali; por. Glasberger p. 58.

licet modo iam aliter provisum sit¹. Et aliter facta erat provisio circa capitula tempore Aymonis, quinti generalis, licet eciam et istis temporibus in aliquibus custodiis remotis ultramontanis isti modi practicantur, ubi subditi locales eligunt sibi gwardianos et custodes confirmant vel capitula eorum.

In isto capitulo (ut dicit frater Bernardus in cronica generalium ministrorum, et cronica ordinis eundem allegat) Rome, cui capitulo Gregorius nonus interfuit, soluto enim capitulo, in quo erat electus frater Elias, ut supra dictum, contulit se ad dominum papam Gregorium nonum et multa privilegia pro ecclesia s. Francisci impetravit, maxime quod posset recipere peccuniam per interpositam personam contra regulam directe et misit comissarios per provincias et indixit collectas peccuniarias provinciis. Et cepit tezaurizare et habere equum magnum et lautam vitam tenere². Et postquam illam duplicatam ecclesiam Assisii cum campanis et campanellis³ complevit, inducens fratres, quod possent in casu peccuniam per interpositam personam recipere⁴, perswadens racionibus colloratis fratribus, ut talibus dispensacionibus consentirent et assensum ad istud preberent; eciam minis egit cogere fratres, ut supradictum, sibi resistentes, frater Alexander de Ales et frater Iohannes de Rupella cum ceteris restiterunt⁴. Et² papa tandem fratrem Heliam a generalatu absolvit et alium eligendum mandavit.

De plantatione locorum primaria in Polonia³.

Anno domini 1228 (ut dicit frater Iordanus in cronica sua), quia in Almania primus minister institutus erat frater Cezarius prefatus, qui

¹⁾ *Cale to opowiadanie o Heliasu z małemi różnicami taksamo w ręk. Kr.* p. 5.

²⁾ *Ręk. Kr.* p. 5. Et in hoc capitulo frater Helias, qui septem annis ut magister generalis rexit ordinem, est absolutus a generalatu. ³⁾ *Kartka 10., na której znajduje się ten ustęp aż do wzmianki o wyborze następnego generała, później włożona do ręk. Cz.; w ręk. Kr. p. 3 tak o tem pisze autor:* Et frater Symon magnus theologus per eundem generalem in Theutunię pro ministro provinciali mittitur, cum fratre Iuliano, qui historiam beati Francisci et beati Anthonii nobili stilo et pulchra melodia composuit. Anno autem domini 1228 beatus Franciscus canonisatus est. Et eodem anno frater Simon prefatus tertius minister Theutunie (primus siquidem fuit frater Cesarius a beato Francisco institutus, secundus frater Albertus de Pisa per Heliam substitutus) inter pasca et pentecoste capitulum provinciale in Colonia celebravit et ibi electus est quartus provincialis minister frater Iohannes de Plano Carpini. Hic ordinis maximus dilatator fuit. Minister enim factus in Bohemiam, ||

4

^{a)} *Od soluto enim capitulo mniejwiecej taksamo Glasberger* p. 53. ^{b)} *Glasberger* p. 57. ^{c)} *Glasberger* p. 53. ^{d)} *Conf. supra* p. 93 et 92

attediatus in Almania, cui duobus annis prefuit, rediit ad Italiam ad Heliam tempore || confirmacionis regule nostre scilicet 1223, qui erat susceptus benigne ab eodem^a et post se instituerat vicarium fratrem Thomam de Ceperano, secundus frater scilicet Albertus de Pisis^b minister ex Italia missus erat et tandem ivit ad capitulum¹ generale, in quo electus erat in generalem Iohannes Parens 1227. Et missus est pro tercio ministro frater Simon, magnus theologus, qui minister celebravit capitulum provinciale anno domini 1228 inter Pasca et Pentecostes in Colonia^c, et ibidem electus est in ministrum provincie Almanie canonice frater Iohannes de Plano Carpinis^d.

Hic ordinis maximus dilatator fuit, minister enim factus in Bohemiam, Ungariam, Poloniam, in Daciam et Novergiam (*sic*) fratres misit. Hic ordinis strenuus defensor erat, nam coram episcopis et principibus pro ordine suo constanter et personaliter stetit. Et in eodem capitulo generali ut supra proximo

Breviaria et antifonaria pri-mo missa pro-vincis. breviaria et anthifonaria secundum ordinem provinciarum sunt transmissa. Hec omnia frater Iordanus^e dicit.

Doctor autem Myechovita^f in cronica Polonie dicit, quod Boleslaus In Cracoviam ingressi fratres pudicus anno domini 1237 persuasione genitricis sue Grzimislave in annis primum.

Ungariam et Poloniam, in Daciam et Novergiam (*sic*) fratres misit. Hic ordinis strenuus defensator fuit. Nam coram episcopis et principibus pro ordine suo constanter et personaliter stetit. Poloniā autem ingressi Gneznam venerunt et eisdem area pro edificando claustro est data. Tandem per quendam principem Byely in Iuniwladislaviam sunt recepti, qui eciam claustrum cepit edificare in muro, pariter cum civitate et castro. Ante enim tantum illa turris erat in medio civitatis, de qua multa mala Cuyavia et alie terre perpesse sunt, uti in cronica Polonie. Qui fratres questabant in Culmen et Thorunia, que eciam illo tempore ceperat edificari per Popo magistrum. Deinde de capitulo provinciali Brune per fratrem Danielem magistrum Saxonie et fratres missi sunt Thoruniam ad locum suscipiendum a. d. 1239. Quibus concessum erat per prefatum Popo magistrum et molendinum assignavit, ut de redditibus eius claustrum edificaretur et post ad ipsum reverteretur. Per prius autem in Culmen aliquot annis locus est susceptus et postmodum Cracovie susceptus est locus. Sed prius tribus annis vel citra fratres predicatores claustrum suscepserant. Et sic patet breviter, quomodo et quando fratres nostri in primeva plantacione Poloniā venerunt.

¹⁾ Po tem słowie napisał autor provinciale, in quo electus, eo później przemazał.

^{a)} Jordanus p. 532. ^{b)} Conf. Jord. p. 532. ^{c)} Jord. p. 541.

^{d)} Według Glasbergera p. 56 był (1238) prowincjałem Saksonii i Polski.

^{e)} p. 542. ^{f)} Miech. II, p. 90 (wyd. Pistoriusza).

puericie existens, ex Praga fratres Minores Cracoviam induxit pro ecclesia monasterioque locum amplum dando et eadem omnia edificavit de coctis lateribus suis impensis^a. In Toruniam introducti sunt fratres per Popo magistrum Prussie et eis omnia edificavit anno domini 1236^b. Cenobium Gnezne Minorissarum^c et monasterium fratrum Minorum dux Boleslaus Pyus Caliensis fundavit et villis dotavit et libertavit 1259. Et post alia loca suscepta sunt in Polonia. In Iuniwladislavia quidam dux edificavit claustrum cum civitate pariter.

Et, ut dicit idem Myechovita, quod fratres Predicatorum prius introducti sunt Cracoviam quam fratres nostri, quia reverendissimus dominus episcopus Cracoviensis Iwo, qui erat Rome circa Honorium tertium, de domo Odrowass, videns sanctitatem et predicacionem sancti Dominici, qui tunc anno primo Honorii prefati obtinuerat sue regule confirmationem, peciit a prefato sancto Dominico, ut quatuor clientes suos scilicet Iaczkonem canonicum Cracoviensem, Ceslaum Polonum, Henricum Morawm, Hermānum Theutunicum indueret et ut profiterentur. Et tandem anno domini 1218 Polonię inducti sunt et aream sancte Trinitatis spaciosam eis assignavit anno domini 1222, que ecclesia erat parochialis et principalis parochia 23 Cracovie || et ad ecclesiam sancte Marie in circulo Cracovie ius parochiale transtulit, quam idem Iwo episcopus erigere curavit. Hec ibi^d.

Fratres Predicatorum Cracoviensis ingressi.

In quartum igitur generalem ministrum frater Albertus de Pisis provincie Tuscie elegitur¹, vir sanctus, in eodem^e capitulo Rome, quem papa dominus Gregorius nonus statim confirmavit, ut dicit regestrum ordinis, anno domini 1239, ab inicio ordinis 31. Sed subito flos arruit, quia in sequenti festo Nativitatis Marie^f migravit ad dominum, pro cuius morte dominus papa

¹⁾ Ręk. Kr. p. 5: Et frater Albertus de Pisa est substitutus et per papam confirmatus, qui post menses sex et dies aliquot obiit.

^{a)} Miech. II, 94. ^{b)} Miech. II, 94 ma 1239. ^{c)} Miech. II, 113
monialium s. Clare. ^{d)} Miech. II, 85. ^{e)} O kapitule tej była mowa
wyżej na str. 9§, użycie zaś wyrazu *eodem* w tem miejscu tłumaczy się tem, że
poprzedzający ustęp (ob. wyżej uw. 3. do str. 9§) później dostał się do tekstu.
^{f)} 8 Września 1239; Glasberger p. 60: *cum prefuisse in officio menses octo et
dies aliquot anno d. 1240 decimo cal. februarii migravit ad dominum. Alibi legi-
tur, quod fr. Albertus tamen tribus mensibus in officio vivens circa f. nativ. virgi-
nis marie diem clausit extremum.* Zgodność tej ostatniej, wątpliwej zresztą, daty

predictus composuit antifonam istam: Plaude turba paupercula etc. Igitur dominus papa Gregorius 9^a ordini compaciens, in sequenti festo Omnium Sanctorum^b iterum Rome capitulum generale coram se congregavit.

Et in quintum generale frater Haymo Anglicus^c, vir magne reverencie et magnus theologus et tocius speculum honestatis, Rome eodem anno scilicet 1239 eligitur et ibidem per papam confirmatur^e. Ibi^d eciam

Divisio provin-
ciarum primo
facta.

Electio diffini-
torum.

Decretales a
Raymundo col-
liguntur.

Gregorius no-
nus moritur.

presente domino papa et mandante facta est divisio provinciarum et terminus limitatus^f. Ibidem facta est ordinacio diffinitorum capituli. Sub prefato papa et precepto eiusdem Raymundus eius penitenciarius decretales ex aliis decretales ex aliis decretis Raymundo collatis in unum volumen collegit, qui dominus papa^g anno domini 1241, episcopatus vero sui anno sextodecimo migravit ad dominum. Et Celestinus quartus, senex, qui sedet decem octo diebus^h, electus fuit. Post quem vacavit sedes propter ambiciosos menses duodecim et diebus 14ⁱ.

Rubrica Indu-
tus sacerdos
planeta confici-
tur.

Idem generalis celebravit capitulum generale Bononie anno domini 1242, in quo fecit illam rubricam de agendis in missa, que incipit: Indutus planeta sacerdos^k. Ad istius generalis mandatum in hoc capitulo fratres precellentes scriptum valde utile super regulam ediderunt, quod vocatur quatuor

¹⁾ Tak Czar. p. 11a i Glasberger p. 60, Jag. ma Angelicus; w ręk. Kr. p. 5 tak autor pisze: Et ei frater Aymo quintus generalis eodem anno successit in generalatu in festo scilicet Omnium Sanctorum, domino Gregorio papa 9 presente et vota eligencium recipiente a. scil. 1239. ²⁾ Tak Czar. p. 11a, Jag. ma: Idem.

z datą podaną przez Komorowskiego naprowadza na wniosek, że obaj ją wzięli z tegosamego źródła i to prawdopodobnie z cytowanego przy tej sposobności przez Komorowskiego *regestrum ordinis*. Glasberger jeszcze dodaje: *In alia eciam cronica dicitur, quod infra quinque menses a sua electione ab hac luce discessit. Frater autem Iordanus dicit, quod octo menses prefuit.* Mimo ostatniego cytatu, pozostaje wątpliwem, jak to już podnieśliśmy w przedmowie, czy Glasberger czerpał z Jordana, czy też raczej wziął tę wiadomość z Balduina.

^{a)} 1227—1247. ^{b)} 1 Listopada. ^{c)} Glasberger p. 60. ^{d)} Glasberger p. 60. ^{e)} O śmierci tego papieża wspomina Glasberger p. 61. ^{f)} 1241 23 Września do 8 (?) Października. Według Glasbergera p. 61 zasiadał na stolicy apostolskiej 17 dni a umarł 10 Listopada. ^{g)} Glasberger 61 ma *viginti duobus et diebus XIV*, wskoczyła zaś od 8 Października 1241 do 25 Czerwca 1243. ^{h)} Por. Glasberger p. 60.

magistrorum et illud dicto generali et diffinitoribus ad sequens capitulum generale transmiserunt confirmandum^a. Anno domini 1243 dominus Sembaldus de comitibus de Anagnia, nacione Ianuensis, ad papatum assumitur et Innocencius quartus^b elegit nominari. Aduc autem sede vacante propter discordiam inter Fridericu^c imperatorem et ecclesiam, frater Elias supradictus factus est ei familiaris, quod quasi in omnibus suo consilio || dirigeretur^d. Et tunc prorupit de latibulo Cortonie, fratribus eum committantibus multis, vigore privilegii supradicti^e sibi per dominum papam Gregorium 9. concessi, scilicet quod posset ire, quo vellet, facere penitenciam cum fratribus volentibus eum sequi, qui et in partem imperatoris visus est declinare, nam ab eo vocatus accessit ad eum. Et misit eum ad imperatorem Constantinopolitanum, ut inter ipsos imperatores pacem tractaret, ubi diversas reliquias et alia donaria ab ipso Constantinopolitano imperatore reportavit.

Et iterum facta est magna ordinis plaga, dicentibus aliquibus eiusdem fratri Elie complicibus, quod rite non erat absolutus a generalatus regimine, et aliis dicentibus, quod vigore privilegii poterant ipsum sequi. Et ob hoc facta est tanta scissura ordinis, ut quod sanctus Franciscus predixerat de futura divisione ordinis in tres partes, tunc videretur impletum, nam quasi due partes ordinis ipsum fratrem Eliam sequebantur et maxime mundum et temporalia diligebant^f.

Igitur Innocencius quartus de Anagnia, ubi electus fuerat, Ianuam veniens, super tanto malo ordini compaciens, anno domini 1244 ibidem capitulum generale congregari precepit, ubi post maturam examinacionem dominus papa fraudes Elie cognoscens, ipsum omni gracia et privilegio privavit imperato, precipiendo, ut nullus ipsum de cetero sequeretur^g. Ipse vero tantam humilitatem non ferens, adhesit contra sumum pontificem Frederico imperatori excommunicato et deposito. Quo dominus papa motus ipsum citavit, qui non comparuit et depost ipsum excommunicavit et habitu religionis nostre privavit^h. Tandem circa mortem socium fratrem germanum ad dominum papam

Decretum regule 4 maystorum (sic) editur.

Innocencius quartus eligitur.

Turbacio ordinis et divisio occasione He lie.

Helias habitu spoliatur, literae revocantur et excommunicatur.

1) Wyrazy od et aż do diligebant wypuścił pisarz i dodał je później na marginesie z odnośnikiem.

^a) Glasberger p. 60 dokładniej o tem. ^b) 1243—1254, Glasberger p. 62.

^c) 1212—1250. ^d) Glasberger p. 61. ^e) Glasberger mówi już o tem poprzednio p. 59, ale Komorowski nic dotąd nie wspomniał. ^f) Glasberger p. 61. ^g) Glasberger p. 62. ^h) Glasberger p. 63 szerzej o tem.

misit et absolucionem promeruit et obtinuit, et in Galiis in civitate Bisuntiensi provincie Burgundie tunc Francie in conventu fratrum Minorum honoriifice sepultus fuit^a. Vide historiam hanc in cronica ordinis sub temporibus quinti generalis.

Heliias absolvitur et moritur.

Fratres layci ad officia inhabilitantur.

Auctoritas ministrorum per capitula limitatur.

Et hic generalis Aymo fratres laycos ad officia inhabitavit, qui usque tunc ut clerici faciebant. Hic generalis ordinavit et voluit, ut tam sua, quam provincialium ministrorum et custodum potestas limitari possit per capitulum generale^b. In hoc capitulo^b fecit generalis dictus diligenter divinum officium corrigi et rubricas alias suppleri de mandato domini pape, et gradualia et

^{a)} To ostatnie zdanie ma także dosłownie rek. Kr. p. 5 a potem tak dalej mówi: et tunc custodes perdiderunt potestatem instituendi et destituendi locorum guardianos, sed de capitulo generalibus tempore eiusdem generalis apud Pessulanum in capitulo generali aliter fuit ordinatum. Facta igitur divisione provinciarum et controversia sedata inter ordinem et fratrem Heliam, quamvis sequaces habeat hodiernum in diem et aliis multis inconveniencieis, que intermedio tempore usque ad tempora Gregorii undecimi oriebantur (ibi etenim scisma per XL annos durans in ecclesia incepit), que omnia facile est invenire in locis diversis cronice nostre, summarie autem in sermone de statu et contingenciis religionis nostre per me hystorialiter collecto in primo et secundo principali eiusdem, incipiendum est ergo specialiter disserere de statu et contingenciis religionis nostre a temporibus prefati Gregorii XI usque in presens. Ibi etenim cronica, a principio religionis facta, finitur.

^{b)} Glasberger p. 64 o tem obszernie, nie podaje jednak miejsca. Pytanie, o której tu jest mowa kapitule, czy o kapitule, o której poprzednio autor wspomniał a odbytej w Bononii roku 1242 (*v. supra* p. 98) czy też o kapitule w Genuy 1244, o której na ostatku była mowa. Pytanie to jest bardzo ważne, bo zaraz niżej powiada Komorowski, że kronika Jordana aż do tego sięga roku. Otóż jest tu niewątpliwie mowa o kapitule poprzedniej, odbytej w Bononii a więc w r. 1242. O kapitule odbytej po dwóch latach w Genuy mówi Kom. na tem miejscu jedynie dla związku, aby sprawę Heliasa do końca opowiedzieć a potem wraca znów do kapituły w Bononii, jeśli bowiem mówi: *in hoc capitulo fecit generalis dictus diligenter divinum officium corrigi et rubricas alias suppleri*, to mniej więcej w tych samych wyrazach wyraża się Glasberger (p. 60) o kapitule w Bononii. Zresztą, jeśli prawdą jest, co mówi Marianus lib. II, c. 15 (*vide* wydanie Glasbergera p. 62 uw. 5): *Haymo generalis minister obiit, antequam ordinis comitia generalia convocasset pontifex Ianuam*, nie może tu już dlategosamego być mowa o kapitule w Genuy, bo skoro Haymo umarł przed nią, więc na niej nie mógł być obecnym. Tym więc sposobem znajdujemy u Komorowskiego

anthifonaria missaliaque correcta, in provincias missa sunt^a. licet aduc tempore Gregorii 9. missa fuerint, ut scribit frater Iordanus de Iavo et in hunc 25 annum^b suam cronicam || ab initio ordinis scripsit. Qui mortuus in Maydeburg, (ut scribitur in cronica ordinis), sit sepultus. Hic generalis sanctum Bonaventuram ad ordinem suscepit. Qui cum ordinem quinque^c annis provide gubernasset, anno domini 1244 diem clausit extremum, in conventu Anagnie tumulatus.

Gradualia, annuaria, missalia corrigitur.

Sanctus Bonaventura ad ordinem suscipitur.

Sextus generalis frater Crescencius de Esio, venerabilis senex provincie Marchie electus in capitulo Ianue celebrato, coram domino Innocencio papa quarto, anno domini 1245^d. Hic generalis precepit universis fratibus, ut sibi in scriptis dirigerent, quid de vita sancti Francisci ac signis et prodigiis (*sic*) scire veraciter possent. Quo inducti frater Leo, confessor eius et frater Angelus et frater Ruffinus et cum aliis fratibus^e per modum legende in scriptis redegerunt et eidem generali fideliter transmiserunt, que dicitur Legenda trium sociorum conscripta. legenda trium sociorum. Similiter alii fratres de diversis partibus fecerunt et erant publicata. Et post frater Thomas de Ceperano de mandato eiusdem ministri primum tractatum de vita et verbis et intencione, que ad regulam pertinent, compilavit, que dicitur legenda antiqua cum prologo, qui incipit: Placuit sancte universitati etc. et capitulo generali destinavit. Quam legendam postea frater Bernardus de Bessa de provincia Equitanie ad compendiosorem formam reduxit et incipit: Plenam virtutibus. Qui eciam frater Thomas de Ceperano ad mandatum fratris Iohannis de Parma, generalis, alium tractatum

Legenda antiqua conscribitur.

pozytywną wiadomość o tem, jak daleko właściwie sięgała kronika Jordana t. j. do r. 1242; o wiarogodności tej wiadomości nie mamy powodów wątpić.

^{a)} Dwa ostatnie zdania tak samo Glasberger p. 60. ^{b)} 1242. ^{c)} Glasberger p. 62 ma *tribus cum dimidio*. Komorowski w każdym razie za wiele podaje, choćby nawet, jak wyżej powiedział, Haymo był został na kapitule odbytej 1 Listopada 1239 obrany. Według Glasbergera poprzednik Haymona Albert z Pizy umarł dopiero w lutym r. 1240, choć, jak sam dodaje, inne źródła r. 1239 podają, a Haymo według niego też dopiero r. 1240 został wybrany. ^{d)} Ma być 1244, bo kapituła w Genuy, jak wyżej, odbyła się w r. 1244 i tak też ma Glasberger p. 63. ^{e)} Glasberger p. 65 *et a fide dignis fratibus vid. Philippo longo, Illuminato et masseo de marignano et a fratre Ioanne socio sancti patris egidii audierant.*

de eiusdem patris miraculis compilavit, quem cum epistola, que incipit¹. Religiosa vestra solicitudo, misit generali eidem^a.

Hic generalis senex ingressus est ordinem, in iure canonico peritus et medicina. Qui parum post factus est minister Marchie, ubi invenit in ordine unam sectam fratrum non ambulancium secundum evangelii veritatem,

Secta de Libero spiritu in ordine invenitur et extirpatur. qui instituta ordinis contemnentes, existimabant se aliis meliores. Qui ad libitum suum volebant vivere et omnia spiritui attribuebant, portantes

eciam mantellos curtos usque ad nates. Quod idem minister valenter extirpavit et delevit.

Et eodem anno 1245 papa Innocencius quartus in festo sancti Iohannis Baptiste^b generale concilium in Lugduno celebravit² eciam propter hanc sectam. Ibidem in concilio prefatus papa regulam et aborta dubia declaravit^c pontificatus sui anno tertio || et, ut scribitur in registro ordinis nostri, quia 26 sub eodem ministro cepit aliquantulum a primewa sua perfectione et observancia ordo declinare. Ideo quod fratres sue professionis Observantes, qui a communitate ordinis fratres Cezarini appellabantur a supradicto fratre Cezario dicti, qui ad dominum papam recurrere attentaverunt, sed a generali detenti, ad diversas provincias separati, bini et bini dispersi fuerunt.

Cum autem frater Crescencius ordinem annis quatuor vel citra rexisset et propter suam insufficienciam in capitulo Avinioni celebrato per dominum papam Innocencium depositus est et licet per dominum papam ad concilium vocatus fuisset, sed propter suas insufficiencias³ tam in eloquencia quam in aliis non fuit ausus illic accedere, sed misit vicarium suum fratrem Bonaventuram de Iesio, virum prudentem et discrecione decoratum. Et eodem anno XI. Kalendas Octobris^d obiit Parisius magne reverencie vir frater Alle-

Alexander de Ales.

Septimus generalis ordinis pater sanctissimus Ioannes Parmensis provincie Bononie in capitulo prefato Avinioni anno videlicet 1248^e ab inicio

¹) po incipit napisano Gloriosa lecz nastepnie przemazano. ²) wyraz ten opuścił pisarz, dodał go jednakże na górze. ³) potem sioi znowu suas.

^a) Z wyjątkiem tego zdania, które ma Glasberger dopiero na str. 69, cały ten ustęp o legendach i generale Krescenciuszu, gdyż o nim tu mowa, aż do delevit taksamo Glasberger p. 65. ^b) 24 Czerwca. ^c) Glasberger p. 68.

^d) 2 Września, Glasberger p. 67 ma XII cal. ^e) Według Glasbergera p. 66 Krescenciusza usunięto już na kapitule w Lugdunie roku 1245 a w jego miejsce

ordinis quadragesimo vir utique vestigiorum Christi ac patris nostri sancti Francisci emulator precipuus. Qui statim post suam electionem omnes illos fratres, quos Crescencius predictus in exilium miserat, ad propria revocavit magno zelo ad hoc inductus. Anno domini 1253 idem dominus Innocencius Assisi in conventu beati Francisci ex eius devocatione residens, beatam Claram graviter infirmantem cum cardinalibus visitavit, ubi ex eius precepto panes benedicens, signo crucis mirifice signatos ostendit. Et eodem anno quinta Regula s. Clare per Innocentium 4. confirmatur.

Augusti regulam sub bulla sancte Clare destinavit, pontificatus sui anno decimo^a. Que beata femina post tres dies ingravescente morbo et infirmitate post Cristi eiusque matris cum virginis^b comitatu visitacionem diem clausit extremum, cuius exequiis papa cum cardinalibus affuit.

Item hic generalis in capitulo Metis celebrato prohibuit in choro legi vel cantari quicquid in ordinario sancte matris ecclesie, quod ex regula habemus, non continetur vel per generale capitulum non est approbatum, exceptis quibusdam antiffonis post completorium decantandis. In missa quoque iuxta ritum Romane ecclesie a sinistris sacerdotis mandavit hostiam A sinistris collocari et pallam divisam a corporalibus calici subponi.

Item anno prefato dictus dominus papa in conventu Assisi canonizavit sanctum Stanislau, Cracoviensem episcopum, in Polonia ab iniquo Boleslao rege imperfectum, et ob reverenciam memoriamque eiusdem sancti est ibi capella in alto dedicata^c.

Circa eadem tempora scilicet 1251 orta est Parisius dissensio inter universitatem clericorum et pauperes mendicantes, religiosos studentes in theologia inceptore Gvilhelmo de Sancto Amore, theologie doctore, qui ad sobrietatem non sapiens, contra dictorum religiosorum statum libellum diffamatorium promulgavit, asserens, quod non erant in statu salvandorum. Nec erat eis meritoria mendicitas et paupertas, cum deberent manibus laborare, quodque de Romani pontificis seu diocesanorum licencia non poterant predicare nec confessiones audire, cum ex hoc curatis preiudicium inferetur. Intitulatur

wybrano Jana z Parmy, o kapitule zaś w Awinionie Glasberger nic nie wie. Voigt p. 459, niewiadomo na jakiej podstawie, powiada, że Jan z Parmy został generaliem w Sierpniu r. 1247.

^{a)} Glasberger p. 69 ma XI. ^{b)} Ma być zapewne *virginum*, jak mą ręk. Czar. p. 12b i Glasberger p. 69, zresztą zdanie to u niego aż do *extremum* brzmi mniej więcej taksamo. ^{c)} Podobnie u Glasbergera p. 69.

autem libellus brevis: De periculis novissimorum temporum, cuius principium erat: Ecce videntes clamabant foris.

Et eodem tempore frater Bertrandus de Bariona¹ de provincia Equitanie, in theologia multum famosus magister, sic apperte pro religiosis perorat mendicantibus, quicquid magister ille Vilhelmus dixerat repetendo et eius fallacias et sillogismos solvens, totaliter anichilavit, ut ille blasphemus diceatur ista verba: vel tu es angelus, aut² tu es dyabolus vel Strabo de Bariona. Ille enim Bertrandus erat realiter Strabo. Qui Bertrandus eodem anno revertens Lemonicas, celebravit capitulum provinciale, ibidem diem extremum clausit in domino³. Et contra eundem magistrum multi scripserunt: Sanctus Bonaventura, beatus Thomas de Aquino et Magnus Albertus et multi alii, quorum scripta habentur et hii magistri nedum invidia moti³, sed quia eciam summus pontifex recesserat ex Lugduno, ubi sex annis steterat cum medio, partes Italicas versus^b, talia contra fratres inceperrant (*sic*).

Hic generalis novem annis strenue ordinem rexit, ex quo nonnullis ministris et magistris gravis extitit, et hac de causa^c ad imperatorem Gre-
corum ipsum a domino papa legatum transmitti procuravere. Qui tandem hyemali tempore cum legacione rediens ad dominum papam Allexandrum quartum et apud eundem pontificem ab emulis suis de heresi incusatur. Quapropter pontifex Rome generale capitulum in solemnitate Purificacionis Virginis Marie^d celebravit. In quo quidem capitulo sanctus generalis ex⁴ precepto prefati pontificis adversariis ipsius generalis nimium creduli officio renunciavit et cum biduo absque successore ordo stetisset, quia idem generalis a communitate vocalium reelectus || officium acceptare semper recusavit.²⁸

*Sanctus gene-
ralis Johannes
fraudulenter
criminatur.*

¹⁾ Taksamo ręk. Czar. p. 13a, podczas gdy Glasberger ma de Baiona. ²⁾ po-

tem napisano tui ale przemazano. ³⁾ słowa od et aż do moti opuszczono i do-

pisano je na boku z odnośnikiem. ⁴⁾ ręk. Czar. ma p. 13a ex secreto precepto.

^{a)} O tym sporze po największej części w tychsamych wyrazach Glasberger p. 68 i 69. ^{b)} Glasberger o powrocie papieża wspomina na str. 68.

^{c)} Glasberger nie wspomina o tej przyczynie jak w ogóle o zatargu Jana Pawła II z jego przeciwnikami, mówi tylko o celu misyi, którym było połączenie kościoła wschodniego z zachodnim (str. 70), jakoż poselstwo znalazło tak u cesarza Jana jak i u patriarchy konstantynopolitańskiego Emanuela dobre przyjęcie, ale z powodu rychzej śmierci tak papieża jak i cesarza usiłowania te na razie speszły na niczem. ^{d)} 2 Lutego.

Et tandem ex precepto summi pontificis ad alium eligendum processerunt. Vide hanc historiam in cronica ordinis sub temporibus septimi generalis, similiter de actis Innocencii quarti ibidem vide historiam.

Octavus generalis fuit preclarissimus pater sanctus Bonaventura de Balneo Regio provincie Romane electus in ministrum^a in supradicto capitulo Rome in festo Purificacionis Marie^b anno domini 1256, ordinis ab inicio 48. Qui emulis fratris Iohannis in principio sui officii aduc inexpertus fidem adhibens, in ipsum beatum patrem tanquam in hereticum processit in conventu Castri Plebis provincie Tuscie voluitque carceri mancipare. Sed quorundam cardinalium timore hoc attentare minime presumsit, sed tres socios suos ad perpetuum carcerem condemnavit.

Anno domini 1260 idem generalis Narbone capitulum celebravit, in quo constitucionibus formam dedit et ordinem^c. In hoc capitulo erat ordinatum, quod declaracio domini Innocencii pape maneat suspensa in hys, in quibus declaracioni domini Gregorii 9. non concordat vel contradicit. Anno domini 1261 idem generalis vitam beati Francisci stillo mirabili compilavit ipsamque diffusam ad conpendiosorem formam reducens, taxatis pro qualibet die novem lectionibus per octavam eiusdem sancti legendis ordinavit^d. In quibus nichil posuit nisi certum et probatum testibus fide dignis.

Constitucionibus forma data est prima.

Legenda sancti Francisci compilatur.

Frater Egidius moritur.

Translacio sancti Antho- nii.

Eodem anno de hac luce domino Alexandro quarto sublatu et in Cristi vicarium consequenter Urbano quarto^e electo in festo sancti Iohannis Baptiste Decolacionis^f sancte memorie frater Egidius socius sancti Francisci diem clausit extremum, de quo idem sanctus Bonaventura dicebat, quod sibi pro speciali gracia sit concessum in hys, que ad bonum anime pertinent, adiuet (*sic*) advocatus. Item anno domini 1263 in octava dominice Resurrectionis^g fuit translatum corpus sancti Anthonii ad pergrandem ecclesiam per Paduanos in eius honore constructam presente generali. Et eius lingwa, que per triginta duos annos sub terra fuerat, reperta est recens et rubicunda, acsi eadem hora pater sanctus decessisset, quam devotus generalis in manibus recipiens, 29 irrigatus profluviis lacrimarum huiuscemodi verbis || eam affari cepit: O lingwa benedicta, que semper benedixisti dominum et alios benedicere fecisti, appetat

^{a)} Glasberger p. 70. ^{b)} 2 Lutego. ^{c)} To ostatnie zdanie taksamo Glasberger p. 71. ^{d)} Por. Voigt p. 463. ^{e)} 1261—1264. ^{f)} 29 Sierpnia. O śmierci papieża Aleksandra, wyborze Urbana i o Egidiuszu Glasberger p. 71 i 72. ^{g)} 8 Kwietnia.

modo, quanti meriti fuisti apud¹ Deum, et infigens ei oscula dulcissima et devota, iussit illam seorsum honorifice collocari.

Eodem anno Parisius fuit generale capitulum celebratum, in quo aliisque rubrice breviario sunt apposite vel addite et statutum fuit, quod fratres populum in sermonibus inducerent, ut cum post completorium pulsatur campana, devote genua flectant et dicant ter Ave Maria, quia aliquorum est opinio solennium doctorum, quod illa hora ipsa fuerit per angelum salutata. Item anno domini 1269 defuncto domino Clemente quarto^a, hic generalis Assisii generale capitulum celebravit, in quo fuit diffinitum, quod ob reverenciam Virginis gloriose quolibet sabbato cantaretur una missa. Item quod fratres in mensis vasis, stanneis non utantur.

Anno domini 1271 domino Gregorio decimo^b in vicem Petri electo in eius presencia, industria dicti generalis numerus provinciarum ordinis fuit taxatus duabus augmentatis. Hic generalis ad instanciam domini et sancti Ludovici regis Francie officium devotissimum de sancta cruce composuit, quod incipit: Regem captum, irrisum, flagellatum, crucifixum, venite, adoremus.

Anno domini 1274 tempore vernali idem generalis Parisius existens, vocatus fuit a domino papa Gregorio decimo ad concilium Lugdunense, quo ipsum recipere cardinalatum et episcopatum Albanensem coagit. In eodem concilio Lugdunensi erant tres precipui fratres Minores et doctores, quibus pontificis iussione commitebantur concilii negotia pertractari, scilicet episcopus Tripolitanus, frater Ado, episcopus Rothomaiensis et sanctus Bonaventura, unde quidam invidus illos wlgatos versus composuit: Rothomagensis cuius et presul Tripolitanus ac Bonaventura tractant concilii iura ordinis Minores, qui tales spernit honores. Hec cronica ordinis sub temporibus eiusdem². Hic sanctus Bonaventura decem et octo annis ordinem rexit et quoad potuit, fratres ad veram sue professionis observanciam semper astrinxit.

Nonus generalis minister ordinis fuit Ieronimus de Esculo, provincie Marchie electus in capitulo Lugdunensi anno domini 1274, ordinis vero 66. Quod capitulum convocavit sanctus Bonaventura et eidem presidebat. Eodem anno, nondum finito concilio, reverendissimus pater sanctus Bonaventura ad

¹⁾ na wierzchu ante.
²⁾ Ustep ten od in eodem concilio w ręk. Czar p. 14a u spodu.

^{a)} 1265 29 List. 1268. ^{b)} 1271—1276.

30 sanctos patres appositus est et militantem ecclesiam affecit || mesticia inenarrabili, nam Greci, Latini, clerici, laici amaris prosequerantur lacrimis sacrum funus, dolentes de tanta subtractione tanti viri. Erat enim tante humilitatis et gracie, ut ab omnibus amaretur tantaque prerogativa virtutum et donorum dotatus¹, ut ecclesie Dei nullum parem sibi relinquere videretur aut putaretur. Obiit autem anno domini 1274. 3° Idus Iulii^a, etatis sue anno quinquagesimo tercio. Fuit autem cum magna solennitate sepultus in ecclesia fratrum conventus Lugdunensis, domino papa cum cardinalibus exequias celebrante.

Mors sancti Bonaventure

Anno domini 1277 (defuncto iam² anno domini 1275 Gregorio decimo et post eum Innocencio quinto^b ac deinde Adriano quinto^c in eius locum electo, necnon Iohanne 21.^d vice eius succedente) dominus Nicolaus tertius^e in Cristi vicarium electus est, qui protector ordinis ante fuerat, cuius dilectio ad ordinem tanta fuit, ut eciam papa existens, mirabile verbum referatur dixisse, quod scilicet fratres eum offendere poterant, sed ipse offendi non poterat contra fratres. De mandato istius generalis quidam magister frater Iohannes, multum famosus, magne sufficiens et virtutis super sentencias opus edidit utile questionum, necnon librum de perfectione ewangelica contra perfectionem religiosorum mendicantium detrahentes et vitam beati Anthonii Paduani miro stillo compositum, et speculum discipline.

Nicolaus tertius eligitur.

Hic generalis regularem observanciam maxime zelans, ordinem quinque annis laudabiliter gubernavit. Hic generalis frater Ieronimus 1278 fuit missus legatus cum fratre Iordano magistro generali Predicatorum ad pacificandum reges Francie et Castelle, tandem finita legacione, convenerunt Parisius ad succidendas lites et divisiones scandalosas, que inter fratres religionum, Minorum et Predicatorum ex invidia oriri⁴ videbantur et de utrorumque fratrum religionum consilio discretorum ordinata sunt certa statuta, ut caritas

Statuta et concordia inter fratres Minorum et Predicatores Parisius facta.

¹⁾ Słowo to opuszczono wpisano później na marginesie z odnośnikiem. ²⁾ po tem napisano Innocencio quinto, co później przemazano. ³⁾ wyraz ten opuszczono i dopisano go na boku z odnośnikiem. ⁴⁾ Tak Czar. na karteczce pomiędzy kartkami 14 a 15 Jag. orere. ⁵⁾ Prey quod dodana jedynka przy et ubicunque dwójka, przy si autem trójka a prey et quicunque czwórka.

^{a)} 13 Lipca. ^{b)} 21 Stycznia do 22 Czerwca 1276. ^{c)} 10 Lipca do 18 Sierpnia 1276. ^{d)} 15 Września 1276 do 16 Maja 1277. ^{e)} 1277—1280.

ordinis a mutuis detractionibus et contricionibus caveant omnino, et ubicumque se invenerint, honore invicem se preveniant, et ad loca, ubi aliqui declinaverint, se mutuo recipient sicut fratres caritative, si autem inter personas vel conventus orta fuerint dubia, quibus lites possent aliisque suboriri, statim ad utriusque religionis provinciales sue provincie defferantur || 31 per ipsos breviter, ut ius exierit, decidenda. Et quicunque fratrum repertus fuerit verbo vel facto fratrem alterius religionis offendisse, per suum provinciale penitencie submittatur, qua merito offensus debeat contentari. Et super istis utriusque generalis litere conformes per omnia loca suarum religionum sub sigillis fuerunt destinate¹.

Hic generalis Parisius existens, factus est per dominum papam Nicolaum² 3um presbiter cardinalis et episcopus Penestrinus³. Qui quidem generalis postea ad summum apostolatus apicem provectus, Nicolaus quartus^a appellatus est et ut dicit registrum ordinis, quod eo tempore sui generalatus in eodem anno, quo elegit successorem suum fratrem Bonagraciam, iterum regula per dominum Nicolaum 3^m declaratur, et aliqui fratres in provincia Marchie ex observancie zelo de dispensacione regule tamen ceteris fratribus concertare ceperunt de recipiendo vel non recipiendo possessiones, si eos pontifex astringere vellet et asserentes tandem ipsi zelatores, se nullo pacto ipsas recepturos, tanquam heretici habiti sunt et nonnulli eorum carceribus mancipati fuerunt ultra montes. Eciā frater Petrus Olivi Iohannis apud prefatum generalem tanquam ridiculous et fantasticus⁴ diffamatus fuit et hoc, quia ex zelo et observancia paupertatis fratres quinque reprehensionis vinculis feriebat, et ideo ab eodem generali inquisitus, nonnullas iniurias perpetus est.

Decimus generalis minister fuit Bonagracia de Bononia electus Assisi in generali capitulo anno domini 1279 et ordinis 71, quod capitulum dominus frater Ieronimus cardinalis et episcopus prefatus vices gerens auctoritate apostolica ministri generalis tenuit, donec frater Bonagracia supervenit. Superveniente igitur ministro et capitulo expedito, solicitatus est idem generalis a sanctissimo et pyo patre domino Nicolao tercio, ut cum ministris

Declaratio Ni-
colai terci
emanavit.

Zelatores ordi-
nis iterum pu-
niuntur.

1) Ustęp ten od Hic generalis fr. Ieronimus w ręk. Czar. na karteczceklejonej między kartkami 14 a 15. 2) Słowo to opuszczono dopisano na wierzchu czerwonym inkaustum. 3) Ręk. Czar. p. 14b Penestrinus. 4) Potem następują słowa: apud prefatum generalem, które przemazano.

^{a)} 1288—1292.

conferret, si volebant aliquid habere vel fieri pro utilitate ordinis. Et cum aliquibus ministris et discretis ad eiusdem domini pape presenciam se contulit et primo propositum est ex parte capituli generalis, si placeret sanctitati sue dare aliquem cardinalem iuxta regulam in protectorem ordinis. Vide in cronica ordinis modum institutionis et auctoritatem protectorum ac devotissimum 32|| animum ad declaracionem regule. Et idem scripsit frater Bonifacius de Cena in Fundamento trium ordinum, quare propter prolixitatem hic non scribitur.

Idem dominus papa eodem anno regulam Minorum sub bulla sua ad provincias destinavit. Eodem anno idem papa misit litteras universis Christi fidelibus de sacris sancti Francisci stigmatibus certum testimonium continententes¹⁾, quod eciam testimonium in dicta declaracione regule plenius continetur. Sic eciam tales literas miserat Gregorius 9. et Innocencius quartus, qui se asserit in' bulla, stigmata propriis oculis vidisse. Anno domini 1280 in octava Assumptionis Marie in castro Suriano dominus papa Nicolaus tertius tristitia ordinis moritur pontificatus sui anno tertio et in loco eius electus est Martinus quartus.

Idem generalis precepit sub excommunicacione, ut in die indulgencie plenarie sancte Marie de Porciuncula, quam idem dominus Nicolaus tertius confirmavit et de novo concessit, nulla oblacio pecuniaria a fratribus in ecclesia reciperetur vel pro eorum necessitatibus recepta expendatur propter cupiditatis notam, quia possit ab invidis falsa vel minus sacra indulgencia publicari, et de novo minorari.

Anno domini 1282 hic generalis tenuit capitulum generale in Argentina provincie Almanie, ubi precepit fratri Philipo, ministro Tuscie, ut diligenter inquireret, si possit invenire, qua die et hora fuerunt impressa in corpore beati Francisci sacra stigmata Ihesu. Qui reperit unum laycum perfectum, cui facta est multiplex revelacio et apparente sibi beato Francisco dixit, quod die Exaltacionis sancte crucis valde mane cum magno doloris sensu et magno ipsis sancti clamore dominus Ihesus in specie Seraph sibi apparens, primo in manibus, secundo in pedibus, tercio lateri suis manibus vlnera illa tria miranda impressit.

Literarum te-
stimonia de
stigmatibus
s. Francisci.

Nicolaus 3us
moritur.

Indulgencia
Porciuncula
de novo conce-
ditur et confir-
matur.

Qua die et hora
stigmata im-
pressa fratri
s. Franciso.

1) *Rek. Czar. p. 14b* ma continentibus, Jag. concernentibus.

Sub eodem generali frater Petrus Iohannis accusatus est, qui aliquos articulos retractavit. Quiquidem generalis, cum quinque annis ordinem rexisset, anno domini 1284 in Avinione mortuus est et maior campana, nullo trahente¹, post mortem vel in exequis (*sic*) eius pulsavit.

Undecimus ordinis generalis fuit Atoletus de Prato provincie Tuscie, electus in capitulo || generali Mediolani celebrato anno domini 1285 et 33 ordinis 77, domino Martino quarto eodem anno² ab hac luce subtracto ac eius successore Honorio quarto^a sequenti anno electo. Qui generalis eodem anno postquam undecim mensibus ordinem rexisset, diem clausit extreum.

Duodecimus generalis fuit frater Matheus de Aquasparta provincie sancti Francisci, electus in capitulo montis Pessulani anno domini 1287, sub quo ordo nimium laxabatur. Eodem anno post obitum domini Honorii, sede vacante Romana, in cuius locum dominus Nicolaus quartus^b successit, qui antea minister generalis Ieronimus de Esculo fuerat. Anno domini 1288 dominus Nicolaus quartus instituit, quod omnes custodum unius provincie haberentur pro una voce sola. Statuit eciam, quod numerus provinciarum olim sub domino Gregorio decimo in capitulo generali, eo presente, taxatus cum augmento³ duarum provinciarum stet immutabiliter, nec alius sine licencia sedis apostolice et ordinis protectorum possit aliter mutare, nec illum numerum aliter minuere vel augere.

Eodem anno frater Monaldus⁴ de Ancona et frater Petrus de Petrolio seu de Firmano⁵ et frater Anthonius de Mediolano, viri perfectissimi in Arzenga, civitate Sarracenorum pro Christo martirium acceperunt. Eodem anno frater Petrus⁶ de Anisio in castro Assoti⁷ cum duobus militibus cri-
Fratres martyrio coronati. stianis, quos ad martirii palmam perduxit, confortando decolatus gloriosum martirium consumavit. Eodem quoque anno frater Conradus de Saxonia et frater Stefanus de Ungaria, viri perfectissimi et fidei catholice maximi zelatores, in Vicnaria⁸ circe montes Caspios cum corona martirii regna celestia concenderunt. Eodem anno frater Franciscus de Spoleto apud Egypum in civitate Damiata a Sarracenis crudeliter occisus est.

¹⁾ *Ręk. Czar.* p. 15a dodaje: in Avinione. ²⁾ potem przemazano mortuo.

³⁾ *Tak Czar.* p. 15a, Jag. ma taxatus est cum agmento. ⁴⁾ Pierwszą sylabę tego wyrazu autor w ręk. Jag. przez pomyłkę dwa razy napisał.

⁵⁾ *Ręk. Czar.* p. 15b: Firmo. ⁶⁾ *Ręk. Czar.* p. 15b Philippus.

⁷⁾ *Ręk. Czar.* p. 15b Azoti. ⁸⁾ *Ręk. Czar.* p. 15b Vincaria.

^{a)} 1285—1287. ^{b)} 1288—1292.

Hic generalis a domino Nicolao quarto fuit ad cardinalatum promotus primo anno sui pontificatus, tamen de mandato eiusdem domini pape remansit generalis, quousque alter minister fuisse electus.

Tercius decimus generalis minister fuit Raymundus Ganifredi de provincia Provincie, electus in capitulo Reatino anno domini 1289, ordinis 81 celebrato, presente domino Nicolao quarto cum duobus cardinalibus scilicet domino fratre Benteverga, Albanensi et domino fratre Matheo Portuensi, epis 34 scopis et eodem domino || papa personaliter eligencium vota audiente pontificatus sui anno secundo. In quo capitulo Carollus, heres Sicilie, cum consorte sua ab ipso papa coronati sunt.

Eodem anno idem dominus papa Nicolaus quartus X IIII Kalendas Decembris^a confirmavit regulam fratrum et sororum de Penitencia per beatum Franciscum, dum aduc viveret, eis datam. Hic generalis minister, dum tene ret generale capitulum¹ Parisius, anno domini 1292 ad preces regis Francie catedram maystralem in theoloica facultate est assecutus. Anno domini 1294 sede apostolica ob mortem domini Nicolai quarti, qui anno domini 1292 in Parasceve obiit duobus² annis et tribus mensibus et Celestino quinto^b electo.

Hic generalis zelo Dei plenus et observancium regularium fautor erat, illosque supradictos (ut regestrum ordinis dicit) fratres, qui in carceribus in provincia Marchie mancipati fuerant, liberavit. Sub quo fratres nonnulli licenciam a sancto Petro Celestino observari regulam obtinuerunt, nam ordo temporibus illis nimium laxabatur. Quiquidem fratres post sancti Petri renunciacionem ad partes Grecorum pro sua maiori pace et quiete transfretaverunt. Et deinde Bonifacio octavo^c sequenti anno in festo Nativitatis Domini^d in cathedram Petri assumpto, idem minister a domino Bonifacio octavo in episcopum Paduanum electus, qui episcopatu non consciens, a generaliatus officio remansit absolutus, qui annis fere sex rexit ordinem.

Quartus decimus generalis fuit Iohannes de Muro provincie Marchie, sacre theologie magister, electus in capitulo generali Ananie, presente domino Bonifacio papa octavo, anno domini 1296 et ab inicio ordinis 88, pontificatus domini Bonifacii anno secundo (et ut regestrum ordinis dicit)³, qui

Confirmacio
tercie regule
a domino Ni-
colao papa 4.

Clareni fratre
a Celestino
Petro papa
quinto licen-
cias accipiunt.

¹⁾ Wyraz opuszczony nastepnie na wierzchu dopisany. ²⁾ potem napisano men-
sibus ale przemazano. ³⁾ Słów w nawias ujętych nie ma rek. Czar. p. 16a.

^{a)} 19 Listopada. ^{b)} 5 Lipca do 13 Grudnia 1294. ^{c)} 1294—1303.

^{d)} 25 Grudnia.

Clareni incipiunt fratres nominari.

in officio sibi iniuncto strenue se rexit¹ illosque supradictos fratres, qui ad Grecos perrexerant, ad Italiam reverti coegerit. Qui tandem reversi, cum ordine nunquam se coniungere voluerunt, sed usque in hodiernum diem sub ordinariis degentes, separati perseverant, vocati fratres Clareni a quodam fratre Claro, confessore cuiusdam regine, qui intercessione prefate regine a Celestino quinto, ut regulam² litteraliter observaret, licenciam obtinuerat.

Isti fratres, ut patuit || supra, a communitate fratrum Cezarini appellabantur, sed tempore Sixti quarti³, cum inter se divisi essent, una pars sub obediencia (*sic*) ministri generalis redit, alia vero in sua libertate remansit, tandem tempore Leonis pape decimi anno domini 1517 Rome in Araceli in capitulo generalissimo cum aliis fratrum denominacionibus scilicet Custodibus, Reformatis, Amodeitis, Coletanis, de Sancto ewangelio, Discalciatis, fratres Clareni, qui erant numero septingenti vel circa existentes sub obediencia ministri generalis, fratribus de Observancia nominatis cum omnibus prescriptis denominacionibus adheserunt et uniti facti sunt preter Conventuales fratres sub privilegiis viventes, ut patebit infra, dante domino, in actis capituli generalissimi, (ubi ego, qui hec scripsi, presens eram). Et bulla unionis et concordie tunc³ emanavere.

Sanctus Ludovicus ad ordinem recipitur.

Anno domini scilicet 1296, volente dicto domino papa Bonifacio^b, hic generalis recepit ad ordinem dominum Ludovicum, regis Sicilie filium, cui de episcopatu Tolozano⁴ fuerat iam ab eodem Bonifacio provisum, sed provisioni noluit consentire, quoisque, prout voverat, habitum Minorum suscipieret, quem oculte portavit et professionem in manibus generalis prefati emisit. Postea coram duobus cardinalibus eiusdem ordinis publice habitum recepit et deinde semper manifeste portavit.

Sanctus Ludovicus rex Francie canonizatur.

Anno domini 1297 tercio Idus Augusti^c dominica die in Urbe Veterum idem dominus Bonifacius papa pontificatus sui anno tercio canonizavit sanctum Ludovicum, quondam regem Francie, et sanctorum confessorum cathalogo annotavit. Quiquidem sanctus conventum nostrum Parisiensem fundavit et ordinem multum dilexit. Qui rex sororem habuit beatam Isabellam, que

¹⁾ *Rek. Czar. p. 16a ma:* in posito strenue laudabiliter se gessit. ²⁾ *potem napisano litera ale przekreślono.* ³⁾ *później na wierzchu dopisano.* ⁴⁾ *następuje fuit przemazane.*

^{a)} 1471—1484 ^{b)} 1294—1303. ^{c)} 11 Sierpnia.

contempto sponso terreno, Cristum despousavit et ordinem sancte Clare intravit ac monasterium insigne de Longo Campo fundavit, ubi in vita et post mortem miraculis claruit et ibi sanctum corpus eius tumulatum fuit.

Anno domini 1299 **XIIII** Kalendas Septembbris^a in loco, qui Brincola Sanctus Ludovicus episcopus vicius moritur. dicitur, sanctus Ludovicus, episcopus Tholozanus, sumptis devotissime sacramentis ecclesiasticis, ex hac vita migravit. Sub isto tempore claruit Parisius frater Iohannes Scotus, doctor eximius et ingenii profunditate famosus. Hic generalis rexit ordinem annis septem, qui ab eodem papa Bonifacio octavo anno domini 130II (*sic*) electus est in cardinalem et episcopum Portuensem.

36 || Quintus decimus generalis frater Gundifalws provincie sancti Iacobi in capitulo Assisi est electus anno domini 1304, ordinis vero 96. celebrato, in Cristi pace iam requiescente domino Bonifacio octavo et in cathedram pontificatus loco eius eodem anno videlicet Benedicto undecimo^b assumto. Qui minister collapsum ordinem conatus est reformare et presertim quo tempore per Clementem quintum^c regula declarata est. Hic generalis cum sumtuosa edifica, zelo Dei impulsus, dirimeret, in odium multorum devenit et conventus prediis spoliavit. Hic generalis composuit tractatum utilem de preceptis eminentibus in regula et de equipotentibus preceptis et de habentibus vim precepti et de aliis in ipsa regula contentis, qui incipit: *Regula nostra, fratres carissimi.*

Sub isto generali anno domini 1310 14 Aprilis, domini Benedicti undecimi vite huius cursu iam peracto anno domini 1304 et anno sequenti domino Clemente quinto in Cristi vicarium electo, in curia eiusdem domini pape longa et scandalosa disceptacio¹ facta est de observancia regule fratre Ubertino de Cassali et fratre Raymundo Ganifredi, condam generali cum sociis suis multis complicibus communitatem ordinis in multis criminibus, qui dicebant, eos regulam non servare, ex alia vero parte frater Alexander de Allexandria magister, qui postea fuit generalis, communitatem ordinis defendebat dataque fuit a domino papa Clemente quinto dictis fratribus Ubertino, Raymundo et aliis immunitas, ut non possent gravari per ordinem propter recursum ad papam, unde occasionaliter multa scandala sunt secuta.

Edifica sumtuosa dirimuntur et loca prediis spoliantur.

Tractatus de preceptis eminentibus conficitur.

Controversia fratris Ubertini cum communitate ordinis.

¹) *Od in curia aż do disceptacio dopisane na boku z odnośnikiem.*

^a) 19 Sierpnia. ^b) 1303—1304. ^c) 1305—1314.

Concilium generale Viennense.

Regula per Clementem V declaratur.

Iudicium super nowa declaracione super regulam, in qua iudicium super congregacione vini et bladi ac vilitate vestium prelatis ordinis committitur.

Ordo expopriatur.

Moritur pater Gundifalws generalis.

Anno domini 1311 Kallendis Octobris fuit apud Viennam generale concilium convocatum, quod usque ad sequentem mensem May alterius anni fuit continuatum, in quo in crastino Ascensionis^a anni sequentis conclusum est in causa predicta, que vertebatur inter fratrem Ubertinum cum suis sequacibus et ordinis communitatem. Primo in¹ consistorio secreto et sequenti die fuit solemniter et finaliter promulgatum in ultima sessione concilii Viennensis prefati, || quod modus vivendi fratrum, qui accusabatur, erat licitus adiecta ³⁷

Judicium super nowa declaracione super regulam, in qua iudicium super congregacione vini et bladi ac vilitate vestium prelatis ordinis committitur. Que declaracio incipit: Exivi de paradyso etc. et ponitur de verborum sermone in Clementinis.

Frater vero Ubertinus et alii, quibus data² erat immunitas pro magna parte, iubente domino papa, ad unitatem ordinis redierunt, prefatus tamen Ubertinus in secundo ordine monachorum scilicet sancti Bernardi, alibi scribitur Carthusiensium, permansit³, alii eciam de suis complicibus de diversis provinciis ei⁴ adherentes sub pretextu zeli multa scandala communitati ordinis intulerunt, qui per dominum papam ad ordinem redire constricti fuerunt, quorum multi in eodem dies suos bene finiverunt. Dictus vero Raymundus ad quoddam castrum parentum suorum pro recreacione accedens, ibidem infirmatus infra quinque dies, Dei forsaa iudicio occulto, expiravit.

Is generalis post dictum concilium per ordinem discurrens, edificia nimis sumptuosa dirimi faciebat, vestes excessivas fratribus auferebat, elemosinas perpetuas relinquere et annuales redditus suis dominis quibuscumque obligationibus reddere compellebat et quantum potuit, pro reformacione ordinis laboravit. Totum enim ordinem, (ut dicit Alvarus de planctu ecclesie), expropriavit in vita sua sentenciam excommunicacionis ferens contra omnes fratres subditos et prelatos, nisi infra certum terminum illis, a quibus habebant redditus, vel eorum heredibus, resignarent, quod et factum fuit, propter quod ab aliquibus fratribus plures persecuciones passus est, et propter hoc Parisius visitando anno domini 1313 diem clausit extremum. Et sic, ut dicit regestrum ordinis, a quibusdam perversis in latrinis suspenditur et suffocatur,

¹⁾ Potem napisano constist... lecz przemazano. ²⁾ potem przemazano est.

³⁾ W ręk. Czar. wyrazy od alibi do permansit na boku. ⁴⁾ Tak Czar. p. 17a, Jag. ma eis.

qui eciam, ut Alvarus dicit, parum post mortem suam in eodem conventu Parisiensi in visione quibusdam fratribus apparuit, gloriosus in trono residens cum sceptro et aurea corona, qui dicit, quod sedes troni illius sibi erat assignata, quia purissime in ordine observavit regulam et dominicam paupertatem.

Sextus decimus generalis fratrum Minorum fuit Alexander de Alexandria

Lombardie provincie Ianue, electus in capitulo Barchinone celebrato anno 38 domini 1313 et ordinis 105. Et hic Alexander vocatur || Minor ad differentiam Allexandri de Ales, qui super sentencias primus et diffusius scripsit. Anno domini 1314 XII Kalendas May^a Clemens quintus ab hac luce mingravit, post cuius obitum vacavit sedes apostolica duobus annis et ultra. Eodem anno dictus generalis, cum tantum per annum cum dimidio ordinem¹ gubernasset, appositus est ad sanctos patres et sepultus est in Araceli et post ipsum fere per decem septem menses fuit ordo sine generali ministro.

Eodem tempore sede Romana vacante et pastore in ordine carente, aliqui de custodia Narbonensi perfecti regule zelatores, videntes totalem eius destructionem et quod declaracio Clementis quinti non servabatur, iterum ab ordinis unitate recesserunt, loca eciam Narbone et Bituris per vim armorum, eyectis inde fratribus ordinis, qui eum confundebant habentes granaria et celaria, redditus, equos et multa alia ordini indecencia, occupaverunt et alias sibi gwardianos et custodes prefecerunt et reyectisque habitibus communitatis tanquam prophanis, habitus diformes et breves contra dictorum superiorum precepta, adherere se dicentes voluntati beati Francisci et constitutionibus patrum perfectorum, assumserunt. Plures eciam alii fratres anno domini 1315 et 16 ad eos advolarunt et multa scandala propter relaxatos prelatos communitatis ordinis sunt secuta, quia eos eyciebant, carcerabant et tirannice de conventibus eyciebant et contemnebant et sentencias contra ipsos a iure vel suis superioribus promulgatas contemnentes, eis in nullo deferebant.

Decimus septimus generalis fuit frater Michael de Cesena provincie Bononie electus in capitulo Neapolitano anno domini 1316 celebrato et in eodem capitulo fuit electus ad lecturam sentenciarum Parisius magne sufficiencie vir frater Petrus Aureolli dicto generali volente, adulatoribus eidem

Custodia Narbonensis ab ordine scinditur.

Petrus Aureolli claruit.

¹⁾ Pierwotnie było w tem miejscu rexisset, co później przemazano i napisano ordinem.

^{a)} 20 Kwietnia.

dicentibus, quod se in electione ipsius pro viribus opponebat et impedire volebat, quibus generalis notabile verbum respondit: Absit a me, ut pro quavis offensa tantum lumen ordinis extingwatur. || 39

Et eodem anno, septimo Idus Augusti^a in Lugduno ad pontificatum fuit assumptus dominus Iohannes vigesimus secundus et anno domini 1317 septimo Idus Aprilis^b idem dominus papa sanctum Ludovicum olim episcopum Tholozanum sanctorum cathalogo annotavit, cuius corpus postea octava die Novembris eiusdem anni^c per quatuor cardinales, specialiter deputatos ad hoc, fratre suo presente Roberto, rege Sicilie, de medio chori, ubi erat sepultum, supra maius altare in archa argentea cum solemnitate maxima est sepultum.

Sanctus Ludovicus episcopus canonizatur.

Et eodem anno invalescente multitudine fratrum dictorum devotorum communitati ordinis fuit pestis gravissima. Idem generalis de voluntate domini pape misit illuc^d ministrum Aquitanie, sed pars illorum fratrum spiritualium ad sedem apostolicam appellavit. Dominus vero papa negocium commisit fratri Michaeli de Monaco, inquisitori heretice pravitatis in ordine Predicatorum. Qui attendens dictam appellationem multa frivola continentem, appellationi non detulit, sed de mandato dicti generalis previa deliberacione appellantes^e punivit. Anno domini 1318 dominus papa Iohannes^c volens ponere liti finem, duo puncta principalia tocius dissensionis videlicet de forma et qualitate habitus nec non de granariis et celariis in illa constitucione, que incipit: Quorundam exiit, liquide declaravit pontificatus anno secundo.

Declaratio domini Iohannis XXII de habitibus, blado et celariis.

Anno domini 1322 feria quinta post dominicam de passione^d frater Thomas de Tolentino, frater Iacobus de Padua, frater Metrius laycus et frater Petrus de Senis in Thana, civitate Saracenorum, sunt gloriose martirio coronati.

Anno domini 1323 idem dominus Iohannes papa super regulam fratrum Minorum ac declaracionem ipsius factam per dominum Nicolaum tertium^e constitucionem edidit, que incipit: Ad conditorem canonum etc.^f erroribus plenam et postea revocatam cum ceteris ab eodem papa contra ordinem et

¹⁾ Tak Cz. p. 18a, Jag. nie ma. ²⁾ Słowo następnie na marginesie dopisane.

³⁾ Tak Cz. p. 18a, Jag. nie ma.

⁴⁾ Cz. p. 18b, Jag. nie ma.

^{a)} 7 Sierpnia. ^{b)} 7 Kwietnia. ^{c)} 1316—1334. ^{d)} 1 Kwietnia.

^{e)} 1277—1280.

contra paupertatem Cristi erronee et heretice confectis et egregie per Oceanum et alios reprobatis.

Constitutio ad
Conditorem ca-
nonum emanata
vit.

Eodem anno frater Iohannes Bernardi de ordine nostro, inquisitor heretice pravitatis, misit fratrem Cathalanum et fratrem Petrum Pascalis ad Valentinem diocesim, instituens eos suos vicarios ad procedendum contra hereticos, qui cum iniunctum officium exequerentur viriliter et constanter, per hereticos sunt crudeliter plagis interficti, quorum canonizacionem per Io- hannem papam iam inceptam sequens turbacio impedivit.

Frater Catha-
lanus et frater
Petrus martirio
coronantur.

40 Anno domini 1325 fuit celebratum Perusii capitulum || generale, in quo questio de paupertate Cristi fuit determinata, que iam in curia coram dominino papa incepserat ventilari. Super quo dominus papa fuit non modicum indignatus et tunc succensa est maior ordinis tribulacio, dum prima videretur sopiri. Nam dictus generalis Michael ad presenciam domini pape se conferens cum fratre Raymundo, procuratore ordinis et cum fratre Petro, ministro provincie sancti Francisci, et fratre Laurencio, baccalario, determinacionem capitulo prefati voluit defendere, quo flantibus aliquibus susurracionibus et detractoribus Cristi, paupertatem abhorrentibus aliorum ordinum professoribus, indignacionem domini pape contra religionem incenderunt et pululantibus hincinde scandalis ordini malum irrecuperabile suscitatur. Nam dominus papa dicebat, non esse sanam illam questionem de paupertate Cristi, quam defendebat. Idem generalis appellavit, irreverenter se gerens contra papam, ad concilium congregandum propter constituciones primam: Ad conditorem canonum, secundam: Cum inter nonnullos, terciam: Quia quorundam, quas pertinaciter dicebant adversari doctrinis apostolicis et sancte sedi Romane ecclesie. Qui Michael una cum magistris et fratribus sibi adherentibus fugit ad civitatem Pisaniam et ibi dictam appellationem publicavit, papam hereticum dicendo. Quam appellationem idem Michael ex civitate Pisana eidem pape transmisit. Hunc cernens papa rebellem et contumacem¹ contra eum decretalem edit, que incipit: Quia vir reprobis Michael de Cezana etc.², ubi eum et ipsum sequentes excommunicat et hereticos pronunciat.

Questio de pau-
pertate Cristi
incipit et exin-
de turbacio.

Controversia
pape Iohannis
22 cum Micha-
ele de Cesana
et sequacibus.

Idem frater Michael de Cesena in capitulo Bononie anno domini 1328 per mandatum domini pape Iohannis XXII fuit a generalatu depositus et dominus Bertrandus de Ture, cardinalis, est electus in vicarium usque ad electionem successoris et interim multi fratres (ut dicit Regestrum ordinis), celaria et granaria per declaracionem Iohannis 22 ordini concessa acceptare

¹⁾ Czar. p. 19a ma pertinacem.

²⁾ Czar. p. 19a, Jag. nie ma.

nolentes, ab obediencia ordinis et sancte Romane eclesie apostotaverunt et effecti heretici, aliqui eorum fuerunt combusti et reliqui hincinde dispersi, aliqui eorum carceribus mancipati fraticelli de Opinione vocati sunt. Apo-
stotavat etiam et ipse generalis, quam ob rem, postquam ordinem duodecim
annis gubernasset, per prefatum papam fuit ab officio generalatus absolutus.

*Fraticelli
incipiunt nomi-
nari heretici.*

Anno domini 1329 et ab inicio ordinis 122. prefatus dominus Bertrandus || cardinalis, vicarius ordinis, Parisius capitulum generale congregavit, qui 41 convocato capitulo ad eligendum generalem prius facto publico instrumento, quo asserebatur per ministros et custodes prefatum Michaelem fuisse iuste depositum auctoritate regule et alias penas incurrisse, quia audet se erigere contra summum pontificem et abutebatur dicto officio generalatus contra eius preceptum et contra tocius ordinis voluntatem. Et elegerunt in prefato capitulo Parisius

Decimum octavum ministrum generalem fratrem Geraldum Odonis, provincie Equitanie, pontificatus domini Iohannis XXII anno terciodecimo. Hinc fratri Michaeli multi fratres scripserunt, ut humiliaretur et rediret ad unionem ecclesie et ordinis, qui scripsit litteras ex Monaco ad capitulum futurum proxime suffragio fratris Henrici de Calheni, Francisci de Esculo et Vilhelmi de¹ Occan magistrorum theologie et incipiunt plurium magistrorum, in quibus probat, se non recessisse ab ecclesia eo, quod appellavit ad concilium, quod est fidelium, nec ab ordine, quia ipse se opposuisset pro domo Israel et pro religione et regula et quod sit ipse frater Minor vere cum fratribus sibi adherentibus, quia de ipsis intelligeretur prophecia sancti Francisci, quod illi fierent veri fratres, qui per silvas morabuntur, timentes deferre habitum eius patule, eo, quod non erat iuste depositus, quia erat sufficiens ergo et minister verus. Igitur nec Bertrandus erat vicarius nec canonica erat successoris electio, nec hoc potuit mandare papa contra Clementinam et regulam. Et quod omnes fratres, qui eis obediunt, privati sunt omnibus graciis summorum pontificum et privilegiis et tantum ipse deberet eis uti, libere predicare et confessiones audire uti regule verissimus defensor.

Scripsit et alias litteras ad capitulum generale ad Avignonem nomine suo ut generalis et nominibus fratrum sibi adherencium valde prolixas, omnibus prelatis ordinis et fratribus mandans eis per obedienciam, ut eas legant et scriptas circa se habeant utque hec, que ipse contra Iohannem 22 quasi hereticum scripsit, aliis extra religionem narrent, ut. ipsum et mores

¹⁾ Powtórnie napisane, lecz zmazane następnie.

eius et doctrinam (secundum eum) hereticam devitent, in quibus litteris dicit, eum sibi contradixisse et errasse per duo statuta, primum per prohemium Clementinarum, secundum: Quorundam exii. Nam regulam et vitam fratrum Minorum dicit esse sanctam uti in ewangelio fundatam, et declaracionem Nicolai tertii dicit magna maturitate digestam, quam eciam man-
42 davit in scolis legi, || sed datus in reprobum sensum per quatuor statuta (ipso dicente Michaele) hereticalia: Primum: Ad conditorem canonum, datum Avinione anno pontificatus eius VII, secundum: Cum inter nonnullos, datum anno VIII, tertium: Quia quorundam, datum anno nono, quartum: Quia vir reprobus Michael dicit, quod errasset in duodecim punctis, ut hereticus, datum anno XIII, iterum ipsam regulam damnat et dogmatizat, quod Cristus et apostoli in omnibus temporalibus, que scriptura eos habuisse testatur, tam in speciali, quam in communi proprietatem et dominium, nec illam relinquunt, nec eam docuerunt, eciam asserens et determinans, quod oppositum tenentes sunt heretici, quos et condemnat.

Item contra Bertrandum cardinalem et vicarium generalem similiter et¹ generalem ministrum Geraldum invehit et dixit, eos esse hereticos et non posse eos uti officiis nec eis obediendum, quia eum de mandato pape, (ut ipse dicit), contra regulam et declaracionem eius deposuerunt. Hec litere incipiunt: Cristiane fidei fundamentum et fundator dominus noster Ihesus Cristus, data in Monaco 24. Ianuarii anno domini 1331. Scripsit et alias litteras deprecatorias regi Romanorum Ludovico et principibus Almanie, barronibus et nobilibus, in quibus duodecim errores recitavit Iohannis 22, que incipiunt²: Quoniam, ut habetur 96 de., duo sunt, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra pontificum et regia potestas, ubi rogat, ut videat prefatos errores Iohannis 22 et animadvertat, quantum noxii sunt catholice fidei et ut deducat ad noticiam et laboret, quod congregetur generale concilium, ne fideles valeat inficere. Et hec litere sunt valde prolixe, has autem scribebat, ut dominum papam, quantum poterat, diffamaret et hereticum false pronunciaret.

Compositi eciam erant per appellantes sequentes prefatum Michaelem et alii multi tractatus diffamatorii contra prefatum papam et eius errores secundum eum. Et precipuus compilator erat Vylhelmus Okan, magister in theologia vel sacra pagina. Primus incipit: De patre impio queruntur filii etc., alius incipit: Principales hereses, tercius: Quicunque wlt salvus esse.

¹⁾ dwa razy.

²⁾ Tak Czar. p. 20a, Jag. ma incipit.

Et idem Gwilhelmus Okan scripsit librum, qui intitulatur: Opus nonaginta dierum, super constitucione, quia vir reprobus Michael, item alius tractatus, qui intitulatur: Dyalogus pro determinacione eiusdem facti, in quibus dicit, quod Iohannes 22 in suis constitutionibus erraverit in quinquaginta erroribus false tamen. Idem eciam dicit || Benedictum duodecimum^a, qui fecerat constituciones ordini nostro, quod esset maior hereticus, quam Iohannes 22, quia suas extravagantes confirmaverat et similiter eis et Iohanni 22 contradicentes excomunicabat et quia posuit in constitutionibus ordinis prefatis inhibendo, ne postquam super negocio fidei questio mota fuerit seu dubitacio, ipsi eam presumant eligere vel approbare, sed declaracio et iudicium expectetur ab ecclesia, unde dicebat Benedictum tantum nomine et non re. Hys igitur Iohannes 22 motus contra fratres nimium erat offensus. Nam prefrati fraticelli, de Libero spiritu dicti, tunc summos pontifices dicebant excommunicatos et hereticos et nolebant eis subyici, ideo per longum tempus igni sunt traditi. Demum tempore Eugenii quarti^b et Nicolai quinti^c Marchia ab eis est purgata aliis in Greciam fugientibus. De errore eorum plene habetur in quarta parte Anthonini, in titulo: De dono consilii.

Anno domini 1327 in maiori dicte tribulacionis fervore quinto Kallendas Octobris^d dominus Elzarius comes Ariani, qui 27 annis cum uxore sua sanctissima Delphina in virginitate absque lecti separacione vixerat, Parisius in manibus fratris Francisci Maronis ex hac vita migravit.

In qua tribulacione et maxima turbacione hec innocentissima religio, Deus providet que cum ecclesia potuit fluctuare et non perire, propter malorum culpas induit confusionem et tanquam virgo tenerrima verecundiam et ruborem, sed Cristus eius sponsus ante huiusmodi angustias ipsam diversis honoribus preveniens et multis tam ecclesiasticis quam mundanis protectoribus misericorditer stabilivit. Tunc enim assumpti sunt ad cardinalatus preeminenciam duo fratres Aquitanici, viri literatissimi et sanctissime regule ferventissimi zelatores: frater Bertrandus de Turre et frater Vitalis de Furno, qui canum latrancium contra ordinem in facie ecclesie responderent.

Vivebat eciam dominus Infans Arragonie, patriarcha Allexandrinus, qui ex magna devocione nostri ordinis (quamvis velatum) habitum continue deferebat. Precesserat autem dominus Iohannes imperator Tartarorum, qui cum matre sua olim fuerat per fratres Minores ad fidem catholicam conversus, baptisatus et nutritus et in loco fratrum, qui sanctus Iohannes vocatur, prope

^{a)} 1334—1342. ^{b)} 1431—1447. ^{c)} 1447—1455. ^{d)} 27 Września.

Fraticelli sive
de Libero spi-
ritu combur-
iuntur.

Saray ad tria milia more imperiali sollenniter tumulatus, qui cum per triginta quinque¹ annos sub terra fuisset² et propter gwerras per fratres 44|| transferretur ad dictam civitatem Saray, ita integer et incorruptus cum vestibus et pulvinari est repertus, non sine admiracione fidelium et Saracenorum, acsi eadem die fuisset mortuus et sepultus.

Precesserat modicum istam tribulacionem³ sancti Ludovici canonizacio et in facie ecclesie crebra miraculorum coruscacio. Quis unquam ad dilectionem ordinis forcius efferbuit quam eius germanus rex Robertus et domina Sancia coniux eius, que consolabiles tunc ordini litteras mittens, inter alia inseruit, quod pro defensione ordinis personam et potentiam suam exponeret ymo pro stabilitate regule erat ymolari parata.

Precesserat in regno Francie Philipus sextus, qui Blancam filiam suam beato Francisco in monasterio de Longo Campo obtulerat in vita et post mortem corpus eius in signum dilectionis cum fratribus conventus Parisiensis tumulari preceperat. Regnabat tunc in eodem regno Philipus septimus, filius sororis sancti Ludovici, episcopi cum sorore sua Iohanna devotissima, magnus istius religionis defensor.

Precesserat in regno Castelle Sancius, bone memorie rex illustris, qui primo contra fratres turbatus, fere de regno suo omnes fratres expellere et religionem inde eradicare proponens, tandem tanto fuit ad istam religionem igne dilectionis⁴ succensus flatu spiritus sancti, quod propter magna beneficia honores maximos et favores elegit in fine cum habitu sepelliri. Qui in dilectione ordinis tempore huius tribulacionis Alfonsum cristianissimum habuit successorem. Reges eciam Portugalie communiter ex devocione fratres habent in confessores et multe regine eiusdem regni in habitu ordinis sunt sepulte, de quibus una Ulixbone et ymago eius super sepulcrum corda et habitu in ecclesia cathedrali, alia Colimbric in monasterio solemni, quod ipsa vivens edificaverat, sororum sancte Clare.

Precesserat modicum in regno Arragonie dominus Iacobus rex, qui tante devocionis fuit ad ordinem, ut in ultima infirmitate habitum vivens in lecto indueret cum proposito, quamdiu viveret, eum ferendi. Qui moriens fuit in eo sepultus Barchinone, filium suum Petrum regem et parem in ordinis dilectione tempore dicte tribulacionis relinquens, qui fuit eciam in monasterio

Vide literas
ipsius in cro-
nica ordinis.

¹⁾ później na boku z odnośnikiem. ²⁾ potem przemazane: Ita integer et incorruptus. ³⁾ opuszczonoe dodano na boku. ⁴⁾ na boku dodane.

Barchinone cum fratribus in habitu tumulatus. Eciam et uxor sua prima regina in conventu Cesarauguste et ultima in conventu Ilerde || in habitu sunt 45 sepulte. Quantum eciam rex Minoricarum et sancte memorie domina Excalamanda eius consors regina ordinem dilexerint, satis ex ipsorum primogenito domino Iacobo ordini oblato, qui in ordine finivit dies¹ suos laudabiliter, clare apparuit.

Dicte eciam tribulacionis tempore regnabat in Ungaria filius fratris sancti Ludovici, episcopi, ordinis defensor et maximus dominus, quo tota illa domus regia extunc fuit dilectioni ordinis totaliter dedicata. Regnabat eciam in regno Cipri recolende memorie dominus Henricus, virgo purissimus usque ad mortem, quamvis uxorem habuit, omni virtute perfectus, qui fratres intime diligebat et in fine fuit cum habitu in conventu Nicosie cum fratribus tumulatus, cuius sepulcrum est variis miraculis gloriosum. Magna vero pars dictorum regum et multorum dominorum, ducum, committum et baronum scripsit pro excusacione et conservacione religionis cordialissime domino pape Iohanni et eius conservacionem nimis procuraverunt.

Illis eciam temporibus multi fratres pro fidei confessione sacrum sanguinem effuderunt et multi florebant tantis virtutibus et miraculis, quod eorum fama per mundum refloreat ac fortiter redolebat. Magni eciam clerici claruerunt illis temporibus videlicet Petrus Aureolli, Franciscus de Maronis, frater Franciscus de Marchia, frater Geraldus Odonis, qui super sentencias scripta subtilia ediderunt.

Ex quibus patet, quod ista religio ex parte apparebat horribilis, tamen ex tantorum prelatorum et principum tam favorabili dilectione et tot fratrum pro fide sangwinis effusione aliorumque prodigiorum et signorum attestacione perfecta magnorum clericorum et notabilium personarum illustrata professione, quibus per divinam protectionem quasi quatuor columnarum fundamento in sua rectitudine servabatur et tam admirabilis apparebat, ut non solum prelatos sed alios perversissimos, qui eam persequebantur, converteret in stuporem et ob hoc divino instinctu dominus papa maliciam invidiorum zuzurancium et solemnitatem et innocenciam religionis perpendens, flexus ad eam nunc compassionem nunc affectionem, litteras multum consolatorias et favorabiles misit Parisius capitulo generali et ad amorem pristinum est reductus.

Concordia inter
dominum Iohannem ²² et
ordinem Minorum.

Et aliud ad istam concordiam summi pontificis et reformatiōnem animavit. Cum enim in ordine esset tempestas Minorum, papa Iohannes prefatus

¹⁾ Czerwonym inkaustem nad przemazanem finis.

illum persequentem ordinem misit ad Ubertinum, (ut scribit frater Nicolaus Ilberti vel Ave Maria in tractatu Bonus Pastor in fine), an defendere sciret 46 opinionem suam || super supradicto articulo de nichil habendo in communi. Tunc scripsit Ubertinus opinionem suam et misit pape, que approbata fuit ab ipso papa. Mirum de Dei ordinacione et providencia per illum restituta est pax ordini Minorum, per quem totus ordo fuerat turbatus, unde placet litteras ipsius Ubertini hic inserere, quas refert in sua cronica Nicolaus Glaff Berger^a.

Igitur frater Ubertinus de Cassali, qui dudum¹ tempore Clementis quinti ordinem Cartusiensium intraverat, propter tribulacionem, quam in concilio Viennensi habuerat anno domini 1313 in quadragesima dominica de passione^b, requisitus de mandato summi pontificis per reverendum patrem N. cardinalem, ut de questione de paupertate Christi breviter scribebet, quod sibi visum esset tenendum, respondit frater Ubertinus ad questionem predictam, quod non erat respondendum simpliciter affirmative nec simpliciter negative, sed per duplum distinctionem elicienda vel eligenda erat veritas fidei et heresis responda.

Primo distingendum de Christo et apostolis, quia fuerunt in duplo statu, fuerunt enim universalis ecclesie prelati nowi testamenti. Et hoc modo habuerunt, quantum ad dispensacionis et distribucionis auctoritatem providendo pauperibus et ministris ecclesie, sicut de apostolis dicitur, et negare, quod non habuerunt isto modo, esset hereticum et de hoc non queritur questio, quia nullus negavit ex ista prelacionis auctoritate Christum loculos habuisse, secundo possunt Christus et apostoli considerari ut persone singulares et fundamenta perfectionis religiose et perfecti mundi contemptores et gloriam mundi calcantes et Christi consilia de supererogacione perfectionis in se ipsis observantes et omnibus observare volentibus dicte perfectionis exempla lucida tribuentes. Et si queritur, utrum isto modo habuerunt discipuli, distinguendum est de duplo modo habendi, quorum primus est civilis et mun-danus, quem modum habendi diffiniunt leges imperiales, duas eius partes ostendentes, in hec verba: Ea in nostris haberi dicimur bonis, in quibus habitis

Litere Ubertini
decisionis de
paupertate Cri-
sti.

Christus et appo-
stoli in duplico
statu consid-
randi sunt.

Duplex est mo-
dus habendi.

¹⁾ Tak ma Czar. p. 22a, Jag. ma dum.

^{a)} Ma to być oczywiście Glasberger. ^{b)} 1 Kwietnia; quadragesima pierwsza niedziela postu, d. de passione (iudica) piąta niedziela postu; quadragesima ma tu widocznie znaczenie całego postu.

defensionem et non habitis repetitionem habemus, et ita patet, quod, qui habet aliquid civile et mundane, potest defendere sua ab invasore et retere a retentore in iudicio a iudice temporali et dicere, quod isto modo habuerunt Cristus et apostoli res mundanas, est hereticum, quia est contra sanctum ewangelium, nam Cristus, rex pacificus, qui apostolos suos fecit filios pacis, separavit || eos ab omni mundano et litigioso iudicio dicens: Et qui 47 wlt in iudicio tecum contendere et tunicam tuam tollere, prebe ei et palium; item alibi ab eo, qui aufert tibi vestimentum et tunicam, noli prohibere et qui aufert, que tua sunt, ne repetas, in quibus verbis Cristus removet a se, quia ipse fecit, quod docuit. Et ab apostolis, quibus hoc ipsum imposuit, duplice partem iuris civilis et mundani scilicet defensionem habiti et repetitionem deperditi. Et iste modus habendi proprie dicit in re habere proprietatem et dominium et quia apostoli isto modo nichil habuerunt, ideo beatus Petrus pro se et omnibus aliis apostolis sicut verus pauper dixit: Ecce nos relinquimus omnia et secuti sumus te. Dicere ergo, quod Cristus et apostoli isto modo habuerunt proprietatem et dominium in communi vel speciali, est hereticum et blasphemium et isto modo volunt dicere fratres Minores, licet non bene distinxerunt diversos modos habendi.

Secundus modus habendi est.

Secundo modo possunt haberi res temporales quantum ad ius nature vel iure caritatis fraterne. Et isto modo Cristus et apostoli habuerunt bona temporalia iure naturali, quod ab aliquibus dicitur ius politicum ad sustencionem nature repellentesque divicias, ne aliquid male saperent vel redolerent vel mundi pompam nutritrent. Et isto modo habuerunt panes et pisces et vestimenta, sicut dicit apostolus: Habentes alimenta et quibus tegamur, his¹ contenti simus. Nec est aliqua professio vel aliquod consilium Christi, quod prohibeat taleni modum habendi scilicet quantum ad usum nature et vite. Et ideo dicere, quod isto modo non habuerunt, est hereticum et sic credo, quod volunt dicere fratres Predicatores.

Hec est responsio fratris Ubertini de Cassali lecta in consistorio, ad quam utraque pars presens respondit: non² resistimus isti cedula. Et fuit hoc protunc commendatum et approbatum. Hoc dixit Ubertinus anno domini 1330 die 27 mensis Septembris paratus ostendere omni volenti rationem videre, quod quicquid in contrarium est statutum, diffinitum vel scriptum vel in

¹⁾ *Tak Czar. p. 22b, Jag. ma is.*

²⁾ *oba te słowa na marginesic nad przemazanem et.*

disputativis questionibus determinatum, esset hereticum et insanum et sacre scripture et determinacioni universalis ecclesie inimicum.

Hys papa auditis reconciliatus fuit ordini et omnibus prelatis ordinis excepto Michaele de Cezana et ei adherentibus. Patet ergo, quomodo Cristus 48 habuit loculos || et quomodo vicarius eius papa Iohannes 22 intelligebat. Frater Michael prefatus mortuus et sepultus est in conventu de Monaco Bavorie in ecclesia fratrum Minorum¹.

Anno domini 1331 frater Geraldus celebravit capitulum generale in Perigniano alias in Avinione et ibi de consensu capitulo compilaverat nowa statuta et insolitas ceremonias fratribus indidit maxime, ut vestes induendorum benedicerentur, item quod recipiendus staret ad missam ante professionem prostratus et ipse devote communicaret et postea legendo cedulam manu propria vel alterius, si nesciret scripturam², dum tamen ibi crucem vel punctum poneret, profiteretur coram tam fratribus quam secularium multitudine in manu prelati missam tunc celebrantis. Que tamen statuta in capitulo generali Assisii 1334 celebrato responsionibus allegatis supradicte novitates et ceremonie fuerunt revocate et ad antiquam formam omnia reducta.

Huius tempore generalis frater Rogerius Carini obtinuit locum sacrum montis Sion anno domini 1332 et extunc ibi in sancto sepulcro fratres nostri habitare ceperunt usque in hodiernum diem. Item anno 1334 22 die³ mensis Aprilis in civitate Sarai frater Stephanus de Ungaria post multa miracula Beatus Stephanus de Ungaria martirizatus.

Et papa Iohannes sequenti anno quarta die Decembbris anno pontificatus sui decimonono moritur et eodem anno Benedictus duodecimus^a de ordine Cisterciensium eligitur. Qui constituciones ordini fecerat generales et hoc propter novitates prefatas generalis prefati. Que constituciones in loco Cathurci anno domini 1337 publicate erant. Qui generalis per Boznam versus⁴ Ungariam pergens totam ab hereticis populatam ad principem illius provincie accessit et ipsum ad fidem convertit et post fratres ibi de diversis provinciis misit et loca suscepit. Et hodie dicitur provincia Bozne, prius vicaria dicta. Anno domini 1340 in Salmastro villa Saracenorum frater Gwilhelmus de An-

*Novi iitus et
statuta non fa-
ciunt pacem.*

*Loca montis
Sion etc. in
terra sancta
suscepta.*

*Beatus Stephanus de Ungaria
martirizatus.*

*Constituciones
Benedicti 12
emanaverunt.*

*In Bozna loca
suscepta.*

*Fratres marti-
rizati.*

¹⁾ W rek. Czar. p. 23a ustep ten od Frater wpisany między wiersze. ²⁾ Jag.

i Czar. p. 23a scriptam. ³⁾ potem przekreślone Apprilis. ⁴⁾ Tak Czar.

p. 23a, Jag. nie ma.

^{a)} 1334—1342.

Quomodo glozaverunt regulam tempore Iohannis 22 et Geraldii 18 generalis.

Tempore Iohannis XXII anno pontificatus eius sextodecimo in Avinione existente, (ut scribit Alvarus de planctu ecclesie libro II articulo 67) frater Geraldus de Aquitania generalis erat principalis glozator trium glozarum extortarum regulam destruencium. In una cartula pependit 14 sigilla ministrorum, partim || voluntariorum, partim timidorum, quam dictus generalis domino pape presentavit assistentibus multis cardinalibus ficte dicens, quod Nicolai tercii declaracio revocaretur, addens de testamento sancti Francisci, quod non deberent petere aliquam litteram in curia Romana etc. et quod declaraciones erant fratrum ligamina, quodque sine declaracionibus melius regula observaretur. Et glozaverunt in tribus punctis regule¹ sua auctoritate. Primo ibi in quarto capitulo, ubi dicitur: Precipio fratribus universis, ut nullomodo denarios vel peccuniam recipient per se vel per interpositam personam, quod istud per interpositam personam debet referri ad necessitates infirmorum et ad indumenta fratrum, unde glozaverunt, quod pro fratribus infirmis et indumentis fratrum peccunia bene poterat recipi in ordine per interpositam personam, quod expresse est contra illud regule, eo semper salvo, ut sicut dictum est, denarios vel peccuniam non recipient, sed ipsi dicebant scilicet per se sed bene per interpositam personam. Condicionem enim, quam legislator non adiecit, nemo adycere debet.

Glozaverunt eciam, quod nomine fratrum infirmorum intelligitur omnis infirmitas nedum corporalis sed eciam spiritualis, dicentes, quod pro omni necessitate corporali, que secundum eos vocatur infirmitas, poterat peccunia recipi in ordine per interpositam personam. Sed male et extorte glozaverant, quia secundum Hylarium intelligencia verborum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo est subiectus. Verba enim non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis sunt intelligenda extra c. intelligencia de verborum sermone. Vide ad hoc glozam notabilem c. Marchion 191.

Tercio glozaverunt decimo c. ibi, et ubicunque sunt fratres, qui scirent et cognoscerent, se non posse regulam spiritualiter observare etc. dicentes, quod poterant ministri in articulis regule dispensare, ut non servetur. Sed hoc est falsum, quod regula beati Francisci sanctissima omnia concedit corpori necessaria, sed non concedit peccatum, quod Deus odit sapientie 14 proverbiorum 6 eccl. XII, concedit enim tunicas secundum tempora et frigidas

¹) Tak Czar. p. 23b, Jag. nie ma.

regiones portare calciamenta in necessitate, equitare in necessitate et in infirmitate, frangere iejunia pro necessitate vel infirmitate, talis enim Deo manducat, sicut qui non comedit¹, qui enim necessitate iejunia frangit, calciatus vadit et equitat, ita servat regulam eciam literaliter, quia intellectualiter et secundum intencionem condentis, sicut qui discalciatus vadit, iejunat et pediat, || est ergo intellectus verus predicte clausule, qui scirent, se non posse regulam spiritualiter observare id est pure et perfecte in spiritu veritatis observare, ut quatuor magistri declarant.

Dominus enim papa predictus auditis prefatis, illustratus spiritu sancto, nolens predecessorum suorum declaraciones destruere, dixit generali predicto: Intellectus iste, quem in predictis capitulis das, extortus est et contra regulam et non credimus, quod de mille fratribus unus tecum in huiusmodi intellectu concordaret, cardinales autem assistentes concorditer glozas derisere, cognoscentes, ex qua radice processerunt.

Nam idem generalis videns, quod idem dominus papa Iohannes 22 in extravaganti: Ad conditorem canonum etc. incipiente inhibuerit, ne fratres Minores sub nomine Romane ecclesie aliqua mobilia petant ad eam spectantia sine apostolice sedis licencia speciali et in eadem revocaverit privilegium procuratorum datum per Martinum quartum^a et videns denique in alia extravaganti, que incipit: Inter nonnullos, eum declarasse, illud esse hereticum asserere pertinaciter, Cristum et apostolos nichil habuisse, credens domino pape placere, confecerat easdem glozas, nam ab eodem rubrum capellum expectabat. Et postquam non poterant destruere declaraciones, conati sunt aliquos articulos auferre ab eis, sed in hoc eciam succubuerunt, et anathematizati sunt a predicto domino papa. qui tales glozas servarent. Hec frater Alvarus quantum ad sensum, quia ipse ista prolixe ponit.

Anno domini 1341 in Amalech, civitate Saracenorum, frater Franciscus de Allexandria, frater Richardus de Burgundia, episcopus, frater Raymundus Ruffi, provincialis, frater Pascalis, Hyspanus de Victoria sacerdotes et frater Laurencius de Allexandria et frater Petrus Marcelli de provincia Provincie, layci, fidem constanter confitentes a Saracenis crudeliter interfici sunt. Eodem anno frater Ulricus de Aldechonis et Martinus de Had in ducatu

Glozantes regulam et glozas servantes excommunicati sunt.

¹⁾ od talis do comedit na boku z odnośnikiem.

^{a)} 1281—1285.

Fratres Vylne marfirizati a paganis. Litwanie provincie Bohemie in castro Vilna ab idolatris sacro martirio interfici sunt.

Hic generalis rexit ordinem quasi tredecim annis et anno domini 1342, in quo Benedictus duodecimus hac luce privatus est et eodem anno Clemens sextus^a ad culmen pontificatus assumptus, ab eodem domino Clemente sexto fuit in patriarcham Anthiocenum et episcopum Cathanensem idem scilicet generalis electus. Et instituit vicarium ordinis generalem fratrem Fortenarium, tunc regentem in conventu Avinioni, qui dicto fratri Geraldo Odonis in generalatu successit.

Fratres Observantes constricti meta quieverunt. Scribitur deinde in Registro ordinis, quod sub eodem generali Geraldo Odonis et sub successoribus suis videlicet || fratre Fortenario Vasallo, Gwyl- 51 helmo Farinerio, Iohanne de Bucco, omnibus provincie Equitanie, et fratre Marco de Viterbio provincie Romane fratres zelum observancie habentes, quieti et paci vacantes, propter supradictam plagam magnam scilicet fratris Michaelis de Cezena, fratris Ubertini et Fratricellorum de cetero se minime elevare presumserunt. Sed quilibet ipsorum, quantum in se erat, regulam pure observare conabatur, excepto quodam fratre sancto Iohanne de Wal-

Iohannes de Wallibus de pura observancia claret, inde Observantes incepserunt tandem frater Gentilis deinde frater Paulus de Fulgineo, libus, sacerdote, viro utique vita et sanctitate mirabili sancteque paupertatis zelatore precipuo, pro cuius zelo multa perpassus est eciam usque ad carcere. Qui tandem post supradicte plage quietacionem in suo zelo perseverans, Observari regulam secundum purum et litteralem sensum a generali ministro obtinuit, aspernumque locum de Pisquio seu de Brugliano apud collem Floritum provincie sancti Francisci pro se et aliquibus fratribus sociis suis elegit, ubi in observancia regule et maxima perfectione vixit. De quo modo vivendi consuluit fratrem Angelum Clarenum, qui cum fratre Gentile layco de Spoleto Neapolim profectus est. Noluit autem unquam se ab ordine separari, sicut ipse frater Angelus, sed, ut diximus, prefato in loco ab aliis corpore tamen separatus et in observancia, quoad vixit, permansit. Qui in loco tandem eodem a seculo migrans assiduis refusis miraculis. Post eius mortem minister provincie sancti Francisci cepit suos dictos discipulos de prefato loco Pisquie removere et ad diversa loca destinare.

Decimus nonus generalis ordinis fuit frater Fortenarius Vasalli de provincia Equitanie minister electus in capitulo Marsilie anno domini 1343, pontificatus domini Clementis sexti anno II. In hoc capitulo determinatum fuit,

^a) 1342—1352.

quod de cetero serventur constituciones sancti Bonaventure, aliquibus additis, tanquam ordinis fundamenta, aliis statutorum compilacionibus tam papalibus quam generalibus revocatis.

Eodem anno generalis recepit ad ordinem sancte Clare illustrissimam dominam Sanciam de Maioricis, Sicilie et Ieruzalem reginam, que ob fervorem paupertatis omnia mundana contemnens, in monasterio Sancte crucis de Neapoli sub prima et alioiore regula sororum sancti Damiani elegit domino, (nihil temporalium sibi relinquens), perpetuo famulari. Et in eodem monasterio usque ad ultimum vite sue terminum valde in Dei servicio profecit.

Constituciones
sancti Bonaven-
ture mandan-
tur observari
aliis omnibus
papalibus et
capitulorum re-
vocatis

Regina Minoris
caulinum (*ne*) et
Ierusalem sus-
cipitur ad or-
dinem sancte
Clare.

52 Anno domini 1345 in Quadro || sive Caro Babilonie Minoris frater Li- vius de provincia Francie pro fidei confessione gloriose martirio consumatus est. Eodem anno circa medium mensis Aprilis frater Iohannes de Monte Policiano provincie Tuscie in eodem castro martirio vitam finivit. Anno domini 1347 dictus frater Fortenarius, postquam quasi per sex annos in ordinis gubernacione perfecit, factus est per dominum Clementem VI archiepiscopus Ravenensis et postea patriarcha Gradensis, sepultus est Padue in ecclesia fratrum Minorum.

Vicesimus generalis minister fuit frater Gwilhelmus Farinerii de pro- vincia Aquitanie electus in capitulo Veronensi anno domini 1348 et ab inicio ordinis 141, presidente¹ domino Fortenario archiepiscopo auctoritate apostolica ut vicarius ordinis predecessoris sui dicti domini Clementis 6^{ti} anno VI. Anno domini 1352, ordinis autem 145, frater Gentilis, laycus, socius antedicti fratris Iohannis de Wallibus de Fulgineo provincie sancti Francisci et quidam alii magna devocione ducti et videns se et suos socios hincinde per diversa loca dispersos, supplicaverunt domino Clementi pape sexto, instantibus pro eis quibusdam viris notabilibus, ut eis aliqua loca ordinis concederentur, in quibus possint regulam ad litteram observare. Asse- rebant namque, quod communitas ordinis eam non² observabat, ut fuerat a beato Francisco tradita in sua puritate. Qui a dicto domino papa impe- travit, ut posset habere quatuor loca in provincia sancti Francisci videlicet Carceris, Brugiani, Heremite et montis Lucii supra Spoletum et quod pro quolibet fratres duodecim possint recipere vel de fratribus ordinis vel de secularibus undecunque venientibus, nullusque eos in hoc impedire valeat. Statimque fecerunt habitus parwos a communitate ordinis in mensura et figura

Frater Gentilis
laycus privile-
gium impetrata-
vit pro 4 locis.

¹) Tak Czar. p. 25a, Jag. presente. ²) na wierzchu.

difformes, quibus plures, simpliciter gradientes, adheserunt super tanta ordinis reformacione gaudentes.

Anno quoque domini 1354 (domino papa Clemente VI ab hac luce anno domini 1352 subtracto et in eius locum Innocencio sexto^a post paucos dies assumto) fuit Assisii capitulum celebratum. In quo iterum ordinatum est, quod servarentur ordinaciones sancti Bonaventure¹, quas idem generalis² misit per omnes provincias ordinis et ab eodem Gwilhelmo Farenerii nomen acceperunt et vocantur, quamvis in eis nichil posuerit de suo.

In quo capitulo fratres tantam scissuram³ ordinis ex supradicto privilegio per fratrem Gentilem impetrato formidantes, et quod in consistorio || domini 53 pape exponerentur ordinis defectus, et attendentes pericula et dispendia ex illo privilegio wentura, et quod communitas ordinis in curia domini pape contra ipsos totis viribus litigaret, dictus generalis prudenter attendens, quod talis disceptacio de observancia regule poterat esse, ut alias fuerat ordini scandalosa, aliam tuciorem viam dilacionis elegit. Cum vero certis relacionibus vel informacionibus per dictum generalem repertum fuerat, quod quosdam suspectos de heresi susceperant, quamvis ipsi essent ab eorum erroribus elongati, sed eos ad convertendum reciperent ad domum, lectum et cibum et eos obstinatos cernentes a se abycerant, tamen quia istud⁴ non revelaverant factum eorum habitum est suspectum, quamvis ipsi haberent zelum Dei sed non secundum scienciam.

Anno domini 1355 dicto generali laborante et domino Egidio de Hispania, tituli sancti Clementis presbitero cardinali, qui tunc legatus in Italia erat, favorem dante, incarcерato dicto fratre Gentili cum duobus aliis fratribus dicte congregacionis de mandato dicti domini cardinalis legati, dictum privilegium eorum fuit per dominum Innocencium VI totaliter revocatum, reliqui vero socii fratris Gentilis propter incarceracionem suam et mortem sanctissimi patris Martini de Fulgineo, qui temporibus illis occubuit, in quibus mirum in modum confidebant, desiderio suo se fraudatos conspicientes, paulatim ad communiteatem ordinis⁵ redierunt.

¹⁾ Zamiast ustępu od in quo do Bonaventure znajdującego się w Czar. p. 25b ma Jag. tylko in quo iterum constituciones sancti Bonaventure. ²⁾ Tak Czar. p. 25b, Jag. nie ma. ³⁾ potem przemazano non ferentes. ⁴⁾ po tem przemazane ordinis. ⁵⁾ po tem przemazane Minorum.

Illo namque tempore magna fuit commocio ordinis per omnes fere provincias. Multi enim perfecti viri et zelum habentes regularis observancie, secundum predictam formam fratris Gentilis in heremitorii et conventibus viriliter agebant pro observancia regulari, optantes vivere iuxta prefatam formam. De quibus inter alios erat frater Angelus de Monte Leoni, qui multa percessus est et usque ad carceres.

Et tunc temporis inventi sunt multi Fraticelli heretici ecclesiam et communitatem ordinis damnantes, contra quos in Italia tam dominus legatus quam dictus generalis inquisitores ordinis miserunt contra eos, multi fuerunt fugati et puniti secundum canonicas sanctiones. Anno domini 1356 is generalis per dominum Innocencium VI papam sanctorum Marcelini et Petri factus est presbiter cardinalis, permansit autem vicarius ordinis usque ad electionem successoris et rexit ordinem novem annis.

Vigesimus primus¹ generalis frater Iohannes² de Bucco³ magister de provincia Aquitanie electus in capitulo Barchinonensi 1357 celebrato, 54 pontificatus domini Innocencii sexti anno quinto. || Anno domini 1358 tempore vernali fuerunt pro fide catholica martirizati in Cadro frater Nicolaus de Monte Corbino et frater Franciscus de Terra Laboris. Eodem anno dictus generalis in conventu Belue provincie sancti Bonaventure decessit et predictus dominus frater Gwilhelmus, cardinalis, factus est per dominum Innocencium sextum vicarius ordinis, qui statim precepit per totum ordinem sequenti anno in conventu Ianue capitulum generale congregari pro electione futuri generalis ministri.

Eodem anno, dicto domino cardinali ordinem gubernante, preclarissime nobilitatis princeps dominus Petrus de Arragonia, infans, filius condam regis Aragonie et domine regine, sororis sancti Ludovici, episcopi, divina revelacione premonitus, ordinem cum devocione et multorum admiracione intravit.

Eodem anno quidam archiepiscopus Armachanus, primas Ibernie, Avignon in pleno consistorio multa proposuit contra religiosos mendicantes a eorum status et privilegiiorum eorum eis concessorum abusus, inter que plurima fuerunt: Primo, quod mendicitas voluntaria ad vitam propter Cristum assumpta erat culpabilis, illicita et damnosa; item, quod Cristus nunquam mendicaverit nec mendicare consuluit. sed prohibuit; item, quod mendicare

Dominus Petrus, infans, filius regis Arragonie ordinem intravit.

Armachanus contra ordinem insurgit archiepiscopus.

¹⁾ Słowo to na zmazanem generalis. ²⁾ Słowo to nad zmazanem Marcus.

³⁾ Słowo to dwa razy napisane, pierwszy raz nad zmazanem Viterbo.

voluntarie est contra ius nature, divinum et humanum; item, quod nec¹ Franciscus nec Allexius voluntarie mendicantes hoc fecerunt ut prudentes et perfecti, sed tamen quia devoti erant; item, quod Cristus solus, in quantum homo fuit, dominus verus temporalis omnium verum solum Ade in statu innocencie successit, verum quia omnes res temporales possessoribus invenit occupatas, noluit cum possessoribus litigari; item audire confessiones erat contra mendicancium statum nec privilegiis ad hoc datis uti poterant sine sue anime detimento; item quod in sola parochiali ecclesia, nisi in casu necessitatis, erat confessiones licitum audire; item, quod confessi religiosis mendicantibus tenebantur eadem petere semel in anno suo curato iterum confiteri, et si non ad obtainendum absolucionem saltem ad observandum statutum scilicet omnes utriusque sexus; et ista omnia et alia multa per Angliam predicavit.

Tandem dominus Innocencius papa prefatus dedit quatuor cardinales super hoc auditores. Tunc religiosi contra ipsum proponunt, eum dixisse multos errores et in fide suspectos et illa frequenter replicasse et quibus adherens tanquam hereticus et || per consequens excommunicatus. Et sic ab⁵⁵ ecclesia repellendus debeat iudicari. Tandem datis hincinde multis libellis, negotium prolongatur. Tandem idem generalis post annum moritur et

vicesimus secundus generalis frater Marcus de Viterbio de provincia Romana electus in capitulo Ianuensi anno domini 1359 et tandem anno domini 1360 mortuus est supradictus Armachanus, religionum mendicancium magnus persecutor, iuxta promissionem factam sancto Francisco videlicet, quod non diu duraret ordinis huiusmodi iniustus persecutor. Et sic, quod dicebat contra mendicantes religiosos, fuit sine diffinizione alia relictum.

Tamen de mandato generalis frater Rogerius Connoc eundem tractatum quam Armachanus moritur. Chonnoe contra subtiliter confutavit. Cuius confutacionis sive defensorii principium incipit: Confessio et pulcritudo in conspectu eius, Armachani autem incipit: Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate². Qui tractatus communiter imprimuntur et pariter.

Anno domini 1366, XVIII die Septembbris (in Cristi pace quiescente Innocencio 6, qui obiit anno 1363^a et eodem anno ad pontificatum

¹⁾ *Na wierzchu później dopisane.* ²⁾ *na wierzchu dopisane.*

^{a)} Mylnie, umarł bowiem 12 Września r. 1362 a następcą Urban V wstąpił na stolicę apostolską 28 Września 1362.

Fraher Rogerius
Chonnoe contra
Armachanum
edidit defenso-
rium.

domino Urbano quinto assumpto)¹ dictus generalis frater Marcus factus est per eundem dominum papam Urbanum quintum tituli sancte Praxedis presbyter cardinalis.

Et anno sequenti congregatum est capitulum generale pro electione generalis ministri, sed tamen sciendum, ut scribit Regestrum ordinis, quod frater Paulus de Trineis de Fulgineo, qui erat de sequacibus predicti fratris Gentilis, cum eciam videret ordinem ad yma semper descendere, contra Conventuales clamare non cessabat, quapropter non paucas persecuciones ab eisdem sustinuit eciam usque ad verbera. Ex quo dum semel verberatum et male tractatum dominus Ugolinus², consanguineus suus, consiperet causamque intelligeret, eum de conventu extraxit et in quandam suam turrim abduxit, ubi hodie est monasterium sancte Clare, in quaquidem turri per aliquod tempus ipse frater Paulus permansit. Cum autem ibi provincialis minister adveniret³ necnon postea aliquo preterfluxo tempore veniente generali infrascripto,

vigesimus tercius generalis ordinis fuit magister Thomas de Bononia electus in capitulo generali, Assisi celebrato, anno domini 1369, ipse illustris simus dominus Ugolinus separatum || ab eis locum supradictum Brugiani pro fratre suo Paulo, consangwineo suo obtinuit, ut in eo cum quatuor vel quinque fratribus⁴ ab aliis separatus commorari posset. In isto quippe loco ipse frater Paulus diu mansit nunc solus, nunc cum uno socio, nunc cum duobus vel tribus. Et hoc propter loci asperitatem et vite austерitatem, quam tenebat, multi enim magno fervore incipiebant, sed pauci perseverabant. Tandem vero, divina operante gracia, alii robustiores animatique se fratri Paulo adiunxerunt, inter quos fuerunt supradictus frater Angelus de Monte Leone et Iohannes de Stronkonio, ambo predicatores et viri sanctissimi.

Qui sic cum eo viventes suumque propositum immittantes, usque in finem simul perseveraverunt adeo, quod, gracia opitulante divina, propter suam perfectam vitam ceperunt et alii quam plurimi ad ipsum venire suntque multiplicati. quod alia loca recipere necessarium fuit. Unde non multo interyecto tempore usque ad undecim loca creverunt.

Quorum magnum fervorem audiens papa Gregorius undecimus^a, per suam bullam omnibus fratribus in dictis⁵ undecim locis habitantibus, fratri Paulo

Frater Paulus
de Fulgineo
principium au-
tum reformatio-
nis Famile
sancti Fran-
cisci

Locus Brug-
iani est prin-
cipium refrac-
cionis Famile.

¹⁾ na boku dopisane. ²⁾ na boku dodane. ³⁾ Tak Czar. p. 27a, Jag. ma
deveniret. ⁴⁾ Czar. p. 27a, Jag. nie ma. ⁵⁾ potem premazane locis.

^{a)} 1370—1378.

Prima bulla
Observantibus
datur.

dicto subiectis, plenariam indulgenciam concessit. Et hec fuit prima bulla a summo pontifice Familia concessa. Quequidem Familia paulatim succrescens, plurima hincinde loca recepit et presertim in Romana provincia in partibus Reatinis, deinde in provincia Marchie.

Eodem anno 1369 duodecim fratres in sacro monte Sion capti per Saracenos cum multis Cristianis in effecti sunt. Quorum mortis causa fuit rex Cipri, qui receperat Allexandriam, Saracenorum famatissimam civitatem. Item eodem anno in Ungaria, civitate Budzyn passi sunt pro defensione fidei quinque perfectissimi fratres videlicet: frater Anthonius de Saxonia, vir ignite (*sic*) eloquii (*sic*) magnique raptus, frater Gregorius de Tragurio provincie Dalmacie, profundissime humilitatis, magnus zelator fidei, frater Nicolaus Ungarus, qui per decem et septem annos non comedit nisi semel in die post vesperas panem et aquam tantum, portando semper ad carnem circulos ferreos et loricam, omnes sacerdotes, ac frater Thomas de Fulgineo et frater Ladislaus, laycus de Ungaria, viri devotissimi et penitencie rigorose.

Anno domini 1372, || cum iam predictus dominus Urbanus quintus anno 57 domini 1370 in domino abdormisset ac Gregorius undecimus in locum eius successisset, predictus frater Thomas generalis minister factus est per eundem dominum papam Gregorium XI patriarcha Gradensis et sic fuit ab officio absolutus. Tempore prefati generalis dominus papa Urbanus quintus 1369 in octava Pasce^a sanctorum cathalogo annotavit sanctum Elzearium, condam comitem Ariani in conventu¹ Apulie provincie cum habitu fratris Minoris tumulatum.

Sanctus Elze-
arius canon-
zatur.

Vigesimus quartus generalis fuit frater Leonardus de Giffono terre Laboris electus in capitulo Tholozano, anno domini 1373 celebrato. Ad quod capitulum dominus papa Gregorius XI, precipuus pater et dulcis amicus ordinis², misit bullas multum favorabiles et utiles toti religioni, que habentur in libro dicto: Fundamenta trium ordinum et in Speculo Minorum. Qui generalis, ut dicit Regestrum ordinis, anno domini 1374 ad provinciam sancti Francisci se transferens, supradictum fratrem Paulum de Fulgineo in suam reparacionem confirmavit gwardianumque heremitorum per suas litteras instituit VIII Iulii. Qui predictus pontifex anno domini 1378 pontificatus sui anno octavo obdormivit in domino. Et sub isto generali et pontifice

Dominus Gre-
gorius undeci-
mus fratribus
favorabilis.

Frater Paulus
gwardianus in-
stitutus.

Mors Gregorii
XI et tunc sci-
sma.

¹⁾ Potem przemazane pro... ²⁾ Tak Czar. p. 28a, Jag. nie ma.

^{a)} 8 Kwietnia.

Gregorio XI finitur Cronica ordinis, que communiter habetur in locis provincie nostre.

Mortuo¹ prefato ministro in scismate, constitutus est frater Iohannes Roca generalis vicarius ordinis usque ad electionem ministri generalis.

¹) Cale to opowiadanie zaczynały od słów Mortuo prefato aż do involutus erat z wyjątkiem krótkiego ustępu od: factum est scisma in ecclesia... aż do in ecclesia contra huiusmodi, znajduje się w ręk. Czar. na karteczce włożonej pomiędzy kartą 28 i 29, ponieważ zaś opowiadanie to, miejscami nawet w równobrzmiającej formie, znajdujemy także w ręk. Kr., więc okoliczność ta nie zdawałaby się na pierwszy rzut oka przemawiać za wypowiedzianem we wstępie twierdzeniem, że ręk. Kr. jest więcej zbliżony do ręk. Czar. aniżeli do рук. Jag. to jest, że jest więcej zbliżony do ręk. Czar. w pierwotnym jego stanie, zanim znajdującej się w nim poprawki i dopiski zostały uszkodzone. Z tym jednakże ustępem później dopisanym, ma się rzecz inaczej, aniżeli z innymi dopiskami w ręk. Czar., albowiem ustęp ten został napisany właśnie na podstawie mniejszej redakcyi, widoczną bowiem jest rzecz, że autor opisując w obszerniejszej redakcyi podług innych źródeł powszechnie dzieje zakonu, które w mniejszej mali tylko uwzględnił, nie zaglądał, zwłaszcza z początku, równocześnie do tej ostatniej, lecz dopiero później spostrzegłszy się, wsunął następnie do tekstu obszerniejszej redakcyi ustęp ten odnoszący się do schizmy kościelnej a przedwyszystkiem do spraw czeskich, przyczem jednakże w pierwotnym opowiadaniu niejedno przedstawił, skrócił, inne opuścił, jak sprawy polskie a miejscami odmienił, nie zawsze atoli dość szczerliwie, jak np. gdy mówi w obszerniejszej redakcyi o ucieczce Husa z Anglii; dlatego też podajemy odnośny ustęp z ręk. Kr. p. 6 et seq. dla związku w całości: His enim Gregorius undecimus, qui octo annis laudabiliter pre-fuit ecclesie, eo mortuo scisma oritur in ecclesia horrendum fere per quadraginta annos continuatum scilicet usque ad Constanciense concilium, ubi electus est in papam Martinus quintus. Illo enim tempore intermedio, cum communiter duo pape et aliquando tres fuere doctissimi et conscienciosi viri, quis esset verus papa et cui adherrendum, non valuerunt discernere. Quare illo tempore in ecclesia Dei multa mala pullulaverunt. Hereses enim perverse illo tempore incepérunt scilicet Iohannis Vicleff in Anglia et Iohannis Hus in Bohemia et Ieronimi de Praga, que multos infecerunt. Et eciam heresis Adamitarum vel Pycardorum in Bohemia, sed statim ab hereticis extincta fuit; erat enim nimis grossa et inverecunda, nam nudi incedebant et indiferenter cum feminis luxuriabantur. Et hec heresis usque hodie non desiit, sed augetur. Tandem Iohannes Hus in Constanciensi concilio convictus igni traditus est. Ieronimus autem uti in processu Constanciensis concilii errori abrenunciavit, sed tamen postmodum in eandem relapsus est. Iohannes autem Vycleff morte naturali decessit, sed circa annum domini 1480 in concilio Romano condemnatus una cum libris suis exhumatus ignibus traditur uti in processu dicti concilii. Sic et in religione nostra innumerata mala contra regulam sanctam moresque bonos robur accipiunt, remissius agentibus

Gerentibus autem se pro papa duobus, ut infra dicetur, quorum unus, (ut scribit Anthonius in 3a parte Historie lib. 14 cap. X, similiter et Fascicularius

hiis, qui regunt et multitudine in procliva tendente, sic quedam morum animorumque sentes succrevere in dies, ut iam pene tota ipsius regule observancia anichilaretur, proprietates locorum, peccuniarum contrectaciones, obediencie contemptus, castimonie abusus ac edificiorum sumptuosa erectio prostracionem pariebant. Et licet hec fuerint ab initio religionis in aliquibus paucis, tamen post tempora Iohannis 22. magis invaluerant prefata. Postque mortem felicis recordacionis Gregorii XI (ubi scisma incepit), fere totus ordo hiis involutus erat, hac de causa, quia non erat disciplina in ecclesia contra huiusmodi. Mortuo namque ministro generali XXIIII. Leonardo de Gyphono in prefato scismate, constitutus est per eum frater Iohannes Rocca vicarius generalis secundum consuetudinem ordinis usque scilicet ad electionem futuri generalis. Gerentibus autem se illo tempore duobus pro papa, quorum unus (ut scribit Anthoninus in 3 parte historic tit. XIII c. x. similiter et Fascicularius temporum), || residebat Rome scilicet Urbanus VI. alias Avinioni scilicet Clemens VII sic eciam contemnentes obedire prefato Iohanni Rocca vicario generali, qui eciam fuit presens in Constancensi concilio, divisa est religio. Nam Gallici cum Hispanis et Anglicis adherentes Clementi elegerunt et habuerunt unum generalem et Italici cum Almanis, Ungaris et Polonis, adorantes Urbanum sextum, instituerunt alium generalem. Quare capite languescente et deficiente, consequens fuit membra viribus et officio destitui et subditos ab obediencia suorum superiorum recedere, ymo votorum suorum reguleque sancte observancia. Nam de nostris loquendo, illo tempore scismatis minister provincialis Bohemie et Polonie erat quidam Kmytha doctor de magna domo dominorum Polonie. Hic summus et acceptus erat in consilio apud regem Yagello Lythwanum, qui a. d. 1386 electus est in regem Polonie die dominica, que cantatur in ecclesiis: Exurge domine (23 Grudnia) et baptizatus est per Bodzatam archiepiscopum et imposuit sibi nomen Wladislaus. Idem duxit filiam regis Ungarie Hedvigim in conthoralem. Et illo tempore Lythwania fidem incepit accipere katholicam et aliqui ibi de nostris fratribus aduc Observantibus martirizati sunt et episcopi ordinabantur et littere eis date sunt a Gregorio XI, ut possint adducere ad obedienciam Romane ecclesie Ruthenos et alios scismaticos et infideles baptizare, et postmodum eiusdem prefate littere sunt confirmate per Martinum quintum et declaracione dubiorum exactissima munite, et cum hoc concessit eis, ut gauderent eisdem gracie inter scismaticos et alios infideles, quemadmodum fratres Boznenses. Primum privilegium incipit: Animarum periculis. Secundum: Letamur in domino. Declaracio dubiorum incipit: Miseracione divina Ganifredus. Privilegium confirmatorium Martini quinti incipit: Sacre religionis observancia, data Rome apud sanctum Petrum 3. Idus Iunii (11 Czerwca) pontificatus ipsius anno quarto. Bulle prefate habentur Leopoli ad sanctam Crucem. A tempore igitur prefati ministri provincialis cepit observancia regularis deficere in Polonia et Almania etc. Dicebat enim fratribus suis in visitacionibus et admonicionibus: Potestis aurum et argentum recipere pro calicibus et vestris

temporum), resedit Rome, alias Avinioni, sic etiam contemnentes fratres obedire prefato vicario Iohanni Rœca, qui etiam intererat concilio Constantiensi, divisa est religio: nam Gallici cum Hispanis et Anglicis adherentes

necessariis cum licencia. Et idem aiebat, quod prelati possunt dispensare super observancia regule et alia multa inconveniencia admittebat. Et sub eiusdem ministerio fratres Conventuales amiserunt magnam partem aree in Cracovia, nam protendebatur usque ad portam sub castro, ubi modo sunt lapidee canonicorum et domus circa ecclesiam Omnia Sanctorum et balneum. || Canonici enim, ubi domos edificarent, locum non habebant. Ideo voluerunt cum eis pacisci dando eis decimam in Coszycza et adiacencium villarum. Illi autem noluerunt, litteris se episcopi capituli et principis, qui aream dederunt, defendentes, tandem scilicet quodam dierum in actione existentes, prefatas litteras cum tribus sigillis simpliciter et inprovide coram capitulo ostenderunt. Quas recipiens in manus Czyolek, qui tunc fuit notarius capituli et post episcopus Poznaniensis et presens in concilio Constanciensi, cum videret eos importunos, omnia sigilla destruxit, dicens: Faciatis ergo, quicquid vultis. Sicque non habentes se quo defendere, lapidee ceperunt edificari per canonicos et sic et aream et decimas iusto Dei iudicio perdiderunt. Item eidem successit alter minister provincie, Stryczek dictus, qui etiam presens fuit in concilio Constanciensi. Et hic aduc magis relaxavit observanciam, quia dicebat, (ut fertur): non possum vos providere, ideo acquiratis vobis elemosinam, quomodo potestis et sic inceperant cum tabellis de domo in domum currere et sibi appropriare et alia multa inconveniencia faciebant. Hic autem minister, cum mortuus esset, aliquot centa florenorum legavit pro comunitate Cracoviensi et cuilibet fratri per florenum. Sicque decrescebant in observancia, quod modo iam eam aborrent, ymo et de ea audire detestantur. Quia autem ubique per provincias ordinis fere iam abolita erat observancia regularis, proinde factum est circa annos nativitatis domini 1400, ut aliqui zelantes domini ac unius sacre regule a beato Francisco tradite honorem cupientes totis viribus ipsam in primevam restituere puram observanciam, fervoris igne succensi, in ultramontanis multi, quorum caput fuit (ut arbitror) frater Nicolaus Radulffi, nam et ipse primus vicarius generalis ministri per Constanciense concilium erat constitutus, quamvis in eodem presens non erat, uti in bulla Constanciensi concilii, in citramontanis etiam aliqui, quorum caput et principium fuit frater Paulus laycus de Fulgineo in Italia, ceperunt regularem observanciam ab aliis semoti in quibusdam conventibus locellis sive heremitorii ferventer exercere, possessiones ac peccunias abiecerunt, iugo obediencie colla submiserunt, castimonie puritatem servantes, loca humilia ac paupertati consona, ut in predicto fratre Paulo patuit, erexerunt. Is enim, cum laycus esset ac dominorum Fulginei frater, videns beati Francisci regulam oblitterari a generali ministro fratrum suorum precibus obtenta licencia, ad heremitorium Brugliane diocesis Fulginatis cum aliquibus sui compotibus desiderii se transtulit pauperrimum || ibique oracionibus, vigiliis, ieiuniis, abstinenciis, paupertate, humilitate, nuditate pedum, ceperunt velut emortuam regule antedictae observanciam suscitare.

Clementi, elegerunt et habuerunt unum generalem, Itali cum Almanis, Ungaris et Polonis adorantes Urbanum, elegerunt et habuerunt alium¹ generalem, quare capite langwescente et deficiente consequens erat membris destitui et ab || observancia eorum ymo votorum suorum reguleque² observancia recedere, 58 viribus officioque destitui. Quo Gregorio XI defuncto factum est

scisma in ecclesia Dei, quod duravit quasi quadraginta annis ita, quod
 Gregorius XI et Martinus quintus^a tantum habebantur pro indubitatibus
 summis pontificibus. Fuerunt autem intermedii (*sic*) alii electi octo summi
 pontifices sub scismate prefato. Nam Urbanus VI^b vi vel metu anno do-
 mini 1379 fuit electus propter vim Romanorum, sed quia cardinales hoc
 metu fecerunt, non ex animo, fugientes in civitatem Fundorum, dixerunt,
 eum non esse papam et elegerunt loco eius dominum Robertum de Gebenis
 anno eodem, qui dictus est Clemens septimus³ et sic ortum est scisma pes-
 simum et adeo perplexum erat, ut eciam viri doctissimi non valuerunt dis-
 cernere, cui esset magis adherendum, et continuatum est cum gravi scandalo
 ac gravi iactura animarum propter hereses perversas et alia devia, que in
 illo tempore inceperant pullulari, eo quod non esset disciplina in ecclesia
 contra huiusmodi, quia in Anglia prius cepit dogma pessimum Iohannis
 Vicleff, qui post mortem e tumulo levatus auctoritate summi pontificis et
 convictus una cum libris et aliis sequacibus suis igne (ut heresiarcha) con-
 sumptus est videlicet in processu concilii Romani.

Clemens sextus
vel 7 in scis-
mate.

Hereses in An-
glia et in Bo-
hemia cepe-
runt.

Tandem Iohannes Husz discipulus eius fugiens ex Anglia in Bohemiam cum Ieronimo de Praga fere totam Bohemiam heresi infecerunt. Qui Iohannes et Ieronimus in Constancensi concilio condemnati combusti sunt⁴. Eciam tunc in Bohemia heresis Adamitarum consurrexerat, sed quia erat nimis grossa et inverecunda, nam nudi incedebant et indifferenter cum feminis luxuriabantur, per Taboritas extincti sunt.

Sic et⁵ religione nostra multa mala et contra bonos mores et regulam nostram emiserant. Et remissius agentibus is, qui regebant, multitudine

¹⁾ Tak Czar., Jag. ma unum. ²⁾ na wierzchu dopisane. ³⁾ Tak Czar.
 p. 28a, Jag. ma niewłaściwie sextus, na marginesie w obydwóch rękopisach stoi
 6 vel 7; autor dlatego nie wie, czy go nazwać szóstym czy też siódmym, ponieważ
 to był anti-papież (1378—1394). ⁴⁾ potem przemazane extunc. ⁵⁾ potem
 przekreślone regula nostra.

^{a)} 1417—1431. ^{b)} 1378—1389.

ad procliva tendente sicquidem morum animorumque sentes succrevere in dies, ut iam pene tota ipsius regule observancia anichilaretur, proprietates locorum, peccuniarum contrectaciones, obediencie contemptus, castimonie abusus ac edificiorum sumptuosa erectio, prostracionem pariebant. Et licet 59 hec erant ab inicio ordinis || in aliquibus paucis tamen, post tempora tamen Iohannis XXII magis involverunt prefata et post mortem felicis recordacionis Gregorii XI, ubi scisma incepit, fere totus ordo hys involutus erat.

Et ideo ab isto Urbano sexto usque ad Martinum quintum fuit dubium, cui adherendum, in quo eciam ordo noster dubitavit. Hic Urbanus sextus in-
stituit festum Visitacionis beate Virginis Marie secundum formam sanctissimi sacramenti propter materiam scismatis et impetrandam unionem meritis beate Marie Virginis.

Festum Visitacionis Marie instituitur.

Vigesimus quintus generalis fuit frater Ludovicus de Veneciis provincie sancti Anthonii, electus in capitulo Strigoniensi in Ungaria celebrato, anno domini 1380, tempore Ludovici regis et eius genitricis Elizabeth, Urbano papa 6 ecclesiam Dei ex una parte, et alio pontifice scilicet Clemente VI vel VII^a ex alia ecclesiam Dei propter scisma regentibus. Et tandem, ut dicit Registrum ordinis, huic Ludovico generali sub scismate

frater Petrus de Cassano in vigesimum sextum generalem provincie Pennensis electus et subrogatus est. Et istum generalem nec Bonifacius de Cena ponit nec auctor Speculi Minorum.

Vigesimus septimus generalis Martinus de sancto Georgio provincie Ianue, electus in capitulo Padue generali, celebrato anno domini 1384, Urbano Papa in Italia et alio scilicet Clemente in Avinione existentibus. Qui omnes supradicti generales proxime fratrem Paulum in prefata sua separacione manere promittentes, reformationem huiusmodi, quoad Italicos cismon-tanos, confirmaverunt. Optinuit insuper prefatus Paulus a fratre Vylhelmo de Hast, provincie sancti Francisci ministro, auctoritatem recipiendi ad ordinem suosque fratres ad alias provincias destinare anno domini 1384 duodecima Februarii.

Recipiendi ad ordinem Observantibus pri-mum licencia datur.

In vigesimum octavum ministrum frater Henricus de Hast in capitulo Florencie celebrato anno domini 1387 electus¹ et ut tradit Anthonius in historiis Florentinus (*sic*), sicut pape erant duo, sic in ordine Minorum erant 60 duo generales. || Idem generalis Henricus eundem fratrem Paulum et Familiam

¹⁾ Tak Czar. p. 28b, Jag. nie ma.

^{a)} Vide supra p. 138 uw. 3.

Commissarius
primus super
Familiam datus
a generali mi-
nistro.

suam admodum fovit, quapropter in sequenti capitulo anno videlicet domini 1388 et ordinis centesimo octuagesimo fratrem Paulum supradictum supra devota loca provincie sancti Francisci, Romane et Marchie suum commissarium instituit. Deinde anno domini 1390 et ordinis 182 suam plenam ei dedit auctoritatem super fratres sibi subiectos, ut eos quomodocunque ad libitum transmittere posset.

2us commissa-
rius institutus
auctoritate mi-
nistri generalis.

Qui frater Paulus senio iam confectus et fere cecus effectus, coadiutorem ad regendam pauperculam Familiam fratrem Iohannem de Stronkonio ascripsit, ipsum dictorum locorum commissarium et visitatorem generalis auctoritate, qua fungebatur, instituit. Frater autem Iohannes de Stronkonio, predictus commissarius, auctoritate accepta, cum fratre Angelo de Monte Leone ad provinciam Tuscie pergens, ibidem in Fessulano monte prope Florenciam primum locum suscepit. Deinde alium in eadem provincia videlicet sancti Processi, in quo frater Angelus, eius socius, miraculis clarens, obdormivit in domino. Cum autem extremum diem clausisset memoratus pater sanctus frater Paulus in civitate Fulginei, frater Iohannes de Stronkonio iam dictus super devota loca et Familiam¹ per fratrem Anthonium de Piretro 29. generali vicarius pri-
mus a generali
ministro insti-
tuitur.

ralem ministrum vicarius institutus est. Quam profecto Familiam usque ad annos 1420 et ordinis 212, vel citra, sanctissime rexit eamque ubique admodum ampliavit.

Sanctus Ber-
nardinus ad oi-
dinem suscipi-
tur.

Vigesimus nonus minister generalis fuit magister Anthonius de Piretro electus in capitulo generali, Argentine celebrato, anno domini 1407 sub scismate tamen. Et² post optimum finem sancti patris Iohannis de Stronkonio exemplis prefatorum fratrum de Observancia ac desiderio melioris profectus accensi nonnulli, e quibus unus fuit illa lucerna ardens frater scilicet sanctus Bernardinus de Senis, qui 22. sue etatis anno cum magna devocione et iubilo ac tocius civitatis Senarum admirabili commocione habitum fratum Minorum suscepit anno domini 1402. || In cuius Bernardini suscepctione consultor eius et receptor frater Iohannes Ristorii Senensis, (qui ante triginta annis in Bozna contra hereticos detractavit), spiritu propheticō predixit, quod

¹⁾ Potem przemazane usque ad annos domini. ²⁾ W Czar. ustępu ten aż do wzmianki o trzydziestym generale znajduje się na wklejonej karteczce pomiędzy l. 28 i 29; ustęp ten, który prawie od samego początku, bo od słów desiderio melioris profectus aż do końca brzmi prawie tak samo w Kr. p. 9, dostał się niewątpliwie w taki sam sposób, jak ten, o którym wyżej (p. 135) mówiliśmy, dopiero później do tekstu.

ordo noster tam diu talem receptionem, ex qua tantus fructus appareret et tanta exaltacio ordinis, non fecit, quanta et qualis de receptione huius Bernardini in paucis diebus sequetur. Nam revoluto anno eadem die beate Marie Virginis Nativitatis^a devotissime professionem fecit et revolutis duobus annis missam novam cantavit et predicationem novellam de beata Virgine devoutam fecit.

Ad hos ergo fratres Observantes de conventu Senensi frater Bernardinus se transferens, in paucis admodum diebus multa loca impleverunt, cum tamen in receptione eius ad ordinem centum et triginta fratres Observantes regule viginti loca inhabitantes parwla in Italia vix existerent. Nam in eodem aduc scismate auctoritate Gregorii duodecimi circa annum domini 1406 locus sancti Pauli Bononie in monte apud eandem civitatem per fratrem Iohannem de Stronkonio est susceptus, uti in bulla plumbea in zacristia dicti loci Bononiensis posita. Et eodem anno apud Farariam locus Spiritus Sancti per eundem receptus est fratrem. Suberant tamen tunc ministrorum generalium regimini eligentes ex se dictorum ministrorum vicarios et auctoritate ministri generalis ipsum vicarium generalem¹.

1) Po tym usteplie nastepuje w Kr. p. 9 dlugi traktat o poczatkach zakonu obserwantow a poniewaz z opowiadania tego tylko niektore krotsze usteupy i zdania porozrucane sq w obszerniejszej redakcyi (Jag.) na str. 62, 64, 66—72, wiec podajemy je tutaj w calosci: Unde beatus Bernardinus fuit primus vicarius ministri generalis ab eo in provincia Tuscie institutus, qui in officio existens, sua predicatione ferventi multos ordini fratres aggregavit. Tota autem istorum vicariorum tam generalis quam provincialium auctoritas ex mera dependebat ministrorum voluntate. Ipsi enim ammovere, subrogare, artare, punire et visitare illos poterant; nulla enim aduc erant muniti gracia papali usque ad annum domini 1443. Sed sub ministrorum Conventualium dictione fratres nostri cismontani, ut infra patebit, manserunt. Crescentibus autem his numero et meritis, mali (ut consuetum est) ceperunt illis invidere. Quare Conventuales se ad papam Alexandrum V contulerunt; is enim fuit de ordine fratrum Minorum Conventualium, prius vocatus magister Petrus de Candia. || Qui litteras favorabiles ipsis Conventualibus contra Observantes dederat a. d. 1410. Tunc enim temporis erant tres pape. Sed postmodum eius littere in Constanciensi consilio sunt revocate. Racione quarum litterarum multimodas molestias illi Observantibus, ut eos perturbarent, inferebant. Hoc autem contingit primo in ultramontanis partibus. Unde hii pacem pectoris habere volentes, ad sacrum Constanciense concilium (vacabat enim tunc sedes) suam exposuerunt voluntatem ac ut remedium adhiberetur salutare, pecierunt instanter. Sacrum igitur concilium, quantum ad ultramontanis

^a) 8 Wrzesnia.

Tricesimus generalis fuit frater Antonius de Massa, qui scismate ablato et in concilio Constanciensi pro unita ecclesia sub Martino quinto^a creatus

tanos salubre adhibuit remedium, quoad tres provincias scilicet Francie, Burgundie et Turonie. Illi enim fratres ultramontani iam habebant citra duodecim claustra, et primum erat Mirabello Pictaviensis diocesis, quod claustrum eciam cum aliis Constantiensi concilium e potestate generalis ministri exceptit, quod celebrabatur anno domini 1415. Ordinavit ergo concilium per reverendissimos patres et dominos vide-licet Iordanum de Ursinis Albanensem et protectorem ordinis et Petrum sancti Crisogoni presbiterum, Camaracensem, s. ecclesie Romane cardinales et religiosum virum fratrem Iohannem Rocca, vicarium ministri generalis, una cum aliis fratribus magistris ex una et fratres duodecim conventus Observantium representantes, qui eciam erant duodecim parte ex altera. Et primo statutum erat, quod ipsi fratres eligant ex se unum fratrem in provinciis prefatis provincialem vicarium, qui presentetur in scriptis ministro provinciali. Qui vicarii postea eligant una cum discretis sibi vicarium generalem, qui eciam presentetur ministro generali per litteras, qui, si infra triduum non confirmaret, extunc auctoritate consilii est confirmatus. Et pro prima vice per concilium generale electus est in vicarium generalem frater Nicolaus Radolfi, quem prefati vicarii possint deponere, cum necesse fuerit, et quem minister generalis possit visitare in propria persona. Similiter provinciales ministri provinciales vicarios visitare possint et punire de consensu maiorum illius loci, in quo fuerit hec visitacio. Item quod auctoritas eius non exspirat per mortem generalis ministri vel depositionem. Item quod possint vicarii conventus recipere provinciarum earundem cum assensu fratrum senioris partis in eisdem existencium, et quod possint Conventuales ire sine omni licencia ad Observantes et se eis subdere. Sed inde non possint exire sine speciali licencia vicarii et ceteris. — Que vide in decreto originali, quod habetur in provincia nostra in Libro patris vicarii, et supra in Sermone sumatim usque ad XII puncta. Et finaliter || revocat litteras predictas datas Conventualibus contra Observantes Alexandri V. Principium decreti prefati incipit: *Sacra-santa sinodus Constanciensis.* Data Constancie kalendis Octobris anno domini 1415.

Ablato igitur scismate et unita ecclesia sub Martino quinto, electus fuit in generalem ministrum vigesimum quintum frater Anthonius de Massa, doctor theologie et predictor eximus. Postmodum autem Martinus quintus decretum prefatum Constantiensi concilii confirmavit post quinque annos, circa a. scilicet d. 1420, eo quod Conventuales, molestias inferentes Observantibus dicebant false tamen, eum illud revocasse et quod subderet eos generali ministro, sicut fuit ante tempora Gregorii pape undecimi. Ideo revocavit omnes gricias prefatis litteris contra decretum Constantiensi concilii impetratas. Privilegium incipit: *Romanum pontificem.* Data Florencie nonis Maii pontificatus eius anno III°. Post hec, dum illi ex favore concilii in observancia regulari multum proficerent, in diversis mundi partibus et provinciis

^{a)} 1417—1431.

fuit, qui, multum relaxatus, ordinem relaxavit et bonis fratribus sui status observatoribus et zelatoribus contrarius fuit et sub eo sequens ordinis (quoad

diversi diversimode vivere inceperunt. Ex qua diversitate plurime contenciones et scandala maxime in predicationibus, ut scribit Franciscus de Savona, generalis, in reformacionis formula, postea Sextus quartus vocatus, velut quod Iohannes ewangelista est filius naturalis Marie virginis, ex illis verbis: Ecce filius tuus, argumentum accipientes, item de paupertate Cristi et modo vivendi; ideo prefatus generalis tales subicit pene predicatores, si contra fecerint, ut per biennium vel triennium officio predicationis sint privati. Similiter in discursibus de claustro in claustrum, mendacionibus sub nomine Observantium mendicando et ceteris multis.

Quibus propulsatus Martinus quintus a. d. 1430 ordine labente ad infima, cupiens pyus pater ecclesie ad pristinum revocare et per totum mundum in regularem observanciam reformare, congregare fecit generale capitulum, in quo generalis 26 electus fuit reverendus pater frater Gwilhelmus de Cassali et prefatus generalis Anthonius de Massa depositus fuit, quia ordo nimis relaxabatur sub eo et translatus est ad episcopatum Massanum. In ipso autem capitulo per reverendissimum patrem dominum et dominum Iohannem tituli s. Petri ad vincula presbiterum cardinalem ac sedis apostolice legatum, ad hoc specialiter missum pro facienda super hiis et aliis provisione ac tocius ordinis reformacione, facte fuerunt quedam constituciones, reformaciones et ordinaciones solennes de consensu et acceptacione tocius ordinis, quasque prefatus Gwilhelmus G. de Cassali coram prefato legato || solemniter iuravit et toto capitulo, se eas observaturum et alios ad observandum fideliter inducturum; et tamen infra duorum vel trium mensium spaciū dicti iuramenti absolucionem quesivit et a prefato Martino quinto obtinuit, cum tamen, dum iuravit, observare iurasset, eciam nunquam absolucionem querere, nec eciam, si obtineret, illa se absolucione usurum. Et processu temporis ab eodem Martino obtinuit, ut posset eius auctoritate alias constituciones facere miciores. Igitur in capitulo Bononiensi frater Mathias Dorink, (qui eciam contra Paulum Burgensem pro Lira replicas fecit), constitutiones prefata auctoritate conficit, quas conflatum super Martinianas nominat, ubi non modicum regule et omnibus declaracionibus papalibus derogatum est. Nam et hoc ipsum fratres ultramontani in concilio Basiliensi allegavere, dicentes, quod a capitulo Assisiensi prefato et a capitulo generali Bononiensi per quasdam ordinis constituciones decreto Constanciensi necnon beati Francisci regule ac declaracionibus apostolicis in corpore iuris clausis non modicum derogatum est. Hec et alia multa patent in bulla Basiliensis concilii eis data, de qua infra. Quare propter predictas constitutiones antedicta diversitas inter fratres renovabatur, et multa impedimenta unitati ordinis prestantur.

Demum interea papa Martinus V moritur anno pontificatus sui XIIII et Eugenius loco eius quartus Rome eligitur. Idem papa compaciens ordini volensque universalem ordinis reformacionem habere, eiusdem iuramenti absolucionem et quascunque relaxaciones alias per prefatum Martinum V. concessas revocavit et annullavit et prefatum generalem et ordinem ad observanciam omnimodam predictarum constitutionum

ultramontanos fratres) divisio inchoata fuit, et decretum Constanciense procuratum. Qui tandem Assisi fuit generalatu privatus honesto modo, quia

iterato obligavit sub penis in eisdem contentis, quas voluit omnes incurtere contrahientes ipso facto uti in bulla eius. Et quia in prefatis constitutionibus Martini V^{ti} in principio primi capituli dicuntur hec verba. Statuimus et ordinamus, quod omnes et singuli fratres Italici, Gallici, Hispani et Theutunici et quicunque alii per orbem terrarum constituti, obedire teneantur et debeant suis prelatis scilicet generali ministro necnon provincialibus ministri custodibus, gwardianis et quibuscumque aliis prelatis ordinis Minorum secundum regulam datis, non obstantibus omnibus et singulis privilegiis, concessionibus et indultis quomodocunque et qualitercumque in generali et in speciali in Romana curia et eciam in concilio Constanciensi vel alibi ubicunque concessis, que omnia et singula, in || quantum presentibus^a ob- 13 viant, cassamus, revocamus et nullius decernimus esse valoris, acsi nunquam concessa fuissent, horum igitur occasione verborum, que ibi in prefatis constitutionibus originalibus ponuntur, predictum decretum Constanciense et sua confirmacio cassate sunt. Unde Conventuales (quia virtus contraria est viciosis et sacrilegis exosa sanctitas et inimica castitas impudicis ac impiis pietas non ferenda) contra predictos fratres de Observancia iterum cuperunt insurgere ac multimodas non supportandas inferre molestias, non attendentes, quod in eisdem Martini constitutionibus in favorem talium fratrum de Observancia ponuntur hec verba in capitulo x circa finem, videlicet: Item, quod in eodem ordine aliqui fratres fuerint et sint excellentes in devocione huius professionis, ordinamus, quod tales sic viventes per prelatos suos bene tractentur et favorabiliter suis devocationibus nutriantur in suis heremitorii et locellis etc. Quia tamen constitutiones predicte fuerunt edite auctoritate Martini V^{ti} ac per eundem et Eugenium quartum eius successorem (de quibus infra dicetur) approbate, non poterant dicti fratres Observantes ultramontani tali statuto contraire. Plurimis tandem lacessiti iniuriis ac multimodis molestati perturbationibus, supplicantibus pro eis incito Carolo Francorum rege ad (*sic*) plurimis aliis principibus ad sacrum Basiliense concilium recurrerunt, beatissimo tunc papa Eugenio quarto sedente exposcentes, ut in hiis adhiberetur remedium salutare. Quando sacrum concilium prefatorum regis, principum ac fratrum supplicationibus inclinatum adhibit remedium in sessione publica volens e medio scandala tollere. Anno igitur 1435 confirmavit decretum Constanciensis concilii per prefatas constitutiones Martini V^{ti} revocatum, quod sic incipit: Sacrosancta synodus generalis Basiliensis etc. Et hoc concilium voluit facere universalem reformationem ordinis, sed aliis negociis prepeditum, id facere nequivit. Nam per idem concilium fuit papa Eugenius depositus circa a. d. 1439 et eodem anno Felix nonus est electus. Et causa fuit satis nova, quia noluit, ut dicebatur, obedire concilio Basiliensi. Nec eciam servavit decretum concilii Constanciensis, assens, e contra debere fieri. Ideo oritur grandis altricacio scribencium de hac materia pro et contra. Nam una pars dicebat, concilium esse super papam, alia pars e contra, quod papa est super concilium. Tandem mortuo Eugenio cessit Felix prefatus

nimirum ordo sub ipso relaxabatur, ex privacione generalatus fuit ad episcopatum Massanum translatus.

Nicolao quinto. Hec scripta superius de reformacione tamen 3 tantummodo provinciarum fratrum ultramontanorum intelliguntur scilicet || Francie, Burgundie et Turonie.

Quomodo autem provinciis fratrum cismontanorum privilegium reformacionis et segregacionis a Conventualibus datum fuerit et qua de causa, sciendum est. Cum enim, ut supradictum est, reverendissimus Gwilhelmus de Cassali generalis minister impetraret sui iuramenti absolucionem et ab ordinis reformacione, que in ipsis constitutionibus innuitur, desiit et cum nihilominus ipse et totus ordo per Eugenium quartum obligatus ad eorum observanciam minime curaret et ad pristinam vivendi diversitatem in diversis partibus mundi fratres redirent et plurima ex hoc scandala per mundum oriri ceperant, considerantes sanctus Bernardinus et beatus Iohannes de Capistrano et pater Nicolaus de Ausmo, tunc vicarius primus generalis ministri certeque patres penes in ipsis constitutionibus et maxime contra prelatos inflictas puta privacionem actuum legitimorum et officiorum tocies repetitam, coacti stimulo conscientie necesse habuerunt ad Eugenium quartum pro habenda super hiis provisione recurrere. Qui perspiciens animarum periculum et tocios ordinis reformacionem quodammodo impossibilem, providit familie Observantium per breve apostolicum de vicario generali, qui fuit primus et prima vice ab eo institutus sanctus Bernardinus in tota Italia, licet prius ipsum vicarium instituisse suum prefatus generalis, ut supra patuit. Pater enim Nicolaus de Ausmo, existens vicarius primus generalis ministri, fecerat declaracionem super regulam nostram in septem punctis pulchram, per brevem et bene per plures magistros sciencia rutilantes digestam et a protectore ordinis nostri domino Iuliano, presbitero sancti Angeli, per prius et deinde a generali magistro confirmatam. Et denique cum beatus Bernardinus generalis vicarius institutus fuisset circa a. d. 1438 in fine sui vicariatus, cum idem pater Nicolaus de Ausmo suus commissarius esset, eandem obtulit ei confirmandam declaracionem, qui eandem confirmavit a. d. 1440 apud locum Capriolle prope Senas Octobris VII et sigillo sui officii munivit, que declaracio hodie dicitur sancti Bernardini. Tandem cum fuisset mortuus, idem generalis Gwyllhelmus Eugenius, iterum volens reformacionem aggredi, fratrem Albertum de Sartiliano secundum vicarium generalem fratrum Observantium cismontanorum tocios ordinis instituit concessisque ei quibusdam facultatibus per bullas apostolicas generale || capitulum Padue convocavit, in quo, dum predicte facultates legerentur, omnes Conventuales clamaverunt: libertas, libertas et vi ipsum Albertum, arrepta sibi capsella bullarum, de loco capitulo ad conclavim importaverunt et ipso clamante, quod essent excommunicati, nihilominus ad electionem processerunt et electo magistro Anthonio de Rusconibus, Lombardo, ministrum provincie Mediolani in generalem ministrum 27, facta tamen magna dissensione in capitulo de electione ipsius inter fratres, cum multi declinarent ad eligendum prefatum fratrem Albertum, tandem ultraque pars Senas ad Eugenii presenciam venerint, qui visa Conventualium

Anno domini 1415 cum iam ordo noster, quia supradicti || Gregorii XI⁶²
tempore cum matre sua sancta ecclesia per triginta annos plures tribulaciones

rebellione, voluit dare generalem fratribus Observantibus per se, sed fratribus Famille recusantibus, ne fieret omnimoda divisio ordinis, tandem dispositione ipsius pape consilio et motu proprio magister Anthonius prefatus cum consilio et assensu plurium ministrorum ac magistrorum et aliorum multorum fratrum instituit duos vicarios generales cum plenaria auctoritate scilicet fratrem Iohannem de Capistrano supra cismontanos et fratrem Iohannem de Mamberto supra ultramontanos fratres de Observancia, quam institutionem idem papa confirmavit, que bulla incipit: Eugenius episcopus, servus servorum Dei ad futuram rei memoriam. Fratrum ordinis Minorum etc. Data Senis a. inc. dom. 1443 kl. Augusti, pontificatus eiusdem a. XIII. Beatus Iohannes de Capistrano dicebat Eugenio quarto: Si wltis ordinem reformare, auferte tria P ab eodem, id est peculium, peccunias et pueros. Tria eciam, ut ipse dixit, ordinem destruunt scilicet superbia prelatorum, protervia laycorum, discordia et immundicia clericorum. Ab hoc igitur anno super fratres Observantes potestatem limitatam habuit generalis minister in visitacione et correctione. Ante enim prefati fratres eismontani Observantes eligeant ex sibimet vicarios ministrorum et ex omnibus vicariis generalem, qui ministris suberant provincialibus et generali tam in correctione, visitacione, ammonicione, mutacione, suspensione quam in ceteris aliis. Et eodem anno beatus Iohannes de Capistrano fecit constituciones in conventu Alverne pro uniformi reformacione fratrum XXIIII. Septembris, pontificatus eiusdem pape a. XIII. Tandem sequenti anno scilicet 1444 sanctus Bernardinus ex || hac vita mi- 16 gravit ad dominum feliciter. Et deinde per secundam bullam idem papa disposuit, ut de triennio in triennium fieret electio duorum vicariorum generalium per electionem canonicanam. Principium eiusdem: Eugenius, episcopus etc. ad futuram rei memoriam. Ut sacra ordinis Minorum religio. Data Rome apud s. Petrum a. inc. d. 1446. X. kl. Augusti. Prefatas bullas et alias post enumeratas vide ad literam in Libro vicarii provincie Polonie et hanc summatim vide supra in Sermone de contingenciis religionis. In hac autem bulla Eugenii contenta continentur eciam in institutione generalis facta predictis vicariis, licet in hac sint aliqua mutata puta institucio in electione. Idem papa Eugenius eodem anno XVI kl. Ianuarii per aliam bullam motu proprio disposuit, ut fratribus Observantie cismontanis et ultramontanis omnia loca subsint, que inhabitabant tempore generalis capituli Montispessulani Mugalonensis diocesis proxime celebrati, et quod possint eligere vicarios provinciales, sicut eliguntur ministri provinciales et mandavit sub excommunicacionis pena, late sentencie, quam infra 15 dies contrafacentes incurront, ut fratres Observantie cismontani et ultramontani suis vicariis generalibus et provincialibus humiliter pareant, alias tales contrafacentes non possunt absolvi quam in mortis articulo constituti, nisi a papa, vicario generali vel provinciali. Privilegium incipit: Eugenius episcopus etc. ad futuram rei memoriam. Vacantibus sub religionis Observantie studio etc. Sub hac igitur provisione quiescente Familia per quatuordecim annos et multum proficiente

in deserto supradicti scismatis passus fuerat, non videns, cui adhereret, prospecta unione eiusdem ecclesie sacrosancte filii zelatores fideles eiusdem ordinis, qui iam in dicto deserto, ut ad terram promissionis observancie regularis transire possint, vires assumserunt per omnes provincias orbis universi vota sua domino integre solvere volentes, a conventibus ad heremitoria, penitenciam agentes, recedebant et in eisdem conventibus honeste vivere cupiebant, propter quod nonnullas persecuciones patiebantur, aliqui eorum molestias ferre non valentes, ut fratres ultramontani predictum

Constanciense concilium accesserunt, quos concilium sacrum, ut erat Spiritu sancto¹, qui afflictorum est consolator, congregatum, remedium apposuit, ut patet in tractatu sub eodem² concilio conscripto in Speculo Minorum. In quo concilio fratres observancie zelatores ab aliis divisi sunt et nominati fratres de Observancia. Qui ab eodem concilio in generalem vicarium fratrem Nicolaum Rudolphi receperunt; et hec sunt scripta de fratribus ultramontanis quoad tres provincias scilicet Francie, Burgundie et Turonie, qui iam tunc habebant citra duodecim loca.

Et primus erat Mirabello Pictaviensis diocesis, ubi per prius incepit observancia regularis, quem locum Constanciense concilium cum aliis locis a potestate generalis ministri excepérat. Et ut dicit frater Bonifacius de Cena in Firmamento trium ordinum, quod decretum fuit in Constancensi concilio, quod dicti vel alii Observantes, qui vivere vellent sub regulari obedientia (ut ipse Bonifacius dicebat), ministrorum in stricta observancia, hoc libere facere possent, paucis exceptis ibidem nominatis, propter quod multi conventus et fratres eiusdem observancie, veri status sui zelatores, tales exemptiones dicti decreti Constanciensis respuentes et sufficientissimis provisionibus³ regule

Nominati sunt
fratres de Ob-
servancia in
concilio Con-
stanciensi.

Excusat suos
Colletanos.

tempore Nicolai quinti, qui successit Eugenio, Felice nono cedente, magister Angelus de Parusio, tunc generalis minister vigesimus octavus, qui ante parum electus fuit, cum complicibus suis tentavit prefatam provisionem Eugenianam infringere. Sed dis-
cuso per quatuor magistros huiusmodi negocio, scilicet Eugeniane, an sit decens et consona, Nicolaus tandem prefatus omnia in suo robore perseverare decrevit, excom-
municacione tantum propter fugitivos suspensa. Ex qua suspensione multi perierunt et magna sunt perpetrata scandala. Idem eciam Nicolaus quintus circa a. d. inc. 1450
17 fratribus || nostris cismontanis concesserat privilegium, ut possint plantare Familiam observancie nowam in quibusdam regnis causis iustis et piis suum animum ad id concitantibus.

¹) *Potem przemazane* congregatum.

²) *potem przemazane* consilio.

³) *potem*

przemazane regule.

sue contenti sub regulari obediencia et cura ministrorum et custodum suorum remanserunt et infra; sic extunc dissensiones maiores in ordine usque ad capitulo generalissimum sub Leone || decimo pontifice¹ maximo oriri ceperunt, quibusdam uti volentibus talibus exemptionibus, quibusdam vero non.

Hec frater Bonifacius prefatus et alia morditiva scripsit contra fratres de Observancia amaro animo et odio eos habens, ut patebit infra, de suis anteminoricis et diversis controversiis eciam in consistorio apostolico, ubi et succubuit et tristis effectus Parisius mortuus est et in introitu hori sepultus. Et quia Colletanus erat, ab illo enim tempore cognomen Colletanorum acceperant sub ministris non reformatis se reformantes ex ea causa,

*Colletanorum
cognomen incep-
pit.*

*Colleta virgo
sancte Clare
reformatrix.*

quia quedam virgo, Colleta nomine, id est Nicola vel Nicolaissa, que multa loca reformavit in diversis provinciis Sancte Clare. Que virgo beata mortua est et sepulta in Gandavo, claret miraculis. Hanc pecierunt, ut ipsi fratres Colletani referebant et idem Bonifacius scribit, quatenus oraret, ut Deus sibi ostenderet, si salutiferum sit vivere sub obediencia regulari ministrorum vel viccarenium Observantium. Ipsa fertur respondisse, quod perfectior esset observancia sub ministris, quia regularis, quam sub viccariensis. Et sic multi recesserant ab Observantibus ad illos precipue in ultramontanis partibus in provinciis Parisiensi et sancti Bonaventure et aliis. Et ab illo tempore et virgine prefata cuperunt cognominari Colletani.

Hec ideo scripta sunt, ut, qui legunt Tria fundamenta trium ordinum prefati Bonifacii, sint cauti, nec omnibus fidant, licet multa alia bona ibi interseruerit. Similiter quando leguntur ultramontanorum fratrum scripta, ipsi nos vocant ultramontanos et hoc respective, quia respectu eorum sumus ultramontes, sic eciam fratres Italici eos scribunt ultramontanos eadem ratione. Nos Poloni racione loci sumus ultramontani, sed racione obediencie cismontani nominamur, quia² Italici plantaverunt provinciam nostram.

*Pro concordia
scribencium
de generalibus
ministris.*

Tricesimus primus generalis fuit frater Gwilhelmus de Cassali, qui sub Martino quinto et de voluntate ipsius in capitulo generali Assisii erat electus et longo tempore sub Martino quinto et Eugenio quarto^a ordinem rexerit. Et hic notandum est pro concordia scribencium. Quia Regestrum generale alias cismontanorum nostrorum ponit hic duos generales || ministros: primum nominat Angelum Salveto tricesimum generalem, qui post optimum finem sancti patris Iohannis de Stronkonio idem generalis Angelus Salveto in provincia

¹⁾ *Tak Czar. p. 29b, Jag. nie ma*

²⁾ *Tak Czar. p. 30a, Jag. ma qui.*

^{a)} 1431—1447.

sancti Francisci et Tuscie tamen **Sanctum Bernardinum in vicarium suum** instituit anno domini 1427¹. Familia siquidem Observancie adeo temporibus istis succreverat predicacione sancti Bernardini, quod ex precepto et ordinatione domini pape Martini quinti generalis ipse minister necnon et frater Anthonius de Mara tricesimus primus generalis, eius successor, super ipsam Familiam plures instituerunt vicarios, nam in duabus supradictis, que pluribus annis simul sub uno capite steterunt, institutus fuerat sanctus Bernardinus prefatus, in provincia vero Marchie et ceteris singuli vicarii instituti fuerunt. Hec sunt Registri verba.

Isti duo generales non scribuntur per Bonifacium de Cena in Firmamento trium ordinum nec per auctorem Speculi Minorum sicut nec 26 generalis Petrus de Cassano², qui erant ultramontani, ideo dicendum videtur, quod isti duo generales Anthonius de Massa 20 generalis et Vilhelmus de Cassali 21, fuerunt binomii, quia Anthonius de Massa dicebatur Angelus de Salveto, quem Registrum dicit vigesimum ut supra proxime et frater Vylhelmus de Cassali sit Anthonius de Marra, quem registrum ordinis dicit 21³ generalem aut isti duo, qui in Registro ordinis erant sub scismate ecclesie. Ideo non scribuntur inter generales per fratres ultramontanos, sed tantum per Registrum cismontanorum⁴, quia tunc maxime fratres de Familia multiplicabantur et implebant multas provincias, ideo Registrum ordinis specialiter illos nominat, quia sub prefatorum ministrorum presidencia (licet sub scismate) talia de fratribus contingerunt⁵, frater enim Bonifacius et auctor Speculi nichil vel pauca scripserunt de fratribus et aliis contingenciis tempore scismatis usque ad annum 1444. Registrum autem ordinis tam in scismate quam unita ecclesia sub Martino quinto semper procedit ordinate per annos domini computando, fratres enim ultramontani a Constancensi concilio 1415 impetraverunt habere vicarios, tamen nichil de aliquo specialiter scripsere, usque quo duo vicarii cismontanus et alter ultramontanus || sub Eugenio 65 quarto instituti fuere.

Regestrum autem semper procedit in suis contingenciis, unde dicit, **quod frater Nicolaus de Uzeno** post triennium sancti Bernardini vicarius fuit

¹) *Czar.* 30a ma 1421. ²) *Wyrazy od sicut do Cassano w Czar. p. 30a u spodu.*

³) *Zamiast dwudziestki ma być widocznie, gdzie jest mowa o generalach de Massa i de Cassali, trzydziestka. Czar. ma w tych miejscach także 20 i 21.* ⁴) *Zdanie to zaczyna się od Ideo w Czar. p. 30b u góry na brzegu.* ⁵) *od Ideo w Czar. p. 30b u dołu na brzegu.*

Fratres Observantie de heresi incusantur.

Tribulacio fratrum Observantum.

institutus et confirmatus per generales. Post quem successit Angellus de Civitella comittatus Arecii. **Quo tempore** apud Martinum quintum fratres Familie a Conventualibus tanquam heresi suspecti incusantur Romamque centum quinquaginta fratres et patres principaliores citati profiscuntur omnesque in conventu sancti Francisci trans Tiberim coadunantur et non sine timore vel merrore pontificis decretum prestolantur. Ut autem ordinate ab eis proposita per suos procuratores responderentur, beatissimum patrem fratrem Iohannem Capistranensem, omni scilicet perfectione fulgentem scientiaque preclarum, elegerunt, qui pro omnibus solus responderet.

Una quippe dierum coadunati simul ante tres reverendissimos cardinales ad hoc per pontificem ordinatos, quidam ex Conventualibus episcopus, veste Francisci, non operacione vestitus, surrexit, qui per tres horas turpia et horenzia contra pauperculam Familiam eructavit. Frater vero Iohannes, cum omnia et singula maledicta tenacissima memoria perstrinxisset, genu flexus. se cum ceteris fratribus audiri, humili sermone depositit. Quo quidem cum difficultate obtento, ad episcopi argumenta et conclusiones et sentencias, divino afflatus spiritu a Deo, respondit, quod omnes non sine grandi admiratione falsa contra Familiam prolata¹ omnia preterita cognoverunt, qua propter cardinales omnibus silencium imponentes, pacem inter utramque partem confecerunt, veri autem Francisci filii gaudentes et exultantes ad propria reversi sunt.

Cum autem integritatem et perfectionem fratrum Familie idem pontifex² novisset et altricacionem inter Conventuales sedare cuperet, et maxime quia Conventuales in dies laxius vivere cognoscebat, totum ordinem reformare curavit. Ad cuius negotii execucionem a multis fratribus tam de Conventualibus quam de Familia animatus et confortatus fuit et precipue a beatissimo patre fratre Iohanne de Capistrano, qui unitatem et reformacionem tocius ordinis nimium cupiebat, quapropter summus pontifex reformacionem et coadunacionem huiusmodi || reverendissimis cardinalibus in consistorio 66 proposuit, qui omnes eam una voce laudantes, omnino fiendam dixerunt.

Igitur summus pontifex de assensu omnium cardinalium et ministrorum precepit reverendissimo domino Iohanni, tituli sancti Petri ad Vincula presbitero cardinali, ut tempore debito Assisium cum plenaria auctoritate et potestate se transferat, reformacionem prefatam ad effectum perducturus.

¹⁾ na boku dopisane.

²⁾ te dwa słowa na boku z odnośnikiem.

Qui preceptum huiusmodi adimplere cupiens, per generalem ministrum generalissimum capitulum in proximo festo futuro Pentecostes^a in conventu Assisii celebrandum per totum ordinem divulgavit et hec de Familia cismontana Registrum proloquitur ordinis, **ultramontani tamen fratres sub Constanciensi concilio provisione viventes**, quod concilium in fine sui decreti litteras Alexandri quinti^b datas in scismate contra Observantes, quia Conventuales eis invidentes crescentibus numero et virtutibus, ad eum configuerant. Is enim fuit de ordine fratrum Minorum Conventualium, prius vocatus magister Petrus de Candia, Conventualibus favorabiles contra fratres Observantes dederat anno domini 1410 litteras. Tunc enim tempore erant tres pape. Que littere in concilio Constanciensi revocate sunt, postea autem Martinus quintus^c decretum prefatum Constanciensis concilii confirmavit circa annum domini 1420 eo, quod Conventuales molestantes Observantes¹ prefatos dicebant, eundem papam concilii decretum revocasse, et quod subdiderat eos generali, sicut fuit ante tempora Gregorii pape undecimi, ideo revocavit prefatis litteris omnes gracias contra decretum concilii Constanciensis a Conventualibus imputatas. Privilegium incipit: Romanum pontificem. Data Florencie Nonis May^d pontificatus eius anno III.

Capitulum in
Assisio gene-
ralissimum in-
dicitur.

Alexander
quintus sub
scismate contra
fratres Obser-
vantes revoca-
tur.

Post hec dum fratres ultramontani ex favore concilii prefati in obser-
vancia regulari multum proficerent, in diversis mundi partibus et provinciis
ceperunt diversi diverse vivere. Ex qua diversitate diverse contenciones maxime
in predicacionibus una pars contra aliam et de discursibus a claustro in
claustrum a Conventualibus ad Observantes et e converso, mendicacionibus
67 sub nomine Observantium, questis et aliis multis, || quibus eciam Martinus
quintus propulsatus anno domini 1430, ordine tendente ad infima, cupiens
pius pater totum ordinem reformare in observanciam regularem, capitulum
Assisii convocari precepit.

Primum generalissimum capitulum tocius ordinis Assisii in sacro con-
ventu anno domini 1430, ordinis vero 222, in quo capitulo prefuit reveren-
dissimus dominus cardinalis predictus, sedis apostolice legatus. Et patres
Familie tam cismontani quam ultramontani habuerunt vocem activam et
passivam, ubi eciam frater Anthonius de Mara sive Massa, ordinis generalis
minister depositus fuit eo, quod tempore suo ordo ad nimiam imperfectionem

¹⁾ Tak Czar. p. 31b, Jag. nie ma.

^{a)} 11 Maja.

^{b)} 1409—1410.

^{c)} 1417—1431.

^{d)} 7 Maja.

devenisset. Concorditer autem ad novam electionem accedentes de omnium consensu

frater Vilhelmus de Cassali suprascriptus provincie Ianue in 32 generalem ministrum fuit electus. Quo electo, (ut dicit Regestrum ordinis), omnes vicarii provinciales Familie ab eorum officiis fuerunt absoluti et pro ordinis reformacione de precepto reverendissimi cardinalis **constituciones**, que **Martiniane** dicuntur, de consensu ministrorum a beato Iohanne de Capistrano composite, coram tocius congregacionis cetu in elevato pulitu per ipsum Iohannem lecte et propallate anno domini 1430 die Iulii^a XV, in festo Corporis Christi. Que quidem constituciones omnibus tam Conventualibus quam de Familia placuerunt omnesque eas observare se iuramento strinxerunt et presertim generalis minister. Sed antequam de capitulo recederent ad ipsarum observanciam se iuramento ligasse penituit, quapropter a prefato iuramento clam absvolvi pecierunt et obtinuerunt. Fratres vero Familie ipsas acceptaverunt et usque in presenciarum (*sic*) tenent et observant, quamvis post unionem fratrum diversarum denominacionum erant alterate, ut infra patebit. Et in omnibus fere capitulis confirmabantur generalibus ita tamen, quod non obligent ad mortale peccatum.

Explito autem capitulo, generalis minister ad domini pape presenciam se contulit et a predicto iuramento iterum a sua sanctitate absolucionem obtinuit, cum tamen, dum iuravit, observare eas || et alios fideliter ad servandum inducturum, iurasset eciam, absolucionem nunquam querere nec eciam, si obtinuerit, se ipsa absolucione usurum. Et ab eodem Martino obtinuit bullam moderativam constitutionum Martini et ut posset miciores condere; bulla incipit: Pervigil more pastoris. Data 6 Kallendas Augusti^b.

Igitur in capitulo Bononiensi confecit Mathias Dorink, (qui eciam contra Burgensem Paulum Pro lira replicas fecit), **constituciones**, quas conflatum super Martinianas nominavit, eadem auctoritate summi pontificis et assensu ministri generalis cum aliis vocalibus, ubi non modicum omnibus declaracionibus papalibus derogatum est. Nam et hoc ipsum ultramontani fratres in concilio Basiliensi, de quo infra, tempore Eugenii quarti allegavere, dicentes, quod a capitulo Assisiensi prefato et a capitulo generali Bononiensi per quasdam **constituciones** a presidentibus ordinis prefato decreto Constanciensi

Constituciones
Martiniane cu-
ravaverunt (*sic*).
Conflatum Con-
ventualium su-
per Martinia-
nas.

^a) Ma być zapewne *Iunii*, gdyż Boże ciało przypadało w r. 1430 na 15 Czerwca; Czar. ma także *Iulii*. ^b) 27 Lipca.

necnon beati Francisci regule ac declaracionibus apostolicis in corpore iuris clausis derogatum est.

Ideo propter prefatas constituciones antedicta diversitas inter fratres renovabatur et multa impedimenta ordini prestabantur, fratres vero cismon-tani Italici de Observancia talia audientes, conspicientes, se a suo desiderio defraudatos, nimium doluerunt. Summo pontifice Martino quinto defuncto anno sui pontificatus XIII et Eugenio quarto electo anno videlicet do-mini 1431, beatus pater Iohannes de Capistrano, sancto Bernardino et aliis patribus consensu dante, ad osculum beatorum pedum ingressus pontificis,
¹⁴³¹ mors Martini quinti, Eugenius quartus eligitur.

(ut dicit Registrum ordinis), humiliter supplicavit sanctitatem suam, quatenus sua sanctitas dignaretur concedere, quod paupercula Familia observancie in gubernacione et regimine sub obediencia ministrorum, sicut ante¹ capitulo generalissimum fuerat, permaneret, postquam patres Conventuales ab obser-vancia statutorum se absolvi procuraverunt. Qui pontifex nedum postulata concessit, verum eciam statuit, quod in futuro festo Pentecostes^a fratres Fa-milie in unum convenienter et generale capitulo celebrarent suumque vicariorum quelibet provincia sibi eligeret, quod capitulo celebratum fuit apud sanctum Paulum in Bononia et hoc fuit

⁶⁹ **primum capitulo generale per Familiam observancie celebratum**, || de quo capitulo astant in loco Capistrani duo brevia a Romano pontifice ad patres ipsius Familie in capitulo congregatos transmissa. In quo quidem capitulo sex fratres, in divini verbi predicacione prestanciores, ab omni officio et exercicio exempti fuerunt, ut precepit dominus papa hac de causa, ut sic ab omnibus expeditos pontifex ipse ad diversas orbis provincias predicandum mittere posset; nomina quorum sunt hec: pater Iohannes de Capistrano, frater Albertus de Sartiliano, frater Iohannes de Monte Prandoni, Esculanus, frater Iacobus Prematicius de Bononia, frater Bartholomeus de Ayano pro-vincie sancti Francisci, frater Ludovicus de Bononia². Ab isto enim capitulo usque ad annos 1438 et ordinis 230 Familia nostra recta et gubernata est per provinciarum vicarios, licet super ipsam generaliter beatus pater Iohannes de Capistrano ex ordinacione summi pontificis Eugenii prefati quandam haberet commissariam et non parwam auctoritatem.

Sex predicatorum eliguntur ex mandato summi pontificis.

Ab isto tempore per vicarios recta est Familia

¹⁾ później na wierzchu. ²⁾ od frater Bartholomeus Czar. p. 32b na dole na brzegu.

^{a)} 20 Maja.

Interim vero patres Conventuales eadem in civitate Bononie unum capitulum generale celebraverunt anno domini 1433, in quo nonnulla contra Familiam ordinaverunt et precipue contra fratres Observancie¹ ultramontanos de provinciis Burgundie, Francie et Turonie, ut patet supra, eo quod Martinianas constituciones iuxta suam voluntatem et interpretationem ipse provincie minime recipere voluerunt et precipue revocationem in eis contentam

Concilium Basiliense.

concilii Constanciensis. Quam ob rem prefatarum provinciarum patres recursum habuerunt ad Basiliense concilium cum favorabilibus litteris Carolli regis, ducum, principum, baronum ac prelatorum regni Francie. Ex quibus litteris sancta sinodus propulsata eis decretum illud Constanciense datum supradictis provinciis tribus denuo confirmavit 19 Octobris anno domini 1435. Et hoc concilium voluit facere universalem reformacionem ordinis, sed aliis negociis prepeditum est.

Patres vero Italie aduc sub ministrorum generali potestate degentes, in suis necessitatibus ad ipsum recurrere cogebantur. Qui videntes pauperculae Familie de oportunis per ipsum non providere, ut congruum erat, iacturamque non parvam sepe sepius et detrimentum pacientes, coram domino

Querimonie contra Conventuales.

papa conquesti sunt et precipue frater Iohannes Capistranensis || de transgres- 70 sionibus ordinis et reformacione Familie Florencie cum sua beatitudine longum protraxit sermonem ipsumque rogavit, ut curam et omne fratrum regimen pye et sancte ac secundum pure observancie regulam² vivere cupientium uni fratri eiusdem voluntatis et propositi committere vellet, ita, ut in nullo de cetero generalis minister de Familia intromittere se posset, nisi in aliquibus casibus indicans sue sanctitati mala³ ac perturbaciones, quas Familie fratres continue a Conventualibus paciebantur eique sanctum Bernardinum proposuit ad huiusmodi Familie regimen idoneum et aptissimum. Que

Prima institucio generalis vicearum per ministrum generalis facta de mandato summi pontificis. perswasio cum summo pontifici placuisse, fratrem Gwylhelnum generalem ministrum accersivit eique precepit, ut sanctum Bernardinum suum vicarium super zelatores fratres regularis sue observancie plenaria auctoritate instituere, quod et factum fuit anno domini 1438.

Sanctus Bernardinus vicarius generalis a generali ministro auctoritate apostolica super Familiam institutus est, quam quinque annis continue sanctissime rexit. Pro cuius observancie manutencione de multorum fratrum consilio in sancto Damiano apud Assisium XV Augusti anno iam dicto 1438

¹⁾ *Tak Czar. p. 32b, Jag. nie ma.*

²⁾ *Jag. i Czar. p. 33a regule.*

³⁾ *Tak Czar. p. 33a, Jag. nie ma.*

et ordinis 230 aliqua ordinavit ac per modum epistole fratibus sibi commissis divulgavit, que hodie dicitur Declaracio regule sancti Bernardini, que ponitur sub titulo De constitucionibus generalibus in prefato Registro ordinis et in aliis multis locis. Item idem sanctus anno domini 1439 et ordinis 232 apud Senas quandam declaracionem, factam per fratrem Nicolaum de Ausmo, vicarium sancti Angeli provincie, suis litteris divulgavit, que communiter appellatur: Declaracio sancti Bernardini, que communiter habetur inter fratres.

Declaracio regule sancti Bernardini.

Exactis eius gubernacionis annis quinque ante pedes domini pape constitutus, ut pontifex ipse in quadam bulla fratri Alberto Sarteanensi directa narrat, ut animarum saluti per predicationem liberius vacare valeret; pontifex autem eius preces admittens, renunciaciōnem suam acceptavit. In isto namque tempore ex hac vita decessit frater Wilhelmus 32 generalis minister,
Detractavit officium vice-riatus sanctus Bernardinus.

⁷¹ in conventu sancte crucis Florencie sepellitur, || post cuius mortem dominus papa super totum ordinem **patrem Albertum Sarteanensem**¹ Familie nostre observancie apostolicum vicarium instituit, qui per annum totum ordinem sanctissime rexit ac capitulum generalissimum Pisis celebrandum constituit. Frater Albertus Sarteanensis generalis vicarius tocius ordinis anno domini 1443 et ordinis 234

Pisis² auctoritate apostolica secundum capitulum generalissimum celebravit. Transmisit ad capitulum istud dominus papa breve quoddam, in quo voluntatem suam declarabat videlicet, quod frater Albertus in generalem ministram eligeretur, existimans, quod, si ex Familia observancie generalis ipse eligeretur, optima tocius ordinis reformacio sequeretur, fratibus autem Conventualibus hoc quam maxime displicuit et ideo apostolice sedis voluntati renitentes, tumultuose non canonice

fratrem Antonium de Rusconibus Mediolanensem in 33 ministrum generalem elegerunt, in qua electione iurgia et dissensiones non parve inter Conventuales et fratres Observantes exorte sunt. Tandem in ista sediciosa electione, dum predicte facultates summi pontificis in capitulo generali legendentur, Conventuales clamaverunt: libertas, libertas et vi ipsum Albertum, arrepta sibi capsella bullarum, de loco capituli ad conclave importaverunt et ipso clamante, quod essent excommunicati, nichilominus ad electionem,

Electio tumultuosa.

¹⁾ Kr. p. 14 de Sartiliano. ²⁾ W Cz. p. 33b Padue a na boku dopisek: alibi scribitur, quod Pisis capitulum celebratur, Kr. p. 15 wspomina także o kapitule w Padwie.

ut supra, proprie processerunt et Senas ad presenciam summi pontificis porrexerunt. Que electio licet summo pontifici displiceret, tamen, ne amplius contra se ducem Mediolanensem ad iram concitaret, si ipsum Mediolanensem renuisset, eundem super totum ordinem confirmavit.

Circa vero fratres Observantes ordinavit et disposuit idem summus pontifex motu suo proprio ac tandem ministro generali precepit, ut Italicis partibus fratrem Iohannem Capistranensem in suum vicarium institueret, in ultramontanis autem fratrem Iohannem de Mavberto et hoc fecit, ut in sua regulari observancia quiecius vivere Deoque servire valeant. Magister autem Anthonius prefatus || cum consilio et assensu plurium ministrorum et magistrorum et aliorum fratrum, apostolicis preceptis obediens¹, die tercia decima Iulii prefatos patres in suos vicarios generales cum plenaria auctoritate sua super Familiam instituit. Quam institutionem idem dominus papa confirmavit, que bulla incipit: Eugenius episcopus etc.² ad futuram rei memoriam. Fratrum ordinis Minorum etc. Data Senis anno incarnationis Domini 1443 kallendis Augusti pontificatus eiusdem anno 13.

Et beatus Iohannes Capistranensis cum ad pedes esset³ Eugenii, fertur dixisse: Si vultis ordinem reformare, auferte tria p. ab eodem scilicet peculium, peccuniam et pueros, tria enim, ut ipse dicebat, ordinem destruant scilicet: superbia prelatorum, protavia laycorum, discordia et immundicia clericorum. Sicque deinceps usque ad tempora Leonis decimi et capitulum generalissimum sub eodem per eosdem vicarios cismontanum et ultramontanum Familia ipsa gubernata est.

Frater autem Iohannes Capistranensis vicarius tanquam fidelis servus et prudens constitutus a Deo super Familiam, tribus annis illam sanctissime rexit et ut fratres in evitandis periculis cauciores redderet eosque, sequentes virtutes, virtutes doceret, in sacro monte Alverne tempore sacrorum stigmatum constituciones sive ordinaciones per duodecim capitula distinctas compilavit fratribusque observandas sua auctoritate tradidit. Tandem sequenti anno scilicet 1444 sanctus Bernardinus ex humanis excessit⁴. Preterea multa et satis prolixa de electionibus viccariorum generalium ultramontanorum et Familia et de capitulo generalibus ipsorum

**Destruencia
ordinem.**

**Constituciones
beati Capistrani
editae.**

**Sanctus Ber-
nardinus mor-
tuus.**

¹⁾ Zacząwszy od magister autem w ręk. Czar. p. 34a u dołu. ²⁾ potem przemazane Data Senis. ³⁾ wyraz ten na boku. ⁴⁾ w Czar. p. 34b zdanie to u góry dopisane.

et de honestis et religiosis ordinacionibus factis habent in eorum memorabilibus, ut in Speculo Minorum, que quoniam particularia sunt et solum ipsos ultramontanos tangunt fratres de Familia, ideo in presentibus causa brevitätis obmittuntur et dimittitur descripcio et ordo viccariorum eorundem, qui erant 25 usque ad capitulum generalissimum sub Leone decimo, ubi ultimus pater Nicolaus de Ave Maria erat depositus et renunciavit officio, quia iam generalatus auctoritate summi pontificis et assensu cardinalium in fratres de Familia nuncupatos citra et ultra montes devolutus erat. Sub no-
 73 minibus autem et annis generalium ministrorum || eciam Conventualium omnia acta utilia tamen et alicuius importancie et controversie diverse et altercaciones in ordine a principio cronice usque in finem vite mee auxilio Dei describentur. Et quia frater Bonifacius de Cena sub isto generali aliqua describit, sed dubia facta vel dicta maxime de obediencia reformatorum sub ministris non reformatis, quam ipse regularem vocat, litigiis involvebat, ex animo dimittuntur et quia eius dicta non ita se habuerant, ut prefatus pater ex corde offenso exarrabat, et quia litigia sua morte finita sunt.

Triennio itaque expleto beati Iohannis Capistrani dominus papa per suum breve eidem intimavit, ut vicarios et discretos provinciarum pro alterius vicarii generalis electione Rome congregaret, quod et fecit.

Frater Iacobus Primaticius de Bononia secundus vicarius generalis Rome in conventu nostro Areceli in capitulo generali in Pentecostes per suopradictum patrem Iohannem de Capistrano celebrato¹ die 15 May^a 1446 et ordinis 238 post renunciacatem predicti patris Iohannis canonice et sancte electus est, qui statim a domino papa fuit confirmatus ac eciam ex eius precepto generalis minister eum confirmavit. Ista mempe fuit prima electio Familie nostre ante emanacionem bulle Eugeniane. Et hoc erat secundum capitulum generale a nostra Familia celebratum, in quo eciam nonnulla pro bono et conservacione Familie ordinata fuerunt.

Post hec autem summus pontifex 23 die dicti mensis ad augmentum et maiorem conservacionem pacifici status ipsorum fratrum Familie de consilio tamen sacri collegii cardinalium dedit bullam, que **Eugeniana** dicitur,

¹⁾ Czar. 34b i Jag. celebratum.

^{a)} Zielone Świątki przypadały w r. 1446 na 5 Czerwca.

Eugenio quarto eodem anno^a ab humanis absunto, qui, quantum intima affectione ordinem nostrum et precipue sacram observanciam dilexerit, tam ex dictis graciis quam ex privilegiis ordini concessis clare patet. Nicolaus quintus¹ eodem anno scilicet 1447 Rome electus est, aduc pendente scismate, cedente ipso Felice, unio ecclesie || rediit. Versus Rome publicatus: Lux⁷⁴ fulsit mundo, cessit Felix Nicolao.

Beatus Iohannes de Capistrano tercarius vicarius generalis post trienium fratris Iacobi successit, secundo electus in capitulo celebrato in loco Nemoris provincie Tuscie, anno domini 1449 et ordinis 251. Qui, antequam officium expleret, per dominum Nicolaum papam quintum ad supplicationem Frederici imperatoris anno domini 1451 in Germaniam, Bohemiam, Poloniam missus legatus fuit. Sed antequam iter inciperet, laboravit, intercedentibus multis, pro canonizacione sancti Bernardini de Senis, qui cum solennitate

Sanctus Bernardinus canonizatus.

maxima cathalogo sanctorum ab eodem Nicolao quinto est ascriptus 1450. Qui fuit annus iubilei, presente Rome maxima multitudine populorum, que² ad dictum iubileum accesserat anno pontificatus eius quarto. In eundo autem iuxta mandatum summi pontificis ad cesaream maiestatem tamquam nuncius summi pontificis cum graciis magnis fratrem patrem Marcum de Bononia generalem commissarium suum super totam Italiam reliquit et expleto triennio patris Iohannis

pater Marcus de Bononia in quartum generale vicarium fuit electus canonice et sancte in capitulo generali, in loco sancti Iuliani apud Acquilam celebrato, anno domini 1452³ 27 May, ordinis vero 254, in quo capitulo aliqua ordinata fuerunt, que⁴ habentur impressa circa reverendum patrem ministrum provincie nostre, vide ibi et alia in diversis capitulis conclusa.

Cum beatus Iohannes de Capistrano iuxta mandatum domini pape Nicolai prefati vie se aptaret, illustrissimus dominus imperator Fredericus tercarius, audiens famam sanctitatis beati Iohannis de Capistrano ordinis Minorum de Observancia, instanter per legatos suos a domino papa a duobus annis peciit, quatenus idem pater suum dominium visitaret. Beatus igitur pater ||⁷⁵ Bohemorum errori compaciens, illud Gregorii mente pertractans: O quam dulce est mori pro Deo, sed dulcissimum est regnare cum eo, ideo pro fide

¹⁾ 1447—1455. Jag. i Cz. 35a majq quartus. ²⁾ Jag. i Cz. 35a majq qui.

³⁾ Tak Czar. p. 35a, Jag. 1454. ⁴⁾ Tak Czar. p. 35a, Jag. aliquaque.

^{a)} Umarł r. 1447.

et iusticia Dei martirio fragrans, spiritu ebrius, uno tempore accessit papam Nicolaum et humilitate, qua decuit, peciit ab eodem, poplice in terram defixo licenciam salvam et benedictionem largam adeundi Bohemos Viclefica et Husenica¹ a quaterdenis annis et citra infectos et quod poposcit, obtinuit gratis.

Papa de tali petione contentus valde erat cum suo cenobio cardinalium super eodem homuncione (parvus etenim statura erat) mortem pro iniuria Dei optante, vidensque eius diligenciam et fervorem, accersitis papa quibusdam doctoribus theologie ac iuris utriusque doctoribus, camere sue auditoribus, ut tractatum contra prefatas hereses damnatas conficerent, mandavit. Qui humiliter mandata suscipientes, invicem recolecti mature ediderunt unum tractatum punctualem et compendiosum, subtilem et magistralem contra Vicleficam et Husenicam sectam. Et dominus papa eundem tradidit ad hoc certamen fiducialiter eungi fratri scilicet Iohanni de Capistrano contra Bohemos impios, de quo disputaturus erat cum eorum pocioribus de fide catholica. Ab eodem igitur papa constitutus est legatus et heretice pravitatis inquisitor et datum est privilegium eidem, ut posset plantare Familiam observancie in quibusdam regnis, causis iustis et piis suum animum ad id concitantibus².

Tractatus contra hereses editus.

Cum magnis igitur graciis iturus a summo pontifice benedicitur, qui ilum in eundo (sic) circumdabat.
veniens ad locum sancte Marie de Angelis sive Porciuncule circa Assisium recedensque ab eodem versus Austriam, Bohemiam et Polonię, ubi loca plantavit met duodenus, visa est lux mirabilis post ipsum currisse per medium miliare et eum circumvolvisse. Hoc postmodum fratres retulerant, qui viderant frater scilicet Nicolaus de Farra³, scriptor legende beati Iohannis de Capistrano et frater Bernardinus, beati patris cocus, tunc ultra octuaginta habens annos, cumque cum suis sociis et cum asino saccos cum libris et elemosina baiulante veniunt ad portum aque velocissime⁴ et profunde cominus castellum Cilianum prope Tervisium⁵ civitatem in Italia accessit primum nautam 76 petens, ut eos per aquam transfretaret || amore Cristi et Virginis Marie, allegando suam paupertatem. Ille vero rusticus stomachatus afficit eos contumeliis dicendo, nolle se hic aliquid in portu pro Christo vel matre sua Maria

Prodiuum in transvectione.

¹⁾ Domyślać się sectis, jak ma ręk. Kr. p. 17. ²⁾ Zdanie to od privilegium ma ręk. Kr. p. 17 na samym poczatku tego wspólnego obydwoj redakcyom ustępu.

³⁾ Ręk. Kr. p. 17 ma et precipue frater Iohannes. ⁴⁾ Tak Czar. p. 36a i Kr. p. 18, Jag. verocissime. ⁵⁾ Kr. p. 18 Tersim.

facere. Pater vero beatus durum nautam perspiciens, secessit ab aspectu hominum in partem et oravit surgensque ab oracione venit ad aquam illam profundam deponensque cuculam sancti Bernardini de sacco, posuit illam super aquam fluminis velocissimi et statim aqua declinavit infra, ut per aquam euntes, vix medium tibie immergabant, et illis transmeantibus mox aqua elevata stetit ut prius. Quod signum homines videntes, devocationem erga fratres conceperunt seque de inhumanitate¹ inculpabant.

*Adventus eius
in Novam Civi-
tatem.*

Cumque ultra processisset perlustrassetque loca Carinthie intermontana, venit in Civitatem Nowam ante² Viennam ibique, modico interiecto tempore,

accessit regem Romanorum in castro suo et post colloquia mutua et legacionem eundem inter se et ipsum solum corripuit de feneracione, quam tenebat cum Iudeis publice. Et die aliena mane facto fecit sermonem popularem ipso die Visitacionis Marie^a in domo fratrum Minorum, interprete mediante, de triplici statu electorum, incipiencium scilicet proficiencium et perfectorum et quicunque moreretur extra unum ipsorum, non esset contentus de sua salute. Quo peracto missam legit, qua consumata cum reverencia magna, statim omnes ceci, claudi, muti, obsessi, dementes, infirmi, caduco morbo obruti, divites et pauperes sua audita fama venerunt, poscentes ab eo propter Deum beneficia sanitatum. Pater vero beatus examinando illos in simbolo, si recte credunt, sanavit omnes dicendo super egros manus imponeret et bene habebunt, sanatisque omnibus iussit reverenter exclamare Ihesus, Ihesus, Ihesus. Que signa inusitata videns rex Romanorum et populus civitatis, gracias Deo agentes, immodum obstupuerunt.

Tandem in Viennam per octo miliaria de Civitate Nowa pergens, multa turba populorum illum committante, ibique susceptus est reverenter a doctoribus et magistris universaque studencium cohorte et ab omnibus urbanis met duodenus in tanta sanctitatis fama et opinione, quia toti Almanie visa est lux oriri de celo || atque gaudium ineffabile necnon admiracio et stupor⁷⁷ nostris inauditus seculis.

Hinc primum sermonem fecit popularem in domo fratrum Minorum, interprete mediante, super puncto: Omne datum optimum et omne donum perfectum, Iacobi. Quem populus audiens, fuit contentus valde. Altera autem die in ecclesia cathedrali sancti Stephani sermonem fecit ad clerum de licencia

¹⁾ *Tak Czar.* p. 36a i Kr. p. 18, Jag. humanitate.
²⁾ *Wyraz ten innym atra-
mentem na boku dopisany;* Kr. p. 18 ma trans.

^{a)} 2 Lipca.

magistrorum super illo puncto Ieremie a. a. a. domine nescio loqui, quia puer sum, perfecitque illum valde magistraliter, de quo doctores, magistri et clerus erant immodum grati. Hic iterum Deus omnipotens ostendit per ipsum magnalia sua in infirmis et debilibus eos sanando; de multis, que facta sunt, vel pauca scribere decrevi.

Quidam mercator habuit filium mutum a nativitate, adiit sanctum cum uxore sua, petens sanitatem pueri humiliter. Qui videns fidem eorum, apprehendens filium eorum, oracione facta super eum, dixit: O adolescens, ego, licet sim serws Dei indignus, mando tibi in virtute Domini nostri Ihesu Christi, ut hoc nomen proferas: Ihesus, Ihesus et ultra loquaris recte, que tibi expedient, finitoque sermone, statim adolescens ad genua ruendo dixit ter: Ihesus, Ihesus, Ihesus et subiunxit via naturali: Pater sancte, gracias ago, quia mutus eram et iam loquor, que congruunt. Parentes autem videntes filium sanatum, munera multa attulerunt, que fecit pauperibus distribuere et partem ad fabricam illius ecclesie servare. Item Vienne contigit, civis unus Invidia dyaboli. malorum hominum procuracione infamavit uxorem suam, dicens, quia hic puer non est de lumbis meis. Cittantur ad officiale, vir non potest probare, uxor autem eius non valet de innocencia se excusare et expurgari. Et tandem officialis tali dubio perplexus, una cum viro et uxore sua et puero noviter nato pergunt, ad sanctumque patrem dixit, quod non potest eos diiudicare. Beatus pater oracione previa dixit puero: Filii (*sic*) innocencie, dic, quis est pater tuus. Ille almanice dicendo patrem suum virum illum ostendit. Tandem ambo pacati dona magna pro ecclesia fratrum cum devocione obtulerunt.

Videntes autem hoc quidam magistri et alia multa magnalia per hunc beatum virum Deum operari, dicebant, non esse necessaria talia signa nunc 78 temporis, quia mater || ecclesia est in fide radicata et quod, dante domino, nos sumus fideles. Alii dicebant, si sibi similem videbimus in factis tempore hoc, huius seculi certa est expectanda consumacio. Predicante igitur sic persepe coram alma universitate, presente ibi domino Frederico, imperatore tertio, ac fratre eius duce Alberto atque aliis principibus, infinitaque multitudo populi concurrente, quidam ex ferventi animo ex universitate propter predicationem efficacem ceperunt sibi adherere et habitum sancte religionis, deposita et abyecta mundi pompa¹, suscipere.

¹⁾ Tak Czar. p. 37a i Kr. 20, Jag. nie ma.

Institutio primi
gwardiani
Vienne.

Et a dominis Viennensibus **primum locum provincie obtinuit ad s. Theobaldum** in supurbio Viennensi circa festum sancte Marie Magdalene^a anno domini 1451, in quo collocavit ab inicio citra quinquaginta fratres novicios et professos quosdam, qui secum venerant ex Italia. Illis autem reliquit et instituit duos religiosos patres publice in ambona coram omni frequencia populi pro rectoribus dicens: Ecce huic primo loco istius provincie nowe et filiis meis novellis, quos hic in vestra civitate in Christo genui, relinqu pro directoribus duos patres venerabiles, primum patrem Michaelem Siculum de Ungaria gwardianum tamquam oculum meum dextrum, secundum fratrem Ieronimum Italum, predicatorem preclarum de Mediolano, pro vicario loci et magistro noviciorum atque predicatorem, tanquam oculum meum sinistrum et sic¹ privo me duobus oculis, ut vos videatis et doceatis viam domini et securi sitis de perseverancia et incremento huius novelle plantacionis.

Et sciendum, quod locus sancti Theobaldi prefatus circa annum domini 1528^b per Turcas erat destructus et multa alia loca provincie eorum et fratres multi imperfecti et dispersi et captivati et propter Luteranismum illo tempore grassantem et invalescentem propter presidencium timorem vel negligenciam multi recesserant ab ecclesia et religionis obediencia matrimonia iuxta Luteranismum suscipientes et contrahentes².

Venit in Bohemiam et disputavit cum Rokicano.

Deinde pater beatus Bohemiam versus viam³ arripuit, in vigilia Nativitatis Marie^c in Pragam veniens, disputavit cum Rokiczano, maledicto magistri Iohannis Huss complice perverso et omnibus sacerdotibus Vicleficiis. || Deus 79 igitur omnipotens et misericors, qui est sciencie et sapientie inexhaustus tezaurus, dedit illi graciam et spiritum nowm et nowa loquendi, quod succubuerunt Rokicianus et sui complices sacerdotes in eorum damnosis deliramentis.

Et tunc beatus pater gricias agens individue trinitati, cepit spargere fidem⁴ rectam in Bohemia laycis potentibus et multos ad obedienciam Romane sedis adduxit. Illustrissimus enim Fredericus prefatus et inclitus

¹⁾ Tak Czar. p. 37b i Kr. p. 20, Jag. nie ma. ²⁾ Całego tego ustępu od Et sciendum nie ma oczywiście rek. Kr. a wyrazy od et invalescentem aż do religionis obediencia w rek. Czar. p. 37b są na boku dopisane; dalsze opowiadanie taksamo w rek. Kr. p. 20. ³⁾ Tak Czar. p. 37b i Kr. p. 20, Jag. nie ma. ⁴⁾ Tak Czar. p. 37b, Jag. viam.

^{a)} 22 Lipca. ^{b)} Było to w drugiej połowie r. 1529, ob. przedmowa p. 13. ^{c)} 7 Września.

princeps Austrie avisatus a papa Nicolao quinto prefato, ut mitteret ambasiam ad magnificos milites et barones Bohemie et primum ad magnificum dominum Roseemberk, ut hunc virum iustum, Deo et hominibus carum predicatorumque veritatis, tuerentur. Quod mandatum regis grati suscepereunt, exultantes de adventu talis viri. Sacerdotes vero damnate secte tepuerunt de adventu eius, quia audierunt, eum magnalia facere non illusione fantastica sed virtute divina. Multas enim litteras eidem Rokiciano scribebat beatus pater, errori suo compaciens, et ipse responsales remittebat, quibus eciam fassus est, quod libens errori abrenunciaret, nisi timore humano retraheretur, timens, mortem sibi imminere a Bohemis, si errori, in quem¹ inducti erant per eum, abrenunciaret². Et licet multi summi pontifices curam

¹⁾ *Tak Czar.* p. 37b i *Kr.* p. 21, *Jag.* ma quo. ²⁾ *Wiadomość o rzekomem przybyciu Jana Kapistranśkiego do Pragi i dyspucie jego z Rokicanem tak samo opiewa w Kr. 21, który jednakże o sprawach czeskich w tem miejscu tak dalej mówi:*
Et hic noscendum est non ab re succincte, qualis fuerit ecclesie cura de Bohemis, quas (sic) fecit ad delendum Husitarum hereses. Unde in concilio Constanciensi, de quo supra, ex communi decreto celeberrimorum virorum combustus est Iohannes Hus, auctor illius perfidie. Similiter concilium Basiliense approbaverat communionem layalem sub utraque specie et habuit longum tractatum pro reductione errancium de compactando et aliquibus compactatis in formam redactis, spes data fuit eis, si tenuisserint illa et vellet uniri realiter ecclesie, fuissent eis per concilium concessa. Sed nunquam factum est, ut menciuntur Bohemi. Item papa Martinus quintus misit duos legatos de latere successive in Bohemiam et fecit sanctam crucem predicari contra nephandissimam sectam illam. Item papa Nicolaus V. miserat integerrrimum virum reverendissimum dominum Iohannem, cardinalem s. Angeli, quem expecierant Bohemi a papa, promittentes pape, si mitteret aliquem legatum, quod vellet eum audire. Hic celeberrimus vir fuit in Praga, Ladislao rege puero existente, ubi Georgius Podiebracensis et alii erronei tria in dolo proposuerunt sue paternitati, primo quomodo non esset dignum, regnum tale esse sine rege, volentes alium regem habere, quam Ladislaus, secundo pecierunt sibi dare archiepiscopum, tertio, quod compactata confirmaret. Sed cum reverendissimus dominus videret eorum fallacias et astacias constanter, per longum eorum errores confutavit, regem Ladislaus habere dixit, archiepiscopo merito carcere propter heresim et errores, compactata nullius roboris unquam fuisse et esse neque in futurum fore. Hic reverendissimus dominus legatus viginti quinque diebus Prage fuit, ammonuit, exortatus est, docuit, perswasit, sed nihil profecit. Tunc conversus est magister Przybram, qui concilium Basiliense et patres disputando valde fatigavit. Tunc eciam abiuravit communionem dominus Meynhardus clam tamen || et occulte, quem Gyrzycus postea occidit. Item sciendum, quod coram piefato reverendissimo legato fassi sunt heretici omnes Prage, compactata

diligentem haberent de Bohemis, ut ad unionem venirent ecclesie, per multos annos tamen nichil profecerunt, ideo de isto pertranseo, sed alibi querantur. Sed de nostris scriptum continuemus.

nulla esse et ideo precati sunt legatum, ut denuo illa concederet, cupientes ceteros sub illis errores suos contegere. Rokycianus quoque os inferni, dux pernicionis, cogente eum deo, coram prefato legato sepius asseruit, penitece eum talia predicasse, verum metu mortis non audiret (*sic*), prout optaret, secus incipere. Sed cum idem dominus legatus nil nisi pericula sibi imminentia cognosceret, recessit cum paucō tamen honore ex Praga, venitque ad cesarem, cui, sic fertur, dixisse: non est consultum, ut sedes apostolica tractatus et dietas deinceps cum Bohemis haberet, adversus quos id solum salubre foret, si execucio iuxta consulta Constanciensis sinodi diligencius fieret. Iterum idem pontifex, fallaciis Behemorum deceptus, alium reverendissimum dominum misit legatum scilicet Nicolaum Cusa, cardinalem s. Petri ad vincula. Quanta ille prefatus vir pro reductione fecit, (scit tota Almania Ratispone dieta), pro eiusque laboravit, sed nihil profecit. Item idem papa misit alios plures inferiores ordinis nuncios ad eos, sed nihil effecit. Inter quos singularis fuit beatus frater Iohannes de Capistrano, de quo supra, sciencia et sanctitatis opinione redimitus, inquisitor et nuncius apostolicus, qui tres fere annos predicans, clamavit adversus eos, tamen parum profecit; semper duriores effecti sunt. Item defuncto papa Nicolao, successit Calixtus tercius, ad quem decipiendum misit Girzycus multas litteras promissorias de conversione sua et regni, qui papa similiter multas litteras sibi scripsit pro eius reductione, in quibus regem et dilectum filium nominavit, de quo solo gloriatus est Georgius prefatus. Item post mortem Calixti Pyus papa secundus, qui antea in Minoribus existens, novit Georgii et Bohemorum fallacias et mendacia, propter partes cezaris et aliquorum principum longo tempore expectavit et nuncios ac litteras multas ad Gyrzycum pro unione sua et regni misit. Tandem Stephanum, episcopum Lucanum, ad cezarem misit, ut dolos Gyrzyci notaret. Hic episcopus cum domino imperatore Brunnam venit, ubi Georgius regni iura a cesare accepit et idem episcopus tot promissiones et iuramenta ac mendacia a Gyrzikone suscepit, ut nihil cercius || crederet, 23 quam ipsum converti; et sic papa iterum expectavit. Sed et Albertus, marchio Brandenburgensis, in conventu Mantuano coram papa pro eo promisit. Ex hoc papa misit Ieronimum, episcopum Cretensem et Franciscum, Tolletanum, sacre pagine professorem, qui tractaverunt inter Wratislaviam et Girzycum. Postea Girzicus, plenus mendaciis et dolis, misit Procopium Rabstein et Costkam, oratores, ad papam, qui confirmationem compactorum pecierunt. Ubi Pyus papa in pleno consistorio coram prefatis oratoribus evertit et confutavit heresim Husitarum, quodque compactata nunquam alicuius valoris aut vigoris fuerunt, quia Bohemi nullam condicionem illorum tenuerunt, neque compactata eis data, sed promissa tantum pro futuro fuerunt, si tenerent in illis contenta. Ibi papa hereses, prophanaciones, blasphemias et errores Bohemorum enarravit presertim de communione parvolorum. Quare idem Pyus papa predicta compactata annullavit, destruxit, damnavit et communionem sub utraque specie ad

Scribit frater pater Bernardinus de Ingolstat in cronica sua, quam intitulaverat: De septem preliis, quam continuavit fere per sedecim annos et¹ organo vocis sue proprie predicavit fratribus Cracovie tempore divisionis provinciarum Austrie, Bohemie et Polonie, ut infra patebit. Sed antiquus hostis, satanas dictus, ab affectu non ferens tam graciosa inicia sanctitatis, suscitavit tantam displicenciam in² cordibus quorundam seniorum fratrum contra alios seniores racione idiomatis, quia una gens contra aliam surgens, quantum potuit, de sua patria fugavit. Obtinuerant ergo quidam Theutunici fratres, qui ex Italia³ fuerant missi ad dirigendos predictos iwenes a predicto patre Capistranensi, qui erat tunc in finibus Bohemie ad extirpandum hereticos, unam obedienciam, quia remissus fuit supradictus frater Ieronimus, 80 vicarius loci, cum sociis suis ad Italiam, ipse quippe || frater Ieronimus erat vir religiosus et doctus ac devotus, amans valde honestatem et direxit nowam plantacionem valde religiose in via domini secundum regulam fratrum Minorum atque laudabiles mores et consuetudines patrum Italie mansitque in

*Astucia satane
controversia
inventa.*

populum laycalem tanquam superfluam erroneamque penitus inderidxit. Item extunc cum predictis oratoribus papa specialem nuncium et oratorem misit, qui hoc Georgio et Bohemis referret et eos ad unionem sancte Romane ecclesie induceret, egregium virum Fantinum de Valle, utriusque iuris doctorem, qui in plena congregacione Prage constanter mentem pape dixit, quem Georgius diro carceri mancipavit, sed ad petitiones cezaris et ducis Ludovici Bavorie tandem semianimum emisit. Idem papa citavit Georgium, sed morte preventus non plus egit. Item post Pyum venit Paulus secundus, qui misit dominum Rudolphum, episcopum Lavantinum, legatum ad cezarem, ut nuncios Gyrzyci pro concordia cum apostolica sede mittendos audiret, sed Georgius mendaciis et dolis tumens, interim Hynkonem de Fetaw expugnavit et alias fideles. Item post hec papa citavit Georgium et contra eum procedit usque ad excomunicacionem et deposicionem. Item missus est postea dominus Laurencius, Farrarensis episcopus, qui per tres fere annos in partibus istis fuit et continuavit. Item post hec reverendissimus dominus Marcus, tituli s. Marci, post mortem Pauli per Sextum papam quartum missus fuit. || Deinde pater Gabriel de Verona, primus vicarius provincie, tunc episcopus Albensis, legacionem ad eosdem habuit. Omnes isti paucum honorem ymo nullum fructum ex Bohemis reportaverunt. Sic igitur claret, quomodo Romana ecclesia per multa curicula temporum laboraverit, ut eos sibi uniret, tamen Dei in-dicio occulto non profecit.

24

¹⁾ Kr. p. 24 tak dalej mówi: id est a tempore noviciatus sui in Vienna in ingressu patris Ioh. de Capistrano usque ad tempus divisionis provinciarum, qui etiam pater Bernardinus fuit III vicarius provincie nostre, ut infra patebit, quod antiquus hostis... ²⁾ potem przemazane quor... ³⁾ potem przemazane venerant.

loco Viennensi a festo sancte Marie Magdalene^a usque ad Quadragesimam Omnium Sanctorum^b, in qua recessit a loco sic coactus cum magno lamento omnium noviciorum.

Beatus Iacobus de Marchia plantavit loca in Ungaria. Quo emisso non contentus satan, suscitavit displicenciam in predictis Teutunicis contra Ungaros, ex quorum numero erat gwardianus supradictus et in tantum, quod non longe post missi sunt XI fratres Ungari novicii, notabiles viri, ad provinciam Ungarie. Iam etenim pater eciam beatus Iacobus de Marchia plantaverat aliquod claustra Observancie in Ungaria, quod cernens sepedictus Michael gwardianus loci, vir doctus et religiosus ac devotus, timensque pelli sue, vocavit ad se novicos et intimavit illis rem gestam inter se et fratres atque periculum imminens de^c propinquuo vobis novellis. Erat enim tunc pater Bernardinus prefatus de Ingolstat novicius. O stupenda gracia Dei! mirum fuit, quod non omnes fugerant novicii, audientes controversiam eorum, sed gracia domini pocius superhabundavit in eis ex illis, que audiebant dici mala. Unde magis zelo religionis excitati quam confusi, dixerunt ad patrem gwardianum: Pater quid faciemus? Et ille dixit: Ecce, filii carissimi, expulerunt magistrum vestrum, conantur eciam iam me expellere, quo expulso, non erit, qui vos doceat vias domini et sic eritis Conventuales, debetis ergo scribere patri vestro, ut mittat vobis rectores et ego scribam pro vobis. Acquiescentes ergo pauperes iuvenes sermonibus, quos dixit pater, illi scripserunt ad beatum patrem Iohannem de Capistrano, qui tunc erat in finibus Bohemie, qui misit fratrem Gabrielem de Verona pro commissario suo ad provinciam Austrie. Ille autem, concordatis discordiis inter Teutonicos et Ungaros, rediit ad patrem beatum, qui erat tunc Hispanie (?) in quibusdam negotiis; audiens vero pater beatus, advenisse fratrem Gabrielem, coegit eum redire ad Austriam.

Sciendum autem, quod eodem anno scilicet 1451 circa festum Simonis et Iude^e susceptus est locus Bernensis et post Natalem Domini^d eodem anno locus Neuburgensis. Pater autem Gabriel, commissarius patris beati, venit

¹⁾ Tu dotąd siega w ręk Kr. p. 25 ręka Komorowskiego.

^{a)} 22 Lipca. ^{b)} Dziwne zestawienie, *quadragesima* oznacza bowiem pierwszą niedzielę wielkiego postu, lub też cały post, chyba że to ma tutaj oznaczać to samo, co *quadragesima Martini*, to jest (według Weidenbacha) post adwentowy od 14 Listopada do Bożego Narodzenia. ^{c)} 28 Października.
^{d)} 25 Grudnia.

81 anno domini 1452 post Epiphaniam^a, cum autem venit a patre secundo^b, | eodem anno circa festum Nativitatis Marie scilicet nona Septembris celebratum est primum capitulum Vienne, ubi erant sex vocales ex illis tribus locis et assumserunt septimum et elegerunt primum vicarium patrem Gabrielem, qui fuit primus vicarius ante divisionem provincie.

Eodem tempore scilicet VI Septembris rex Ladislaus Bohemie, qui erat germanus Elizabeth, consortis regis Cazimiri Iagellonidis Polonie, cum magno apparatu venit Viennam et susceptus solemniter cum processione cleri et populi. Ibi erant tunc 67 fratres in processione cum crucifixo, mirantibus singulis et congaudentibus pluresque inspexerunt fratres in sua simplicitate quam regem, ibi vidisses communem populum, flentem et flectentem genua trans-euntibus fratribus. Quem post aliquos annos Irzycus, tunc eius serws existens, suffocavit et regnum Bohemie fraudulenter accepit, heresim multiplicavit et solus tenuit. Hic demum ad mortem infirmatus, suos dominos congregando swasit, habens heredem, ut non suum filium eligerent in regem, sed eum de Polonia petant et accipient, si volunt habere pacem. Demum Ladislaum, primogenitum filium Cazimiri Iagellonis, in regem, XVIII annos habentem receperunt. Qui tandem citra quadraginta annos regnum Bohemie et Ungarie gubernavit¹.

Postquam igitur electus est pater Gabriel in vicarium Austrie, rogatus a fratribus conscripsit eis quandam formulam vel normulam vivendi sic incipientem: Forma regularis Observancie, quam sancti patres nostri servaverunt etc; in cuius fine apposuit quosdam articulos per modum preceptorum. Factum est autem secundum capitulum provinciale Wratislavie ante divisionem, ubi locus noviter² susceptus erat, quem eciam Luterani, fratres expellentes, in hospitale erexerunt, in quo capitulo beatus Iohannes presidebat. In illo ergo capitulo accusatus fuit pater Gabriel de predicta normula et de nimio rigore vivendi. Et quod in aliis provinciis non essent fratres ita gravati rigore vivendi sicut in Austria, ita quod beatus pater, motus illorum querellis et precipue, quod adiunixerat precepta in certis articulis contra morem constitutionum et sic admisit electionem alterius. Electus est igitur in illo

Formula edita
est, que erat
occasio distur-
bii per multos
annos.

¹⁾ *Ręk. Kr. p. 26:* qui tandem fere post XIX annos post mortem Mathie, regis Un-garie, idem regnum adeptus fuit. ²⁾ *poźniej na marginesie.*

^{a)} 6 Stycznia. ^{b)} Należy rozumieć: gdy po raz drugi przybył wysłany przez Jana Kapistralskiego.

Declaracio regule nostre patris Cristofori conditur. capitulo pater **Cristofforus de Warisio secundus vicarius**, doctor theologus et iurista, qui et regulam illo tempore || declaravit sufficientissime, quam 82 et fratribus fecit scribere, que habetur in multis locis provincie nostre. Qui moderavit formulam vivendi, quam fecerat Gabriel prefatus, (qui tunc erat Vienne constitutus gwardianus), omissis preceptis et articulis et tradidit eam fratribus novellis in Polonia, quatenus concorditer viverent cum fratribus Australibus.

Tunc enim temporis receptus est locus Cracovie, de quo infra dicetur, et in Bythom, Coszlie, Lubczicze et Opavie fratres ibidem de Observancia fundavit. Licet a quodam fratre religioso, qui vocabatur pater Petrus de

Loca reformata recipiuntur.

Balneis, inhabitata fuere et reformata, tamen pater Cristophorus illa reformavit secundum predictam formam vivendi. Et alienavit currus et equos, quos habebant pro elemosina conducenda, et stubellas pro balneis sive scotulis aut rasuris faciendis ammoveri iussit. Alienavit eciam de predictis locis possessiones tradiditque duci ita, ut per omnia viverent concorditer cum Italicis sine animalibus preter asinum pro portanda elemosina et in istis omnibus ostendit magnum zelum paupertatis et religiose conversationis. Et quia ipse pater Cristophorus prefatus infirmus erat in corpore ex nimio labore, quem assumpserat officium suum fideliter exequendo, nunciavit gwardianis singillatim, quod amplius nullo modo acceptaret vicariatus officium et congregato capitulo, ut infra, renunciatum officio in manibus beati Iohannis de Capistrano, qui eciam illa secunda vice presidebat capitulo et pater Cristophorus acceptare nolebat.

Patre Wratslaviam ex Olomuncz veniente, quidam¹ spirituales spiritu invidie obsecrati, volentes sanctitati sue illudere et falsitatem miraculorum, que Deus operabatur per ipsum ibidem, ostendere sique consequenter infamiam in illum inducere, sed iuxta sentenciam sapientis: Non est consilium contra dominum, soli in eandem, quam foderant, inciderant foveam. Preparaverunt enim feretrum preciose ornatum et quendam adolescentem de scola iacere acsi mortuum fecerunt, super illud consencientem insanie eorum. Ferunt igitur feretrum cum magna pompa candelarum processioneque scolarium lugubri. Sistunt gradum, ubi pater beatus degebat tunc temporis, orans sequestratus, vociferant || insultantes repetitis vicibus: Pater sancte,

Spirituales illudunt beato Capistrano.

¹⁾ W ręk. Kr. p. 27 ustęp odnośny tak się zaczyna: Anno igitur d. 1452 IIa die Augusti beatus Iohannes de Capistrano tali modo venit Cracoviam. Patre enim existente Vratislavie quidam...

pater sancte, rogamus sanctitatem tuam, hunc defunctum dignetur sanctitas tua a mortuis suscitare. Pater autem beatus ad eos non exivit, clamant secundo et tertio, tandem pater incitatur a fratribus, ut exeat propter clamorem prefatum sedandum. Surgit igitur ad fenestram superiorem lapidee, sciscitatur, quid esset hoc, subsanatores respondent: Pater sancte, hic adolescentis¹ diviciis preeminebat et in populo acceptus erat, rogamus ergo sanctitatem tuam, dignetur eum resuscitare a mortuis. Beatus autem pater illorum falsitatem spiritu sancto illustratus, intelligens, voce magna et terribili clamans, ait: Habeat cum mortuis porcionem in eternum; sicque recessit. Illi vero deridentes patrem beatum, dicebant vociferantes: Ecce videtis sanctitatem suam, quomodo non potest suscitare hunc, nos, inquiunt, habemus sanctiores inter nos, vade tu, nominando unum de illa processione, et suscita eum. Accedit illusor ad ferebrum, clamitat: Surge Petre. Petrus nec emittit suspirium, nec movetur. Ille postmodum submissa voce dicit: Quid facis, surge, accedunt deinde ad ferebrum et inveniunt mortuum, qui erat viws suprapositus. Penitenciam agunt illusores sacerdotes et ceteri petunt veniam a patre beato et absolucionem a pecato. Qui, licet habuerit in is partibus auctoritatem papalem, tamen noluit eos absolvere, sed missi sunt ad sedem apostolicam. Sicque de suis deliramentis acceperunt confusionem. Hec referebat persepe quidam sacerdos, prepositus in Coszmyń opido, coram fratribus nostris eciam cum fletu interdum dicens, se presentem fuisse² in illa processione aduc iwenis et illa vidisse et audivisse.

Anno³ domini 1453 Cazimirus rex Polonie et Ladislaus Ungarie per suos oratores sponsalia et matrimonium futurum inter prefatum regem Polonie

¹⁾ te dwa słowa na marginesie. ²⁾ Czar. p. 39b i Jag. mają fore. ³⁾ Ustęp ten o przybyciu Jana Kapistranśkiego do Krakowa i pobycie jego w tem mieście dosłownie wzięty z Miechowity T. II p. 215; w ręk. Kr. p. 28 odnośny ustęp tak opiewa: Veniunt eodem tempore a prefato cesare ad regem Kazimirum, tunc iuvenem, legati Cracoviam, tunc existente Iohanne Pyenyvszek, magno procuratore, qui eos honorifice suscepit et tractavit. Et quia tunc temporis erat rex Lythwanye, versus eum profecti sunt regique nunciaverunt legacionem et dixerunt, ut placaret regi Elizabeth, consobrinam prefati cezaris, in consortem ducere, similiter de sanctitate et miraculorum operacione beati Iohannis de Capistrano narrabant. Rex Kazimirus deinde legatos misit Wratislawiam, ubi prefata Elizabeth, futura regina, erat. Qui legati revertentes, beatum patrem Iohannem de Capistrano, expeditum a civibus Wratislawiensibus, Cracoviam adduxerunt. Dum autem ante Cracoviam venerunt, rex et Sbigneus, cardinalis et episcopus Cracoviensis, universitasque et universus populus exountes civitatem versus Myechow, eundem beatum patrem mettercum decimum

serenissimum Cazimirum et illustrissimam Elizabeth, filiam Alberti, olim Ungarie et Bohemie¹ ac Romanorum regis, in civitate Wratislaviensi sanxerunt et litteris confirmaverunt, super quo beatus Iohannes de Capistrano in pretorio Wratislaviensi feria secunda post Assumptionis Marie^a disertam fecit oracionem, cuius tema erat: Hec dies, quam fecit dominus, exultemus et letemur in ea. Is frater Iohannes Capistranus fere quadraginta annis, ut habetur in cronica Polonie doctoris Myechovite, verbum Dei in Italia || 84 predicando perseveravit et de licencia pape Nicolai quinti in estate in Holomunecz venerat et in monasterio Minorum stetit, positaque cathedra in Olomucensi circulo, cottidie diligentissime verbum Dei per duos interpretes predicavit unum Bohemum alterum Almanum racionibus, ut sepe confutans, non esse de necessitate salutis, ut populus laycalis sub ultraque specie communicaret, et sermones suos prodigiis ac stupendis curacionibus infirmorum confirmabat. Hunc Sbigneus cardinalis et episcopus Cracoviensis tandem et rex Casimirus per litteras rogaverunt, ut, si a Bohemis conteneretur, ad Polonię venire non dedignaretur.

Qui, per Wratislaviam transiens, in Polonię progressus expeditus a Wratislaviensibus cum regiis legatis ante Cracoviam die Martis sancti Augustini^b applicuit et intravit, cui obviam tota civitas effusa ab omnibus hominibus

honorifice suscepserunt. Qui pater in crastino, in festo S. Augustini, in panistis populo predicavit de sermoneque pergens, multos, infirmitatibus diversis detentos, sanitati redidit. Demum fecerunt ei ambonam magnam in circulo circa ecclesiam s. Adalberti, ubi predicabat ibique interdum celebravit et venientes a seculo in religionis habitum induebat, et aliquando in ecclesia s. Marie, qui ei adherebant, habitum religionis dabat, in unaque lapidea ex opposito s. Adalberti, ubi sunt lapidee imagines, diversas terras ostendentes, usque ad suspcionem et assignacionem loci commorati sunt aliquot ebdomadis. Tandem magnificus dominus Glowacz de Pynczow, germanus domini episcopi et cardinalis prefati, una cum eodem episcopo concessit eisdem locum, ubi per presens sua curia erat, omniaque fundamenta ecclesie et partem chori, ut appareat, cum lapidibus quadratis et clenodiis, eo vivente, erexerat idem episcopus, tandem morte preventus instituit dominum Dlugosz executorem, qui et cronicas Polonie || abreviavit, committens ei consummare eandem; sed ipse nihil fecit nisi utique 29 chorum cum clenodiis et testitudine perfecit. Idemque Dlugosz ex eodem testamento multas ecclesias erexit et religiosos, qui sunt in Rupella, cum obligacione duarum missarum canendi fundavit.

¹⁾ potem przekreślone regem.

^{a)} 20 Sierpnia.

^{b)} wtorek 28 Sierpnia.

itum est. Rex quoque Cazimirus cum regina Zophia, matre sua, Sbigneus, cardinalis et episcopus Cracoviensis, cum multitudine cleri et tocius milicie ante Cleparzs euntes, ipsum exceperunt et cum magno honore civitatem introducentes, in domo lapidea domini Georgii Sworczy Nigri in circulo ^{Predicatio beati patris.} hospitaverunt et locaverunt. Qui in pannicidiis¹ in crastino demum, posito trono, ante ecclesiam sancti Adalberti cotidie lecta missa, verbum Dei in latino duabus horis predicavit, aliisque duabus horis ipsa predicacio in wlgari resumebatur per aliquem sacerdotem in polonico, populo audiente et sine tediō prestolante. Ubi vero frigora et nives advenerunt, locato trono in ecclesia beate Marie Virginis in circulo prope sanctuarium, singulis diebus predicationes continuavit. Mansit autem in urbe Cracovia a die sancti Augustini usque ad quartam decimam May, sub quo tempore magnam multitudinem infirmorum, cecorum, claudorum et aliis langworibus oppressorum inspectante populo curavit.

Sub eo centum persone et amplius sacram religionem sancti Francisci de Observancia assumpserunt, quibus Sbigneus, cardinalis et episcopus Cracoviensis, **primum locum Cracovie in Stradomia beatus pater suscepit**² in area germani sui magnifici domini Iohannis de Olesznycza, pallatini Sandomiriensis, erexit constructaque ecclesia lignea, ipsam in die Nativitatis Marie^a ||
^b in honorem sancti Bernardini (omnibus processionibus tocius urbis, ipsum cardinalem et fratres ducentibus), consecravit et post biennium sumptibus eiusdem cardinalis coctili muro ecclesie chorus tantum edificatur et fundamenta ecclesie posita sunt³. Habitaciones fratrū monasterii fratres ex elemosinis contribuencium et propriis laboribus construxerunt. Hec doctor Myechovita in cronica regni Polonie posuit.

Et beatus Iohannes de Capistrano cum fratribus⁴ iam sedecim numero et ultra, quia metterciusdecimus Cracoviam intraverat et iam induiti erant novicii⁵ frater Franciscus Roseberszki, frater Bernardinus de Byecz, frater Ludovicus de Warka, frater Bartholomeus Grzybowski, bene doctus et frater Nicolaus de Dobrzyn. Ibidemque in eadem curia prefati domini Iohannis,

¹⁾ W ręk. Kr. p. 28 (vide supra p. 170) pisarz napisał panistis, skutkiem czego miejsce to w owym rękopisie stało się nierozumiałem. ²⁾ Czar. p. 40b za-

miast wyrazów od primum do suscepit ma na boku: Cracovie locus primus susceptus.

³⁾ Wyrazy od et fundamenta w Czar. 40b na boku. ⁴⁾ Tak Czar. p. 40b, Jag.

nie ma tych dwóch wyrazów. ⁵⁾ Tak Czar. 40b, Jag. nie ma.

^{a)} 8 Września.

pallatini Sandomiriensis, cum canonicis comederunt et post refectionem gracies agentes et nona cantata, Cracovie ad lapideam procesionaliter remeaverunt et ibi commanserunt per aliquod ebdomadas, ibique officium dicebant¹ in dextera parte versus circulum, licet socii beati patris, qui prius advecti erant ex Wratislavia Cracoviam in curribus appreliatis, in ecclesia sancte Marie Magdalene officium persolvebant, quia hospicium ibidem in platea canonorum habuerunt. Et tandem veniente patre beato, in lapidea prefata oraverunt, usque perficerentur officine in Stradomia. Tandem dominus cardinalis et episcopus Cracoviensis infra annum decessit et dominum Dlugosz executorem instituit, committens ei consumare totam ecclesiam fratrum, sed ipse nichil fecit (uti² et modo prelati non execuntur testamenta quoad fratres, quia magis sibi ipsis favent eadem³ quam pauperibus Cristi) nisi chorum cum clenodiis in lapidibus sculptis et testitudinem perfecit. Ex eodemque testamento aliquot ecclesias erexit et religiosos, qui sunt in Rupella, fundavit et ad duas missas omni septimana cantandas obligavit. Corpus autem ecclesie dominus Martenbelsz, procurator loci, suis impensis perfecit.

Eodem tempore beatus Iohannes Capistranus ad ordinem suscepserat duos germanos fratres, heredes de Cobylino, fratrem scilicet Climacum et Albertum, qui erant curienses notabiles regis Cazimiri, pater autem eorum, qui erat milles nominatissimus, audiens eorum suspcionem, egre tulit, venit ad patrem beatum in lapideam prefatam turbatus. Pater sanctus eundem consolabatur dicitque, eum non debere turbari, sed letari. Pater autem beatus cernens, patrem post habere eius verba consolatoria, deduxit prefatum || patrem militem ad monasterium fratrum advocatisque filiis, dixit⁸⁶ optionem dando, si vellent, ex monasterio exirent bonisque huius mundi et voluptatibus perfruerentur. Consensum igitur ad id probante Nicolao, qui iunior natu erat, ut patrem sequeretur carnalem, frater autem Climacus constanter ait, ullo pacto hoc velle facere, ut propter patrem carnalem sequelam Cristi contuberniumque fratrum ordinis contemneret, sicque fatus ad patrem beatum in partem secessit illumque in patrem suum preelegit. Beatus autem pater spiritu propheticus ait: Tu frater Climacus sis benedictus erisque frater bonus et perseverans in ordine, tu vero Albertus nunquam prosperaberis, sed semper in miseriis et tristiciis consumabis dies tuos. Tu vero, inquit, ad patrem eorum, quia ausus es donum Dei, illis datum, impedire, isto

¹⁾ Tak Czar. p. 40b, Jag. ma officiabant.

²⁾ Wyraz ten na marginesie.

³⁾ Wyraz ten na boku.

anno morieris. Que omnia ut vir Dei predixit, in effectum pervenerunt, nam pater corum circa Choynicze in Prussia eodem anno interemptus est, Albertus autem, frater Climaci germanus, miseriis, egestate et infortunio usque ad mortem laboravit, frater autem Climacus ultra triginta annos in religione sancta vixit et plenus virtutibus, humilitate pacientiaque et caritate in domino requievit et loca tempore ipsius suscepta ac fratres mortuos conscripserat¹, Cracovie iacet tumulatus.

De aliis fratribus ibidem tumulatis vita et religiositate claris locis infra, concedente domino, dicetur. Regi autem Cazimiro idem pater predixit beatus, quia Iudeis contra consilium patris favebat, cladem ei iminere de propinquo, et² quia rex huic sentencie resistebat patris, factum est, ut circa Choynice, devictis pene Prutenis et interfectis, regis exercitus fugit. Et rex prohibere non valens, eos secutus est. Similiter post circa Wratislaviam in populo damnum suscepit non modicum, vide cronicas regni Polonie, ubi de is plenius habetur

Elizabeth³ regina futura, de qua supra, ante Cracoviam venit sabbato die sancte Apolonie^a, rex autem Cazimirus in splendido apparatu cum regina

¹⁾ *Wyrazy od et loca, których nie ma r. Kr., znajdują się w Czar. p. 41a u dołu na brzegu.* ²⁾ *Ręk. Czar. p. 41a w tem miejscu poniekąd więcej zbliżony do ręk. Kr., tak dalej opiewa:* qui omnes sicut Wratislavie gladio et igne extinti fuissent, sed rex huic sententie resistebat, quod et factum est, quia circa Choynice devictis fere Prutenis et interfectis, regis exercitus fugit. Et rex prohibere non valens, eos sequutus est; vide chronicam Polonie, ubi et de is dicendis plenius habetur.

Miechowita wspomina o tych kleskach II p. 216, 221 et seq. ³⁾ *Ślub Kazimierza z Elżbietą z wyjatkiem szczegółów o pochodzie obserwantów franciszkańskich i w końcu o błogosławieństwie i przepowiedni Jana Kapistranńskiego, które to szczegóły ma także ręk. Kr., dosłownie według Miechowity II, 216. W ręk. Kr. p. 30 odnośny ustęp opiewa:* Elizabeth futura regina Cracoviam regi Kazimiro prefato adducitur. Rex, episcopus, magnifici baronesque illo tempore circa regem existentes, universitas, et religiosique omnes, extra Casimiriam exiverunt ad suscipiendam prefatam futuram reginam fratresque eciam cum crucifixo exivere circa octuaginta, quos iam pater sanctus in Christo genuerat, fueruntque in stuporem toti populo videntes eos ordinateque et composite oculis defixis in terram incedere, multi wlgares lacrimis, videntes in eis tantam abdicacionem, perfundebantur. Domini autem, milites et curiose suspiria emittebant equitantesque et dicentes: Horum modo est Deus, impossibileque est, si quis oracionibus eorum recommendatus auxilium Dei sibi deesse senserit, sicque reverencias et inclinaciones facientes, oracionibus sese commendantes

^{a)} 9 Lutego.

Zophia, genitrice sua, cum ducibus ac dominis, archiepiscopis et episcopis cum sacerdotibus religiosis universitateque ante Cazimiriam exiverant, fratres autem tunc exiverant cum crucifixo octuaginta processionaliter, quos iam pater sanctus in Christo genuerat fueruntque in stuporem omnibus, videntes eos ordinate et composite oculis defixis in terram procedere || multi wlgares pro-⁸⁷ fundebantur lacrimis, videntes in eis tantam abdicacionem, domini autem milites et curiales oracionibus eorum commendabantur. Tandem die Scolastice^a altercacione inter barones facta, an Sbigneus, cardinalis et episcopus Craco-

Controversia
inter seculares
facta, quis de-
sponsacionem
regi dare de-
beret.

viensis, vel Iohannes Sprowski, archiepiscopus Gneznensis, despnsacionem et matrimonium conferret, vocatus est beatus pater Iohannes de Capistrano ordinis Minorum, tanquam sedis apostolice legatus, qui cum magna humilitate prostratus, cum licenciam dispensandi a cardinali obtinuisse, non rite dispensacionem peragere potuit, quia ignarus idiomatis polonici et teutunici erat. Cardinalis ergo Sbigneus, qui utramque lingwam noverat, matrimonium, ut interpres beati patris confecit. Et archiepiscopus Gnesnensis missam de spiritu sancto cum festinacione, quia advesperescebat, perfecit prefatamque reginam inunxit et coronavit, et octo dies deposit in leticia deducti sunt. Beatus autem pater illis benedixit quodque tantam ut Iacob patriarcha prolem haberent, predixit, quod vero impletum est et tandem subiunxit¹: filii in orientem in orientem properate et quia Turcus hic poneret capud suum². Hec facta sunt anno domini 1454.

Eodem anno locus Warssoviensis secundus in ordine in provincia Poloniae recipitur, datus ab illustrissima domina Anna ducissa Mazovie, nam et

pertransibant. Tandem inter spirituales precipue archiepiscopum Gneznensem et episcopum et cardinalem Cracoviensem orta est controversia, quia ille primas, hic cardinalis, quis eorum matrimonium regi conferre deberet. Videns rex discordiam inter illos, ait ad beatum Iohannem de Capistrano ostendendo: Det igitur mihi hic pauper. Sicque pater beatus illis devote suscipientibus, episcopo Cracoviensi ab eo interprete propter ignoranciam idiomatis mediante, nexus contulit matrimonii ibique illis benedixit quodque tot ut Iacob patriarcha pueros haberent predixit, quod vero impletum est. Hec facta fuerunt circa festum purificacionis Marie a. 1453. *W krzbie tej po- prawiono 3 na 4, na marginesie zaś napisała inna ręka 1453; w Jag. v. supra jest r. 1454 i w tym też roku odnośne wypadki miały miejsce.*

¹⁾ Tak Czar. p. 41b, Jag. nie ma.
²⁾ Wyrazy od et tandem w ręk. Czar. p. 41b u dołu dopisane.

^{a)} 10 Lutego.

ipsa erat¹ Cracoviam vocata a regia maiestate pro asistencia ad suscipiendam nowam sponsam. Quem locum suscepit pater Iohannes beatus de Capistrano, ad quem designandum misit fratrem Iacobum de Glogovia, gwardianum eum preficiens, cum sex aliis fratribus, qui venientes ex Cracovia cum eadem duce, dedit eis aream et locum pro parte magna ex latere cocto edificaverat et intraverunt locum eodem anno die sancte Barbare et inhabitare cuperunt usque ad presencia tempora. Sed post sexaginta annos² et ultra incineratus erat cum civitate et reedificatus est per nepotes prefate ducis Anne et per ducem Annam, cuius tumulus est in loco nostro, et per alios. Chorus autem per dominum Iohannem Lubranski, episcopum Poznaniensem, cum testitudine³ est perfectus, domus autem et officine per fratres || edificate.

Ipse vero beatus Iohannes predicacioni per interpretes Cracovie insistebat, clamitans contra usurarios, lusores taxillorum vel tabularum, unde fecit amonendo congregari, quotque erant in civitate, et igne in circulo incinerata sunt. Qui autem illas obstruebant, nolentes conportare, nichil nisi carbones postea inveniebant. Multa alia et diversa per eundem patrem Deus patrarrat miracula, quorum aliqua in legenda sua scripta habentur⁴. Cum autem beatus pater recedere voluisse ex Cracovia post festa Pasce eodem anno, primum gwardianum Cracovie patrem fratrem Ladislaum de Ungaria, virum sanctum et devotum ac religiositate et exemplaritate ornatum, novelle Familie prefecit. Hic prefuit tribus annis loco Cracoviensi, postea erat reversus in Ungariam ad patrem beatum.

Idem pater Ladislaus anteactis annis martirio fragrans pro Christi nomine et commiserans genti et lingwagio suo, versus Scitiam (unde Ungari ortum sumsere), congregatis duodecim fratribus de primeva illa Observancia illorum trium locorum Bythom, Coszlie et Lubczicze, porrexit ibidem, seminaturus fidem catholicam⁵ et plantaturus, venit in civitatem Byecz, ubi

Primus gwardianus Warssowie institutur.

Primus gwardianus Cracovie.

Ungari in Scitiam predicatori fidem catholycam expediabantur.

¹⁾ *Zdanie to w ręk. Kr. p. 30 tak dalej opiewa:* Cracovie eo tempore, ad quem locum designandum misit sex fratres cum prefata duce fratrem Iacobum de Glogovia illis gwardianum preficiendo, que eis aream dedit et locum in parte magna, ubi modo degunt fratres, construxit. Is autem locus susceptus est per beatum Iohannem de Capistrano. *Potem następuje w ręk. Kr. p. 31 prawie dosłownie ustęp o Władysławie z Wegier, umieszczony w ręk. Jag. nieco niżej (p. 88).*

²⁾ *dwa razy.*

³⁾ *Te dwa wyrazy w ręk. Czar. 41b na boku.*

⁴⁾ *Ustęp ten o Janie Kapistraniskim zaczyna od Ipse vero w ręk. Kr. p. 30 znajduje się przed wzmianką o założeniu klasztoru w Warszawie.*

⁵⁾ *Ustęp ten o Władysławie z Wegier opiewa tak samo w ręk. Kr. p. 31, nie wymienia jednak otych trzech miejscowości,*

invenit reginam Zophiam, matrem¹ regis Ladislai Ungarie per Turcas occisi et regis Kazimiri Polonie. A qua sunt humaniter suscepti et honorifice tractati²; hec sciscitans, quo pergeret, Scitiam, ayunt, pergere cum Dei auxilio volumus, que usque modo errore in paganico perdurat nefando, eosdem uti nostros progenitores ab errore paganico in fidem orthodoxam convertere optantes, quare, inquiunt, humiliter rogamus serenitatem³ tuam, dignetur nobis litteras salvi conductus et promotorias ad Mosquovitarum ducem gracie conferre. Illa inquit: libenter faciam, ut me vestri itineris laborisque et meriti⁴ Deus participem faciat.

Iter ergo ceperunt provisi per reginalem maiestatem versus Leopolim et usque in Mosquoviam, ubi antequam venisset, perpessus est multas iniurias et persecuciones in ipsis, pro Christo gaudentes, Dei autem iudicio occulto frustrantur spe sua, quia a principe Mosquorum non est permissus ultra progredi. Scismaticus etenim erat uti et istis temporibus, ideo que Dei sunt, nichil advertebat, || prefata enim Scitia eius dicioni suberat sicut et 89 modo subest, timuit denique, ne per eundem patrem ad fidem conversi illi recalcitrarent. Dum autem reverteretur versus Slesiam, non exiens aduc limites Mosquovie, asinus, qui eisdem portabat necessitates, mortuus est. Quia autem eis defuit subsidium humanum, ad Deum, cunctorum provisorem, orando confuit, (*sic*) sicque illum asinum pristine incolumitati reddidit. Rediens autem per eandem viam, qua iverat, in Slesiam, patrem Iohannem de Capistrano ibidem invenit, cui fideliter adhesit.

Hic pater Cracovie aduc existens gwardianus, suscepérat quandam laycum, quem induens habitu religionis, dedit illi nomen Allexius. Hic sanctissime vite erat et semel tantum per septimanam reficiebatur, non diu hic vixit in ordine. Et primus in loco Cracovie mortuus est. Idem eciam pater Ladislaus spiritu propheticō predixerat, dum faciebat de religionis profectu sermonem inter fratres, quod in brevi Deus suos fratres debuerat consolari, quod implebatur, quoniam beatus Iohannes de Capistrano in has partes plantaturus nowam Familiam advenerat. Postquam autem beatus pater Capistranensis exivit de Cracovia, venit Wratislaviam. Anno domini 1454 ibi

*Exodus beati
patris Capi-
strani de Cra-
covia.*

*następującego ustępu o spotkaniu się z królową Zofią w Bieczu nie ma w ręk. Kr.,
zato pobyt Władysława z Węgier w krajach moskiewskich z nieznaczni różnicami
tak samo opisany.*

¹⁾ na marginesie. ²⁾ na marginesie. ³⁾ polem przemazane suam. ⁴⁾ dwa razy, pierwsze przekreślone.

tercium capitulum celebravit secunda vice, cui solus presidebat, ut aliquo modo dictum est supra anticipando. Ibi iterum pater **Gabriel de Verona electus est in tercium vicarium** secundo ante divisionem provinciarum.

Pater autem beatus Iohannes de Capistrano in Ungariam ad congregandum populum contra Turcum predicandumque cruciatam profectus est. Pro predictoribus cruciate recepit secum fratres speciales: fratrem scilicet Bernardinum de Ingelstadt et fratrem Bonaventuram de Bavaria, ambo maystri et successu temporis erant vicarii provincie.

Pater Gabriel iterum prosecutus est diligenter modum vivendi predictum, aliqui autem seniores (ut scribit frater Bernardinus de Ingelstat in sua cronica), qui venerant de Italia, reprehendebant eum, dicentes, quod nimis artam viam doceret fratres et quod ipse esset iuvenis et non multum expertus in religione, quia tunc forte habuit septimum annum in eadem¹. Ipse vero respondit eis: Quia fratres Teutunici non sunt ita firmi || et viriles ut Italici, expediebat eos magis ligari timore et cogi ad austriorem vitam quam Italos, qui per se sine coactione faciunt bonum et perfectum bonum. Teutunici vero molliores et magis sensuales non assurgerent ad perfectionem vite, nisi coacti aliqualiter plus² quam Italici. Et ideo arguebat, quod non esset inconveniens, si rigidorem formam doceret in ieuniis, divinis officiis et ceteris, quam communiter tenent in Italia, ipse enim collegerat de omni provincia Italie aliquod supererrogacionis, ut scilicet provincia Austrie compararetur in aliquibus generalibus cum provinciis Italie, quamvis illa gloriosa appareat in exemplum Almanie et in nowm fundamentum novelle plantacionis. Illi autem seniores arguebant, econtra dicentes, quod hic modus vivendi quasi nows in Familia nostra nullo modo perseveraret, sed cum maiore periculo et scandalo deficeret, quam fuerat gloriose inceptus. Hinc factum est concepta displicencia adversus eum sine licencia aut obediencia redierunt ad Italiam, annunciantes hanc novitatem patribus Italie.

Tandem anno domini 1455 in Olomuniecz capitulum provinciale celebratur, in quo predictus pater Gabriel reeligitur in vicarium provincie, sed neque sedatur adversitas fratrum, quia quidam de fratribus ceperunt murmurare, qui erant infirmioris voluntatis vel remissioris fervoris, alii autem

¹⁾ Ręk. Kr. p. 32 ma jeszcze w tem miejscu: et ideo deberet sequi consilium seniorum, qui multa viderunt in Italia circa regimen fratrum et omnem modum vivendi in Italia. Ipse vero respondit, quod expediret pro fundamento dando novelle plantacioni et quia ... ²⁾ Tak Czar. p. 43a i Kr. p. 32, Jag. nie ma.

contenti erant, contemnentes infirmiores et crescente contemptu et irreverencia erga se invicem, quidam ex illis recesserunt de provincia accepta duriori licencia eis data, ex quibus omnibus habundavit obloquio, displicencia et irreverencia in alterutrum. Manentes ergo de modo vivendi murmurantes et dissidentes, evocaverunt murmurando sensuales et carnales econtra rece- dentes murmurando manentes et sustinentes predictum rigorem simulatores, adulatores et fantasticos dicebant.

Eodem anno domini 1455 loca Poznanie, Costen, Wschowa sive in Fraustot per patrem Gabrielem de Verona in una septimana suscepta sunt, nam devocio populi cupiebat fratres habere propter eorum sanctam vitam et exemplaritatem, sub reverendissimo domino Andrea, Poznaniensi episcopo, qui ad fratres affectum semper gerebat cordialem. Isdemque ecclesiam nostram Poznanie¹, iam senectute confectus et infirmitate pedum, || cum⁹¹ admiracione sue curie maximo cum iubilo dedicavit, aream autem pro loco Poznaniensi contulit dominus Mathias Czarni dictus, civis Poznaniensis, ibi enim erant domuncule, ubi modo est ecclesia fratrum et claustrum et vimina circumquaque, que fratres extirpantes et terram superducentes, fecerunt ortum. Illo tempore cives Poznanienses suis impensis volebant edificare claustrum muratum propter Deum et ob caritatem, quam erga fratres gerebant, sed primi fratres, qui erant Almani, renuebant scilicet frater Petrus de Cremnicza, primus gwardianus, et frater Andreas de Prussia, secundus gwardianus, nescitur, quo spiritu ducti, sed fecerunt de lignis edificari, dicentes, eorum sic congruere statui.

Aliqui autem Almanorum dicebant primiores post divisionem, cum patres Poloni eis dicerent interrogando, quare non presignassent et edificassent loca nostra ut in aliis provinciis, respondebant ex corde haud caritativo, qualis gens, talia sunt recepta edificata et presignata loca². Et ista verba non parwm disturbium fecerunt. Quem locum postmodum fratres propter inundanciam fluvii ac aquarum in muro erexerunt cum ingenti labore, discursu et inquietudine.

In loco Poznaniensi fratres diaboli tentationes perpessi.

In eodem loco multas temptationes et infestationes demonum et diffamaciones eorum operacione et suggestione perpessi sunt fratres plerique religionem ingressi diversis temptationibus irretiti vel resistere

¹⁾ Na marginesie; w Czar. na dolnym brzegu p. 43a znajduje się dopisek rekq 17 wieku: Habetur in hoc loco vexillum beati patris Capistrani, quod expandit ante conflictum cristianorum cum Turcis. ²⁾ na marginesie.

nescientes vel magistros suos non audientes, retrocesserunt, et non mirum, quia ille locus erat prius sentina viciorum, quibus quasi retibus tenebant animas multorum. Sed dum fratres advenere ceperantque inhabitare, factus est exemplum omnium bonorum. Contigit quodam tempore sub gwardianatu patris Andree, dicti Rey, qui primus ex Polonis fuit institutus gwardianus, inimicus anime et omnium bonorum, invidens fratum sanctitati, nisus est detrimentum fame fratum¹ inter homines ingerere, nam lotricibus haud paucis, vestimenta prope claustrum lavantibus, in specie fratris illis apparuit cum illis iocando et ad in honestaque inducendo et 92 verenda ostendendo. Ille fratrem estimantes, || nam multociens eis sic apparebat, ad portam fratum accedunt, gwardianum accersiri faciunt conquerunturque coram posito; interrogat, si noticiam haberent talis fratriss, ipse se, dicebant, eum cognoscere, si presens adesset, vocantur interim fratres omnes, nec talis invenitur inter eos. Gwardianus deinde dixit illis: Carissime, scitote, tentacionem esse dyaboli, qui wlt infamiam fratribus inducere. Ideo, dum eum post videritis, tenete et comprehendite eum hucque ad nos adducite. Apparet iniquus post dies aliquot illis abluentibus et eas ad prefata aliciens². Ille tentant eum comprehendere iamque manus apponunt ad tenendum, sed ille versus in formam asini, cum magno cachino fetoreque in aquam insiluit, disparuit, nec post aliquando apparuit; sicque fratres interim orantes ab infamia et mala suspicione liberati sunt. Locus Costensis et Fraustotentis de diversis elemosinis civium tam aree quam edifica opera fratum perfecta sunt.

Tricesimus tertius³ generalis frater Angelus de Perusio electus est in capitulo generali, Perusii celebrato, anno domini 1453, qui suscepto officio generalatus parum supervixit et eodem anno vel circa diem clausit extremum.

1) *Tak Czar. p. 43b, Jag. nie ma.* 2) *Czar. i Jag. alicientem.* 3) *W ręk. Kr. p. 34 odnośny ustęp opiewa krótko:* Circa hec tempora Nicolaus V moritur et Calixtus III loco ipsius eligitur. Minister eciam generalis magister Angelus de Parusio ante parum mortuus erat. Et electus est in generalem magister Iacobus de Mazonica. Is in principio pontificatus Calixti 3cii provisionem Eugenianam circa fratres Observantes factam tentavit infringere diversos modos exquiriendo, ad cuius importunitatem ad extremum Calixtus edidit novam bullam a. 1455 pontificatus sui anno primo, alterans in aliquibus provisionem Eugenianam, primo scilicet, ut obedient omnes fratres generali ministro et quod vicarii generales vocentur vicarii vicariorum seu custodum et vicarii provinciales vocentur vicarii seu custodes. Item quod vicarii seu custodes provinciales vadant ad capitulum generale ibidemque presente generali, vel alio ab eo deputato, nominent tres

Tricesimus quartus generalis frater Iacobus de Mazonica electus in capitulo generali, Bononie celebrato¹, anno domini 1454, die vero XV. Iunii. Et hic generalis, quantum ex eo fuit, Observantes et observanciam, quam misus est opprimere et anichilare, si Deus permisisset, quamquam aliter de eo Bonifacius scribat, quia cum ipsius votis concordabat.

Quintus generalis vicarius frater Baptista de Levanto, provincie Ianue in loco sancti Pauli Bononie. In quo capitulo generali Familie nostre, anno domini 1455 vigesima quinta May celebrato, ordinis vero² 247 et eodem anno dominus papa Nicolaus quintus^a ab hac luce migravit et eodem anno Rome assumptus est ad papatum dominus Calixtus tertius^b, qui anno primo³ sui pontificatus ad supplicacionem Conventualium et plurimorum, || qui de 93 Familia ad Conventum accesserant quorundamque Familiam diligencium aliqua statuta, hoc est bullam Calixtinam, que incipit: In pace factus est locus eius, contra Eugenianam confecit et ordinavit ipsam alterando. Ipsi namque

fratres de Observancia, quorum unum generalis in vicariorum vicarium instituat cum plenaria auctoritate etc., uti in bulla et in sermone per me collecto supra allegato et plenissime in defensorio fratris Byssarionis, contra Conventuales protectoris dignissimi, qui contra prefatum generalem multa pro fratribus fecit, ut ibi patet, quod propter brevitatem omitto, tamen in quodam capitulo Romano eidem bulle idem generalis in aliquibus punctis derogaverat solus contra se ipsum.

W końcu dodaje jeszcze ręk. Kr., czego z wyjatkiem wzmianki o śmierci Mazoniki i wyborze Sawony, nie ma w ręk. Jag.: Mortuo autem Calixto prefato ad apicem apostolice dignitatis Pyo II assumto, quicquid prefatus Eugenius statuerat et circa benedictam observanciam restauraverat, ad illam observanciam reduxit, omnes alteraciones Calixti revocando. Et circa idem tempus generalis Iacobus de Mazonica mortuus est. Et in generalem frater Franciscus de Sawona XXX eligitur. Et idem fecit postea Paulus secundus aliquibus superadditis pro maiori quiete tam Observantium quam Conventualium. Sed et felicis memorie Sixtus quartus et Innocencius octavus, quicquid predecessores circa Observantes ordinaverant, || apostolicis scriptis 35 roboraverunt. Modernisque temporibus in sede Petri Alexandro VI sedente a. d. 1498 patre Ludovico de Lature, vicario generali cismontano existente, solenni rescripto ipsa Eugeniana cum aliis bullis, que de concordia nuncupantur, est confirmata, et quod fratres Conventuales non possint recipere fratres nostros, nisi prius habita licencia. Sic igitur patet breviter Eugenianam per diversos summos pontifices diversis temporibus confirmatam.

¹⁾ przedtem przemazane in quo capitulo. ²⁾ te dwa słowa na marginesie.

³⁾ na marginesie.

^{a)} 1447—1455. ^{b)} 1455—1458.

emuli prefati duo precipue contra Familiam allegabant, quibus Familia ipsa ad ministrorum obedienciam redire debebat, primum videlicet, quod bulle Eugenii subrepticie erant et consequenter nullius valoris, ex quo inferebant, Familiam in statu damnacionis manere, secundum quod posito, quod bulle ipse valide fuissent et vere ordo divisus esset, qua de re fratres ipsi de Familia non fratres Minores et sancti Francisci, sed fratres bullati vel alterius cuiuscunque nominis appellandi erant et super hanc materiam quinquaginta doctorum consilia diversa habebant et adducebantur. Que quidem consilia non ex defectu doctorum sed informancium nullius erant valoris, cum super falsitate fundata essent et firmata, quapropter summus pontifex de opportuno remedio providere volens, statuit, ut capitulariter in conventu Assisii patres Conventuales et Observantes congregarentur, ad quod capitulum eciam abbatem sancti Ambrosii de Mediolano legatum destinavit, vir utique iwenis, sed in iure doctissimus ac virtute et discrecione perfecte ornatus.

Fratres Observantes bullati incepserunt dici.

Controversia inter Conventuales et fratres Observantes.

Tercium capitulum generalissimum celebratum est in sacro conventu Assisii, anno domini 1456, ordinis vero 248, in quo capitulo reverendissimus pater minister generalis non interfuit, causa vero ignoratur, sed loco eius resedit dominus abbas predictus, commissarius apostolicus. Qui in sermone omnes patres tam Conventuales quam Observantes ad pacem et concordiam utriusque partis servandam, ad capitula aliqua componenda exhortatus est, quibus in posterum secundum Deum et professionem nostram vivere valeremus, de hinc vero aliqua capitula iuxta desiderium Conventualium propalavit. Post hec autem omnes patres Familie simul cum domino legato in absencia omnium Conventualium capitula plurima perfecerunt et econtra Conventuales in absencia Observantium, quibus dominus legatus acceptis,
94 Romam redit. Patres autem Familie videntes negocium¹ || in locum vel longum protrahi, omnia circa illa negotia sex patribus simul cum patre Baptista de Levanto, vicario generali, cum omni plenitudine potestatis commiserunt, quorum nomina sunt hec scilicet:

frater	frater Petrus de Angwillaria, vicarius provincie Romane, Alfonsus Hispanus, vicarius provincie Terre Laboris, Matheus de Narnia, vicarius provincie sancti Francisci, Iohannes de Prato, vicarius provincie Tuscie, Augustinus de Monte Bocacio, provincie Marchie, Bernardinus de Fossa, Acquilanus.
--------	--

¹) *Następnie in long przekreślone.*

Omnes viri in sciencia et bonitate precipui, qui omnes Romam post dominum legatum perreixerunt preter fratrem Augustinum et fratrem Matheum, qui in sancta Maria de Angelis, ne per fratres Familie congregacio soluta videretur, nomine tocius congregacionis remanserunt. Habita igitur omni predictorum relacione, summus pontifex per breve beatum Iacobum de Monte Prandone ad se vocavit. Hic namque frater sanctissimus a Romano pontifice et ab utraque parte plurimum diligebatur, qui, cum ad pedes venisset domini pape, ipse summus pontifex prelatorum more, aliquem ad professionem recipiendum, per manus eum recipiens, ait: Quoad istum actum spolio me papatu, frater Iacobe, et te papam instituo, vade et ordinem beati Francisci pacificare stude. Notificamus tibi, quod domino nostro Ihesu Christo et beato Francisco in die mortis mee et iudicii volo de ipso rationem reddere, sed tu tenearis deinceps; quo renitente, in virtute sancte obedientie hoc ille demum sibi iniunxit eique articulos per dominum legatum agitatos tradidit.

Cepit ergo venerabilis senex articulos ponere; primus fuit, quod omnes fratres Minores sive Conventuales sive Observantes generali ministro in omnibus et per omnia teneantur obedire. Qui articulus valde omnibus displacebat eo, quod dabat maiorem potestatem generali ministro quam regula. Unde per protectorem postmodum fuit immutatus et ita positus videlicet: Teneantur fratres obedire¹ generali ministro, sicut in regula continetur. Secundus fuit, quod fratres de Observancia ad generalem Conventualium congregacionem convenire debeant, nec possent per se generale capitulum congregare vel celebrare, sed in eodem Conventualium generali capitulo Observantes tres patres eligerent pro vicariis generalibus, || unus quorum 95 ad libitum generalis preficeretur et vicarius vicariorum vocaretur; iste articulus Familie fuit valde gravis. Tercius fuit, quod vicarius fratrum de Observancia in electione generalis duntaxat habeat vocem activam; quiquidem articulus contra voluntatem patrum Familie appositus fuit, patres Conventuales hoc maxime detestarunt. Multos alias articulos pater ipse composuit, de quibus utraque pars quieta remansit. Facta denique horum compositione articulorum et utraque parte utcunque sedata, bulla, que Calixtina dicitur,

Bulla Calixtina in qua hec omnia inclusa sunt, condita fuit.
emanavit.

Quartum capitulum generalissimum tocius ordinis celebratum est 13. Iunii anno domini 1457 et ordinis 249. in conventu Mediolanensi per fratrem

¹) Tak Czar. p. 45a, Jag. nie ma.

Iacobum de Mazonica, generalem ministrum. Qui generalis per obedienciam precepit, ut nulla fieret provisio de cibo vel potu in loco nostro sancti Angeli, quapropter omnes fratres Familie ad refectionem sumendam ibant ad conventum sancti Francisci. Tempore autem superveniente capituli, frater Baptista de Levanto, vicarius generalis, perpendens, quod patres Conventuales iuxta Calixtinam nostros vicarios ad actus capitulares admittere solebant, induxit notarium ac testes sibi providit. Interim vero tangitur campanella ad capitulum, pater comparet cum omnibus vicariis ultra et citramontanis ad capitulum, generalis fingit¹ et ipsos acceptare simulat. Pater frater Baptista ipsum sequitur et tandem ad hostium capituli, ut intrarent, omnes vicarii accedunt, tunc ipse generalis amplius se continere non valens, dixit: Ite in pace, intromittere vos nobis non placet; tunc pater Baptista vocavit testes et qualiter generalis ad actus capituli vicarios Familie intromittere noluerit, per notarium instrumentum fieri iussit et ad locum nostrum sancti Angeli cum omnibus statim rediit. Reversi igitur Familie patres ad locum sancti Angeli tam ultramontani quam citramontani,

sextum capitulum generale celebratur, ut iuxta Calixti determinacionem tres patres eligerent, quos reverendissimo patri ministro generali, ut tenebantur, presentarunt, minister vero generalis duos ex eis elegit scilicet ultramontanum et alium cismontanum. |

Cismontanus sextus generalis vicarius² pater **Antonius de Monte Flas-** conum³ sancti Francisci provincie, ultramontanus vero Theodoricus Aurige. In eodem capitulo determinatum fuit de omni patrum consensu, ut provincia Senensis ob reverenciam sancti Bernardini in ea sepulti deinceps provincia sancti Bernardini vocaretur.

Provincia
s. Bernardini
primo cepit
nominari, que
prius dicebatur
Senensis.

In isto quoque capitulo fratres Ungari ab obediencia Familie recesserunt et ad generalis ministri obedienciam transvolarunt, hiis de causis, ut audivi a fratribus antiquis, illorum temporum memoriam vividam prefatorum habentibus, quia pater Iacobus de Marchia, uti commissarius generalis, voluit habere libros beati Iohannis de Capistrano, illi autem, quorum intererat, dare noluerunt. Item, quia capitulum generale volebat eis dare semper vicarium sicut locis in⁴ provinciis terre sancte et Bozne, illi autem renuebant. deinde quia quidam commissarius dicebat, se eos visitaturum in virga ferrea; ipsi autem timentes incarceraciones aliasque penas, confusibiles horum causa omni

Ungari recesser-
rant ab obe-
dienza Fami-
lie.

¹) Czar. p. 45b: fugit.
²) na wierzchu czarnym inkaustum.
p. 45b Falconum.

⁴) na wierzchu.

³) Czar.

existentes, (ut ipsi patulo fassi sunt, dum veniebant ad capitula generalia, petentes fratribus reuniri), pecierunt litteras a papa, ut subessent ministro generali. Sed in brevi de facto doluerunt, quia ad capitulum Opaviense, de quo infra dicetur, cui preerat tunc reverendus pater Baptista de Levanto, generalis vicarius cismontanus, venerant, petentes unionem dicentesque, quod nunquam fratres Ungari in hanc divisionem consenserant, sed tantum quatuor, qui preerant, timentes ut noxii puniri et insciis fratribus, talem divisionem fecerant, et quod iam depositi essent, dixerunt. Qui vicarius ullo pacto voluit eos suscipere, deinde fere per quadraginta annos querebant unionem, capitula generalia citramontana visitantes et semper allegantes, ut supra proxime, quia fratres non poterant corrigere, quia sine omni licencia poterant ire ad Conventum, uti uni prelato generali scilicet ministro subiecti, et quia exactiones opportebat eos contribuere et alia multa allegabant non tam erant suscepti¹, quoisque anno domini 1501 tempore patris Ieronimi || 97

*Iterum suscepti
Ungari.*

Tornelii, generalis vicarii in capitulo generali Urbini suscepti sunt.

*Mors Iacobi de
Mazonica gene-
ralis.*

Soluto autem supradicto capitulo Mediolani in festo apostolorum Petri et Pauli generalis ipse Iacobus de Mazonica, etatis sue quadragesimo anno, repentina morte occubuit, quo mortuo dominus papa precepit sequenti anno

Rome capitulum generalissimum celebrari non sine molestia et Observancium fratum displicencia et maxime ultramontanorum, quo eciam anno ultramontanus vicarius generalis Theodosicus nature debitum solvit.

Quintum generalissimum capitulum tocus ordinis Rome celebratum est anno domini 1458, ordinis autem ducentesimo quinquagesimo, die 9. May, impensis domini Calixti pape. In quo capitulo patres Familie vehementissime titubabant, quia Conventuales Calixtinæ bullas nunquam acceptare volebant et summus pontifex fratribus nostris nichil aduc declaracionis obtulerat. Die igitur capitulo constituto venerunt ad locum nostrum Areceli duo reverendissimi cardinales dominus videlicet vicecancellarius et dominus protector et pulsata campanella in refectorio fratribus Conventualibus in refectorio congregatis sive coadunatis, octo patres tantum de Familia ad capitulum convocantur, quatuor cismontani et quatuor ultramontani. Tunc dominus reverendissimus vicecancellarius breve summi pontificis coram omnibus legit, quod quidem hoc continebat, videlicet, quod fratres de Observancia pro illa vice duntaxat vocem non habeant in electione generalis et pro suo vicario eligant unum vel plures, secundum quod eis placuerit. Hec autem fecit summus

¹⁾ *Slowa od et quia w Jag. przez pomyłkę opuszczone dopisala późniejsza ręka.*

pontifex, quia generalem ministrum secundum suam voluntatem facere volebat et ideo ex Veneciis capitulo transtulit Romam et fratres Familie ab electione exclusit, fratres vero Familie prefate quam plurimum hac re letati sunt et statim in sacristia coadunati sunt magna cum hilaritate, unitate, pace et caritate,

patrem fratrem Baptistam de Levanto in septimum generale vicarium in septimo capitulo generali Familie canonice pro secundo triennio elegerunt et nonnulla ordinaverunt, patres vero ultramontani in generale vicarium 98 patrem Iohannem || Magni sibi elegerunt. Capitulo tandem soluto absque alia innovacione circa bullas Calixtinas patres omnes recesserunt. Tandem accedamus ad provinciam nostram.

Transactis autem tribus annis prefati¹ patris Gabrielis in differenciis supradictis, proxime celebratum est capitulo provinciale in Brunna, anno domini 1456, in quo electus est **pater Bernardinus de Ingelstat in vicarium provinciale quartum**. Eodem anno, decimo Kallendas Octobris^a, post multa bona opera cumulata, post loca in Austria, Bohemia et Polonia fundata postque conflictum magnum et victoriam habitam in Ungaria contra Turcum, beatus Iohannes de Capistrano ex hac vita migravit ad dominum, in Vlak Ungarie iacet tumulatus, clarens innumeris miraculis in vita et post mortem. Tandem anno domini 1457, VI die Augusti dominus papa Calixtus tercius instituit festum Transfiguracionis pro graciarum actione illius victorie miraculose facte contra Turcum in Ungaria in die sancti Sixti^b. In qua Victoria frater Iohannes de Capistrano cum multitudine fratrum suorum Cristianorum, divino fretus auxilio, plurimum laboravit.

Idem vicarius pater Bernardinus, magister arcium Viennensis, duabus visitacionibus provinciam gracie et pacifice pertransivit, commendans veritatem et caritatem, sed tercia visitacione attentans votum paupertatis, propter inexperienciam strinxit nimis in certis locis scilicet Costen, Poznanie, Cracovie et Warsovie. Eadem enim loca visitans, delere faciebat versalia et ymagines deauratas vel curiosas in libris choralibus. Cracovie autem accedebat ad pretorium dicendo consulibus, quod fratribus in victu et potu parcius providerent, ne eos superflua provisione a devocationibus retraherent. Varsoviam autem deveniens locumque et officinas visitans, invenit in quoquina unam

Beatus Iohannes de Capistrano moritur.

Festum Transfiguracionis instituitur, Victoria in Ungaria contra Turcum.

Excessus in visitando patris Bernardini de Ingelstat.

¹⁾ Tak Czar. p. 46b, Jag. prefatis.

^{a)} 22 Września.

^{b)} 6 Sierpnia.

partem bovis, illico fratri Stanislaw Govorzynszky, tunc gwardiano loci, una cum procuratore fratre mandavit per obedienciam, ut eandem quartam carnis per plateas portando inciderent pauperibus erogando insuper || et dicendo, 99 quia ultra necessitatem eorum partem elemosine acceperant, que pauperibus debuit distribui quodque illis parcerent, que omnia grataanter perfecit. Et econtra utique in populo multa edificacio fuit et ut ipse scribit de se ipso in cronica sua, quod hoc faciebat ut inexpertus, quia primo in religione quinque annos steterat vel zelo paupertatis succensus vel lectura et ex auditu referencium et aliquorum, ad hoc faciendum eundem instigancium.

Is enim pater vicarius, magister arcium universitatis Viennensis¹, erat paupertatis zelator maximus usque ad mortem ferventissimusque predictor extitit. Habuit eciam a papa auctoritatem predicandi ubique et communiter inter montes Carintie predicabat in quadragesima^a ac aliis temporibus. Et erat inquisitor heretice pravitatis² in illis partibus. Hunc homines tanquam angelum Dei venerabantur, fratres vero aliqui ut demonem persequebantur. Ideo, ut michi narrabant hii, qui cum eo conversabantur, quod in agone constitutus rogavit, ut apud seculares moreretur, non dilectione secularis conturbernii vel ex impaciencia³ sed timendo, ne fratrum aliquis eum persequendum circa agonem inferret sibi aliquod impedimentum. Crevit autem hec dissensio et excessus prefatus in visitando ex hoc, ex illis qui affectu dilatandi audita vel visa nimis agravaverunt fere per totam provinciam quam erant in re vel ex intencione, nec erant relevantes, sed erant creduli multi.

Tandem celebratum est capitulum anno domini 1459 in Leubus. Iterum successit illi in officio **frater Gabriel de Verona vicarius quintus** provincie in tertium triennium tercio^b electus. Et letati sunt multi plurimique contristati,

¹⁾ *Tak Czar. p. 47a, Jag. ma tylko magister.* ²⁾ *Tak Czar. p. 47b, Jag. paupertatis.* ³⁾ *Ostatnie trzy wyrazy, których nie ma ręk. Kr., są w Czar. 47b na boku dopisane.*

^{a)} W wielkim poście. ^{b)} Kr. p. 36 wyraża się ogólnikowo *denuo*, ale Gabryela z Werony na kapitule tej wybrano właściwie po raz czwarty wikaryuszem, gdyż pierwszy raz był wybrany na kapitule w Wiedniu r. 1452 (*v. supra p. 167*), drugi raz na kapitule we Wrocławiu 1454 (*v. s. p. 177*), trzeci raz zaś na kapitule w Ołomuńcu r. 1455 (*v. s. p. 177*); tego ostatniego atoli wyboru widocznie autor nie liczy, ponieważ Gabryel, będąc poprzednio wikaryuszem został wtedy przez ponowny wybór na swem stanowisku niejako tylko zatwierdzony.

qui plus diligebant zelantem, quam oderant excedentem. Sperabant enim, quod emendabilis esset questio ab excessu, alii vero diffidebant, quia non cessabat coimendare evangelicam paupertatem, diligebat quidem ipsam corde, sed volebat illam stricte nec a se¹ nec ab aliis servari posse opere, medium discrecionis in illa querebat, sed non inveniebat. Silencium tamen tenabant simulantes aliquantum ex timore.

Locus Cobilinensis sextus in ordine susceptus per prefatum reverendum 100 patrem Gabrielem post secundam^a electionem sicut et Poznaniensis, || sed parum posterius, nam una bulla papali sunt prefata quatuor loca confirmata. Hic locus est primus in archiepiscopatu Gneznensi, ad quem cum nullo pacto archiepiscopus et canonici assensum prebere vellent, cum autem fratres, qui erant missi, intrassent pro consensu obtinendo, sed frater Philipus, magister arcium, tunc gwardianus Vratislaviensis existens, et frater Climacus, de quo supra, heres Cobilinensis, flexisque genibus humiliter coram congregato capitulo canonicorum suplicaverunt pro admissione et confirmatione cum domino Alberto fratre Climaci et alio fratre Nicolao², tunc undecim annos habente, ac domina Catherina, genitrice eorum, iam vidua (vir enim suus iuxta vaticinium beati Iohannis Capistranensis interemptus erat in Prussia circa Choynicze)³, illico Deus immutavit corda omnium ita, quod multi lacrimantes supplicavere domino reverendissimo archiepiscopo tunc Iohanni⁴ Sprowszky, ut dignaretur dare assensum, qui statim prebuit cum universo capitulo et litteras confirmacionis dedit, dicens fratribus illis, quod orarent pro regni stabilitate et pro eisdem. Sicque cum gaudio in Cobilino venientes, aream circa curiam suam fratribus assignaverunt⁵ edificatusque est locus per multos benefactores utriusque sexus opera et labore fratrum. Tandem Sextus

¹⁾ od sed aż do se na boku z odnośnikiem. ²⁾ na marginesie. ³⁾ Wzmianka ta zaczynała się od cum domino Alberto znajduje się w ręk. Kr. nieco niżej, gdzie mowa jest o powrocie do Kobylina. ⁴⁾ Imię to w ręk Kr. p. 36 później przez nowszą rękę w porozstawioną lukę wpisane. ⁵⁾ W Kr. p. 36 na tem się kończy wzmianka o powstaniu klasztoru w Kobylinie.

^{a)} Klasztor poznański kreował w r. 1455 po trzecim swoim wyborze na wikariusza i dlatego też Zeissberg (w uw. do p. 36 r. Kr.) datę tę uważa za mylną, według naszego zdania jednak można ją sobie wytlumaczyć w myśl poprzedzającej naszej uwagi. Według Waddinga klasztor w Kobylinie powstał w r. 1456, coby się poniekąd zgadzało z naszą kroniką, według Gonzagi zaś dopiero w r. 1478.

quartus¹⁾ confraternias cum iubileo semel in vita et in mortis articulo contribuentibus ad fabricam ad supplicacionem fratris Climaci prefati contulerat. Que confraternie aliquibus benefactoribus contribuebantur et sic locus, ut stat, edificatus est.

In hac autem tercia electione prefati patris Gabrielis per eundem susceptus est **locus Tarnoviensis septimus in provincia Polonie**. Hunc locum gracie contulit magnificus dominus Iohannes Amor de Tarnow una cum germano suo domino Raphaele, canonico Cracoviensi, eorumque opera edificatum claustrum. Qui, quoad vixerunt, religionis nostre defensores animosi fidelissimique extiterunt precipue dominus Iohannes Amor, dominus Cracoviensis, qui senio doloribusque pedogre confectus, anno domini 1500 vitam istam in eternam commutavit, dignus oracione fratrum continua²⁾.

Fere eisdem temporibus || rege Cazimiro prefato existente pro suscipienda fidelitate in Gedano, Prussie civitate, interim enim prelia inter regem et magistrum Prussie a conflictu circa Choynicze usque ad quindecim annos continuabantur, venerunt quidem fratres ultramontani Observantes Saxonie, petentes pro habitacione loca in Prussia³⁾ ab eodem rege, qui interrogati unde essent, responderunt: de Almania. Dominus rex ait: *Almani hic loca haud habebunt, habemus etenim in regno nostro fratres eciam Observantes, qui propinquiores sunt ad suscipienda loca Prussiae quam vos.* Illi autem infauste responderunt: *Nec eciam Poloni Almanis imperabunt.* Dominus autem rex commotus, fecit eos domino episcopo Wladislaviensi tunc N. Oporowsky^{b)} detinere eosque de civitate et de terra Prussiae expelli.

Ilo enim tempore, ut probatum erat, sepius litteras ab obediencia regie maiestatis abducentes, apportabant ad civitates diversas et eciam in confessionibus et consiliis occultis ab eadem diversos dominos abducebant. Ideo dominus Iacobus Dabyensky, tunc legatus regie maiestatis ad Pyum papam secundum existens, ab eodem impetraverat, ut fratres Observantes de regno Polonie possint loca in Prussia edificare, tandem prefate littere execute erant per quemdam administratorem in Culmen et patres nostri fratrem Crisostomum de Poniecz cum aliis fratribus in Toruniam destinaverant, qui, veniens in

*Pyus secundus
ad miserat loca
recipere fratri-
bus Polonie in
Prussia.*

¹⁾ potem przemazane contribuentibus. ²⁾ Tutaj następuje w ręk. Kr. p. 37
ustęp o oderwaniu się obserwantów węgierskich, który w ręk. Jag. znajduje się na
str. 96. ³⁾ Tak Czar. p. 48a, Jag. nie ma in Prussia.

^{a)} 1471—1484.

^{b)} Recte: Andreas Oporowski.

pretorium, ibidem litteras ostendit, petens claustrum Conventualium pro fratribus assignari, fratres vero de Conventu venientes, eodem appellaverunt. Disceptacione facta de observancia regule ibide in pretorio, locum non obtinuerunt, quia irrationabiliter (ut inexperti in iure canonico) procedebant, Poznaniam reversi, amplius nichil fecerunt.

Et tandem successu temporis fere tota¹ custodia Prussie ad regularem observanciam reformata erat aliqualiter et deinde suscepti sunt inter fratres reformatos in capitulo generalissimo tempore Leonis pape decimi, de quo infra dicetur. Et ego, qui hec scripsi, litteris monitus regie maiestatis Sigismundi regis Polonie et omnium archiepiscoporum et episcoporum regni, ut in capitulo Lugdunensi, quod secundum erat post unionem, tempore electionis reverendissimi Francisci Lecheti, generalis, anno domini 1518 diligenciam apponerem, quatenus sicut dominium est unum regis Polonie, || ita et loca ibi inhabitarent fratres Polonie. Tandem idem generalis negocium ipsum recepit in se, volens ista deducere in effectum. Nam controversiam habui pro eisdem locis coram viginti quatuor diffinitoribus, negotium eciam prefatum per adversam partem in patrem ministrum refusum erat, sed regia maiestas illo tempore cum magistro, nepote suo ex germana sorore, acerrimum bellum tenuit et tandem Luteranismus permissione Dei cepit serpere, ymo tota Prussia et precipue pars magistri cum magistro domino suo ab obediencia Romana discesserat et loca omnia sub magistro destructa sunt et fratres expulsi. Reverendissimus pater generalis veniens visitare provinciam, Cracovie fecit capitulum provinciale congregari, cui prefuit, nichil tandem fecit in prefata causa morte preventus. Et patres provincie timentes, ne in periculum heresis Luterane inciderent fratres, in silencio remanserunt et eciam, si darentur illo tempore, propter turbaciones a Luteranis non receperissent².

Sub vicariatu autem sepefati patris Gabrielis occasione iuris extremi scilicet prefatarum eius constitutionum, (ut scribit frater Bernardinus de Ingelstat in cronica iam sepe allegata), quod erat excedens, secutum est aliud extremum, illi contrarium, id est nimia relaxacio tum in edificiis, tum in victualibus, surgere et enim ceperunt edifica locorum, congregacio questarum et victualium sine timore. Quia, ne inciderent aliqui periculum paupertatis, non timebant incurrere defectum paupertatis, quod factum est paulatim, ut

In Lugduno.

Quare in Prus-
sia loca non
sunt recepta.

¹⁾ potem przemazane: Prussia.

²⁾ Calego tego ustępu zaczynały od et tandem successu temporis, jako antycypowanego pod względem treści z późniejszego czasu nie ma oczywiste w ręk. Kr.

amplius multi non stimularentur paupertatem, quandocunque edificia crescerent in tantum, quod paupertatis nomen multi nollent audire, quia timebant multi confiteri paupertatem et erubescerent illam, ne incurrerent votuni predicti vicarii confusi. Alii vero subsanabant illos, vocantes eos stimulatos, ymo pocius fantasticos.

Simulabant eciam quidam prelati occasionem libere et sine timore bibendi et comedendi et convivia faciendi, certis electis fratribus suis, pro tempore sibi congruo et in locis et temporibus sibi placitis sive in nocte sive in die, in canapa vel mensula aut aliis locis, ex quibus omnibus oriebatur magnum scandalum apud subditos et forsitan ab aliis audientibus et referrentibus plus aggravabatur || excessus illorum et credebatur, quam in re fuit.¹⁰³ Sequebatur eciam discursus et procuratio excessiva et murmuracio intollerabilis in tantum, quod remedium non inveniebatur, nisi per vicarium possit inveniri.

In his ergo differenciis supervenit reverendus pater Baptista de Levanto sive de Ianua, vicarius generalis cismontanus, qui congregato **capitulo provinciali in Opavia**, anno domini 1460, reelectus est in vicarium provincie **pater Gabriel de Verona**. Qui pater Baptista predicta omnia iuste et rigide emendavit, tam in capitibus quam membris, amplius autem in capitibus et remedium reliquit quasdam instituciones salubres extractas ex constitucionibus generalibus et aliis ordinacionibus ordinis. In isto capitulo fratres Ungari petebant suscipi, tamen pater Baptista noluit ipsos suscipere¹.

Pater Baptista
de Levanto,
generalis vic-
arius, visitavit
provinciam.

Ungari fratres
petunt uniri
fratribus Obser-
vancie.

Locus Lublinensis octaws in ordine est receptus eodem anno per prefatum vicarium proxime, datus per serenissimum regem Cazimirum, area autem per egregium dominum Nicolaum, doctorem, nacione de Lublin, causa Dei omnipotentis est oblata; de diversis autem elemosinis primo de lignis edificatus est locus, deinde post aliquot dena annorum ecclesia edificata et tandem testitudinata circa annum 1496² vel citra. Et deinde claustrum cepit cingi muro et edificari ex lapidibus propter incursiones Tartharorum circa annum domini 1519.

¹⁾ Tego krótkiego zdania, które w ręk. Czar. 49a u dolu na brzegu jest dopisane, nie ma w ręk. Kr., zato w tem miejscu znajduje się w ręk. Kr. p. 39 rada dana obserwantom przez Gabryela z Werony a umieszczone w obszerniejszej redakcyi niżej Jag. p. 104. ²⁾ Czar. 49b ma 1497, Kr. nie podaje wcale tego ostatniego szczegółu i rozumie się szczegółowo zawartego w następnym zdaniu.

Eodem anno, quo supra proxime, per patrem Gabrielem, vicarium provincie, **Leopoliensis locus nonus in ordine** susceptus, fundatus per magnificum dominum Andream Odrowasz, gubernatorem terre Podoliensis et capitaneum Leopoliensem, amicum religionis nostre cordialem, defensorem fidelissimum. Nam reverendissimus dominus archiepiscopus Leopoliensis¹ cum suo capitulo immodum fuerunt contrarii eidem domino et fratribus, sed finaliter eos devicit consensumque ab eis obtinuit, fratribus iam ibi existentibus; Rutheni exuse-
runt locum Leo-
poliensem.

Pater Gabriel prefatus, vicarius, solebat dicere in ammonicionibus, si 104 diu debet || stare observancia regularis in Polonia, caveant fratres a confes- Exhortaciones patris Gabriellis, sionibus et familiaritatibus mulierum, a potacionibus et commessacionibus, nature conservande non necessariis, a suscepctione Conventualium et cu- riens, a suspicionibus et falsis relacionibus, quia pater Baptista de Levanto dicebat: quem vicium suspicionis occupat, impossibile est salvari et propter contemptum mutuum facta est divisio provinciarum.

Postquam autem supradictus pater Baptista, vicarius generalis, de provincia nostra recesserat, indignati quidam sive prelati sive subditi de correctione eius facta, et quia per ordinaciones illas clauderat eis opportunitatem gaudendi et libertatem agendi, procuraverunt litteras per loca provincie ad capitulo generale, tunc Ausmi celebrandum, quatenus ordinaciones ille vel ammoverentur a provincia, vel certe moderarentur. Multi autem, nolentes consentire per loca in litteras illas desiderantesque conservare famam tanti patris, qualis erat ille vicarius generalis, murmuraverunt et quantum poterant, conabantur avisare ipsum de illis rebus et quidam scripserunt, alii autem scripta illa, sine obtenta licencia prelati provincialis loca sua exeuntes, portaverunt. Et aliqui utique ex illis ad capitulo, Ausmi celebratum, pervenerunt, aliqui in via cum scriptis illis tenti fuerunt. Et spoliati illis scriptis per prelatos provincie remissi sunt ad certa loca, quasi apostate et latores libelli famosi, tamen cum promissionibus eis factis, ne scilicet de hoc punirentur. Deinde videamus Italie partes.

Octaws vicarius generalis frater Ludovicus de Vincencia provincie sancti Anthonii electus in capitulo octavo Familie nostre apud Ausmum² pro- vince Marchie, die VI May, anno domini 1461, ordinis vero 253, qui anno

¹⁾ Kr. p. 40 dodaje: Gregorius.

²⁾ Kr. p. 40: in loco Anunciate apud Ausum.

Martiniane con-
stituciones sub
compendio re-
dacte.

superiori fuit in provincia nostra cum predicto patre Baptista de Levanto, tunc vicario generali. Et ille supradictas ordinaciones ad instanciam fratris Gabrieli, tunc vicarii provincialis, et fratri Cristofori de Varisio, tunc discreti provincie, et aliorum moderatus est, aliqua addendo, aliqua removendo et sub sigillo generalis remisit ad provinciam nostram; tamen utique¹ non erant || in usu nisi ad divisionem provinciarum. In quo eciam capitulo generali 105 constituciones Martini quinti sub compendio redacte fuerant. In quo capitulo patres fecerunt subscripciones propter bullam Eugenianam.

Revertentes ergo² fratres a capitulo, Ausmi celebrato, congregaverunt capitulum provinciale in Gemnycz anno domini 1462, ibique in sextum vicarium provinciale Bonaventura de Baworia, magister arcium, per compromissum est electus, cui fratres illi supradicti, qui videbantur zelari honorem et famam patris Baptiste, vicarii generalis, accusati erant, et quod scripserunt illi, eadem scripta inventa sunt apud aliquos, qui dicebant libellum famosum, sicque aliquos ex illis incarcerauerunt, aliis autem probacionis capucium imposuerunt. Predictus enim vicarius processerat in virga ferrea, prout famabatur eo, quod flagellis cedi iusserat aliquos puniendos.

Idem³ dominus Pyus secundus^a aliqua concessit religioni nostre, uti et predecessores sui; vide in memoriabilibus, supra allegatis, gracia et bullas diversas. Hic anno sui pontificatus secundo Kallendis Februarii^b bullam dedit contra appellantes ad futurum concilium, ubi ipso facto mirabiles pene et

Pene appella-
cium ad conci-
lium futurum.

Nota de inter-
dicto apposto-
lice sedis et
ordinariorum
differencie.

Quod vicarii
sunt veri mini-
stri.

temporales talibus et eorum notariis inferuntur, eciam que inferuntur reis lese maiestatis et hereticis. Incipit bulla: Execrabilis. Item anno pontificatus sui sexto, 9. Kallendas Februarii^c declaravit et voluit, quod interdictum ecclesiasticum positum fuerit ab apostolica vel suis commissariis, statim, cum fratribus^d fuerit denunciatum interdictum, ab apostolica sede emanasse, teneri ad eius obseivanciam eciam, si ceteri religiosi vel seculares eum non servarent, si vero ponatur ab^e inferioribus sedibus, tunc tenentur se matrici ecclesie conformari. Incipit: Sciens inimicus humanus. Item eodem anno quinto Idus May^d secundo declaravit, vicarios esse veros ministros, sed ideo diversis nominibus nominantur, ne induceretur confusio, si duo ministri in una provincia nominarentur.

¹⁾ Tak Czar. p. 50a, Jag. nie ma. ²⁾ potem przemazane predicti. ³⁾ Nie było o tym papieżu wkońcu mowy. ⁴⁾ potem przemazane suis. ⁵⁾ dwa razy.

^{a)} 1458- 1464. ^{b)} 1 Lutego. ^{c)} 24 Stycznia. ^{d)} 11 Maja.

Vicarius deinde frater Bonaventura prefatus congregavit capitulum in Brunna anno domini 1463, cui prefuit frater Cristoforus de Warisio ut commissarius generalis, quia frater vicarius prefatus cum fratre Gabriele 106 interesse non potuit, occupatus || tractatibus concordie inter imperatorem et eius fratrem ducem Albertum. In illo capitulo fuit gloria Polonorum sicut et in Opaviensi, proxime dicto, tempore patris Baptiste de Levanto, in provisione eis facta fienda in visitacionibus et aliis necessitatibus eorum. Ab illo enim capitulo habebant commissarium suum super loca Polonie, Bythom et alia, et prima vice fuit frater Angelus de Ostrow, ex hoc autem capitulo idem fuit gwardianus et commissarius Cracoviensis.

Fratres Poloni
inceperant ha-
bere commissa-
rium suum.

Nonus vicarius generalis beatus frater Marcus de Bononia secunda vice electus in capitulo generali, celebrato in loco sancte Marie de Angelis apud Assisium, anno domini 1464 et ordinis 256¹, in nono capitulo generali die XX May, in quo eciam capitulo fuerunt quedam decisa et determinata. Ante annus (*sic*) et minus mortuo Pyo papa secundo, successit ei Paulus secundus^a anno domini 1464 in pontificatu, sedit annis sex mensibus decem. Hic approbavit celebracionem festi Presentacionis Marie, sicut Pyus secundus ante fecerat.

Et commissa-
rius et gwar-
dianus Craco-
vie.

Pyus II dece-
sit, Paulus II
eligitur.

Festum Presen-
tacionis Marie
approbatur.

35. frater Franciscus de Sawona generalis electus in capitulo generali Perusii, anno domini 1464. Hic fuit mitissimus hominum et ordinem prudenter rexit et per dictum Paulum secundum fuit promotus ad cardinalatum, et deinde, mortuo Viterbii Paulo secundo, onus pastoris tocius gregis suscepit, sedit annis tredecim, Sextus quartus^b vocatus. Contigit autem, ut frater Gabriel sepefatus mitteretur ad capitulo generale prefatum Assisii, in quo capitulo venerunt plurimi fratres, qui exiverant provinciam et multa depo- suerunt contra patrem Gabrielem et in tantum egerunt, quod patres capituli cogitaverunt remedium, quod non offendarent honorem ipsius et tamen sanarent contritos corde. In cuius rei testimonium ordinaverunt fratrem Gabrielem procuratorem sive commissarium curie et nichilominus remiserunt cum ad provinciam, quatenus celebrato capitulo provinciali reverteretur ad 107 curiam, || exequuturus officium sibi commissum, iniungentes sibi quoque, ne acceptaret aut admitteret electionem de se fieri.

¹⁾ Przedtem przemazano 264.

^{a)} 1464—1471. ^{b)} 1471—1484.

Reversus itaque celebravit capitulum in sancta Maria de Paradiso anno domini 1464 et licet intimaverat voluntatem capituli, ibi tamen idem **pater Gabriel de Verona electus est in vicarium provincie pro quarto triennio** id est quarta vice tali condicione, ut, si reverendus pater vicarius generalis admitteret, auditis et intellectis necessitatibus nostris, electionem illam benequidem, sin autem, fieret voluntas eius. Et quamquam pluries resisteret acceptacioni eciam cum fletu et lacrimis, tamen in fine promissionibus et servitutibus sibi factis acceptavit dicens: *Accepto tantum, quantum possum tali condicione, sicut supposita est, ait enim: nunquam acceptabo contra voluntatem reverendi patris vicarii generalis.* Et pater Cristoforus omnium fratrum nomine dixit: *Nolite timere, faciemus penitenciam pro vobis, si, audita necessitate nostra per nuncios, quos mittemus ad ipsum, noluerit consentire, non enim ex temeritate nostra hoc egimus, sed confisi de pycitate patris reverendi ac submissi nichilominus voluntati eius in omnibus parendum ad nutum in hys et in aliis.* Audiens autem generalis pater vicarius rem gestam, ammovit commissariatus officium, confirmavit electionem factam propter evitanda scandala.

Vicarius generalis beatus
Marcus loca
Polonie visita
vit.

Tandem venit personaliter reverendus pater **Marcus de Bononia, vicarius generalis** et celebravit capitulum in Vienna, cui solus prefuit, anno domini 1465, volens alium eligi in vicarium, qui non esset Italus. Electus est igitur in illo capitulo **vicarius provincialis frater Iacobus de Glogovia Maiori, magister arcium**, homo severus persequensque nationes et singulariter Polonorum, ut famabatur. In eodem capitulo factus est commissarius Polonie frater Angelus de Ostrow.

Prefatus pater vicarius generalis, visitans loca Polonie, venit in Przyworsko arreamque conspiciens, **locus Prziworcensis decimus in ordine**, susceptus per patrem reverendum Marcum, prefatum || generalem vicarium, 108 quem concessit et fundavit in magna parte scilicet ecclesiam, zacristiam et totam domum, ubi refectorium et coquinam magnificus dominus Ieroslaus de¹ Przyworsko, marsalus regni Polonie², a coquina autem usque ad portam fratres diversi de diversis elemosinis cum labore magno edificaverunt et testitudinem fecerunt in ecclesia et tandem circa annum domini 1489, cum Turci et Tartari

**Incancellatio
claustri cepit.**

¹⁾ *Na wierzchu dopisane.* ²⁾ *Dalszego ustępu o tej budowie nie ma ręk. Kr., natomiast ma p. 42:*

Predictus generalis vicarius solus provinciam nostram visitavit post mortemque sanctam claret miraculis innumeris.

depopulaverunt terras Russie ferro, igne, captivacione, ceperunt fratres incastellare claustrum adiutorio nobilium et plebeorum fossatis; et multa milia Cristianorum hominum multociens incastellata propter incursiones inimicorum prefatas gracia Dei conservata sunt et evaserunt manus inimicorum. Et ante aliquot annos infirmaria lignea infirmarii negligencia cum patre optimo predicatore, patre Petro Candido, tunc infirmo, conflagrata est, et extunc fratres ceperunt in muro edificare et perficere locum.

Et quamvis in capitulo prefato proxime generali Assisii iam inceperat controversia Polonorum cum fratribus Almanis, tamen magis¹ incensa erat ab electione fratris Iacobi, prefati vicarii. Ita enim scribit frater Bernardinus de Ingelstat, quod ab illo capitulo, proxime celebrato provinciali, prestantes passionum animi ceperunt irruere in se invicem iuxta illud dictum: Venti quatuor pugnabant¹ in mari: timor quippe humanus, odium tristitia seculi, gaudium vanum et amor honoris dignitatisque affectio eruperant, persequebantur se mutuo in tantum, ut verificaretur illud Lire dictum: Passio sortis subvertit iudicium racionis, hinc rixe, hinc conspiraciones, hinc contumelie, hinc iudicia temeraria, hinc suspiciones graves oriebantur, hinc lingwa contra lingwam, socius contra socium, nec unus alteri confisus est. Et quia habundavit iniquitas, refrigeruit caritas multorum.

Controversia
patrum cum
Almanis cepit.

Factum est deinde, quod **locus Calisiensis undecimus in ordine eodem²** tempore per prefatum vicarium Iacobum de Glogovia susciperetur, datus per reverendissimum dominum Iohannem Gruszczinsky, archiepiscopum Gnezenensem, ubi ipse primum aream ad vota fratrum, ubi modo || morantur, emit et fundavit. Hic cordialis amicus religionis nostre fuit, qui eciam dicere solebat fratribus: Vos racionem pro me dabitis, si ego peccator vestris oracionibus non salvabor.

Anno domini igitur 1466 celebratum est **capitulum in Wratislavia provinciale**, ubi tempestas maxima fuit orta inter fratres ita, ut turbati fratres Poloni exirent locum capituli, quasi recessuri, sed iterum reducti, admisserunt electionem cum pacto certo ita, quod sufficeret eis commissarius suus usque ad capitulum generale et sic reelegerunt in vicarium provincie fratrem Iacobum prefatum. Commissarius autem factus est super omnia loca Polonie frater Ewangelista de Lencze, eodem enim anno fratres Polonie suum vicarium habere volebant et ad divisionem laborabant, ad hoc certas causas

¹) *Potem przemazane inceperat.*

²) *eodem drugi raz napisane przemazano.*

assignantes, quare factum est, quod prefatus vicarius per idem capitulum prohibitus est, ne amplius visitaret loca Polonie. Etenim, que meliora erant, recipiebantur de locis Polonie in libris ornamentisque ecclesie et in Slesie vel Almanie loca dabantur et eciam, si iam non presumebant exportare, nolebant a fundatoribus recipere pro locis provincie ornatus et alia, sed permittebant ad farras dare, uti in Colo a domino Hyncza et in Brudzewo a domino Ieranto¹ ad ecclesias parochiales dederant. Et modo ibidem habentur².

Eodem anno sub vicariatu Iacobi prefati susceptus est **locus Colensis duodecimus in ordine**, concessus et fundatus ac edificatus in muro maximo ecclesia et domus magna cum coquina, ubi modo canapa, fundamentaque omnia pro aliis officinis erant posita impensis magnifici domini Iohannis Hincza de Rogow, domini Sandomiriensis et capitanei Colensis³. Hic perfecisset locum suis impensis, sed fratres non erant grati de eius gratia a domino Deo sibi data, ac si loca non essent perpetua, cum suscipiuntur auctoritative iuxta iuris positionem, vel quia videbatur eis, quasi contra paupertatem excessus (uti inexpertis illo tempore), quando unus potens edificaret, quam cum multi contribuant et ipsi soli cum discursibus et laboribus || inquietudineque edificaverunt. Sic eciam fratres Cracovie, Poznanie et in 110 Przyvorsko ac aliis locis, que omnia loca fuissent edificata per benefactores et fundatores eorum, sed fratres eos in suo fervore, nescio quo spiritu, impediebant. Et tandem soli fratres post viginti et ultra annos a fundacione utramque domum et coquinam, a porta pater Stanislaus de Slapy opera sua, a meridie diversi, et coquinam modernam⁴ et domum cum pinaculis et libraria frater Gothardus de Szyemyaczino et ille istam domum perfecerat et clauserat muro claustrum.

Idem dominus Hyncza mansionarium circa parochialem ecclesiam in Colo fundavit et erexit, et ut cives Colenses sint eius collatores perpetui et dispensatores census annui ex molendino in sacerdotes Mansionarios et prepositure ibidem in Colo, collacionem⁵ expedivit circa regiam maiestatem Cazimiri Iagellonis; et similiter dotavit aliquot milibus⁶ aureorum super suppa Vielicensi⁷ circa regem prefatum **claustrum sancte Agnetis Cracovie**

¹⁾ *Czar. p. 52a* Gerando. ²⁾ *Ustęp od wyrazów et eciam si, którego nie ma w Kr., w Czar. p. 52a napisany u dołu na brzegu.* ³⁾ *Czar. 52a i Jag. mają dominum Sandomiriensem et capitaneum Colensem.* ⁴⁾ *przedtem przemazane hodiernam.* ⁵⁾ *Tak Czar. p. 52b, Jag. nie ma.* ⁶⁾ *Tak Czar. p. 52b, Jag. millia.* ⁷⁾ *Ostatnie trzy wyrazy w reł. Czar. p. 52b na boku.*

in ponte regali et multi alii ibi contribuerunt, videlicet in metrica earum, quam ego eisdem conscripsi, cum eram confessor earum ex capitulo datus Cobilinensi circa annum domini 1516^a, ex quibus censibus usque modo viwnt. Pater autem Gabriel de Verona anno domini 1461 auctoritate Pii pape secundi eas clausit et statuta illis condidit. Bulla fundacionis earum incipit: Conditor noster, alia vide in litteris claustris earum.

Sequitur modus divisionis provinciarum Austrie, Bohemie et Polonie ex litteris summorum pontificum collectus, nam in¹ bulla^b divisionis provinciarum Pauli secundi, que incipit: Ad ordinem tuum etc. dicitur, quia primo Nicolaus quintus Austrie et Bohemie viccariam in unam provinciam litteris suis tempore beati Iohannis de Capistrano redegit, postmodum Pyus secundus anno domini 1461^c hoc idem suis litteris confirmavit ad supplicationem patris || Gabrielis de Verona, tunc vicarii provincialis ac commissarii reverendi patris vicarii generalis Ludovici de Vincencia cum plenaria auctoritate et idem Pyus secundus locum sancti Bernardini circa Wratislaviam sicut et Nicolaus quintus a provincia Saxonie perpetuo separavit, a beato Iohanne de Capistrano susceptum, viccarie Austrie et Bohemie eundem appropriavit, statuens, quod ipsis sic unitis provinciis unus tantum vicarius prefici deberet, qui omnia loca dicti ordinis gubernaret quodque sic unita provincia illiusque fratres vicario generali citramontano subessent eique sicut ceteri fratres Italie parere tenerentur.

Decimus vicarius generalis frater Baptista de Levanto provincie Ianuertia vice electus in decimo capitulo generali, in conventu Mantuano, celebrato die 24 May anno domini 1467 et ordinis 259. In eodem capitulo conclusum est de commissariis, qui dividerent provincias Austrie scilicet Bohemie et Polonie. Reverendus igitur pater Baptista, vicarius generalis, motus prefatis querellis et inquietudine fratrum, que versabantur inter fratres in vicaria Austrie, ex parte sua et capituli generalis Paulo secundo exposuerunt, quod in dicta vicaria domorum numerus et fratrum multitudo ita excrevit, ut difficile foret illos per unum vicarium propter locorum distanciam, lingwarum, morum et dominorum diversitatem debite posse regi, ideo pecierunt eandem

Commissarius
in provincias
dividendas mit-
titur.

¹⁾ Na wierzchu dopisane.

^{a)} Było to w roku 1514 obacz przedmowę p. 22 uwaga 2. ^{b)} Bula ta u Waddinga XIII *Annales Minorum* p. 414. ^{c)} Bula ta u Waddinga XIII, 549 z datą 1464.

viccariam in duas provincias separari, domumque Wratislaviensem alteri provinciarum uniri et applicari. Ideo prefatis supplicacionibus auditis et intellectis, Paulus papa secundus prefato patri Baptiste vel alicui fratum, per eum deputato, dictas provincias in unam viccariam sic unitas ab invicem separari et dividi et domum Wratislaviensem alteri provinciarum uniri pro bono earundem provinciarum, regimine et quiete ac pace fratrum applicandi et coniungendi plenam et liberam per litteras suas concessit facultatem, statuens inter alia, quod in eisdem provinciis duo viccarii eligerentur, qui generali viccario prefato, pro tempore existenti, tanquam capiti || in omnibus¹¹² subessent.

Quarumquidem litterarum vigore frater Petrus de Neapoli una cum fratre Angelo de Clavasio, viccario Ianue, collega suo, tanquam delegatus super hoc a prefato reverendo patre Baptista de Levanto missus

Cracovie anno domini 1467 capitulum celebravit et prefuit in octava sancti Francisci^a, electisque quatuor diffinitoribus, accepit resignacionem fratris scilicet Iacobi de Glogovia, et iusticia concurrente cum misericordia omnibus satisfecit secundum merita et demerita, et tandem inquisitis diligentissime rationibus et modis pro unione vel divisione provincie, inventum est omnibus viis, quod expediens sit divisio. Auctoritate autem prefata pro meliori regimine fratrum ac quiete predictam viccariam in tres provincias seu viccarias divisit et ordinavit, quod **provincia Austrie et Carinthie** secundum antiquam divisionem cum omnibus locis et fratribus suis presentibus et futuris sub uno viccario, generali viccario subiecto, regi deberet, et in vicarium Austrie electus est **frater Bonaventura de Baworia**, et loca inter limites Polonie et Russie, tunc et pro tempore existencia, similiter sub uno viccario, subiecto viccario generali, cismontano¹ in perpetuum regi debere.

Primus viceca-
rius Austrie.

Et in vicarium primum provincie Polonie frater Marianus de Iesziorco post divisionem provinciarum electus fuit, adiecto, quod alia loca Bohemie usque ad confines² provincie Saxonie et terminos regni Polonie una cum prefato Wratislaviensi loco sub uno commissario, qui electus fuit **frater Iohannes de Misszna**, qui predicto generali subesset, regerentur³ donec de locis applicandis alicui provinciarum predictarum vel viccario eligendo aliud

¹⁾ Tak Czar. p. 53b i Kr. p. 45, Jag. nie ma.

²⁾ dwa te słowa na marginesie.

³⁾ Tak Czar. p. 53b, Jag. ma regeret.

^{a)} 11 Października.

decerneretur. Tandem anno domini 1468 idem Paulus secundus reverendissimo domino Rudolffo, episcopo Wratislaviensi, per litteras suas mandavit, quatenus de premissis diligenter¹ se informaret et per informacionem huiusmodi 113 ita esse reperiret ad hoc, quorum intererat, accedente || consensu, divisionem provinciarum predictarum per ipsum commissarium², ut premittitur, factam auctoritate apostolica confirmaret et approbaret et nichilominus eisdem fratribus regni Bohemie conterminatis, ut dictum est, presentibus tunc et futuris, ut sibi unum vicarium provinciale, cum suis fratribus et locis predicto viccario generali citramontano subiectum eligere, valerent, concederet. Quarumquidem vigore litterarum idem dominus episcopus ad earum execucionem rite procedens, consencientibus omnibus, quorum intererat, divisionem huiusmodi confirmavit, statuens, quod tunc et pro tempore existentes fratres Bohemie, Moravie, Slesie et sancti Bernardini locorum predictorum, in unam vicariam tocius regni Bohemie, ut premittitur, reductorum, unum vicarium, sicut predictum est, eligere possint.

Elegerunt igitur in primum vicarium fratrem Petrum de Moravia, provincie Bohemie, arcium liberalium magistrum, et idem papa talem divisionem provinciarum observare fratribus mandavit sub excommunicacione ac officiorum in dicto ordine ac actuum omnium legitimorum privacione, quam ipsi fratres eciam prelati necnon interdicti penis quam eorum domos, si contravenerit per se, vel per alium seu alias, directe vel indirecte, verbo vel scripto, incurvant, a quibus absolvit et in pristinum statum restituit non possunt, nisi per vicarium generalem citramontanum, preterquam in mortis articulo constituti, necnon interdictum huiusmodi relaxari. Hanc eciam divisionem provinciarum Sextus quartus confirmavit bulla, que incipit: Admonet nos suscepti cura regiminis, de qua infra.

In eodem capitulo Cracoviensi facte sunt constituciones, que vocantur provinciales, per reverendum patrem Petrum de Neapoli, tunc commissarium reverendi patris vicarii generalis patris Baptiste de Levanto, una cum patre Angelo de Clavasio patreque novo vicario patre Mariano de Yeszorko, de statutis generalibus aliqua colligentes, que in diversis capi- 114 tulis generalibus tempore reformacionis observancie erant confecte³, || quibus addiderant aliquas clausulas pro provincia Polonie, quarum aliquas addiciones successu temporis ad postulacionem fratrum pater Ludovicus de la Turre,

Primus vicarius Bohemie.
Divisio provinciarum servetur
sub diversis penitentia-
tionis, suspenzionis etc.

¹⁾ Tak Czar. p. 53b i Kr. p. 45, Jag. nie ma.

²⁾ potem przemazane factam.

³⁾ Tak Czar. p. 54a i Kr. p. 46, Jag. collecte.

tunc commissarius generalis vicarii, fecerat delere, quod tamen tunc non fuit factum propter incurabilitatem patrum, (quorum intererat), provincie, sub quibus manserunt fratres usque ad annum domini 1524 ad capitulum scilicet provinciale in Vartha celebratum tempore fratris Urielis, ministri provincie et tunc alie edite sunt et quare, infra dicetur¹.

*Istis de causis
receditur ab
observancia re-
gulari.*

Idem reverendus pater² Petrus de Neapoli, commissarius in prefato capitulo Cracovie, dicebat, quia provincia Polonie cito creditur recedere a professione sua propter hec, [primo] propter secularium occupationem indiscretam et confidenciam in eis. Hoc istis annis impletum est in fratribus Littwanie, qui per seculares procuraverunt divisionem multis falsitatibus et mendaciis eciam circa summum pontificem et regiam maiestatem³ a Polonie provincia et eis obediunt ad nutum; ideo vocantur ab aliquibus Ganstuldi a domino Ganstoldo⁴, de regularibus prelatis et institutionibus parum vel nichil curando⁵. Secundo propter nimiam intemperanciam, tercio propter indiscretam ad ordinem recepcionem, quarto propter prelatorum curiositatem et negligenciam, quinto locorum indiscretam receptionem et edificacionem. Pater autem Gabriel dicebat, propter contemptum mutuum facta est divisio provinciarum.

*Modi capita-
lia faciendi.*

Prefatum autem capitulo Cracovie incepit duodecima Octobris, usque ad XXV eiusdem mensis perseveravit. A tempore autem eiusdem capituli modi faciendi capitula feriis sextis aboliti sunt, primus etenim ante divisionem in usu fuit: omni sexta feria tenebatur per gwardianum capitulo ad sonum campanelle, fratribus autem congregatis, interrogabantur fratres singillatim, si quid scirent contra regulam ordinacionesque in isto loco per aliquem fratrem vel fratres attentatum et ibi manifeste excessivi⁶ corrigebantur. Et fiebant inter fratres ex tam manifesta accusacione multe contentiones et forte percussiones, derogaciones diuturnique rancores, || ideo talis¹¹⁵ convocacio cessaverat. Postea ordinatum erat, ut gwardianus omni sexta feria sermonem de observancia regulari statuque religioso et profectu post completorium loco oracionis faceret et ibi eciam talibus exhortacionibus finitis dicebatur: Deus misereatur nostri etc. et de profundis cum confessione generali et absolucione, sed in talibus sermonibus nominaliter excessivorum defectus

*Deus misere-
atur a Martino
quinto.*

¹⁾ Ustepu od provincie sub quibus nie ma oczywiscie rek. Kr. ²⁾ na wierzchu dodane. ³⁾ od multis falsitatibus w Czar. p. 54a u spodu. ⁴⁾ od ideo vocantur w rek. Czar. p. 54a z boku. ⁵⁾ Calego tego ustepu od Hoc istis nie ma Kr. ⁶⁾ potem przemazane corrieba...

discuciebantur et demerita, et exinde crescebat contemptus obediencie et penitencie et clamorose derogaciones, manuum elevaciones et proiectiones etc. Ideo talis processus viluerat.

Tandem patres in prefato capitulo generali Mantue, proxime dicto, tempore electionis patris Baptiste et demum Cracovie statutum erat, quatenus omni sexta feria, in fine collacionis, gwardianus faciat debitas et breves exhortaciones pro regimine loci et observancia regulari cum commendacione statuum et ut nec aliquis frater vel gwardianus de culpa alicuius fratris ibidem nominaliter pertractet, sed culpabiles diebus suis culpas suas recognoscant, quos gwardiani secundum exigenciam demeritorum puniant. Qui modus capitula faciendi usque ad hec tempora persistit et practicatur uti caritatiws et humanus.

Iste modus capitula faciendi tempore isto practicatur.

Idem venerandus pater vicarius Marianus **locum Warthensem tertium decimum in ordine** suscepit anno primo sui vicariatus 1468. Aream dedit civis quidam dictus Darmopych et locum cum ecclesia edificavit pro maiori parte dominus Ierandus de Brudzewo, heres et tenutarius Warte ac canonicus Crusficiensis et ipse principalis causa erat, ut susciperetur ibi locus, quia illud opidum tenuit in vadio a rege Casimiro et concilium querebat a prefato patre vicario, an prefata bona regalia tuta et sana conscientia posset libus in vadiis.

116 dederat. ||

Hic locus Warthensis infra duodecim annos bina vice una cum civitate confragratus est, itaque patres iam deliberaverant illum locum dimittere, sed pater Paulus de Warta, cognominatus Dobron, (qui eciam post primum ignem claustrum de lignis edificaverat), coram patribus in Colo, ubi tunc capitulum celebrabatur provinciale, humiliter prostratus, peciit, ne dimitteretur sicque idem pater Paulus missus erat pro restaurando, qui venerabilis pater, multimoda adhibita diligencia curaque et industria, claustrum totum a fundamentis in muro erexit et perfecit et circa canapam, ubi modo sunt gradus, murum manu sua perficiens, casum molestum pyus pater accepit, qui eciam occasio non mediocris sue mortis fuit, nam fere post¹ tres annos virtutum sacrorumque morum odoribus repletus, clausit vite sue terminum anno domini 1490, ibidem tumulatus.

Locus Warthensis bis confragratus.

Mors primi gwardiani Warthensis.

¹) *Tak Czar.* p. 55a, *Jag.* per.

Eodem anno locus Vilnensis in Littwania quartus decimus in ordine susceptus est sub prefato patre Mariano datusque est per serenissimum principem regem Cazimirum Polonie et edificatus erat per eundem in maiori parte, qui tali gracia fuit affectus fratribus, ut in omni dominio suo et civitatibus libenter loca concessisset, ubicunque eis offerentur. **Hic illustrissimus princeps defensor magnificus, quoad vixit, religionis nostre paupercula in diversis persecucionibus fuit.** In eodem loco prima ecclesia fuit lignea, postea satis magna edificata erat ex latere cocto¹, sed circa annum domini 1500 propter citam et improvisam edificacionem et malam cementi preparacionem et magistros muratores imperfectos iam testitudinata et perfecta, muri in multis locis scissi erant, ut eciam magna pars caderet parietis² cum testitudine. Ideo propter periculum fratrum et hominum, ne opprimerentur, funditus destruta fuit, quod fere nichil de secundis edificiis remanserat secunde ecclesie, nisi chorus et zacristie et pars domus magne, ubi dormitorium, alia omnia de novo sunt facta diversorum dominorum elemosinis precipue || 117

Reedificatur locus Vilnensis. domini Cuczyk, ibi sepulti, et dominorum Rodvilorum domus et quidam nobilis dominus, Rodvyl dictus, totam testitudinem perfecerat ecclesie impensis suis et omnia pinacula usque ad sancte Anne ecclesiam vel capellam et cruchte testitudinate sunt prefati domini Rodyl impensis tempore gwardianatus fratris Iohannis de Comorowo. Tandem per fratrem Gothardum de Szyemyaczino, tunc ibidem aliquociens gwardiani, totum claustrum clausum est muris et omnes officine secularium ex diversis elemosinis benefactorum nostrorum.

Eodem anno vel circa 1468³ locus Lovicensis quintusdecimus in ordine sub prefato patre Mariano susceptus est, datus a reverendissimo Iohanne Gruszczinsky, archiepiscopo Gneznensi et per eundem fere totus edificatus est de lignis, qui multum diligebat fratres nostros et ordinem, ut, si quid per emulos agi contra eos cernebat vel audiebat, nedum in privato loco, verum eciam in convencionibus generalibus, ubi rex et domini regni conveniebant, semper defendebat, nec unquam aliquod mali rumoris de fratribus audire volebat. Hic eciam in Sznena⁴ locum fratribus, (ut habetur bulla super hoc

Szniene locus fratrum secundum bullam.

¹⁾ *Ręk. Kr.* p. 48 ma tylko: in eodem loco satis magna ecclesia fuit edificata.

²⁾ *Następnie o Klasztorze wileńskim Kr.* p. 48 powiada tylko jeszcze: Ideo est concussa et funditus destruta et tandem post paucos annos reedificata per diversos benefactores et benefactrices.

³⁾ *Tak Jag., Czar.* p. 55 ma 1467.

⁴⁾ *Ręk. Kr.* p. 49 i *Czar.* p. 55b Sznyena.

**Cazimiri regis
affectus mag-
gnus.**

papalis), concesserat, sed prelati ecclesie Gneznensis consentire nolebant, tamen utique gracia Dei suffultusque et industria dissidentes vicisset et locum dedisset, nisi morte (a suis servis Cracovie¹ intoxicatus) preventus fuisset inopinata. Is itaque vir bonus, commune zelans bonum, uni fratri post mortem apparuit, dicens: Orate Deum pro regno et pro pastore bono pro meque peccatore in valde stricta turba iacente.

Tandem processu temporis frater Pancratius Coszryszy², predictor et confessor, vir optimus, religiosus ac devotus fidelisque laborator, ecclesiam a fundamentis usque ad summum erexit, similiter zacristias, librariam et domos claustrorum ex muro edificavit³. Alii autem presidentes de diversis elemosinis usque ad portam muro deduxerunt et post omnes frater Gabriel de Colaczkow ornavit et in hanc formam, ut modo stat, deduxit⁴. Idem tandem pater Pancratius || mortuus est, domino vivit in eternum et ibidem clausum tumulus custodit.

Iacet ibidem frater Iohannes, dictus Smolka, predictor et confessor, vir ^{Beatus Iohannes Szmolka.} religiosissimus omniumque virtutum archa pacientissimus, in omnibus adversitatibus oculum summopere vitans, pingebat, libros illuminabat, neminem ledens, sanctam et innocentem animam Deo obtulit. Hic pater ac frater vite laudabilis suis oracionibus sanctis priorem ordinis Predicotorum ad sanctam Crucem ibidem in Lovicz illuminavit, qui per multos annos ante cecus fuerat.

Locus Radomiensis sextus decimus in ordine datus a serenissimo rege Cazimiro, eodem tempore susceptus a venerando patre Mariano, vicerio prefato, edificatus opera fratrum diversorum in officio gwardianatus existencium, adiuvantibus diversis benefactoribus, in muro primo ecclesia cum zacristia⁵ et libraria et tandem alia edicia in muro circa annum domini 1506 per fratres ceperant edificari. Illo enim tempore Turci, Walachi et Tartari per ^{Incastellatio locorum cepit.} multos annos fere omni anno et aliquando bis per annum hostiliter, oculte et manifeste terras Podolienses ac Russie, Sandomiriensem, Lublinensem ac Lithuania invadebant, vastantes igne, gladio ac captivitate sine omni resistencia nostrorum, iusto Dei iudicio, populum et peccora abducebant. Ideo aliqui

¹⁾ Czar. p. 55b, Jag. nie ma. ²⁾ Czar. p. 55b i Kr. 49 Kozyrsky. ³⁾ Zamiast wyrazów od zacristias ręk. Kr. p. 49 ma tylko: et claustrum pro maiori parte.

⁴⁾ Zdania tego, zacząwszy od Alii nie ma Kr.; prawdopodobnie więc szczegóły w niem zawarte, jak to zresztą ma miejsce w wielu innych przypadkach, zaznaczanych z tego powodu przez nas na tem miejscu, odnoszą się do czasu po napisaniu ręk. Kr. ⁵⁾ Kr. p. 49 canapa.

benefactores et benefactrices, videntes fratres nostros in resistendo hostibus Cristi ac Cristianitatis viriliter agere locaque defendere et populum cristianum confluentem, ab eis obsessa hostiliter, offerebant elemosinas pro edificiis, fos-satis et incastellacione locorum, ut se et sua in loco tuto et munito possent salvare. Similiter in Lublyn eodem anno ante portam¹ ceperant edificare, in Sambor, Przyworsko, Opatow, Tarnow etc. Quia homines civitatum eorundem et circumiacentes ville adiutorio eis fuerunt, fratrum tamen opera fossata et propugnacula, ut possent a captivitate liberari, perfecta sunt. ||

119

Locus Coffnensis in ordine decimus septimus anno domini 1468 a pre-fato patre viccario susceptus, datus per magnificum dominum Stankonem, pallatinum Trocensem, consensu tamen regio expedito, edificatus de diver-sorum elemosinis, primum de lignis, demum per fratres zacristia, tandem in-firmaria in muro edificata. Et deinde quidam mercator de Crolyeviecz qua-drinventas marcas aliquibus de civitate executoribus pro edificacione ecclesie contulit et cepit edificare, gwardiano tunc existente fratre Pancracio Almano, viro religioso gravitateque morum dotato². Hic tempore commissariatus fra-tris Iacobi de Mantua transiens per terras Prussie, obediencia vocatus, ad capitulum provinciale in Cobilino, de quo infra, oberrans solus³ circa Crole-wyecz in borris et silvis, per aliquot dies quesitus a curiensibus magistri Prussie inventus semiviws, post aliquos dies loqui iam pre fame non valens, in domino obdormivit, sepultus circa fratres in Crolyeviecz.

Mors patris
Pancracii Al-
mani.

Tandem circa annum domini 1504 alie officine claustris ceperant edificari tempore gwardianatus patris Anthonii de Byecz per dominum Stankonem, pro-curatorem fratrum, hominem predivitem et benefactorem fratrum ferventissimum⁴, qui illum locum perfecit in omnibus officinis suis, quomodo stat us-que ad presencia tempora. Illa autem gratia Innocencii pape octavi^a de mu-tacione loci Coffnensis, de qua infra, intelligenda est sic, quia domini Lit-twanie instabant ad regem Cazimirum, ne ibi edificaretur in muro propter periculum castri ex hoc maxime, quia iam edificaverant zacristiam de muro et offerebant aliam aream extra civitatem satis pulcram, deinde, quia civitas in⁵ muro edificabatur et tunc eciam fratribus admiserant edificare infirmariam,

De instalacione
loci Coffnensis
Innocencii 8.
gracia.

¹⁾ *Reg. Kr.* p. 50 officine claustris muro. ²⁾ *Czar.* p. 56a i *Kr.* p. 50 majq jeszcze qui eciam per fratres in diffinitorem eligebatur. ³⁾ *Reg. Kr.* p. 50 za-miast tego a curru. ⁴⁾ *Jag.* i *Czar.* p. 56b majq: hominis predivitis et bene-factoris fratrum ferventissimum. ⁵⁾ na miejscu przemazanego de.

^{a)} 1484—1492.

ideo Allexander, magnus dux Litwanie et tandem rex Polonie, admisit gracie, ut edificaretur templum et officine claustrum, sicque fratres non sunt usi illa gratia papali.

Idem venerandus pater Marianus anno domini 1468, pro festo Epiphanie^a, in Warssovia capitulum provinciale celebravit, in quo capitulo reelectus est pater Marianus in prelatum provincie et ex hoc capitulo fratres missi 120 sunt pro locis || prefatis designandis, in Lytwanię fratres Andreas Rey cum quibusdam fratribus, in Wartham frater Bernardinus de Swirczina, in Lovicz frater Climacus de Cobilino, in Radom frater Stanislaus Goworzinski.

Et sequenti anno propter quasdam arduas causas circa festum sancti Francisci decima scilicet Octobris Cracovie capitulum provinciale celebratum est, cui prefuit reverendus pater Ludovicus de Vincencia, reverendi patris Marci de Bononia, vicarii generalis, in provinciis Austrie Bohemie et Polonie **commissarius primus post divisionem, Italus**, qui eciam fecerat constituciones et confirmavit auctoritate apostolica locum Coffnensem. Et in Camyeniecz tunc temporis debuerat suscipi. sed prohibuit prefatus commissarius, donec requiratur voluntas episcopi loci eiusdem et locus edificetur cum officinis competentibus, et sic tandem causis existentibus non erat susceptus. Ibique tertio reelectus pater Marianus in prelatum provinciale et discretus electus est pro capitulo generali provincie. Et iam videamus Italiam.

Primus commissarius post divisionem.

Frater Marcus de Bononia undecimus generalis vicarius tertio electus in capitulo generali undecimo in loco insule Bisontine, lacus Bulsini, in provincia Romana, anno domini 1469, die undecima Iunii, que fuit tercia dominica post Pentecostes, ordinis vero 281 et hoc propter mortem reverendi patris Baptiste de Levanto, qui obiit Rome in Araceli circa principium quadragesime^b. Et hoc erat capitulum celebratum per fratrem Iacobum de Corneto, commisarium generale et vicarium provincie Romane. In fine igitur triennii idem pater^c celebravit capitulum provinciale eodem anno, ut supra, in Lublyn, in quo

Mors patris Baptiste de Levanto.

pater Angelus de Ostrow in vicarium secundum provinciale electus est post divisionem provinciarum, nobilis genere, patre milite strenuo, et sub eodem susceptus est **locus Opatoviensis decimus octaws in ordine**, oblatus 121 a reverendissimo domino Iohanne Rrzesowsky || una cum capitulo Cracoviensi et Opatoviensi, laborante pro hoc domino Iohanne Tarlo, una cum domino

^{a)} 6 Stycznia.

^{b)} 15 Lutego.

^{c)} Mowa tu jest o Maryanie z Jeziorka, kapitula ta odbyła się w oktawę ś. Franciszka 1469. Kr. p. 51.

preposito Opatoviensi Mychowszky, qui baptisterium cum processione ad cole-giatam ecclesiam transtulerunt. Qui dominus Iohannes Tarlo, existens pre-latus ecclesiarum notabilium et curiensis regis Casimiri, devocione erga fra-tres concepta, una die cum matre sua Leopoli terciam regulam sancti Fran-cisci suscepit, post breve autem tempus omnes prelaturas pompasque seculi ut vanas contemnens, religionem nostram intravit, tandem post aliquot annos in terra sancta peregrinus existens, lacrimas in oracione continua ad nutum habens, humilis exemplaris in monte Sion diem clausit extreum anno domini 1488, in vigilia sancte Marte^a.

In eodem loco fratres innumerias perpessi sunt iniurias precipue in principio a spiritualibus, nam quodam tempore sacerdotes quidam, subordi-nati ab eis precipue a Canowsky, magno causidico, quatenus fratres acce-derent in fraude tamen peterentque litteras ab eis confirmacionis loci do-mini episcopi Cracoviensis et capitulorum prefatorum sibi ostendi darique ad conspiciendum articulos quosdam. Fratres, uti simplices, nichil sinistri suspicantes, illis litteras contulerunt et precipue frater Anastasius de Radzym, ipsi autem habitis litteris fratres pro invasione loci et parochialis ecclesie recepcione Sandomiriam cittaverunt. Fratres litteras comodatas ab eis petunt, illi fatentur econtrario, nullas litteras ab eisdem aliquando recepisse. Procu-rator fratrum non paruit termino sicque involvitur in sentenciam contumacie illaque contumacia sive sentencia habita, iam fratres e claustro voluerunt expelere, fratres vero, parte adversa inscia, nocte eadem reverendissimum dominum episcopum Cracoviensem, qui tunc erat in Bodzaczin, adierunt. Dominus episcopus scripsit parti adverse volentes invadere claustrum, mandans¹, ne quidquam molesti fratribus inferrent, alias autem litteras misit dominus episcopus prefatus per fratres domino officiali Sandomiriensi, ne ultra procederet in hac causa, quia solus vellet illam iudicare.

Tandem adversarius prefatus citavit fratres Cracoviam, procurator fra-trum, Sikorka dictus, ad terminum equitavit peremptorium, Canowsky adver-sarius estimat fratrem procuratorem || dominum Iohannem Szykorka, civem 122 Opatoviensem, termino non parere sicque statim post prandia accusat contu-macię non conparentis; contumacię cum excommunicacione recipiendo

¹⁾ dopisane na boku.

^{a)} Ś. Marty obchodzono w rozmaitych krajach w rozmaitym czasie, w Pol-sce 29 Lipca.

Cracoviam egreditur citissime in Opatow ad turbandum fratres, illo autem egresso, procurator fratum stat termino accusatque actoris contumaciam non comparentis¹ receptaque excommunicacione super eundem, in Opatow celeriter profectus est. Et veniens quodam die dominico, invenit actorem missam celebrantem ac predicanter, auscultat ille auditque in fine predicationis, se pronunciari contumacem et aggrediens eundem, aduc in ambona existentem, dicit ei, ut exequatur mandatum. Dum autem perlegisset, pronunciavit se contumacem² imprecando procuratori, vocans eum proditorem dicensque populo, quod iam missam finire non posset, exivit de ecclesia.

Tandem dominus episcopus prefatus³ utriusque parti prefigit terminum Cracie. Fratres adeunt dominum episcopum humiliter, fraudem narrant spiritualium et quod litteras confirmacionis negant ab eis aliquando mutuo accepisse, dominus episcopus inter se et ipsos (uti amicus intimus ordinis) illos arguit presencialiter dicitque, se habere minutam confirmacionis, advocari facit cancellarium suum et eidem inhibet sub obediencia, ne hoc cuiquam revellet mandatque, ut litteras scribat confirmacionis loci Opatoviensis et sigillo muniat episcopali, iterum fratres armat ad pacienciam, dicens eis: Ego inveham contra vos, dum stabitis coram me in termino, quasi parti adverse adherens, datque eisdem litteras confirmacionis similes primis presentandas in iudicio.

Venit terminus deponitque pars adversa, quod essent invasores vique detinerent parrochiale ecclesiam nullo iure habito, audiunt confessiones sine omni licencia sanorum et infirmorum hominum et alia multa frivola deducit. Dominus episcopus, quasi adverse parti favens, irruit in verbis contra fratres, dicens, quod modo recipitis parrochias, postmodum et episcopatus, nisi vos humiliaverimus et subdit dicens: Si ergo habetis aliquod ius super locum, hic modo ostendatis. Illi autem domino episcopo prefatam confirmacionem in manus dederunt, legitur in communi consistorio || et fratres ostenduntur imunes ab omni calumnia et ex iure locum et iuste possidere ac tenere. Invehit dominus episcopus in adversam partem multis modis ostendens, eos iniuste agere uti conscientes prius et fratres in eorum devocationibus impedientes.

Deinde videns, se iam in omnibus convinci calumniis iniustis, prefatus Canowsky non presumpsit circa Opatow degere, timens dominum Dzierszek,

¹⁾ Czar. p. 57b ma potem: aduc ante horam vesperorum.
dicensque populo. ³⁾ potem przemazane terminum.

²⁾ potem przemazane

pallatinum Cracoviensem et fratrem germanum eius dominum Rythwansky, marsalcum regni Polonie, protectores ordinis fervidos, magnificos ac vividos ita, quod eciam prefati intrabant capitula canonicorum Cracoviensium, conminantes, se eis lingwas extrahere et manus in gutur ingerere, nisi fratres pacifice sinerent vivere in loco prefato.

Tandem prefatus calumniator iniustus Canowsky appellavit Gneznam et ad curiam domini archiepiscopi Senyensky, tunc noviter electi, se transluit, ubi multum fratres diversimode turbabat tam de iuribus, que, dicebat, se habere in prefata quandam parochiali ecclesia fratrum, quam pro expensis et aliis gravaminibus multis, quos, dicebat, se a fratribus habere, omnes tamen iste calumniose criminaciones erant. Et hec controversie inter eum et fratres fere novem annis agitabantur¹. Volens igitur dominus finem facere controversiis, prefatus Canowsky furtive et oculte veniens in parochiam suam prope Opatow, dispositis rebus suis, de eadem equitans, per filium domini Damarath, quem eciam iam ad paupertatem deduxerat iure minus iuste illum vexando, imperfectus est et quasi membratim divisus, sicque morte eius inquietudo fratrum abolita est. Nam beata Virgo cuidam fratri revellaverat, quia ibidem fratres volebat habere et quod, quantiscunque adversitatibus quaterentur, finaliter triumpharent.

Prefatus locus edificatus est diversorum benefactorum elemosinis cum labore et fatiga fratrum, primo refectorium per Anastasium Badzina, deinde zacristie per dominum Iohannem Szikorka, civem Opatoviensem ac primum procuratorem fratrum, alie autem domus et officine opera fratrum precipue patris Ieronimi Godek de Sandomiria in muro et tectis perfecte sunt. Lapidès autem pro muro a domino Domarath prefato pro edificando claustrō dati sunt. Demum 1493 partem magnam chori fratres erexerunt cum testitudine et tandem frater Benedictus, || laycus, stalla ex obediencia perfecit. Videamus¹²⁴ deinde partes Italicas².

Canowsky, per-
secutor fratrum,
interfectus est.

¹⁾ *Rek. Kr. p. 53 ma jeszcze scilicet ad secundam electionem patris Mariani vicarii.*

²⁾ *Kr. p. 54 o sprawach tych tylko tyle powiada:* Fere eodem tempore generalis minister 30 frater Franciscus prefatus factus est cardinalis et magister frater Iohannes de Zoneto generalis ordinis tricesimus primus est electus; *a niżej na tejże stronie:* Eodem anno scilicet 1471, quo supra, Paulus II moritur et Sixtus IV in papam electus est, assumptus de ordine fratrum Minorum, prius Franciscus de Sawona nominatus extitit.

Frater Franciscus de Savona generalis ^{35¹}, minister per Paulum secundum promotus est ad cardinalatum et mortuo Paulo secundo in vicem Petri idem generalis Franciscus electus fuit et Sextus quartus vocatus 1468^a, qui quantum ordinem dilexerit, ex privilegiis, per eundem ordini datis, clarus patet. Hic fratres congregacionis² Clarenorum ad obedienciam ordinis ministri generalis procuratore venerabili patre eorum Petro, Hispano, reduxit.

Paulus secundus moritur et Sextusatus eligitur.

Hic papa habuit confessorem suum fratrem Amadeum, nunc miraculis coruscantem, cui ad petitionem suam dedit licenciam reformati in regulari observancia sub obediencia ministrorum, et multa loca per Italiam et Lombardiam edificavit in regulari observancia³ et vocati sunt fratres Minores de Amadeis et quia uti pater spiritualis familiaris erat Sixto quarto, ideo ab eo obtinuit locum in urbe Roma in Monte Aureo, ubi elemosinis cristianissimi regis Francorum primum, deinde catholici regis Hispaniarum devotus est erectus conventus. Quiquidem pater Lombardiam repetens, in conventu suo Mediolanensi vitam finivit ibique ante maius altare honorifice sepultus est, miraculis clarens.

Fratres Clarenii reducti ad obedienciam.

Fratres Amadeiti fundantur et cuperunt nominari.

Tricesimus sextus generalis fuit frater Zancius de Utino electus in capitulo generali, Veneciis celebrato, anno domini 1469. Hic generalis a papa Sixto multa impetravit utilia. Hic generalis multa pro honore beatissimi patris sancti Francisci et sacrorum eius stigmatum laboravit et diversas solennissimas litteras et bullas apostolicas eciam de consensu et consilio sacri consistorii reverendissimorum dominorum cardinalium obtinuit contra insurgentes errores et falsas aliquorum emulorum adinvenciones, qui in contemptum dicti sancti et sacrorum stigmatum eius multos errores predicabant, nonullas ymagines Galie maxime sancti Pauli apostoli et sancte Catherine de Senis cum stigmatibus depingi faciebant, quas Sextus quartus sub gravibus penis et censuris de consilio reverendissimorum cardinalium ubique aboliri mandavit et ne quis sanctus cum stigmatibus, nisi sanctus Franciscus, sine sedis apostolice previa examinacione et determinacione depingi faceret aut depictas 125 retineret sub gravibus censuris et penis ipso facto incurrendis inhibuit, || dans

De picturis
s. Pauli et
s. Katherine
cum stigmatibus.

¹⁾ W ręk. Kr. p. 34 i 54 Franciszek de Savona nazwany jest 30 a następca jego Jan de Zonetto, jak go autor w ręk. Kr. p. 54 (v. supra p. 208) nazywa, 31 generałem. ²⁾ potem przemazane Claveri. ³⁾ Tak Czar. p. 58, w Jag. ustęp zaczyna od sub obediencia przy przepisywaniu przez pomyłkę opuszczony.

^{a)} Mylnie, bo zasiadał na stolicy ap. od 1471—1484, jego poprzednik zaś Paweł II 1464—1471.

executores desuper, ut patet¹ per autenticas bullas, in secunda parte Fundamenta trium ordinum contentas, vide ibi.

Certum quippe est et oculata experientia docet, quod Rome, ubi sanctum corpus dicte sancte virginis Catherine iacet in ecclesia fratrum Predicotorum in Minerwa, nullam penitus haberi picturam vel aliquod huiusmodi stigmatum signum, et cuiusdam relacione patris probati, qui interfuit canonizacioni dicte sancte et sermonem canonizacionis in sancto Petro audivit, nullam penitus tunc de huiusmodi stigmatibus factam fuisse mencionem, nisi adeo eam deditam extitisse meditacioni Christi passionis, quod semel dormiens videbatur sibi in somnis plagas Christi in manibus suis et pedibus sentire, prout contemplativis et devotis aliquando evenire dicitur, quapropter talia sicut frivola ex quadam invidia orta. Nec dicte sancte Katherine nec aliis placent, sed summe dispcionent, non enim dominus Ihesus sacra stigmata sua in sexu femineo imprimere voluit, quod, si voluisset, prerogatiwam illam pocius matri sue, ut quidam arguunt, reservasset, sed et multe cause allegari possent, cur hoc in tempore congruum fuit in sacro corpore Seraphici et ewangelici patris nostri Francisci sacra stigmata imprimere et memoriam tanti beneficii redencionis in mundo renovare, que et vivens pater sanctus per biennium in suo corpore portavit, et post mortem luculenter hys insignitus apparuit. Sed has nunc brevitatis causa pertranseo.

Quibus tamen non obstantibus, nonnulli emuli verbo et facto eciam per talium falsarum picturarum continuacionem dictum sanctum et ordinem impugnare et ipsius honori detrahere non cessant, verum quoniam veritas, quanto acerius impugnatur, tanto magis contra intentum impugnancium et in ipsorum confusionem clarescit. Ideo sciunt et certe optime norunt impugnatores ipsorum stigmatum sacrorum et sanctissime et immaculate Virginis Marie conceptioni insultantes, precipue patres ordinis Predicotorum, quod² non solum retroacto tempore, sed eciam a tribus annis vel citra anno domini 1507^a

¹⁾ Tak Czar. p. 59a, Jag. nie ma.

²⁾ Tak Czar. p. 59b, Jag. qui.

^{a)} Data powyższa zdawałaby się przemawiać przeciw przeprowadzonemu przez nas w przedmowie dowodowi, iż obszerniejsza redakcja powstała dopiero w ostatnich latach życia autora. Atoli sprzeczność tą w obec faktu, iż autor już na samym początku tej redakcji wspomina o wypadkach znacznie późniejszych, na czem też głównie dowód nasz oparliśmy, można sobie w ten sposób wytlumaczyć, że autor ustęp o sporze z powodu stygmatów ś. Franciszka wziął miejscami

sub pontificatu sanctissimi domini Iulii pape secundi^a in Almanie partibus Swetensium, civitate Bernensi¹, contigerit, que et modo toti ferme mundo nota facta sunt, ubi per commissionem apostolicam et speciales nun- cios domini pape, viros autenticos, ab urbe Roma destinatos, et dominum 126 episcopum Lanzanensem, || facto et probato mirabili processu et inauditis fictionibus revelationum et adinvencionum et mendaciorum ac scripturarum quarundam ex ipsis contra sacratissimam et immaculatam conceptionem Virginis Marie et contra defensores ipsius precipue fratres Minores et contra stigmata beati Francisci per artificiosam impressionem et inflictionem quinque vulnerum in pedibus, manibus et latere unius novicii layci simplicis.

Tandem tamen quatuor pseudoprophete, patres ordinis Predicatorum dicte civitatis Bernensis, principaliores actores, videlicet prior et tres alii de principalibus publice adiudicati et combusti sunt, et novicius ad perpetuos carceres condemnatus, ordine nostro nullatenus procurante Minorum, nec eos incusante, aut in aliquo contra ipsos reclamante, sed dominis rectoribus Bernensibus, tanquam viris catholicis, zelo Dei et honoris beate Virginis et beati Francisci ac ordinis nostri propriis motibus procurantibus.

Hec dixerim non in² vilipendium vel diffamacionem ordinis Predicatorum, ordini nostro dilectionis et caritatis vinculo ab antiquo semper colligati, et a quo tanta bona in sancta ecclesia Dei continuo pullulant et qui propter aliquos tales iniquos merito non deberent deprimenti apud sane intelligentes, cum in societate Cristi et apostolorum inventus sit Iudas, traditor pessimus, sed ut per hec obstinati moneantur a suis erroribus, invidiis et

¹⁾ Tak Czar. p. 59b, Jag. ma Bergensi. ²⁾ Tak Czar. p. 59b, Jag. nie ma.

przynajmniej, co ma się zresztą dość często zdarza, żywem ze źródła powstałego, jak właśnie z powyższego oznaczenia czasu wnosić można, około roku 1510 a więc krótko przedtem, kiedy powstała mniejsza redakcja i tym też dalej sposobem wy tłumaczyć sobie można okoliczność, że ustępu tego nie znajdziemy w ręk. Kr.; widocznie autor wówczas nie znał jeszcze owego źródła, bo zając je, byłby ustęp ten tak dla niego ważny, umieścił także w mniejszej redakcji. Że zresztą ustęp ten tylko mechanicznie został wsunięty do przepisywanego z mniejszej redakcji tekstu, wskazuje sposób, w jaki w końcu autor przechodzi do następnego ustępu i zatrzymanie zwrotu *Hic venerandus pater Angelus de Ostrow,* choć o tym w obszerniejszej redakcji znacznie wyżej była mowa.

^{a)} 1503—1513.

Fictio emulorum contra conceptionem Marie et stigmata s. Francisci in Germania Switensium.

tamdiu continuatis pertinaciis¹ contra Dei matrem et eius honorem et contra tantum Cristi cancellarium vexiliferumque sanctum Franciscum prudenter resipiscere. Revertamur deinde ad provinciam Polonie.

Laus patris Angelii de Ostrow vicarii.

*Edificia continua-
bantur in
locis commoni-
cionis patris
Angelii.*

Hic venerandus pater Angelus de Ostrow erat arcium baccalarius bonus, sapiens providusque ita, quod a suo noviciatu patres eligebant eum in regimen fratrum et raro sine presidencia et cura fuit animarum, nam aut commissariatus vel gwardianatus officia gessit. Hic semel tantum electus erat in vicarium provincie, quod per triennium continue laudabiliter exercuit, verbo et exemplo subditos edificabat, nam uno² equo contentus, aliquando duobus, sine tectura currus cum uno socio provinciam visitabat, communibus cibis contentus erat, bonos diligebat et promovebat et ad hoc, ut sint tales continue, invigillabat, malos autem et proterwos severe corrigebat et humiliabat. Sub illius vicariatu || per fratres fere omnia loca edificabantur; soli 127 labori intendentes ac quieti futurorum fratrum faventes, exhortacionibus prefati patris commoniti.

*De oracione et
lectura questio-*

Hic primum capitulum celebravit in Loviez pro festo sancti Mathei^a, secundum Cracovie pro festo sancti Michaelis^b, ubi et discretum pro capitulo generali elegerunt, et ibidem frater Iohannes de Cracovia Vitreatoris, magister arcium, tunc iuvenis, venit ad patrem Angelum, post quem supervenit respondit, interdum sibi placere, aliquando autem arridum persistere; cui frater Bal Michael, quando ergo non placet frater, accipe sexternulum et legito. Tunc pater Angelus, hec auscultans, intulit: Tu frater Michael locutus es, quasi delirus, nam tu, quando orabas, audiebant te homines predicanter, quasi angelum Dei, ut autem incepisti legere sine devocione et oracione, proiectus es ab eis, ideo tu frater Iohannes sive placet sive non, persistas in oracione, petens, ut tibi a Deo detur gracia orandi.

Frater³ Angelus de Clavasio duodecimus generalis electus in XII capitulo generali, Aquille celebrato anno domini 1472, ordinis vero 274 vel circa. In quo capitulo in die Pentecostes^c facta est translacio sancti Bernardini

¹⁾ Tak Czar. p. 59b, Jag. ma contumaciis. ²⁾ Jag. in uno. ³⁾ Zamiast tego ustępu aż do wzmianki o kapitule w Poznaniu wspomina Kr. w tem miejscu krótko o zamianowaniu generała Franciszka z Sawony kardynałem i o wyborze nowego generała v. supra p. 208, uw. 2.

^{a)} 21 Września.

^{b)} 29 Wrzesnia.

^{c)} 17 Maja.

auctoritate apostolica Sixti quarti cum ingenti iubilo et solemnitate tam fratribus quam secularium, nam multi de omnibus provinciis erant vocati et de nostra provincia expediti erant viginti quatuor fratres. In tota congregacione, ut dicebatur, pro certo citra quatuor milia convenerant tam de fratribus cismontanis quam ultramontanis et cum eadem die, statuta per breve apostolicum, esset pluvia ingens et non posset alia statui, cum iam dies declinasset et statim quam primum corpus sancti Bernardini attigisset limina ecclesie, illico cessavit imber et serenitas aeris gaudium attulit omnibus. Veniens autem frater Angelus de Ostrow a capitulo generali, congregavit tertium capitulum Poznanie pro festo sancti Michaelis anno eodem, ut supra proxime¹.

Translacio
s. Bernardini.

128 **Frater Michael Bal de Russia tercarius ||** provincialis electus canonice Poznanie anno domini 1472, nobilis genere, filius domini dapiferi Sanacensis² (*sic*), qui curiam relinquens, a beato Iohanne de Capistrano religionis habitum suscepit, homo litteratus, consultiws inmodum et acceptus apud personas magnificas, aliquociens legaciones a regia maiestate Cazimiri ad reges et principes suscipiebat. Hic dyaconus existens, ante divisionem Prage verbum Dei seminavit, ubi ab Husitis innumerās perpessus est iniurias et quando incedebat pro elemosina, deridebatur ab eis, quod ad staturam contra evangelium sibi addiderat in calopedibus ambulando, procere etenim stature erat³. Qui eciam oblatum archiepiscopatum Pragensem recipere renuit⁴. Hic reverendus pater vicarius, quemadmodum primi patres ad observanciam regularem fratres hortando ammonendoque et corrigendo deducebat, licet aliique impuritates, eo permittente, ut famabatur, forte plus, quam erat, dicentes ex odio, quia malis et proprie voluntati contrarius erat et gravis, maxime specialitates inter fratres ultra communitatem preparando ex parte principium sumsere, item palle auro intexte haberi permittebantur. Demum currum coopertum cum equis forte preciosis cepit habere et equitare, sed causa, ut ipse ayebat, erat ipsius infirmitas pedogre ac pedum ulcera, ex quibus et mortuus est^a. Hic eciam imprimis visitando provinciam precipue in Calysz et

Impuritates
quēdam in-
ducte.

¹⁾ *Ręk. Kr.* a. d. 1471. ²⁾ *Kr. p. 54 ma tylko* domini Sanocensis, ale na str. 105, gdzie drugi raz o nim mówi z okazyi jego śmierci, nazywa go także filius d. dapiferi Sanocensis de Russia. ³⁾ od et quando, czego nie ma *Kr.*, w *Czar. p. 60b na górze.* ⁴⁾ W *ręk. Kr. p. 54* znajduje się w tem miejscu krótka wzmianka o śmierci papieża Pawła II i wyborze Syxtusa IV.

^{a)} Por. niżej Jag. p. 186.

Cobyline cogebat iurare fratres ad veritatem dicendam, et in aliis per alterius manum faciebat fratres excedentes cedere. Hoc autem faciebat (ut creditur) ex inexperiencia, licet fuerit importunus et proprii sensus, tandem profectus est ad capitulum generale, ubi¹

frater Petrus de Neapoli in terciumdecimum vicarium generalem electus est in capitulo generali terciodecimo, in loco sancte Crucis apud Neapolim, anno domini 1475, in festo Pentecostes^a. Et iste annus erat iubilei Rome et fratres Poloni ibidem remanserant pro audiendis confessionibus Polonos, Bohemos et Slavos, scilicet frater² Stanislaus de Slapi et alii tempore Sixti quarti³. Commissarius ex eodem capitulo provinciarum Austrie, Bohemie et Polonie erat pronunciatus pater Nicolaus de Monte.

Tricesimus septimus generalis Samson de Brixia, qui in capitulo Urbini anno domini 1475, in festo || Pentecostes, tempore prefati iubilei electus¹²⁹ est, longo tempore, quia 25 annis, ordinem rexit. Non tamen Observantes sibi subiectos nec alias de Familia, quos bigotos id est duas rotas appellavit, quia semper iam eligebant ex se duos generales, citra et ultramontanos vicarios diligere visus est. Hic in capitulo Cremone celebrato attendens, qualiter fratres Conventuales in peyus declinabant et quia studia religionis minuebantur, ingemiscens coram toto capitulo, dicebat notabile verbum: Heu, inquit, patres et fratres olim in ordine nostro solebat esse et dominari vera conscientia, tandem, intrante et regnante sciencia, paulatim dimissa est una sillaba videlicet con et solum remansit, quod sequitur: sciencia, nunc vero fratrum negligencia et malicia deperit et secunda sillaba videlicet sci, quia sciencia et studia deperierunt in ordine et solum remanet nunc, quod sequitur in dicto vocabulo, videlicet: encia, quia fratres moderni tanquam lapidei, bestiales et mali sine conscientia et sine sciencia et remanet velut

Observantes
Bigoti incep-
runt cognomi-
nari.

Declaracio de
nomine con-
sciencia.

¹⁾ Kr. p. 55 nie ma następujących ustępów a w tem miejscu dodaje jeszcze: et in reversione infirmitatem inciderat gravem et per tempus non modicum ibidem Italie iacebat infirmus; wiadomość ta mniej więcej w tej samej formie znajduje się w Jag. na innym miejscu mianowicie na str. 130. ²⁾ Na wierzchu czterwonym inkaustum.

³⁾ W ręk. Czar. p. 60b znajdował się pierwotnie jeszcze ustęp: hic generalis anno sequenti scilicet 1476 ex hac luce decessit et obiit Neapoli, claret multis miraculis. Następnie przekreślił autor całe to zdanie a na marginesie u spodu dopisał: hic pater generalis non isto anno, sed 1482 post secundam suam electionem mortuus est Neapoli; vide infra post nonum folium. Sic quidem stabat in Registro generali, sed credo, vicio scriptorum factus est error.

^{a)} 14 Maja.

bruta encia, et iuxta apostolicum facti sunt velut es sonans, postea velut terra et lapides in vicem seipsos collidentes. Quibus profecto nichil tunc verius ad propositum adduci poterat.

Eodem anno quo supra^a rex Cazimirus erat cum exercitu magno et ter-
rigenis nobilibus regni Polonie circa Wratislaviam ex una et rex Bohemie
Ladislaus, primogenitus eiusdem, parte ex altera sicque obsederunt et walla-
verunt Mathiam regem Ungarie in Wratislavia, iam enim ei adheserat Wra-
tislavia propter hereses, que in Bohemia passim vigebant, ubi eciam erat
cum prefato Mathia pater Gabriel de Verona, qui erat primus vicarius ante
divisionem, qui missus erat a papa legatus ad regem Mathiam, ubi de
mandato domini pape episcopatum Albanensem suscepit et tandem veniens
Romam, factus fuit cardinalis per Sextum quartum sanctorum Sergii et Bachii.
Quare populares precipue mercatores et alii estimantes, regem Mathiam con-
silio prefati Gabrielis omnia agere, quia opportebat eos contribuere regi,
fratres habebant exosos in aliquibus locis, dicentes, eos inter reges rixas
seminare.

Rex autem Cazimirus per Prutenos, Slesitas et alias Almanos dicebatur
130|| hereticus et fautor hereticorum, quia eis dederat filium primogenitum in
regem, que obloquiciones erant false, ideo rex excommunicabatur ab eis,
ex quibus omnibus fratres habebant proverbium, et quia aliqui appostate
deferebant litteras a rege prefato Mathia et aliis principibus in regnum
Polonie et ad aliquos dominos in Prussiam, ut faceret eos parti sue favere.
Ideo comprehensus erat quidam frater in Conin, qui erat in provincia nostra
novicius, sed fugerat, Ungarieque factus est professus, et hoc tempore vicca-
riatus patris Crisostomi de Poniecz, de quo infra, ubi sedebat per aliquot
menses, tandem adductus erat ad convencionem ad Colo, ubi presens erat
regia maiestas, domini autem quidam instabant, ut perderetur, sed dominus
rex commisit eum domino Gruszczynsky Iohanni, archiepiscopo Gneznensi¹,
sed nec ipse aliquid molestie ei intulit, ad fratres tandem destinatur in Colo

Cazimirus rex
circa Wratisla-
viam campester
stetit.

Oblocucio fra-
trum.

Quidam frater
Ungarus depre-
henditur Frus-
siam deferens
litteras.

¹⁾ Kr. p. 56 ma d. Szyenyenski archiepiscopo a w Czar. p. 61b było pierwotnie także Sz., co autor poprawił na Gruszczynsky, jakoż o Sienieńskim tylko może być tu mowa, bo Gruszczynski umarł już w Październiku r. 1473. ob. katalog I arcybi-
skupów gnieźnieńskich Mon. Pol. t. III p. 400 (katalog II ibidem p. 408 podaje mylnie jako rok śmierci 1474). Hieronim z Ponieca, o którym w tym ustępie mowa, został wikaryuszem prowincjalnym w r. 1476 ob. niżej Jag. p. 134.

^{a)}) W r. 1474 a nie 1475, o którym wyżej była mowa.

et fratres dicunt, sui noticiam non habere, nec est frater provincie nostre, deinde mittitur in Calisz et exinde deductus est ad granicies Slesie, nunquam postea visus. Ideo fratribus nostris erat prohibitum, ne questas facerent
 Fratres prohibentur in Prussia sine litteris regiis, quas extradebat dominus Gruszinsky uti
 in Prussia sine litteris regiis, quas extradebat dominus Gruszinsky uti
 cancellarius.

Pater autem Michael Bal, vicarius, in reversione de prefato capitulo generali inciderat in infirmitatem et in Italia morabatur ultra annum¹, aduc infirmus veniens Polonię, attulit bullam Maris, maris magni, sub plumbo, que habetur in loco Cracoviensi, nam illo tempore emanaverat, anno scilicet domini 1474, pontificatus sui anno quarto. Hic pater propter absenciam suam non celebravit capitulum provinciale tempore sui vicariatus et ex hac causa insurrexerat murmuracio inter fratres.

Locus Samboriensis decimus nonus in ordine, sub prefato patre Michaele Bal est susceptus, quem magnificus dominus Iohannes Odrowasz una cum magnifica Beata, consorte sua, qui per multos annos existentes steriles, cum erga fratres cepissent devocationem habere, Deus omnipotens per merita sancti Francisci et oracionibus fratrum dedit eis prolem optatam duos filios et unam filiam et dominus magnificus aream contulit et totum fere claustrum a fundamentis in muro erexit et attinenciis || ad divinum cultum pertinen-¹³¹ tibus et libris coralibus magnifice dotavit et per multos annos fratres de sua curia nutritivit. Ibi a principio loci erat positus pater Andreas Rey² pro designando loco presidens, deinde frater Petrus Candidus, tandem primus gwardianus frater Nicolaus de Tarnow.

Ex prefato eciam capitulo Neapolitano attulerat constituciones, que in usu habebantur per fratres, et ibidem quesitum erat per fratres et propositionum in capitulo, quid, si³ litere apostolice, excommunicacionem continentes vel interdictum, date⁴ in regem vel ducem, non essent execute per prelatos ecclesiarum propter timorem vel favorem, et fratres compellerentur ad execucionem faciendam tanquam filii veri sedis apostolice per eum, cui interest. Ad hoc respondit beatus Iacobus de Marchia: Si papa, rex, episcopus, aut cui interest, voluerit fratres nutrire et stipendiariis munire et in conpositione fienda cum adversario fratres in bona pace et caritate pristina

Fratres prohibentur in Prussia sine litteris regiis, quas extradebat dominus Gruszinsky uti
 in Prussia sine litteris regiis, quas extradebat dominus Gruszinsky uti
 cancellarius.

Mare magnum
 Sixti 4. expedi-
 tur et Cracovie
 reponitur.

Quomodo se
 fratres habere
 debent, quam
 nolunt exequi
 excommunicati-
 onem vel in-
 terdictum con-
 tra regem vel
 principem.

¹⁾ Wiadomość o tej chorobie Bala w ręk. Kr. na innym miejscu (p. 55) podana; v. supra p. 214. ²⁾ Kr. p. 56 nazywa go tylko Andreas, trzeciego zaś z nich nazywa Nicolaus Tarnovita Rey. ³⁾ Tak Czar. p. 62a, Jag. nie ma. ⁴⁾ Tak Czar. p. 62a, Jag. datum.

ponere, possunt fratres execucionem facere aliter non¹; aut fratres taliter gravati appellant ad papam, ut specialiter et immediate sedi apostolice subiecti extra de rescrip. c., si quando.

Tale factum contigit tempore Cazimiri regis Polonie ante divisionem nostre provincie, qui excommunicabatur per papam Paulum secundum^a ob id, quia dominum Iacobum Szyenyensky, postmodum archiepiscopum Gneznensem, ad episcopatum Cracoviensem noluit admittere², quia vivente aduc episcopo Cracoviensi, domino Strepensky, patruo domini Iacobi³ prefati. Idem namque dominus Iacobus factus est legatus a domino rege prefato ad Romanam curiam, Rome igitur existens, sacram obtinuerat pro episcopatu Cracoviensi. Interea vero, antequam venisset de legacione, dominus episcopus Strzepiensky decessit. Compertum est igitur per regem et dominos, ipsum obtinuisse sacram; rex noluit cum consilio admittere intronizationem, quia contra voluntatem eius, que prerequirebatur, erat expedita, ipso autem domino Szyenyensky contra agente, per regem a regno cum sibi adherentibus banitus erat, ipse tandem Paulum secundum aggreditur, interdictum super regem obtinuit.

Tale factum contigit Cracoviis fratribus de interdicto regis.

Cum autem illud nullus exequi presumeret timore regis, idem in pane exciso litteras ad fratres Cracovie destinavit, ut execucionem earum sicut filii Romane ecclesie facerent, qui nequaquam assenserunt ad execucionem faciendam, ut noviter plantati, victum ut pauperes || a domino rege et dominis et a subditis eorum continue querentes, et papa id non intendit, cum in litteris suis secundum privilegia nostra de fratribus nulla sit mencio facta, sed quamprimum matrix ecclesia interdictum servaverit, nos eciam secundum iura servare tenemur. Tandem quia potentes⁴ et in favore regis existentes⁴ habuit pro se dominos intercessores et consangwineos suos, cum domino rege paciscitur et eidem episcopatus Wladislaviensis assignatur, in quo erat dominus Gruszinsky et domino Gruszinsky Cracoviensis episcopatus, qui tandem archiepiscopatum obtinuit⁵ Gneznensem et mortuo Gruszinsky in archiepiscopatum successit dominus Szyeniensky. Hic eciam erat fautor fratrum, qui, ut

¹⁾ *Czar.* p. 62a i *Kr.* p. 57 mają jeszcze w nawiasie: et ad hoc totum capitulum consenserat generale. ²⁾ *Tak Czar.* p. 62a i *Kr.* p. 57. *Jag.* nie ma od ad episcopatum. ³⁾ *Tak Czar.* i *Kr.*, *Jag.* nie ma. ⁴⁾ *Tak Czar.* p. 62b i *Kr.* p. 57, *Jag.* ma potens i existens. ⁵⁾ *Kr.* p. 58 ma jeszcze et nobis aliquot loca contulit, ut supra.

^{a)} 1464—1471.

Penitencia domini archiepiscopi Szczecinensis fertur, continue catherenam ferream super nudo portavit usque ad mortem et in testamento obligavit fratrem germanum et alios, ut in penam non per hostium, sed per foramen factum in pariete, in ecclesiam Gneznensem inferretur sepeliendus¹.

Cautela in suscipiendo depositis memoriae rande.

fertur, continue catherenam ferream super nudo portavit usque ad mortem et in testamento obligavit fratrem germanum et alios, ut in penam non per hostium, sed per foramen factum in pariete, in ecclesiam Gneznensem inferretur sepeliendus¹.

In tempore eciam prefati patris viccarii Bal contigerunt aliqua, que pro cautela sicut et alia superiora censui exarranda, quomodo fratres debent esse cautelosi in suscipiendis aliquibus depositis. **Leopoli**² quidam milles,

Ieorgius nomine, depauperatus et multis involutus debitibus, volens fratres calumniare, cistas suas, dicens in eis tezaurum suum et subductas, peciit ponere in claustrum, sed fratres noluerunt illas recipere, quousque illas reseraret et in presencia testium omnia in eis contenta conscriberet, qui noluit illas reserare, quia in eis nichil erat preter fenum et lapides et sic fratres a calumnia eius sunt conservati et ipse postmodum sapientes dicebat et providos fratres in hoc facto³.

¹⁾ *Kr. p. 58* uti non canonice electus. Que omnia cum nimio lamentu perfecerunt. ²⁾ *Tak Czar. p. 62b, Jag. Leopolis.* ³⁾ *W Czar. na str. 62b—65a, znajduje się na brzegu u dołu ręka z końca szesnastego wieku następujący bardzo nieczytelny a nadto w połowie ostatnich wierszy odcięty dopisek:* Simili modo factum est in Sambor, me presente, anno domini 1585. Dominus Orlowski, vicecapitaneus Samboriensis, cum uxore sua fecit conservare cistam in monasterio nostro cum suppellictile sua, ubi abscondita fuit etiam catena aurea *pre(tiosa et) miro modo artificio confacta*, que catena fuit furtive abscondita ab eo, cuius fuit cysta seu domino Herbolto, capitaneo Samboriensi, ipsa hora, qua defunctus est dominus capitaneus, resciverunt postea capitanei filii fraudem querebantque ab eo catenam et per unum haydicum oculte fecerunt aperire cistam in claustro domini vicecapitanei, destructis primo a listudine fereis cratis, nescientibus fratribus, inventa catina zastawiona wrzkomu u Zyda cum ceteris rebus onegosz wicekapitaneum poslano cum fa(milia); *z następnego wiersza odciętego tyle tylko można przeczytać: wyl(amy)wacz . . . ony . . . a . . . ab.* (*p. 64a*) wielki vicekapitanei: ylle depositus vicecapitaneatum, fratres vero nostri, antequam fraus aperta est, talem morem et dolorem suspicionemque zazycz musieli, że ye wicekapitaneus meczycz voluit et iam familia domus fuit data ad civitatis custodiam (*p. 64b*) imposta illis furti causa seu crimen, fratres vero iuniores fuerunt accusati ad scrutinium in claustro publicum officii et civium Samboriensium et castri Premisiens, gdzie yusz w gziegi ziemskie ob furtum eis impositum wpiszani bili; *z odciętego następnie wiersza tylko czytelne:* aut voluerunt; *na tejże stronie ponad tym dopiskiem na brzegu obok tekstu kroniki znajdują się jeszcze słowa:* bo minimal, aby fratres vel familia illorum cistam aperierant; *na str. 65a dopisek tak dalej opiewa:* fratre Achacio Kuzma Tarnovita na sacrament naswietszy iurare, non tamen credebatur eis a potym

In **Opatow** fratres cistam, clausam domine Rythtwianska, uti sue benefactricis, susceperant, que post aliquos annos decessit sicque fratres in magna turbacione reliquit, quia dominus magnificus Siradiensis Nicolaus de Curoswanky cum domino Pyleczky pro illa cista iure contendebant per multos annos, affirmantes, in eadem multa milia contineri aureorum et fere triginta citaciones habuerunt inter se in iure terrestri pro eadem, qui processus iuris 133 et cittaciones¹ erant michi note, quia circa || unum eorum scribe officium tenui. In qua cista nichil re vera fuit, preter quatuor florenos et litteras dotalicij et alie littere super quandam advocaciam, ut patule perspexit reverendissimus dominus Fredericus, cardinalis ac archiepiscopus Gneznensis et episcopus Cracoviensis, germanus regis tunc Iohannis Alberti et filius regis Cazimiri, qui solus in zacristia fratrum ibidem seras repercutserat, volens quietare fratres pauperculos. Et tandem pater Stanislaus de Slapi, tunc gwardianus, cistam eandem regi Alberto, tunc convencionem generalem celebranti, Sandomirie in assistencia dominorum assignavit et presentavit, ubi iterum reserata erat visisque, que in eis erant, altrecantes confusionem receperunt et fratres utique cum proverbiis et infamacionibus quietati sunt.

Pari modo dominus Ierandus de Brudzewo in **Colo** cistam deposuerat, licet fuerit benefactor et fundator aliquorum locorum fratrum, et nichil in eadem preter unum florenum cum lapidibus² posuerat et tandem casu in zacristia de scamno ceciderat et aperta est et fratres fraudem cognoscentes, precipue pater Stanislaus de Conyn, tunc gwardianus loci, eandem cistam in Brudzewo deduxit cum amaritudine animi et ipse illam obtulit dicens: quia, licet benefactor es, talia nobis fecistis. Et ipse excusabatur dicens: quia timens nepotem meum hoc feci, ut ipse estimaret, quod ibi sit tezaurus meus domum meam hanc conservare et personam in pace ab eodem.

Similiter in **Radom** istis annis circa annum 1524 quedam eciam benefactrix, sed non ad finem, dedit apportando sola ad conservacionem in zacristia cistam et dicebat, quod essent ibi quingente marce. Famulus eius portans illam a porta, Deo volente, de manibus colapsa, collisa est, nichil in

repatuit deusque ter(tres?) max(imos) calumniatores punivit uxorem vicecapitanei subduxit subita morte eodem anno circa partum; & odciętego następnie wiersza czystelne tylko: maritus vero amotus est a vicecapitanatu . . .

¹⁾ Ręk. Kr. p. 58 eorum aduc seculari (nam scribe officium temui apud unum eorum) existente mihi patuere. ²⁾ Tak Czar. p. 63a, Jag. nie ma cum lapidibus.

terra preter lapides viderunt, et gwardianus post ipsam dominam, illa aduc presente, cistam eyecit.

Hec et similia per loca multa contigerant, ex quibus magnam turbacionem et infamias diversas fratres a secularibus habuere et aliqua ex elemosinis solvebant pauperculi et immunes, sic per seculares irretiti. Ideo sint cauti in suscipiendo, cui autem sine scandalo non possint resistere, nisi deponatur apud fratres, deposita coram testibus conspiciant et conscribant cartamque unam recognitionis depositi || domino deponenti dent et aliam, eadem¹³⁴ continentem, sibi reservent et cum hoc ad custodiendum secundum constituciones se nequaquam obligent.

Simile eodem tempore contigit domino Iohanni Grabsky de Dobra, qui expeditus in bellum ad Slesiam equitare per Calisz eum opportebat, dominus Pyekarsky cistam suam, quasi cum tezauro suo sibi contulit, petens eum, quatenus ipse de manibus suis illam daret servare civibus Calissiensibus ad pretorium, asserens astute, (volens calumniari tam dominum Grapsky quam cives), quod modo solus existentibus causis non possent equitare et eam deponere causa belli propter securitatem. Recepit dominus Grapsky ad petita cistam, nil de dolo cogitans, deferunt post ipsum cistam ad pretorium, petit, ut servetur fideliter, cives autem circumspecti noluerunt suspicere, nisi prius viderent contenta in eadem; dicit, se clavem non habere uti non sue. Tandem seras reperciunt cum testimonio, nil preter lapides et fenum reperierunt, dominus Grapsky per cives captivatur et voluerunt illum decapitare, sed ipse se expurgavit, quod non ipsius¹, sed prefati domini cista erat, emissus per cives ibi iuravit suum proditorem interficere, quod et fecit, nam ea de causa dominum Pyekarsky circa Wratislaviam interfecit².

Anno domini 1476 circa festa Nativitatis Marie^a celebratum est capitulum provinciale per prefatum patrem Michaelem Cracovie, ubi

venerandus pater **Crisostomus de Ponyecz in vicarium provincie quartum electus** est Polonie post divisionem. Hic pater, vir devotissimus et amator religiositatis erat. Hic in visitacionibus et exhortacionibus pyus et acceptus³

Contra murmuratores enigma.
habebatur sepeque alegabat contra murmuratores illud enigma de porco non castrato, qui inter porcos castratos existens et comedens, ab uno ad alium,

¹⁾ potem przemazano cista. ²⁾ Kr. p. 59 w tem miejsci ma jeszcze: Circa hos annos generalis 31 Iohannes de Zaneto mortuus est et magister Samson in generalem 32 est electus etc. ³⁾ potem przemazane erat.

^{a)} 8 Września.

eos inquietando, pergit nichilque comedens, aliis saturatis, efficitur famellicus et mager. Sic murmurator ab uno ad alium pergit, inquietando fratrum corda solusque effectus caritate aridus, alios ad hanc non habendam inducit.

Hic pater, existens magister noviciorum Wratislavie ante divisionem,
 135 habuit in cura unum fratrem novellum utique proprie voluntatis, qui sibi importune procuravit et extorsit licenciam vel obedienciam || ad alium locum a prelato. Qui se preparando vie ivit ad cellam, ut res, usui suo concessas, reciperet. Audivit¹ sonitum quasi se induentis et preparantis ad viam, interrogat ille, quis esset. Ego sum demon, te infestans et ad prava et frivola queque inducens et tecum, ut, quo tu vis, propero. Hec ille audiens, compunctus est et in loco quietus remansit laudabiliterque in religione perseveravit².

Contra extor-
quentes obe-
dienciam.

Locus sancte Katherine Heremo XX in ordine circa Bodzaczin sub eiusdem patris viciariatu susceptus est, anno domini 1477, datus a reverendissimo domino Iohanne Rzesowszky, episcopo Cracoviensi, qui fere omnia in muro edificavit. Hunc locum prius inhabitare cepit quidam Vyaczlavek³, milles strenuus, qui terram Podoliensem a rege Iagello ut tenutarius habebat, hic tandem anno domini 1399 devocione inflamatus, omnibus abrenuncians, locum sancte Catherine a Iagello rege et a domino episcopo Cracoviensi impetravit; commorabantur autem cum eo religiosi sacerdotes de Calwo Monte. Hic Vyaczlavek indulgencias papales pro prefato loco impetraverat et ossa sancte Katherine oleumque, de sepulcro eiusdem virginis manantem, ad prefatam ecclesiam dederat.

Eo tandem mortuo, religiosi de Calvo Monte a sua locum dimiserunt cura, et demum sacerdotes seculares inhabitabant locum eundem devoti. Post Paulus, laycus devotus, prefatum locum inhabitavit per quadraginta annos ante adventum fratrum. Et ad eundem locum⁴ nullam unquam mulierem volebant admittere, sic itaque per annos prefatos privilegia indulgenciarum deperierunt et a vulgo vocabantur Pol Rzymskye drogy aut asportaverunt dicti religiosi, tamen et ipsi interrogati per fratres dicebant, se de eis nescire. Frater autem Paulus Crobinsky ossa beate Katherine revellata cuidam fratri⁵ in altari in dextra manu recondita sunt, dum episcopus consecravit ecclesiam, lapide parwo subtiliter clausit, existens ibi gwardianus.

¹⁾ Czar. p. 64a i Kr. p. 60 dodajq: sub lecto. ²⁾ Kr. p. 60: Hec prefatus pater solus referebat. ³⁾ W Czar. p. 64a było pierwotnie Stanislawek i tak też ma za każdą razą Kr. p. 60.

⁴⁾ Kr. ma jeszcze maxime intra officinas suas.

⁵⁾ Kr. p. 60 ma dalej: revelata in muro condita in lapide altaris magni lapide

In eodem loco prefatus Vyaczlavek ecclesiam cum turri suis sumptibus erexerat, sed dominus prefatus episcopus una cum zacristiis chorum, ubi modo canunt fratres, muro auxit¹ et illum heremitorium prefatus dominus episcopus exemit alvearia apum illi solvendo et aliis contentavit. Ad prefatum autem locum primus transmissus est pro designando frater Andreas Rey et post eum alii mittebantur presidentes || et tandem primus gwardianus frater Iohannes Tarlo pronunciatus ex tabula capituli provincialis et post per quoddam capitulum generale declaratum est, quod fratres alveariis apum possunt uti sicut et aliis ortaliciis in prefato loco et aliis et hoc pro sua necessitate, et cera pro ecclesia et honore Dei, ut dicunt declaraciones summi pontificis.

*De alveariis
apum capituli
generalis dif-
fusio.*

Ante autem hunc militem² Vyaczslavek (ut famabatur antiquitus), erat quidam pseudopropheta, expertus in astronomia, qui dicebat, se Deum esse coram simplicibus habuitque appostolos et Mariam Magdalenum edificaverat que sibi ecclesiam supra Montem Calvum, medium miliare a claustro nostro, ubi aduc cernuntur vestigia illius delubri³, quod de lignis erat. Et tandem de monte deducta per fratres facta erat capella in cimiterio ecclesie⁴ et stetit multis annis et erat ibi parculum, ubi predicabatur, dum confluebat magnus populus, deinde causis existentibus destructa est. Et in illa ecclesia seu pocius delubro per simplices incolas circumquaque ut Deus adorabatur. Pater Stanislaus de Slapi, tunc iwenis, loci predictor existens, michi, qui hec scripsi, iam in infirmitate existens, ex qua mortuus est, dixit. Cum per opidum Slupy sub Calvo Monte contigisset me iter agere cum quodam fratre, habuimus hominem obvium quandam senem, camisia tantum indutum cum auforula, interrogavit eum, quo iret, ait: pergo pro aqua fratri seniori et fratres: habes aduc te seniorem fratrem? ymo et patrem viwm aduc habemus. Et frater Stanislaus⁵ inquit: intremus ad eorum domunculum, quia aliqua audiemus ab eis insolita. Intrant casululam, inveniunt patrem eorum post fornacem iacentem et canentem. Interrogant: an eius filii essent isti, respondit: sic, interrogant: quam multos annos haberet, ipse dicit, se meminisse,

parvulo subtiliter clausit. Potem nastepuje ustęp o pseudoproroku, w Jag. nieco niżej umieszczony.

¹⁾ O wybudowaniu chóru i zakrystyi przez biskupa mniejsza redakcya nie wspomina.

²⁾ potem przemazane ut famabatur. ³⁾ Tego wyrazu nie mają Czar. p. 64b

i Kr. p. 61. ⁴⁾ Kr. p. 61 ma tylko jeszcze: apud fratres collocata est, in hac ecclesia ab incolis villarum sicut Deus adorabatur. ⁵⁾ potem przemazano ait.

antequam Bodzaczin cepit edificari et iam, inquit, uxorem habui, quando hic Ihesus ambulabat per mundum et predicabat nobis, quando grando vel pluvia et tonitrua evenire deberent et circumibat per villas, miracula faciendo, pisces recentes¹ in aquis pransus est, ubi nunquam erant, cum Petro et aliis, sicque nos simplices adorabamus eum, ut Deum, et ego illi offerebam, miser pecator.

Tandem quidam capitaneus de Bodzaczin cum familia sua perrexit ad 137 montem, || ferens in manibus duos bacculos sub monte incisos, venit ad capellam, illo sedente super altare dicenteque prefato capitaneo: O mala creatura, quare persequeris cretorem tuum. Stupet ille, talia² blasphemie verba audiens. Tandem, audacia resumpta, dicit illi: Si tu es Deus, ut dicis, dic veraciter, qui baculorum istorum dextrorum vel sinistrorum excisus sit. Ipse pseudo erravit in dicendo. Idem tamen seductorem cernens, interfecit eum extra capellam eyciendo, apostoli autem et omnes, quos seduxerat, per nemora fugerunt, amplius nunquam visi. Hec et alia multa senex prefatus fratribus dictis enarravit. Hic tandem pater Crisostomus profectus est cum patre Simone de Lipnycza beato ad capitulum generale quartum decimum.

Frater Angelus de Clavasio in vicarium generalem quartum decimum cismontanum secundo electus est, in loco sancti Iacobi extra Papiam, celebrato XIII Apprilis, anno domini 1478 et fuit illud capitulum anticipatum propter canonizacionem sancti Bonaventure et quia Conventuales tempore pentecostes debebant celebrare capitulum suum Rome³. Et in illo capitulo walde diffidebant Ragusei cum Albanensibus. Et anno domini 1478⁴ pater beatus Marcus de Bononia in loco sancte Marie de Nazareth, circa medium quadragesime, migravit ad dominum, plenus bonis operibus, multis claret miraculis in vita et in morte. Hic beatus pater⁵ multa perpassus est a fratribus et de mandato Sixti quarti ab officio predicacionis ammotus est et stabat in provincia sua simplex frater et opportuit eum omnia officia facere et turificare, que omnia pacienter et infatigabili amore sustinuit, et reverso patre Crisostomo de Italia, venit commissarius reverendi patris Petri de Neapoli, tunc vicarii generalis,

Beatus Marcus
vicarius gene-
ralis moritur.

De eius pa-
ciencia.

Nicolaus de Monte commissarius secundus et celebravit capitulum Poznanie eodem anno 1478 22 May, quia tardaverat in aliis provinciis

¹⁾ na marginesie. ²⁾ potem przemazane verba. ³⁾ Czar. p. 65a ma jeszcze timebatur, ne quid novi fieret in Familia. ⁴⁾ Czar. p. 65a ma 1480. ⁵⁾ na wierzchu dodane.

visitando. In quo capitulo reelectus est pater Crisostomus in provincialem vicarium. Hic commissarius erat acceptus in provincia, quia discrete et mature procedebat in omnibus, vir doctus et gnarus || in omnibus agendis.¹³⁸

Dicta aliqua eiusdem Nicolai de Monte.

Deus afficit mundum penit propter peccata.

Perpetuos careres merentur.

Qui vocem ad cantandum non habent vel non audiunt (sic).

Hunc dicentem audire patres, quod Deus omnipotens non propter aliud mundum plagis et perturbationibus afficit diversis, nisi propter pecata clericorum, qui, licet aliis viam salutis verbo ostendunt, sed exemplo suo malo illos ad damnacionem perpetuam finaliter pertrahunt. Idem declaravit, quod pro quoquaque crimen pena capitali quis apud seculares punitur, pro eodem in religione delinquentes perpetuam incarcerationem merentur. Item demum interrogatus a fratribus, qui ad cantandum vocem non habent, nec audiuntur a choro e regione, quomodo sana conscientia officium divinum peragere debeat, respondit: habeatis bonam et ferventem voluntatem cantandi cum conatu possibili et sufficit Deo vestreque conscientie.

Acta de conceptione Virginis.

De beato Baptista de Levanto.

Oratio Ave sanctissima privilegiatur.

Hic eciam referebat, quod beato fratri Baptiste de Levanto ymago beate Virginis inclinata fuit, dum ad papam Sextum quartum Rome venerat deprecandum, ut eum ad defendendum honorem beate Virginis, quod esset concepta sine originali peccato, adiuvaret. Et papa respondit: Beata Virgo te adiuvet ad id perficiendum, in quo petis, te adiuvari. Et statim ymago beate Virginis ferreis firmiter applicata clavis, ipsi se recommendanti, papa vidente et patre Iacobo de Marchia, inclinata fuit, indicans, se eidem esse subsidio, quod patuit, quia omnes contradictores fortissimis munitos argumentis devicit. Et ex hac causa papa Sextus quartus motus oracionem: Ave sanctissima Maria dictam coram Virginis Marie in sole ymagine indulgencis undecim milibus annorum privilegiavit.

Argumentacio demonum cum beato patre Baptista de Levanto.

Prefatus pater Baptista alio tempore cum duobus demonibus argumentacionem habuit in quadam civitate, qui serviebant uni mercatori et filiorum eius pedagoi existabant et eos artes diversas et virtutes habendas et possidendas informabant et mercabantur eidem promissime in diversis terris. Qui mercator confessus eidem patri, dixit, se habere prefatos demones servitores, consuluit ipse, quod ista nequaquam sufferret, sed eos a domo et servicio liberari. Ipse mercator domum veniens, ab illis servis nequam est molestatus ob id, quia dixit, se eos habere, cum ipsi nunquam sibi aliquod malum et filii eius intulissent et adyecerunt, quod vel||lent cum eodem fratre¹³⁹ questionem habere, dicentes: Nos in porticu stabimus celarii, respondentes fratri Baptiste. Frater tandem beatus venit, conferunt argumentanturque invicem, postremo deinde frater Baptista eos conclusit, quia demonibus non licet uti ad serviendum homini cristiano, nam ipsi famulantur, ut finaliter

An demones licet habere in servos, conclusio.

decipient secumque eos in infernum, perseverantes pertrahant. Et id ipsi demoni fassi sunt, post hec adiuravit eos, ut ei referrent fideliter, de quibus eos quereret. At illi: dic. An beata Virgo Maria concepta sit sine peccato originali et an assumpta est in celum cum corpore et anima, et utrum Origenes sit salvatus. Responderunt, scias de conceptione eius, quia purissima sine originali peccato et omni labe concepta est, quod autem assumpta est cum corpore et anima, scias, quod ibi fuimus presentes et vidimus, dum celus intravit sedes nostras estimabamusque, nos illuc intraturos, sed ipsa intrante celum clausum est et nos in tanta confusione perstitimus, quod walissemus cencies acrius pertulisse penas inferni, quam ibi presentes fuisse. De Origine scito, quod aduc non est altissimi voluntas id revelandi, sed ve- Origines an sit
salvatus.

niet tempus, quando hec revelabuntur, sicque precepit eos abire et de cetero talia non attentare. Hec pater Nicolaus de Monte dixit.

Prefatus commissarius, quibusdam fratribus instantibus, eodem tempore statuit, quod super tabulam pro quolibet fratre scribantur quatuor missae septimanatim et non plures, quod est contra morem omnium provinciarum mundi vel religionis, et cum sit contra regulam quartum limitem addere obediencie cum regula tantum tres ponat X. capitulo regule nostre¹, sed quia importune insistebant et communiter illi tantum, qui ventri magis quam Deo serviebant, ymo cum venia senioralia ibidem ostendebant, eodem patre commissario recedente Italiam versus.

Eodem anno circa Adventum Domini^a pater Crisostomus, in officio existens, Poznanie diem clausit extremum, ibidem ante altare magnum in medio ultimi gradus iacet tumulatus. Pater autem Thimotheus, magister arcium, tunc temporis ibi existens gwardianus, convocavit aliquot gwardianos et elegerunt commissarium fratrem Ewangelistam de Lencze, qui anno sequenti scilicet 1479 pro festo Pentecostes^b Cracovie celebravit capitulum, in quo

pater Marianus de Ieszyorce in quintum vicarium provinciale secunda vice eligitur, ex quo capitulo pater || Angelus de Ostrow transmissus est in Litwaniam commissarius ibique pater pyus cepit infirmari et invaluit in eo infirmitas asmatis et idropisis per non modicum tempus, in qua pacientissimus erat. Hic ante mortem de propinquuo interrogatus per patrem Stanislauum de Slapy, utrum de aliquo conscientiam haberet et maxime de hoc,

¹⁾ *Zacząwszy od wyrazów mundi vel nie ma w ręk. Kr. a zacząwszy od wyrazów et cum sit w Czar. p. 66a u góry napisane.*

^{a)} 25 Grudnia. ^{b)} 30 Maja.

Concepcio be-
ate Virginis
purissima.

Assumptam ce-
lum cum cor-
pore et anima.

De quatuor
missis scriben-
dis.

Moritur in offi-
cio pater Cris-
ostomus, vic-
carius provin-
cie.

Eligitur com-
missarius per
gwardianos.

Commissaria-
tus in Litwania
incepit.

Pater Angelus
interrogatur de
consciencia
sua.

quia tempore vicariatus sui, ipso exhortante, multa fratres edificaverunt et ea causa in oracione, ut deberent non persistebant, ipse pater respondit, non habere conscientiam tum, quia fratres erant iuvenes et industriam habentes laborandi et sic erat occupacio eis necessaria, tum ut fratres posteri in eisdem locis in pace manentes oracioni vaccarent pro eis orantes, si eciam aliqua, labore fessi, pretermitterent tumque, quia illo tempore homines fervencorem animum gerebant erga fratres et eos pro edificiis supportabant magis quam modo, patet igitur, quod bono animo eos occupabam laboribus diversis, nec conscientia in aliquo me redarguit, sed in hoc scrupulo conscientie aggravor frater carissime, quamvis ego multis viciis confessus fuerim, quia in officio existens, malos et disculos corrigere negligebam et alias minus delinquentes persequabar, seductus relacionibus falsis fratrum, ita quod eciam aliqui ab ordine recesserunt.

Quia excessi-
wos non corre-
xit aggra-
vatus.

Mois patris An-
geli Ostrowsky
vicarii.

Confessiones prefatus pater rarissime volebat audire, hic deinde pater de prefatis dolens, Mariam invocans, flexit genibus, plena fruens racione, solutus a carne, domino vivit in eternum predictor et confessor, Vilne corpus in ecclesia fratrum sepultum requiescit. Post mortem prefati patris in loco Tarnoviensi demoniacus proclamavit: O angele evasisti nobis, laboravimus quidem, sed nichil profecimus, protegente illum latissima Virgine sanctissima. Et post paucos dies fratres eundem patrem audivere defunctum et primo clare crediderunt.

Locus in Tycoczin XXI^{us} in ordine susceptus est a venerando patre Mariano sub hac secunda electione, quem magnificus dominus Martinus Gastolth¹, pallatinus Trocensis contulit cum omnibus attinenciis, area, edificio ligneo, ornamentis preciosis, calicibus, missalibus libris, choralibus et predictabilibus et credo, quod nulli admisit, ut aliquam partem faceret circa edificia sicut in Slappe, et in loco Quinque || Fratrum circa Cazymyerz fecerunt¹⁴¹ fundatores, sed soli meritum a Deo omnipotenti sibi cumulare conati sunt, licet in Tarnow, Przyworsko et Sambor multa fundatores edificavere et aliquantum pro aliis subsidiis fecerunt tamen non tantum, sicut in hys tribus locis dotaverunt fundatores².

Hic Gastoldus in tantum fratres diligebat, quod absque eis vix esse poterat, unde, dum capitaneus a serenissimo rege Cazimiro in Kyow constitueretur, continue fratres de Vylna circa eundem morabantur, quibus in omnibus

¹⁾ Tak Czar. p. 66b i Kr. 64, Jag. ma Ganstolth.
w Czar. p. 66b u dolu napisane, a Kr. nie ma wcale.

²⁾ od licet in Tarnow

necessariis eorum magnifice providebat, et econtra reducendo eos cum largis elemosinis in claustrum remittebat. Qui fratres ibidem inter scismaticos Ruthenos commorantes, multos nobiles et plebeos ad obedienciam Romani pontificis ut scismaticos exemplo bono et doctrina reducebant, que civitas a Vilna distat centum et XX^u miliaribus. Qui dominus magnificus non solum monasterio Thicoczinensi, sed et pluribus nostris locis in paramentis ecclesiasticis eciam in polonicis et elemosinis magnis una cum sorore sua, Alexandra nomine, benefactrice precipua, que postmodum tertium ordinem ingressa est, manus adiutrices largiter apperuerant necessitatibus fratrum subveniendo.

Eodem tempore facta est magna controversia inter fratres et episcopos quosdam aliarum terrarum precipue tamen Francie et Polonie hac de causa, quia quidam vicarius provincie Francie ultramontanus publicavit indulgencias et iubileum, qui habetur in aurea bulla eiusdem Sixti quarti, que emanavit anno domini 1479 VII Kallendas Augusti^a, pontificatus eiusdem anno VIII° et hoc, quia faciebat sine oblacione bulle episcopo et examinacione aliqua episcoporum, quasi eos contempnens, ut episcopi narrabant, quare dominus papa fuit multum offensus et voluit omnia privilegia mendicancium abrogare et destruere, sed industria domini Gabrielis, cardinalis sepelicti, qui eciam, si ista fecisset papa, voluit omnia insignia cardinalatus coram omnibus depone, multis eum in hoc adiuvantibus, prelatis magnis et fratribus fratrumque omnium mendicancium, tunc existencium, per suos procuratores et prelatos 142 suos in curia Romana. Et cum dominus papa ministro || generali Sanson diceret. quod ipsius fratres non essent sub aliqua regula, quia tu eos non reformasti, ut tibi mandavimus, respondit, quare tu eos non reformasti, cum eciam fuisti generalis minister, si ergo nos non sumus sub aliqua regula, tu nec fuisti frater nec minister nec cardinalis, ergo nec verus papa¹, cui non est obediendum².

Controversia
pro bulla au-
riea inter epi-
scopos et fra-
tres.

¹⁾ Powyższy ustęp o zatargu braci z biskupami poczynał się od słów: 'Eodem tempore facta est znajduje się w Kr. znacznie niżej, bo na str. 68 i 69, gdzie jeszcze po wyrazie papa dodano: Tandem papa recepit ad deliberandum, postmodum placatus nichil egit. ²⁾ Ostatnie cztery wyrazy w Czar. p. 67a na boku napisane, w Kr. nie ma ich.

^{a)} 16 Lipca, Kr. ma 1491 kl. Augsti, ale ósmy rok panowania Sykstusa IV przypada w rzeczy samej na r. 1479; papież ten umarł zresztą roku 1484.

In Polonia¹ eciam nostra, qui hic non nominantur et prelati quidam indixerunt collectam peccuniariam in plebanos, ut easdem pape offerent, subplicantes, ut fratres eorum dicioni subderentur. Quod fratres audientes, notificaverunt patri Mariano, qui in continenti patrem Michaelem Bal misit ad reginalem maiestatem hec referre, utque supplicaret ab ea, iniunxit, quatenus domino regi scriberet in hac causa, qui illo tempore erat circa Colomiam in terra Podolie ad suscipiendum omagium a pallatino Moldavie. Scripsit domina regina suumque camerarium mittit, ut hec regi Cazimiro nomine suo nunciaret. Dominus rex intelligens, hec fieri, misit mandatum capitaneis in graniciis regni existentibus, ut sint diligentes, ne hec collecte peccunie extra regnum portarentur. Capiuntur interim ferentes summas peccuniarum non modicas versus curiam Romanam Dei adiutorio et tandem dominus rex illas pro stipendiariis accepit. Sicque negotium adversariorum in regno Polonie frustratum est et fratres in pace remanserunt.

In Romana autem curia circa² causam prefatam cum episcopi defecissent in probacionibus contra mendicantes, papa Sixtus recepit ad deliberandum, post placatus, omnia mendicantibus confirmavit et communicavit eadem. Anno sequenti scilicet 1480 Warsovie capitulum provinciale celebravit et reeligitur in prelatum provinciale prefatus pater Marianus, ex quo capitulo misit prium-presidentem in Tikoczin³ fratrem Gracianum de Pnyevi, demum post alii fuere, et tandem ibi loci gwardianus primus institutus erat.

Ex eodem capitulo frater Climacus Cobylenszky, discretus provincie, una cum fratre Stanislao de Slapy, socio, in Romanam curiam ante capitulum Farariense missi erant, quibus iniunctum erat, ut laborarent pro locis Piussie, quatinus ibi possent loca recipere, utque transumerent || privi-¹⁴³ legia terre sancte et Boznensium et pro hys obtinendis debebant laborare per intercessionem domini Gabrielis de Verona, cardinalis sanctorum Sergii et Bachi.

Laboratur pro
locis Prussiae. Et exiverunt provinciam ante festum Omnim Sanctorum^a et transierunt per alias terras fratrum ultramontanorum. Frater autem Climacus ex simplicitate sua in aliquibus locis eorum causam sui exitus eis patefecit, quia

¹⁾ Ustęp ten w Kr. p. 65 zaczyna się od słów: Circa idem tempora (*sic*) consur-rexerunt quidam episcopi et prelati contra fratres indixeruntque.... ²⁾ na margine-sie. ³⁾ Tak Czar. p. 67b, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.

^{a)} 1 Listopada.

debuerant laborare pro locis Prussie. Illi autem hoc audientes, tacite procuratori suo ultramontano, antequam fratres nostri Romam venissent, ei notificaverunt et iniungentes, ut contradiceret, et quia fratres Poloni in hac causa irent Romam laboraturi.

Venientes autem ad Aramceli, cogniti sunt, quod essent Poloni, habebant etenim litteras a rege Cazimiro ad Sextum quartum, quequidem pervernerunt ad eum, sed iam negotium totum per procuratores magistri Prussie erat infectum, ad quos recursum habuerunt fratres ultramontani. Ipsi enim probabant, quod Prussia est magistri Prussie et non regis Polonie, nam nullum habebant, qui eis contradiceret, prohibiti enim erant fratres Poloni, ne unum passum exirent Aram Celi per obedientiam, licet et alie cause precesserunt, discordia fratribus Polonorum etc.

Frater tandem Climacus cum fratre Allexandro de provincia Slesie versus Napuliam profecti sunt ad dominum Gabrielem, cardinalem, qui missus fuerat cum quinque milibus stipendiariorum a Sexto quarto contra exercitum Turcarum, qui vastare proposuerant terras illas, sed gracia Dei Turcus subitanea morte interiit et terre Cristianorum gaudebant pace optata. Ibique existentes, narraverunt necessitates provinciarum et negotia, petentes, ut esset eis auxilio in expediendis in curia Romana, uti quondam vicarius provinciarum.

Ille auditis partibus et processum pro fratribus Polonie nichil fecit, sed in caus^e Slesie opera eciam fratri Climaci, (diligebat quidem eum propter quasdam revelaciones cardinali factas), scripsit enim Romam ad sollicitatorem causarum, ut illis expediret nomine suo circa Sextum quartum, quatenus provincie Slesie apropriaret et adiungeret custodiam Wratislaviensem, in qua iam tria loca habebant scilicet: Wratislavie, Legnicz et Nissa et similiter custodiam Aurei Montis, et ut possint aduc quatuor loca in eisdem custodiis legittime oblata suspicere. Et hoc causa persecucionis, que eis infertur ab Husitis. Que causa || et alie in supplicacione posite non erant vere et iuste, ut infra patebit, manente autem antiqua divisione respectu Conventualium illesa, scilicet quod prefate custodie cum locis suis sint sub provincia Saxonie et non Bohemie. Prefata igitur sunt expedita eisdem per fratrem Climacum. Privilegium incipit: Ammonet nos. Cuius occasione privilegii magna controversia inter fratres Polonus et Slesitas, fere per XX^{ti} annos continuata, orta erat, quando quartum locum super eandem graciam in Swobodzyn volebant accipere, ubi fratres Poloni a fundacione provincie

Sextus quartus
custodiam Wratislaviensem et
Aurei Montis
appropriavit
Bohemie.

Controversia Polonorum cum Bohemis pro Swebodzin. questabant¹ ex loco Costensi, tandem per episcopum Poznaniensem prohibiti sunt, ne locum fundarent et demum per capitulum generale, de quo processu² infra dicetur in cautelam fratribus futuris.

Eodem anno post capitulum Varssoviense sub eodem patre viccario **locus Bydgostiensis XXII in ordine** est susceptus, datus a serenissimo rege Cazimiro, conscente reverendissimo domino Wladislaviensi episcopo³ Sbigneo, ubi sua dominacio presens erat cum fratre Michaele Bal et fratre Stanislao de Clobuczko, predicatore eximio et antiquo et aliis duobus fratribus eligendo locum secundum regis mandatum, ubi illis placeret. Equitantibus illis per diversa loca circum civitatem una cum domino Iohanne de Coscyelez, capitaneo Bythgostiensi, venerunt in ortum castri, qui dicebatur tunc *obora*, ibique fratres elegerunt locum, aliquiliter contradicente domino capitaneo, allegante⁴ necessitatem castri. Pater autem Bal domino episcopo tradidit litteras regias legendas, ubi mandavit fratribus voluntati obtemperari, statim assensit inquiens: et castrum libens trado, si michi persolvatur summa, in qua ipsum teneo. Sicque dominus episcopus fratribus genu flexis, ut eundem inhabitarent, benedixit, se, regem communeque bonum illorum oracionibus recommendando et insuper litteras confirmatorias mandavit cancellario suo scribere sigilloque munire. Privilegium incipit: Quamquam divine sublimitatis immensitas etc. Susceptus est autem feria tercia in crastino sancte Barbare^a || anno domini 1480.¹⁴⁵

Recedente fratre et patre Michaele Bal, frater Stanislaus de Clobuczko primus presidens et predictor ad designandum locum remansit, deinde alii presidentes subsequuti sunt. Domum magnam, in qua fratres morantur, de diversis elemosinis primus gwardianus Stanislaus Curnik erexerat, secundus frater Sebastianus de⁵ Paczina, qui fere omnia edificavit solus cum fratribus laborando in muro lignoque et sacristiam ipse perfecit, adiuvante eum fratre Urbano, layco carpentario et fratre Blasio de Litwania, eciam layco, qui omnes vires suas ibidem XXV annos laborando circa edifica⁶ lateres exuendo et cementum, lapides conducendo, vepres extirpando, exausit ex obedientia. Idem in peste magna circa annum domini 1505⁷ defunctus et sepultus,

¹⁾ Kr. p. 67 dodaje jeszcze usque modo, co dlatego podnosimy, ponieważ w czasie, w którym Komorowski pisał ten rękopis, spór o kwestię nie był jeszcze załatwiony.

²⁾ Tak Czar. p. 68a, Jag. in processu. ³⁾ na wierzchu. ⁴⁾ Czar. i Jag. allegantem. ⁵⁾ na wierzchu. ⁶⁾ potem przez nazane laborando. ⁷⁾ Tak Czar. p. 68b, Jag. ma 1485.

^{a)} 5 Grudnia.

requiescit fidelis, devotus ac pacientissimus laborator. Tandem frater Silvester laycus formas sive stalla ibidem Warthe, Lovicz, Vilne et in multis aliis locis perfecit.

Antequam autem ibi locum susceperant fratres, quidam N. Myslo, tutor devotus, qui circa Bytgostiam fere ubique in borris circa vias crucifixos faciebat figi, hic sepissime ambulabat ad oracionem inter vepres densissimos, ubi modo stat ecclesia fratrum dicebatque persepe, quod veniet tempus, quando vigebit hic laus divina tanta, quod nullibi circa Bydgostiam talis habebatur. Homines autem audientes eum hec dicentem, credebat eum delirum et a sensu alienum, nam ibidem erat locus multarum in honestatum et iniuritatum non scribendarum pre horrore.

Interim autem, cum frater Climacus erat Napulie, frater Stanislaus de Slapi invenit graciam apud patrem Pacificum de Urbe¹, gwardianum Araceli, qui pater erat procurator curie et fratri Stanislao confitebatur, ideo illi ostendit fideliter fere omnia privilegia fratrum, que conservabantur ibidem in duabus capsis, ferreis cathenis clausis, ad conspiciendum et eligendum, que deberet transumere pro provincia. Transumsit igitur viginti quinque privilegia de verbo ad verbum sub sigillo vicecancelarie pape et terciam regulam cum tribus privilegiis eam concernentibus, nec non privilegium super psaltrium Virginis Marie, que privilegia conservantur Poznanie². Tandem pater || Marianus vicarius profectus est ad capitulum quintum decimum³, ubi

reverendus pater Petrus de Neapoli XV vicarius generalis electus
Fararie fuit in loco sancti Spiritus 1481, in die Pentecostes^a. Ex isto capitulo recepta sunt⁴ tria loca in Saxonia. In eodem capitulo maxima fuit disceptatio de vocibus publicandis vel occultandis in electionibus, volente papa, quod occultarentur, sed oppositum protunc conclusum fuit. Hic generalis sequenti anno scilicet 1482 ex hac luce decessit Neapoli et claret miraculis⁵.

In eodem capitulo frater Climacus et frater Stanislaus Slappa (*sic*), eius socius, tractatum habuerunt cum patre Paulo, vicario Bohemie⁶, de

Transumte
bulle Rome,
Poznanie ha-
bentur, conser-
vantur.

De vocibus pu-
blicandis prima
decisiō.

Pater Petrus,
vicarius gene-
ralis, moritur
in officio.

1) *Te trzy wyrazy na boku.* 2) *Kr. p. 68 ma w tem miejscu jeszcze: et antea modico tempore Iohannes de Zoneto, generalis, mortuus est et generalis XXXII magister Samson electus est, o czem zresztą wspomniał już także na str. 59.*
 3) *Kr. p. 69 dodaje: circa festa pascatis (22 Kwietnia).* 4) *Czar. p. 69a ma jeszcze: per fratres Slesie.* 5) *Wyrazy od Hic generalis w Czar. 69a na boku.*
 6) *Czar. p. 69a i Kr. p. 69 mają Slesie.*

a) 10 Czerwca.

De questa Szyevyor et Badzym, dicentes ei, ut amplius ibi non questarent fratres de Bythom¹, provincie Slesie, quia Szyevyor et Badzym est in regno Polonie, nam post divisionem prelati nostri illo tempore admiserant fratribus de Bythom questare in Szyevior et Ilkusz ferrum et plumbum pro edificacione loci, ipsi autem fratribus nostris de Fraustad admiserunt questare in Gorra² cervisiam vel braseum. Respondit eisdem fratribus pater Paulus vicarius prefatus, quia iam non est necessarium sue provincie in Polonia questas facere et eciam fratres Poloni non mendicent in Gora. Sicque fratres Slesie cessaverunt questare ad tempus, sed postmodum, quando decessit frater Paulus, vicarius, inceperant questuare et visi sunt probare, quod Syevior non esset de regno Polonie sed Bohemie, ex quo iterum sequitur controversia, de qua infra loco suo³.

Bina brevia et Florentinum concilium pro scismaticis suscipiendis transsumuntur. Deinde pater Marianus, finito capitulo generali, perrexit Romam et obtinuit a Sixto quarto binum breve pro reconciliandis et suscipiendis hereticis et scismaticis. In quibus eciam continetur, quod fratres Polonie in partibus scismaticorum et paganorum gaudent privilegiis terre sancte et Boznensem et concilium Florentinum de suscipiendis prefatis et baptismo Grecorum sub sigillo pape transsumserat, que privilegia in locis Littwanie et precipue in Vilna habentur.

Festum Quintae fratrum institutur. Anno domini 1481 papa Sixtus concessit per breve, quod incipit: Cum alias animo revolverimus etc., ut possit festum Quinque fratrum, apud Marochium occisorum XVI. Ianuarii sub festo Maiori || duplice celebrari. Et anno 147 sequenti 1482 XVIII. Kallendas May^b pontificatus sui anno XI. idem papa sanctum Bonaventuram cathalogo sanctorum ascripsit et fratribus festum ipsius secunda dominica mensis Iulii sub Maiori duplice et cum octava precepit celebrari. Privilegium incipit: Superna celestis patria. Idem dominus papa alias Octava Concepcionis sanctorum octavas indixit celebrandas, ut Concepcionis, Visitacionis Marie et Omnia Sanctorum. Prefatus pater Marianus, veniens de Italie partibus, in loco Colensi capitulum provinciale celebravit³ pro festo Assumptionis Marie anno domini 1482, in quo capitulo

Pater Michael Bal in sextum vicarium provinciale secundo eligitur post divisionem. Huic capitulo illustris domina Anna, ducissa condam

¹⁾ Kr. p. 69 ma tak tu jak i niżej Coszle. ²⁾ Kr. ma za każdą razą: Szylona gora. ³⁾ Tak Czar. p. 69b, Jag. nie ma tych trzech wyrazów.

^{a)} Obacz niżej Jag. p. 211 i 212. ^{b)} 18 Kwietnia. ^{c)} 15 Sierpnia.

Szochaczoviensis, et tunc tenutaria in Colo, diversis necessariis capitulum magnifice et graciee providerat et insuper quinquaginta florenos pro aliis necessitatibus fratrum procuratori assignaverat. Hec calicibus et ornatibus ecclesiam dotaverat fratrum, ibique defuncta ante altare magnum, clausa lapide, sepulta requiescit in sancta pace, digna fratrum oracione.

Capitulum
in Colo. Ducis-
sa Szochacz-
oviensis moritur
in Colo.

Illo enim tempore ibidem sub capitulo pestis eximie vigere incepérat sevissima, licet iam in aliis partibus scilicet Cracovie, in Russia, Hungaria preterito anno sevire incepisset. Ideo multi capitulares ad capitulum de locis pestilentibus non erant admissi, quamvis aliqui in eodem loco infecti pestilencia decesserunt, inter quos erat frater Laurencius, cantor, vir venerabilis, qui tribus vicibus in sua infirmitate clamitans: Ihesus, Ihesus, sancto fine quievit. Eodem tempore et parum ante aliqui post multi patres sanctitate et sciencia luminosi, predicatores aliqui eorum eximii ex hac luce in aliquibus locis decesserunt, de quibus scribendo aliquos ex multis recensere libet per diversa loca provincie nostre.

In peste multi
fratres decesserunt
precipui.

In loco Cracoviensi fratres mortui precipui: frater Leonardus, arcium baccalarius, genere nobilis ac clarus, virtutibus fulsit nobilior. Hic sacerdos existens secularis, ordinis habitum suscepit existensque in seculo studens et sacerdos graciee et honorifice vitam suam acticavit acceptusque erat et sepe 148 in ecclesia cathedrali in castro, petitus, predicavit. Intrans autem || ordinem, multoplus virtutibus insudabat, continuus et devotus in oracione persistens, interdum lectione sacrarum litterarum ac humilitatis et caritatis officiis tempus, quod supererat, expendere curavit. Cernentes igitur patres vitam irreprehensibilem, errexerunt illum in candelabrum gwardianatus officium Cracovie et post Leopoli, illi imponendo, ut iwenes fratres mores eius secuti in religione ac religiositate proficerent. Hic pater gwardianus, existens Cracovie, quandam sororem de tercio ordine, in uno oculo cecam, sanavit suis oracionibus, que hoc factum in ea portentum, ne ingrata existeret, post mortem eius, presente reverendo patre Michaele Bal, tunc viccario, et patre Mariano de Iesorko et fratre Martino Camyonka, tunc gwardiano, et fratre Climaco de Cobilino enarravit.

Hic pater electus erat pro discreto ad capitulum generale, sed infirmitate correptus, ire non potuit, infirmitate itaque ingravescente corporis omniaque membra dolor immensus et intensissimus occupabat, ita quod per duodecim dies nil de cibo summebat sicque cum magna pacientia et illaritate recto tramite de huius seculi deserto in celi palacium migravit nocte ipsa

Pater Leonar-
dus, gwardia-
nus, Cracovie
mortuus.

Sanctorum Angelorum^a. Et eadem nocte et hora quidam gwardianus Bithgo-
stie talem habuit visionem, acsi audisset cantum svavissimum angelorum, di-
cencium: Que est ista, que ascendit de deserto? vidissetque palacium optime
preparatum et vellet illuc intrare, dictum est ei: nondum dignus es videre
talia. Sicque disparuit visio, quam postmodum ipse solus reserabat, creditur
enim prefatus pater sua conversacione religiosa virtutumque insigniis ac de-
nique pacienza longanimi in hac vita solvisse minimum quadrantem sicque
exhoneratus recto calle celum petisse, corpus autem eius requiescit sepultum
Cracovie.

Eodem tempore pestis beatus pater Simon de¹ Lipnicza peste decessit
Beatus Simon de Lipnicza mortuus. in crastino sancti Allexii XV Kallendas Augusti, nam et hoc ipsum summe
a Deo omnipotenti petebat, sibi dari, (ut ipse solus referebat, existens sa-
nus), quatenus eum Deus misericors tempore pestis, quod ipse vocabat iubi-
leum, ex hac luce eriperet, ut comercio illorum sanctorum, in copia dece-
dencium, et gracia divina || saltem pro suis demeritis penas purgatorii usque¹⁴⁹
ad diem iudicii perferret, visione tandem magnifica potitus. Hic ferventissi-
mus predictor extitit zelatorque maximus regule sancte et² peregrinus sepul-
cri domini, qui antequam peregrinaretur, regulam mente didicerat, ut, si per
Saracenos captivaretur, regulam sanctam pre oculis mentis semper haberet.

Cittabatur eciam aliquociens per capitulum Cracoviense canonicorum,
Beatus Simon ciftatur ad capitulo Cracoviense, quia nomen Ihesus clamabatur. inducione inimici sine invidia eorum preexistente, quatenus in eo gracia et
devocio predicandi minueretur sicque populus Dei consequenter a ferventi
eius predicacione et amore fratrum tepesceret, sed gracia Dei vincebat omnia
adversa, tempestates exortas pro exercicio pacientie habendo. Cittatus igitur
paruit in capitulo eorum ob hoc, (licet et pro aliis causis fere nullis), quia
Ihesus nomen populis in predicationibus suis clamitare faciebat. Qui in ca-
pitulo eorum genua flectit et culpam humiliter recognoscit, si in aliquo contra
eos excesserit. Dicunt ei, quia tu communiter populo Ihesus clamitare pre-
cipis, quod hic nunquam in usu erat et timemus, ne ex hoc aliquid mali aut
aliqua heresis pulularet. Ipse, exclamando voce lugubri, ait: O Deus! ecce
iam nomen tuum prohibetur nominari et proclamari, quod tu multis decorasti
privilegiis et apostolos sequacesque eorum in hoc nomine patrare multa mi-
racula, predixisti. Isti autem, qui idem nomen in cordibus nostris et hominum

¹⁾ Potem przemazano Lipcze. ²⁾ Ztqd zaczyna sie w ręk. Kr. p. 71 trzecia ręka.

^{a)} 29 Września. ^{b)} 18 Lipca.

eis subditorum deberent plantare, ecce ex omnium cordibus nituntur te expellere. Illi autem ista audientes, rubore perfusi, dixerunt, ut gracia a Deo sibi data uteretur et ut pro eis oraret et hominibus recomendaret. Quare per fratres successu temporis statutum erat, ut tantum in precipuis festis inductione predictorum a populo clamaretur, ne populo wlgari et simplici frequencia exclamacionis vilesceret.

Constitucio de nomine Ihesus clamando.

Idem predicans, solebat amonendo populo dicere, ut, dum aliquibus eorum dubium incideret ex sermone pro suis conscientiis serenandis, ad eum non ambularent, sed ad patrem gwardianum, confessores vel alios homines doctos et subiungebat, quilibet apud nos habet suum officium, quod attentet, hoc autem dicebat, ne portam frequentaret et ne inter fratres de usurpando aliorum officia discordia excitaretur, summe enim fugiebat conversacionem 150 secularium¹ et precipue colloquia mulierum. || Unde quedam magnifica domina Pyadzyczowska eundem quodam tempore visitavit, volens eum curiose circumspicere petensque ab eo, ut eam confessionem audiret, ille renuit, nec audiit et post hostium stando ad portam Cracovie nec inspicere se ei dans, cum ea breviter loquebatur. Et tandem prefata domina, devota ordini, recedens, intulit dicens: Cum multi eciam magnates me alloqui et videre affectent, hic autem pater nec mecum vult loqui aut personam suam ostendere. Hanc curialitatem suam ipsa post mortem prefati patris fratribus referebat.

Colloquia mulierum et secularium fugiebat.

Hic pater existens commissarius, Varsoviam venit, quosdam novicios, si essent obedientes et in ordine perseverantes, igne probabat, fecit afferre prunas ardentes et stare pedibus nudis super eas, qui igne urebantur, dicebat, vos non perseverabis, quibus autem nichil nocuit, e quibus unus hec michi retulit, bonos fratres futuros censebat. Retulit michi quidam frater servitor eiusdem, dum moreretur, quod beatus pater ei retulit, quia videret demonem quasi pisces exquamantem et magna voce ait: Vade retro satanas, ego enim sine licencia et necessitate nullis utebar specialitatibus, abstinentissimus etenim erat, quia semel in die tantum reficiebat.

Novicos bonos futuros igne probabat.

Hic pater beatus electus erat pro discreto loci Cracoviensis ad Colo, ubi capitulum provinciale celebrandum erat, sed ante exitum resolutus a carne, vitam ingressus est eternam. Et tandem pater Thimoteus de Radomszkye, magister arcium, electus est secundo, in domino obdormivit, tandem tertius eligitur pater Andreas Rey, qui, infirmitate gravatus, ire non

Quatuor discreti Cracovie erant electi tempore pestilencie.

¹⁾ Tak Czar. p. 70b i Kr., Jag. ma ten wyraz po mulierum,

valebat, et deinde quartus discretus electus loci Cracoviensis pater Martinus de Camyonka cum patre Leonardo, gwardiano, baccalario, ad capitulum profectus est, nec tamen intromissi sunt ad capitulum, sed Varthe morabantur, ubi eciā pestis sevire inceperat. Cracovie autem in tantum aura pestilenta grassabatur, quod 25 fratres peste decesserant.

Cracovie 25
fratres peste
decesserunt.

Bulla canoniza-
cionis sancti
Bonaventure
primo publica-
tur.

Eodem tempore bulla canonizacionis sancti Bonaventure apportata erat. Beatus pater Simon, audiens hec iam infirmus, dicebat: O beate pater, si esset voluntas Dei, quod tantum unum sermonem de te possem perficere, sed infirmitate invalescente, in effectum || voluntatem suam non deduxit.¹⁵¹ Mortuo autem patre beato, frater Iohannes, laycus, Bohemus, servitor ipsius, cernens sanctitatem eius, illico manicam eius habitus absuit, pro reliquiis reservavit. Statim igitur sepulto ante altare magnum in medio duorum patrum scilicet patris Thimothei, magistri arcium, sciencia luminosi, humilitate certisque virtutibus adornati, et fratris Bernardini de Szarnovyez, cantoris caritativi et scriptoris, qui multa loca optimis libris choralibus¹ implevit.

Quedam porten-
ta beati Simo-
nis.

Et statim beatus pater Simon incepit signis corruscare et primum erat, quia quedam terciana soror erat servitrix et mater in hospitali scolarium, dixit cuidam agonizanti: Video te nimium infirmitate gravatum, si votum feceris, quod patris Simonis sepulcrum adibis, eidem se commendando, credo, quod suis meritis pristinam sanitatem consequeris; quod dum fecit, convalluit. Item quidam in Stradomia, volens uxorem percutere, casu anforam in caput filie sue impegit, ita quod illico defuncta est, penitencia tandem ductus, una cum uxore, illam portantes, ad sepulcrum beati patris venit et statim revixit. Et multi alii sunt meritis beati patris a morte corporis resuscitati et diversis infirmitatibus obruti, sanati sunt et usque in hodiernam diem miracula patrantur, que fratres cum testimonio autentico conscribebant per multos annos, vita quoque eius et conversacio religiosa, nedum prosayce sed et ritmyce, exarrata reperitur. Processu vero temporis assensu Innocencii octavi¹ sub quodam capitulo provinciali ibidem celebrato translatum est corpus eius et positum honorifice extra chorum (ob frequentem adventum intra chorum populorum), ubi modo positum cernitur. In capsella parwa ossa eius sub sarcofago lapideo custodiuntur.

Translacio cor-
poris beati
Simonis.

¹⁾ Czar. p. 61b i Kr. p. 74 magy jaszce per ipsum comparatis.

^{a)} 1484—1492.

In loco Warssoviensi circa eadem tempora pater Ludovicus de Warka pro terrenis celum commutavit, ubi fruitur visione deifica sine fine. Hic erat predictor ferventissimus ceremoniisque venustus in predicando, quod eciam beatum Simonem videbatur precellere in eisdem. Hic Warsovie in plateis per sepe predicabat, quia ecclesie populum capere non poterant, multosque exempli suo salutifero sermoneque || ferventi attraxerat ad religionem. Hunc Deus omnipotens puritate, humilitate, pacienza ac caritate fraterna excellenter do-taverat. Cum enim aliqua bona cum fratribus conferebat, recedendo ab eis dicere solebat: amore Dei, queso, parcite multiloquio sue puritatem conscientie, quam amabat ostendens, timens, ne eam aliquo verbo perturbaret, humilitatis officiis quam libens operam dabant.

Ludovicus de
Warka claruit
miraculis.

Bythgostie existens predictor, ubi tunc noviter erat susceptus locus, aliis post mensam fratribus sedentibus, ipse in terra refectionem summendo sedebat, ad hoc quoque legitimam causam allegabat. Pacientissimus in adversitatibus persistebat, maximas etenim et quasi importabiles iniurias illatas a fratribus et prelatis quibusdam et precipue ab uno perverso fratre, qui in apostasia iusto Dei iudicio decessit, qui eidem patri datus fuerat pro socio ad indulgenciam Porciuncule. Quia constituciones erant generales, quod ad magis sex fratres annuatim mitterentur ex qualibet provincia pro indulgencia Porciuncule, cum autem gracia data fuisset per summum pontificem Sextum quartum et alios, quod orando quinque Pater noster et totidem Ave Maria lacerarentur indulgencias tam Porciuncule, quam Rome et extra Romam, cessavit constitucio prefata. Qui socius quotidianie illum per viam eundo cedebat multisque afficiebat contumeliis ita, quod pre multis tribulacionibus ad eandem indulgenciam pervenire non poterat, sed cum discreto provincie nostre patre Stanislao de Slapy, qui michi hoc retulit, Polonię reversus est. A fratre Ludovico inter has tribulaciones diversas nec unum auditum est verbum impaciencie.

Paciencia probatus.

Hic itaque, plenus virtutibus, Warssovic mortuus, ibidem in ecclesia priori tumulatus. Dumque eundem patrem fratres sepeliebant, ut frater¹ michi Mors patris beati Ludovici. retulit fide dignus ex sepelientibus, dum ossa cuiusdam fratris, ibi prius² sepulti, vellent a sepulcro levare, miram redolenciam ex eisdem omnes senserunt et statim sepultus miris cepit coruscare miraculis, || inter que aliqua subscribuntur.

¹⁾ Tak Czar. p. 72a, Jag. ma fratres.

²⁾ Tak Czar. p. 72a, Jag. nie ma.

Quedam miracula eiusdem patris.

Quidam pellifex ex desperacione collum suum veru transfixit et ad cor reversus, dolens de facto, vovit, se visitaturum dicti patris sepulcrum et illico, quia iam erat semimortuus, sanus factus, votum complevit suum et veru et ceram pependerat in ecclesia prefatum. Mulier eciam quedam, que officio pedum pre infirmitate¹ gravissima uti per decem annos non potuit, hic pater, ei apprens, dixit: Si sanari vis ab hac egritudine, visita sepulcrum meum. Ipsa quamprimum vovit visitare, sana perrexit, insignia pedum ferensque, circa sepulcrum eius appendit. Multa alia miracula meritis beati patris patrata sunt et insignia multa appensa fuere, sed frater Auctus, ibi tunc gwardianus existens, nescio, quo spiritu ductus, dixit: Si sanctus est, in celo habeat gloriam, nobis autem propter concursum populi non inferat distractionem et displicenciam, et tandem omnia insignia fecit conflagrari. Sicque, tepescente populi devocione vel propter ingratitudinem fratrum quorundam cessavit coruscare miraculis.

Beatus Nicolaus Passer.

Parum superiore tempore frater Nicolaus de Coslie, laycus, Passer dictus, ex illa antiqua Observancia trium locorum, ut patuit supra, sancte et exemplaris vite, Varssovie diem clausit extreum ibique sepultus requiescit, qui multis annis existens Cracovie procurator loci, in adversitatibus diversis, sibi illatis, pacientissimus extitit cottidieque, licet occupatus diversis exercitiis, psalterium Davidicum legens, orabat, seculares autem persone propter ipsius exemplaritatem vite et religiosum ac humilem affatum eundem venerabantur et diligebant, persepe Cracovie in foro pro elemosina impetranda stanti penitice pro eo, que prius earum ei daret elemosinam vel a qua prius accipere deberet, pye contendebant. In hyeme quasi continue procurando sine socalis fratrum ita, quod sangwis c pedibus erumpere videbatur, incedebat.

Miracula, que per eum fecit Deus.

Hic pater post mortem clarus miraculis habebatur et aliqua hic pro memoriali subnectuntur. Eodem tempore, quo frater Nicolaus decessit, frater Georgius, sacerdos, in oracionibus devotus, in infirmeria iacebat infirmus et totus dolorosus. Hic enim frater videbatur quasi obsessus et || maniacam dilucidis intervallis paciebatur infirmitatem, que tali modo ei acciderat. Is ante divisionem provinciarum² habebat officium zacriste in Olomunyecz. Laborans in ecclesia cum alio fratre, habebant se minus religiose in verbis et gestis coram venerabili sacramento et statim, tonitruo facto, fulgur percussit in ecclesiam, ymagines destruxit, corpus Christi usque ad medium chori de altari

Coram venerabili sacramento excessivu- niuntur.

¹⁾ Potem napisano pependerat lecz przemazano. ²⁾ dwa razy.

eyecit, fratrem, qui cum eo erat, interfecit et ipsum maniaca passio ab illo tempore invasit. Que passio dum eundem incipiebat vexare, fratres ipsum laminis ferreis manus, pedes et ventrem, assere supraposito, in forti lecto constringebant et claudebant, ne aliquem fratrem sic vexatus interficeret vel offenderet, que ferramenta interdum rumpebat. Hic frater in prefata infirmitate credebatur mortuus, ideo fratres ab eo recesserant, dicentes: eamus ad reficiendum et post prandium sepeliemus eum. Illis abeuntibus, beatus frater Nicolaus prefatus ad eum veniens, ait: Frater, noscis me? Cui ille: Non. Ego sum, inquit, frater Nicolaus, si vis igitur sanus effici, perge ad sepulcrum meum et ora ibi quinque Pater noster et sanaberis. Qui surgens, ivit ad sepulcrum eius et oravit et illico sanitatem accepit competentem. Surgens igitur, iam sanus perrexit ad mensam fratrum et cum eis comedit, fratres autem stupebant de tam insperata et cita sanitate. Ille autem gracias agens Deo cunctipotenti et beato Nicolao, omnia, que ei contigerant, per ordinem fratribus enarravit.

Quidam frater Egidius, sartor laycus, existens Warssovie novicius, infirmum et ulceratum habuit pedem, qui nullomodo propter illam infirmitatem receptus fuisset ad professionem. Qui consilio magistri sui ivit orare ad sepulcrum beati fratris Nicolai, ut ei sanitatem pedis a Deo cunctipotente impetraret sicque in pede eius meritis sanus factus, ad professionem est suscepitus. Hic michi, qui hec scripsi, prefatus Egidius retulit. Multa et alia meritis prefati beati patris fratris Nicolai patrata sunt miracula et insignia 155 multa erant appensa et quia a candelis ardentibus, non bene extinctis, || vix quod templum non est exustum, per fratrem Simonem omnia insignia conflata sunt, tunc ibidem gwardianum. Sicque cessavit coruscare miraculis, populis non confluentibus et insigniis non existentibus, quibus vulgus, ut rufis, in devocationem ducitur et elevatur. Et multi alii sanctissimi fratres in eodem requiescunt loco.

In loco Poznaniensi pater Nicolaus de Coszlie, predictor et confessor, iacet tumulatus et hic erat de illis tribus locis Coszie etc. per beatum Iohannem de Capistrano susceptis, de quibus supra. Hic pater fuit singularis devotionis caritatisque fraterne zelator ferventissimus. Mortuus est tamen in principio fundacionis loci Poznaniensis, clarus miraculis habebatur, sed negligencia fratrum non conscribebantur et cum in orto, ubi erat capella sancti sepulcri, in latere capelle sancte Anne fuit sepultus, ubi communiter seculares non admittebantur sicque, devocione erga eundem secularium hominum tepe- scente, uti in loco ignoto posito, cessavit coruscare miraculis. Tandem post

Beatus pater
Nicolaus de
Coszlie.

multos annos ossa eiusdem in ecclesiam translata sunt, capella destructa. In eodem loco¹ requiescit frater Michael, cantor, hic enim, cum pater vicarius visitasset eundem ante quartum diem mortis infirmum, sibi mortem evenire certitudinaliter evenire predixit.

In loco Costensi requiescit frater Bernardinus, predictor et confessor. Hic existens secularis sacerdos, celibem vitam duxit, unde meritis ipsius et oracione multa demonia ab obsessis hominibus egredi compellebantur. In religione vero persistens, religiose et exemplariter vivens, sanctitate plenus, celum peciit bravium percepturus eternum.

In loco Cobilinensi, tumulo ossa suscipiente, requiescit frater Iustinus nomine et re. Hic ibidem gwardianus et confessor² existens, visionem Cristi deificam promeruit habere. Huic enim ante mortem suam dominus Ihesus, eum increpans et de negligenciis arguens, apparuit, qui emendam, cordialiter se inculpando, promisit, cui dominus intulit, dicens: Et ego || tibi omnia¹⁵⁶ peccata dimitto. Hec idem frater retulit cuidam fratri sibi intimo, de cuius ore hec scripta extant. Mortuus est autem prefatus pater, aduc peste seviente, 1483.

Frater Victori-
nus Melstins-
szky, dyaconus.

In loco Tarnoviensi iacet tumulatus frater Victorinus Melstinsky, dyaconus, qui fuit unus de magnis baronibus regni Polonie. Hic castra, opida, villas plurimas habens, omnibus abrenunciansque et contempnens, elegit Deo sub veste humili intra religionem sancti Francisci Observantium domino famulari. Hic haud pauca quibusdam claustris in paramentis et aliis necessariis contulit, sed in locis Slesie pro magna parte remanserunt, quia ante divisionem provinciam Polonie in dicione sua habebant, unde et libros nonnullos comparaverat magni precii precipue conformitatum, ad quem perscribendum quinquaginta florenos miserat in partes Italie. Tandem exinde scriptus, portatus et completus, a provincia nostra eundem alienaverunt et in locum Wratislavensem tandem reposuerunt. Qui frater circa divisionem provinciarum magne humilitatis et extatici in oracione fervoris existens, infirmitate correptus hymnum: O glorioſa domina, clara voce decantans, sanctam domino Ihesu tradidit animam.

O glorioſa do-
mina moriturus
cantavit.

In loco Lublinensi multi fratres requiescant vita precipui: frater Peregrinus, ferventissimus predictor religioseque puritatis amator, caritate fervidus, conversacione quietus, omnibus gratus acceptusque extitit, ibidem

¹⁾ Te trzy słowa dwa razy napisane.

²⁾ Tak Czar p. 73b, Jag. nie ma dwóch ostatnich wyrazów.

requiescit in domino. Item frater Thiburcius de Srzroda, sacerdos, vir magne abstinenzie, devocione singularis, a fratrum contubernio et affatu fugiens, secularium personalium conversacionem horescens, silencium fere continue tenens, in oracione continuus, infirmitate gravatus pacientissime tulit, a missa propter eandem¹ per annum abstinenus, tandem vitam suam felici fine consumavit, ibidem sepultus. Item frater² Paulus Schasewsky, ibidem gwardianus || 157 existens, qui per multos annos erat socius viccariorum. Hic cum beato Simone Lypniciensi terram sanctam visitaverat, tandem reversus anno secundo adventus eius virtutibus adornatus, diem clausit extremum.

In loco Przeworcensi iacet tumulatus frater Gregorius de Nova Szadecz, sacerdos Dei, vir bonus. Hic clamitans voce magna Ihesus, Ihesus eidem animam sanctam tradidit. Ibidem requiescit frater Petrus Candidus, optimus et fervens predictor, qui tempore beati Iohannis de Capistrano cruciatam predicavit. Hic primus peciit patres in capitulo congregatos, ut eum a locione scutellarum exciperent utque confessiones secularium ex licencia eorum audiret, ut denique primam semper³ missam legeret, cui patres assentire noluerunt. Ipse autem videns, se non exaudiri, peciit licenciam eundi ad vicarium generalem. Constitucio enim facta erat, ut nullus predictor, actu predicans, confessiones secularium audiret propter multas et certas causas. Eius itaque patres importunitatem audientes et considerantes, assenserunt et licenciam confessiones secularium audiendi concesserunt. Sicque occasione eius alii eciam iuvenes successive fecerunt, dicentes, non⁴ esse se meliorem eis. Igitur in omnibus predictoribus et confessoribus usus inolevit scutellas non lavandi ab illo tempore, cum id secundum ammonicionem sancti Francisci in Legenda trium socrorum facere pro edificacione iuvenum fratrum deberent, ante enim illud tempus communiter omnes ordinatim lavabant et similiter secundum ordinem (exceptis temporibus confessionum) missas legebant.

Cum tamen⁵ in istis prefatis cum patre antiquo, docto ac experto in officiis diversis, conferrem, raciocinando respondit: Non mireris frater, quia communiter omnes faciebamus exercicia et officia ordinis implebamus in principio provincie, hoc enim fuit primo racione iuventutis, quia omnes fuimus iuvenes et provincia nowa fortisque ad omnes labores prompti et apti, ymo occupacio erat nobis necessaria⁶, tum quia non tanti homines confitebantur,

*Primus peciit
excipi a lotura
scutellarum, ut
confessiones
audiret et pri-
mam missam
legeret.*

*Infirmis anti-
quis laboranti-
bus presidenti-
bus condescen-
ditar.*

¹⁾ Potem przemazane abstinenus. ²⁾ na wierzchu. ³⁾ na boku dodane. ⁴⁾ dwa razy. ⁵⁾ Tak Czar. p. 74a, Jag. ma aut. ⁶⁾ Wyrazy od ymo w Czar. p. 74a na brzegu u spodu.

tum denique, quia interdum fratres in locis non predicabant. Cum autem senerunt cum provincia fratres || primi laboribus communibus fatigati, aliqui¹⁵⁸ diversis infirmitatibus obruti, consultissime patres fecerunt, ut infirmis senibus et officialibus in prefatis et aliis condescenderent, cum afflito non sit addenda afflictio c. 1 de clero egrotante et senes non tenentur ad pensiones et collectas personales c. licet de censibus et accionibus et qui in uno gravatur, revelatur in alio c. 1 de sepulturis. Que responsio michi placuit. Ideo nichil aliud dictis prefatis innuitur, tantum tempus, quo ista incepertunt, insinuatur.

*Fratri Petri
Candidi mors.*

Hic pater Petrus Candidus, incipiens passionem Cristi ferventer predicare die sancta Veneris in Przyvorskzo, ibidem tactus in ambone (*sic*), incompletam predicacionem dimisit postque in infirmeria per longum tempus residebat infirmus indicabatque signis persepe, ut ad fratres cantantes in choro deferretur, quia sanus existens, diligentissime¹ attentabat chorom, ubi sic portatus, singultus, lacrimis perfusus, pro cantu faciebat. Tandem inadvertencia infirmerii succensa est infirmeria et semivivus per fenestram extractus, in brevi migravit ad dominum, anno domini 1495, ibidem sepultus.

In loco Calisiensi multi fratres, religiositate precipui, requiescunt Deo et hominibus accepti. Frater Ambrosius de Clodawa, insignis scriptor, qui multos libros, presertim chorales, cum magna caritate scripsit et diligencia, cuius memoria in benedictione est. Is vir bonus et religiosus migravit ad dominum in loco Calisiensi tumulatus. Item frater Iohannes de Voynicz, magister arcium, dyaconus, nullo enim pacto voluit effici sacerdos, sed humilimus in omnibus factis suis servivit in coquina et cetera humilitatis officia et caritatis indeffesse exercebat, paupertatem sanctam summe in omnibus amplectens, unde ad capitulum transiens generale mitram habere noluit. Hic summe beate Marie Virgini devotus extitit, qui tandem, infirmatus, in terra se deponere fecit nuda, hec dicendo: O desidiose, o inadvertenter obsequiosus beate Virgini fui! Clamat interim crucifixum et candelam sibi porrigi siveque² || Ihesus Maria ingeminando, morte vitam eternam mercatus¹⁵⁹ est, ibidem sepultus.

Fratri Iohan-
nis de Voynicz
conversacio, ar-
cium magistro
(sic).

In loco Warthensi frater Melchisedech, qui multis annis in religione sancta perstitit, amator paupertatis sancte, sanctissime puritatis cultor existens, tempus sibi creditum aut orando vel legendo, scribendo aut manualiter laborando fideliter³ oculum, sentinam omnium viciorum vitans, expendebat, regulam

¹⁾ *Tak Czar. p. 74b, Jag. nie ma.* ²⁾ *dwa razy, raz na str. 158 drugi na 159.*

³⁾ *na boku niepotrzebnie dopisane* expendit.

Fratri Melchi-
sedeck conver-
satio.

et eius observanciam tanquam legitimus filius ab emulis eius eleganter firmiterque defendebat et ut ipse ayebat, quod, si deberem carcerari aut alias tribulaciones quascunque perpeti, ego, licet insufficiens, regulam aut puritates eius defendere non desistam. Iccirco eundem aliqui prelatorum, qui tam ferventem amorem erga regulam non habebant, odio habuere.

Hic iam senex existens, quia ante beatum Capistranum in religione erat, dicebat: Quando ante celebracionem misse non laboro, usque quo fessus fuero, devocationem tantam, quanta a Deo michi pectori datur, haud haberem. Tandem infirmitate correptus pacientissime illam tolerabat, unde in agone constitutus, fratribus, eum custodientibus, dixit: Fratres carissimi, nolite me custodire, quia a XXX annis Deum omnipotentem oravi, ut finem mortis mee michi indigno revelaret et firmiter teneo, quod Deus omnipotens id in effectum deducet. Recedunt fratres dormitum et frater servitor, tandem, cum mori debuit, fratrem excitavit et candelam ab eo postulavit, quam manu tenens, cum devocione magna et hilaritate sanctam Deo reddit animam; fraterque ei assistens vidi et conscientia teste, se vidisse, retulit, in egressu anime radium luminosum versus celum ex ore eius procedere. Hic pater Varte tumulatus iacet.

Huius libellum ego inveni Varthe, in quo conscribebat quedam memorialia sibi ex diversis foliis cartarum tam papiri, quam pergameni, quos libros introligando circumcidebant, ne perderentur ille carteles, in eis ipse scribebat et distorte introligavit, ubi multa bona inveni precipue viam a Romana curia a loco sancte Marie de Angelis usque ad Cracoviam beati Iohannis de Capi-
160 strano, || ubi ille notarius Vylensis episcopi reverendissimi domini Mathie de ordine Minorum, qui beatum patrem Capistranum uti interpres deducebat, qui nocturnos (*sic*) eius civitates, castella, miracula et temata sermonum conscripserat, que audierat videratque facta in litteris, quas domino suo, episcopo Vilensi, miserat, descriptsit.

Ibi et alii multi fratres precipui requiescunt: frater Franciscus de Syradia, pictor, homo devotus et religiosus, qui Varthe ecclesiam inprimis, tandem Bydgostie totam ecclesiam, similiter in Cobilino, in Slappe, in Opatow, Cracovie ad sanctam Agnetem et in claustro capellam et pinacula circa portam et ornavit et depinxit, laboravit etenim iuxta regulam fideliter et devote. Item de Siradia frater Iohannes, antiquus religiosus et carus omnibus, devotissime mortuus, ibidem sepellitur.

In loco Vylensi multi fratres et patres requiescunt. Patres reverendi: pater Angelus de Ostrow et pater Marianus de Ieszorko ambo in officio

fuerunt vicariatus provincie Polonie¹, frater Stanislaus de Hvyma, confessor devotissimus ac zelantisimus animarum, qui quantumcunque abyectos et morbos libentissime audiebat confessiones et propter hoc licenciam petivit, ut posset ire ad quantumcunque despectos et infirmos et potissime ad hospitalia grataanter ibat. Hic a beato Iohanne de Capistrano indutus erat veste regulari; post tandem infirmitates suas, quas pacientissime tollerabat et humilitate et caritate fervidus et aliarum virtutum odoribus illustratus, celum pecuit coronandus. Post cuius mortem demon, adiuratus in obsessa, fassus est, quod in articulo mortis, dum ad ipsum accedere tentabant, tanquam musce ab igne eius meritis et oracione repulsi sunt.

**Mortui fratres
extra loca.**

Extra loca ex obediencia euntes mortui: frater Paulinus² ex loco Cracoviensi de capitulo pronunciatus ad Heremum³, qui ex obediencia sancta ibi per opidum Skarmyzer transiens, infirmitate in eo invalescente, ibidem vir religiosus et devotus diem clausit extremum, qui cum magna reverencia a clero et populo in parochiali ecclesia est sepultus et quamvis fratres || de 161 Tarnow in curru pro eodem venissent, cives tamen eius corpus dare minime volebant. Hic frater gratus extitit predictor, plurimas gracias in se gerens, inter ceteras erat predotatus, quia laborando sermonem communiter studuit, cum alii quietem ocii querant. Hic ortum in Cobilino cum labore haud mediocri plantaverat, qui per plures annos semper arrescebatur.

Frater Urbanus.

Eodem modo frater Urbanus, laycus, per obedienciam in Prussiam missus, in via defunctus est et Bithgostiam adductus, ibidem requiescit in domino. Hic cum semel in fundacione loci Bitgostiensis primeva transmissus fuisse in Gedanam pro elemosina petenda et aliis necessitatibus comparandis, veniens ad quemdam predivitem civem, pecuit humiliter, ut fratribus noviter locum edificantibus propter Deum subveniret, qui nedum voluit subvenire, sed eos deridebat in conspectu multorum, qui eadem die subito mortuus est, postea ceteri cives, videntes talia fieri, timebant deridere fratres, sed libenter et cum devocione magna adiuvabant fratres, quibus necessitabantur.

¹⁾ Cale dwa poprzedzające ustępy, zaczynają od Huius libellum i początek tego ustępu aż do słów provincie Polonie, nie znajdują się w Kr. a w Czar. są napisane na karteczkach pomiędzy kartami 74 i 75. ²⁾ Wyrazy od Extra nie znajdują się w Kr., dopisane w Czar. na brzegu u dołu. ³⁾ Kr. 83 locum s. Katherine in heremo.

Sic denique fratri Baptiste dicto Corosay, qui missus ex obediencia pro ^{Frater Baptista Corosay.} questa ex Lovicz ad Radzanow, contingit, qui infirmitate nimia pressus, in domino ibidem obdormivit et sepultus requiescit. Et ibidem famabatur, quia, quamdiu corpus eius in feretro iacuit, quedam avis volando circuibat et dulciter cantabat et post sepulturam ab oculis omnium evanuit.

Venerandus pater Michael Bal provinciale capitulo ^{Capitulum Cracovie.} Cracovie anno 1483 pro festo Assumptionis Marie^a celebravit, prius anno preterito visitans loca Litwanie et in Ungaria balnea naturalia, ubi cum aliquibus fratribus propter infirmitates equitaverat pro recuperanda sanitate. In quo capitulo fecit ammoniciones, que in usu habebantur in provincia nostra, sequutus circa fratres¹ ordinaciones antiquas in ceremonialibus precipue religioni conducentibus. In eodemque capitulo est reelectus in vicarium provincie et tunc pro capitulo² generali electus est discretus provincie, quia reverendus pater vicarius generalis in fine anni secundi sui officii in principio quadragesime^b pater Baptista de Levanto in Araceli diem clausera ^{Baptista de Levanto mortuus.} extremum, ibidem sepultus, clarens multis miraculis.

Qui pater vicarius Bal, visitans loca Maioris Polonie, venit Poznaniam 162 et cum || reverendissimo domino episcopo Poznaniensi Uriel et prelatis ecclesie incepit controversiam, minus utilem, ymo scandalosam, pro interdicto per fratres non servando. Impetratum enim erat breve a Sixto quarto^c, quod fratres non tenentur servare interdictum, nisi dum ipsa cathedralis tenuerit vel servaverit ecclesia. Episcopus autem econtra voluit una cum suo capitulo, ut fratres servarent cum parochiali propter scandalum populi et rigorem censure. Pater autem Bal allegabat paupertatem, dicens, quia, si seculares ecclesias non visitarent nostras, panes, cervisia et alia victui necessaria nobis haud conferrentur. Respondit dominus episcopus: Verum, quod estis pauperes, ideo nos promittimus claustrum vestrum providere sub tempore illo et alias, tantum insinuetis necessitates vestras et nobiscum stetis concorditer. Pater autem Bal ullo pacto voluit assentire, sed, agens ex suo capite, divina fecit celebrare apertis ianuis tempore interdicti a sedibus episcopalibus emanati, hominesque ad audiendum eadem concurrebant. In hoc tandem episcopus se intelligens contemni, quosdam sacerdotes precipue³

Controversia
patris Bal cum
episcopo Pozna-
niensi scanda-
losa.

¹⁾ Tak Czar. p. 75b, Jag nie ma tych dwóch wyrazów.
provinciali. ³⁾ na boku.

²⁾ potem przemazane

^{a)} 15 Sierpnia. ^{b)} 12 Lutego. ^{c)} 1471—1484.

plebanum a sancto Martino cum armata manu transmisit, ut ab ecclesia fratrum populum, audientem divina, expellerent, dicentes, non esse fas¹ audiendi divina circa tales, qui sunt inobedientes iuris ordinacioni et prelatorum mandatis.

Tandem autem prefatus pater ignem disturbii augmentavit, quia litteras transumtorum privilegiorum, que pater Stanislaus de Slapy ex curia Romana portaverat, sub secundo sigillo pape, execuzione eorum minime obtenta, obvoluto fratre eisdem litteris, ascendens cathedram cum fratre, populo litteras ostendebat, dicens, se talia ab episcopo et eius capitulo iniuste perpeti et affirmans, se posse tempore interdicti divina celebrare. Tandem coram episcopo stant fratres et tribulantur diciturque eis, quod non coram vetulis ius et privilegia vestra debetis ostendere et autenticari. Deliberavit deinde pater Bal in eisdem gravaminibus ad dominum Gabrielem de Verona, cardinalem et procuratorem curie, scribere conquirendo super dominum episcopum et suum capitulum. ||

Hec perpendens episcopus, fraudulenter subordinavit quendam sacerdo-¹⁶³ tem, qui diceret, se velle ire versus curiam, ipso quasi episcopo inscio. Venit sacerdos ad fratres, quasi condolens iniurie fratrum et ab episcopo facte, dicens², si igitur vultis litteras transmittere in curiam Romanam, presto sum illas accipere et diligenciam in exequendis adhibere. Dicitur patri Bal per quosdam patres, ne mittat per eundem, dolum suspicantes, ipse autem nec verbum admittit loqui contra eum. Dat igitur litteras illi et pro expensis prouidet; exit claustrum cum litteris, quasi iam recte iturus in Romanam curiam et vix progrediens post ecclesiam sancti Martini, revertitur litterasque illas domino episcopo presentavit. Accersitur demum pater Bal ad capitulum, interrogatur, si aliquas litteras miserit in curiam Romanam. Respondit: non; ostendit litteras dominus episcopus et legit dicitque: Vides pater Bal, quantum tu intendebas diffamare sedem nostram. Pater Bal dicit, quod essent excommunicati prefatas apperientes litteras. Serves, inquit episcopus, pro te istam excommunicacionem. Sicque nulla concordia facta est inter eos, licet dominus episcopus voluerit libens illam facere.

Tandem pater Bal scripserat litteras suas prescripto cardinali et commissario curie et tandem capitulo generali nostro, quod tunc instabat de propinquuo in monte Alverne et fratres in eisdem causis missi ad Romanam curiam, dominus eciam episcopus misit suos solicitatores cause ad curiam et

¹⁾ Te dwoa słowa na boku.

²⁾ Tak Czar. p. 76 i Kr. p. 85, Jag. nic ma.

citra tricentos florenos exposuit pro eadem, ut ipse solus dicebat, cum iam pacificatus fuerat cum fratribus: O monachi perdidistis michi tricentos florenos et prefatum breve revalidatum erat. Tandem pater Marianus de Yezorko, successor patris Bal, eandem causam in bona pace et concordia et fine cum domino episcopo posuit prefatum breve ut discordiam fovens¹ prelatorum et sacerdotum secularium cum fratribus et² scandalum in populo anichilavit et inhibuit, ne fratres eodem uterentur. Hec omnia scripta sunt in cautellam 164 futuris fratribus non in infamiam alicuius, ut pacem semper || non litigia fo- verent et exempla pacientie et humilitatis darent et hys mediis pacem que- rerent, scandala infirmorum cavendo iuxta doctrinam Seraphici patris nostri sancti Francisci.

In prima eciam electione patris Bal contigerat controversia cum reve- rendissimo domino episcopo poznaniensi Andrea de Bnyn pro processionibus, quia pater Bal, uti vicarius, inhibuerat fratribus, ne ambularent³ ad pro- Alla controversia eciam Poznanie pro processionibus eiusdem patris Bai.

cessiones sancti Marci, letaniarum etc. et offensus erat dominus episcopus cum suo capitulo contra fratres et populus civitatis Poznaniensis, et fecerunt inhibicionem inter se, pena interposita, ne aliquis daret elemosinam aliquam ad claustrum, nec fratribus, uti non diligentibus commune bonum⁴ et ingra- tis de beneficiis eis impensis, quia non faciunt processiones cum sacerdotibus et aliis religiosis. Et hoc disturbium per non modicum tempus prorogatum erat, tandem per venerandum patrem Crisostomum⁵, ut credo, vicarium pro- vincie, sopitum erat, dum fratres se ceperunt conformare cum clero et aliis religiosis in processionibus et hec omnia evenerant, quia pater Bal nolebat sequi consilia patrum⁶, sed proprio innitebatur sensui.

Pater beatus Angelus de Clavasio XVI vicarius generalis tercia vice in sexto decimo capitulo generali Familie est electus, in sacro monte Alverne celebrato, octava vel decima Iunii anno domini 1484 et ordinis 276 et erat hoc capitulum celebratum per fratrem Iacobum de Corneto, commissarium generalem et vicarium provincie Romane, propter mortem patris Baptiste de Levanto. In eodem capitulo conclusum est generaliter ad intencionem

Conclusum est,
ut in electioni-
bus voces den-
tur occulte.

¹⁾ Jag. ma faciente, Czar. p. 76b foente, Kr. p. 86 favente. ²⁾ Kr. p. 86 tak dalej opiewa: servandum deinceps precepit interdictum. Tamen prefatum breve ha- betur Poznanie, sed fratres propter pacem non utuntur eo ab illo tempore. ³⁾ Kr. p. 86 tak dalej mówi: unde et civivatem contra fratres commoverant, ut facerent inhibicionem.... ⁴⁾ potem przemazane quam non fecerunt. ⁵⁾ Kr. p. 86 dodaje: de Ponycz. ⁶⁾ Tak Czar. p. 77a i Kr. p. 86, Jag. patris.

domini pape, quod voces per amplius in electionibus occultentur, id est, dentur oculte.

Sixtus quartus mortuus. Et eodem anno supradicto proxime, XII die mensis Augusti, in festo beate Clare, dominus papa Sixtus quartus extremum vite sue clausit diem,

qui ut verus amator nostri sacri ordinis et sancte Clare et tertii ordinis et¹ || multa singularia privilegia et amplissimas indulgencias concessit, non 165 solum is tribus ordinibus, sed eciam omnibus aliis mendicantibus, uti in Compendio privilegiorum et in Firmamento trium ordinum. Post cuius obitum anno sequenti^a XV die mensis^b Aprilis dominus Innocencius octavus de Senis in locum beati Petri successit. Eodem anno 1484 pater Michael Bal, venientibus fratribus de capitulo generali, pro festo sancti Michaelis^b Cracovie celebratum est capitulum provinciale, ubi reverendus

pater Marianus de Iesiorco in septimum provinciale vicarium tercio eligitur, qui sequenti anno tenuit capitulum in Sambor ad supplicationem domine Beate Odrowaszewa, quod omnibus necessariis, uti pya mater, providit sufficientissime. Ibi idem pater Marianus reelectus est in provincie prelatum. Circa eadem tempora

claruit beatus Iohannes de Ducha, qui in conventu existens, fuit acceptissimus pluries gwardianus apud eos in Crosna et Leopoli, tandem et custos fiebat. Instigante igitur eum spiritu sancto, zelo melioris profectus accensus, presente ibidem Leopoli ministro eorum provinciali, dum idem hospites haberet seculares letusque existeret, ad eum in presencia accedens, ferens casulam de axamento albo, que usque modo circa fratres habetur, ait: Reverende pater, rogo eundi licenciam ad fratres de Observancia, qui estimans licenciam petisse ad visitandum eos tantum, dixit: Ite in nomine domini. Ille gaudenter egrediens, venit ad fratres, petens humiliter, ut ab eis susciperetur. Interrogatur de licencia, qui dixit per ministrum sibi concessam et quod testes sunt Leopolienses, in quorum presencia illam postulabat. Suscipitur igitur a fratribus, minister tandem voluit repetere illum, probat ille, se ab ipso postulasse et habere licenciam, sicque in pace remansit in Observancia regulari, ubi in brevi mirabiliter in virtutibus profecit, || ferventissimus in 166

¹⁾ Potem przemazane eciam omnibus aliis mendicantibus. ²⁾ na boku.

^{a)} Tegosamego r. t. j. 1484 i to 29 Sierpnia został obrany Innocenty VIII.

^{b)} 29 Września.

oracione, in choro perseverans, beate Virginis Marie choras aliquociens per diem orabat, implens negligencias primevas et tempus male expensem.

Ille, dum primum regulam legi iuxta morem ordinis septimanatim audiret, ingentissime flere cepit, quia prioribus temporibus nunquam eam audierat, ideo in ea, quid continebatur, ignorabat et consequenter contra eam exorbitabat. Hanc eciam iam cecuciens, circa finem vite sue, (ut michi retulit quidam frater, filius eius¹ confessionis), per clericos sibi eam legentes memorie ad litteram impressit. Qui eciam ut cecus in ecclesia interessendo divino officio dormitabat, statim excuciens segniciem, exivit ante librum² vel in ecclesia divinum officium audiens, deambulabat³.

Hic pater Poznanie existens, duos fratres quosdam audivit dicentes, quorum primus erat in seculo heremita, quod melius michi fuit ducere heremitac vitam, quam religionem istam intrasse, in qua video tot impuritates fieri et alter eiusdem verbis assenserat, beatus pater intulit: Ego gracias immensas refferre Deo⁴ haud desistam, qui me indignum in hanc sanctam religionem implantare dignatus est. Si enim in religione existens, aliquas ex me levitates ostendo, quantis, putatis, me in seculo existentem, ubi occasiones sunt multe et quasi infinite peccandi, sceleribus involutum fuisse? Quam responcionem audientes illi fratres in religione sancta laudabiliter et gaudenter in finem usque perstiterunt.

Summo opere dedignabatur audire fratres murmurantes aut se mutuo obloquentes, aliquos de eis dure arguebat, quosdam autem levibus verbis ad id non faciendum reducebat⁵. Is eciam interdum in oracionibus inveniebatur pernoctasse ingenterque flevisse, hoc autem potissime⁶, cum fratres omnes se sopori dedissent, faciebat. Idem summe utriusque hominis mundiciam diligebat, nam culpam suam iuxta consuetudinem laudabilem fratrum humiliter, veraciter, simpliciter vinctis manibus recognoscebat et quamvis per multos annos visum minime haberet, tamen mundiciam in vestibus, cella et 167 aliis multum diligebat. Cecus deinde existens, predicacionis || et confessionis officia strenue perficiebat. Legentem enim sermonem⁷ ab aliquo fratre eundem memoriter recipiebat et predicabat.

¹⁾ Tak Czar. p. 77b, Jag. nie ma. ²⁾ potem te trzy słowa powtórzono, lecz przemazano następnie. ³⁾ od Qui eciam nie ma Czar. ⁴⁾ na boku.

⁵⁾ Tak Czar. 77b, Jag. indicebat. ⁶⁾ potem przemazane faciebat. ⁷⁾ Wyraz ten przemazany i drugi raz napisany.

Hic deinde plenus dierum odoribusque virtutum bonarum, admirande pacientie existens in infirmitate pedum ulcerosorum, devocationis fervide obediencieque promte ceterarumque virtutum culmine predotatus, exemplum bonum fratribus existens, regna zelorum, munitus omnibus sacramentis et ipse usque in finem septem psalmos complens cum fratribus, plena ratione existens, animam suam domino ipsa die sancti Michaelis^a anno domini 1484 commendavit Leopolis (*sic*) tumulatus, claret innumeris miraculis, nedum populo Cristiano ortodoxo, verum multos Ruthenos scismaticos et Armenos a diversis langoribus, infirmitatibus, captivacionibus et damnis liberavit auxiliatorque extitit usque in odiernam diem.

Prodigia eiusdem.

Post mortem suam felicem patris beati primum signorum erat, quia gwardianus loci febre fatigatus ingenti, qui, quamprimum sua lectica, ipso ignorante, coopertus erat, statim sanus surrexit, Deo gracias referens et patri beato et hoc inicium eius miraculorum erat. Aliud, quod secundum fecit: quedam mulier, confessionis eius filia, per decem annos usu caruit oculorum, cui pater beatus per visum apparuit utque iret ad sepulcrum eius, admonuit referensque ei, quod iam mortuus esset corpore. Ipsa votum implente, circa sepulcrum orans, pristine sanitati restituta est oculorum. Post autem innumerata sunt et fiunt miracula, que a fratribus prius conscribebantur auctoritative, sed tandem incursionibus Turcorum et Tartarorum occasione perdita sunt.

Elevacio corporis beati Iohannis Duele de primo loco.

Demum frater Iohannes de Comorowo, tunc provincie minister existens, visitans locum Leopoliensem circa annum domini 1522^b, timens, ne perderentur reliquie ac coste corporis beati patris, quia in terra simpliciter tumulatum erat et quia alter frater ibidem subter patris corpus erat prius¹ sepultus aliquot annis, ne fratres post deciperentur vel dubitarent, quod vel que corpus vel reliquie beati patris sint et quia aduc tunc erant fratres presentes, (*qui*) eum sepelierunt, fecit tumulum aperire suum || et eycere¹⁶⁸ terram extra ecclesiam, sed pulveres, qui erant circum corpus beati patris, fecit intra muratum tunc sepulcrum imponere, ossibus alterius fratri, ibidem sepulti, sub fundamento murati sepulcri remanentibus. Lotis igitur in vino, exicatis costis beati patris, in archam quercinam imposuit, quam locavit intra murum elevatum supra terram et est clausa desuper lapide magno, sed

¹⁾ Dwa razy, pierwsze przemazane.

^{a)} 29 Września.

^{b)} Było to w r. 1521 ob. przedmowę p. 24 uw. 1.

ostiolum remanserunt versus altare magnum, clausum tamen tenui muro, ut leviter possit extrahi vel tempore gwerre¹ ac incursione inimicorum Cristi vel² ignis et conservari in tuto loco et ibidem carta invenietur scripta, quo anno et quare lota et elevata sunt de terra³.

Pater Marianus tandem, vicarius provincie, congregavit capitulum Cracovie pro festo Nativitatis Marie^{a 4}, ubi et reelectus est et pater⁵ Stanislaus Slapi pro commissario patris vicarii et pater Iohannes Vitreatoris, magister arcium, pro discreto provincie electi erant, (iam enim pater Marianus senuerat), pro capitulo generali mittendi, ut infra proxime dicetur.

Eodem anno pater Bal Michael de licencia patrum proposuerat ire in terram sanctam, elemosina haud modica congregata, dumque exiturus de claustro Cracoviensi, equum ascendere vellet, dolore ingenti et insperato pedum et tocius corporis correptus est. Ideo a proposito opportuit eum resilire⁶, sed loco eius cum parte elemosine acquisite frater Iohannes Tarlo cum fratre Anthonio de Byecz in terram sanctam peregrini recesserunt. Ex residuo tamen elemosine, ut dicebatur et aliis⁷ comparaverat plumbeum non modicum, volens tectum facere zacristie vel ecclesie et ex eodem plumbo cooperta est bania, ubi campanelle cernuntur, residuum autem per loca pro membranis dispersum erat, quia patres noluerunt assentire, tectum fieri ex plumbo.

**Frater Iohannes de Segestro in vicarium XVII generalem electus fuit in capitulo generali in sancta Maria de Angelis circa Assisium decimo septimo, VI die Iulii anno domini 1487, ordinis vero 279 et hic generalis erat 169 de provincia Ianue. Commissarius Austrie, Bohemie et || Polonie pater Ludo-
vicus de Lature pronunciatus est. Pater deinde Stanislaus cum patre Iohanne Romam ad Innocencium octavum^b accesserunt et obtinuerunt bullam sub plumbo, in qua continetur confirmacio Sixti quarti subplicacionis et confessionis, facte per breve ad supplicationem patris Mariani, de qua supra proxime, videlicet quod fratres provincie Polonie possunt gaudere privilegiis fratribus provincie Bozne in terris Scismaticorum, Tartarorum, Walachorum et**

Privilegia aliqua expedita sunt pro Scismaticis suscipiendis.

¹⁾ *Tak Czar. p. 78b, Jag. gwarre.* ²⁾ *Tak Czar. p. 78b, Jag. et.* ³⁾ *Tego ustępu o elewacyi zwłok bł. Jana z Dukki nie ma oczywiście r. Kr.* ⁴⁾ *Kr. ma potem w nawiasie:* Eodem anno Gabriel de Verona nobilis genere, episcopus Alba-nensis et sanctorum Sergi et Bachii cardinalis moritur. ⁵⁾ *potem przemazane Nicolaus.* ⁶⁾ *Tak Czar. p. 78b i Kr p. 89, Jag. ma resilere.* ⁷⁾ *Tak Czar. p. 78b, Jag. ma ab aliis.*

^{a)} 8 Września.

^{b)} 1484—1492.

aliorum infidelium. Privilegium prefatum incipit: Innocencius episcopus¹ serws serworum Dei. Ea, que per predecessores nostros etc.

Item idem Innocencius octavus ad supplicacionem prefatorum patrum misit breve vicario Polonie, in quo primo concessit mutacionem loci Coffnensis, secundo committit eidem vicario et fratribus auctoritatem super hereticos. et quosvis infideles ipsos absolvendi et reconciliandi et ad gremium

Breve de trans- sancte matris ecclesie reducendi tam in regno Polonie, quam Bohemie. Item lacione corporum beatorum tercio concessit in eodem, quod libere transferantur corpora beatorum Simoni (de Lipnirza) et Iohannis Ducle. Item quarto, quod possint recipere tria loca pro illo tempore; breve incipit: Sacre vestre religionis.

Item ad supplicacionem eorundem patrum idem papa Innocencius per signaturam supplicacionis concessit, quod vicarius provincie Polonie possit supplere defectus et negligencias fratrum confessorum perpetue intra ordinem factos defectus perpetue. factas in confessione² non tamen maliciose, et non tantum confessorum sed eciam sacerdotum illorum, qui de seculo induuntur ad ordinem, si quas, aduc seculares existentes, in confessionibus commiserunt. Et harum concessionum sunt testes exarriati et conscripti. Hanc autem graciam, ut michi, qui hec scripsi, retulit pater Stanislaus prefatus, debuerant inscribere in brevi superiori, sed ex negligencia notarius sua obmisit.

Minister, Polo- nie suplet in confessionibus factos defectus perpetue. Item eodem anno et tempore idem patres transsumserunt privilegia Boznensium sub secundo sigillo pape in uno quaterno, ubi eciam continentur privilegia Pauli pape secundi et Sixti quarti et Innocencii 8 brewe de modo recipiendi Conventuales, || ubi eciam pene sunt apposite contrarium facien- 170 tibus. Item fratres transsumserunt privilegia Ierosolimitana, compendiose collecta per patrem Cristofforum de Varisio, in quibus non tantum auctoritas

Privilegia Boznensium et terre sancte transmuntur et eorum declaraciones. recipiendi infideles ad unitatem, sed et modus receptionis et conversationis cum eisdem habetur. Item declaraciones dubiorum, in privilegiis contentorum fratrum Boznensium, que erant collecte pro conscientiis predictorum fratrum serenandis per quosdam doctores utriusque iuris ad mandatum quorundam summorum pontificum; et hec Vilne habentur in cista litterarum, quia ego, qui hec scripsi, ibi ea reposui³.

¹⁾ Tak Czar. p. 79a, Jag. nie ma. ²⁾ Tak Czar. p. 79a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów. ³⁾ Dla charakterystyki mniejszej redakcyi zaznaczamy: że, jak z małym wyjątkiem w ogóle tego rodzaju uwag, tak i tej ostatniej osobistej uwagi nie ma r. Kr.

Item predicti fratres obtinuerunt¹, ut ipse pater vicarius Polonie possit Tres commissarii in provincia Polonia instituuntur. instituere tres commissarios, eciā ipso existente in sua provincia, cum derogacione constitucionum² generalium propter vitandos discursus fratrum et propter longitudinem et latitudinem provincie et hoc tantum gwardianos et non alios, quibus possunt delegare auctoritatem suam ad beneplacitum suum. Loca autem pro eisdem commissariis deputata sunt per reverendum patrem vicarium generalem Iohannem de Segestro et venerandum patrem Angelum de Clavasio et patrem Cristoforum prefatum, scilicet Cracovie, Poznanie et Vylne. Post unionem autem denominacionum fratrum et custodum reformatorum ac post scissionem Litwanie a Polonie provincia apponuntur duo scilicet Warssovie et Leopolis et hy eciā modo vocitantur custodes ex quodam Lublinensi capitulo provinciali 1518³, sed non sunt veri et iuxta regulam, quia provinciale capitulum sine licencia pape et capituli generalis assensu non potest facere custodias, ut declaravit pater reverendissimus generalis Franciscus Lychetus in capitulo Cracoviensi, cui presidebat^a. Et hoc de De custodiis in Polonia nominatis.

¹⁾ Kr. p. 91 ma jeszcze in capitulo generali, quo supra, provincia Polonie tantum primo...

²⁾ potem przemazane regularium. ³⁾ Od ex quodam w Czar. p. 79b na marginie; następnego zaś ustępu aż do presidebat wcale nie ma w Czar.; całego zaś ustępu od Post unionem aż do Polonie intelligendum nie ma ozywiście w mniejszej redakcji; co się zresztą tyczy postanowień tej kapituły w sprawie kustodyi obacz nizej Jag. 263.

^{a)} Jest tu niewątpliwie mowa o kapitule, która się odbyła w Sierpniu r. 1520 w Krakowie; wzmianka ta jednakże, jak się zdaje, w połączeniu z wzmianką o kapitule lubelskiej, która się odbyła r. 1518, spowodowała błędne mniemanie, że generał Lychetus dwa razy był w Polsce, mianowicie w Sierpniu r. 1518 na kapitule w Krakowie czy też Lublinie i w Sierpniu 1520 na kapitule w Krakowie. Tak przy najmniej Wadding (XVI, p. 75) a za nim Zeissberg rzecz te przedstawiają. Że właśnie ten ustęp według wszelkiego prawdopodobieństwa naprowadził na powyższe mylne mniemanie, dowodzi połączona z niem niepewność, czy owa kapituła r. 1518 odbyła się w Lublinie czy też w Krakowie. Bądź co bądź cały odnośny ustęp w przedmowie Zeissberga (p. 5) odnoszący się do życia naszego kronikarza a oparty na Waddingu jest mylny. Naprzód co się tyczy owej kapituły w Lublinie, to miała ona w rzeczy samej miejsce r. 1518, jednakże nie w Sierpniu, lecz właśnie z powodu spodziewanego powrotu Komorowskiego z kapituły powszechnej w Lugdunie, dopiero w Październiku (ob. przedmowę p. 23 i Jag. p. 263); powtore Komorowski nic mógł być na niej obrany prowincjałem w obecności

commissariis dictum capitulum Porciuncule prefatum proxime declaravit, de provincia tantum Polonie intelligendum.

Revertentes
appostate a ge-
nerali puniun-
tur de preteri-
tis.

In eodem eciam capitulo concessum est per patrem Iohannem, generali vicarium, ut apostate remissi per patrem reverendum vicarium generalem vel eius commissarium puniantur in provincia || pro defectibus, commissis per ipsos, approbatis duobus testibus, eciam quibuscunque fuerint muniti¹ litteris, excepta apostasia, pro qua sola reverendus pater vicarius generalis vel eciam commissarius vult eos punire solus².

De patre Cri-
stoforo de Va-
risio aliqua
manda(ta).

Et in eodem capitulo facte erant constituciones et informaciones brevisime pro provincia Polonie per reverendum patrem Cristoforum de Varisio de singulari mandato reverendi patris vicarii generalis una cum litteris exhortatoriis, quod mandatum predictus pater cum magna deliberacione explavit, licet tunc fuerit infirmus et hoc fecit propter magnum zelum, quem (*sic*) habebat erga provinciam nostram. Ipse enim exhauserat vires suas in principio fundacionis provincie nostre, nam visitans loca provincie, Warssoviam versus equitando, de equo tempore algoris maximi³ casum dedit infaustum, quo sibi dorsum fregerat, ideo usque ad mortem ibosus incedebat, unde interrogatus per eos, qui eum sanum noverant, unde sibi ibositas eveniret, ayebat: Polonię⁴ porto, ideo ibosus pergo; et idem dicebat pater: O utiliam vires adessent corporis, aduc vellem visitare illam benedictam provinciam

¹⁾ Potem przemazane testibus. ²⁾ Obok tego na marginesie napisano: Non erant in usu aliquando. ³⁾ potem przemazane de equo na boku Ibositas sibi evenit. ⁴⁾ Kr. p. 92 ma Polonum in dorso.

generała Lycheta, bo zachorowawszy w drodze zatrzymał się w Ulmie i na kapitule w Lublinie nie był wcale obecny; zresztą wybrany już poprzedniego roku (1517) na kapitule w Krakowie prowincjałem Leon z Łanicuta (Jag. 261) był nim aż do r. 1520 a dopiero w tym roku i to w rzeczy samej w Sierpciu i w obecności generała Lycheta Komorowski został wybrany prowincjałem (Jag. 265) a ponieważ o owej kapitule w Lublinie czy też w Krakowie r. 1518 także powiedziano, że się odbyła w Sierpciu i że na niej Komorowski w obecności generała Lycheta został prowincjałem, więc widocznie pomieszano owe dwie kapituły z r. 1518 w Lublinie i z r. 1520 w Krakowie; wreszcie co się tyczy Lycheta, to został on generałem r. 1518 w Lugdunie (Jag. 263); w Polsce spodziewano go się wprawdzie już w r. 1519 (Jag. 263), przybył jednakże dopiero r. 1520 na kapitulę w Krakowie (Jag. 264).

et non aliud me adduxit ad istud capitulum generale, quam desiderium videndi fratres de benedictis a Deo provinciis Polonie, Bohemie et Austrie et eciam audiendi aliquid boni de ipsis, credo, quod hec michi erit ultima visio vobiscum. Qui eciam cum audivit et vidi multa miracula conscripta et relata de beato Simone et beato Iohanne Ducla, prenimio gaudio non potuit se a lacrimis continere et iubilando benedicebat Deum de tantis beneficiis.

Audiens prodia
beatorum fra-
trum in Polo-
nia.

Is pater erat doctor utriusque iuris canonici nominatissimus, de quo doctor Pnyewsky, tunc administrator episcopatus¹ Cracoviensis dicebat: Si omnia iura conburerentur, crederem, posse meliora per patrem Cristoforum conponi. Hic faciebat sermones pro clero in principio fundacionis Vienne, Wratislavie et Cracie coram prelatis, magnis doctoribus et magistris, quos in stuporem vertebat, unde quidam, qui libenter vidissent eum in aliquo 172 succumbere, dicebant²: Iste monachus plenam cappam || de cottis et allegationibus portat. Ipse pater lucidissime declaravit regulam sancti Francisci, Regulam decla-
constituciones papales interponendo, privilegia et gracia diversis temporibus emanatas iurique illas maystraliter concordando, cottizaciones fecit, ut ipse dicit propter studiosos³.

Sermones pro
clero faciebat.

Regulam decla-
ravit.

Hic requisitus per patrem Stanislaum prefatum, quare in senectute prelatus non erat. Quare in se-
nectute prelatus non erat.

prelatus non fiebat, respondit: quia fratres habent plenas cellas, ideo non est securum hodie fieri prelatum, nam propter talia sanctus Franciscus et frater Iohannes de Florencia, primus generalis in ordine canonice electus, prelaturas dimiserunt. Idem pater in pleno capitulo generali prefato dicebat, quod hec sunt, que destruunt religionem istam: indifferens et indiscreta ad ordinem fratrum recepcionem — et hic apposuit aliam rationem vicarius provincie sancti Francisci frater Baptista de Perusio: in fine probacionis anni minus idoneorum retencio; — secunda racio patris Cristofori, quia novicium in studio crucifixi et puritatum⁴ non exercentur; tercia paupertatis contemplacio et curiosa edificacio, quia refectoria sicut ecclesie, officine quasi palacia; quartum rigoris iusticie et discipline obmissio.

Ista destruunt
religionem.

Item generalis pater vicarius de Segestro et pater Cristoforus, interrogati per patrem Stanislaum, quid sentirent de frequenti generali confessione, responderunt magna deliberacione habita: frequens generalis confessio est frequens anime in lutum cogitationes immundas projectio et a contemplacione divinorum prohibicio ac demonum contra se provocatio. Sufficit ergo bis aut

Non l*audatur*
frequens con-
fessio genera-
lis.

¹⁾ Wyraz ten na marginesie. ²⁾ Pod spodem dopisane. ³⁾ Od ut ipse w Czar.
p. 80a na boku na marginesie. ⁴⁾ Te dwa wyrazy w Czar p. 80a na boku.

ter cum bona premeditacione eam facere. Idem pater Stanislaus retulit michi, quod existens Rome tempore anni iubilei centesimi, Sexto quarto¹ papa existente, audiebat confessiones doctorum de mandato patris Angeli de Clavasio, tunc commissarii generalis² prefati iubilei, qui doctores de registris Qui confessio-nes faciunt ex confitebantur pecatis inscriptis et cum ab eis causam inquireret, quare sic regestris.

confiterentur, respondebant: ut in mortis articulo certi essemus, quia scripto et verbo omnia errata confessi sumus et ut verbo et scripto contra nos coram Deo omnipotenti testificaremur.

Beatus pater Bernardinus de Feltro interrogatus per patrem Stanislaum in loco Spoletano, qui in vita et post mortem claruit || multis miraculis, 173 utrum et quomodo fratres nostri possent facere fructum in partibus Scismaticorum et paganorum, quia per dominum Innocencium data est nobis commissio et auctoritas ad partes Scismaticorum, qui post trium ebdomadarum deliberacionem cum magno suspirio et lacrimarum effusione respondit per hec verba: Fratres nostri provincie Polonie non facient fructum in partibus Scismaticorum, donec habeant capucia rubea, id est, per sanguinis effusione; et benedicti erunt a domino Ihesu Christo et a beato Francisco, qui se tali periculo exponerent. Idem interrogatus ibidem, quid sentiret³ de prelatis modernis, respondit, facto magno suspirio, quod plures damnantur, quam salvantur et posuit rationem, quia prelati subditorum defectus per digitos respiciunt, propter quod una cum subditis damnabuntur.

Quid sentiret
de prelatis mo-dernis.

Beatus Bernar-dinus de Fel-trō claruit.

Mortem pietatis invenit.

Hic beatus pater Bernardinus claruit illo tempore vita et doctrina, predictor egregius, qui honestissimam practicam de monte pyetatis incepit et adinvenit ad tollendum damnabiles et multiplicatas usurarum voragini, tunc quam maxime in Lombardia grassantes, et ad congrue subveniendum pauperum inopiis, qui tandem vitam temporalem in eternam commutans, circa Papiam, in loco fratrum de Observancia sepultus est, cuiusquidem merita illic facta miracula attestantur.

Quare religio
fuit divisa in
tot scissuras
scandalosas.

Responsio pape
Innocencii
octavi.

Eodem tempore papa Innocencius octavus ante quoddam capitulum gene-rale ad se convocavit quosdam patres, inter quos erat eciam pater Bernar-dinus de Feltro, quibus papa dixit: Quare vestra Familia in tot divisa est partes? Respondit frater Bernardinus per raciones; sed ille videbantur non concludere; tandem summus pontifex dixit: Scitis, quare; ideo, quia sugge-stione dyabolica est procurata, ut mundus videndo in tot partes scissam et

¹⁾ Tak Czar. p. 80a, Jag. nie ma. ²⁾ Tak Czar. p. 80a, Jag. ma commissario generali. ³⁾ Jag. i Czar. p. 70b majq sentirent.

diversis controversiis inter se irretitam, perdat in vobis devocationem et fidem; mementote, quod eandem predixerat sanctus Franciscus futuram et astucia inimici procuratam et rationem idem apposuit, quod scilicet mundus perderet devocationem et fidelitatem in vobis. Hec summus pontifex, cuius responsioni omnes prefati patres adheserunt.

Eodem tempore in civitate Firmana pater Iacobus de Marchia edificavit ^{Iacobi de Mar-}
^{chiae sanctitas.} 174 claustrum || et quandam cellam, in qua ipse degebat. Tandem frater Franciscus de Camerino, tunc presidens loci, fecit se, contractum in toto corpore, in cellam illam deferre, et statim convaluit et ivit pro elemosina ad civitatem. Idem frater Franciscus excusabat se, ut inscius et simplex, ab officio gwardianatus, confessionis et predicacionis sicque per patres erat exauditus. Deinde factus est magister noviciorum, qui in tantum vexabatur una cum noviciis a dyabolo propter illas excusaciones ita, quod una cum noviciis insimul dormiebat et sic spoonderat, nunquam amplius de officiis excusari et pace fruebatur pristina. Hec solus retulit pro edificacione fratri Stanislao prefato et michi pater Stanislaus, qui hec scripsi¹.

Contra eos, qui
excusaverunt
de officiis.

Prefati igitur frater Stanislaus et frater Iohannes, de capitulo revertentes in provinciam, per quendam dominum benefactorem fratrum, illis fessis et febricitantibus, impreciati sunt equi ad conducendum eos per aliquot miliaria. Dumque veherentur per vectores illos Slavos, devia descenderunt ^{Calumniam fra-}
^{tres passi sunt.} vectores ad unam civitatem, fratrem Iohannem gladio² continue cedentes, calumniati sunt eos, quod essent fures et latrones ac exspoliatores et nobis istos equos subtraxerunt³. Qui, dum iudicati essent per iudices civitatis ad suspendium, nescientibus illis se excusare nec respondere, quia Slavonicam non intelligebant lingwam, nec inter Slavos erat, qui colleret idioma latinum, tacuerunt sicque iudicatis stantibus ad mortem, frater Iohannes iocando dixit fratri Stanislao: Pater, ego consolacionem habebo, cum suspendemur, quia ego parwe et vos procere stature, dicent, quia filius cum patre est suspensus. Respondit: O frater Iohannes, non est locus iocis, cum suspendium expectamus confusionis.

Ordinacione autem divina ex insperato supervenit legatus Mathie, regis Ungarie, cum quodam doctore, qui habebat noticiam eorundem fratrum, qui videntes sic fratres iudicatos et populum paratum ad educendum eos ad furcas, quesierunt a fratribus, quidnam hoc esset, responderunt, quia calumniati sunt

¹⁾ *Tak Czar.* p. 81a, *Jag. nie ma od et michi.* ²⁾ *Tak Czar.* p. 81a i Kr. p. 95,
Jag. nie ma. ³⁾ *Od et nobis w Czar.* p. 81a na boku.

nos vectores a domino vobis noto appreiciati, quod eis equos subtraxissemus et dixit prefatus doctor utriusque iuris: Commititis michi causam vestram? Responderunt: eciam rogamus propter Deum. Et statim devicit eos iure perdidissentque eos || illico, sed¹ ob irregularitatem fratrum non sunt morte 175 puniti, sed incarcerati erant per octo ebdomadas, aquam maris bibentes, per eundem dominum, qui eis equos appreiciaverat sicque a calunnia et morte turpi gracia divina ewaserunt. Anno domini 1487 celebratum est capitulum per patrem Marianum Warssovie circa festum sancti Michaelis^a, ubi noviter

pater beatus Ladislaus de Gelnow in octavum vicarium provincie Polonie canonice electus est, ad quod capitulum prefati commissarius et discretus provincie venerant, cumque concessissent, gracias impetratas a domino Controversia Warssovie pro tegendo plumbo. papa pro grato acceptant. Cum autem constituciones, per breves ex commissione patris generalis et capituli pro provincia nostra² per patrem Cristoforum factas, ostenderent, que prohibebant, ne ecclesie nostre plumbo tegentur, odium illorum iucurrunt tantum, qui ad hoc, ut tegeretur plumbo ecclesia vel zacristia Cracovie, laborabant precipue patris³ Bal et aliorum, qui pruritum ingerebant eius auribus. Congregantur capitulares aliquociens, ut prefatus commissarius cum discreto punirentur, quasi provincie diffamatores. Sed quia controversia ira non zelo excitata erat, fundamentum non habens, corruit et post de tegendo ecclesias plumbo mencio haud fuit in provincia nostra.

Mors patris Antonii de Radomskye.

Isto tempore pater Antonius de Radomskye Cracovie moritur ipso die stigmatum s. Francisci⁴. Hic erat magister arcium Parisiensis, mire et excellentissime sciencie, hic artem memoratiwam in universitate Cracoviensi multiplicavit, quam eciam brevi stillo conposuit et de anima mentetenus cum admiracione magistrorum legebat. Hic primum sancti Augustini canonicorum regularium ingressus erat, tandem ad ordinem nostrum suscipitur. Qui dum legeret tabulam feria sexta primum ad mensam fratrum, Deo permittente vel disponente, propter acquirendam humilitatem legere tabulam ignorabat, quam in terram proyciens, tentacione victus, de religione exire volebat, dicens, se iam sensum et doctrinam perdidisse, sed Deus omnipotens cum

Dens humiliat superbum.

¹⁾ Tak Czar. p. 81a i Kr. p. 95, Jag. nie ma.

²⁾ potem przemazane factis.

³⁾ Tak Kr., Czar. p. 81b i Jag. mają pater. p. 96, Jag. nie ma od ipso die.

⁴⁾ Tak Czar. p. 81b i Kr.

^{a)} 29 Września.

tentacione fecit proventum, quia post professionem sacram factam humiliter sacerdos effectus, continue predicabat ferventer et devote. Hic eciam per unum annum ex consensu capituli et obediencia coactus, cum reverendissimo 176 domino Sbigneo, archiepiscopo Gneznensi, || equitabat et in diversis conventionibus et sinodis cum edificacione magna predicabat. Hic tandem ad extrema perductus Cracovie¹, iam oleo sancto inunctus, fratre Iohanne, dicto Puer, viro devoto et contemplativo, crucifixum sibi porigente, dixit: Frater, non est necesse, quia hic est, hic est, cordis locum ostendendo et addidit, dicens, ex quo enim, frater carissime, religionem sanctam intravi, passionem domini nostri Ihesu Cristi nullo die meditandam pretermisi, sed tamen supplico, da michi hunc crucifixum et sic clamando et ingeminando: Ihesus, Ihesus, spiritum innocentem Deo reddidit. Tandem anno 1488

frater Ludovicus de Laturre, commissarius tercius post divisionem generalis viccarii², in provinciam venit et provinciam visitans, nemini excessivo pepercit, sed omnibus, a capite incipiendo usque ad minimum fratrem, iusticiam cum misericordia servavit, unde et aliquos gwardianos visitando deposituit. Hic commissarius eodem anno provinciale capitulum Cracovie tenuit XII Augusti, ubi pater Ladislaus est reelectus. In eodem capitulo edite sunt constituciones, que per totum capitulum approbate et acceptate erant, licet per nonnullos prelatos, quos in corrigendo non ommiserat, contra eas in futuro ^{Iterum constituciones consti-} duntur, nec ser-
vantur. capitulo et anno fuit controversia excitata, tamen in capitulo Urbini generali erant per diffinitores et examinatores causarum approbate et confirmate. Qui ibidem ordinaverant, quod in provincia Polonie deberent observari et bis per annum legi. Hic pater Ludovicus, postmodum existens vicarius generalis, de quo infra sepius, ayebat: Ego volo ista statuta venerari sicut sanctum ewangelium et volo mecum ad mortem tenere.

Multociens hoc accidebat in provincia nostra usque et modo, quando ^{Cautele circa constituciones condendas.} facta est unio, quod constituciones facte in provincia, quia, aliquibus prelatis cum fratribus sibi coherentibus, nescio, quo respectu, zelo an invidia vel proprio sensu, laborantibus, non sunt servate per ipsos tales prelatos, nec 177 fratres eorum incuria haud || illas servaverunt, Deo accepctius et ordini prolificum ac salutiferum esset, si non, que sua sunt, sed que Ihesu Cristi, quererent et unus alterius, in quantum potuerit, sine derogacione secundum tempora condicionesque subditorum ordinata servaret et non multiplicaret ex suo capite vel alterius, sed cum maioris capituli consensu ei condicio

¹⁾ Potem przemazane hic. ²⁾ Kr. p. 97: Angeli de Clavasio.

~~Non ex suo capite quasi ipse reformator vel conditor esset.~~ melioris status requireretur¹, conderentur et firmiter servarentur et non multipliarentur ex levissimis ymo unius fratris vel duorum causis vel excessibus², sed ista visitando minister corrigat³.

Sub eodem capitulo Cracoviensi translatum est corpus beati Simonis Ossa beati Simoni translati Cracoviam. iuxta tenorem brevis apostolici Innocencii octavi nocte et positum, ubi nunc cernitur eius mausoleum, ex lapide sculptum; et tandem infestacio per capitulum canonicorum suscitatur contra fratres pro hac ipsa translacione, sed pater Ludovicus, commissarius, magna auctoritate ora ipsorum magniloqua ostendens, commissionem papalem conclusit.

Eodem anno pater Ladislaus, vicarius provincie, composuerat cantile- Per beatum patrem Ladislauum cantus post sermones inductus. nam, que incipit: *Ieszsza Iudasz przedal*, que post sermonem apud fratres communiter⁴ cantatur, cuius cantus occasione et eciam eiusdem patris in aliquibus inductione, septem⁵ psalmi maxime tempore estivali et diebus dominicis ac Minoribus duplicibus fratres cessaverunt in unisono dicere in choro, licet psalmi penitenciales illo tempore et diebus prefatis non fuerint de debito, ergo et sine culpa obmitti poterant, ideo hic nichil aliud innuitur (ut in pluribus huius cronicelle invenitur locis), nisi tempus, a quo aliqua cessavere vel inceperunt vel alterata sunt in provincia nostra. Multi enim et alias diversas cantilenas fratres predicantes ediderant, que post sermones cantabantur diversis temporibus vel festis anni ex dovcione populi⁶.

Cantilenarum diversarum ce- pit usus.

In Przyvorsko capitulum pro- vinciale.

Tandem sequenti anno scilicet 1489, in loco Przyvorensi, celebravit prefatus pater Ladislaus provinciale capitulum, ubi et reelectus est in provinciale prelatum et ibi facte erant aliique ordinaciones precipue contra insolentes fratres et electus est discretus provincie pro capitulo generali.

Gabriel de Ve- rona moritur.

Beatus pater Angelus de Clavasio in XVIII vicarium generale in XVIII capitulo quarta vice || est electus in loco sancti Donati apud Urbinum 178 celebrato⁷ XXVIII May, anno domini 1490 et ordinis 282 et eodem anno dominus ac frater Gabriel de Verona, nobilis genere, episcopus Albanensis et cardinalis Sanctorum Sergii et Bachi, mortuus est et venerandus pater

¹⁾ Tak Czar. p. 82a, Jag. requirerent. ²⁾ Tak Czar. p. 82a, Jag. excessus.

³⁾ Ustęp od et firmiter w Czar. p. 82a na brzegu u dołu, całego zaś tego ustępu od Multociens hoc mającego późniejsze czasy na względzie nie ma w Kr. ⁴⁾ potem

przemazane servatur. ⁵⁾ na boku dopisane. ⁶⁾ Tego zdania od multi enim nie ma Kr., widocznie więc szczegół zawarty w niem odnosi się do czasu po napisaniu mniejszej redakcji, na co zresztą i wyrażenie cepit usus, użyte przy zaznaczeniu treści na boku, zdaje się naprowadzać. ⁷⁾ Tak Czar. p. 82b, Jag. celebrati.

Cristoforus de Warisio in loco sancti Angeli apud Mediolanum, anno do-
mini 1491, committens provincias Deo Austrie, Bohemie et Polonie, quas di-
lexit, ibidem mortuus est. Et tandem veniens pater beatus Ladislaus de ca-
pitulo generali, celebravit Warsovie capitulum¹ tercium sui triennii, ubi
tercio electus est

*Pater Cristofo-
rus de Warisio
mortuus.*

vicarius provincie Polonie nonus pater Michael Bal de Russia. Eodem
anno venerandus pater Marianus de Yeszorko, vir maturissimus et non tantum
gestu, quam verbo ponderosissimus, infirmari cepit. Hic tempore venerandi
patris fratris Bernardini de Ingelstoth, tunc vicarii provincialis ante divisio-
nem, baccalarius alme universitatis Cracoviensis existens, ordinem ingressus
est, ubi religiosissime et honestissime et omnibus acceptissimus et gratissimus
vixit, moribus tocius probitatis excellens, conscientia clarus et omnis profec-
tus religiosi zelator maximus, per tres vices trienniter vicariatus officium
laudabiliter cum omni fratum acceptacione rexit. In quo non preeminere,
sed omnibus utilis esse curavit, asper et rigidus indomitorum summa cum
sapiencia, benignitate permixta, colla et mentes ad humilitatem et bonitatem
inflexit, tribulorum more patris miserantis efficax consolator, omnem sola-
cionem cum iocunditate sua pyetateque reliquit, nec quisquam erat², qui ab
eius calore caritatis fuisse repulsus. Omnia fratum adeo claram conscienciam
amavit ita, quod maluit spem Dei miserantis resolucione earum con-
scienciarum ampliare, quam in morsu eiusdem consciencie sine relevamine in
detrimentum relinquere, quarum conscienciarum subtilissimus indagator om-
nium subditorum ad eum recurrencium serenavit et Deo acceptissimas apta-
vit, sue commoditati et sanitati || minime parcens, omnibus, secundum quod
179 saluti expediebat, piissime satisfacere, plenus caritate, studuit etiam in vices
plurimas, quando videbat opus et inquietas fratum mentes cernebat, equos
e curru seiungere iubebat, ut sedatas et paccatas efficeret, toto in tempore,
quo pervigil custos caularum Christi preferebatur, ut quieti et mentis serenita-
ti a conscientia mordenti liberos fratres Christo servire aptaret, et stillo
propter simplicium ingenium competenti ad hoc adipiscendum scripta relinquavit.

*Laus patri Mar-
riani vicarii
et mors.*

Hic demum inter seculares magnates et in communi populo pro archa
testamenti causa consiliorum suorum irrefragabilium habebatur, precipue ta-
men inter Litwanos et Rutenos pro apostolo Dei estimabatur. Qui a Sixto
quarto binum breve impetraverat pro reconciliandis et suscipiendis hereticis

¹⁾ Czar. p. 82b, Kr. p. 98 dodaję pro festo Nativitatis Marie 1490.
²⁾ te trzy
słowa powtórzzone.

17*

Privilégia terre sancte et Boznensium. et Scismaticis, in quibus continetur, quod fratres Polonie in partibus Scismaticorum et paganorum gaudent privilegiis terre sancte et Boznensium. Item concilium Florentinum de suscipiendis prefatis et baptismo Grecorum sub sigillo pape transsumserat, ut supra circa secundam electionem patris Michaelis in capitulo Colensi, cuius vicariatus tempore fervens pro laude Dei augenda ex hominibus sub titulo¹ Francisci sanctissimi multa monasteria, ut supra, suscepit videlicet Warthensem, Lovicensem, Cownensem, Ticocinnensem et Bythgostiensem. Tandem inceptis virtutibus et in tocius exemplaritatis probitate verus servus Ihesu Cristi et religionis perfectus zelator, longo tempore infirmitatibus quassatus precipue tisi et dissenteria, ipso die, que vocatur Marie Nivis^a, felix Marianus hanc vitam finiens, eternaliter vivere cepit, Vilne ossa eius tumulo² suscipiente.

Denum venerandus pater Michael Bal provinciale capitulum in Magna Opatow pro festo Nativitatis Marie^b celebravit, anno domini 1491, et ordinaciones utiles cum diffinitoribus et discretis fecit cum derogacione aliquali constitucionum patris Ludovici de la Turre.

Pater Andreas Rey moritur 1491.

Eodem anno frater Andreas, Rey cognominatus, obiit Cracovie feria secunda post dominicam Septuagesime^c, vir insignis genere, sed multo prestantior claris virtutum moribus. Hic quindecim annorum³ || existens puer, 180 seculo aduc deditus, cepit quadragesimam iejunare, 24 annorum presbiterii gradum suscepit, canonicus castri Cracoviensis existens et prepositus sancti Egidii sub eodem castro, que omnia et alia beneficia, que ceteris facilius consequi potuisset, pro Christo gratanter dimittens, statum humilem ac pauperem, ut Christo conformari posset, in ordine verorum Minorum accepit devotus in partibus Slesie a beato Iohanne de Capistrano, antequam idem pater Polonię visitasset. Quiquidem vir, ingenio pollens, Dei gratia ei assistente, predictor famatus, quoad vixit, extitit, qui etiam, etsi gwardianus Cracovie et alibi fuerit, ductus tamen humilitatis virtute omni usque ad mortem prelature cuiusquam officio refutavit deputari.

Hic etiam pater, condam postulatus (ut omnibus graciosus) per reverendissimum olim⁴ dominum Andream, episcopum Poznaniensem, ut suffraganeus eius fieret, nequaquam assensit, asserens, paupertatem religionis esse

¹⁾ potem przemazano sancti. ²⁾ potem przemazano recipiente. ³⁾ Tak Czar. p. 83b, Jag. annis. ⁴⁾ Tak Czar. p. 83b i Kr. p. 100, Jag. nie ma.

^{a)} 5 Sierpnia. ^{b)} 8 Września. ^{c)} 31 Stycznia.

animi veram libertatem, curam vero pastoralem inquietudinem. Singulis autem diebus psalterium integrum et coronam¹ eiusdem Virginis ac eciā coronam domini nostri Ihesu Cristi, que continet XXXIII Pater noster, indefessus orabat, unde, etsi aliquando quadam impediebatur necessitudine sive hospitum² aliquorum consolatoria occupacione et ob id tempestive predicta implere non posset, extunc quandoque usque ad horam noctis terciam, prefatis orationibus occupatus, protendebatur, bone consuetudinis ligatus frenis, oculumque, sentinam viciorum novercamque virtutum veluti pestem devitans funestam, operi plerumque manuum, coclearia³ aut aliquid huius modi faciens nedum in claustro verum eciā in forensia, prout hii, qui secum erant, referrebat, insistebat. Plenus itaque dierum ac bonorum operum, tandem adeptus est meritorum cumulum et eterne beatitudinis bravium, Cracovie iacet tumulatus.

Eodem anno frater Gabriel de Szadecz, qui per plures annos pedogram paciebatur, vir admirande pacientie, fervidus caritate, multis annis in infirmitate (licet || solus infirmus) serviebat Cracovie⁴ divinum officium cum eis discendo, capita eorum lavando et radendo aliaque pyetatis opera viscerose in eis exercendo, nedum infirmis verum eciā et sanis fratribus eadem faciebat. Hic igitur virtutibus rutilans, religiositate clarus, mole carnis deposita, eterna regna concendere creditur.

Frater Gabriel
de Szadecz in
firmarius.

Eodem anno pater Stanislaus de Corzep, magister arcium universitatis Cracoviensis⁵, vir doctissimus devotissimusque et predictor clarissimus, Cracovie moritur et ibidem sepultus requiescit. Hic fratibus Cracovie clarissime quatuor libros sentenciarum legit et librum decretalium clare intelligendum edidit⁶ in loco Opatoviensi et predicatores famosos elegantesque reliquit, libenter enim et graciouse tezaurum sciencie aliis communicabat, quem ipse dono acceperat. Quamvis igitur tam excellentis fuerit litterature, tamen de sapientia nichil presumens, humiliter monendo fratres eciā laycos, rogo, inquit, cum me audieritis in aliquo sermonantem errare, post sermonem me emendate et in quo excesserim, dicite. Hic iam senex factus, continue volebat

Pater Stanislaus, dictus
Korzep, claruit
vita exemplari

¹) Nad przemazanem coram. ²) Tak Czar. p. 83b i Kr. p. 100, Jag. hospitum. ³) Czar. p. 83b i Jag. majq coclaeria. ⁴) na wierzchu. ⁵) Kr. p. 101 ma dalej: in Opatow magna. Multos deinde de fratribus doctos in sacra pagina et predicatores....

⁶) Bakałarzem został za dekanatu Klemensa z Górk i r. 1459 (ob. Muczkowski: *Statuta necnon Liber Promotionum Phil. Ord.*), magistrem r. 1468 (l. c. p. 65), w r. 1483 był dziekanem (l. c. p. 90).

servire ad mensam, sed a prelatis prohibitus, unam diem per septimanam ad serviendum, scilicet feriam sextam peciit sibi concedi, in qua usque ad finem vite sue graciosum et exemplare exhibuit obsequium; hic denique in ceremoniis divini officii, quam et alias, erat venustus et conpositus, quasi enim continue stans aut incedens, supra pectus suum manus conponebat. Vir igitur hic admirandus in abstinencia, vigiliis et oracione, pure simplicitatis, caritate fraterna fervidus ceterarumque virtutum specimen et exemplum existens, ita ut ab omnibus sibi notis sanctus diceretur, infirmitate correptus, diem clausit extremum.

*Preconia et
mors regis Ca-
zimiri.*

Anno domini 1492 serenissimus Cazimirus, rex Polonie, Iagellonis filius, protector fratrum fidelissimus, VII Iunii Litwanie ex hac luce migravit, in diversis enim convencionibus, dum contra fratres inimicus humani generis querellas (licet falsas) suscitasset, hic serenissimus princeps se opponebat tam spiritualibus, quam secularibus dominis pro fratribus, unde eciam non presumebant || fratribus aliquid, ipso sciente, moleste inferre. Hic multa 182 loca, sicut superiora ostendunt, fratribus concessit edificanda et pro edificiis quibusdam manum largam apperuit et quicquid ab eo fratres, necessitate compulsi, optabant, libenter elargebatur, oracioni eorum se et pueros suos comuneque bonum humiliter commendando. In locum Cracoviensem viginti stamina de panno et ad alia loca secundum multitudinem fratrum persepe dari precepiebat. Tandem Cracoviam adductus, cum magna pompa et magnarum elargitione elemosinarum circa festa Visitacionis Marie^a in capella sua sepellitur.

*Iohannes Alber-
tus in regem
coronatur.*

Et eodem anno Iohannes Albertus, eiusdem Cazimiri filius tercius natu, circa festum Assumptionis^b Pyotrkovie in regem eligitur et circa festum sancti Michaelis^c Cracovie coronatur, qui princeps, quamvis esset perspicacis ingenii ultra multos, tamen incolatus ipsius fere per novem annos erat infortunatus et tandem tercia die post Viti^d tactus Torunie decessit, Cracovie tumulo eius ossa suspiciente. Anno domini 1492 Cracovie pro festo Assumptionis beate Virginis Marie^e pater Michael Bal provinciale capitulum celebravit, ubi et reeligitur in officium provincie.

Frater Evangelista de Perusio in vicarium generalem XIX eligitur in XIX capitulo generali, Florencie celebrato, in loco sancti Salvatoris, die 24 May anno domini 1493, ordinis vero 285 et anno sequenti scilicet 1494 in die sancti Bartholomei reverendus pater vicarius prefatus, Ragusii

^{a)} 2 Lipca. ^{b)} 15 Sierpnia. ^{c)} 29 Września. ^{d)} 17 Czerwca,
por. niżej Jag. p. 209. ^{e)} 15 Sierpnia.

infirmatus, obiit, cui in officio commissariatus successit frater Seraphinus de Ragusio iuxta tenorem bulle Eugeniane. Et eodem anno scilicet 1493, venientibus fratribus¹ de capitulo generali, reverendus pater Bal Cracovie pro festo sancti Francisci^a capitulum provinciale convocavit, ubi ||

183 **venerandus pater Iohannes Vitreatoris de Cracovia in decimum² vicarium provincie** Polonie canonice eligitur, magister arcium universitatis Cracoviensis, secularis sacerdos existens, beneficia contemnens, religionem ingressus est sanctam, ubi in humilitate educatus et fundatus, doctrine fluentis exhuberans, eloquens, affabilis, in preconem ferventissimum evasit, consilio clarus, nedum in religione verum eciam inter seculares fulsit. Hic ex commissione generalis vicarii patris Ewangeliste de Perusio³ et capituli generalis, proxime dicti⁴, omnes pallas auro curiose intextas, quas preteritis annis ex incuria aliquorum prelatorum acquisierant fratres, similiter calcedonios etc., quos cum Pater noster aliqui fratres portabant, per totam provinciam tam a prelatis quam ceteris fratribus alienavit sacristiisque ad laus et virilis patris Vitreatoris. ornandum altaria applicavit. Eodemque anno tam in capitibus, quam in membris visitando punivit excessiwiros.

Tandem anno sequenti scilicet 1494 pro festo Nativitatis Marie^b in Costen provinciale capitulum celebravit et reelectus est in vicarium provincie et ibidem in capitulo die Nativitatis Marie frater Iohannes de Comorowo, contemnens omnia, que habuit in seculo, propter sequelam Cristi per eundem patrem vestem religionis suscepit.

Eodem anno serenissimus princeps Allexander Dux Magnus Litwanie duxit in conthoralem suam filiam ducis Mosquovie⁵, nomine Elenam, Scismatycam, que erat de ritu Greco sive Ruthenorum et huius rei causa inter prelatos et doctores ex una et fratres nostros parte ex altera exorta fuit controversia de rebaptizacione Grecorum, de quorum ritu sunt Rutheni et de

Matrimonium regis (sic) cum Scismatica celebratur.

Controversia de Grecorum baptismo ex parte fratrum et secularium.

¹⁾ Tak Czar. p. 94b, Jag. nie ma. ²⁾ Kr. p. 103: sextum post divisionem provincie; był to jednak w rzeczy samej dziesiąty z rzędu wikaryusz prowincjalny, jeśli się oczywiście każde urzędownie tych, którzy jak Bal i Maryan z Jeziorka kilka razy urzędowni, osobno liczy. ³⁾ te dwa słowa na boku. ⁴⁾ Kr. p. 103 zamiast tego ma: apud Florenciam celebrati. ⁵⁾ Kr. p. 103 ma Samothie, a nie podaje imienia księżniczki, ponieważ zas Wadding XV, 97 ma także Moscoviae i po imieniu nazywa księżniczkę, więc już z tego wnosić można, że korzystał pośrednio z obszerniejszej redakcji.

^{a)} 4 Października.

^{b)} 8 Września.

visitacione divinorum in ecclesiis nostris vel Latinorum, secularibus prelatis et doctoribus dicentibus, quod Greci in suscipiendo ritum nostrum debent rebaptizari et sic per consequens ecclesias nostras tempore divinorum visitare, nostris autem, precipue prefato patre Iohanne, vicario provincie, contrarium dicentibus, || quod non tenentur rebaptizari, sed tantum caput unum ecclesie 184 recognoscere scilicet papam et obedienciam ei promittere et sic circa ecclesias nostras sine aliqua rebaptizacione, ad quam non obligantur, sacramenta omnia percipere et debent pro veris catholicis haberi. Et hec omnia probavit in conspectu pontificum et doctorum multorum litteris¹ summorum pontificum et concilio Florentino et doctorum dictis catholicorum tam Vylne quam Cracovie. Sed nichilominus aliqui scilicet prelati per aliquod annos contrarium tenuerunt, dicentes, se habere (licet false), super hoc breve apostolicum, quod talia prohibet fieri.

Unde eciam quidam episcopus Vilnensis prohibuerat quendam Grecum, communionem Romanam habentem, qui Cracovie permisso fuit celebrare, unde timens idem episcopus, ne eum opportuisset in Romanam curiam ire et a domino papa redargui propter iniuriam illi Greco factam, scripserat pape litteras excusatorias, quas papa, ut ipsi dicebant, laudare debuerat, tum quia superbi nunquam aliquid sciunt humiliter² ingerere, sic eciam abhorent humilibus consentire, tum denique, quia pro sic suscipiendis Scismaticis auctoritatem non habebant ad unionem ecclesie³ suscipere. Ideo videbatur eis detrimentum honoris iucurrisse, si inferiores ex auctoritate suscipiendi videarentur aliquem honorem reportasse.

Tamen processu temporis Allexander sextus^a, qui successit Innocencio Gracia data est archiepiscopo Gneznensi, quod non re-baptizentur Greci.

octavo, qui mortuus est anno 1492⁴, dederat breve, quod incipit: Fide dignorum relacione, domino Frederico, cardinali, archiepiscopo Gneznensi et episcopo Cracoviensi, confirmans concilium Florentinum de baptizmate et suscepcione Grecorum et eciam confirmans breve Innocencii octavi fratribus

¹⁾ *Słów od litteris do catholicorum nie ma w Czar.* p. 85a, natomiast u dolu: munitus litteris summi pontificis et auctoritatibus katholicorum. *W Kr.* p. 104 zas uestep ten tak opiewa: Et hec omnia probavit in conspectu pontificum et doctorum multorum tam Vilne quam Cracovie, munitus litteris summorum pontificum et auctoritatibus catholicorum doctorum. ²⁾ *Tak Czar.* p. 85b, Jag. nie ma wyrazów nunquam i humiliter. ³⁾ *Tak Czar.* p. 85b, Jag. nie ma. ⁴⁾ *Tak Czar.* p. 85b, Jag. nie ma od qui mortuus.

^{a)} 1492—1503.

Minoribus de Observancia pro hoc ipso concessum, commitens ei, ut eos sine omni rebaptizacione suscipiat vel suscipiendos committat archiepiscopo Leopoliensi, episcopo Vylensi et episcopo Szamogitiensi vel aliis suis pres-¹⁸⁵ biteris aut fratibus || de Observancia, quos in hoc sanctissimo negocio dicit non esse contemnendos, sed secundum voluntatem eius assumendos. Simile breve idem Alexander papa sextus 1501 contulit episcopo Vilnensi, quod incipit: Altitudo divini consilii.

Et eodem tempore capita sanctorum Cosme et Damiani cum aliis multis reliquiis per dominum Erasmum Czolek¹ de Cracovia, tunc prepositum Vilnensis ecclesie et post episcopum Plocensem², e Roma³ allata sunt. Item aliud breve idem papa contulit domino Iohanni Zopia, milliti, ut possit edificare ecclesiam et eam consecrare episcopo Vilnensi⁴ vel alteri commisit, ubi misse secundum morem Grecorum legi deberent, similiter, quod sacerdotes Latini ibi celebrare possent et decem annos indulgenciarum visitantibus eandem ecclesiam largitus est. Privilegium incipit: Ammonet nos commissa desuper pastoralis sollicitudo etc. Licet autem iam habeant auctoritatem suscipiendi Scismaticos ad gremium et obedienciam matris ecclesie, tamen nichil in effectum deducunt et hoc videtur fieri ex hac causa, quia non vident lucrum pecuniarum sibi accrescere, de merito et salute animarum nichil curantes, et quia offerteret eas consuetudines laute vite dimittere, ut sic errantes nendum verbis predicationis, verum exemplis bone conversationis ad unitatem ecclesie attraherent.

Frater Ieronimus Tornelius in XX. vicarium generalem provincie Mediolani in XX capitulo generali Familie, in loco sancti Bernardini Acquile celebrato, anno domini 1495, ordinis vero 287, die quinta Iunii. Commissarius Polonie pronunciatus est pater Gabriel de Castello. Venientibus fratibus et reversis a capitulo generali, eodem anno pater venerandus Iohannes⁵ congregavit capitulum provinciale Warsovie pro festo Nativitatis Marie^a, ubi et reelectus erat. Hoc capitulum vix quinque diebus protendebatur, aura enim pestilentica ibidem || sevire incipiebat, unde illo anno, ymo^b toto eiusdem 186 vicariatus tempore, pestis sevissima vigebat in diversis Regni^c partibus. Et

Capita Cosme
et Damiani e
Roma Villnam
delata sunt.

Quare episcopi
nichil curant
de suscepione
Grecorum.

Capitulum
Warsovie
diebus prop-
ter pestem

¹⁾ Na boku dopisane. ²⁾ Te dwa słowa dwa razy. ³⁾ Kr. p. 105 nie ma wyrazów od per dominum, dodaje zato in Vilnam. ⁴⁾ potem przemazano commisit.
⁵⁾ Tak Czar. p. 86b, Jag. ma mylnie pater generalis vicarius. ⁶⁾ na wierzchu.
⁷⁾ na marginesie.

^{a)} 8 Września.

multi fratres sanctitate et sciencia eminentes causa magne mutacionis decesserunt.

Pater Michael
Bal moritur
Cracovie.

Et pater Michael Bal, venerabilis ac nobilis genere¹, ipso die Purificationis Marie^a, nocte precedente longa infirmitate gravatus, diem clausit extreum, Cracovie requiescit in pace Cristi. Hic a beato Iohanne² de Capistrano induitus erat et in ordinis observancia laudabiliter conversatus, ter reeligebatur trienniter in vicarium provincie Polonie, licet in secunda re-electione triennium non expleverit propter causas, tunc emergentes. Gratus et acceptus regibus, principibus ac dominis fratribusque nostris, pro quorum salute ac pace, religiosa conservacione laborabat, quamvis infirmus, fideliter et indefesse. Hic transtulit bullam Maris magni Sixti quarti, sub plumbo Cracovie habetur, et locus Samboriensis sub eodem susceptus est. Tandem annis exuberans bonis, dolore pedum per multos annos gravatus, paciens in doloribus ac in infirmitatibus et adversitatibus, in domino obdormivit.

Pater Iohannes Vitreatoris, vicarius provincie, anno domini 1496 pro festo Iohannis Baptiste^b in Magna Opatow capitulum provinciale celebravit, ubi

pater beatus Ladislaus de Gyelnow in undecimum vicarium provincie Polonie post divisionem provinciarum in secundum triennium canonice electus est et vix capitulo soluto, venit Cracoviam venerandus pater

frater Gabryel de Castello, quartus commissarius a divisione provinciarum, Italicus, vicarii generalis, vir doctus ac religiosus. Hic omnia loca provincie nostre³ visitavit. Demum anno sequenti scilicet 1497 pro festo sancti Iohannis Baptiste^b capitulum provinciale Varthe congregavit, ubi pater Ladislaus prefatus reeligitur in vicarium provincie. In eodem loco || et capi- 187 tulo pater Iohannes Vitreatoris per quosdam emulos, quos pro excessibus eorum punierat, quasi de crudelitate incusatur, sed quia inordinate contra eum processerunt, negocium et controversia (licet cum turbacione commissarii et eiusdem patris Iohannis) frustratum est. Commissarius autem, antequam reversus esset in Italiam, in via et obedientia sancta decessit.

Bellum Vala-
chicum breviter
consignatum.

Eodem anno serenissimus rex Iohannes Albertus cum omnibus terrigenis ac magistro Prussie et magno et sufficienti apparatu bellico, ut quidam

¹⁾ Kr. p. 105 erat enim filius domini dapiferi Sanocensis de Russia; por. zresztą wyżej p. 213. ²⁾ na wierschu. ³⁾ Tak Czar. p. 86a, Jag. nie ma.

^{a)} 2 Lutego. ^{b)} 24 Czerwca.

campiductores, qui in diversis regnis exercitus regum viderant, dicerent, quod nunquam talem apparatum viderant, nec ei preerant, in terras Valachie profectus est, volens contra Turcum bellum facere, adiutorio pallatini Valachie, secundum conductamen cum rege, habito. Tamen idem fidem et pactum fregit, nam rege prefato in terram suam ingrediente, castra, que sunt in graniciebus et terminis terre sue, muniendo, solus cum exercitu suo per silwas et montes latitabat. Tandem venerunt sibi Turci in subsidium similiter et Ungari et hoc ratione omagii, quod eis per prius fecerat, convocati per eundem erant, nostri interim captivantur et occiduntur sine minore et modica resistencia, tum propter discordiam aliquorum dominorum nostrorum, tum ob defectum victualium, que adduci non poterant propter obsessionem viarum et castrorum munitionem.

Ibique rex iacuit campester fere per totam estatem, nichil faciens, id est, usque prope festum sancti Michaelis^a, cum magno incomodo exercitus. Tandem treugis acceptis cum prefato pallatino, quasi iam securi de pace, fraudem et dolum non suspicantes, per silvam, Buccovyecz dictam, inermes inordinateque equitantes versus terras Podolie, in eadem silva per prefatum 188 populum fraude fere medius exercitus vel || citra prostratus est et multos dominos nostros magnificos capti waverant et aliquos, se viriliter defendantes, occiderunt. Dominus autem rex cum aliquot milibus prefatam silwam secundo die ante transmeaverat, ubi audiendo cedem suorum, in una planicie per aliquot dies expectans adversarios et fidefragos, sed nemine sibi se opponente, versus Leopolis (*sic*) profectus est, tristis de cede suorum machinis et aliis apparatus bellicis per adversarios receptis. Famabatur autem, quod vix medius exercitus in Polonię rediit¹; tamen plagam istam iuste super exercitum Deus omnipotens, ut soli fatebantur quamplurimi, permisit propter peccata carnis, que in exercitu sine aliqua punizione exercebantur. Illo tempore rex et omnis populus sumsit planctum magnum in Leopolis.

Sequenti autem anno, scilicet 1498, Turci omnia opida circa montes Ungarie et partem magnam Podolie usque ad Przeworsko et Canczuga exuserunt, multosque nobiles et terrigenas ac dominos eorum comunemque

Populacio ter-
rarum Podolie
et captivatio
hominum.

¹⁾ Kr. p. 107 zamiast całego tego ustępu od tum propter discordiam ma tylko: et multe alie atrocitates in ibidem sunt illate, quas hic non fuit conveniens enodare.

^{a)} 29 Września.

populum fere innumerabilem in captivitatem abduxerunt, infantes autem aut nimium senes immaniter interficiebant.

In Sambor autem feria secunda ante festum sancti Bernardini^a venientes, civitatem exuserunt. Ad claustrum autem venientes nullum preter duos fratres antiquos invenerunt, scilicet fratrem Iohannem¹ de Ungaria, hominem devotissimum et extaticum obedientemque, caritate Dei fraternaque exuberantem. Hunc beatus Iohannes de Capistrano induerat ad ordinemque (mirabiliter Cracovie probatum) susceperat. Hic frater Iohannes erat vite sanctissime, unde pater gwardianus loci illius, tunc infirmus, pater scilicet Ieorgius de Nova Civitate, narravit michi, qui hec consignavi, ore proprio, quia invenit eum quodam tempore orantem coram ymagine crucifixi in canapa, quia tunc et canaparius et portarius erat, volens per eundem Familiam suscitare, aperuit canapam, vidi lucem magnam et quasi circumglobatum claritate || magna per spacium medie hore vel ultra nolensque eum impedire in raptu¹⁸⁹ illo, gwardianus ivit et excitando Familiam clamavit. Frater Iohannes prefatus, audiens gwardianum clamantem, exilivit de canapa et ait: O pater gwardiane, ego credo, tardavi excitare Familiam, dico culpam meam, et pater consolabatur eum, ne turbaretur, quia Familia est de tempore excitata. Hic frater Iohannes laycus omnia officia, (licet senio iam confectus), iniuncta eidem, cum magna alacritate suscipiebat et exequebatur. Hic tezaurum sanctissime castitatis usque ad ultimum vite sue conservavit.

Hic frater noluit recedere de loco ullo pacto, me cum aliis fratribus astante, sed licencia recepta a patre gwardiano⁹ prefato, dicebat: Ecce quales sunt fratres, qui timent mortem a paganis sibi inferri et fugiunt de claustro, aduc nemine persequente. Et sic valedicentes eum, patre gwardiano ei omnes claves assignante, recessimus, qui ivit ante sacramentum, oravit et ibi captus est a Turcis et eductus de claustro quasi unum miliare, non valens incedere, framea per capud, pectus et ventrem uno ictu percussus, mortuus est. Cuius

¹⁾ *Tak Czar.* p. 87a i *Kr.* p. 107, *Jag.* nie ma. ²⁾ *Kr.* p. 108 tak dalej opiewa: Georgio de Nova Civitate ibidem cum singultu et fletu remansit et alias frater Boguslaus, eciam laycus antiquus, secum remansit. Quos dum Turci invenirent in claustro, fratrem Iohannem prefatum quasi per medium miliare abducentes, dum iam ambulare non potuit, gladio per caput et demum per medium sectus (*pectus?*) migravit ad dominum, fratrem autem Boguslaum inter ligna in claustro iacentem ibidem interfecerunt.

^{a)} 14 Maja.

Claustrum in
Sambor incine-
ratur per Tur-
cos.

Frater Iohan-
nes, laycus, in-
terficitur per
Turcos.

corpus ibidem in loco interfectionis per seculares sepultum est; tandem aqua Nestri, excrescens, conplanavit sepulcrum illius, per fratres multociens quem situm haud potuit inveniri.

Alter quoque frater Boguslaus alias Bogusz, laycus, fidelis laborator, qui eciam cum beato Iohanne de Capistrano erat in Vlak Ungarie, quando victoriam habuit contra Turcum, hic inventus in claustro, uti senex in decrepita etate, interfectus est et plura erant vulnera in corpore, quam membra, quinta deinde iam erat dies vel circa interfectionis eius, quod scaturiebat vermbus, sepulcrum facientes seculares circa corpus eius, ibidem est sepultum, in quo loco sepulture eius fratres fecerunt capellam.

Frater Boguslaus laycus per Turcos interemptus.

190 In eodem autem claustro multa deposita dominorum et dominarum || de Podolie terra, similiter et magnifica domina Beata Odrowassewa conservabat quamplurima sua, que omnia una cum paramentis, que erant in copia ad honorem divinum data, per Turcos recepta sunt. Claustrum autem et ecclesiam testitudinatam una cum omnibus libris et utensilibus combuserunt, nullus enim erat, qui se opponeret in claustro tam bene murato vel campester. Tantus enim erat pawor in populo Cristiano, quod omnes fugiebant, qui autem resistebant eis sive in opidis vel villis et eciam domibus, se et sua conservaverunt. Nam circa opidum Sol fere per quatuor dies morabantur Turci, congregando ibi ex diversis locis populum uti ad stativa eorum, nec tamen attentare contra eos aliquid ausi sunt¹, cum et omnes cives cum uxoribus et omni substancia sua ad silvas fugissent, nec ibi aliquis remanserat preter bibulos in eodem opido, sed tantum faciebant sonos vertendo dolia magna² et parwa bibentes die ac nocte, que remanserant in celariis civium et vociferantes, quod estimabant Turci, quod ibi esset multus populus.

Qui resistebant eis, victores erant.

Et una mulier circa Nowam Civitatem in via quadam remansit in domo sua, marito equitante cum pueris ad silvam, volens post maritum ire, receperit aliquibus rebus, Turci tandem supervenerunt in villam, preoccupantes ei viam, illa non presumsit exire e domo sua. Primus Turcus volens intrare in domum eius, ipsa se occultante post ostium, gerens in manu tribulum, percussit in caput Turcum et mortuus est, et ipsa statim exspoliavit eum et traxit in cameram cadaver. Alius supervenit et illum simili modo interfecit et spoliavit, tercius autem, equum ligans sicut et alii circa sepes, intravit et

¹⁾ Kr. p. 108 ma dalej zamiast ustępu aż do Nos autem de claustro tylko jeszcze: cum valde pauci et simplices ibi essent. ²⁾ powtórzzone.

illum interfecit et sic usque ad septimum fecit omnes interficiendo. Alii videntes ibi stare equos, dicebant in Ruthenico idiomate: Iam, inquiunt, sunt ibi nostri et sic pertransierunt. Et ipsa equos alias || Badavie (?) conservavit,¹⁹¹ et illa, que circa se habebant, recepit. Tandem nobilis, cuius erat villa, equos et arma mulieri accepit quadraginta florenos ei dando in moneta.

**Contingencia
vie et fuge a
Turcis.**

Nos autem de claustro exeuntes cum patre gwardiano, per totam noctem die dominico Translacionis sancti Bernardini¹ versus Nowam Civitatem ambulavimus, fratre autem Francisco de Liw, orto iam sole, fesso itinere circa Fordan² propter dolorem pedum sub quodam crucifixo remanente et dicente³: iam me hic interficiant, pater gwardiane, cum benedictione vestra, nobis omnibus ab eo recendentibus ad silvam, que de prope erat et tandem allocutus sum fratrem Martinum de Croszna, ut mecum expectaret illum fratrem infirmum et interim oravimus matutinum et alias horas, recepta licencia a gwardiano assensit et dixit: Vos expectate, orantes fratrem, et ego vadam cum aliis fratribus ad Nowam Civitatem preparare vobis caliceos et alia necessaria pro via, nam de eadem civitate ortum habuit gwardianus. Illis autem recta via euntibus, pater gwardianus⁴ vix post medium alteram horam metseptimus ante civitatem prefatam capti watus et ligatus per inimicos Cristi est cum multis milibus hominum⁵. Nos autem horas orantes et fratrem, qui venerat iam, expectantes a captivitate illa die gracia Dei evasimus⁶.

**Quomodo fra-
tres capti sunt
cum patre
gwardiano.**

¹⁾ Wyrazów od Translacionis nie ma w Kr. a w Czar. p. 88a dopisane są na boku; jednak dopisek ten późniejszy o tyle jest niefortunnym, że o dniu ustanowionym dla uroczystości translacji zwłok ś. Bernardyna nic nie wiadomo, tylko Wadding (Annales Minorum t. XV p. 392) wspomina, że na kapitule obserwantów w r. 1508 pozwolono na obchód uroczystości translacji ś. Bernardyna tym prowincjom, któreby tego pragnęły, ale nie podaje dnia, w którychby się ta uroczystość miała odbywać. Komorowski sam wspomina pod r. 1450 (vide supra p. 158) tylko o kanonizacji, ta zaś (według Grotenfenda) przypada na 20 Maja, jakoż 20 Maja przypadło w r. 1498, o którym tu mowa, w rzeczy samej na Niedzielę, ale było to niewątpliwie w Niedzielę przed ś. Bern. ob. niżej Jag. p. 193. ²⁾ Te dwa wyrazy, nieznajdujące się w Kr., napisane w Czar. p. 88a na boku. ³⁾ Tak Czar. p. 88a, Jag. remansit dicens. ⁴⁾ Tak Czar. p. 88a, Jag. nie ma. ⁵⁾ Wyrazy od cum multis w Czar. p. 88a na marginesie. ⁶⁾ W r. Kr. p. 109 dalszy opis ucieczki ujęty w nieco odmienną formę tak opiewa: Tandem processu temporis duo fratres et tertiarus de captivitate fugerunt. Frater autem Vittus in Turcia per aliquot annos degens, per mercatores tandem a captivitate est exemptus, pater autem gwardianus cum prefato fratre Patricio et fratre Francisco, de quibus nichil certi auditur usque modo. Nos autem tres a via divertentes, versus montem excelsum ex

Nos tandem quasi per medium miliare ad villam sub monte domini Barzii descendimus, nec iam ibi homines, qui fugerant ad silvas vel paucos invenimus¹ et obtulerunt nobis propter Deum elemosinam panem et caseum.

admonitione sacerdotis, post quem Turci currebant, antequam ad montem prefatum venimus, in via, qua fugimus, iam Turci stabant circa corpus homines vincientes. Nos nescientes, quo diverti deberemus, quia locum aut silvam non habuimus ad latendum, discrimini nos dantes, quia aliter fieri non poterat, circa illos captivantes de prope ipsis videntibus ivimus, qui tamen nec contra nos sunt moti, sed subsidium ab aliis Turcis, qui erant in multitudine sub pede montis, clamabant. Nos autem interim in vertice illius montis, ubi parum de rubeto erat, fugimus, antequam alii Turci veniant et ibi aliquot horas latuimus, Turcis circumquaque vallati. Venit tandem ad nos ibi sedentes quidam vir, cui iam uxorem et pueros et omnia, que habebat, Turci receperant. Deinde gracia Dei Turci de monte captivitatem ducentes, recesserunt versus Novam Civitatem. Ille autem homo conduxit magnam silvam, que distabat ab illo monte per medium miliare, cum autem ibi pervenissimus, licet in timore et periculo, || duxit nos ad montem excelsum supra Novam Civitatem illo nemore circumdatam, ubi invenimus multos terrigenas et precipuus inter eos erat dominus Barzy cum germano suo, qui erant apud regem Kazimirum per multos annos campiductores. Ibique aliquantulum nobis persistentibus, cum fletu ostendebant nobis: ecce ibi nostra bona exusta sunt, ecce illa civitas villeque ardent, et diversi diversas contingencias suas flebiliter refrebant. Nobis autem de monte descendantibus illis valericendo, invenimus quartum fratrem solitarie incidentem, qui gaudium nobis attulit non modicum. Perrexi mus itaque per silvam illam et montes aliquot miliaribus et in diversis locis inveniebamus congregatos Cristianos pariter et Ruthenos flentes suos caros. Dormientibus autem nobis illa nocte in silva, nichil preter gramina silve et hec propter carenciam aque gustantibus, mane surgendo horas sedendo oravimus aliis, qui circa nos erant, sedentibus et expectantibus. Sicque orando secundo tardavimus, ut non in captivitatem comprehendenderemur. Nam ante nos duas villas Turci, ubi advenire debueramus, depredaverunt, alios, quos vidimus, vulneraverunt et multos homines in captivitatem abduxerunt, mulieresque et pueros, quorum corpora in via iacebant, interfecerunt. Circa easdem villas, ubi presentes fuimus, in una silva terrigena de terra Podolie ibidem commorantes propter metum eorum proditorie captivaverunt, et alias dominas notabiles precipue dominam Herbotova, benefactricem nostram, et sua soror germana vix evasit, tantum unam subam super se habendo de hathlasz et cistulam cum aliquot centis florenorum, || quam Turci, circa eandem dominam ambulantes, in uno rubo iacentem auxilio Virginis, cui se commendaverat, videre non poterant. Illa autem domina cum ceteris terrigenis ad castrum Sobyen configuerat, ubi eciam nos venientes ipso die s. Bernardini, per triduum mansimus benefactorum et quarundam dominarum, ibi existencium, expensis nutriti. *Następnie obie redakcje jednakowo opiewają.*

¹⁾ *Tak Czar. p. 88a, Jag. nie ma wyrazów od nec iam.*

Vix exivimus de villa, ecce sacerdos quidam, nobis notus, veloci cursu in equo iam fatigato ait: Fratres et patres de via recta vel magna¹ fugite ad silvas et montana, quia post me Turci equitant, me vestigantes, innumeri. Nos exterriti, quid agendum, ignoravimus, tandem per campos planos versus quandam villam sub monte alto, in cuius summitate vidimus || quedam ru-¹⁹² beta non tamen magna et populum nostrum cum² curribus et sua supellectili ibidem, videntes, quasi pervolavimus, venientes autem sub montem, adhescerunt nobis citra viginti viri, eciam ut nos fugientes, qui ascendebant illum montem per fossatam satis altam, quam aqua currens impetuose de monte excavaverat alias *Debrza*, pervenientes autem ad finem fossate, invenimus Turcorum multitudinem magnam captivantem et ligantem populum nostrum et currus quasi infiniti hominum cum pueris et eorum substanciis.

Nos desperantes de nobis, tamen Deo nos commitentes, ivimus inter eos per planam terram per medium eorum captivantes cum maximis clamoribus tantum soli tres, qui tamen nichil molesti nobis intulerunt, nec manus in nos iniecerunt, licet clamabant alios Turcos, ut eis venirent in subsidium; gracia Dei operante, pervenimus ad rubetum prefatum parvum per trinam vel binam sagitacionem de arcu, ut videbatur et ibi in quadam fovea latuimus aliquot horas (a Deo nobis ordinata et desuper tecta virgultis) audientes fletum, ululatus et captivaciones. Tandem unus de iam captivis venit ad nos, fugiens, quem interrogavi, quid ibi ageretur. Respondit, multa centenaria hominum modo esse captivatos et michi uxorem cum quatuor pueris captivam abduxerunt. Dedimus ei panem ad comedendum et consolati sumus, ut potuimus, sciscitantes ab eo, si aduc remote distaret silva magna, qui respondit, medium miliare. Et tandem petivimus eum, ut prospiceret extra rubetum, si Turci abcesserunt et nos post conduceret ad silvam magnam, que omnia fecit grataanter, credo a Deo inspiratus.

Cum autem adiutorio Dei quasi pervolaremus ad magnam silvam, timentes nimium, per campos, duxit ille homo nos super montem altum, ubi modo reedificatum est castrum supra Nowam Civitatem illo nemore circumdateum, ubi || invenimus multos generosos ac nobiles dominos cum populo communi,¹⁹³ captivitatem fugientes. Inter quos erat dominus Barzy cum germano suo, eciam campiductore, nominati ambo circa reges milites ibique aliquantulum nobis persistentibus, cum fletu ostendebant nobis: Ecce mea bona, illa est mea civitas vel opidum aut villa, que modo ardet aut incineratur; et diversi

Hic periculum
magnum fra-
tribus.

Deducencia ad
fletum.

¹⁾ Potem przemazane fuite.

²⁾ potem przemazane suis.

diversas narrabant suas contingencias et damna, captivaciones uxorum, puerorum suorum, denique subditorum suorum flebiliter. O! quis ibi non flevisset, tantam plagam videns in populo cristiano sevissimam. Videlles¹ enim ibi ignes in diversis partibus fere per sedecim miliaria versus terram planam quasi iam mundum conflagratum.

Tandem valedicendo hominibus descendimus de monte invenimusque quartum fratrem scilicet fratrem Nicolaum, sartorem, qui optime noverat lingwagium Ruthenicum, solitarium incidentem, de quo consolacionem magnam habuimus. Viam tandem versus Sobyen ac Szanak sciscitantes, dabamus tunicellas, ut nos Rutheni vel Valachi submontani conducerent fere per octo miliaria per silvas montosas, qui nolebant nisi pro peccunia. Quidam adolescens veniens Ruthenici sermonis et dixit nobis: Quid vos queritis viam ab istis predonibus, ipsi interficient vos omnino, sed venite post me; et duxit nos ad semitam, qua dominus Barzy equitavit; hanc, dicens, semitam tenete et non errabitis.

Perrexi mus namque aliquot miliaria per montana et silvas et in diversis locis invenimus congregatos Cristianos et Ruthenos in stativis eorum propter Turcos, ne captivarentur, flentes caros suos et hii eciam dabant nobis elemosinas, owa, lac, caseum², neque potus deficiebat³. Dormientibus autem nobis in silva nocte illa, nichil preter gramina gustavimus alias acetosam leporis propter aque carenciam. Feria tercia ipsa die sancti Bernardini^a surgentes, 194 horas sedentes oravimus, || secularibus, qui nobiscum erant citra quatuordecim, expectantibus sicque orando horas nostras iterum gracia Dei tardavimus, ne per Turcos captivaremur, nam ante nos Turci aliquot villas iam predaverant et quandam silvam, in qua multi nobiles cum dominabus suis et pueris et familiis et tezauris de Podolia inclusi erant, per suos subditos proditi sunt et Turci eos captivaverunt, quos omnes quasi greges ante se⁴ minabant ligatos

*Alia die capti-
vaciones nobi-
lium.*

¹⁾ Tak Czar. p. 88b, Jag. nie ma. ²⁾ Wyrazy od et hii eciam w Czar. p. 89a na marginesie.

³⁾ Te trzy wyrazy, których nie ma Czar., na marginesie.

⁴⁾ Tak Czar. p. 89a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.

^{a)} Św. Bernardyna przypadało w r. 1498 nie na Wtorek lecz na Niedzielę; jakoż wyżej (v. p. 272) powiedział autor, że wyszli z Sambora w Niedzielę w dzień ś. Bernardyna; w Kr. zaś powiada, że do Sobienia przybyli w sam dzień ś. Bernardyna, co zdaje się być jedynie prawdopodobnem a z Sambora uszedł Komorowski niewątpliwie już w Niedzielę przed ś. Bernardynem (13 Maja), skoro nieprzyjaciel już w Poniedziałek przed ś. Bernardynem (14 Maja) był w tem mieście (vide s. p. 270).

cedentes et clamantes, pueros et senes in via interfectos inveniebamus et multos vulneratos utriusque sexus vidimus.

Ibi captivaverunt dominam Herbortowa et virginem palatinidem Colina et multos alios benefactores nostros. Domina autem Supnyczka, soror domine Colina, palatine, votum voverat beate Virgini Marie ire pedestre in Czastochowa, si eam a captivitate liberaret; procidit cum cista, in qua erant aliquot centa florenorum in subducta Hathlaszowa, in unum rubum, Turci circuibant eam, nec illam videbant, similiter et alie puelle nobiles multe fere nude inveniebantur, quia mane superducti erant Turci, fuga salvate sunt. Quas inveniebamus et deduximus ad eorum consanguineos, quod de prope stabant, aliqui in equis, alii pedestres et ibi multos tezauros Turci receperunt.

Szobyen ca-
strum.

Tandem cum illis generosis et nobilibus, multis comittantibus fuitivis, pervenimus ad castrum Sobyen et mansimus ibi per tres dies missas legendis et confessiones audiendis, licet aliqui non haberent commissam auctoritatem. Tamen capitulum provinciale post¹ ratificaverat omnia in tali casu necessitatis et incastellacionis. Provisi per homines illos, qui in castro erant, in omnibus nostris necessitatibus, exinde autem exeuntes cum timore magno per alias civitates, Cracoviam usque pervenimus.

Vastancium
Turcorum nu-
merus.

Numerus autem Turcorum cum Valachis et Tartaris, ut famabatur, erat viginti milia, qui cum omnibus predis et || hominibus captivis innumeris, 195 nullis resistentibus eisdem, Turciam redierunt. Qui ibidem venientes interrogati per imperatorem Turcorum, per quantum spaciū terram vastaverunt Polonię, qui responderunt: ad Szanak et Przeworszko. Interrogavit: remote hec distant a Cracovia? responderunt: viginti et ultra miliaria. Ipse iracundia fervens, dixit: Tamen nos vobis precepimus, ut usque ad Cracoviam vastaretis.

Turci iterum
Poloniam va-
stare voluerunt.

Tandem tempore authumni eodem anno fecit Turcus congregari magnum exercitum quadraginta scilicet milium equitum, mandans eisdem, ut vastarent regnum Polonie usque ad Cracoviam. Qui, accepto mandato, recesserunt, Poloniam vastare intendentes et quia nullus erat, qui se eis opponere vellet ex nostris, Deus omnipotens pro suis pugnavit intercessione, ut creditur, patronorum Polonie, quia per fluvium Pruth inundantem transfretantes, tandem castra metati sunt inter prefatum fluvium et Nyestr, alium fluvium et permissione divina erat casus nivis ingens et inundaverunt aque fluviorum et tandem gelua intensa, sicque aliqui aquarum submersione, alii frigore intenso ac fame una cum equis interierunt et, ut michi quidam explorator notabilis

A Deo Turci
puniuntur.

¹) *Tak Czar. p. 89a, Jag. nie ma.*

homo et post campiductor cum multis stipendiariis retulerunt concorditer, qui per medium eorum tempore magni algoris equitabat, per cumulos magnos iacebant, alii equos exauterando intra equum se calefaciebant et multos non tantum semivivos, sed et mortuos videbant et cum glacie in equis suis frangebant ante conspectum eorum, nec moti sunt contra eos, sed tantum spuebant, constricti fame et frigore.

Ex illis autem quadraginta milibus retro per Pruth sub montibus Ungarie octo tantum milia transmeaverunt, quod intelligens pallatinus Valachie, ipse solus aliquas villas sub montibus fecit suas incinerare et armis, preterito anno receptis a Polonis, suos induere fecit nomineque regis Polonie 196 liqua milia interfecit || ita, quod tantum quatuor centa de illis XL^a milibus tantum reversi sunt, qui tandem malum francosum in Turciam apportaverunt, Morbus franco-
sus Polonie ce-
pit et Turcie. quorum contagione alii infecti sunt. Illo enim tempore in regno Polonie multos homines, precipue curienses et incontinentes, prefatus morbus invaserat.

Eodem tempore quidam frater, nomine Cherubinus, baccalarius¹ Cracoviensis, predictor famatus et ordini in multis necessarius et utilis erat, licet Frater Cherubinus moritur. in aliquibus artibus suis curiosus et excessivus haberetur. Huius pater erat frater Franciscus, pictor de Ungaria, qui² religionem intravit Minorum Observantium et effectus sacerdos evasit in nobilem et religiosum patrem eligebaturque in locis magnis, ut Cracovie, pro gwardiano; uxor eius intraverat ad Sanctam Agnetam et ibi eligebatur eciam pro matre et seniore cenobii. Et tandem frater Cherubinus, eorum filius, prefatus ordinem intraverat et professus est et multociens fiebat gwardianus in locis multis et pro religione in diversis negotiis perorabat coram rege, episcopis et dominis secularibus, tam pro confessionibus, predicationibus et libertate sepulture habebat cum victoria controversias.

Tandem ultimate ante mortem Bydgostie institutus erat gwardianus et ibi aliqua edifica sumptuosa vel non necessaria et contra voluntatem capituli et reverendi patris viccarri edificaverat et multam elemosinam consumserat^a. Qui tandem in loco Costensi degens, exinde missus est in forensiam circa quandam dominam in Szbaszyn, decessit, pro quo mortuo, ut moris est, fratres officia perfecerunt divina.

¹⁾ Potem przemazane famatus.

²⁾ potem przemazane ordinem.

^{a)} Wadding XV, p. 176 w krótkiej wzmiance o nim, wyjętej z kroniki Cimarelli, powiada, że doznawał wielkiej czci dla świątobliwego życia.

Prima appari-
cio.

Qui postea apparuit cuidam mulieri devote, procuratrici, auctoritate apostolica institute, Dorothee, dicte Crupna, Poznanie, petens eam, ut pro eo solveret vinum in uno celario tali exprimendo et dabo, inquit, tibi signum, dum ibi intraveris. Illa intrante per gradus, videbatur sibi, acsi canis illam per pedem teneret, sed hoc ipsum illa non advertit, || quia neminem vidit 197 ibique cauponi pro vino solutionem assignavit.

Secundo iterum illi apparuit, petens, ut pro eo telam solveret, que respondit, se discredere ei eo, quod non dederat ei signum, ut promiserat. Qui respondit: Ego eram te per pedem tenens, ideo rogo te, vade ad mercimonia et quecunque mercatrix te clamaverit, illi persolvias. Igitu illa, clamatur et interrogatur, si ipsa pro fratre Cherubino solvere deberet, illa inquit: ego, et statim debitum persolvit.

Tertia appari-
cio.

Tercia autem nocte apparuit ei, dicens: Vade ad fratres nostros et dic patri gwardiano, qui tunc erat pater Stanislaus de Slapy, gwardianus et commissarius Maioris Polonie, ut fratres roget, ut michi dimitterent, quia multum de elemosina fratrum in specialitatibus consumsi et ferculis, et ut celebrent pro me aduc officium mortuorum. Qui pater per loca Maioris Polonie mandavit pro eo missas celebrari et post nunquam apparuit, creditur enim de purgatorio ad celum evolasse, oracionibus fratrum adiutus. Venit deinde prefata Dorothea flens ad prefatum gwardianum, dicens, se ob hoc esse damnandam, quia ipsa a quadam domina fercula ista ei defferebat; responsum est ei, quod non timeret, dum ignoraverit, unde ista compararentur.

Quarta visibilis
apparicio.

Alteri eciam sorori in Costen apparuit visibiliter, quem illa ante nunquam noverat, cui illa: Quis es tu? Ego sum, inquit, Cherubin, qui non diu decessi et rogo te, ut vadas ad portam fratrum et dic ex parte mea tali fratri, nomine eum exprimendo, ut non equitet tam sepe extra locum, si vult salvari. Et illa: Quare solus ei non apparuisti. Respondet¹⁾: Voluntas Dei est, ut per te id ei inferatur. Igitu illa et que erant iniuncta ei, nunciavit.

Frater Augu-
stinus de Po-
nyecz moritur.

Quidam frater Augustinus de Ponyecz mortuus est in Costen, tunc gwardiano fratre Dominico de Bylaczino, qui timens in infirmeria dormire propter illum fratrem mortuum, ivit in cellam suam cum alio fratre propter terrorem dormire et statim venit frater mortuus sonando in cellam et dicens: Ave Maria, pater gwardiane, audiatis || me confessionem et confessus est 198 et absolutus, quia ego costas cuidam fratri, ipso inseio, recepi, et posui in fimum, ut molescerent, ex quibus faciebam capitella mortis et hec dicentem

¹⁾ Tak Czar. p. 90b i Kr., Jag. nie ma.

audivit gwardianus et eius socius, neminem autem viderunt, gwardiano ei benedictionem dante, costas prefatas invenerunt¹.

Anno eodem 1498 non est celebratum capitulum provinciale propter Non est cele-
bratum capitu-
lum provinciale
et quare. casum prefatum lamentabilem, quem pertulit rex cum populo et eciam, quia capitulum generale prorogabatur usque ad festum Visitacionis Marie^a, propterque controversiam, quam habebant fratres cum Sansone, generali ministro, et quia beatus pater Ladislaus exiverat iam de provincia cum discreto ad capitulum generale, quod celebratum est Mediolani 13. Iulii anno domini 1498, ordinis vero 290.

Frater Ludovicus de La Turre in vicarium XXI generalem electus est in XXI capitulo generali, Veronensis, provincie sancti Anthonii. Eodem anno generalis minister Franciscus Sanson, qui citra 25 annos erat generalis minister, fecit congregacionem magnam peccuniarum per provincias sibi commissas et pro magna parte exigebat contribuciones prefatas per ministrum provincie Bohemie, qui et Polonie, Petrum de Praga, qui aliquot vicibus recidivando heresim Bohemorum profitebatur, qui tandem fere post tertium annum in carceribus mortuus est hac de causa, quia commissarium ministri generalis 38 Egidii Delphin, successoris² immediati prefati generalis Francisci Sanson, subtrahendo per tectum camere eius Cracovie litteras commissionis eius et auctoritatis, is enim venerat reformare Conventuales ad observanciam regularem, expulit enim eum de provincia Bohemie quasi falsarium, qui reversus Italiam cum rubore venit altero anno ad provinciam Bohemie in eadem causa et detinuit eum auctoritative et carceribus adiudicavit perpetuis, 199 in quibus || mortuus est.

Hic generalis Sanson, veniens ad pedes summi pontificis tunc Allexandri sexti^b, obtulit ei decem septem milia florenorum, ut famabatur Rome, petens, ut religionis unionem faceret et quod subderentur³ generali ministro, deducens, hoc esse secundum regulam multis rationibus et quia Observantes fratres

Conventuales
cum Observan-
tibus dissident.

¹⁾ Ustęp ten począwszy od słów: Quidam frater w Czar. na wklejonej karteczce pomiędzy kartami 90 i 91, na której jeszcze dodano: Sicque frater liberatus postea non apparuit. Catego tego ustępu nie ma w Kr. ²⁾ Kr. p. 114 ma tak dalej: prefati Sampson, de quo infra de provincia Polonia subtrahendo sibi litteras sui commissariatus tamquam falsum expulerat. Qui generalis Samson congregatis multis milibus florenorum, adiens Allexandrum papam... ³⁾ Domyślać się Observantes, jak ma Kr. p. 114.

^{a)} 2 Lipca.

^{b)} 1492—1503.

reciperent sibi loca pociora in civitatibus cum scandalo tam spiritualium quam secularium, licet frater Bonifacius de Cena in libro Fundamenta trium ordinum, qui erat Conventualis, dicit aliter in hec verba de prefata congregacione peccuniarum, quia, licet prefatus generalis fuerat satis bonus et utilis ordini extiterit, sibi tamen neque fuisse, a nonnullis iudicatur, nam divulgabatur per Urbem, an iure vel iniuria, iudicio Dei manent relictam, quoniam surdo maledicere nolumus, apud Allexandrum papam sextum, mediantibus peccuniis ab ordine collectis, cardinalatum ambire, sed repulsam passus, Florenciam rediit et anno domini 1499 circa octavam sancti Francisci^a vitam finivit, sepultus in mayori conventu Florencie^b. Hec ibi. Et hoc potuit esse sub colore reformacionis.

Hoc intelligentes fratres de Observancia, per omnes provincias litteras miserunt hortantes, ut fratres, venientes ad capitulum generale, afferrent secum litteras boni testimonii a regibus, principibus¹, archiepiscopis, episcopis et aliis prelatis et dominis. Illo autem anno, ut supra dictum est, pater Ladislaus, vicarius provincie, iam exiverat ad capitulum prefatum² et ibi mansit Italie usque ad dies Octobris. Tamen de provincia nostra per alios fratres miserant litteras a rege, regina, episcopis et principibus et dominis secularibus boni testimonii.³ Rex noster scripsit Sigismundus, quia predecessores nostri dabant loca extra civitates, nec aliquem locum Conventualibus intra civitates receperunt, et quod religiose et exemplariter viverent³.

Rex Poloniae
scripsit.

Rex Ungarie
Ladislaus scrip-
tit.

Rex autem Ungarie et Bohemie Ladislaus scripsit, || si dominus papa 200 aliquod preiudicium fratribus de Observancia vellet facere, ipse omnes Conventuales⁴ igne combureret et si ligna ad comburendum eos in regnis suis deficerent vel non sufficerent, aquam tamen ad submergendum, scripsit, sibi sufficere.

¹⁾ Potem przemazane episcopis. ²⁾ Kr. p. 114 ma w tem miejscu krótką wzmiankę o wyborze Ludwika de La Turre na generała, ob. wyżej p. 279. ³⁾ Kr. p. 115 dodaje: nam idem generalis coram papa allegavit, quod fratres Observantes multa loca eius fratribus vi obtinerent. ⁴⁾ Kr. dodaje: fratres, qui sunt in regno Hungarie et Bohemie.

^{a)} 11 Października. ^{b)} Wadding XV, p. 176 i 177 nie ma dość słów pochwały dla niego i broni go żarliwie od czynionych mu zarzutów mianowicie od powtórzonego za innymi przez Bzowskiego zarzutu, iż za kilkadziesiąt tysięcy złotych chciał sobie kupić godność kardynalską.

Similiter et de aliis regnis et provinciis litteras fratres attulerunt, quas dum presentavit pater Ludovicus de La Turre, vicarius generalis, summo pontifici Allexandro VI, quibus revisis, dixit generali ministro prefato: Sanson vides has litteras mundi fere¹ tocios, testimonium bonum dantes de fratribus Observantibus, tuos autem fratres ut scandalosos deprimentes, vis tu ergo, ut ego propter te suscitem totum mundum contra me? Ideo maneant, inquit dominus papa, fratres sicut manere per meos predecessores summos pontifices confirmati et ordinati sunt.

Ut autem hec controversia inter prefatum generalem Sanson et fratres Observantes per totum mundum iudicaretur insana et calumniosa et minus iusta, prefatus reverendus pater Ludovicus de La Turre edidit tractatum appologie, in quo eius obiectiones non minus eleganter quam subtiliter iuridiceque confutavit. Quam appologiam doctissimi sacrorum canonum doctores ultra quadraginta se eidem appologie subscripserunt, veram autenticamque reddiderunt.

Appologia per patrem Ludovicum contra dicta generalis prefati scribitur.

Dominus autem papa volens pacificare fratres Conventuales, ad supplicationem eiusdem generalis Sanson dederat eis breve confirmatorium alterius brevis² Sixti quarti, ut fratres Observantes non suscipiant fratres de Conventu, nisi habentes in scriptis licenciam. Quod breve et eius confirmationem idem papa ad supplicationem prefati patris Ludovici de La Turre, tunc generalis vicarii, per aliud breve, quod incipit: Dudum pro parte vestri ordinis etc., revocavit, in quo Conventuales sub pena excommunicacionis prohibentur suscipere fratres de Observancia sine licencia petita et in scriptis 201|| habita et per idem breve confirmavit Eugenianam et omnes gracias fratribus concessas per suos predecessores³.

Excommunicatio contra Conventuales, si suscepint fratres de Observancia.

Huius patris Ludovici, generalis vicarii, tempore, officii sui anno secundo, ut supra patet, Florencie pater minister generalis decessit, quam ob rem capitulum generale ipsorum Conventualium celebratum est Interamnis provincie sancti Francisci, in quo capitulo sanctissimus ac beatus Allexander papa sextus voluit, supradictum vicarium generalem in electione ministri generalis habere vocem actiwam et passiwam, sed ipse vicarius generalis

¹⁾ Na wierzchu.

²⁾ Tak Czar. p. 92b, Jag. nie ma.

³⁾ Kr. ma jeszcze

tylko: Sepefatus papa Alexander VI, qui circa a. d. 1503 ex hac luce migravit et eodem tempore venerandus pater Ludovicus de La Turre defunctus est. Locus Polocensis vigesimus tercius in ordine susceptus est sub venerando patre. (Ob. niszej Jag. p. 204). Na tem się kończy ręk. Kr.

respondit, quod sufficeret ei confirmacio Eugeniana et fratres sub illa provisio-
nione tenere, quomodo ei crediti sunt.

**Commissio su-
pra iubileum
datur.**

Idemque summus pontifex ipsum patrem Ludovicum suum commissarium apostolicum per totam Italiam supra iubileum per annum instituit, qui pro sede apostolica una cum suis fratribus plurimum et fideliter insudavit. In quo capitulo Interamnis convenientes Conventuales undecima Octobris celeb- brato anno domini 1500

**Iste minister
generalis vo-
luit Observan-
tes destruere.**

frater Egidius Delphin de Ameria XXXVIII minister generalis electus est, qui statim post suam electionem aliquibus patribus dixit: Nunc est tem- pus destruendi Familiam Observancie, et hunc conceptum suum execioni mandare curavit, contulit enim se, soluto capitulo, ad pedes domini pape et sub palio coloreque boni breve a sua beatitudine obtinuit, quatenus posset fratres Familie regularis observancie visitare et ad conventus illos de Familia transmittere et prefatos in prelatos super Conventuales preficere, asserens, se ordinem ad obedienciam et unitatem reducere.

Quo subrepticie obtento, cicius Florenciam venit et primum locum Salvatoris apud prefatum urbem visitare cepit, dum patres in conventu Lu- cano capitulum provinciale tunc celebrarunt, fuit igitur ipse a fratribus loci benigne, caritative cum honore et debita reverencia receptus. In mensa autem, || immediate post prandium, sermonem fecit et in processu sermonis, ut 202 bis vel ter sua auctoritate fratres se a casibus reservatis absolvere possint, concessit, addens, quod se disponerent et prepararent, cum oppor- tunum fuerit et quando sibi videbitur, ad conventus ire pro bona reforma- cione Conventualium, sic ut a sanctissimo domino papa sibi per breve fuerat concessum.

Hec omnia displicerunt fratribus prefati loci, qui post recessum gene- ralis acta per eum statim per tabellarium patribus provincie, in capitulo congregatis, intimaverunt. Perrexit eciam ipse generalis ad prefatum locum capituli et omnia, que in loco dicto sancti Salvatoris dixerat et concesserat, in sermone, quem coram fratribus habuit, iterum replicavit, quando vero de concessione absolucionis locutus est, statim venerandus pater Thimotheus de Luca, tunc noviter electus in vicarium provincie, surgens, ait: Gracias refe- sue reverendissime paternitati de sermone et bona exhortacione, qua fratres meos exhortata est, verum tamen absolucionis auctoritatem, quam concessit, non acceptamus, quia est contra statuta nostra et ad destructionem Familie. Tunc ille respondit: Statutis vestris et constitutionibus nullo modo derogare

intendo, si ipsam auctoritatem non vultis, non habeatis. Et sic communibus verbis e capitulo egressi sunt.

Illico autem reverendus pater vicarius provincie de hys omnibus reverendum patrem fratrem Ludovicum de La Turre certum reddidit, qui, talibus auditis, ad oscula pedum summi pontificis ingressus, conquestus est, dicens, quod sanctitas sua destruebat creditam sibi Familiam, cui ipse summus pontifex respondit: Deceperunt nos vestri fratres. Tandemque omnia, que generali ministro concesserat, revocavit, ex quo ipse generalis magnam indignacionem concepit adversus Familiam et videns in partibus Italie non sibi prospere succedere, que iam mente conceperat, tam ex parte Familie, quam ex parte Conventualium, ad ultramontanorum partes se contulit, ubi cum || 203 regibus et principibus operam dedit, ut reformacio et unio omnino fieret, propter quod statuit, ut Lugduni capitulum generalissimum celebraretur, tamen non potuit perducere ad effectum.

Tandem, ut scribit Bonifacius de Cena in libro Fundamenta trium ordinum, quia favore cristianissimi Ludovici duodecimi, regis Francie, ac domini Georgii, cardinalis, necnon dominorum supreme curie parlamenti Parisiensis, qui omnes auxilia et favores pro reformacione conventuum et fratribus prebuerunt et reformavit conventum Parisiensem ac conventum sancti Bonaventure in Lugduno et alios, deponendo prelatos Conventualium et instituendo aliquos in ministros tam de Coletanis illo tempore quam de Familia, sibi adherentibus, et ex eisdem gwardianos preficiebat. Tandem valedicens eis et committens reformacionem prefatam, ad patres Hispaniarum profectus est suscep- taque a catholico rege et regina equorum assistencia, conventus reducebat ad reformacionem et obedienciam, ut ipsi nominabant, regularem; et quatuor provincie de Familia ad illum adheserunt et fecit ex eis ministros et alios prelatos et precipue quendam Dominicum de Fossano, doctorem, post quem prefate quatuor provincie ab Observantibus recesserant, provinciale instituit, ei committens omnem suam auctoritatem pro reformandis conventibus, qui frater Dominicus a fratribus turbabatur de Observancia et veniens Romam propter tribulaciones ex hac vita decessit parum ante capitulum generalissimum, infra describendum. Et extunc illo patre Dominico mortuo, omnes ille provincie et multa alia loca Conventualium vel Reformatorum ad fratres Familie accesserunt.

Tenuerat enim idem generalis capitulum generale in conventu Tre- censi 1503, quod capitulum nominabat primum Reformatorum, ubi preficiebat

*uerelle Con-
ventualium
contra genera-
tione Egidium.*

omnes Observantes propter reformacionem prefatam in prelatos, deinde valledicens eis, 1505 reversus est ad curiam ad Iulium secundum, iam enim Alexander || sextus obyerat circa annum 1503^a, ubi pro unione laborabat, ²⁰⁴ sed defecit in omnibus, quia contra se commoverat Conventuales, qui nolabant reformari et accusatus erat per eos circa Iulium secundum^b propter rigiditatem nimiam ac quia studia destruebat¹ ac denique ordinem turbabat et sub pretextu reformacionis iocalia aurea et argentea recipiebat, fratres deinde Observantes turbat, eisdem fratres et loca recipiendo, de quibus infra suo loco dicetur. Hoc Bonifacius de Cena quoad sensum; tandem redeamus ad provinciam Polonie.

*Provisio loci
locensis gra-
ciosis diversis.*

Locus Polocensis XXIII in ordine susceptus sub venerando patre Ladislao de Gelnow, in secunda sui triennii electione, anno videlicet 1490, datus emptusque (quia aree domusque diversorum ibi erant hominum) per illustrissimum principem Allexandrum, Magnum Ducem Litwanie^c, in quo loco primus gwardianus institutus est pater Leo de Lanczvd, qui mansit ibidem, fidem plantans catholicam, predicans et baptizans, confessiones audiens, fere quindecim annis et multa milia ex Scismaticis et Lythwanis, aduc aliquibus existentibus paganis, convertebantur et ibidem fratres utebantur privilegiis terre sancte et Boznensium circa matrimonia dispensando in diversis impedimentis et absolvendo in censuris, divorcia faciendo in certis casibus, puniendo excessivos auctoritate Magni Ducis vel regis, quia hoc ipsum dedit dominus rex in litteris mandando capitaneis et civitatibus, ut fratribus in hys assitant sub eius penis, cum agerent aliqua fratres pro honestate religionis christiane et multa alia continentur in eisdem litteris mandati regii circa vinculum et iudicia matrimonialia, quia Rutheni in hiis maxime fratres² impediabant et easdem litteras aliqui reges confirmaverant.

Idem locus ter vel quater per Mosquovitas || incinerabatur et tociens ²⁰⁵ reedificabatur et iam patres volebant illum dimittere, sed propter populum cristianum et propter salutem animarum remanserunt, multa etenim milia hominum diversorum statuum fonte perhenni baptismatis³ mundati domino

¹⁾ *Tak Czar. p. 93a, Jag. ma destruebantur.* ²⁾ *Tak Czar. p. 93b, Jag. nie ma.*

³⁾ *Tak Czar. p. 93b, Jag. nie ma.*

^{a)} 18 Sierpnia 1503. ^{b)} 1503—1513. ^{c)} Wadding XV, p. 169, mówiąc mniej więcej taksamo o założeniu tego klasztoru, dodaje, że w końcu tomu podaje odnośny przywilej Aleksandra, gdy tymczasem przytoczony tam dokument donacyjny odnosi się do konwentu wileńskiego.

crediderunt Ihesu Christo erantque ductibiles et in omni bono et quia ibi nullus habetur sacerdos, fratres remanserunt et tam sanus locus ille erat et est, quia ibi fratres raro moriuntur; a susceptione loci illius usque ad annum 1514 nullus frater mortuus est preter fratrem Bonaventuram Lithwanum, tunc ibi gwardianum, qui in obsidione Mosquorum interemptus est. Et dominus ^{Provisio in pa-}
^{ramentis.} Alexander, rex Polonie, duos calices pro ecclesia assignaverat et ex loco Vilnensi ecclesia provisa est in paramentis omnibus tam altarium quam sacerdotalium, licet et devocio hominum postea in paramentis et calicibus et aliis iuxta devociones suas providebant.

Eodem anno, quo supra, locus Skapensis 24 in ordine, sub eodem patre Ladislao susceptus est, datus per reverendissimum dominum Nicolaum Cosczeleczky, episcopum Chelmensem, et eodem anno missi sunt fratres ad conspiciendum locum, qui locus est primus in episcopatu Plocensi et vix episcopus et capitulum assensum^a prebuerunt, sed tandem victi potencia domini prefati, qui locum obtulit, assensum prebuerunt, summo pontifici se conformantes. Hic dominus episcopus Nicolaus nullum voluit habere adiutorem tam in primo ligneo, quam in secundo edificio murato claustrum et ipse paramentis sacerdotalibus ac altarium calicibus et ymaginibus providit magnifice picturisque decoravit ecclesiam et de assensu et licencia domini episcopi Plocensis de ecclesia parochiali opidi Skappe transtulit ossa suorum progenitorum ad claustrum et tandem ibidem solus quiescit tumulatus.

Locus Skapensis tali modo a Deo et beata Virgine Maria est revelatus anno domini 1495. Tempore pestilencie sevissime circa festum sancti Michaelis^b 206 iacuit quidam lapis circa viam, insignatus crucibus intus || et extra, id est in omnibus fracturis eius in loco, ubi modo est porta claustrum vel angulus templi circa portam et ibidem erat et via¹ modo autem in fundamento muri

Locus Skapensis a Deo et beata Virgine revelatur.

Prodia aliqua in Skape facta et revelacio,
quod fratres ibidem morarentur in futurum.

¹⁾ Od et ibidem w Czar. p. 94a na boku.

^{a)} Odnośny dokument Jana biskupa płockiego u Waddinga (XV, p. 678); o założeniu klasztoru w Skąpiem mówi Wadding XV, p. 169 mniej więcej tak samo, cytując zaś *Mon. M. SS. Polon.*, źródło, któremu kronika Komorowskiego według wszelkiego prawdopodobieństwa służyła za podstawę (ob. Zeissberg p. 14 i 15) a ponieważ, jak widzimy, Wadding źródło to cytuję dalej po podaniu ostatniej wiadomości zawartej w mniejszej redakcyi i to zgodnie mniej więcej z kroniką Komorowskiego, więc i z tego wnosićby można, że owe mu źródłu cytowanemu przez Waddinga, o b s z e r n i e j s z a redakcya kroniki Komorowskiego służyła za podstawę. ^{b)} 29 Września.

est positus propter distractionem, quam habebant fratres in officio divino propter sonitum ex fractione illius lapidis per peregrinos et quicunque via illa equitabat, inhonesta loquens vel faciens vel ebriosus currus vertebatur vel aliquid destruebatur aut insolita contingebant. Et quidam devotus, licet pauper, post aliquot annos pro re certa dixit, se¹ vidiisse beatam Virginem circa prefatum lapidem eidem dicentem, quia hic locus acceptus erit Deo et michi et volo hic habere quosdam religiosos, filio meo gratos. Et cum istud divulgatum fuissest inter homines, qui vota ad illum locum in infirmitatibus et suis necessitatibus persolvebant, a suis infirmitatibus curabantur, tandem eodem anno in eodem loco erigitur crucifixi ymago, ut michi, qui hec scripsi, referebat vir bonus et conscientiosus ac fidelis, qui ibi presens aderat, ymo preerat laborantibus. Tunc temporis convenerant ultra centum homines sua vota exsolventes, inter quos duo demoniaci ducebantur, qui videntes prefatum locum, fugere per borram ceperunt, tandem comprehensi per consanguineos et adducti clamare ceperunt, quia adurerentur a Virgine, et dicere, quod in brevi hic fient quidam religiosi nudipedes et hunc locum nunquam sacerdotes seculares possidebunt, sicut in Syepercz et statim penes eandem crucem noviter infixam a demonio liberati sunt et subiunxit ille vir: nos autem tunc non intelligebamus, de quibus religiosis loqueretur, usque post quatuor annos, quando fratres ibi inhabitare ceperunt, quia nunquam apud nos ante visi fuerant fratres.

Et in eodem loco, dum parwa capella edificata erat, audiebantur voces angelorum cantancium missam et Te Deum laudamus. Unde semel contingit plebanum Skapensem equitare circa capellam, non credens relatis prefatis, || pede 207 capellam trudens, ait: Dyaboli hic cantaverunt, non angeli. Illico cecidit in terram et maximo dolore angebatur in pede per aliquot dies, collectus a suis, curui imponitur et tandem humiliatus fecit votum cantandi ibidem missam. Qui veniens cum sacerdotibus et scolaribus de beata Virgine cantavit missam. Idem plebanus et alii multi sacerdotes vocati ad prandium ad dominum Cobynyczky, quidam plebanus a Szyepcz illavando manus ante mensam dixit: Quare domine plebane Skapensis non destruis istam capellam, quia ibi multi homines ambulant et seducuntur. Plebanus respondit: Non faciam, quia est voluntas Virginis gloriose, ut laus Dei ibi exhibeat. Et tandem ille incepit blasphemare et statim in lavando manus in terram cecidit cum horribili clamore, perdens loquelam et usum racionis, nec refici potuit, sed

¹⁾ Tak Czar. p. 94a, Jag. nie ma.

statim conductus in domum suam venit¹ et post aliquot dies votum faciens cum sacerdotibus et cantavit missam in capella, sanus effectus.

Frater Blasius, confessor, audivit quendam nobilem confessionem, qui cum quodam alio habuit inimicicias et diffidaverunt sibi. Ille inimicus videns suum diffidatorem confiteri, ibidem circa confessorem voluit eum interficere, vibravit gladium, inclamat, estimans eum cedere, arborem cedebat, quia visum totaliter perdiderat; venit tandem ad cor et se inculpat, esse reum, peciit sibi a confitente indulgeri, statim videre cepit et ibidem per confessorem concordati, tandem confessus est et ad domos suas cum gaudio redierunt.

Quedam nobilis domina mortua erat, que per filios suos tercia die ad sepelliendum conducebatur, surrexit viwa et ivit ad capellam mandatum Virginis benedicte cum filiis implens, multa preconia dixit de ordine nostro, que ei erant revelata et hortabatur ammonendo, a quibus deberent cavere fratres 208 et multa de multis dixit eciam impenitentibus, || quod, nisi peniterent, damnarentur. Vixit post per multos annos virtuose devotissima et tandem laudabiliter exemplariterque obiit. Multa prodia alia facta sunt et fiunt quasi infinita, sed hec breviter scripta sufficient. Anno domini 1499 pater Ladislaus capitulum provinciale Varsovie pro festo Corporis Christi^a celebravit, in quo

pater Iohannes Vitreatoris in duodecimum vicarium provincie Polonie post divisionem pro secundo triennio electus est. Ex hoc capitulo iterum missi sunt fratres alii ad probandum, si esset competens locus in Skape ad habitandum fratribus et in Poloczko similiter. Anno deinde 1500 per patrem Iohannem celebratum est capitulum Poznanie pro festo Nativitatis Marie^b et tunc iubileus centesimus publicabatur in regno per quendam legatum apostolicum Conventualem et duravit iubileus a festo sancti Iohannis Baptiste^c usque ad Nativitatem Christi inclusive. Practicantibus fratribus iubileum, multa peccunia pro defensione Podolie erat collecta.

Tunc eciam cruciata predicabatur contra Turcum et alios infideles per cruciata predicatorum contra Turcum. prefatum legatum et aliqui fratres nostri simplices, aliqui inde voti, quibus carcer erat claustrum, nec contra tentamenta sua scientes preliare, crucem assumerant. Iudei quoque multi a cruciferis Cracovie interempti sunt et in Iudei interfecti in Cracovia, in Cazimiria habitare ceperunt.

Iubileus in regno practicatur centuagesimus per fratres in regno.

¹⁾ Na boku dopisane.

^{a)} 30 Maja. ^{b)} 8 Wrzesnia. ^{c)} 24 Czerwca.

quia Cracovie prius, ubi modo collegium maius, tandem circa ecclesiam sancti Stephani Iudei comorati sunt et inde ad Cazimiriam licenciati.

Regnum vastatur a Tartaris.

Ante festa Corporis Christi^a 1501 Tartari cum Valachis multa damna intulerunt regno, vastantes igne, gladio predantes et abduxerunt multos homines sine aliqua resistencia nostrorum et aliqui eorum pervenerunt usque ad Sandomiriam. Prefata autem cruciata, quia tardaverat, nec habebat debitum campiductorem et aliis causis existentibus, per dominum regem Albertum dis-sipata est et fratres simplices revenerunt ad obedienciam, alii penitenciati, alii iuxta || demerita carcerati, ceteri impenitentes ab obediencia regulari²⁰⁹ appostotaverunt.

Fratres nostri, cruce signati, puniuntur.

Iohannes Albertus moritur Torunie.

Anno deinde domini 1501 rex Iohannes Albertus Torunie, tactus improvisa morte, XVII Iunii occubuit, Cracovie iacet sepultus; et Allexander Dux Magnus Litwanie germanus eiusdem in regem Polonie circa festum sancti Michaelis eligitur et dominica infra octavas Concepcionis Virginis Marie^b Cracovie coronatur.

Allexander in regem eligitur.

Frater Hieronimus Tornelius XXII generalis vicarius in XXII capitulo generali Observantium, in loco sancti Donati apud Urbinum, electus est prima Iunii anno domini 1501 et ordinis 293, visitator provincie tunc erat pronunciatus frater Iacobus de Mantua. Et eodem anno pater Iohannes Vitreatoris in Lovicz pro festo Nativitatis Marie capitulum provinciale celebravit, ubi et reelectus est in prelatum provincie et tunc

Ministeriatus duret ad sum capitulum, licet excesserit tres annos.

commissarius generalis frater Iacobus de Mantua quintus post divisionem venit. Hic commissarius acceptus erat in provincia, quia in visitacione sua ordinate processit, licet excesserat in exquirendo quedam confessa; et gracia sive declaracio promulgata est, quod officium vicariorum duret usque ad tertium capitulum, licet ex causa excesserit tres annos. Is commissarius anno domini 1502 tenuit capitulum in Cobilino pro festo sancti Francisci^c, ubi pater Iohannes cessit officio et

Venerunt fratres Ungari.

pater Stanislaus de Slapi in XIII vicarium provinciale post divisionem electus est, ubi facte erant quedam constituciones, quas, ut sibi commissum erat, declarabat prefatus pater vicarius visitando laudabiliterque rexit provinciam cum consolatione fratrum haud modica. Ad istud capitulum venerant fratres Ungari ad commissarium prefatum petentes, ut eos visitaret iuxta preceptum et commissionem reverendi patris Ludovici de La Turre,

^a) 10 Czerwca.

^b) 12 Grudnia.

^c) 4 Października.

210 viccarii generalis, unde Ungari hanc unionem cum fratribus petebant || Familie in multis capitulois generalibus, scissi enim erant a Familia cum Burgundis et Colletanis, ut supra patuit, sub septimo vicario generali Anthonio de Monte Flasconum, vide ibi plenius¹ et adheserant generali subiuncti per multos annos² turbati contribucionibus et aliis gravaminibus. Qui tandem vix suscepti erant per patres Familie et prefatus tandem commissarius illorum provinciam visitavit. De fratribus Colletanis, quomodo recesserant a Familie fratribus propter revelationem quandam et quomodo iterum suscepti, dictum est supra et infra dicetur.

Sub eodem Capitulo Cobilinensi Tartari in magna multitudine venerant ad depredandum Polonię et erant prope Vislicziam et tunc exusserunt Magnam Opatow et³ claustrum nostrum⁴ quatuor diebus vallaverant, pugnantes fortiter, ut patuit in innumeris sagittis in claustro collectis et in testitudine chori fratrum infixis usque ad hec tempora. Et ibi fratrem zacristianum, defendantem viriliter portam claustrum, sagittis interfecerunt; sacrista autem eos invadendo tres desideratos eorum interemis aliquosque fratres et seculares defendantes se et sua in claustro vulneraverant et multi ex Tartaris ibidem interfecti sunt⁵, multaque milia Cristianorum conservata sunt in claustro et mortem et miseram captivitatem evaserunt. Desperantes autem de claustro, cum preda, ex diversis locis coacta, recesserunt, nullo eis resistente, omnes etenim timor propter pecata invasit.

Illo eciam tempore exustionis Opatow in domo procuratoris fratrum exustum lignum crucifixi in medio ignis inventum est, in ligno iuxta pictorum artem facti, nec tamen ignis ei aliquid nocuit, sed quasi ferreum signum crucifixi factum erat. Et pater Stanislaus⁶ cum eodem prodigioso signo circumibat provinciam visitando fratresque ammonendo, ut confugerent ad crucifixi plagas et orarent⁶ pro communi bono et pace ac conservacione religionis

Tartari predatum
venerant
et Opatow ex-
ritur.

Crucifixus in
igne non con-
buritur.

¹⁾ Zaczawszy od ut patuit w Czar. p. 95b na boku. ²⁾ Zamiast wyrazów od generali do annos ma Czar. p. 95b: Conventualibus et erant iis subiecti citra triginta annos. ³⁾ Czar. p. 96a ma: cum ecclesia collegiata. ⁴⁾ Tak Czar p. 96a, Jag. nie ma. ⁵⁾ Tak Czar. p. 96a, Jag. nie ma. ⁶⁾ Tak Czar. p. 96a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.

^{a)} Wadding XV, p. 259 dodaje jeszcze według Chronic. MMS. Prov. Pol. lub Monum. MSS. Pol., jak też inaczej nazywa źródło, z którego zazwyczaj czerpie wiadomości odnoszące się do Polski, że poległ tu wódz tatarski i że w tem miejscu wzniesiono na pamiątkę kolumnę z cegiel.

Incastellacione ceperunt. nostre. Ab eodem tempore aliqua loca et Opatoviensem || inceperant fratres 211 incastellare et multa milia hominum de captivitate Thartarorum defensione fratrum evaserunt.

Ex hoc capitulo locus Scapensis suscipitur. Ex hoc capitulo locus Skapensis susceptus est et septem fratres cum presidenti missi sunt. Pater Stanislaus de Slapi celebravit capitulum Warssovie provinciale pro festo Assumptionis Marie^a, anno domini 1503, in quo capitulo cessit officio propter infirmitates suas incurabiles, licet omnes capitulares vellent illum reeligere, tamen vicit, causas sue infirmitatis allegans veras, ut non eligeretur, uti senex et vere infirmus.

Modus controversie inter fratres Polonus et Slesitas pro Swiebodzyn et districtu Szyevyor. Pater Lucas de Rydzina in vicarium XLIII provincie Polonie est electus, qui tunc erat gwardianus Leopoliensis et peregrinus terre sancte. Hic sacerdos secularis existens, intravit ordinem eratque vir doctus ac religiosus de votusque et caritate fraterna preditus omnibusque carus. Pater autem Iacobus de Mantua eodem anno Wratislavie pro festo sancti Francisci^b capitulum celebravit provinciale fratrum provincie Bohemie et litteris suis vocavit patrem Lucam prefatum, noviter electum, (uti commissarius) et patrem Stanislau de Slapa et patrem Iohannem Vitreatoris Wratislaviam et hoc in causa Swiebodzin et Szyevyor, quia ibi fratres Slesie invadebant questas, de quibus erant tractatus magni ante et post istud capitulum. Sed cum venit Luteranismus nec nos, nec ipsi ibi questas faciunt, ideo superfluum michi videbatur scribere de prefata controversia, sed propter futuram cautelam fratrum iterum videtur michi utile et necessarium tangere modicum de prefata controversia, ut scirent posteri in eadem controversia procedere, (si fratres Slesie fuerint contrarii contumaciter, quia ipsi nec capitula generalia vel ministros et vicarios prius vel commissarios eorum aliquando audire voluerant, usque quo Luteranismus et persecucio secularium eos humiliaverit).

Fratres Slesie vel pocius diffinitores prefati capituli Wratislaviensis instituerant || actorem suum et prolocutorem fratrem Iohannem, episcopum, 212 qui tunc erat diffinitor et deducebat, quod eorum erat Swiebodzin et districtus Szyeworiensis pro questando et non fratrum Polonie, quia Szyevoriensis districtus est de regno Bohemie et non Polonie et similiter Swiebodzin et quod possent ibi loca recipere ex privilegio Sixti quarti. Et cedulam habuerunt cuiusdam vicecapitanei Cracoviensis episcopi de castro Szyevior, qui in eadem cedula descripsit, quod Szyevior esset terra Bohemie, quam cedula obtinuerat frater Vitus de eorum provincia.

^{a)} 15 Sierpnia. ^{b)} 4 Października.

Tandem patres Polonie, quia venerandus pater Lucas, vicarius, infirmabatur, per patrem Stanislaum responsum eis dederunt tali modo, quia beatus Iohannes de Capistrano, habens licenciam a Nicolao papa quinto fundare loca in provinciis Austrie et Bohemie et Polonie, tandem venit Wratislaviam, hortatus est a civibus, ut susciperet locum, qui respondit, quod illum suscipere non posset, nisi speciali prius licencia habita domini pape, quia Wratislavia est in provincia Saxonie, ubi auctoritatem suscipiendi loca et reformati non habuit, et sic tandem licenciam attulerount, ut locum fundaret cum derogacione prioris divisionis provinciarum.

Demum processu temporis pater Iacobus de Glogovia et frater Paulus, ambo vicarii provinciales Bohemie¹ existentes, supplicaverunt per dominum Gabrielem, qui erat prius provinciarum vicarius nostrarum, et tandem episcopus et cardinalis, a Sixto quarto anno domini 1481, tempore patris Petri de Neapole, electi Fararie prefato anno, et assignaverant causas minus veras, quia propter insultus et vastaciones locorum per hereticos et propter timorem persistendi in eis, que cause haud² eis continguerunt (*sic*) aliquando, et quod daret eis et appropriaret custodiam Wratislaviensem³, quia iam habu-
213 erunt tria loca Wratislavie, Legnicza et Nissa et custodiam Aurei || Montis, que omnia summus pontifex eis concessit et, ut possint eciam in eisdem cu-
stodiis quatuor loca suscipere, indulxit.

Cause in supplicatione fratrum Bohemie facte.

Qui iam receperant tria virtute prefate gracie et quartum voluerunt in Swiebodzyn, sed prohibiti sunt per dominum episcopum Poznaniensem, cum istud fuisset in destructionem queste Costensis, que ibidem a principio fundacionis loci scilicet ab anno 1455 usque ad presens questas faciebant et sic prefatus locus Costensis in prefata Swiebodzyn ante divisionem provinciarum duodecim annis et post usque ad datam eis graciā a Sixto viginti et octo annis questuaverunt et sic prescripserunt et quia Crosznensis est questa Swiebodzyn secundum divisionem Conventualium etc.

Que divisio erat provinciarum auctoritate Pauli secundi, qui talem divisionem mandavit observare sub excommunicacione et officiorum et actuum legitimorum privacione nec non interdicti penis in prelatos, fratres⁴ et loca fratrum, qui aliter huic divisioni scripto, verbo, directe vel indirecte contra-
venerint, a quibus non possunt absvolvi citra generalem viccarium, nisi in mortis articulo, videlicet in bulla eiusdem divisionis. Patet ergo, quod fratres Poloni
Divisio provinciarum servanda est sub personis contentis.
Concludendo controversiam.

¹⁾ Czar. p. 97a ma Slesie.

²⁾ Tak Czar. p. 97a, Jag. ma aut.

³⁾ Tak

Czar. p. 97a, Jag. nie ma.

⁴⁾ na boku.

questas in Swiebodzin respectu Glogoviensis loci, ubi post multos annos a Sixto papa quarto impetrata est gracia et tandem post aliquos annos susceptus est locus in Glogovia, ergo iuste questant in Swebodzyn. Item istud privilegium a Sixto impetratum est subrepticie, quia cause facile allegate sunt, quia sine consensu generalis vicarii et capituli provincialis Polonie vel eius prelati, in cuius derogacionem est impetratum, quare est reprobandum. Item quia suscipiebant loca prefata, mortuo Sixto quarto, sine alia confirmatione, ideo nichil valuit et essent excommunicati iuxta Clementinam, quia erat privilegium personale et moritur cum persona. Ac denique quia multipliciter litteras divisionis violaverunt, ideo penas in eis contentas incurserunt, quos petimus declarari excommunicatos.

De districtu Szyevior est eis responsum, quia est emptus non obligatus capitulo Cracoviensi, || quod probamus litteris¹ capituli Cracoviensis et sere-²¹⁴ nissime regine² et sic breviter loquendo eorundem littere contrarie apparent false, qui ibidem pecierunt fratres nostros coram prefato commissario, ne hoc regine vel alicui dicerent, ne prefatus capitaneus, a quo ipsi illam cedula habebant, interficeretur. Quam cedulam obtulerat frater Vitus eorum provincie, et hac de causa fratres Slesie ibidem questuabant, quia post divisionem loca ibidem fundare et reformare³ ceperant. Et ideo pecierunt a prelatis et fratribus Polonie illo tempore, ut in eadem questa Sziewor et Ilkusz questuarent tantum plumbum et ferrum pro edificacione Coszlie et aliorum locorum. Ipsi eciam fratres Slesie, fratribus Polonie concesserant Gora⁴, ut ibi questarent cervisiam fratres de loco Fraustotensi.

Et tandem in capitulo generali Farrarie, tempore electionis patris Petri de Neapole 1481, frater Paulus, vicarius provincie Bohemie, cum fratre Climaco Cobylinsky et fratre Stanislao Slapi habuerunt tractatum, ut amplius non questuarent in prefatis locis. Respondit pater Paulus prefatus, quod eis iam non est necessaria questuacio in Polonie locis et ipsi non questuent amplius in Gora. Fratres autem Slesie hiis omnibus respondere nescientes, in commissarium irruerunt, dicentes, quia hic non esset missus nowam divisionem facere, sed corrigere defectus contra regule puritatem commissos. Et tandem pater Iacobus, commissarius prefatus inhibuit, ne utraque pars visitet prefatas questas et ad hoc utraque pars se inscripserat.

¹⁾ Obok tego na marginesie dopisał autor: Littere habentur Cracovie in cista zacistie. ²⁾ Wyraz ten inną późniejszą ręką. ³⁾ potem przemazane ibidem.

⁴⁾ Czar. p. 97b ma: Szyelona Gora.

Tandem in capitulo generali Urbini, tempore electionis prime patris Francisci Zeni 1504, conclusum est, ut fratres Poloni in Swiebodzyn questuerint in Septembri et Octobre et Slesite aliis temporibus, sed ista fratribus nostris non erant commissa, ideo non tenenda, sed sic eis erat commissum, ut peterent vel facerent nowam divisionem vel secundum regna, ut facta est auctoritate Pauli secundi, quam fratres Slesie multis modis fregerunt, vel secundum divisionem custodiarum Conventualium aut secundum dioceses, quia 215 Swebodzyn est questa || Crosznensis secundum divisionem Conventualium, Glogovia est Gneznensis custodia et diocesis Poznaniensis, Szyevior, Coszle et alia opida Cracoviensis diocesis. In talibus divisionibus ubique multa ammitterent. Hec scripsi propter cautelam futurorum fratrum, quia hodie propter Luteranismum in pace sunt omnia Polonie loca ab infestacione fratrum Slesie.

Circa eadem tempora depredaciones multe erant in toto regno Polonie, quia homines locupletes et mercatores non habebant liberam mansionem in domibus suis, eciam spirituales et vi recipiebantur, aliqui reemebantur, aliqui in vinculis mortui, reliqui interficiebantur. Tandem per regem Allexandrum convencio generalis in Radom^a celebrabatur, ubi aliqui decolati, aliqui suspensi nedum in Radom, sed in diversis civitatibus regni per capitaneos terrarum. Itaque in numero predantes inventi sunt de diversis terris septingenti et inter eos quedam domina, que tales conservabat, erat suspensa decreto iudicium et mandato regio et sic cessaverat illa clades hominum.

Depredaciones
multe Polonie
et punicio pre-
donum.

Frater Franciscus Zenus in XXIII vicarium generalem eligitur in capitulo XXIII generali nostro, Mantue celebrato, die XXIIII May anno domini 1504, ordinis vero 296. Et eodem anno¹ veniens de capitulo generali pater Lucas, vicarius² provincie, capitulo celebravit Cracovie pro festo Nativitatis Marie^b, ubi et reelectus est. Intererat in eodem capitulo pater beatus Ladislaus, senio iam confectus, cui patres voluerunt indulgere, ne officiis gravaretur et miserunt ad eum patres diffinitores, patrem Stanislaum Slappa, ut eligeret sibi locum, ubi vellet morari et darent sibi gratum servitorem. Ille respondit alta voce et tubali, quam habuit: Pater Stanislae, amore Dei, quid dicitis, ego promisi obedientiam usque ad mortem, quare ergo desideratis a me, ut facerem meam voluntatem, locum et officium michi 216 eligendo? volo in obedientia mori, faciant || de me patres, quicquid volunt,

Responsio pa-
tris beati La-
dislai de obe-
diencia.

¹⁾ *Wyrazy od Mantue inną późniejszą ręką.* ²⁾ *Tak Czar. p. 98a, Jag. nie ma.*

^{a)} 1505.

^{b)} 8 Września.

paratus sum exequi, quia modo sencio vires in me et possum omnia in eo, qui me confortat.

Item anno domini 1505 venerandus pater Lucas capitulum celebravit in Lovicz pro festo sancti Michaelis, ubi et reeligitur. Et eodem anno reverendus ac beatus pater Ladislaus de Gelnow, predictor ferventissimus, in officio gwardianatus existens ac raptus extaticos in Deum sepenumero expertus, plenus dierum, omnibus sacramentis inunctus, quarto nonas May^a vitam presentem in eternam comutavit. Warsovie, in loco fratrum sepultus, claret innumeris miraculis; unde idem pater manu propria rytmos tales de se composuerat, conscrispsit¹:

Anno Cristi milleno quadrin sexin secundo
Ad vincula sancti Petri accepi vincula claustrī,
Me Petrus genuit in Gelnow, Petrus autem² alias
Claustro me clausit vinculaque mea³ tulit,
Grates reddo Deo cantando cum citarista:
Diripisti⁴ mea vincula, alme⁵ Deus,
Gracia sit misero, ut persolvam vota mea⁶,
Ut bene perficiam, gracia sit misero.

versus^b.

Et multos alias rittmos ediderat de sanctis per totum annum, qui communiter traduntur pueris in scolis, et multas alias devociones rittmis, psalteria, coronas Virginis, cantilenas; deinde in vulgari diversas, *Iesusza Iudasz przedal* edidit, que communiter cantantur in ecclesiis nostris post sermones. Et per multos annos sue predicacionis utebatur temate tam de tempore, quam de sanctis, Ihesus Nazarenus rex Iudeorum et secundum ethimologiam prefati tituli, predicaciones suas cum devocione et populi edificacione perficiebat, cantumque Ihesus Nazarenus ipse confecit contra paganos.

Inicium portentorum beati patris Ladislai.

Inicium post sacram mortem eiusdem⁷ portentorum suorum diversorum circa mausoleum beati patris meritis patratorum. Quedam nobilis et pallatinides Margaretha⁸ de tercio ordine sancti || Francisci duo cervicalia ob 217 infirmitatis seviciam beati patris accomodaverat, quibus in infirmitate sua

¹⁾ Czerwonym Abramensem na marginesie. ²⁾ Czar. p. 98b ad. ³⁾ Czar.

vincula meaque. ⁴⁾ Czar. dirupisti. ⁵⁾ Czar. sancte. ⁶⁾ Czar. mea vota.

⁷⁾ Potem przemazano signorum. ⁸⁾ Pod wyrazem pallatinides napisała ręka w 17 wieku Mazoviae a pod wyrazem Margaretha tasama ręka dopisała Chynowska.

^{a)} 4 Maja. ^{b)} Wiersz ten podaje także Wadding XV, p. 303.

usus decubans cruore e naso¹ cruentata spiritum Deo, in eisdem iacens, devotissime reddidit; patre itaque defuncto sorori prefate cervicalia redditia sunt, illa horrore ea habens cum aliis vestibus prohibuit lavari. Alia autem soror Catharina nomine, que eciam fratribus per multos annos fidelissime servivit, uti procuratrix auctoritate apostolica instituta, dicta Swiderszka, tunc valde infirma, libenter illa lavit et illico ac infirmitate liberata est. Soror prefata Margaretha, palatinides, maximis et importallibus affiebatur tentationibus, voto cum quinque candelis visitare eiusdem sepulcrum devote facto et expleto, liberata est ab eis et hec cum² flebili famine prefata soror referebat, multociens grata existens, soror eciam prefata Margareta eodem die, quo mortuus est pater beatus, orare pro anima eius Pater Noster multis vicibus attentans, nec tamen finire potuit, illa tantum in corde cogitans, dixit forte: pater mi, peccatricis non indies (*sic*) oracionibus, sed ego peccatrix tue sanctitati me recommendo. Statim tantam dulcedinem meditacionis sacre dominice passionis sensit illa, que sepe predicavit, meditando I. N. R. I., quod nullam talem ante habuerat consolacionem nec post.

Et cum ultime ante mortem predicasset in ecclesia passionem dominicam, visus est raptus et elevatus super ambonem a multis et dominus Cristek, procurator loci, homo senex, gravis moribus et verax, asserebat, eum raptum vidisse. Nobilis quidam, a Warssovia unum miliare, beato patri erat affectus devocione aduc viventi ita, ut indubie teneret ipsum carum Deo omnipotenti, hic vir infirmus, estimans beatum patrem iam mortuum, se iturum vovit, si supervixerit, ad suum sepulcrum, illico surrexit sanus veniensque ad fratres sciscitatur, ubi sit sepultus beatus Wladislaus³, respondent fratres, quod in 218 infirmary aduc vivus manet. Ille tandem fassus est, quia ego || eius meritis hodie infirmitatem et mortem gracia Dei evasi.

Dux Anna, que iacet tumulata Warssovie in choro ecclesie nostre, dum aduc viveret, sepe referebat, quia in omnibus negotiis, quantumcunque gravibus et perplexis, dum eiusdem patris consilium accepi et me oracioni et ducatum comedavi in omnibus causis meis, Deus omnipotens me est consolatus et in finem bonum optata deduxi.

Nobilis Mathias Pyotrowsky a Czysko anno domini 1514 feria tercia Pentecostes^a me, qui hec scripsi, coramposito, pro re certa et indubitabili

¹⁾ *Tak Czar. p. 99a, Jag. de nasu.* ²⁾ *Tak Czar. p. 99a, Jag. tam.* ³⁾ *Tak Czar. p. 99b, Jag. nie ma tych dwóch wyrázów.*

^{a)} 6 Czerwca.

cum abortis fassus est lacrimis, quia Stanislaus eius filius triennis, gravi infirmitate detentus, in brachiis patris spiritum Deo dedit idemque pater oculos et os sibi clausit; de filii tandem morte dolens, cum uxore sua clamorosis vocibus ad sanctos diversos vota emittebant, nec tamen exauditi sunt, tandem uxor prefati viri dixit: domine, magna sanctitatis beati Ladislai fama nostras aures perculit; mox ambo votum emiserunt, dicentes: si hic puer revixerit meritis beati patris, sepulcrum eius una cum offertorio visitare promittimus. Illico cor pueri trepidare cepit et tandem ossitare et extendi et finaliter cum patre loqui orsus est. Hic iam sanus factus, eiusdem nobilis filia fere eadem infirmitate cepit infirmari gravissime et pro eiusdem sanitatem ad beati patris sepulcrum voto facto eiusdem meritis sana surrexit, qui voto satisfacientes suo, beati patris sepulcrum adierunt, gracias Deo referentes de beneficiis eis exhibitis.

Quidam civis Warssovie, cuius filia magna infirmitate detinebatur, pater videns filie mortem imminere, non potuit pene eiusdem et agoni adesse, ad ecclesiam sancti Iohannis Warssovie in tedio et cordis dolore ivit Deo || illum recomendare, uxori sue committens, ut illam ad beati patris 219 mausoleum voveret deferendam. Facto voto filia sana surrexit ac esurire, acsi nunquam aliquid molesti pateretur, cepit.

Quedam honesta persona in suburbio Varssoviensi ad ecclesiam fratrum pro sermone audiendo ivit, filiam domi quinquennem reliquendo, que, ut assolent pueri, collusit catto, et ille in ortum saliens a puella fugatur; perveniens ad aquam vinarii, per fossatam saluit, illa volens eum sequi, in aquam cecidit et mansit in aqua submersa quasi quatuor horis. Mater reveniens domum, puellam sciscitatur queritque, in aqua tandem suffocatam inventit, quam extrahens de aqua, voce flebili patris beati resuscitandam meritis supplex optavit et post filia animam et vires pristinas meritis beati patris accepit et ista prefata matrona fratribus, puellam videntibus, retulit.

Eodem anno 1514 ipso die Pentecostes^a veniens generosus dominus Iohannes Psarsky, notarius terre Szochaczoviensis, recognovit, quia sabbato magno Stanislaus filius suus quinquennis per equum magnum subferratum ictu pedis interfectus est, quem cum fletu beato patri Ladislao vovens, sepulcrum eius visitare, si sanum filium eius meritis haberet, illico puer, habens caput, ictu conquassatum, sanus revixit et tandem satisfaciens voto suo, venit cum

^a) 4 Czerwca.

uxore sua ac filio, cōram pro insigniis baiulant, gracias Deo et beato Ladislao devotas¹ referentes.

Anno domini 1522 Warssovie inmodum seviebat pestis, (gwardiano tunc existente patre Innocencio de Costen, empte erant aliue aree circum ecclesiam et aliue propter Deum date et pacificatus est locus, prout modo stat circumseptus) ita, quod erat et fames magna in civitate, quia prohibitum erat sub penis, ne aliquis propter infectionem pestilencie aliquid conduceret 220 pro foro. || Quedam mulier pauper, que hec michi retulit, qui hec scripsi, quia fame fatigata, ivit cum duobus pueris suis ad silvam de prope, ut saltem glandine famem extingwerent suam. Euntibus circa Visle rippam, viderunt ex opposito ecclesie nostre arcum celestem, super quem sedebat quasi iudex, angelorum maiestate circumdatus, deinde viderunt in aere quasi quendam fratrem minorem ex opposito iudicis a parte civitatis flectentem et orantem, labia enim videbant moveri eius, sed nichil audiebant; ex alia autem parte Visle circa Pragam viderunt teterimum draconem, flamمام ex ore civitatem versus emittem. Cum sic starent, stupentes et timentes, supervenit quidam vir ad eos, senex, artis sutorie, qui et eadem de causa silwam versus iter faciebat, retinuit eum verbis mulier prefata: vides, ait, hoc, que aguntur super Vyslam ex opposito claustrī patrum Bernardinorum? Respondit: Nichil video. Oremus, inquit mulier, omnes Pater noster, flectentes, ut tibi Deus ostendat, sicut ego video cum pueris meis. Statim aperti sunt ei oculi, ut videret omnia uti et ipsa. Tandem ille draco crepuit medius et vox audita est per aera: Is, qui orat iudicem, est magnus dominus coram Deo omnipotente, Varssovia sis grata. Et postea visio disparuit. Et ab illo tempore cessavit morbus sevire epidemie in Varssovia. Multa alia prodigia fecit hic beatus pater et quasi innumerabilia, que fratres diversi conscripserant, sed hec pro presenti sufficient in laudem Dei omnipotentis et beati Ladislai.

Ante capitulum istud generalissimum quedam devota in loco Terni interrogabatur per fratres, an fieret unio vel ne, que orando per aliquot dies rapta erat et post respondit flens et dolens, quia fratres magis configunt ad seculares potentes, quam ad Deum, et magis in ipsis confidunt, ideo orate fratres, quia magna veniet tribulacio super vos eciam a potentibus et communi populo, que omnia perfectissime impleta sunt tempore Luteranismi,

*Visio mirabilis
ad sensum de
beato Ladislao.*

Cessavit pestis.

*Revelacio ante
capitulum ge-
neralissimum
facta subscrip-
tum*

¹⁾ *Dopisano na marginesie.*

^{a)} 31 Maja.

ut infra patebit. Et ad istud capitulum generalissimum multis litteris secularium potentum fratres muniti erant. ||

Sextum capitulum generalissimum celebratum Rome anno domini 1506,²²¹ ordinis vero 297, in festo Pentecostes^a de mandato domini pape Iulii secundi, anno pontificatus sui tertio, quodquidem generalissimum dictum est, quia ad illud convenerant tam patres Conventuales, quam Observantes citra et ultramontani, Amodei, Clareni etc. ad instanciam magistri Egidii Amerini, tunc eiusdem ordinis generalis ministri 38, presidente in officio vicariatus quoad Familiam cismontanam fratre Francisco Zeno de Mediolano vicariatus sui anno secundo, patres vero Conventuales de per se in conventu Areceli coram duobus reverendissimis cardinalibus, qui auctoritate apostolica presidebant et in dicto capitulo deposuerunt magistrum Egidium de Amelia¹ et in locum eius

Quare generalissimum dicebatur capitulo.

tricesimum nonum ministrum generalem magistrum Raynaldum Graciani de Cotignolla provincie Bononie elegerunt, qui, (ut dicit Registrum ordinis), expletis officiis sui tribus annis, in capitulo, Rome celebrato, iussu pontificis de officio depositus est eo, quod quoddam breve surrepticio modo contra Familiam simul cum Bonifacio de Cena, provincie Francie ministro, extraxerit et loco sui fuit electus Philipus de Bagna Cavello² provincie Romane³, ut infra, et tandem, ut dicit Bonifacius de Cena, Raginaldus Graciani ad archiepiscopatum Aragusiensem^b a papa Iulio II promotus fuit. Hic pater Bonifacius de Cena nititur (in vanum tamen) breve capitulo generalissimi impugnare, contegens errorem suum, sed tandem post controversiam cum fratribus de Observancia in pleno consistorio Rome habitam, ut dicit ipse, de obedientia regulari, succubuit et morte pre tristitia obiit Parisius, in ingressu chori supra gradus tumulatus.

Bonifacii de Cena casus.

Notandum tamen circa acta capituli generalissimi, quod cum pater Franciscus, vicarius generalis prefatus, accessisset Florenciam, advocavit ad locum sancti Salvatoris apud eandem urbem omnes patres, qui in capitulis generalibus vicarii generales aut diffinitores extiterant, || quibus congregatis²²²

¹⁾ Tak Jag. i Czar. p. 101a, zresztą zawsze go nazywają Amerinus; Wadding XV, p. 213, 214 etc. nazywa go Aegidius Delphinus. ²⁾ Niżej nazwany jest de Bagna Cavallo, Wadding XV, p. 312 ma de Bagnacaballo. ³⁾ Czar. p. 101 Bononie.

^{a)} 31 Maja. ^{b)} Wadding XVI, p. 282 nazywa go *episcopus Ragusinus*, jest tu więc widocznie mowa o Dubrowniku (Ragusa).

multis hincinde discussis, tandem conclusum est unanimi et concordi inter eos sentencia:

Primo, quod in ista electione fienda de nowo generali eligendo sive de vetere confirmingo nullo modo habeamus vocem¹ nec actiwam nec passiwam.

Secundo, quod, si esset solum annus officii ipsius secundus viccarii generalis dato, quod congregati essent omnes patres, nichilominus non fieret nowa electio viccarii generalis, sed in sequenti anno, ut moris est et iuxta generalia ordinis statuta.

Tercio, quod frater Franciscus antedictus cum aliis plurimis patribus, tam cismontanis et ultramontanis, ivit ad reverendissimum dominum protectorem, presentibus generali reverendo ministro aliisque ministris pluribus provincialibus et magistris et multis ab utraque parte allegatis, tandem concludebatur ab omnibus, quod non videbatur via ad faciendam talem unionem, quam promiserat pater generalis minister, ymo non solum hoc difficile, ymo quodam modo impossibile videbatur vel censebatur.

Quarto², quod quidam magister inter alios et minister provincie sancti Bonaventure, cognomento Catherinectus, insurrexit et sermonem ad patres de Familia dixit, qualiter optimam electionem fecissent recedendo ab istis patribus Conventualibus, qui (ut ayebat) utebantur dominio tirrannico et aliis multis adductis, tandem concludebat, quod nullomodo unionem faceremus cum patribus Conventualibus et hec omnia longo sermone et multis conclusit coram domino protectore ac patre generali et aliis omnibus patribus Famille nostre.

Similiter et patres ultramontani ante capitulum generalissimum habuerunt suum capitulum generale omnes fratres de Observancia in conventu eorum de La Valle Gwidonis provincie Turonie in die sacro Pentecostes^a, ubi electus est frater Iohannes Silvestris in vicarium generalem, qui solerter perpendentes difficilem unionem universalem propter varios vivendi in religione modos quasi in naturam versos, que nisi voluntarie fiat, non concordia sed discordia sequeretur. || Considerantes insuper ab aliis factam a sacrosanctis consiliis et summis pontificibus fuisse et esse iustum, rationabilem et iuridicam, ex qua provenerunt multa bona et ipsa est principium et fundamentum ordinis nostri reformacionis, qua destructa, id est, provisionibus cassatis,

Conventuales
contrarii erant
unioni.

Patrum ultra-
montanorum
protestacio con-
clusiva.

¹⁾ Tak Czar. p. 101, Jag. nie ma. ²⁾ Tak Czar. p. 101b, Jag. ma mylnie quinto.

^{a)} 31 Maja.

facile credimus, quod tam in nobis, quam ceteris observancia regularis deperiret. Idecirco nos omnes concorditer deliberati et efficacius protestati sumus, sicut et protestamur, nos velle vivere ac mori in vocacione, qua Deus nos vocavit, videlicet secundum provisiones conciliorum et summorum pontificum, secundum quas hactenus viximus, nec intendimus ab eis discedere, sed eas tueri et defendere.

Quinto, quod, antequam dies statuta capituli venisset, pater Franciscus antedictus cum aliquibus patribus ad pedes sanctissimi domini nostri pape accessit et dixit, qualiter Familia fuerat semper in vera obediencia apostolice sedis ac sanctorum pontificum et eciam sue beatitudinis et quia iam approxinuat tempus capituli generalissimi, supplicabat humiliter suam sanctitatem pro duobus: primum erat, quod pater generalis non presideret in dicto capitulo generalissimo, secundo, quod¹, si non deponeretur ab officio, omnibus modis, nobis possibilibus, volebamus querere omnimodam separationem a patribus Conventualibus. Et sua beatitudo² annuit benignissime et indubitanter se servaturam, repromisit et post sua sanctitas intulit, quod volebat, quod istud capitulum celebraretur in loco vestro Areceli, tum quia Conventuales non habebant locum idoneum, tum quia habebant suspectum locum³ apostolorum sanctorum propter nonnulla, tum quia non errat, dicens, quod tanta religio faceret electionem sui capititis in loco alieno. Rogavit eciam summum pontificem, ut non cogeremur ad istam unionem; et sua sanctitas benigne annuit, dicens, quod, nisi vellemus, non haberemus⁴ et quia omnino volebat, quod essemus in nostra libertate.

Articulus secundus de comitantibus ad dictum capitulum. Die igitur statuta sexta scilicet feria ante festum Pentecostes^a venerunt || ad locum²²⁴ Areceli duo reverendissimi cardinales scilicet Grimanus, ordinis nostri protector, et Senegaliensis, qui erat frater Minor Conventualis, super omnibus agendis tractandis et discuciendis ac diffiniendis sanctissimi domini nostri commissarii deputati et ab omnibus tam patribus Conventualibus quam de Familia ad hoc specialiter deputatis et congregatis celebrata est Spiritus sancti missa solenniter a patre ministro provincie Romane.

In refectorium tandem ingressis prius verba nonnulla exhortatoria reverendissimus dominus Senegaliensis et rescriptum apostolicum fecit legi,

¹⁾ Tak Czar. p. 102a, Jag. nie ma. ²⁾ Nad przemazanem benignitas. ³⁾ Tak Czar. p. 102a, Jag. nie ma. ⁴⁾ Te dwa słowa na boku dodane.

^{a)} 29 Maja.

in quo apostolica commissio plenius continebatur. Quibus perfectis, stantibus reverendo patre ministro in parte dextra refectorii cum omnibus suis ministris, custodibus, discretis et magistris et in sinistra nobis vicariis generalibus cismontanis et ultramontanis cum aliis vicariis et discretis omnium provinciarum, fuerunt primo interrogati patres Conventuales, quid sentirent de ista nowa unione, quam volebat pater generalis? Et quasi neme disperante, responsum est, quod nolebant eam acceptare, sed vivere, sicut hactenus vixerunt a Familia. Post fuerunt interrogati patres Familie et respondit frater Franciscus Zenus voce omnium, quod volumus vivere secundum modum Eugeniane, sicut hactenus viximus ita, quod parati sumus et mori pro conservacione istius modi vivendi et regulam serwandi sicut martires pro conservacione fidei et defensione et ad quecunque mala perferenda pro custodione huius Eugeniane. Reverendus pater vicarius generalis ultramontanus et omnes patres vocales nostre utraque (*sic*) Familie assurgententes omnes unanimiter mecum^a consensere et concordare affirmaverunt. Et ita per istam diem nichil aliud peractum est.

Protestacio
Conventualium
de unione.

Protestacio cis-
montanorum
de unione.

Protestacio
utramontano-
rum.

Secundo sabbato sequenti^b redeuntibus reverendissimis dominis cardinalibus ad dictum locum Areceli || et refectorium intrantibus, reintegratis vocibus capituli fratrum Conventualium, venit magister Philipus de Bagna Cavallo, socius patris reverendi generalis, qui (ut ipse asserebat) per totam noctem fluxum paciens, personaliter accedere non potuit et interrogatus a reverendissimo Senegaliensi, si libere, sponte et vere resignabat, nomine patris generalis illo respondente, quod sic, statim a dicto reverendissimo domino Senegaliensi ab officio generalatus fuit absolutus et talis resignacio pariter et acceptacio cum absolucione fuerunt registrate et autenticate.

Tercio dominus Senagaliensis protulit in medium, quod in electione generalis eligendi et predictus pater magister Egidius Amerinus habebat vocem passivam et poterat eligi sicut et alii de corpore capituli generalissimi.

Quarto pater Franciscus Zeno talem habuit sermonem: Reverendissimi domini cardinales, ex quo conclusum est, quod Eugeniana servetur, peto absolvi. Respondit Senagaliensis: In facultate vestra est habere vocem vel non.

^{a)} Komorowski przejał to opowiadanie żywcem od Franciszka Zenusa, generalnego wikariusza cismontańskiego, który jak widzimy, występuje na tej kapitule w imieniu obserwantów. ^{b)} 6 Czerwca.

Quo audito, dixit: Nullomodo volo habere, et similiter ad nutum meum patres ultramontani responderunt et sic ab eis exivimus.

Quinto nobis egressis et dictis patribus Conventualibus ad electionem procedentibus, electus fuit reverendus pater Raynaldus de Cotignolla, tunc minister provincie Bononie, quasi cum omnium vocalium consensu in primo scrutinio et ita magister Egidius ab officio generalatus non immerito fuit absolutus et privatus et ut alter Aman mortem, quam electis paraverat, iusto Dei iudicio suspensus est, ita quod ceteris, quibusunque suis successoribus, transierit in exemplum, de cetero pauperculam Familiam ab eis fore minime vexandam.

In tali autem electione fuerunt quatuor scriptores¹ a reverendissimis dominis cardinalibus electi, quorum duo prius audierunt voces et vota patrum ministrorum || et alii duo patrum custodum in prima vice, in secunda vice²²⁶. econverso illi, qui audierunt patres ministros, acceperunt patrum vota custodum et qui audierunt custodes, acceperunt vota ministrorum, ita, duplicatis vocibus, date sunt voces pro electione.

Tandem fuerunt facta brevia, confirmancia privilegia et gracias, et alia multa ibi erant confirmata. Mayster autem Egidius Amerinus officio privatus, Neapolim se contulit, ubi² per menses supra duo latens, tandem gravi pressus infirmitate, ad Familiam se transferens, in loco nostro sancte Marie de La Nowa, vita functus, decessit et sepultus in eadem ecclesia 1506.

Capitulum autem nostrum per patrem Lucam anno quo supra in Lublin celebratum est tempore consweto et ibi

pater Raphael de Prossovicze in XV vicarium provincie Polonie pro primo triennio canonice electus est, pater singularis devotionis supportativus et caritativus lingweque accaris. Eodem anno quo supra Alexander, rex Polonie, fratrum verus amator ac benefactor, moritur Litwanie et ibidem in ecclesia cathedrali sepellitur, dignus oracione fratrum. Et tredecim milia Tartharorum in puncto mortis eius interficiuntur circa festa Assumptionis Marie^a et Sigismundus rex in regem Polonie eligitur et ante Nativitatem Christi^b Cracovie coronatur³.

¹⁾ Czar. p. 103a scrutatores. ²⁾ Tak Czar. p. 103a, Jag. ma ut. ³⁾ Od wyrazów Eodem anno quo supra w Czar. na wklejonej karteczce między p. 102 a 103.

^{a)} 15 Sierpnia; bitwa pod Kleckiem, którą tu autor ma na myśli, miała miejsce 6 Sierpnia, Aleksander zaś umarł 19 Sierpnia. ^{b)} 25 Grudnia; mylnie, bo koronacja odbyła się 24 Stycznia 1507.

*Nota circa
electionem et
voces dandas.*

*Mors Egidi
ministri Ameri-
ni.*

*Alexander rex
moritur.*

*Sigismundus in
regem eligitur
et coronatur.*

Eodem anno et ante multi patres vita et doctrina precipui decesserunt. Pater Stanislaus de Slapi, vir regularis et devotus predictor et confessor doctus expertusque in officiis diversis et legacionibus ex obediencia¹ laudabiliter stetit, in capitulis multis generalibus ac provincialibus fere toto sue vite tempore semper utilis² fuit in negociis et accionibus diversis³ in iure coram regibus et principibus et episcopis et dominis pro fratum pace obtinenda⁴ stetit et peroravit, singularis regularis observancie amator in se et 227 in aliis || et omnes, quantum valuit, regulam observare docuit et ammonebat, previis diversis infirmitatibus, fere per duos annos et ultra prefato proxime anno presentem vitam in eternam commutavit ultima Marcii Bitgostie; circa magnum altare, ubi ewangelium canitur, iacet tumulatus^a.

Mors patris
Stanislai de
Slapi.

Similiter eodem anno pater Ludovicus, dictus Laudate, Poznanie, plenus dierum ac bonorum operum, moritur. Confessiones audiebat indefesse et libenter et cum maxima caritate per multos annos captivos audiebat confessiones, ac eos deducebat cum crucifijo ad loca penarum, eosque confortans salutiferis ammonicionibus et devotis, deducensque eos ad contritionem peccatorum suorum, et ut intrepide pro pena peccatorum suorum et Dei amore morerentur. Poznanie requiescit.

Pater Ludovi-
cus Laudate.

Frater Ieronimus Tornelius in XXIIII generalem vicarium in vigesimo quarto capitulo generali electus est, tercia vice in sacro conventu sancte Marie de Angelis Porciuncule, die XXII May anno domini 1507, ordinis vero 298. Commissarius et visitator Austrie et Bohemie et Polonie frater Bernardinus de Fulgineo provincie sancti Francisci pronunciatus est. Prefatus reverendus pater, vicarius generalis, post diutinam ultra annum egreditur dinem Mediolani defunctus est die octava Augusti 1508, cui post mortem successit in commissariatu^b frater Angelus de Placencia, vicarius provincie Mediolani, qui et ipse infirmatus, die 23 Septembris vitam finivit. Patres vero provincie Mediolani in suum vicarium elegerunt fratrem Franciscum de

Pater Ieroni-
mus Tornelius
generalis vic-
arius) in offi-
cio moritur.

¹⁾ Ostatnie cztery wyrazy w Czar. p. 103b na boku. ²⁾ Wyrazy od ac provincialibus w Czar. p. 103b na marginesie. ³⁾ Tak Czar. p. 103b, Jag. nie ma ostatnich pięciu wyrazów. ⁴⁾ Tak Czar. p. 103b, Jag. nie ma od et dominis.

^{a)} Mniejwiecej tak samo o nim pisze Wadding XV, p. 362, cytuje zaś obok M. M. S. Prov. Pol. kronikę Cimarelli. ^{b)} Hieronim Tornelius, wikaryusz generalny, był przez papieża Juliusza II mianowany komisarzem dla budowy a raezej dla gromadzenia funduszów na budowę kościoła ś. Piotra w Rzymie, ob. Wadding XV, p. 389.

Utrum in ter-
ciam personam
devolvitur
auctoritas vel
commissaria-
tus.

Columbano, et quia dubitabatur a multis, an deberet esse commissarius generalis vel ne, et utrum in terciam personam devolvitur auctoritas, apostolicam sedem consuluerunt. Et tandem pontifex per breve^a declaravit, quod, quia elegerunt non personam sed officium, ideo ille, apud quem esset officium || vicariatus, debet esse et officium commissariatus. Et deinceps sic²²⁸ servabatur eciam, si successive morerentur aliquot. Remansit igitur pater frater Franciscus Columbanus in officio commissariatus usque ad sequens capitulum generale.

Tandem pater Raphael de Prossevicz, veniens e capitulo generali prefato, celebravit capitulum provinciale Warssovie pro festo Nativitatis Marie et ibidem reelectus est in vicarium provinciale. Item anno domini 1508 capitulum provinciale Poznanie pro festo Nativitatis Marie pater Raphael prefatus celebravit et ibi reelectus est, cui capitulo presidebat,

pater Bernardinus de Fulgineo, commissarius generalis post divisionem sextus, provincie sancti Francisci, vir doctus, gravis ac religiosus, omnibus acceptus cunctisque laudabiliter dispositis, Bitgostie locum visitans, ibidem cepit pater pyus febricitare revertensque ad partes Italie, Vienne mortuus est et ibidem sepultus.

Hic commissarius de mandato domini pape Iulii secundi^b iubileum pro fabrica sancti Petri ecclesie Romane detulit per fratres practicandum, sed fratres non presumserunt illud practicare, quia nulla pars pro republica et defensione regni ex eodem largiebatur, summo pontifici referunt per eundem patrem et eius socios exponuntque regni necessitatem, quia multis modis et vicibus per hostes crucis Christi invasum depopulatumque est ferro, igne innumeraque milia Christianorum hominum in perpetuam abacta sunt servitutem. Tandem Iulius secundus anno pontificatus sui octavo^c, commiseratus, breve regi Polonie Sigismundo misit, dans ei duas partes pecunie, ex iubileo collecte, pro defensione regni et populi Cristiani et hec fieri mandavit sub excommunicacione, ne pro aliis negociis expenderentur et tercia pars pro edificatione ecclesie sancti Petri in Romanam curiam mitteretur.

Due partes re-
gno et tercia
ecclesie.

Iubilei prima
intronzacio iu-
bilei (sic) Cra-
covie.

Idem igitur pater Raphael, eciam ex mandato regie maiestatis, et ne eum aliquis impediret in facto et in publicando ac practicando iubileo || in-²²⁹ tronisacionem et publicacionem primam fecit Cracovie XII Marcii, hoc est

^{a)} Podaje je Wadding XV, p. 390. ^{b)} 1503—1513. ^{c)} Papież Juliusz wstąpił na stolicę apostolską 30 Października 1503, było to więc w r. 1510, choć dalej jest mowa o r. 1509.

die sancti Gregorii, anno domini 1509 primo in castro Cracoviensi in ecclesia cathedrali et in ecclesia beate Virginis et in loco nostro cum processione fratrum et tribus vexillis, depictis insigniis summi pontificis, que deferebantur ante commissarium apostolicum patrem Raphaelem, tunc vicarium provinciale; et in qualibet ecclesia vexillum est positum cum cista et cum peroracione.

Admirabantur quidem omnes et amici ordinis letabantur, sed inimicis odia et obloquionis materia et occasio murmuracionis, (uti illis, qui de nullo bono sciunt bene loqui), prestabatur. Nam dicebant infamando ordinem, quia emerunt eis cardinalatum pro peccuniis tot milium florenorum. Et prefatus iubileus practicabatur per fratres septem annis tam tempore Iulii secundi, qui in quadragesima^a mortuus est anno domini 1513, quam eciam tempore Leonis decimi, eius successoris immediati. Is Iulius multam armatam habuit contra Venetos et Bentivolum, qui tenuerat Bononiam, tirannum et multos alios et ab eis armis bona ecclesie conquesivit.

Frater Franciscus Zenus in XXV vicarium generalel eligitur in capitulo XXV generali, in loco nostro Sancti Spiritus apud Farrariam, anno domini 1509 et ordinis 300 pro secunda vice electus erat. Tercio anno vicariatus prefati reverendi patris Zeni die sancti Sabbati^b, in loco sancte Crucis Neapolis ex hac vita migravit ad Cristum et sepultus erat magno cum honore in conventu sancte Marie de La Nowa. Cui in officio commissariatus successit frater Damianus de Ioha, vicarius provincie^c. Et eodem anno pater Raphael prefatus veniens e capitulo generali, celebravit capitulum provinciale Warthe et in secundum triennium reelectus est

Pater Franciscus Zenus, generalis, in officio moritur.

230 **pater Lucas de Rydzina in XVI vicarium** || provincie Polonie post divisionem provinciarum. Et in isto loco capituli ante electionem confirmatus est **locus Skapensis** et frater Gotardus primus gwardianus loci illius institutus est. Anno domini 1510 pater Lucas capitulum celebravit provinciale Poznanie, ubi et reeligitur et omnes commissarii iubilei erant convocati et per unum eorum ex mandato patris vicarii, scilicet fratrem Iohannem de

^{a)} W wielkim poście; umarł 21 Lutego. ^{b)} 7 Kwietnia; zupełnie w takiej samej formie podaje datę tę Wadding XV, p. 436, i w ogóle wiadomość o śmierci Zenusa mniej więcej tak samo u niego opiewa a ponieważ cytuje przytem *Regestrum Ordinis*, więc widać, że Komorowski zawsze jeszcze czerpie z tego źródła. ^{c)} Wadding XV, p. 436 *Terrae Laboris* (inaczej *Leporis* v. ibidem p. 328; w południowych Włoszech).

Comorowo, facta est declaracio bulle iubilei, ut sint uniformes fratres circa practicam bulle, absoluciones, dispensaciones, intronizaciones et circa institutiones confessorum et alia multa ordinate facienda. Deinde pro anno domini 1511 capitulum determinatum est, ut in Lovicz celebretur, quia Bidgostie morbus epidemie seviebat, ubi erat capitulum celebrandum. Prefatus reverendus pater Lucas, locum Cracoviensem visitans, cepit infirmari a vigilia sancti Martini usque ad festa Pasce^a. Tandem visitavit per socium suum et commissarium fratrem Gotardum loca Russie et expedivit eundem fratrem Gotardum pro commissario suo ad capitulum generale.

Frater Thimoteus de Luca in XXVI generalem vicarium in XXVI capitulo generali, in conventu sancte Marie de La Nowa in civitate Neapolitana celebrato II die Iulii anno domini 1512 et ordinis 303 electus est; et hic pater erat de provincia Tuscie. Qui reverendus pater anno secundo officii sui 1513 die 23 Octobris hora 7 noctis in loco sancti Bernardini apud Senas ex hac vita migravit, cui in officio commissariatus successit frater Bernardinus Ptolomeus Senensis. Visitator Polonie et Ungarie fuit pater Iacobus de Porcaria.

Pater Thimoteus, vicarius generalis, moritur in officio.

Pater Lucas de Rydzina moritur.

Pater Lucas, vicarius provincie Polonie, sanitati restitutus, visitavit loca Maioris Polonie; in Fraustot tandem veniens, ventus contrarius uti infirmum offendit et recidiwavit in infirmitatem pristinam. Equitavit infirmus in locum Cobilinensem, nec potuit locum visitare, || sed fratri Gotardo, tunc 231 venienti ex capitulo generali, socio suo commisit locum visitandum prefatum; venitque pater Lucas Poznaniam infirmus, ibidem mortuus est infra primum sermonem die Assumptionis Virginis gloriose^b. Et pater Ieronimus de Sandomiria, dictus Godek, qui tunc erat gwardianus Poznaniensis et commissarius iuxta constitutiones, congregavit capitulum in Lovicz et ibi electus est

pater Leo de Lanzud in XVII vicarium provincie Polonie prima vice electus est, gwardianus tunc existens Vilnensis. Ex eodem capitulo missus est frater Iohannes de Comorowo pro gwardiano in Vylnam, ubi tempore ipsius testitudinata est ecclesia impensis domini Stanconis de Coffna ac nobilis domini Rodvyl et aliorum subsidio dominorum, similiter pinacula claustrum aliquæ et librariam, que corruerant, et cruchte¹ et ante portam usque ad chorum sancte Anne. Tandem post eum, gwardianus existens, frater Gothardus perfecit locum in muro illum circumdando et claustrum claudendo.

¹⁾ Tak Czar. p. 105b, Jag. ma cruche.

^{a)} Od 10 Listopada 1510 do 20 Kwietnia 1511. ^{b)} 15 Sierpnia.

Et eodem anno facta est sinodus in Pyotrkow, ex qua institutum est, quod festum sancti Francisci sit celebre a populo per omnes dioeceses et in ^{Festum sancti Francisci celebre institutur.} Wratislaviensi episcopatu ex hac causa, quia pallatinus Valachie anno domini 1509 cum quadraginta milibus intravit Podoliam, eam igne et gladio populando, veniens usque ad Leopolim circa festa sancti Iohannis, illam obsedit et tandem confusibiliter relinquendo suos desideratos imperfectos et machinis (*sic*) bellicis (*sic*) recessit. Et eodem anno rex Sigismundus, populo congregato, solus remanens Leopoli, misit exercitus suos in Valachiam, illam precipiens igne, gladio populari et finaliter ipso die sancti Francisci^a victoria cessit Polonis, quia fere omnes dominos eius captivaverant, ceteros interfecerunt. Ideo regia maiestas et omnes spirituales ac domini consiliarii regni instabant, ut pro graciarum actione festum s. Francisci esset celebre in regno Polonie.

^{Walachorum clades per regem Sigismundum.}

232 Et eodem tempore fratres iubileum || practicabant et publicabant fere per quatuor annos pro ecclesia sancti Petri. Et ibidem in Valachia cum eisdem fuerunt exercitibus et predicabant ac animabant¹. Et anno 1513 post festa Pasce die sancti Vitalis^b Tartarorum citra XXIII milia in Podolia per dominum Camyeneczky campiductorem regni² cum exercitu regio et Litwanis, adiutorio nostris existentibus, fussa (*sic*) sunt. Pater deinde Leo capitulum celebravit Warthe prefato anno pro festo Nativitatis Marie, ubi et reelectus est.

Eodem anno quo supra proxime contigerunt Vylne et scribuntur propter ^{Controversia quedam de tezauris regii longa.} cautelam futurorum fratrum. Dux Elena scismatica, soror germana ducis Mosquovie Iwan, matrimonialiter fuit coniuncta duci Magno Litwanie Allexandro. Tandem mortuo Iohanne Alberto, rege Polonie, coronatus est Allexander, germanus eiusdem, in regem Polonie. Ipsa Elena scismatica sine coronacione commanebat cum rege, quia, uti obstinata, noluit adherere obediencie Romane ecclesie. Mortuo tandem Allexandro et Vylne sepulto, Sigismundus, eorum germanus, in regem inungitur Polonie. Prefata Elena ab omnibus vocitabatur regina. Que quosdam tezauros circa fratres nostros reposuerat quatuordecim

¹⁾ Od Et ibidem w Czar. p. 105b u dołu na brzegu.

Jag. ma: dominus Camyeneczky campiductor.

²⁾ Tak Czar. p. 105b,

^a) 4 Października; mowa tu jest o zwycięstwie odniesionem przez Kamieńckiego nad Bohdanem, wojewodą wołoskim, nad Dniestrem. ^b) 28 Kwietnia; autor ma na myśli zwycięstwo pod Wiśniowcem, które w rzeczy samej miało miejsce 28 Kwietnia, ale r. 1512 a nie 1513.

scilicet cistas magnas cum auro et argento in scutellis magnis et parvis ac in gemmis et lapidibus, poculis aureis et vestibus subductis, auro intextis, altebasinis sive trabeis tricentis cum quinquaginta. Deinde frater Iohannes de Comorowo illud onus tezaurorum, quod alii gwardiani suscepserunt, pariter cum gwardianatu ex Lovicensi capitulo suscepserat haud gaudiose.

Interim a duce Mosquovie Iwan legati ad regem Polonie Sigismundummittuntur et venerunt Cracoviam, qui legacionis officium exequentes, in recessu a regia maiestate¹ pecierunt, quatenus possent visitare reginam, relictam Alexandri regis, in Byelszko. Annuit eisdem rex; venerunt ad reginam in Byelszko scismaticam, illa suscepit eos magnifice, illariter et grataanter.

Et ibidem circa ecclesiam Ruthenorum² extra castrum, ne ab aliquibus curiensiibus || utriusque sexus audiretur, colloquium consilii fraudulentum cum 233 nunciis Mosquorum habuit, quod cum omnibus tezauris suis vellet exire in Mosquoviam et quod primum equitaret in Braczlaw castrum et ibi cum tezauris et omnibus castris suis illam in tutellam reciperet tali condicione, quod illustrissimus dux Mosquorum, germanus meus, mitteret aliquot milia armatorum, qui me in Mosquoviam conducerent et castra mea, que sunt in graniciebus Mosquovie, Poloczko versus, dimittenda per me tutarentur et fortificantur, quia cordiali amore germano meo afficior³. Et cum istis mandatis nuncii Mosquorum cum gaudio recesserant.

Quedam autem domina, dux scismatica quidem, sed fidelis, hec omnia, gradu ochmagistra, quam' regina parvipendebat, audiebat, que tandem duci Allexandre Grodnensi supradicta omnia narravit. Dux autem Grodnensis per fratres, qui ad eam missi erant, fratri gwardiano Iohanni intimavit et diem, qua deberet venire in Vilnam pro tezauris recipiendis, dixit, ut gwardianus precustodiretur, quid agendum esset in prefatis et quia regia maiestas tunc erat in remotis, quia Poznanie, haud potuit informari et, si gwardianus⁴ nulli dominorum dixisset, ipsa tezauros, ut libere posuit, libere receperisset et asportasset et sic damnum inexplicabile ducatui evenisset et iactura.

Adiit igitur magnificum dominum Nicolaum Rodvil, tunc pallatinum dyalogus. Vilnensem et cancelarium ducatus, et retulit ei supradicta per ordinem et quod essent tezauri et deposita regine circa eum in zacristia et quia quinta die veniret in Vilnam recipere tezauros, ut ipse curaret, uti vicerex, de

¹⁾ Od qui legacionis w Czar. p. 106a na boku. ²⁾ Czar. p. 106a in cimiterio.

³⁾ Czar. p. 106a ma jeszcze: Mosquorum magis quam Litwanis. ⁴⁾ Tak Czar. p. 106a, Jag. ma gwardianus et si

eisdem, ne regia maiestas damnum haberet et iacturam ducatus non modicám incurreret. Ille subridens ait: Pater gwardiane, lingwagio rutenico, Szydzy vamy¹, alias fraudat et deridet vos, ego credo, quod ibi posuit lapides et circumvolvit paleis et dixit, quia ibi sunt tezauri. Et gwardianus ait, quod vidimus, testamur, ego vidi tezauros multos in prefatis cistis propriis oculis 234 repositos, ideo cura || sit de eis magnificencie vestre. Et pallatinus consernatus et stupens, quid, ait, facere debeo, cum rex in remotis agat et domini consiliarii circa Vilnam haud modo habitant; unde scitis, quod debent quarta die venire et quis de hoc vobis narravit et ego cur de eis ignoro? Respondit gwardianus: qui nobis narravit, ille certitudinaliter scivit de is et de die, sufficiat magnificencie vestre, quod ego ista narravi propter commune bonum et ne postea dicerent domini, quod gwardianus scivit de is et nobis non intimavit, ideo magnificencia vestra dominos, qui sunt de prope, convocet, ut nomine regie maiestatis illam amoneatis, ne in granicies equitet Mosquorum, quia, licet esset ipsius germanus, domini autem et rex timent, ne aliquam levitatem reginalis maiestas tua haberet.

Sic igitur fecit, congregavit quatuor dominos et illam ammonuerunt nomine regie maiestatis. Illa, iracundia muliebri accensa, cepit furere contra dominos: Quia iam me fide constringitis, quod non licet michi facere, quod volo, et domini, volentes illam placare sibi ipsis, prodiderunt gwardianum regine hys omnibus conscientiam et occasionem esse², et sic tandem ad gwardianum et fratres irascebatur ad mortem et manum retraxit adiutricem in necessitatibus fratrum, quomodo prius non consueverat facere. Et tandem regina sic constricta non presumsit equitare in granicies Mosquorum, nec tezauros movit de loco. Gwardianus autem instabat ad dominum pallatinum, ut ista regie maiestati declararentur per litteras, quia, ait gwardianus, ego nichil scribam, non habens certos nuncios.

Eodem anno castrum Szmolensko per Mosquorum ducem Iwan vallatur et post octo vel decem ebdomadas solvit inpugnationem et multis amissis suis recessit. Deinde prefata scismatica regina celebravit aliquarum domicel- larum nupcias et misit tezaurarium suum ad zacristiam ad recipiendum argentum scilicet fialas pro bibendo et recepit tantum quadraginta, et hec omnia gwardianus, ipso inscio, cum ipso iocando conscribebat et tandem dominus pallatinus prefatus assensum prebuit regine, ut equitaret ad Braclaw.

Prima vice im-
pugnatur Smo-
lensko.

¹⁾ Czar. p. 106b, Jag. ma Swczi vamy.

²⁾ Od hys aż do esse na boku.

Et ibidem post aliquot || ebdomadas metquinta veneno interiit, quia domini 235 timebant prodicionem et iam venerant aliquot milia Mosquorum de prope Braczlaw, sed audientes, illam decessisse, in Mosquoviam citto gradu recesserunt et tandem circa Przczista sepulta iacet.

Et attendens gwardianus, quia nulla memoria facta est per dominos de tezauris circa regiam mayestatem et perpendens¹, quia aliqui dominorum voluerunt usurpare tezauros, gwardianus quadam die ad eorum congregatum consilium intravit, volens omnibus consiliariis² revellare de tezauris prefatis, ut, dum omnes scirent de eis, unus vel duo non presumerent usurpare eosdem pro seipsis et ibidem supplicacionem fecit, ut domini eosdem conspiciendo et conscribendo³ conservare facerent, ubi vellent, quia prefatus Mosquovita Secunda vice Smolensko val-latur. iam secundo Szmolensko vallaverat et quia nostri negligentes⁴ erant in defendendo, recepit castrum per dedicionem, fraudulentam tamen. Ideo gwardianus dixit, ut haberent curam de tezauris prefatis, quia ipse, uti pauper, non valebat eos armata custodire manu et timens, ne fratres propter eosdem interficerentur.

Et quia nuncii regie maiestatis tunc erant Vilne, vocavit quendam Nuncius regius. gwardianus ad se cubicularium regis et interrogans: unde esset, respondit: de terra Lanciciensi, et constrainxit eum fide, ut nulli diceret de regine premortue tezauris et quod litteras ab eodem regi deferret, prius deferendo eas ad claustrum nostrum patri Iohanni Vitreatoris⁵, tunc Poznanie existenti, qui bene sciebat de tezauris prefatis et ut soli fratres illas litteras offerant et declararent regi, prout gwardianus Vylensis eis descripserat de tezauris prefatis, quatenus regia maiestas mittet aliquem fidelissimum cum litteris certis, in quibus non dubitaretur, antequam inimici Moscovite venirent. Rex gratus erat de litteris, sed multo gravior de tezauris et respondit, non esse necesse aliquem mittere, quia soli veniemus et constituemur ibi in brevi.

Timor augebatur, ne Mosquovite venirent, ivit tandem gwardianus ad consilium dominorum, ut tezauros viderent, conscriberent et conservarent || in castro in manibus tezaurarii ducalis. Domini assenserunt petioni et 236 hoc egit gwardianus, ut frangerentur sigilla regine scismatice et suis domini sigillarent, consribentes ac conspicientes, ne aliquas calumnias et diffamaciones inciderent fratres et a custodia eorum essent exonerati, utque ex

¹⁾ Tak Czar. p. 107a; w Jag. wyrazy od quia nulla przez pomyłkę przy przepisywaniu opuszczono. ²⁾ Tak Czar. p. 107a, Jag. consiliis. ³⁾ Tak Czar.

p. 107a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów. ⁴⁾ Potem przemazane fuerunt.

⁵⁾ Od patri na boku dodane.

claustro ad castrum exportarentur, domini autem ista non perceperant, ad que postea deducti erant.

Data die ista faciendi circa festum sancte Agnetis^a anno domini 1514¹ convenerunt domini in claustrum et missas audientes intraverunt domini tantum et gwardianus cum uno fratre zacrista in zacristiam² et ibi, consilio facto, duas cistas fecerunt apperire, portatas de novo de mandato dominorum a Przecista ab ecclesia Ruthenorum sic dicta. In una erant sedecim milia sexagenarum latorum grossorum et duo milia in auro florenorum, alia cista erat, que apperta est, purum aurum in unionibus, clenodiis, cathenis multis et sedecim erant cinguli puri auri, nulli erant circa quatuor centa, preciosi, quatuor paria sotularium^b ex gemmis et lapidibus preciosis regine prefate constabant, ut domini dicebant, septem milia florenorum illi sotulares; et prefata cista, que conscribebatur, habebat intra se cistulas parwas citra triginta, alie argente, alie deaurate, alie de berilo, alie de diversis lapidibus et metallis, in quibus erant uniones et frontalicia preciosissima. Per totam diem illam cistam tres notarii duo latini³ et unus Ruthenicus in ea contenta non poterant conscribere.

^a Due ciste
a Przecista

Advesperascente autem gwardianus induxit dominos, ut omnes cistas reserarent et conspicerent ac conscriberent, uti consiliarii ducatus. Fecerunt apperire omnes ac sigilla regine scismaticae confregerunt. Cum ciste iam essent apperte et sigilla communita, videns dominos fatigatos fere hora completorii, tam ex ieiunio, quam labore et quia pre se habebant facienda quam plurima, uti quia inimici erant in terra, dixit gwardianus, si vellent aliquid pregustare. Una voce dixerunt omnes: libenter. Fecit gwardianus ^{Coltacio dominorum.} preparare pisces coco recentes, ferine iam cocte erant, salsa et assaturas || 237 ad ignem apposuerunt, mensalia superextendunt, super cistas apposuerunt fercula, comedenter avide et gaudenter et gwardianus: Habeo vinum in zacristia a magnificenciis vestris pro honore Dei propinatum pro missis, libenter illud dabo. Dixerunt: Fac afferre. Dixit deinde, quia medonem non habet et pro eisdem, ipsi miserunt ad curias suas et conportaverunt haud modicum.

Iamque refecti et saturati laudaverunt, quod cum tanto saporoso affectu in curiis suis non commedissent uti hic. Dixit gwardianus trufatice uni

¹⁾ Tak Czar. p. 107b, Jag. nie podaje roku. ²⁾ Te dwa słowa na boku.

³⁾ Tak Czar. p. 108a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.

^{a)} 21 Stycznia.

^{b)} sotulares tyle co subtulares, rodzaj trzewików.

dominorum marsalco scilicet domino baccalario, quod opportet solvere prandium. Respondit: libenter, tantum incipe petitionem. Tandem gwardianus ait: Magnifici domini, ego pauper, quibus fratres providere debuissem, illa magnificenciis vestris sunt apposita gratanter, licet et hec omnia a magnificenciis vestris sunt nobis gracie elargita, tamen in sequentes dies, quibus fratres providebuntur, aduc ignoro.

Dixit prefatus marsalcus: Ego quidem sum servus dominorum, tamen pro isto prandio dabo pro fratrum necessitatibus quatuor florenos. Tandem dominus Ganstoldus intulit: Solvimus in tabernis insipidam cervisiam, quomodo optimum prandium et vinum non debemus solvere, iam pater gwardiane habebis circa me tres tunnas de melle non cocto et alias tres de potabili optimo et habebis avenam stirtam et aliam de silagine pro labore vestro, quia edificatis et sexaginta beczkas de tritico. Et regraciatum est ei et omnes domini multa contulerunt in ferinis, lardo, ancis, avena, pisa, tritico, silagine, pultibus, bobus, caseis, piscibus, butiro cum maxima caritate extradere fecerunt et regraciatum est eis. Ex hic omnibus elemosinis contributis fratres steterunt provisi per medium alterum annum.

Volentibus exire dominis gwardianus dixit: Domini magnifici, quia iam ciste apperte sunt et sigilla confracta, ego nullo pacto volo esse custos earum una cum fratribus, quia iam patet hominibus, quia hic sunt tezauri et magnificencias vestras propter eos congregatos esse et hic repositos omnino nos omnes, maxime tempore gwerre, interficeremur; rogo igitur tezauros ex claustro tolli. || Dixerunt tezaurario ducali domino Habraam, ut illos tolleret²³⁸ et ipse dixit: vobis dominis pallatinis et capitaneis venit custodiendus, quia homines tenetis, qui custodire deberent et insuper in castro non est hostium circa testitudinem et modo est aqua lutosa.

Inceperunt domini rogare, ut gwardianus conservaret, ille recusabat, respondendo ut supra et tandem intulit gwardianus: Si dominaciones vestre sigillaverint cistas sigillis vestris et posuerint in hanc testitudinem et divulgarent inter homines, quod tezauri sunt conservati extra claustrum, stent usque ad adventum sue maiestatis regie felicem. Et inceperunt sigillis sigillare et consignate sunt et nullus preter dominos et quatuor fratres sciverunt, ubi positus erat tezaurus. Tandem iam occidente sole, exiverunt domini in curias suas cum leticia. Regia denique maiestas venit post festa sancti Iohannis Baptiste^a, aliquociens gwardianus erat circa regem ac reginalem

^{a)} 24 Czerwca.

maiestatem humilimam Barbaram, petens, ut reciperentur tezauri et ut ipsa solicitaret regem ad hoc ipsum, quia ad capitulum Lublinense offerteret gwardianum equitare, ut ipse, qui servavit, eciam offerret illos ante exitum suum, quatenus fratres pacificantur.

Tandem regia maiestas misit dominum pallatinum Gastoldum et dominum Abraham, tezaurarium, ut exhiberentur tezauri et sedecim equos cum duobus curribus, quos, cum impleverint cistis, gwardianus ivit cum dominis pedester usque ad castrum et tezaurus post ipsos ducebatur dominos, illi autem duo domini coram dominis et multitudine curiensium ac regia maiestate extollebant gwardianum de diligencia et conservacione tezauri, quia fecerit tantam curam circa eum, ne diminueretur, quod vix nos possemus facere vel sciremus talem diligenciam.

Tandem regia maiestas regraciata est de diligencia et fidelitate multis verbis et providere fratres et gwardianum et eius consangvineos, uti decet, promisit. Tamen nichil fecit usque ad presencia tempora, ymo dum Lutera-²³⁹ nismus grassaretur Almanias, credebat || infamacionibus contra fratres iniustis et falsissimis de multis tezauris, ex Litwania eductis, qui¹ circa fratres conservabantur per diversos homines, uti dicebant inimici fratrum ymo Dei omnipotentis persecutores. Nec tamen aliquando unus apparuit, qui eos infestaret pro suis rebus receptis in quocumque iudicio contra fratres et de hiis plenius infamiis inferius patebit circa divisionem Littwanie a provincia Polonie.

Tezaurus autem tantus erat iuxta dominorum iudicium ultra quater centum milia^a et tandem obtulit regestrum regie maiestati recepti argenti et Summa tezauri conscripti. auri pro nupciis per tezaurarium regine scismaticae. Et sic nichil perditum de tezauro et sic nos pauperculi fratres liberati fuimus ab omni calumnia circa tezaurum prefatum illo tempore, sed post dyabolus suscitaverat magnam turbacionem fratribus et infamiam tamen falsissimam.

Quadragesimus generalis frater Philipus Bagna Cavello electus Rome ad duodecim apostolos anno domini 1510, Iulii pape secundi pontificis anno septimo, et quia senex, licet doctus, erat eciam tunc minister Bononie, mortuus est anno domini 1511.

¹⁾ *Tak Czar. p. 109a, Jag. ma que.*

^{a)} Niewiadomo czego; przy szczegółowym opisie skarbu (*v. supra p. 311*) wspomina o kopach groszy i o złotych.

Quadragesimus primus et ultimus minister ex Conventualibus erat frater Bernardinus de Prato, qui usque ad capitulum generalissimum, Rome in Araceli celebratum, ut patebit infra, domino concedente, permansit. Et nota hic, quod tot erant ministri ab inicio ordinis et non plures, quia pater Petrus Cathani^a non computatur pro ministro, quia beatus Franciscus aduc vivebat, licet infirmus et prius mortuus est quam sanctus Franciscus. Similiter nec frater Elias, quia institutus erat vicarius sancti Francisci ante mortem, licet post mortem sancti Francisci confirmatus fuerat per quoddam capitulum eodem anno, sed non electus^a, et vocabantur quidem ministri ab aliquibus fratribus, sed nunquam electi fuerunt canonice, ut dicit cronica ordinis. Item in scismate non sunt computati aliqui ministri generales, ut patuit supra¹.

Pater Leo || de Lanczvd celebravit capitulum provinciale pro festo Na- 240 tivitatis Marie in Lublin anno domini 1513 et ante, secundo anno, locus Warssoviensis per patrem Anthonium de Byecz, tunc ibi pronunciatum gwardianum, cepit edificari in muro impensis domini Balczar, civis Warssoviensis, et edificavit refectorium, canapam et coquinam et frater Iohannes de Comorowo, post eundem gwardianus existens, ex prefato capitulo Lublinensi, edificavit domum ab ecclesia usque ad canapam cum pinaculis et tandem post duos annos incineratum est claustrum cum civitate et suburbii per proditores ere conventos per quosdam nobiles, qui ob demerita sua erant libro civitatis inscripti, uti excessivi; et tandem multi propter hoc igne cremati sunt.

Frater Cristofforus de Forlivio in generalem vicarium XXVII et ultimum tunc commissarium Romane curie provincie Bononie in XXVII capitulo generali, celebrato in sacro conventu sancte Marie de Angelis apud Assisium, electus est 28 mensis Iunii anno domini 1514, ordinis vero 305, vir omni virtute perfectus et laude dignus et eodem anno pater Leo celebravit capitulum in Cobilino pro festo Natalis Virginis Marie et ibidem cessit officio et

pater Raphael de Prosservice in XXVIII et ultimum vicarium provincie nostre electus est in secundum triennium. Et sub isto capitulo die scilicet Virginis Marie rex Sigismundus cum Lithwanis et Polonis respective

Mosquorum 180 paucis fudit agmina Moschorum, numerus ab ipsis Moscis narrabatur centum milia interfecti a paucis.

¹⁾ Od Item in scismate w Czar. p. 109 na brzegu u dołu.

^{a)} Por. wyżej p. 86.

octuaginta milia, adiutorio Dei omnipotentis et gloriose Virginis Marie. Arx tamen Smolensko, proditorie capta, duci profugo et profligato cessit. Et isto anno Warssoria incinerata est tempore gwardianatus fratris Andree Iacz.

Varssovia incineratur.

241 Anno deinde || 1515 capitulum provinciale per patrem Raphaelem prefatum in Sambor pro festo Nativitatis Marie celebratum est, ubi et reeligitur in prelatum provincie, impensis magnifice domine Beate pallatine Odrowasewa, fundatrix cenobii prefati et tandem cito post defuncte ibique sepultum domino Iohanne pallatino filio suo in parte leva altaris magni digna oracione fratrum. Ex eodem capitulo missus est frater Iohannes de Comorowo pro gwardiano in Warschoviam, qui post incineracionem cepit edificare de diversorum elemosinis benefactorum, maxime illustrissime ducis Anne adiutus, ut hodie apparet in muris et tandem chorus ecclesie impensis reverendissimi domini Iohannis episcopi Poznaniensis, dicti Lubrankski, una cum testitudine edificatus est. Tamen post erant gwardiani aliquot, qui eciam edificabant usque ad annum domini 1533 quando et frondispicia ecclesie per fratres edificata sunt.

Pallatina Odrowasewa moriatur.

Redificatur
(sic) locus
Warssoviensis.

Et dux Anna Mazovie, que iacet sepulta in choro, magnifice testamenter taliter legaverat pro ecclesie perfectione mille florenos et dux Stanislaus, dum aduc viveret, fecit extradere procuratoribus pro muro ecclesie quingenitos florenos pro sua parte. Dux autem Ianussius, per spirituales quosdam seductus, (quia ipsi pro se finem testamenti prefati usurpare et habere voluerunt), extradere alios quingentos florenos pro sua parte noluit, sed miserat tantum quadraginta quinque sexagenas et mandavit se quittare pro toto testamento; fecitque frater Iohannes conpulsus vi, nolens cum duce litigare. Tandem cum ducatus cessit regi et regno Polonie, est incorporatus post mortem ducis Ianussii, ab uno spirituali, qui se voluit regi conservare et eius graciem habere, oblata est eidem prefata quitancia¹, petens habere finem testamenti pro ecclesia sancti Iohannis et rex intulit: Nec vos spirituales habebitis finem testamenti, qui ducem ad hanc cassacionem testamenti induxisti, || quia quitancia dicit, de omnibus ducem satisfecisse.

Ducis Anne

testamentum

cassatur.

Regis responsio.

Eodem anno 1515, tempore estatis, milites conducti precio Tartarii, regis ac Lythwanie populus, ducibus exercituum Ganstoldo, palatino Polocensi, et domino Cosczejovicz, pallatino in Vitepsko, populum regentibus, exeuntes de locis suis in Mosquorum terram populatum, ceperunt urbem magnam, Vyelkye Luki dictam, occisis omnis etatis hominibus plus quam XXXVI milia

¹⁾ Tak Czar. p. 110a, Jag. na obtulit eidem prefatam quitanciam.

in ore gladii captivisque abductis citra triginta milia, civitate succensa infinitis predis abactis, ad propria redierunt^a.

Convencio
Viennae cele-
brata per ceza-
rem ac reges
Ungarie et Po-
lonie.

Et eodem¹ anno rex Sigismundus, a Cracovia exiens, celebravit conventionem cum cezarea maiestate et rege Hungarie et Bohemie² primum in Hesperk^b, sed eadem civitate exusta, in Viennam proficiscuntur et quia ad eos rex Romanorum venire in dictam civitatem^c noluit, sed cezare per legatos multiplices eos rogante, in Viennam accesserunt et matrimonia inter nepotes filium et filiam regis Ungarie celebraverunt. Anno deinde 1516 pater Raphael capitulum celebravit in Radom pro^d festo Nativitatis Marie, ubi et reelectus est, cui capitulo presidebat

pater Iacobus de Porcaria, septimus commissarius post divisionem provinciarum, qui post sexennium communiter mittebatur ad visitandum. Et commissarius prius eodem anno visitaverat provinciam Ungarie, vir erat devotus, exemplaris, gravis moribus et gratus omnibus fratribus. Quia iam de capitulo fama insonuerat generalissimo, ideo elegerunt fratrem Iohannem de Comorowo discretum provincie, ad capitulum generalissimum mittendum, sic enim tempore viccariorum vocabantur electi pro capitulis generalibus discreti discretorum; modo autem, facta unione, vocantur custodes custodum. Et quia pater reverendus Raphael prefatus propter infirmitates suas non poterat esse in capitulo generalissimo, fratrem Iohannem de Comorowo || prefatum instituit suum commissarium ad capitulum generalissimum,²⁴³ nolens plures fatigare patres, quia multi precipui et utiles provincie propter infirmitates, quas in via Italica contraxerunt, postmodum nunquam vel raro convaluerunt, venientes in provinciam Polonie nativam, unde quidam ait per versus:

Poloniā repetō vidique Italica regna
Hec placeant cunctis, illa beata michi.

} versus.

¹⁾ Potem przemazane tempore. ²⁾ Tak Czar. p. 110b, Jag. nie ma od et rege.

^{a)} O takiej wyprawie w r. 1515 nic niewiadomo, chyba że to stoi w związku z wspomnianą wyżej (p. 314) wyprawą poprzedniego roku, upamiętnioną świetnem zwycięstwem Ostrogskiego pod Orszą, o której autor widocznie z daleka niedokładnie zasłyszał. ^{b)} Pressburg, Pozoń. ^{c)} To jest do Pozonia; ustęp ten jest niejasny; wiadomo, że pierwsze spotkanie obydwóch królów z cesarzem Maksymilianem, który nie chciał przybyć do Pozonia, miało miejsce pod Hainburgiem, poczem udano się do Wiednia.

Tandem venerunt obediencie summi pontificis Leonis decimi, convocantes ad capitulum generalissimum fratres sub excommunicacione late sententie pro festo Penthecostes^a.

Cum autem fratres vocales convenissent ad locum sancte Marie Areceli de Urbe et essent congregati, dum discuciebatur de legittimacione vocum inter patres cismontanos, aliqui patrum dicebant, quod discretus Polonie non deberet habere duas voces in capitulo, probantes per constituciones et iura. Ipse frater Iohannes allegabat iura et doctores, quod posset habere duas voces, uti legittimus discretus discretorum et commissarius reverendi patris vicarii provincie Polonie, interesse capitulo non potentis propter infirmitates suas patentes, ut patet in litteris eiusdem, et inferens hec verba: Quis, patres reverendi et venerandi, melius et legittimus possit eligere suum commissarium et instituere, an vicarius provincie, qui novit condicionem ac conservacionem fratrum suorum, vel p. v. r., qui supplendo hanc vocem instituerent illum, qui iuxta votum p. v. forte daret voces p. v. reverendis? Et statim post ista verba confirmatus est habere duas voces in' capitulo generalissimo et ibidem auctoritate brevis summi pontificis institutus¹ est de iure ac regula primus minister provincie Polonie et custos legittimus per reverendissimos dominos cardinales, capitulo presidentes, pro eligendo nowo ministro secundum regulam, ut infra patebit.

Institui igitur posteris describere, quomodo capitulum generalissimum celebratum est et quibus de causis. Ideo primo videbuntur antecedencia capitulum generalissimum et tandem exarabuntur concomittancia per singulos dies, ut melius caperentur, ut vidi, audivi et tractatibus interfui. ||

244 **De gestis capituli generalissimi sub Leone decimo^b pontifice maximo pontificatus** eiusdem anno quarto et quinto. Anno vero domini 1517, cum ex diversitate congregacionum et sectarum Clarenorum, Amodeitarum, Collatanorum ac Custodum, Reformatorum, fratrum de Ewangelio sive Capucio et Discalciatorum ac denique fratrum de Observancia sive de Familia Conventualiumque denominatarum in ordine sancti Francisci pretextu reformacionis regularis factarum^c, diuicius fuissent hactenus mote et agitate lites, questiones, et cause iam in Romana curia, quam et alibi inter ipsos fratres sic diversos

Obediencie
vocatochie
summi pontifi-
cis pro capitulo.

De vocibus du-
abus habendis
discussio.

Primus mini-
ster auctoritate
apostolica et
custos institui-
tur.

¹⁾ *Na marginesie.*

^{a)} 31 Maja. ^{b)} 1513—1521. ^{c)} *Scil. congregacionum et sectarum.*

et divisos cum scandalosa admiracione ac perturbacione, reclamacione et querella, (ut dicit bulla unionis^a) principum Cristianorum, presertim Maximiliani, in imperatorem electi, et Francisci, cristianissimi Francorum, et Carolli catholici Hispaniarum, Henrici octavi Anglie et Emanuelis Portugalie et Algalbiorum et Ludovici Ungarie et Bohemie ac Sigismundi Polonie, necnon Cristierni Dacie, regum illustrium, necnon multorum principum aliorum, ducum, commitum, piis provocamur supplicacionibus pro pacandis huiusmodi divisionibus, in ordine divi Francisci exortis, usque hodie postulare non cessant. Hec summus pontifex in bulla.

Quia in diversis partibus diverse dissensiones et scandala fratrum emerserant, nam in provincia Francie, agente Bonifacio de Cena Conventuali eiusdem provincie ministro, emulo maximo Observancium fratrum, uti in eius Anteminoricis, id est, libellis famosis pro loco de Nowo Castro, ex adverso fratribus de Familia agentibus contra eum viriliter. Tandem deuentum erat ad pactum per ipsum Bonifacium et reverendum patrem Nicolaum Ilberti, tunc vicarium ultramontanum generalem, quia ipse Bonifacius dicebat, se et suos regulam sancti Francisci regularius observare et hoc nitebatur || probare et fecit, frustra tamen, quia veritas omnes vincit¹, sin²⁴⁵ autem fratres de Observancia probarent contrarium, extunc volebat illis uniri.

Ista igitur questio et controversia in Romanam curiam devenit, ubi in consistorio publico coram quatuor cardinalibus ad hoc diffiniendum per summum pontificem datis², per patres, scilicet patrem Alfonsum Hyspanum, devictus, succubuit in omnibus et pre dolore et tristitia diem clausit extremum post festa Natalis Domini^b 1517.

In regno Polonie.

Similiter in regno Polonie inexplicabile scandalum manifestum contigerat ex interfectione ministri provincialis Conventualium^c, quia aliqui eorundem homicidarum primum in ecclesia beate Virginis Marie Cracovie fuerant degradati et per manum secularem gladio puniti sunt.

¹⁾ Ostatnie cztery wyrazy w Czar. p. 111b na boku. ²⁾ Czar. p. 111b i Jag. majq datos.

^{a)} Podaje ją Wadding XVI, p. 43—48. ^{b)} 25 Grudnia. ^{c)} W r. 1516 minoryci krakowscy z powodu, że ich zbyt surowo karcili za rozpustę, napadli w nocy we własnym klasztorze na Alberta Fontinusa, wywlekli go z łóżka i udusili. Obacz I. L. Decii: *De Sigismundi Regis Temporibus*. (Wydanie Pistoriusza t. II, p. 339).

Hys et aliis multis motus summus pontifex causis, litteris ac legatis a regibus cristianis pro universali reformacione tocius ordinis instantibus missis, placuit sanctissimo domino nostro domino Leoni X° ex sacro fratrum suorum reverendissimorum cardinalium consilio¹ ordinare et convocare capitulum generalissimum per litteras vocatorias^a, que incipiunt: Romanum pontificem domini nostri Ihesu Cristi principis paucis et auctoris vicarium etc., ubi sufficienter describuntur cause convocationis et unionis, sicut et in bulla unionis. Propter prolixitatem non scribitur; data brevis Rome apud sanctum Petrum sub anullo piscatoris die XI Iulii 1516, pontificatus eius anno quarto.

Convocatis et congregatis fratribus nostris de Observancia utriusque Familie, tam cismontane quam ultramontane, cum tractaretur de universali unione et reformacione omnium ac de electione capititis, significaverunt patres nostri summo pontifici ac reverendissimis cardinalibus, se, domino cooperante et disponente, in Familia Observancium fratrum hactenus bene profecisse et conservatos fuisse cum dilatazione per totum orbem opinione, fama et edificatione sancte Romane ecclesie ac universitatis religionis Cristiane, quod circa 246 eos || et ad eorum reformacionem nichil expediebat immutari per sedem apostolicam, a qua semper reputati sunt pociores et preelecti in expeditiobus ordinis, nec hoc querebant, sed pocius optabant in sua pace dimitti. Verum insistentibus prefato sanctissimo domino nostro ac reverendissimis cardinalibus pro reformacione et unione omnium aliorum ac electione capititis secundum verba ac simplicem textum regule beati Francisci, dixerunt patres predicti, se salva conscientia non posse convenire cum aliis, qui non essent vere reformati aut nollent efficaciter reformari ad observanciam et normam regule predicte, quam professi sunt maxime patribus Conventualibus, quorum est aperta vita in transgressionibus ipsius regule et sunt penitus deformati.

Protestacio
prima fratrum
de Observan-
cia.

Et cum ipsi patres Conventuales omnino instarent ad electionem summi capititis et novi, ipsique patres nostri de Familia et Observancia penitus recusarent rationabiliter, ex hoc suspicantes fraudem et preiudicium suum, proponeret summus pontifex ipsis patribus nostris: nunc quid, admittitis eos, si² reformari voluerint et bene vivere? Et habito consilio convenerant patres in unam sentenciam, quoniam optassent bonum et salutem omnium tam ipsorum

¹⁾ Czar. i Jag. nie majq tego wyrazu.

²⁾ Tak Czar. p. 112b, Jag. se.

^{a)} Wadding XVI, p. 23.

patrum Conventualium, quam omnium aliorum et ita parati essent habere eos ut bonos fratres et patres, si in bonam vellent reformari vitam et mores, sicut decet fratres Minores maxime et presertim in abdicacione et renuntiacione proprietatum, tam communium quam particularium, quam de presenti facerent realiter et effectualiter in manibus summi pontificis domini nostri et sedis Romane ecclesie. Similiter in aliis se subderent regularibus disciplinis et institutionibus.

Et dato eis tempore ad deliberandum feria quarta ante Pentecostes^a, convenerunt, vocari omnes vocales tam de Observancia, qui habebant vocales centum et quatuor, quam Conventuales, qui, || aduc uniti cum Amodeis,²⁴⁷ Colletanis et aliis denominacionibus, ut supra, septuaginta sex voces habuere, locis designatis eis in palacio domini pape ad sanctum Petrum scilicet a sinistris Conventuales et a dextris Observantes.

Interea nobis expectantibus in palacio prefato, convenerunt cardinales deputati et alii usque ad numerum novenarium et primum vocati sunt generales viccarii, quos consolabatur summus pontifex, dicens, eos non timere, quia omnia bene pro eorum Observancia facta consistunt et ibidem dixerunt patres nostri votum omnium vocalium fratrum, quod non recusabant unionem, si velint fratres Conventuales veraciter et cum effectu reformari ad regularem observanciam, alias non admitterentur ad electionem capitis et vocem activam et passivam.

Generalis Conventualium renunciat generali generale.

Tandem illis egressis, pater generalis Conventualium scilicet pater Bernardinus de Prato venit ad pedes summi pontificis, ut renunciaret generali et compromitteret in electionem Observantis et si nollet, tunc, ut possit interesse electioni, cum Observantibus reformaretur ad vitam regularem una cum fratribus suis. Deinde cum respondisset pro omnibus suis, quod ipsi Conventuales patres se non posse aut velle ad illam reformatiōnē reduci, et egresso generali Conventualium, revocati sunt reverendi patres viccarii generales cum aliis tribus patribus, quibus summus pontifex ait de generali, ut proxime supra et eius resistencia et admonuit eos summus pontifex, *Summus pontifex exhortatur.* ut fratres de Amodeo, Clarenos, Reformatos ac de Capucio gracie in visceribus caritatis susciperent, patribus nostris respondentibus, quod libentissime susciperent¹ venientes ad eos. Et tandem referendarius incepit clamare vel

¹⁾ *Tak Czar. p. 113a, Jag. nie ma od patribus nostris.*

^{a)} 27 Maja.

dicere Amodeos, Clarenos etc: venite! Sed a patribus Conventualibus, illam vocem quasi non audientibus, intrare non sunt permissi. Sed summus pontifex aliam viam elegit secretam, ut eos ad fratres perduceret per nuncios et sic factum est.

Eadem die post prandium venerunt duo legati ad patres nostros scilicet cezaree maiestatis vir eloquentissimus dominus Albertus duca de Carpo et 248 Portugalie regis || amici fratrum cordialissimi¹. Nobis omnibus ad illos convocatis et gregatis ad zacristiam, incepit Albertus duca fere per unam horam de regulari observancia disserere ac multis rationibus deducere, ne resistarent unioni, quia utilissima toti mundo et religioni salutifera et dixit inter multa, quod, licet estis boni et sancti reputati, sed tamen multi inter vos sunt sua sequentes vota, fantastici, qui huic resistunt et hoc deduxit exemplis et rationibus, effectualiter illis recedentibus, quelibet Familia scilicet cismontana et ultramontana ista decrevit. Primo, quod volentes reformari omnibus bonis² renuncient in manibus summi pontificis, si velint habere vocem activam et passivam in capitulo vel electione generalis ministri et si nolint, maneant viccarii vel magistri aut commissarii generales et quod fratres nolebant recedere a curia Romana³, nisi cum provisione papali, et denique quia mitterentur ad summum pontificem viriliter scientes loqui et acclamare Conventuales, uti ipsi clamabunt iusticiam contra Observantes.

Feria quinta ante Pentecostes et sexta^a, venientibus fratribus electis ad hoc ad pedes summi pontificis et auditis altercationibus mutuis, sanctissimus dominus noster exclusit Conventuales ab electione facienda in capite et ministro generali tocius ordinis, quam devolvit ad fratres nostros tam de Familia cismontana et ultramontana, quam et ad alios diversarum denominationum seu fratres Reformatos supranominatos et inferius nominandos et reliquis, efficaciter reformari volentibus ad^b observanciam regularem sancti Francisci, dimissis seu permissis ipsis patribus Conventualibus sub privilegiis et concessionibus apostolicis ad alium modum vivendi.

Tandem die Sabbato^b ostensa est nobis bulla et lecta primo coram summo pontifice et legit eam ipse pater vicarius generalis. Tandem feria

Albertus dux
Carpio prolo-
quitur ad pa-
tres.

Protestacio
conclusiva pa-
trum.

Exclusi sunt
Conventuales
ab electione
generalis et
a generalatu,

¹⁾ Jag. ma amicis fratrum cordialissimis. Czar. nie ma tych trzech wyrazów.

²⁾ Tak Czar. p. 113a, Jag. nie ma. ³⁾ Czar. p. 113a ma jeszcze propter scandalum mundi.

^{a)} 28 i 29 Maja. ^{b)} 30 Maja.

Bulla unionis legitur. secunda Pentecostes^a omnibus vocalibus post prandium lecta est bulla unionis^b, quia aliter patres nostri noluerunt procedere ad electionem capititis, quam visa et audita bulla unionis, || quia suspicabamur fraudem. Tandem 249 reverendus pater Cristoforus de Forlivio, vicarius generalis cismontanus, pro electione capititis perbrevem fecit sed magistram ammonicionem, assumto temate: Quis ascendet in montem domini aut quis stabit in loco sancto suo etc.

Ammonio pro electione facienda generalis. Feria tercia Pentecostes secunda Iunii hora quasi undecima hys sic peractis, convocatis et congregatis ad sonum campanelle omnibus vocalibus, capitulariter et canonice in sacro monte Araceli in refectorio eiusdem elegimus quatuor scrutatores, duos de citra et duos de ultramontanis partibus. Similiter erant vocati et congregati nobiscum decem custodes et habuerunt decem voces in capitulo et fratres de Amodeo habuerunt decemseptem voces, quia eorum vicarius habuit unam vocem sicut minister, ceteri autem erant de octo provinciis et sic habuerunt sedecim voces; fratres Clareni habuerunt decem voces; de Capucio habuerunt duas voces (quia forte tantum quadraginta et duo erant illo tempore et habuerunt tantum quatuor loca in provincia sancti Iacobi) in electione.

Isti adherant fratribus. Et post ivimus obviam ad suscipiendos dominos cardinales, qui¹ intererant electioni generalis et fuerunt isti reverendissimus dominus Dominicus Grimanus, episcopus Portuensis, ordinis Minorum protector et cardinalis tituli sancti Marci, Petrus tituli sancti Euzebii et Laurencius Sanctorum Quatuor, a domino nostro sanctissimo papa Leone decimo specialiter deputati ad presidenciam et assistenciam presentis capitularis congregacionis et electionis, coram quibus circumsedentibus hincinde medio protectore ordinis, humiliter et flexis genibus reverendus pater Cristoforus de Forlivio prefatus dixit nomine suo et omnium fratrum: Reverendissimi domini, placuit clementissimo^c per tempora retroacta et usque in presens nostram hanc Familiam instituere pro reformacione et conservacione ordinis Seraphici patris nostri sancti Francisci, ipso cooperante, ad ipsam dilatandam in toto orbe cum profectu sanctitatis² et virtuose conversacionis || in edificacionem tocius 250

Protestacio fratrum ultima.

¹⁾ *Na wierzchu.* ²⁾ *Jag. i Czar. p. 114a maja sanctitate;* *Wadding ma sanctitatis et virtutum.*

^{a)} 1 Czerwca. ^{b)} *Wadding XVI, p. 43—48.* ^{c)} Opuszczono potem *Deo, jak ma Wadding, który przemówienie to podaje XVI, p. 42.*

populi cristiani ac sacrosancte Romane ecclesie, in qua nobis et universis fratribus, observanciam regularem Minorum zelantibus, optime consultum fuit ac tutum proficere et conservari tanquam in statu seculo salutis animarum nostrarum, quapropter non quesivimus nec querimur ab eo statu removeri seu immutari, verum tamen, si sanctissimo domino nostro placuerit ad maius bonum et profectum tam nostrum quam aliorum huius sacre professionis zelatorum aliquid disponere et ordinare, parati sumus sincere et simpliciter obedire, gracias agentes sue sanctitati immortales et vestris reverendissimis dominacionibus, ad id cooperantibus. Similiter pater frater reverendus Nicolaus Ilbertus, dictus Avemaria, vicarius generalis ultramontanus, genu flexus, nomine suo et fratrum suorum dixit: Reverendissimi domini, quasi uno ore locuti sumus et nichil addimus nisi sinceram obedienciam et reverenciam cum graciarum actione.

Tunc iusserunt prefati reverendissimi domini per capellatum suum, in altum super mensam a sinistris refectorii, ubi mense erant fratrum ultramontanorum, ascendentem, ita legi et declarari alta et intelligibili voce: Ad removendum omnem scrupulum a conscientiis fratrum reverendissimi domini presidentes auctoritate apostolica declarant, quod omnes vicarii provinciarum utriusque Familie ultra et citramontane sunt et ipso facto instituuntur ministri et similiter discreti sunt et instituuntur custodes et idem dicitur de vocalibus aliarum congregacionum, vitam reformatam habencium, quounque nomine nuncupentur, sive nomine visitatorum, commissariorum, discretorum et huius modi et hoc, quia electio ministri generalis debet fieri a ministris et custodibus secundum textum regule.

Declaracio
palis dubiorum
circa electio-
nem.

Secundo declaratur eadem apostolica auctoritate, quod unus quisque fratrum vitam reformatam ducens, quounque nomine nuncupentur (*sic*) sive de 251 Familia, sive de Reformatis¹⁾, Coletanis, Amo||deis, Clarenis, de Capucio sive Ewangelio, habent vocem activam et passivam in tali electione. Tercio, quod talis electio debet esse libera et sit novus modus electionis; declaratur eadem auctoritate apostolica, vicarios generales cismontanum et ultramontanum, cum talis electio sit supremi capituli tocius corporis ordinis et ipsi sint membra principaliora in isto corpore, habere vocem activam et passivam uti veros ministros. Quarto, quod electio modo fienda ministri generalis est secundum regulam Minorum fratrum et formam, a beato Francisco in regula traditam, et quod est libera et secundum puritatem regule.

¹⁾ Tak Czar. p. 114b, Jag. nie ma.

Post hec iusserunt prefati reverendissimi domini ad se venire singulatim fratres de aliis congregacionibus scilicet Reformatorum, Custodum, Amodeorum, Clarenorum et de Ewangelio, quibus annotatis, conscriptis genu flectentibus et confirmatis, iusserunt auctoritate apostolica sanctissimi domini nostri neminem nisi annotatum aut vocatum¹ venire ad electionem sequentem seu vocem pro ea dandam; et imposito silencio, lecta est bulla super mensam in dextra parte tenoris infrascripti: Leo episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Ite et vos in vineam meam, ait hoc ille pater familias, qui plantaverat vineam mundi, salvator atque redemptor dominus noster Ihesus Cristus et ceteris. Videatur. Data apud sanctum Petrum anno Incarnationis dominice 1517 quarto Kallendas Iunii^a pontificatus nostri anno quinto.

Quibus litteris et bulla lectis et intellectis vocati fuerunt supradicti scrutatores sive compromissarii a patribus nostris deputati et electi pro utrisque partibus scilicet cismontanis et ultramontanis ad confirmandum. Tandem post Confiteor, ab omnibus dictum, fuit absolucionis a protectore data, post Veni Creator cantare incepérunt. Et post dictas collectas sederunt scrutatores quatuor in parte dextra refectorii, duo conscribebant in cartulis, cui data est vox, et ponebant inter duas scutellas et alii duo ultramontani signabant per puncta in papiro, ut moris est, quia scrutatores, || auditis et fideliter annotatis²⁵² singulorum vocalium votis, pronunciaverunt electionem sub hac forma:

Forma electio-
nis pronuncia-
batur talia.

In nomine domini amen. Hec est electio reverendi patris ministri generalis tocius ordinis fratrum Minorum beati Francisci per dicti ordinis venerandos patres ministros et custodes, auctoritate apostolica tunc institutos et declaratos, iuxta formam et puritatem regule, per reverendissimos dominos Grimanum, Portuensem episcopum et protectorem ordinis^b et dominum Petrum sancti^c Eusebii et Dominicum^c Sanctorum Quatuor presbiteros cardinales et capituli generalissimi^d tocius dicti ordinis celebracioni per sanctissimum

¹⁾ Tak Czar p. 115a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów. ²⁾ Tak Czar. p. 115a, Jag. nie ma. ³⁾ Tak Czar. p. 115a, Jag. ma capitulo generalissimo.

^{a)} 29 Maja. ^{b)} Wadding, który także przytacza tekst tego ogłoszenia (XVI, p. 48 i 49) ma et dicti *Ordinis protectorem Petrum de Accoltis tituli s. Eusebii*, ale protectorem zakonu z urzędu był w rzeczy samej Grimanus, jak go też na innym miejscu Komorowski (wyżej p. 322) i Wadding (XVI, p. 41) zgodnie nazywają. ^{c)} Wyżej (p. 322) nazwał go *Laurencius*, jakoż w przytoczonym przez Waddinga tekscie tego dokumentu nazwany jest *Laurencius*

dominum nostrum Leonem papam decimum presidentes specialiter deputatos, in sacro conventu sancte Marie Areceli de Urbe ac in loco ad hoc specialiter ordinato, anno domini 1517 die vero secunda^a Iunii canonice celebrato a dicti ordinis prefatis ministris et custodibus tam de ultra quam citramontana Familia quam de reformatre viventibus, quibusunque congregacionibus, vide-licet Amodeorum, Clarenorum, Colletanorum et de Sancto Ewangelio et huiusmodi regulam beati Francisci pure et simpliciter observantibus ad sonum campanelle, ut moris est, capitulariter congregatis et predictis reverendissimis cardinalibus presentibus et dicta auctoritate apostolica presidentibus, in qua in primo scrutinio decem nominatim expressi habuerunt per unam vocem et tres per tres voces^b, minister Aragonie 9 voces, minister Brixie frater Franciscus Lechetus 9, custos Castelle decem, ultramontanus vicarius 27, reverendus pater vicarius cismontanus Cristoforus 73 voces et ego frater Franciscus de Massana eiusdem ordinis professus ac provincie Sicilie minister et unus de exquitoribus et compromissariis, scriptor virtute compromissi limitati in me et in socios meos facti, nomine meo et nomine omnium aliorum, qui in dictam electionem convenerunt et consenserunt, eligo et nomino in eiusdem tocius ordinis ministrum generalem iuxta formam et puritatem regule electum prefatum

253 **reverendum patrem fratrem Cri||stoforum de Forlivio provincie Bononie et nunc generalem tocius ordinis XLII** (et ab unione primum¹), in quem maior pars vocum consensit, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Quibus expletis et ab ipsis reverendissimis dominis presidentibus approbatis et apostolica auctoritate confirmatis, exierunt fratres processionaliter ad ecclesiam cum iubilo, cantantes Te Deum laudamus, quo finito, cantatus est versiculus: Confirma hoc Deus cum collecta de Spiritu sancto et actiones nostras. Tandem ordinem pater generalis dominis cardinalibus commendabat

¹⁾ *Od reverendum fratrem w Czar. p. 115b u dołu.*

Puccius; Dominik było na imię pierwszemu z tych trzech delegatów papieskich Grimanusowi.

^a) Wadding ma *prima*, ale Komorowski, który daleko dokładniej opowiada przebieg tej kapituły, już wyżej (p. 322) powiedział, że wybór miał miejsce we Wtorek po zielonych świętakach 2 Czerwca. ^b) U Waddinga są wyliczeni ci, którzy mieli po jednym i po trzy głosy, i jeden, który miał pięć głosów.

protegendum et ipsi eciam cum fletu oracionibus fratrum sunt recommendati et extra ecclesiam sunt ad recedendum in mulis cum reverencia educti.

Processio ad benedictionem papalem et Veronicam.

Feria quarta infra octavam Pentecostes^a fecimus processionem ad sanctum Petrum et primum ivimus ad benedictionem pape recipiendam intra curiam suam et cantabant anthifonam: Ecce sacerdos magnus; et erant de Observantibus fratribus mille et citra septingentos. Post benedictionem accep-tam, cantantes Te Deum laudamus, ivimus ad ecclesiam sancti Petri ad Veronicam, quam summus pontifex fecit et mandaverat nobis ostendere viden-dam. Depost ivimus ad hospitale et ecclesiam Spiritus sancti de Saxia, ubi erat plenaria indulgencia et tandem ad Aram Celi.

Electio commissarii generalis ultramontani.

Eodem die post prandium facta est electio commissarii generalis ultra-montani uno scrutinio (iuxta bullam unionis) per¹ fratres ultramontanos et electus est pater Nicolaus Ilberti, dictus Ave Maria, qui eciam habuit vocem passivam in electione diffinitorum. Feria quinta sequenti^b ad sonum campan-nelle facta est electio diffinitorum et voce sonora clamabat pater reverendissi-mus minister, quoad fratres ultramontanos, dicens, quod quelibet nacio ha-beret duos diffinitores electos scilicet Francie sive Gallica, Hispani et Ger-mani sive Almani et disquisitores sedebant in uno refectorio seorsum et unus pater pro tertio scrutatore eis adiunctus est sique elegerunt sex dif-finidores et nos cismontani eciam sex^c simpliciter, non attendentes naciones, et elegerunt || omnes uno scrutinio, dum autem in locis suis sederunt diffi-²⁵⁴nidores, vocabantur custodes, si habuerunt aliqua deposita provinciarum vel contra ministros. Hic bulla concordie inter fratres et Conventuales cepit esse suum habere.

Electiones dif-finitorum.

Iam incipiunt pacta inter fratres et Con-ventuales describi.

Feria sexta infra octavam Pentecostes^d reverendissimus pater minister ivit cum fratribus diffinitoribus ad summum pontificem et ibidem invenit magistrum Conventualium cum provincialibus suis. Determinatum estque inter eos: Primo, quod mayster generalis Conventualium debet a generali et tenetur petere confirmationem et similiter provinciales Conventualium electi a provin-cialibus ministris de regulari Observancia et ne visitaret eos minister gene-ralis, licet eciam voluerit^a magister, ne presentaretur. Item quod sigillum magister generalis debet assignare generali ministro et solus debet minori

¹⁾ *Na wierzchu.* ²⁾ *Tak Czar. p. 116b, Jag. ma voluit.*

^{a)} 3 Czerwca. ^{b)} 4 Czerwca. ^{c)} Wadding XVI, p. 49 wylicza wszystkich. ^{d)} 5 Czerwca.

uti¹, prout ordinaverit generalis minister. Similiter provinciales ministri resignare debent sua sigilla et minori uti ad voluntatem provincialium. Item principium processionis Conventuales fratres debent tenere ante fratres cum cruce, nisi aliquis ex eis sit notabilis pater, tunc potest recipi et dari ei locus per presidentem inter fratres. Item de percussionibus fratrum summus pontifex vult providere² per se et per principes seculares, ne fratribus noceant vel percuciant, nam ante duos dies percusserant fratres, licet aliqui Conventualium iam in diversis flagiciis erant per potestatem deprehensi et per manum secularem ad galeas et aliqui ad perpetuos carceres adiudicati.

Die Sabbati, in vigilia sancte Trinitatis^a, sigillum presentatum est ordinis vel resignatum per Conventuales³; post colacionem tamen surgentes fratres, iverunt ad ecclesiam cum Te Deum laudamus. Feria secunda post Trinitatis^b erat scrutinium congregatum omnium vocalium ad sonum campanelle Scrutinium, ubi commendabantur status et benefactores. et primo pater revendissimus generalis cepit dicere. Congregati ab illo, qui solet dispersos Israel congregare, necesse est, consuetudinem servare laudabilem, || licet non scriptam scilicet facere commendacionem statuum et benefactorum. Et incepit a summo pontifice, uti reparatore religionis nostre et amicissimo, qui, ut ego audivi, contulerat quatuordecim centa florenorum pro necessariis fratrum in capitulo generalissimo, cardinales autem iuxta Contribuentes ad capitulum generale a diversis et infra. devocationem suam aliqui contulerunt per ducentos florenos, aliqui per centum florenos. Et ultra ait generalis, quod hec dixerat sibi summus pontifex: Ammonemus vos, ut taliter sancte et religiose ac concorditer agatis et Ammonicio ad fratres ex parte summi pontificis.

Item ecclesiam et precipue illos tres cardinales, item reges et cezaram maiestatem et precipue regem Portugalie, qui miserat pro subsidio fratrum quatuor milia florenorum per suum legatum et ex illis non consumserunt nisi tredecim centa florenorum et residuos per eundem legatum remiserunt regie maiestati cum graciarum actione. Item Bari et Terminorum^c

¹⁾ Potem kilka słów przemazanych. ²⁾ Na boku. ³⁾ Od sigillum presentatum w Czar. p. 116b u dołu na brzegu.

^{a)} 6 Czerwca. ^{b)} 8 Czerwca. ^{c)} Termini miasto na Sycylii w prowincji palermitańskiej.

ducem, matrem regine Polonie Bonne, que contulerat capitulo quingentos florenos et XV cuffas vini et quinque currus de formallis. Item reginam Neapolitanam, item ultimo seipsum, ut Deus illum illuminet, quomodo seipsum et alios regere possit. Item concesserat dominus papa indulgenciam plenariam et alia, que propter prolixitatem omitto.

Sic fratres sub-
scribunt in lit-
teris iuxta me-
rita aliquorum.

Item omnes vocales patres unanimiter consenserunt, ut fratribus scribeatur: Reverendo, venerabili ac religioso patri I. ordinis Minorum regularium Observancie fratri carissimo; licet generalis voluerit, ut scribetur de puritate regule vel secundum puritatem regule, sed in suo sentimento non stetit. Item dubium erat propositum, utrum ministri provinciales sicut et generales, qui sunt in termino triennii, debeant de nowo eligi; respondit, quia specialiter hec bulla disponit de sexennio generalis || ministri, Eugeniana 256 autem stat in vigore suo, ut, elapso trienio provincialium, ultra non debent eligi, sed paudent per biennium ab officio. Item quod confirmacio generalis magistri Conventualium sit in scriptis ipsum electum confirmando ac onerando, ut superintendat observancie regulari fideliter, domino Deo datus racionem, si negligenter peragat suum officium.

Scrutinium et
talia proposita.

Feria quarta in vigilia Corporis Cristi^a factum est scrutinium, in quo tria proposita fuerunt, nam patres vocales noluerunt pacta servare Conventualibus, quia facta erant sine voluntate omnium vocalium et assensu et quia erant contra auctoritatem plenariam ipsius generalis, cum non poterat eos visitare. Et primo propositum erat (cum aliquali turbacione generalis), quod non erat vera unio in capite, cum non haberet auctoritatem visitandi et corrigendi fratres Conventuales, quia loca ex pacto non possumus eis recipere, nisi omnes consenciant, quod pactum nullitant, ne reformarentur, quare non est vera unio. Respondit pater generalis, quod a principio oportet aliqua eis concedere, ut ad caput habeant favorem; loca non possumus quidem suscipere, sed fratres sic cum licencia petita, licet non obtenta, et fratribus deficientibus loca desolantur et leviter recipiuntur. Item non poterant diffinitores una cum generali hys pactis assentire, cum eis hoc non sit commissum et quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari.

Responsum est, quod poterant pacta facere ratione communis electionis omnium vocalium et ideo diffinitores vocati sunt, ut omnia diffinant, ut omnes alii vocales pace gaudeant et devocioni intendant. Tamen ad hoc

^a) 10 Czerwca.

ventum est, ut, quod non erat licitum uno respectu infringere fidei tencionis, tamen occasione habita, fracta sunt pacta et modificata.

Nam ipso die Corporis Christi^a processio facta est generalis ad sanctum Petrum, patres autem Conventuales illa prima pacta ceperunt infringere, quia noluerunt cum cruce antecedere fratres de regulari Observancia, sed ut 257 prius, cum derisione || fratrum incedebant posteriores et aliqui dicebant Conventuales: ubi est vester generalis? Et responsum est per fratres: Non tantum dicitur noster, sed tocius religionis. Inde patres nostri argumentum haberunt, quod magister eorum non recognosceret generalem uti superiorem suum. Nullus autem ex vocalibus aliquit contra eos dixit, quia prohibitum fuit per patres, sed notarii publici multi una cum testibus circa processionem ordinacione patrum nostrorum ibant, de quibus fratres nostri sciebant et quando aliquam iniuriam fratribus in verbis et factis Conventuales irrogabant vel contra summum pontificem blasphemabant, fratres protestabantur et notarii autenticabant dictas iniurias, que omnia summo pontifici obtulerunt fratres.

Deinde cum illa processione venimus ad Aramceli; post prandium¹ missi sunt fratres ad protectorem conquerentes² contra Conventuales et protestantes, quod nulla pacta volunt eis tenere amplius, cum ipsi hic³ in presencia summi pontificis et ecclesie tanta attentare presumserunt. Et tandem missum est pro magistro generali, qui parens termino, excusabat se, dicens, quod ego mandavi fratribus meis, ut ante fratres processionaliter cum cruce incederent, sed ipsi me in hoc non audivere et quia eciam rector processionalium fecit eis ire, ut consuetudo erat antiqua. Respondit generalis, quia prope fratres fuistis, nec unum verbum de hoc dixistis, ymo fratres meos derisere, quare, ex quo pactum non est servatum, iam exnunc omnia irritamus facta.

Et tandem protector ordinis magistrum turbabat, quod hec fecisset Rome, quid erit in aliis civitatibus? Et ipse non desinebat se excusare cum humili gestu, quasi collacrimans, sed eius lacrimis fratres non detulerunt. Protector igitur peciit fratres, ut ei iniuriam remitterent, cum, ipso nesciente, ista facta sunt, et ut pacta priora serventur. Sed fratres non assenserunt, dicentes, se non posse contra communitatem capitularium fratrum, qui assentire ullo pacto volunt, quod primaria pacta serventur.

¹⁾ Tak Czar. p. 118a, Jag. nie ma. ²⁾ Tak Czar. p. 118a, Jag. ma conquerentes. ³⁾ Tak Czar. p. 118a, Jag. ma hec.

^{a)} 11 Czerwca.

Post cenam eadem die, egressis fratribus de refectorio, tantum vocales remanserunt. Et incepit || generalis dicere illud proverbiorum X: Qui ambulat 258 simpliciter, ambulat confidenter, qui¹ autem depravat vias suas, manifestus erit et deduxit in Conventuales, qui, pactum irritantes, se ipsos illaqueaverunt et iterum, ait, necesse est et utile, ut veniant scandala, quia Deus scit ex malo elicere bonum et quamvis ipsi male fecerunt multosque scandalizaverunt facto suo, sed nobis bene evenit, quia, infringentes unum pactum, omnia amiserunt et subiunxit: et si voluntas est paternitatum vestrarum illa servare vel non, dicant omnes. Clamaverunt, quod nullo modo serventur, sed iuxta bullam unionis alia fabricentur, que non derogent auctoritati generalis et libertati reformacionis vel ista modificantur. Et elegerunt sex patres, qui irent ad summum pontificem et ista ei dicerent et protestarent.

Vespere post occasum solis venerunt duo patres de Conventu, iterum se excusantes et dicentes, die dominica iuxta pacta prima processionem ad Lateranum se facturos solennem. Respondit eis pater generalis, me presente: plus ego penso facta, quam verba excusatoria vestra; et sic inconsolati recesserunt.

Feria tandem sexta infra octavas Corporis Christi in vigilia sancti Anthonii Scrutinium. Paduani^a post prandium ad sonum campanelle venimus ad scrutinium et pater generalis incepit sermonem suum ab illis verbis sancti Gregorii: Non potest esse Abel, que in malicia Caym non exercet, sic necesse est, nos pati a Conventualibus persecuciones et subiunxit: hodie magister Conventualium² venit ad me et patres diffinitores et excusabat se de quatuor cum fletu, et impletum est illud philosophi in nobis: unum contra unum et duo contra duo et tria contra tria, et declaravit de tribus supradictis scrutiniis maioribus et tertium erat hesternum et primo excusavit se³ de maximo dolore concepto, quia contra preceptum, fratribus suis impositum, ipsi iverant ultimi in processione. Item excusabat se, quod nunquam dixisset, se esse capud religionis et non recognoscere generalem pro superiori || et quod nollet vocari magister 259 generalis Conventualium, sed ostendit omnimodam subiectionem, dicens, esse patrem generalem suum superiorem et ipsum esse subiectum ipsius et negabat contraria, quod nunquam dixisset illa.

Excusacio
magistri gene-
ralis de qua-
tuor.

¹⁾ *Stąd aż do erit na boku z odnośnikiem.* ²⁾ *Tak Czar. p. 118b, Jag. nie ma.*

³⁾ *Potem przemazane quod nunquam dixisset.*

^{a)} 12 Czerwca.

Item dictum est sibi de sigillo ordinis, ut illud daret et resignaret. Respondit, illud libenter offerre velle vel destruere in presencia protectoris, si michi offeretur aliud, ut promiserunt paternitates vestre. Item quarto offerebat, se satisfacturum non solum verbis, sed et factis, scilicet puniendo excessiwiros et rebelles et Dominica futura infra octavas Corporis Christi^a in processione antecedere tantum, quod pacta serventur prima, nec irritentur, nec immutentur in aliquo. Tandem singillatim multi multa dixerunt quidam, quod lacrime eius non sunt Marie Magdalene, quare illi non est credendum, alii dicebant, quia cepe ferret in sinu, ideo lacrimas ad libitum habet.

Tandem omnes vocales concluserunt, quod priora pacta modificantur et conclusio pac-torum. ut frenum ei adhibeat, ut equo recalcitanti. Et precipue, ut generalis omnimodam habeat contra eum iuxta regulam potestatem vel tantam, quam tam¹ generalis minister habuit erga Observantes ex Eugeniana. Item quod claustra eorum et conventus recipiantur de assensu medietatis fratrum, se reformari volencium. Item quod non vagentur Conventuales scandalosi in ci-vitatibus et opidis. Tandem pacta innovata sunt sabbato die sancti Anthonii^b voluntate concurrente utriusque Familie, quorum tenor sequitur et est talis: **Leo episcopus servus servorum Dei.** Ad perpetuam rei memoriam. Omnipo-
Balla concordie legitui. tens Deus, cuius perfecta sunt opera, qui cuncta sapientissime condidit in numero, pondere et mensura et cuius nutu omnia reguntur etc.; vide, quia prolixa. Data Rome apud sanctum Petrum anno incarnationis domini 15XVII pridie Idus Iunii^c pontificatus nostri anno quinto^d.

Die dominico infra octavas Corporis Christi^e facta est processio ad Late-ranum generalis, ubi fuit dispositum, ut fratres Conventuales precederent 260 processionem || fratrum cum cruce et ad hec videndum fuerunt reverendissimi domini cardinales protector ordinis et de Crassis. Magister generalis Conventualium² ivit in processione cum generali tocius ordinis et ibi pater generalis peciit maistrum Conventualium ad prandium ad Aramceli sederuntque post mensam, magister generalis Conventualium in dextra manu et com-missarius ultramontanus in leva et generalis medium locum tenebat inter eos in medio mense transversalis in refectorio.

¹⁾ Dwa razy. ²⁾ Tak Czar. p. 119b, Jag. nie ma.

^{a)} 14 Czerwca. ^{b)} 13 Czerwca. ^{c)} 12 Czerwca. ^{d)} Podaje ja w całości Wadding XVI, p. 51 *et seq..* ^{e)} 14 Czerwca.

Processio gene-ralis ad Late-ranum.

Sessio ad men-
sam et exhor-
taciones.

In fine prandii pater reverendissimus generalis fecit exhortacionem, incipiens sic: Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum et prosecutus est declarando et fratres Conventuales caritative suscipere mandando. Tandem magister generalis frater Anthonius Marcellus incepit regraciari de affectu et de effectu haud dubitans ac recognovit, quod pro demeritis coronam, id est, prelaturam generalatus perderent. Et oculum dextrum esse eis erutum scilicet conventum Parisiensem, ex quo velud homo oculis ignorancie tenebras effugat, sic sciencie lumine totus ordo videbat, quibus ob culpe demeritum in nostram humiliacionem vestramque exaltacionem privati sumus. Ibique generalem caput tocis ordinis et religionis et suum recognovit. Et ultimo dixit pater commissarius ultramontanus generalis illud Iob: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, Dominus dedit paternitatibus vestris generalatum, quod per tanta curricula temporum tenuere, Dominus abstulit a paternitatibus vestris et in fratres transstulit, sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum. Et hic multi risere tamen in caritate et graciarum actione edificatusque magister generalis cum suis recessit.

Processio gene-
ralis ad sanc-
tum Marcum.

In octava Corporis Christi^a fecimus generalem processionem ad sanctum Marcum, fratribus Conventualibus cum cruce crucem nostram precedentibus, et eadem die fecerunt querimoniam contra fratres patres Conventuales, quod in processione eos deriderent et subsanarent, dicentes Harri, Harri azine, quasi¹ vade asine; sed non poterant probare, || qui essent illi et si invenis-²⁶¹ sent eos, utique puniti fuissent, quod eorum penitencia cederet aliis in exemplum.

Capitulum ge-
nerale dissol-
vebatur.

Tandem tabula capituli generalissimi lecta est et constituciones eiusdem capituli 13 Iunii anno domini 1517; vide constituciones^b, quia necessarie sunt. Feria secunda infra octavam sancti Anthonii^c per totam septimanam dissolvebatur capitulum et ultra et multi recesserunt, bulla non accepta tam unionis quam concordie. Pauci tamen ex fratribus non recedebant, cum quibus ego intereram, de loco, donec plene expedita essent illa pro provinciis, pro quibus missi fuimus. Deinde circa vigiliam Iohannis Baptiste^d Conventuales bullam a notariis furtim acceperunt, fratrum more vestiti, ut fratribus facerent

¹⁾ Czar. p. 220a ma zamiast tego id est.

^{a)} 18 Czerwca. ^{b)} Wadding XVI, p. 56 *et seq.* według transsumtu z r. 1596. ^{c)} 15 Czerwca. ^{d)} 23 Czerwca.

gravamen aliquale, ita quod propter hoc iterum patres illos expectare opportebat alterius bulle sub plumbo expedicionem, ut de ea transsumta provinciis conficerentur. Hec de capitulo generalissimo breviter dicta sufficiant.

Reverendus pater Raphael eodem anno capitulum provinciale Cracovie¹ pro festo Nativitatis Marie congregavit, ad quod venit frater Iohannes de Comorowo, minister primus et custos, ut supra patuit, cum utraque bulla unionis et concordie. In quo capitulo

Capitulum Cracovie et primus minister provincialis eligitur.

reverendus pater Leo de Lanczud² in primum ministrum provincie Polonie capituloiter et canonice electus est septima Septembbris anno prefato et confirmatus est iuxta bullam unionis capituli generalissimi.

Et³ eodem anno reverendissimus dominus Cristoforus de Forlivio, cardinalis Areceli ac generalis tocius ordinis, quia fere post mensem post capitulum generalissimum per sanctissimum dominum papam Leonem decimum assumptus erat ad cardinalatum et quia iuxta bullam concordie ipso die sancti Francisci^a fratres Conventuales supremum locum tenebant in processione 262 Assisii, cum quibus et reverendissimus cardinalis || cum quibusdam ministris et precipuis patribus nostris incedebat, fratribus nostris Observantibus principium processionis cum cruce tenentibus.

Fratres in fratres per Conventuales facta Assisii.

Post expletam processionem illam solennem invitati sunt ad colacionem intra claustrum sancti Francisci ad maius refectorium, per Eliam edificatum, et ibi, collacione data, sub dolo fratres Conventuales populum armatum procuraverunt, qui fratres percuterent et dehonestarent. Videntes hoc duo layci de Observantibus, campiductores militesque in seculo, acceptis duabus falengis, in quibus scutelle deferebant more ordinis in coffinis, opposuerunt se viriliter illis, et sic fratres defendendo ad portam claustrorum deduxerunt⁴.

Demum eorum generalis magister^b ad papam cito cito et proponitur contra eum, quod ipse talem offensam et levitatem in cardinalem ac suum generalem et prelatum et fratres de Observancia fecerit. Cui dominus papa in penam excessus locum sancti Francisci iam receperat et fratribus dabat

¹⁾ W Czar. p. 120a na marginesie. ²⁾ potem przemazane eligi.... ³⁾ Cały ten ustęp aż do factum est memoriale perpetuum w Czar. na wklejonej karteczce pomiędzy kartami 119 i 120. ⁴⁾ Czar. ma jeszcze: et tandem usque ad locum sancte Marie de Angelis sive Porciunculam devenerunt.

^{a)} 4 Października. ^{b)} Był nim Antonius Marcellus Cherius albo, jak go inaczej Wadding (XVI, p. 50) nazywa, Cherinus z Dalmacji.

perpetue possidendum, sed aliqui cardinales et patres de Observancia obstiterunt, ne ista faceret, sed illi, qui occasionem dederunt controversie, fratres punirentur. Tandem summus pontifex cum cardinalibus decreverunt, ut fratres Oblacio in eccllesia sancte Marie de Angelis cessit procuratoribus pape. auctoritate summi pontificis institutum, eviterne in suas necessitates convertendam reciperent, quam Conventuales per ducentos et ultra annos recipiebant et hoc in penam prefati excessus factum est memoriale perpetuum.

Tandem anno domini 1518 venerunt reverendissimi domini cardinalis domini Cristofori de Forlivio, generalis tocius ordinis vocatorie, quatenus omnes pro capitulo generali ad Lugdunum pro festo sancti Bonaventure convenientire, qui ex regula tenentur, nam pro festo Pentecostes^b nullo modo convenissent vocales propter vie longitudinem, tam cismontani, quam ultramontani, pro eligendo generali ministro, quia ordo cardinalis (uti occupatum negociis ecclesie Romane) noluit habere ministrum generalem, quia ab inicio ordinis || nostri, quando promotus erat generalis ad aliquam dignitatem 263 cardinalatus, archiepiscopalem, episcopalem etc. semper congregabatur capitulum generale per ministrum taliter promotum vel vicarium ordinis, ut successor eligatur.

Frates incepunt visitare partes ultramontanas pro capitulo generali et econverso ultramontani ad nostras iuxta bullam unionis. In quo capitulo per commissarium curie reverendissimus dominus Cristoforus resignavit generalatum

et pater Franciscus de Brixia Lechetus XLIII^{us} a beato Francisco et secundus generalis ex Observantibus tocius ordinis electus est in Lugduno anno domini 1518 ordinis vero 308 vel circa. Hic generalis vir erat apprime eruditus, ut patet in eius libris super Sentenciarum editis. Et in eodem capitulo aliqua walde utilia conclusa sunt, que habentur in provincia. Et ibidem erat statutum, si quis minister sine causa non interesset capitulo generali, suspendatur per quinque annos a ministeriatu^c.

Si minister non interstit capitulo generali sine causa.

Et frater Iohannes de Comorowo in reversione ex capitulo generali in Ulma remansit infirmus per tres hebdomadas², sed aliquos fratres remiserat

¹⁾ Od in Lugduno w Czar. p. 120b na boku. ²⁾ Tak Czar. p. 120b, Jag. nie ma tych trzech wyrazów.

^{a)} 14 Lipca. ^{b)} 23 Maja. ^{c)} Na kapitule tej była także omawiana sprawa kustodyi pruskiej. Obacz wyżej p. 189, Wadding, XVI, p. 74.

in provinciam, qui post iverunt ad capitulo Lublinense, ubi pater Leo congregaverat capitulo pro festo sancti Francisci¹ eodem anno 1518, ubi et reelectus est. In quo capitulo primum taxa facta est, quod sint quinque custodie in provincia Polonie, licet prefatum capitulo istud facere non potuit, quia nullam auctoritatem habuit a generali capitulo et ministro generali^b.

Anno domini 1519 nondum expleto pater Leo prefatus, (quia tunc sperabatur adventus¹ reverendissimi patris ministri generalis), provincialis minister Polonie, celebravit capitulo Cracovie pro festo Corporis Christi^c provinciale et ibidem reelectus est, nam pater minister generalis provincias ultramontanas aliquas visitavit || precipue, que noviter adheserant, ut Francie, sancti Bonaventure et alias versus Polonie regnum². Et anno domini 1520 capitulo fratrum ultramontanorum generale celebravit Burdegalis iuxta bullam unionis, ubi et diversas gricias recitavit precipue pro ministris, uti faciebat visitando et alias provincias ac nostram³, que habentur inter fratres, ideo non scribuntur.

Tandem anno domini 1520 reverendus pater Leo minister provincie nostre congregavit capitulo Cracovie pro festo sancti Bartholomei^d, cui capitulo presidebat reverendissimus pater Franciscus Lechetus de Brixia, generalis tocus ordinis. Cum enim pater generalis venisset in Slesiam provincie Bohemie, celebravit capitulo eorum Wratislavie pro festo sancti Laurencii^e. Quo soluto, venit, conductus per patres provincie Bohemie et nostros, Cracoviam pro festo sancti Bartholomei. Cum autem fratres nostri essent capitulariter congregati, deliberaverant post prandum exire in Bythom ad suscipiendum patrem generalem, sed segnius rem agentibus nostris, die XXI mensis Augusti ante Cracoviam venit mittensque duos fratres Slesie ad locum nostrum, exhortatus est, ut ei capitulares obviam exirent.

Mox confuse uti inpremeditati et in prompto egressi sunt fratres sine scitu reginalis maiestatis, collegii ac populi, quia regine erat magister ac

Capitulum generale ultramontanorum Burdegalis.

Adventus reverendissimi patris generalis Cracoviam pro capitulo.

¹⁾ Potem przemazane ministri generalis. ²⁾ Ostatnie trzy wyrazy w Czar. p. 121a na marginesie. ³⁾ Tak Czar. p. 121a, Jag. nostras.

^{a)} 4 Października. ^{b)} Wadding XVI, p. 75 a za nim Zeissberg p. 5 podają mylnie, że na kapitule tej był obeenym Lychetus i że Komorowskiego obrano na niej prowincjałem. Ob. wyżej p. 253. ^{c)} 23 Czerwca. ^{d)} 24 Sierpnia ^{e)} 10 Sierpnia.

confessor a puero, iveruntque extensis vexillis per totam civitatem Cracoviensem, tunc lutosam, usque ad walwam nowam sancti Floriani, commitante tamen fratres haud parwa comittiva populi, admirante, quo irent, aut quid pretenderent. Mox Te Deum laudamus incepsum est. Sedebat autem ipse generalis in curru cooperto nigro mettercius, alii duo currus sequebantur de Slesia. Ibant eciam duo fratres, currum generalis per viam tenentes lutosam usque ad cimiterium fratrum. Surrexit de curru moxque invitatus paucissimis verbis, incepta est antifona *Salve feliciter!* Pater veniens in ecclesiam fratrum, || fecit incipere missam de Sancto Spiritu solusque indutus 265 est ad cantandum¹, qua finita, paucis verbis per patrem ministrum cum aliis patribus susceptus est in zacristia, qui mox cum sociis suis in reectorium intravit et ibi tabula capituli est lecta, postquam pransum est.

Intencionem suam declaravit.

Iniunctio obediencie, ne loquantur de eligendis.

Incepit deinde inter prandendum intencionem suam declarare circa agenda et gracias egit patribus de Slesia, quod non ut generalem, sed ut pontificem caritative providerunt, conduxerunt et venerati sunt et eadem ex vobis Polonis sibi evenire, minime dubitat. Tandem posteris memorabilem omnibus indixit modum vocalibus, ne unus alteri de eligendis ministro et diffinitoribus et custodes loqui audeat sub pena contumacis inobedience et tandem ad gracias cum communitate processit ad ecclesiam, quibus finitis pulsatum est pro electione ministri, diffinitorum ac custodis.

Deinde ministro reverendissimo astante electi sunt diffinidores, quos confirmavit. Tandem resedit generalis et recepit resignacionem ministri antiqui et iussit ministrum resonantem iuxta se sedere et ait: *Habetis patres nunc eligere ministrum provincie, ideo eligit, quem Deus inspiraverit vobis, postposita omni passione odii, ire etc. Si bene vixerit, habebo eum pro filio, si vero aliter, vestra erit turbacio.* Et in secundo scrutinio

frater Iohannes de Comorowo secundus minister provincie Polonie, habens XXXVII voces, canonice in loco sancti Bernardini Cracovie, die 27 Augusti, hora quasi 21, anno domini 1520 electus est^a. Quo confirmato

1) *Czar. p. 121b ma jeszcze: et erat quasi XVI.*

^a) To więc, co Wadding XVI, p. 104 powiada, (niewiadomo na jakiej podstawie, bo nieco wyżej cytuję tylko *Mon. M. S. S. Polon.*) jakoby Lychetus bronił na tej kapitule prowincjały polskiego w obec czynionych mu zarzutów z powodu zbytniej połaźliwości względem apostatów, nie może się odnosić do Komorowskiego, (ob. Zeissberg p. 5), ale do jego poprzednika w urzędzie Leona z Łanicuta.

per ministrum, iterum processerunt ad electionem custodis et elegerunt uno scrutinio custodem custodum et tandem ad ecclesiam processerunt circa horam 22, cantantes Te Deum laudamus. Deinde, dictis dicendis, minister electus, in medio hori genibus pro voluntus, ipse reverendissimus ait: Commodo tibi filios meos carissimos, quos in veritate diligo, acsi de proprio ventre ipsos genuisse, || accipe ergo sigillum cum officio utique doloris et oneris non honoris.

*Confirmatio
ministri a gene-
rali.*

Et tandem fere occidente iam sole, itum est ad cenandum et quia generalis minister, ymo nec vicarii generales, exceptis paucis, ut patuit supra, personaliter visitabant provinciam Polonie, sed hoc per commissarios faciebant suos¹, dicebat generalis minister: Non petatis commissarios amplius ad visitandum provinciam, sed pater minister generalis vos visitet, uti pater verus, quia commissarii volunt tantum apparere nec fideliter agere, ymo ut eiusdem verbis utar, ait: Ingenue fateor, quia non inveni in provincia vestra peccatum mortale, quod publice punire deberem, vos enim deberetis nos visitare et non nostri vestros.

*Commissarii
non petantur,
sed minister
generalis.*

Et quia multi fratres conscribebant acta capituli prefati, quid fecerit aut dixerit dietim, ideo multa dimitto, brevitati studens, tamen aliqua per eundem patrem dicta hic subscribuntur. Dixit primo de mandato sanctissimi Leonis pape decimi: Graciam insinuo vobis, quod, durante provinciali capitulo, officium de Domina non dicatis, sed in nota cantetis officium maius, dum modo extra chorum Graciarum non omittatur. Si vero feria occurerit infra idem capitulum aut Dominica, non oportet dicere preces; et sic teneatis futuris perpetuis temporibus. Item ex parte sua et summi pontificis mandavit, ut pro sancte castitatis excelencia, in ordine conservanda, omnes provincie teneant festa sanctorum Virginum sub minori duplice Agate, Lucie, Cecilie, Ursule, Barbare, Margarete, Dorothee, Katherine, Marthe; capitulum tamen addidit, quod illa festa, que ante istud capitulum erant maiora duplia, sic teneantur, reliqua sub duplice minori teneantur.

*Gracie aliqe
per eundem
declarantur.*

*Durante capi-
tulo Graciarum
extra chorum
non omitta-
tur.*

*Ista festa tene-
antur sub du-
plici.*

Item mandavit auctoritate summi pontificis, quatenus octave Ascensionis Domini, Omnia Sanctorum, sancti Francisci sint duplices sine officio Graciarum in choro, quia sic ab inicio ordinis, dixit, fuisse. Item, quod se fratres vertant in missa ad Orate fratres, more secularium et secundum

*Tres octave
addite minus
duplices.*

*Fratres vertan-
tur in missa.*

¹⁾ Czar. p. 122a ma potem w nawiasie: Preter reverendum beatum patrem Marcum de Bononia, qui provinciam personaliter visitavit nostram ante divisionem provinciarum et ipse pater beatus suscepit locum in Prziworsko.

antiquam consuetudinem || ecclesie Romane. Item letanie non duplicantur,²⁶⁷ nisi precise in fériis, sed dicat unus chorus: sancte Petre, alius: sancte Paule etc. Ora pro nobis. Consulo provincie, quod officium Mortuorum tantum diceretur die Veneris et distinete, ut precipiantur verba omnia, dummodo tali die non cantaretur officium et credo, quod Deo erit accepctius, ut sit in Italia, quam cum festinacione omni die dicere et, si aliqui habent remorsum conscientie, ego dispenso, quod per unum quartale vacent oracioni vel mentali vel vocali.

*Letanie non
duplicantur.*

*Officium Mor-
tuorum semel
in 7ma dicatur.*

Inter multa alia dixit: Si placet vobis, quod minister, defunctus officio, habeat locum ante omnes gwardianos preter gwardianum loci et capituli? Responsum est: placet. Item quod minister provincie, exacto officio¹, vacet ab omni officio per duos annos, puta a gwardianatu et ministeriatu, potest tamen futuro anno esse diffinitor. Responsum est ab omnibus: placet. Item quod minister ordinis, exacto officio, habeat locum ante omnes gwardianos preter gwardianum loci et capituli. Responsum est: placet². Item confectus senio minister habeat socium³ sibi gratum, quemcunque sibi elegerit. Item quod minister, cuius officium expiraverit, sit presens conficiende tabule cum ministro et diffinitoribus electis, quia ipse melius novit condiciones fratrum omnium, preterquam quando tractatur de suis defectibus. Item declaro, quod minister provincialis est commissarius generalis in tota provincia cum plenitudine potestatis in hiis omnibus, que provincialis non possit facere. Si autem esset aliqua necessitas, propter quam opporтерet predicatores et similliter confessores instituere, potest minister cum quatuor vel tribus patribus istud facere. Item declaro, quod minister et alii, qui fuerunt ministri, habeant auctoritatem meam in tota et extra provinciam et preter istos nullus se intromittat de futuro.

*Minister Polo-
nie est com-
missarius gene-
ralis.*

*Predicatores
confessi in casu
instituuntur.*

*Erga fratres
intra et extra
provinciam
auctoritas.*

Et in isto capitulo facta est concordia perpetua inter Slesie patres et Polonie de questis Bythom et Tesin respectu loci Cracoviensis, Cathovice, respectu Cobilino, per reverendissimum patrem generalem tali modo, quia reverendissimus pater convocavit Cracovie ad habitacionem suam patres Slesie, patrem scilicet⁴ Victorinum de Prussia, qui erat minister eorum aliquociens⁵, et patrem Mathiam de Recz, || gwardianum Brunensem, simili liter ministerum provincie, Polonie patrem Iohannem et fratrem Raphaelem,

*Concordia in
Slesie et Polo-
nie fratres pro
questis.*

¹⁾ *Od habeat locum w Czar. p. 122b na boku.* ²⁾ *Czar. p. 122b, Jag. nie ma od item quod minister ordinis.* ³⁾ *Tak Czar. p. 122b, Jag. nie ma.*

⁴⁾ *Tak Czar. p. 123a, Jag. nie ma.* ⁵⁾ *Zamiast wyrazów od qui erat ma Czar. qui ministeriatum renunciaverat tunc temporis.*

custodem custodum, dicens: Vobis iniungo per obedienciam, ut non exeatis de ista habitacione, nec comedetis aut bibetis, donec concordetis de questis vestris et ego tandem confirmabo et propria manu subscribam etc. Sicque facta est concordia et publicata in capitulo, quam habes Cracovie in cista litterarum; vide ibi anno domini 1520 Augusti 24.

Item missa indicta erat celebranda ad sanctam Mariam in circulo Cracovie pro festo sancti Bartholomei^a de voluntate reverendissimi domini episcopi Cracoviensis cum plenissima indulgencia omnium peccatorum omnibus interessentibus, non tantum in ecclesia sed eciam in cimiterio et circulo, orantibus quinque Pater noster pro serenissimo rege Polonie et summo pontifice, quam idem reverendissimus devotissime celebravit coram multorum milium hominum assistencia cum magna solemnitate et ibidem in ecclesia reverendus pater Nicolaus de Socolniky¹ fecit solennem exhortacionem in cathedra Almanorum cum omnium rei insolite admiracione. Et tandem divinis peractis in claustrum cum solenni processione reversi sumus.

Pater igitur reverendissimus generalis in capituli negotiis procedebat, licet modo haud nobis consweto, sed optimo et compendioso, quod omnia complevit per quatuor dies, que erant capituli, et quinta processit Ungariam versus, a reginali maiestate magnifice expeditus, associatus fratribus Polonie. Et inter montes Carpatos cepit ex frigore infirmari et conducebatur infirmus usque ad Budam et ibidem mortuus^b in loco fratrum sepellitur magnifice.

Tandem pater minister Ungarie, iuxta determinacionem bulle unionis convocationem patrum Italie fecerat et ibi electus est pro vicario generali reverendus pater Paulus de Soncino; vir erat regularis observancie zelator ac doctor medicine, qui vocatorias misit ad cismontanas et ultramontanas 269 partes, ut patres ministri et custodes pro festo || Pentecostes^c ad Carpum pro eligendo ministro convenienter. Anno igitur domini 1521 in festo Pentecostes in Conventu Carpensi provincie Bononie reverendissimus

pater Paulus de Soncino XLIV^{us} a beato Francisco et tercius post unionem ex Observantibus generalis tocius ordinis in primo scrutinio canonice et concorditer electus est, ordinis vero 311° anno.

¹⁾ Tak Czar. p. 123a, Jag. nie ma tych dwóch wyrzów. ²⁾ Od ordinis w Czar. p. 123 na boku.

^{a)} 24 Sierpnia. ^{b)} Według Waddinga XVI, p. 105 w miesiącu Listopadzie. ^{c)} 19 Maja.

Luteranorum
factio fortifica-
batur et contra
dominos suos
bella gessere. Ab isto generali capitulo Luterana factio iam inceperat fortificari et ignobilis gens Almanorum villanorum ac aliquarum civitatum et opidorum contra dominos suos tra suos principes et dominos bella gessere, multa destruentes et vastantes monasteria ac ecclesias, eciām cathedrales, et sacra ac ymagines prophanaentes, bona spiritualium diripientes, multi eciām sacerdotum et regularium precipue in provinciis Almanie Luteranismum et uxores suscepserunt et aliqui episcopi simili modo depravati sunt. Et Prussia fere tota, que erat sub magistro Prussie magno, una cum domino suo et fere omnibus spiritualibus¹ ab obediencia Romana recesserunt et a fide catholica apostotaverunt, Luteranum profitentes².

Et ultra ter centum milia communis et ignobilis populi Almanorum, quia contra dominos suos rebellaverant, animante eos suis dictis et scriptis Lutero cum suis discipulis, gladio suorum dominorum circa Heribopolim et Ulmam ac alias civitates et silvas in anima et corpore perierunt et per multos annos in laqueum populo Cristiano et regno Polonie fuerunt³.

In Indias sive
Novum mun-
dum seculares
sacerdotes in-
duebantur. Et in capitulo supradicto quedam utilia erant conclusa, vide circa ministrum Polonie⁴. Et ibidem per totum capitulum conclusum erat, quatenus fratres de Indiis alias, ut communiter dicitur, de Nowomundo, introducerent seculares sacerdotes, qui iam plantaverant fidem catholicam⁴ Dei adiutorio et tenebant archiepiscopatum et quatuordecim loca pro fratribus, ut sacramenta eis ministrarent, ut in partibus istis et fratres pace fruerentur sua, predicando, confessiones audiendo et bona exempla prebendo; et cum eodem anno seculares sacerdotes cum fratribus pariter navigio terris eorum⁵ applicassent, || nequaquam ille populus eos suscipere in suos directores voluit,²⁷⁰ sed fratribus dixerunt: Quia per vos sumus conversi ad fidem catholicam Cristianam, ideo vos, et non alii sacerdotes, nos dirigatis, alias nos omnes recedemus a fide catholica. Tandem sacerdotes remissi sunt in regiones suas et a fratribus ille populus regitur cum maximo augmento populi Christianae religionis usque in hodiernam diem⁶.

Capitulum ce-
lebratum in
medio altero
anno.

Et eodem anno capitulum provinciale non est celebratum, quia constituciones emanaverant, ut celebretur in medio triennii et ob alias causas

¹⁾ Od una cum domino w Czar. p. 123b na boku. ²⁾ Te dwa wyrazy w Czar.

p. 123b na boku. ³⁾ Od Et in capitulo w Czar. p. 124a na brzegu u gry

⁴⁾ Te dwa wyrazy w Czar. p. 124a na boku. ⁵⁾ Te dwa wyrazy w Czar. na boku.

⁶⁾ Te cztery wyrazy w Czar. p. 124a na marginesie.

^{a)} Dzikne połączenie wojen chłopskich w Niemczech ze stosunkami polskimi.

diversas. Et eisdem annis erat Vilne legatus apostolicus Zacharias^a ad Pro canonizac-
videndum et examinandum miracula vitamque beati Cazimiri filii recolende zimi laboratur
memorie Cazimiri, regis Polonie, et conscripserat vitam eius et imprimebatur
Zacharias le-
cum officio, ab eodem legato composito. gatus.

Isque legatus inficerat quandam actionem Iohannis Cichi contra fratres de loco Cownensi, qui calumniabatur falsissime fratres, quod quendam tezaurum domini Stankonis, civis eiusdem civitatis, post mortem eius recepissent, qui dominus Stanko, aduc vivens, quia prole carebat, fere totum claustrum illum (*sic*) Cownensem (*sic*) a fundamentis in muro erexit. Et hec controversia calumnirosa erat occasio seperacionis Littwanie a provincia Polonie, quia quidam domini Litwanie precipue Gastoldus cum quibusdam pseudofratribus, qui scissi erant pariter cum loco Cownensi, qui et in periculo scismatis decessere suo, fatebantur, false tamen, quia fratres Poloni istos tezauros et alias multos a Littwania exportassent in Poloniam, ut infra patebit tragedia pre-fata lacius.

Is eciam legatus contra Luteranos aliqua fecit Torunie, presente regia maiestate, predicante fratre Bernardino de Grebow contra errores Luternorum, librosque eorum multos in presencia regis Sigismundi Cazimiridis 271 igne consumsit^b. Isque legatus per Cracoviam || Romam versus equitans, volens errores suos emendare, per ipsum factos in regno Polonie erga multos et fratres, Romam veniens, decessit.

Isto eciam anno bella cruenta gesta sunt per regem Sigismundum in Prussia contra magistrum ordinis Cruciferorum, nepotem a sorore germana suum, rebellem regie maiestati et regno. Tandem, vi armorum compulsus, invit concordiam cum rege et quia multis stipendiariis indebitatus erat, nesciens, quomodo eis solucionem faceret, recessit et scissus est ab ecclesia,

*Actio calum-niosa pro tezau-
ris Stanconis in Caffna.*

Libri Lutera-norum in Tor-unia creman-tur.

*Bella cruenta
in Prussia.*

^a) Biskup gardyjski. ^b) Wyżej, mówiąc o pobycie legata Zachariasza w Wilnie, wyraża się autor, co się tyczy czasu, w którym to miało miejsce, bardzo ogólnikowo (*et eisdem annis*), niżej zaś jest wzmianka o r. 1525; w tym roku jednakże król nie był w Toruniu, lecz był w r. 1520 i 1526; o tym ostatnim atoli pobycie nie może tu być mowy, bo wtedy król, jadąc do Gdańska, tylko bardzo krótko zabawił w Toruniu (ob. A. Lorkiewicz: *Bunt Gdański w r. 1525* p. 125), było to więc w roku 1520 i w tym też roku w Marcu przybył do Torunia wspomniany legat papieski Zachariasz, celem pośrednictwa w sprawie pruskiej; z resztą i z dalszych słów Komorowskiego pokazuje się, że to było podczas wojny z mistrzem krzyżackim.

*Magistri Prus-
sie scissio ab
ecclesia.* heresiarcha factus, populum sibi subiectum et omnes spirituales, mandando eis matrimonia contrahere et fratres de Observancia expellendo nostros, in Luteranismum secum traxit, ecclesias omnes subiectas auro et argento spolavit et illis spoliis debita persolvebat stipendiariis, laudem divinam omnem, a Deo permissus, quomodo valuit, extinxit et ymagines et omnem memoriam passionis Dominice et sanctorum ignibus incineravit. Tandem vero post duos annos uxorem ducens^a, omagium regi Sigismundo et regno Polonie Cracovie

*Magister Prus-
sie dux creatus
Cracovie.* fecit et ibidem dux Prussie creatus est et si sine prole masculina et germanus suus¹ decederet, ducatus regno Polonie incorporari debet; actum est hoc 1525.

*Capitulum Co-
stense.* Tandem in loco Costensi capitulum provinciale per fratrem Iohannem de Komorowo² congregatur pro festo Pentecostes anno domini 1522 et ibidem reelectus est in ministrum. Ex eodem capitulo missi sunt fratres ad capitulum generale Burgense regni Castelle³ frater Raphael Lgota⁴, custos custodum, qui vix pervenit ad capitulum generale cum fratre Iacobo Dzyadvisio, dicto Pyetuch, qui per capitulum generale electus erat commissarius ministri Polonie et habuit vocem in capitulo, quia frater Bernardinus de Grebow erat institutus commissarius a patre ministro Polonie, quia pater minister propter infirmitates⁵ suas non potuit iter facere.

*Tempestas vali-
dissima in
mari.* Qui commissarius ministri prefati vi ventorum, quod marinarii fortunam nominant, ab Anglico mari || usque in remotissimas partes, scilicet Iberniam,²⁷² raptus et delatus per mare navigio⁶ erat et sic capitulo generali nullomodo interesse potuit. Tandem in provinciam suam cum periculis maximis et labore revenit. Alii autem fratres de diversis partibus mundi, per mare Balteum euntes, aquis prefocati sunt maris et vix medietas vocalium pervenit ad capitulum prefatum. Naves autem aut classes magne citra centum vi ventorum submerse sunt omnibus.

Pater Franciscus Angelorum in generalem quartum⁷ post unionem et XLV a beato Francisco in prefato capitulo generali Burgensi electus est

¹⁾ *Tak Czar. p. 124b, Jag. nie ma tych trzech wyrazów.* ²⁾ *Tak Czar. p. 124b, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.* ³⁾ *Te trzy wyrazy w Czar. p. 124b na boku.* ⁴⁾ *Tak Czar. p. 124b, Jag. nie ma.* ⁵⁾ *Czar. p. 125a dodaje incunable.*
⁶⁾ *Tak Czar.; Jag. ma zamiast tych trzech wyrazów navio.*
Czar. p. 125a, Jag. ma quintum.

^{a)} Wiadomo, że Albrecht dopiero po złożeniu holdu ożenił się i to w roku 1526 a nie w r. 1525, w którym hold złożył.

pro festo Pentecostes^a anno domini 1523 et ordinis^c 313¹. Hic pater vir doctus ac religiosissimus, magne genealogie princeps, solus heres existens, religionem intraverat, consanguineus imperatoris Carolli. Illo tempore et hic perfectus erat annus sexennii iuxta bullam unionis, in quo non erat presens pater reverendissimus Paulus de Soncino, generalis minister, propter senium et infirmitates suas, sed miserat suum commissarium, qui nomine suo renunciaret officio; et tandem post prefatum capitulum generale mortuus est pater Paulus. Et in eodem capitulo statuta, que dicuntur Burgensia, facta sunt, que communiter habentur in provincia.

Constituciones
generales Bur-
genses dicte.

Et eodem anno 1523^b nondum reversis fratribus ex capitulo generali propter longitudinem vie ac quia quedam negotia fratribus in Romanam curiam erant commissa expedienda per eosdem fratres, misse erant littere nomine generalis, quatenus celebraretur capitulum per patres nostros, quia in capitulo Carpensi erat cautum, ne celebretur capitulum provinciale, quo usque venerint fratres, missi ex provinciis, a capitulo generali, alias minister electus suspensus esset per tres menses ab ingressu dicti commissarii in provinciam computandi. Frater Iohannes de Comorowo congregavit capitulum 273 provinciale Warsovie || pro festo sancti Michaelis^b anno supradicto, ubi et cessit officio, expleto triennio suo.

Capitulum
Varssovie.

Pater Uriel de Grabow in tertium ministrum provincie nostre canonice eligitur anno domini 1523.

Ab isto tempore incepit erant diverse controversie in ecclesia sancta Dei catholica in diversis mundi partibus, precipue in terris Almanorum, ubi et per quos Luterus tuebatur, ne a summo pontifice igne vel penis Luterani seive-
bant. hereticorum puniretur, manu enim armata defendebatur, dicentes³, eum omnia vera dicere et informare, et eius doctrina, (licet pestifera et falsissima ac damnabilis erroneaque), per Almanos, seductos ab ipso, ecclesiam illuminare, qui scribebat tractatus diversos contra ecclesiam catholicam, summum pontificem, spirituales et religiosos moresque Cristianos, babilonicam confusionem vocans ecclesias Dei, et sacerdicia ac ymagines, sacramenta-que et vasa ecclesie prophanando. Multi sacerdotes seculares⁴ ac religiosi

¹⁾ Od in prefato capitulo w Czar. p. 125a na boku. ²⁾ Tak Czar. p. 125a, Jag. nie ma tej cyfry. ³⁾ Zaczawszy od tego wyrazu aż do religiosi diversorum w Czar. na karteczce pomiędzy kartami 125 i 126. ⁴⁾ Tak Czar., Jag. nie ma.

^{a)} 24 Maja. ^{b)} 29 Września.

diversorum ordinum uxores ducendo et obedienciam sanctam contempnendo, proprias voluntates et sensualitates sequentes, a diversis provinciis ad Luteranismum defecerunt et apostotaverunt.

Wratislavien-
ses cives fra-
tres expulerunt.

Et circa idem tempus Wratislavienses cives, uti iam Luterano toxico imbuti, fratres Observantes de Wratislaviensi loco, quem eisdem receperunt, vi expulerunt, hospitale ex claustru faciendo, videlicet latissime in descripcione^a prefate contingencie moleste.

Litwanie scissi
sunt fratres
a provincia Po-
lonie.

Sic et in provincia nostra fratres Litwani, Anthonio fratre de Coffna cum sibi adherentibus auctore, manu eum tuente secularium dominorum armata, scissus erat a provincia, columniose et falsissime fratres Polonus et precipue suos prelatos diffamantes; nichil autem contra eosdem aliquando probaverunt tam coram regia maiestate, commissariis generalis ministri vel summo pontifice, sed solum confidentes in defensione suorum secularium, scilicet Gastoldo, tunc pallatino Vilnensi, cum aliis dominis, || serenissimo rege²⁷⁴ Sigismundo, iam ad senium declinante, ab eisdem dominis eorum relacionibus falsissimis exasperato et seducto, nec admiserunt aliquando in Lithuania cum rege loqui aut excusari et purgari ab infamia fratribus Polonis precipue prelatis, sed ipsi domini ex commissione regis prefatas causas, parte adversa scilicet Polonus non vocatis, contra omnem iusticiam diffiniebant et manu armata tuebantur scismaticos fratres in Cownensi loco, nolentes admittere prelatos ordinis, ut exercerent correctionem in prefatos scismaticos regularem.

Sine absencia
partis domini
Litwani diffi-
niebant Polo-
nos non vo-
cando.

Non admittie-
bant prelatos
visitare nec
corrigere.

Prima vice vo-
lierunt fratres
expellere de
loco.

Et hoc factum manifestius cepit fortificari post capitulum Cracoviense proxime futurum, quia ipsa die sancte Agnetis^b Vilne, tunc temporis fratre Bernardino de Calysz gwardiano existente, venit dominus pallatinus Ganstoldus prefatus cum domino episcopo Vilnensi et aliis dominis, qui manu armata volebant fratres Polonus e loco expellere, sed non presumserunt, rcsistente eis fratre Bernardino prefato, tunc quidem infirmo, rationabiliter

^a) Opis ten, którego tytuł podaliśmy w przedmowie (*vide supra p. 5*) przy opisie poszczególnych rękopisów, znajduje się, jak nadmieniliśmy, na początku rękopisu Jag.; według dopisku zaś zrobionego w tem miejscu na marginesie nowszą ręką, znajdował się pierwotnie w końcu tego rękopisu a pochodzi z pod pióra Cezarego z Gostynia. Mniej więcej tak samo wspomina o tem zajściu w Wrocławiu a poniekąd i o wypadkach na Litwie (według *Mon. Pol. M. SS.*) Wadding XVI, p. 175. ^b) 21 Stycznia.

eos quietando et quia nondum seduxerant regiam maiestatem racione absencie in partem suam nec summum pontificem.

Et stantibus prefatis controversiis inter dominos Littwanie et fratres, celebratum est capitulum provinciale per patrem Urielem, prefatum ministrum, in Wartha pro festo Nativitatis Marie anno domini 1524, ubi et reelectus est in provinciale. Et aliqui patrum congregati erant ante capitulum una septimana ex mandato prefati reverendi patris in locum capitulo, ut colligerent ea, que tunc temporis erant necessaria et facerent constituciones provinciales, quia primum tunc temporis generales constituciones Burgenses publicate erant et ad probandum per capitulum suscepere, sicque provinciales de licencia¹ ymo mandato constitutionum generalium sunt perfecte et supplete, in quibus deficiebant generales et per totum capitulum correcte et confirmate. ||

Provinciales constituciones conduntur.

275 Ab isto tempore, anno et capitulo inceperant discordie et controversie diverse incepentes sunt. tam in capitulo generalibus quam provincialibus causa constitutionum, quia patres ultramontani, ex quibus partibus² erat generalis, intendebant trahere ad suos modos vivendi in ceremonialiis et capitulo faciendis patres cismontanos sive Italos, qui tamen nunquam voluerunt assentire prefatis ceremoniis, assignantes, quia per sanctum Franciscum fundati erant et in omnibus ceremonialibus et regularibus bene provisi, quod sufficiebant eis sua instituta sancta et non aliis novis se implicare, quia futuris temporibus nec ista nec illa servarentur.

In condendis autem constitutionibus provincialibus, quia quidam voluerunt apparere conditores legum et reformatores, ideo fratrum resistenciam habuere, et quia nec certe generales, quibus innitendum esset, habentur³ constitutiones, sic nec provinciales, que ad supplendas generales per communitatem vocalium et assensu eorum vel maioris partis non per se vel per alium in angulis non capitulo componuntur vel congregantur⁴, ideo a fratribus parvipenduntur⁵.

Cautela circa constitutiones condendas atendende.

Tunc enim temporis ecclesia Romana multis difficultatibus laborabat tam ex parte Luteranorum quam eciam a cezarea maiestate scilicet Carolo, qui coronam vi adipisci voluit et coronatus est Bononie. Hic eciam exercitum Roma vastatur, summus pontifex captivatur.

¹⁾ Tak Czar. p. 126a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów. ²⁾ Na marginesie.

³⁾ Tak Czar. p. 126b, Jag. ma habemus. ⁴⁾ Tak Czar. p. 126b, Jag. ma congerantur. ⁵⁾ Od que ad supplendas w Czar. p. 126 na brzegu u góry.

Clementem septimum^a captivaverunt^b. Et forte cardinales aliqui fuerunt concause huius detencionis et excidii et quia, ecclesia matre tunc fluctuante, religio nostra haud pace gaudebat et concordia et multi cardinales et prelati magni ac fratres pauperes in Italia ac Hungaria regionibusque adiacentibus propter dissensiones regum interempti et alii captivati fuerunt.

*Multi fratres
interficiabantur.*

Ab eodem capitulo Warthensi antifone post completorium immutate sunt ac imminute et tres tantum institute dicende vel cantande sunt, || prima 276 de beata Virgine, secunda de sancto Francisco, tercia de sanctis ordinis nostri scilicet: Floret Francisci ortulus cum versi suo et collecta. Similiter et confessio post Deus misereatur abolita est, quia cessaverat causa et sic consequenter et effectus. Nam a principio provincie nostre multi fratres occupati erant laboribus communitatis locorum a solo edificando et sic in principio completorii non poterant interesse confessioni, ideo propter eosdem, cum conveniebant ad Deus misereatur nostri, repetebatur confessio generalis. Similiter a principio provincie orabant quinque Pater noster post matutinum pro conservacione religionis nostre et post completorium tria Pater noster, primum pro negligenciis, aliud pro parentibus, tertium pro recomendatis.

*Pater noster
post matutini-
num et 3 post
completorium
dicuntur.*

A tempore isto inceperant fratres in omnibus fere locis omni die missas cantare, quia tunc Luteranismus fermebat ac fremebat et in fratres ora converterant seculares homines, dicentes, quia nichil penitus faciunt, uti non videntes nec audientes, quid in occulto agatur per fratres, non enim missas canunt, sed dormiunt et sic propter murmura communis populi¹ inceperant missae cantari. Tandem constituciones provinciales facte sunt, ut, ubi cantatur missa, non dicerent Graciarum scilicet Ne Reminiscaris et Benedicta, nisi ut in constitutionibus.

*De missa et
Graciarum.*

*Prodium pueri
in utero matris
fleintis.*

Circa hec tempora in ducatu Mazovie, in opido Pyaseczno quedam mulier pauper in precinctu partus erat, puer in eadem masculus, nondum natus, flevit per sex ebdomadas voce ab omnibus perceptibili tam in ecclesia, domo vel extra. Tandem puer natus vixit citra annum, mater autem pueri per multos vivebat annos. Et eodem anno opidum prefatum et ecclesia igne consumpta sunt. Illustrissimus princeps Stanislaus prius^c occubuit et post duos annos dux Janusius mortuus est; iacent sepulti in ecclesia sancti

¹⁾ *Te dwa wyrazy w Czar. p. 126b na boku.*

^{a)} 1523—1534.

^{b)} W roku 1527.

^{c)} Stanisław w roku 1524 a Janusz w roku 1526.

Iohannis collegiata Warssovie; et ducatus cessit regno Polonie et incorporatus est.

Principes Mazovia defec-
runt.

277 Tunc eciam temporis Turci || cum Tartaris magnam predam ac damna igne et gladio fecerunt in Podolia ac circa Leopolim, rege tunc existente in Gdana propter extirpandum Luteranismum. Multis decolatis scismaticis et hereticis, scisma imminutum est tam in Gdana, quam Marienburg. Et eodem anno^a rex venit Warssoviam et ducatum sibi ascivit Mazovie.

Mazovia regno
Polonie incor-
porata.
Capitulum
Cracovie.

Capitulum tandem provinciale celebratum est Cracovie per patrem Urielem de Grabow pro festo Nativitatis Marie 1525, in quo erat magna disceptacio de patre ministro, an eligendus sit vel ne propter aliquas causas et quia fratres Litwani¹ iam cuperant contemnere obedienciam regularem ac prelatos suos et in provincia nostra mutuus contemptus creverat ratione nobilitatis, qui contemptui aliquo erant sicut inter seculares ita aliquantulum et ab aliquibus in religione², inimico dyabolo, tunc potestatem magnam propter pecata hominum et statuum diversorum habente. Qui tandem venerandus pater prefatus reelectus est in provincie ministrum et ad istud capitulum vocati erant fratres Coffnenses per obedienciam³, qui venire contempserunt.

Coffnenses con-
tempserant
obedienciam
regularem.

Anno deinde domini 1526 capitulum generale instabat celebrandum in loco sancte Marie de Angelis circa Assisium per reverendissimum patrem Franciscum Angelorum in die sancto Pentecostes^b, ubi sponte resignato officio, capitulo resignacionem non recipiente, nec admittente, in generalatu confirmatus continuavit, et statuta Burgensia abbreviavit et in quinque capitula rededit ex causa tamen, ut patet, in eisdem descripta.

Capitulum ge-
nerale ad
s. Mariam de
Angelis et
constituciones
abbreviate As-
sisii Burgen-
sium.

Ad quod capitulum pater minister Uriel cum custode custodum iuxta regulam iverat et quia prefatus minister (petizione previa) volebat in terram sanctam peregrinari et ad hoc ipsum accesserat voluntas reverendissimi 278 patris ministri generalis ac commissarii patris Pauli de Parma generalis, || ut ibidem per triennium maneret, in terra sancta mansitque et in revertendo post triennium cum duobus aliis fratribus Polonis et cum multis militibus de Polonia et ex diversis regionibus circa Barum aquis maris prefocatus est.

¹⁾ *Tak Czar. p. 127a, Jag. nie ma tego wyrazu.* ²⁾ *Wyrazy od ratione nobilitatis w Czar. p. 127a znajdują się na brzegu u dołu, pod tem zaś napisano inną, ale współczesną ręką:* Anno domini 1526 civitas Leopoliensis sub octava ascensionis fere tota igne consumpta est. ³⁾ *Te dwa wyrazy w Czar. p. 127a na boku.*

^{a)} Było to w roku 1526.

^{b)} 20 Maja.

In loco Cobili-
nensi capitu-
lum.

Tandem eodem anno commissarius Polonie pater Raphael de Prosse-
vicze capitulum provinciale in loco Cobilinensi pro festo Nativitatis Marie
congregavit, ubi

in ministrum quartum provincie Polonie pater Raphael de Prossevicze
in tertium ternarium annorum canonice electus, estimantibus multis fratribus,
quod scisma inquietum Littwanicum extingwere et ad unionem reducere
sua affabilitate humili deberet. Nec tamen sopire potuit, quia Altissimi
voluntas non erat, optantibus fratribus Polonis pacem vel unionem, si fieri
posset, ymo magis¹ domini Littwanie in animis suis exacerbati fuerunt, quam
ante, quia a suis furiis haud cessaverunt.

Capitulum in
Lovicz.

Anno deinde 1527 capitulum provinciale celebratum est in Lovycz pro
festu Nativitatis Marie per prefatum reverendum patrem Raphaelem, ubi et
reelectus est in prelatum provincie. Ibique nowa dissensio orta erat inter
capitulares, cuius causa erat pater minister cum quibusdam, quia in angulo
recolegit provinciales constituciones in quinque capitula et diversos para-
graffos ad instar constitutionum generalium, in capitulo sancte Marie de
Angelis abbreviatarum, cum constitutiones, tam generales quam provinciales,
non debent fieri nisi de consensu maioris partis capituli. Fecitque eas legere
sine assensu capitularium, quibus vix medietas assensit, alii ad commissa-
rium proxime futurum, vel generale capitulum appellaverunt.

Commissarius
petitur a Lit-
twanis.

Tandem 1528 fratres Litwani per dominos, eorum parti faventes, assen-
sum eis regia maiestate prebente, pecierunt a commissario generali patre
Paulo de Parma tunc temporis || commissarium, qui inter Polonos et Litwa- 279
nos faceret concordiam. Qui pater commissarius quendam patrem miscrat
Italum, sed quia Luteranismus iam fortificabatur in Stiria, Carintia et aliis
territoriis Almanie et propter bella intestina, que subditi fecerunt contra domi-
nos suos, volentes eos extirpare iuxta doctrinam magistri sui Luteri, et
econverso domini contra populum communem se viriliter deffendentibus, bella
cruenta gessere et tandem communitas succubuit et infinita multitudo com-
munitatis prefatae² gladio interiit, timens pelli sue, prefatus commissarius³
retrocessit in Italiam.

Post pater commissarius generalis, volens dominis Litwaniae satisfacere,
misit alterum commissarium, Almanum, fratrem Casper de Cremss provincie

¹⁾ Czar. p. 127b, Jag. ma maius. ²⁾ Tak Czar. p. 128a, Jag. nie ma osta-
tnich czterech wyrazów. ³⁾ Od timens pelli w Czar. p. 128a na boku.

Austrie. Nam et fratres Littwanie optabant habere commissarium Almanum¹, scientes, quia communiter Almani inimicantur Polonis, quatenus eorum parti faveret, quod in effectum evenit.

Venit igitur frater Casper, commissarius, in Cracoviam post festa Pasce^a et missus in Littwaniam, fecit, ut voluit, concordiam (donis seductus regis et dominorum, quia dominus rex fecit ei dare 25 florenos), ut sit custodia per se cum gravamine patrum Polonorum videlicet, ut in omnibus capitulois, Polonie celebrandis, daretur ei unus custos ex tribus, per Litwanos nominandus fratres, qui et loca Litwanie visitaret et capitula custodialia faceret. Poloni etenim fratres nunquam admissi sunt ad consilia dominorum aut regie maiestatis in negociis suis aliquid loqui. Nec frater Casper volebat accipere secum aliquem fratrem ex Polonis, sed consilia oculta cum dominis et fratribus Litwanie subdola faciebat, quia fratres Litwani tam sumnum pontificem, quam generalem et diffinicionem capitulorum generalium contemserant, nec eius conclusiones in prefata causa recipiebant². Ideo, quicquid volebant, faciebant non iusticia mediante, sed vi et manu armata.

280 Deinde prefatus commissarius capitulum provinciale celebravit || pro festo sancte Anne^b in Lublin eodem anno 1528 et ibi reelectus est pater³ Raphael in ministrum provincie, ubi prefati commissarii apparuere fraudes multe, que recolecte autentice contra eundem, congregatis aliquibus patribus in Vartha pro festo sancte Catherine^c, misse sunt ad capitulum generale tunc proxime instans. Hec presenciens frater Casper prefatus, quia et patres Ungari et Bohemi multa habuere contra eum, non presumsit in capitulo Parmensi comparere. Reverendissimus autem pater Franciscus Angelorum, iam in cardinalem sancte Crucis per Clementem septimum creatus, congregavit capitulum generale in Parma pro festo Pentecostes^d et renunciavit generatui per commissarium et ibi

reverendissimus pater Paulus de Parma in XLVI generalem ab inicio ordinis et in quintum ab unione ex Observantibus electus est concorditer et canonice a cis et ultramontanis fratribus anno domini 1529, ordinis autem 319⁴. Ex eodem capitulo mandatum erat, quatenus constituciones Martini

Commissarius
Casper de
Cremss pro
Litwanis.

Fratres non
admittebantur
ad iudicia, inde
fraus et falsi-
tas ostendeban-
tur Litwano-
rum et com-
missarii.

Capitulum in
Lublin.

Varte congre-
gacio contra
commissarium.

Dissensio de
constitucioni-
bus facta.

¹⁾ Wyraz ten w Czar. 128a na marginesie. ²⁾ Od nec eius conclusiones w Czar.

p. 128a na boku. ³⁾ Potem przemazane Michael. ⁴⁾ Od ordinis w Czar.

p. 128 na boku.

^{a)} 12 Kwietnia. ^{b)} 26 Lipca. ^{c)} 25 Listopada. ^{d)} 16 Maja.

quinti in cismontanis partibus practicarentur, in quibus concordant presenti tempori et fratres ultramontani similiter suscepserunt suas, quas vocant Bar-chinonenses factas anno domini 1451.

Et in eodem capitulo fratres Litwani propter falsitates suas, que capitulo patuere, turbati sunt, precipue frater Lucas de Coffna et vix carceres evaserunt et hoc mediante iuramento et aliis penis eciam infamie, quod talia nunquam deinceps attentare presumerent. Qui tamen frater Lucas, veniens in Littwaniam, iuramento non detulit, quia capitulum prefatum ordinaverat generale et concluserat, ut fratres Poloni cum fratribus Littwanis pacifice sicut prius et in caritate commanerent interpositis et constitutis quibusdam 281 constitucionibus pro fraterna caritate conservanda. || Et tandem fratres Litwani cum dominis suis omnimodam petunt divisionem circa generalem et summum pontificem, mediantibus columnis, ut infra patebit. Et eodem anno pater Raphael celebravit capitulum in loco Opatoviensi pro festo Nativitatis Marie, ubi

pater Iohannes de Comorowo in ministrum provincialem quintum canonice electus est pro secundo triennio. Tunc autem fuit turbacio in provincia, haud modica, quia fratres excessi^(vi) non poterant regulari censura corrigi, aliqui propter vim secularium eos defendencium. Quia illo tempore persone seculares volebant omnes defectus corrigeri, tam in spiritualibus personis quam regularibus, suos maiores defectus non considerantes. Et quia in aliquibus locis faciebant colligaciones contra prelatos in Radom, Calisz, Przeyorszko et aliis, aliqui cum scandalo fratrum et secularium furta perpetrantes in locis.

Precipue frater Raphael de Lgota cum sibi adherentibus excessit de provincia ad Conventum et tandem in Littwaniam, ubi per dominum capitaneum Grodnensem defendebatur, qui frater mala tandem morte periit, utiliam non eterna circa fratres Carmelitas Vilne¹ et ibidem sine habitu sepultus. Omnia autem, que subtraxerat, periere, libri precipue trecenti vel citra, quos de diversis locis furtim receperat².

Et prelati quidam a principio excessus eorum palpabant corrigeri et dissimulabant et post propter vim secularium non poterant corrigeri. Et in eodem capitulo confirmatum est, ut omni anno celebretur officium solemniter

Capitulum
generale fecerat
constituciones
pro Littwanis.

Contemnunt
constituciones
et petunt divi-
sionem a sum-
mo pontifice.

Excessus ali-
quorum fra-
trum.

¹⁾ Czar. p. 129a ma potem: in cimiterio, ubi mortuus vulneratus in nocte decessit, ibi et sepultus est. ²⁾ Od omnia autem w Czar. p. 129a na boku.

feria II post quinquagesimam^a pro omnibus fratribus nostris defunctis¹. Deinde domini Litwanie precipue dominus Gastoldus cum aliis dominis ac fratribus Littwanis eis adherentibus, non contenti de diffinizione capituli generalis, miserunt ad curiam, supplicantes nomine regie maiestatis ex eius autem assensu tunc, ut videbatur sue maiestati, iusto et non calumnioso, quem pretendebant, domini Litwanie, summo pontifice tunc Clemente septimo, 282 mo, quatenus fieret totalis divisio a provincia Polonie || et quod Litwania habeat suum vicarium, (ut ipsorum utar verbis), generalem et quod nulli preessent illi provincie, nisi qui sunt² lingwagii et nacionis Littwanice et quod nullum recognoscat superiorem se, et quod sit provincia per se. Et nos (dicunt domini Litwanie) cum regia maiestate concedemus eis duodecim loca vel 13, que et providebimus. Hec domini brevissime in supplicatione eorum inconsiderata³.

Assensit summus pontifex tunc Clemens septimus supplicationi eorum importune, sub condicione tamen scilicet ad duos annos vel capitulum generale, quod tunc instabat celebrandum Parme, ubi plenius de hiis iudicaretur tam per sumnum pontificem quam ordinis protectorem ac capitulum generale; et estimans, esse veras et certas supplicationes, summus pontifex dominorum Litwanie et fratum Littwanorum, que erant falsissime et subrepticie, eorum supplicationes et motiva exaudivit et suscepit.

Et ut false eorum raciones in supplicatione posite videantur, propter posteros fratres opere precium videtur easdem aliqua in parte exarrare. Et primo videatur motivum dominorum: Tandem raciones eorum in supplicatione ad sumnum pontificem posite, quod sint false et tandem brevis improbacio eorum, quod sint nulle, uti falsissime. Motivum dominorum et fratum Litwanie erat, quia magnifici domini semper singulares cupiunt videri et haberi, fratres autem Litwani ambiebant ad officia religionis promoveri et imperare, quare, sicut regnum Polonie habet provinciam fratum Minorum de Observancia, sic et ducatus Litwanie habere debet, cum sit latissimus; ideo fiat divisio talis, ut provincia Polonie sit in regno Polonie per se et provincia Litwanie, que habet tantum quatuor loca, sit in ducatu Litwanie de per

Petunt nomine
regis divisio-
nem.

Supplicacionis
verba ad sum-
num pontificem
Litwanie domi-
norum.

Motiva domi-
norum Litwani-
e, ut divi-
dantur a Polo-
nis.

¹⁾ *Zdania od* Et in eodem capitulo, które znajdują się w Czar. p. 129a u dołu na brzegu, nie ma w Jag. ²⁾ *Od* et quod nulli w Czar. p. 129a na boku. ³⁾ *Od* Hec domini w Czar. p. 129a na boku.

^{a)} Poniedziałek po siódmej niedzieli przed Wielkanocą.

se et quod nullus presit illi provincie, nisi sit Litwanus et lingwagii Litwanici et nullum recognoscat superiorem se; || et nos domini Litwanie promitti- 283 mus cum regia maiestate dare eis duodecim vel tredecim loca in ducatu et illa providebimus in^t omnibus, et ut susciperent fratres, undecunque ad eos venientes, cuiuscunque sint lingwagii, ita tamen, quod nulli subeset Litwanie minister, nec recognoscat superiorem se.

Ista et alia multa sunt in eorum inordinata supplicacione ad summum pon-
Improbacio
motivorum vel
supplicaciones
indiscretas
tificem posita, patet ergo ex hys eorum indiscreta peticio, quia igitur volebant habere suum provinciale lingwagii sui et non aliud et quod nulli subeset, etenim ista sunt contra regulam fratrum Minorum, qui recognoscunt superiorem generalem ministrum suum et ei tenentur firmiter obediens c. 8. regule; nec eligitur in ministrum, nisi habeat condiciones ministri ex regula et constitucionibus nostris, sed talis non habebatur illo tempore, qui fuerit dignus et valens pro officio ex fratribus Littwanie. Quia in ducatu Litwanie sacerdotes ex eorum nacione vix possint invenire tredecim, qui ratione et vita prestarent. Ideo commissarius apostolicus ac reverendissimi patris generalis ministri non habuit aliquem valentem pro officio eligere ex Littwanis in ministrum, nisi Polonum, similiter contra regulam esset fratrum Minorum appropriare sibi aliqua ut provinciam, loca et officia; et nulli subesse, motivum ergo eorum est nullum, quia contra regulam militat.

Iterum promiserunt domini Littwanie duodecim vel tredecim loca con- ferre, que non contulerunt, cum iuxta constitutiones generales, si debeat dici provincia, debet habere ad minus duodecim loca, quare eorum suppli- cacio est inepta et non consona religioni nostre, quia illi supplicacionem dictaverant, qui de regulari Observancia et regula fratrum Minorum nil penitus sciverunt.

Raciones domi-
norum Litwa-
nie, ut dividan-
tur a Poloniis.

Ponunt tandem duas principales suas raciones falsissimas tamen diffa-
matorias, quod debeat esse divisio totalis a provincia Polonie. Prima racio eorum, quod fratres Poloni alienarentur a Litwania, || est multorum deposi- 284 torum¹ distractio auri et argenti et aliarum rerum preciosarum, ut calicum in alienas partes asportacio, concessorum per predecessores regie maiestatis et modernum regem et senatum illius ducatus, ex quibus possit fieri defensio a Tartaris et Turcis et captivorum redemcio. Et hec racio est eorum in omnibus punctis falsissima, quia fratres Polonie in hys excessere minime,

Prime racionis
dominorum
improbacio.

¹⁾ Tak Czar. p. 130a, Jag. nie ma.

nec habuerunt aliqua¹ deposita per quoscunque homines, que alienarent vel asportarent in alienas terras, nec in probando aliquem poterant ostendere, cui ista inferrent fratres damna. Nec aliquibus viis aliis probaverunt contra fratres domini precipue dominus Gastoldus Albertus, ergo in primo puncto eorum racio est falsissima.

Deinde dicitur, quod predecessores regie maiestatis etc. rex Cazimirus fundavit locum Vilnensem et Coffnensem, qui nec unum calicem dederat pro istis locis, ut supra de loco Vilnensi patet et Coffnensi, sic nec modernus rex aliquid contulit illis locis, nec domini magnifici ex senatu, nisi paucissimi, ut patet per clinodia eorum, sed nobiles et civitatenses comparaverunt calices tot, quot sunt modo, ergo falsa allegaverunt contra fratres. Rex autem Allexander fundavit locum Polocensem et dedit duos calices in principio fundacionis et hii habentur in Poloczko, licet alii benefactores utriusque sexus alios comparaverint. Ornatus autem sacerdotum et altariorum de Vilna recepti sunt et in Poloczko applicati, ergo non in alienas terras asportati; licet tamen et aliqui benefactores² et benefactrices ut reverendissimus dominus episcopus Vilnensis³ Thabor, qui matrem suam circa nos sepellivit, aliqua paramenta dederat in Poznaniam pro anima matris sue⁴, domina eciam pallatina, uxor condam domini pallatini Vilnensis domini Nicolai Rodvyl, aliquos ornatus dederat in Calisz, domina eciam Monividowa ac 285 virgo || Anna, dux, aliqua contulerat ad loca Polonie voluntarie pro honore Dei in cappis, casulis, quarum Deus est merces eterna. Dominus Martinus Gastoldus cum sorore sua multa dederant in Polonię paramenta⁵ locumque Tikociensem ipse edificavit primum et dotavit maximis et optimis paramentis, qui erat benefactor cordialis et presens eius filius Albertus Gastoldus, iniustus persecutor fratrum Polonorum, in locum Tikociensem magna contulit in paramentis. Que omnia servantur intacta usque modo in loco et eorum omnium habet regestra in tezauris suis, ergo non exportata ad alienas terras. Quare eorum racio falsissima habetur prima.

Et dicant domini, unde prima ecclesia lignea et secunda de muro et tercias modo magnifice edificate sunt per fratres, quis dominorum fecerit aliquantam contribucionem vel subsidium pro edificio, sed que dabantur eis a benefactoribus pro victu, vestitu vel pro missis, ipsi residuum pro edificiis

¹⁾ *Na boku.* ²⁾ *Te dwa wyrazy w Czar.* p. 130b *na boku.* ³⁾ *Tak Czar.*

p. 130b, Jag. nie ma. ⁴⁾ *Od Thabor qui w Czar.* p. 130b *na brzegu u góry.*

⁵⁾ *Od multa dederant w Czar.* p. 130b *na boku.*

claustrum expendebant, zacristiam providendo vino, collapsa reedificabant, eciam comedebant, bibebant, libros corales etc. comparabant, fratres vestiebantur, ergo nichil habuerunt exportare ad alienas terras vel partes¹.

Secunda eorum
ratio in suppli-
cacione ad sum-
mum pontificem
Clementem VII. Secunda racio eorum est neophitorum scandalizacio, quia, ut ipsi domini Litwanie dicunt, in supplicacione ad summum pontificem sua, quia coram neophitis excessus fratrum nephandi tractabantur, presentibus multis

Luteranis, Tartaris, Turcis, Mavmetistis, Mosquis suggestum, dicunt domini, per eos senatui, ut fratres e ducatu eliminarent, ut factum est Wratislavie^a et alibi, et si regia maiestas tunc non venisset et eis expedire totaliter divisionem non promisisset, eciam tunc iam diu in scandalum ecclesie et deminucionem laudis divine propter patratos excessus de fratribus, (ut ipsi dicunt)² ratione temporum actum fuisset expulsique essent; et si summus pontifex assentiret prefate divisioni, cum domino rege promiserunt eis dare tredecim loca et eos in omnibus providere etc.

Secunde racio-
nis dominorum
improbacio. Hec eciam racio eorum est falsa in omnibus || punctis suis, quia nec²⁸⁶ Turci nec Mavmetiste preter Tartaros³, nec Armeni morantur in Litwania, nec communiter veniunt cum mercibus suis, nec illo tempore fuerunt aliqui legati eorum. Sic nec Luterani ex Riga presumunt venire, nisi quod unus venerat ante tempus prefate actionis abducere homines a fide catholica, qui tandem per dominum episcopum Vilnensem scalatus, cum dedecore expulsus est de Litwania.

Et confirmacio racionis⁴ eorum est falsa, quia nec ipsi senatui suggeserunt de fratribus, ut supra dicitur, sed tantum duo fratres unus Polonus et alter Litwanus domino Gastaldo et aliis dominis retulerunt dixeruntque prefata (false tamen), ut idem dominus Gastoldus coram domino episcopo Samothiensi Visgal⁵ et domino pallatino Polocensi Kyszka ac commissario

¹⁾ *Ustęp od sed que dabantur eis w Czar. na wkładonej karteczce pomiędzy kartami 130 i 131, pod nim zaś dopisano:* Libri chorales comparabantur; natomiast w tekscie odnośny ustęp pozostawiony w pierwotnej swej formie tak opiewał: notentque, quia nichil ad alienas terras exportaverunt, sed pro edificatione claustrum converterunt ecclesiastique et zacristiam providebant vino, cera et collapsa restaurabant. Et utique uti homines oportebat eos vesci cibis et uti poculis, vestibus indui, claustrum providebant lignis et aliis necessariis, ergo nichil habuerunt exportare ad alienas partes.

²⁾ *Te trzy wyrazy w Czar. p. 131a na boku.* ³⁾ *Tak Czar. p. 131a, Jag. nie ma tych dwóch wyrazów.* ⁴⁾ *Na boku.* ⁵⁾ *Czar. p. 131a Wyegsal.*

^{a)} *Vide supra p. 344.*

appostolico et ministro tunc provincie Polonie fratre Iohanne de Comorowo ac fratre Stefano de Opatow, socio tunc ministri ac predicatore Cracoviensis loci, patenter recognovit et narravit in curia sua; ergo nec coram prefatis neophitis scismaticis¹ etc. aliqui nephandi tractatus de fratribus fuerunt, nec ipsi² dominis retulerunt vel conquesti sunt et ceteris coram dominis, sed duo pseudofratres.

Sic nec expellere voluerunt a Lithuania, sed tantum solus dominus Gastoldus, pallatinus Vilnensis, dominos seducens et regiam maiestatem, (hiis concausa erat) iudicantes sine parte rea presente, quomodo voluerunt, quia nunquam fratres Polonus voluerunt admittere ad regem, nec erant aliquando ad iudicium aliquod vocati, nec probaverunt aliquos excessus contra Polonus coram regia maiestate, vel summo pontifice, vel quocunque iudice, nec probare aliquos excessus contra fratres possunt. Quare supplicacio eorum coram summo pontifice prefato in omnibus punctis est falsissima, mendosa ac surrepticie est facta et ad effectum iniustissime deducta est suum.

Iudicium Lit-
vanicum iniu-
stum contra
iura.

De aliis autem, que posuerunt in supplicacione prefata, nichil ad nos pertinet, ut scilicet omni anno conscriberent dominus pallatinus cum domino episcopo Vilnensi deposita et res claustrum ostendit infamiam suam, quare 287 conscribant, nedum circa fratres, sed in cathedrali || et aliis ecclesiis, nec suis fidant Litwanis. Salomon autem, dictator prefate supplicacionis, in via Romana cum suis munimentis aquis prefocatus est.

Tandem summus pontifex, estimans veram et iustum supplicacionem, quia nomine regie maiestatis oblata erat, decrevit, ut fieret totalis divisio Litwanie a provincia Polonie et commisit faciendam reverendissimo generali ordinis nostri patri Paulo de Parma, qui, non presumens venire Poloniam propter Turcas, qui tempore illo totam Austriam et superiores terras grassabantur igne atque gladio, fratri Iohanni de Comorowo, tunc ministro provincie Polonie, faciendam divisionem commisit et hoc, ne ad manus alienas perveniret tractatus provinciarum.

Totalis (*divi-
sio*) Litwanie
a Polonia
a summo ponti-
fice decernitur.

Et misit commissionem et obedienciam eidem ministro per regios nuncios, quam commissionem regie maiestati obtulerunt in principio quadragesime^a et ministro non erat manifestata, nec data, usque post festa Pasce^b

¹⁾ Te dwa wyrazy w Czar. p. 131a na boku. ²⁾ Tak Czar. p. 131a, Jag. ipsius.

^{a)} 2 Marca. ^{b)} 17 Kwietnia.

et in commissione cautum erat apostolica auctoritate, ut divisionem illam faceret diebus May et non alias et quia iam vix erant ex integro dies May¹.

Littere salvi
conductus re-
gie maiestatis.

Ille suscepta commissione et salvo conductu et assensu a regia maiestate cum mandato ad dominum Gastoldum, ne eundem ministrum impediret in sua commissione, sed ut ficeret omnia libere secundum eorum ordinis instituta et sicut per sue maiestatis patrem serenissimum regem Cazimirum et auctoritate summi pontificis ac tunc generalis vicarii sunt introducti fratres in Litwanię, ita libere prefatis auctoritatibus fratres Poloni, qui no[n] iuerint remanere, exirent de Litwania in Polonię; hec in mandato regio continebatur.

Premisis igitur vocatoriis pro capitulo in Vylna pro festo Ascensionis domini^a celebrando, tandem venit commissarius cum auctoritate apostolica Clementis septimi et celebravit capitulum modo consweto et iuxta constituciones generales fratrum² et lecta commissione summi pontificis ac generalis obediencia regieque maiestatis litteris intrando capitulum, || et quia cum 288 falsissimis modis et diffamacionibus, ut supra patuit, facienda divisio provinciarum et separacio Litwanie a Polonia obtenta erat, licet iam tunc aliqui fratres Litwanie, scismatici sive scissores ordinis et obediencie Gastoldine decesserant, ne obicem gracie divine et Spiritui sancto ponerent, vel haberent, fecit reconciliari fratribus Polonis et econverso; et recognicione in communitate facta ab utraque parte, quod nichil iam haberent rationis et contrarietatis erga se, confessione generali facta et absolucione auctoratiwa ab omni excommunione dicta, legittimacio inhabilitatum subsecuta est.

Tandem proposuit commissarius multis vicibus, qui vellent manere in Litwania, secedant ad partem³ et fratres Poloni, qui voluerint in Polonię, teneant partem dextram. Facta segregacione, paucissimi respective remanserunt cum Litwanis et quia deficiebat numerus Litwanorum quoad capitulares, ideo qui de loco capituli exiverant Polonici fratres segregati, additi sunt tres fratres de Polonis ad reintegrandas voces vel vota, que erant octo respectu quatuor locorum Litwanie electique sunt diffinitores ex fratribus Litwanis quatuor et deinde ad electionem ministri deuentum erat, sed nullus de

¹⁾ Tak Czar. p. 131b i 132a, w Jag. opuszczono, zdaje się przez pomyłkę, wyrazy od et non alias. ²⁾ Cały ten ustęp aż do quatuor locorum Litwanie w Czar. na wkładanej karteczce między kartami 131 i 132. ³⁾ scil. sinistram.

^{a)} 26 Maja.

Introducti fra-
tres in Litwa-
nię auctorita-
tibus et eisdem
exiverunt.

fratribus Littwanis dignus pro illo officio inveniri potuit, pecierunt patrem Gotardum eciam cum fletu, sed ipse renuebat¹ officium suscipere, tandem flexus precibus eorum assensit et electus est in primum ministrum Littwanie frater Gotardus de Szemyacino², Polonus, et institutus est³.

Et de nowo provincia Littwanie erecta est auctoritate summi pontificis prefati ac reverendissimi patris Pauli de Parma ac fratris Iohannis de Komorowo, commissarii eorundem ac provincie Polonie ministri, et eadem auctoritate confirmatus || est minister ac provincia Littwanie ita tamen, quod sint subiecti generali ministro et eius commissariis pro tempore missis et ei obedientes fratres omnes Litwanie presentes et futuri iuxta regulam fratrum Minorum imperpetuum. Acta sunt hec anno domini 1530 die 27 May in loco Vilnensi sancti Bernardini.

Hec autem divisio facta erat ad duos annos, id est, ad capitulum generale in Massana, civitate Sicilie provincie, post duos annos celebrandum, ut supra factum est⁴, quatinus capitulum generale et protector ordinis de illa iudicarent, an sit legittime et causis iustis facta.

Similiter et pater Gotardus prefatus electus et institutus erat pro ministro ad capitulum prescriptum tantum. Sed quo spiritu, congregato suo capitulo, dedit se eligi pro ministro usque ad triennium et post iterum electus est in gwardianum Vilnensem contra constituciones generales, ambiendo prefata (ut creditur) fecisse! Et licet fratres Litwani vel verius domini Litwanie obtinuissent a summo pontifice, ut nullum alium eligerent in ministrum, nisi sit Littwanus et lingwagii Litwanici, sed quia nullus dignus et valens ex eis dicto officio, prefatus Gotardus minister electus erat. Et hic eorum supplicacio ad summum pontificem incepit necessario infringi et apparet eorum indiscreta peticio.

Finita divisione et omnibus, que spectant ad capitulum, peractis, pater minister provincie Polonie et commissarius eduxit fratres Polonus de voluntate summi pontificis, regie maiestatis ac reverendissimi patris generalis prefatorum voluntarios cum indicibili gaudio.

Et eodem tempore vix post duas ebdomadas civitas Vylensis igne a via, qua fratres Polonie⁵ iverant, circa ecclesiam sancti Iohannis⁶ transversali eundo ad sanctam Mariam (ubi itur⁷ ad Conventuales et usque ad

*Supplicatio ad
summum pon-
tificem neces-
sario infringi-
tur.*

*Incineracio
Vilne in magna
parte.*

¹⁾ Tak Czar. p. 132a, Jag. nie ma tych czterech wyrazów. ²⁾ Te cztery wyrazy na boku dopisane. ³⁾ Tak Czar. p. 132b, Jag. nie ma. ⁴⁾ Te cztery wyrazy w Czar. p. 132b na boku. ⁵⁾ Nad przemazanem igitur.

castrum et ecclesiam cathedralem inclusive cum curia || episcopi et capella 290
ornatissima domini Ganstoldi cum damno maximo populi ac omnium) con-
sumpta sunt¹. Et famabatur per Littwanos, quod ista fecissent Poloni, cum
iam tunc temporis confragracionis civitatis fratres, qui exiverant, in loco
Lublinensi morabantur.

Eodem anno quedam controversia de fratribus fuitivis et levibus ex
Polonie provincia erat, sed per ministrum² Polonie et Litwanie sopita erat,
quia nulli licet amplius recedere a quacunque provincia, nisi licencia petita
et obtenta, sub pena carceris iuxta constituciones generales. Licet eorum
Duplicitas
fratris Gotardi
cepit apparere. minister Litwanie frater Gothardus scripserit ad provinciam Polonie et ad
capitulum generale Massanum, petens, se absolvi ab officio et reverti in
Poloniā, quia non possit ibi regulam observare et constituciones ordinis,
quia oportet eum apostatas quoscunque suscipere et non potest tam fratres
quam apostatas punire regulariter propter dominum Ganstoldum, qui manu
armata et vi ita vult habere. Sed modo mutavit animum suum, senex,
malens domino temporali obedire quam regule, quam professus est ac regulari
prelato; ostendit enim facto, quod scissio Litwanie cum infamia fratrum
Polonorū³ sibi placuit et eius a principio concusa fuit, ut ipse dicebat
coram Polonis et suis Litwanis, quod non habeo cum aliquo claudi in Litwa-
nia a Polonis⁴, eligens et in ea mori volens secularium et non regularium
prelatorum obedientie (ambiendo presidencias) subici. Et hec sufficient de
divisione Litwanie a provincia Polonie scienda.

Notent fratres
Poloni. Ac demum notent fratres Poloni, quia antiquissimi patres dicebant,
quia, quamprimum loca Littwanie suscepta sunt, prelati provincie non poterant
fratres debite corrigere excessivos, quia statim petebant mutari et econverso
et multi excessus propter longitudinem provincie et distanciam magnam
impuniti in scandalum pusillorum remanebant, quare nunquam assenciendum

¹) Ustęp od ad Conventuales znajdują się w Czar. p. 132b na marginesie. Na tej samej stronie znajdują się w Czar. na brzegu u dołu tąsamą ręką, co już na str. 127a (v. supra p. 347) zrobiła dopisek, a prawdopodobnie ręką pierwszego kontynuatora ręk. Czar. następujący dopisek: Circa hos annos magister Conventualium frater Marcus obtinuit breve a summo pontifice ad supplicationem regine Bone, ut possit recipere fratres nostros, racione cuius plurimi ad Conventum apostataverunt, e quibus aliqui ad seculum ex Conventu abierunt, nemine audente resistere ob terrorem regine.

²) Te dwa słowa na boku.

³) Ostatnie cztery wyrazy w Czar.

p. 133a na boku.

⁴) Od ut ipse dicebat w Czar. p. 133a na boku, poczem jeszcze dodano: intendens per ista verba separacionem a Poloni (*sic*).

291 erit ad primewam unionem, quia melius sic || imminuta provincia Polonie visitatur etc.

Demum anno domini 1531 frater Iohannes de Comorovo Poznanie pro *Poznanie capitulo*¹ festo Pentecostes capitulum provinciale 28 die May celebavit, ubi et reelectus est in provincie prelatum et quia propter infirmitates suas non potuit ire ad capitulum generale, proxime celebrandum in partibus cismontanis iuxta bulle unionis tenorem, misit commissarium suum fratrem Sebastianum¹ de Leopoli cum fratre Cezario custode custodum. Quod

capitulum generale celebratum est per reverendissimum patrem generalem² Paulum de Parma in civitate Messana provincie Sicilie anno domini 1532 quarta dominica post Pasca^a, ab inicio ordinis 322^b, in quo capitulo reverendissimus pater confirmatus est in officio sine aliqua renunciacione, que eciam per totum capitulum generale non est ei admissa. Et hoc capitulum *duplex capitulum generale celebratur uno anno per generalem.* ideo tali tempore et loco celebratum erat, quia eodem anno in ultramontanis partibus celebrandum erat capitulum generale de mandato summi pontificis Clementis septimi, cui solus pater generalis presidebat pro festo Pentecostes^b. Ex eodem capitulo Massano fuerunt aliqua conclusa pro ordinis manutenencia et utilitate, que missa facio propter prolixitatem, sed alias videantur. Et eodem anno quo supra pro festo Nativitatis Marie frater *Warthe capitulum.* Iohannes de Comorovo congregavit capitulum provinciale Warthe et ibidem cessit officio et

reverendus pater Raphael de Prosservice electus est in sextum ministrum provincie Polonie canonice pro quarto triennio. Et eodem anno rex Sigismundus obtinuit treugas pacis a Turco et eius filio usque ad mortem suam et filii sui regis Polonie Sigismundi Augusti et similiter Turcus habet treugas pacis a rege Polonie Sigismundo usque ad mortem suam et filii sui^c.

Tandem anno domini 1533 celebavit capitulum provinciale in Radom || *Capitulum in Radom.* 292 pro festo Nativitatis Marie, ubi et reelectus est, tandem visitavit loca Maioris Polonie, licet debilis, venit in locum circa Cobilino et tandem in Calisz, ubi, visitato loco, cepit infirmitate fatigari nimia^d. Feria quinta ipso die sancti

¹⁾ *Na boku; w tekscie napisano pierwotnie Stephanum, co przekreślono.* ²⁾ *Na-*
stępne fratrem przemazane. ³⁾ *Od ab inicio w Czar. p. 133a na boku.* ⁴⁾ *Po-*
tem przemazane ubi et electus.

^{a)} 28 Kwietnia. ^{b)} 19 Maja. ^{c)} W r. 1532, jak wiadomo, wysłał król do Solimana w poselstwie Jana Wilamowskiego z uwiadomieniem o zwycięstwie odniesionem nad Petryką, wojewodą moldawskim, pod Obertynem.

Mors patris
Raphaelis mi-
nistri.

Vincencii et Anastasii^a fecit exhortacionem devotam de sancta Cruce, tandem in prandio modicum sumens de cibo, repenter egritudine corripitur sique exivit a medio prandio et putans, defectum sibi venientem sola vincere abstinenzia, amplius non manducavit, nec bibit sique in sabbato in profesto Conversionis sancti Pauli^b ad locum properabat Vartensem, homo medie vite, intendens Cracoviam equitare pro consilio recuperande sanitatis. Ad locum veniens Wartensem, semivivus de curru manibus fratrum deportatus sique egritudine invalescente, cum devotis exhortacionibus, pulcris ammonicionibus, procuratus sacramentis omnibus, dixit hec verba: Ego miser homo, volens aliis proficere, nec ipsum neglexi; feria secunda post Conversionis Pauli alias 26 Ianuarii, hora vesperarum, anima illa beata, soluta vinculis mortalis corporis, migravit ad dominum 1534¹ et ibidem cum debita reverencia ac honore sepultus.

Dum autem aduc viveret, nominavit coram patre gwardiano² Cezario ac socio suo in commissarium provincie venerandum patrem Innocencium de Costen, tunc gwardianum poznaniensem ac commissarium Maioris Polonie. Qui tandem, convocatis aliquibus patribus et aliquibus vel duobus diffinitioribus capituli preteriti, quia unus erat Cracovie et alter in Leopolis (*sic*) in remotis, confirmatus est ut verus et legitimus commissarius provincie³ et ammonitus per eosdem, ut visitaret loca provincie precipue Russie, visitando

Capitulum pro-
vinciale in Tar-
now.
Warthe prius et Cracovie, congregavit in Tarnow || capitulum provinciale 293
pro festo Marie Nivis^c, ubi

**reverendus pater Innocencius de Costen in septimum ministrum provin-
cie Polonie canonice in secundo scrutinio electus est anno proxime prefato,
in quo capitulo quidam iuvenes fratres verterunt in dubium, quod non esset**

¹⁾ *Tak Czar. p. 133b, Jag. nie ma roku; na tejsamej stronie i na nastepnej na
brzegu u dolu dopisała ręka pierwszego kontynuatora:* Eodem anno videlicet 1534
in festo pentecostes (24 Maja) ex incuria fratrum locum sancte Catherine flamma
ignis devoravit cum ecclesia, refectorio et tota domo preter sacristiam et domum
secularium. Et in festo Visitationis beate Marie (3 Lipca) fluvius Histule Craco-
vie supra modum inundavit, pontem versus Kazimiriam fregit, in ecclesia fratrum
omnia altaria ecclesie operuit; in choro usque ad medium altaris fuit. Et ob hanc
causam pavimentum chori annis sequentibus elevatum est; tandem et sacristie 1537.

²⁾ *Tak Czar. p. 134a, Jag. nie ma.* ³⁾ *Dwa razy.*

^{a)} 22 Stycznia.

^{b)} 24 Stycznia.

^{c)} 5 Sierpnia.

commissarius legittimus eo, quod non convocaverit duos diffinitores unum de Leopolis (*sic*), alium de Cracovia ad Posnaniam iuxta constitutiones generales ad eligendum et confirmandum commissarium et infirmaverunt eius auctoritatem, quia visitavit loca et instituit gwardianum Poznanie loco sui. Sed post ex capitulo generali venit declaracio sive constitucio generalis, quod in provinciis, que custodias habent, si eorum ministrum mori forsitan contingat, custodes, in quorum custodiis moriuntur, teneant sigilla regantque provincias usque ad capitulum provinciale.

Post mortem
ministri custos
regat provinciam.

Quedam controversia et disturbium incepit a generali capitulo in Assisio 1526, quia reverendissimus pater Franciscus Angelorum, generalis minister, confirmaverat quosdam fratres, qui dicebant, se velle observare regulam ad litteram secundum voluntatem sancti Francisci in quibusdam locis. Dum dicerent eidem patres, quod ista confirmacio non potest facere pacem in religione, respondit: quid me vultis facere, ut extingwerem semen sancti Francisci¹ observancie litteralis? et noluit sequi consilium patrum.

Controversia
et turbacio in
religione
exorta.

Tandem, Paulo Parmensi recepto vel electo in generalem ministrum, 294 bant || inquietudo, quia aliqua loca fratrum recipiebant et fratres ad eos recedebant et per illos fratres, qui dicebantur Marchiani, deformes habitus et capucia accuta deferentes, suscipiebantur² sine omni licencia, quia dicebant, quod prelati et alli fratres in provincia sancti Anthonii non servarent regulam circa recursus ad elemosinam peccuniarum etc. et alia. Et laborabant per cardinales et aliquos dominos ad summum pontificem Clementem septimum, ut deponeretur generalis Paulus de Parma et, ut idem generalis scrispsit ad ministrum Polonie 1531 20 Iulii³ ex Feraria, quod dominus Andreas de Valla, cardinalis protector ordinis nostri, erat contra fratres et favebat Conventualibus et quod vellet reducere in fratres Conventuales generalatum in confusionem Observantium fratrum et apostatis favebat nostris et faciebat eos litigare contra fratres, ut fratres exosos faceret summo pontifici et ecclesie, et apostatis fratrum faciebat ad se venire sine licencia prelatorum et obtinuerunt, falsum sugerendo ex diversis provinciis, ut extra ordinem manerent, suscipiendo fratres et privilegiis utendo religionis in predicando et confessiones audiendo et ut postmodum ad religionem libere reverti possint, sicut in Polonia quidam Raphael Lgota, de quo supra dictum est,

Frates Mar-
chiani Capuci-
ato vel de
stricta Obser-
vancia, qui di-
cantur.

Andreas de
Valla protector
contra fratres.

¹⁾ *Tak Czar p. 134a, Jag. ma tylko sancte. ²⁾ *Tak Czar. p. 134b, Jag. ma suscipiebant.* ³⁾ *Czar. p. 134b ma Iunii.**

impetraverat, que tandem gracie eorum ab eodem Clemente VII^a et a capitulo generali erant revocate et puniebantur talibus litteris utentes.

Deinde post capitulum Messanum prefatum aduc iste dissonancie fortificabantur, quia summus pontifex Clemens VII Kallendis Decembbris^b pontificatus sui anno 9 per breve suum, quod incipit: Ad perpetuam rei memoriam. In suprema ecclesie militantis specula, eosdem fratres Marchianos de strictiori Observancia confirmavit de consilio cardinalium et aliis de ipso ordine ad plenum informatus statuit, ut prefati fratres viverent et pure ac plane iuxta litteram regulam sancti Francisci secundum declaraciones Nicolai tertii^c et Clementis V^d observarent et ut ministri provinciales, requisiti, eisdem in suis provinciis 4 vel 5 loca iuxta numerositatem fratrum assignaret, uti in dicto brevi.

Demum idem Clemens VII, volens providere quieti ordinis, videns et relatione certa intelligens, quod Paulus Parmensis, generalis, propter pedogram et aliis causis, sibi notis, ministri generalis || officio non poterat 295 intendere, ut dicit breve eiusdem, incipiens: Nuper cupientes frequentibus et assiduis querellis etc^e. Data Rome apud sanctum Petrum sub annullo piscatoris die XI Augusti 1533, pontificatus eiusdem anno X, de consilio nonnullorum sancte Romane ecclesie cardinalium ipsius ordinis, experientiam habencium, et nonnullos ex ipsius ordinis fratribus cismontanis, magis probatis, ad presenciam suam evocavit et eorum sentenciam super premissis quesivit.

Et vota singulorum ad id convenerant, ut Paulo Parmensi, generali, de viccario generali provideretur. Qui evocati et deputati pro electione generalis vicarii cismontani patrem Benedictum Genesium^f, provincie Marchie Anconitane, in ipsius ordinis vicarium generalem unanimiter elegerunt, quem auctoritate apostolica motu proprio et ex certa sciencia confirmavit in vicarium pro cismontanis partibus. Similiter patrem Nicolaum Herborium^g, provincie Colonie, commissarium generalem ultramontanum, dando eis omnimodam auctoritatem super fratres, sorores et loca respective visitandi, corrigendi, reformati, puniendi et omnia alia faciendi.

^{a)} 1523—1534. ^{b)} 1 Grudnia; u Waddinga (p. 328—341) który brewe to podaje w całości, data opiewa: XVI Kalend. Decembbris (r. 1532).
^{c)} 1277—1280. ^{d)} 1305—1314. ^{e)} W całości u Waddinga XVI, p. 342—344. ^{f)} Wadding XVI, p. 342 agnomine *Fabrich.* ^{g)} Wadding nazywa go *Herbornus* XVI, p. 332, 342, 345 etc.

Et Paulo^a mandavit in eodem brevi^b, ut non intromittat se de fratribus et omnibus aliis, que ad generalatus officium spectant, sed nudum duntaxat nomen generalis ministri usque ad capitulum generale circa eum remaneret¹, sed patri Benedicto et fratri Nicolao prefato in omnibus obedirent respective. Cui Benedicto papa indulserat quatuor fratres probos eligendi facultatem et in cooperatores suos assumere pro visitacione et reformacione provinciarum omnium cismontanorum mittendos. Et is Benedictus cito post electionem, de se factam, mortuus est morte repentina, forte veneni hausto, Mediolani.

Paulus autem generalis post capitulum generale Massanum^c, ibidem in ultramontanis partibus pro festo Pentecostes celebratum est capitulum, ut supra patuit, de mandato summi pontificis ibidem visitavit provincias. Dum ergo illic seviret in fratres, quosdam carceribus deputando, quosdam exulando et aliis diversis penis puniendo, significatum est domino pape litteris et 296 nunciis, que || fiebant^d. Et iste erant cause pro ipsius deposicione.

Quo auditio Paulus, minister solo nomine et voluntate pape scita reventit ad partes Italie et convocatis aliquibus ministris pro capitulo^d, resignavit eis officium, dicens, se esse pedagricum et ad servicia ordinis minus idoneum. Qui elegerunt concorditer reverendum patrem fratrem Leonardum Publicium in tocius ordinis vicarium, quem summus pontifex auctoritate propria confirmavit.

Et tandem Paulus sepelitus de^e pape licencia ad quendam locum prope Parmam se contulit, electis quatuordecim fratribus suo proposito convenientibus, nec non censu anno aquisito^f pro manutenencia sui et fratribus, qui cito post infirmatus ad mortem, misit pro gwardiano Parmensi et fratribus, coram quibus culpam recognovit de scandalo, quo ordinem scandalizavit, petens, ut inter fratres acciperetur, inter eos moriturus, sed fratres nullomodo voluerunt eum acceptare. Mortuus vero, ad intercessionem

¹⁾ Jag. i Czar. p. 135a mają remanente. ²⁾ Ztgł zaczyna się ręka, która na stronie pierwszej kilka poczatkowych wierszy wstępnu napisała. ³⁾ Ztgł znowu ręka Komorowskiego. ⁴⁾ Czar. p. 135b ma potem w nawiasie: citra tricentos florenos, ut famabatur.

^{a)} Scil. Parmensi. ^{b)} Wadding XVI, p. 342—345. ^{c)} Kapitula w Messanie roku 1532 v. supra p. 359. ^{d)} Według Waddinga XVI, p. 345 w Paryżu (r. 1533).

multorum consangwineorum¹ sepulture in loco fratrum traditus est sine omni solemnitate².

Eo tempore quidam frater, nomine Bernardinus de Senis, doctissimus et predictor egregius, Paulo deposito ab officio, cum³ ambiret vicariatum ordinis tocius per cardinales pro eo ad papam intercedentes⁴, sed quia assequi non potuit intentum suum, in ordinis dedecus ymo in suam ignominiam et depressionem discesserat a Familia et factus est Capucinus.

Excommunicatio papalis late sententie, ne quis vadat ad Capuciatos.

Post Clemens septimus moritur et Paulus papa tercarius^a eligitur, ordinis fautor motu proprio et ex certa sciencia de consilio sancte Romane ecclesie cardinalium Capuciatis inhibet, statuit et ordinat, quod nullus dicti ordinis Minorum de Observancia professor ad domos et loca Capuciatorum, quovis pretextu sine nostra papali⁵ prehabita licencia se transferre possit et valeat et contra facientes excommunicacionis penam || incurront. Data brevis²⁹⁷ die XVIII Decembris 1534 pontificatus nostri anno primo^b.

Deinde is pater Leonardus Publicius, generalis vicarius tocius ordinis, convocavit capitulum generale in Nicea, civitate provincie sancti Ludovici, quia iam sexennium citramontanorum ministri terminabatur, in quo capitulo

reverendissimus pater Vincencius Lunellus provincie Carthaginiensis in generalem XLVII ab inicio ordinis et sextum ab unione canonice in festo Pentecostes^c electus est anno domini 1535 a cismontanis et ultramontanis patribus, ordinis autem 325; et in commissarium ultramontanorum alias Italorum elegerunt reverendum patrem Leonardum Publicium concorditer. Pater reverendus pater Innocencius de Costen, reveniens de capitulo generali, convocavit capitulum provinciale eodem anno in Varssovia pro festo Nativitatis Marie, ubi et reelectus est in prelatum provincie cum summa concordia fratrum et leticia^d.

1) *Tak Czar. p. 135b, Jag. nie ma.* 2) *Tak Czar. p. 135b, Jag. nie ma tych trzech wyrazów.* 3) *Tak Czar. p. 135b, Jag. nie ma.* 4) *Jag. i Czar. p. 135b mają intercedentibus.* 5) *Tak Czar. p. 136a, Jag. nie ma.* 6) *Tutaj kończy się ręka Komorowskiego, pocztem zaczynają się w obu rękopisach (w Czar. na str. 136a) kontynuacje.*

^{a)} 1534—1549. ^{b)} Tak to breve jak i bulę Klemensa VII, w tej samej sprawie ogłoszoną na początku tegoż roku, podaje Wadding XVI, p. 360 i 361.
^{c)} 16 Maja.

Kontynuacja pierwsza rękopisu Czartoryskich.

Ad capitulum autem generale, immediate precedens, custos custodum electus fuit frater Bernardinus de Zakrzewo. Qui in redeundo ad provinciam in via defunctus est, predictor ferventissimus ac zelator precipuus paupertatis, cuius zelum plerique attribuerunt indiscretioni. Fuit enim ad capitulum generale absque caballo atque bursario, solo Christo contentus, a quo etiam ubique in necessitatibus fuit provisus.

Anno sequenti videlicet 1536 reverendus pater Innocencius de Costen capitulum celebravit in Lowicz, in quo capitulo in ministrum provincie fuit reelectus. Ad quod capitulum pater Stephanus de Opatow, in via existens, infirmatus, Cracoviam rediit pro sanitate recuperanda. Medicis tandem deficientibus, morbo invalescente, diem clausit extremum, Cracovie honore digno sepultus circa magnum altare. Fuit enim predictor acceptissimus non tantum populo, sed eciam viris doctis in admiracione¹.

Secutus est eum² pater Iohannes de Comorovo, qui, quantum zelaverit bonum ordinis ac provincie ac quanto sit honore et laude dignus, liber presens ab eo collectus et conscriptus clare ostendit.

Eodem anno feria quarta nocte precedente festum sancti Luce^a pallacia regis in arce Cracoviensi, pulcerrimo opere noviter edificata, necdum completa, ignis consumpsit. Prefato eciam anno civitas Poznaniensis die Sigismundi^b igne consumpta est³.

Kontynuacja pierwsza rękopisu Jagiellońskiego.

Prefatus autem pater Leonardus Publicius, generalis commissarius cisalpinus, uno anno in hoc officio exacto, sponte sua resignavit commissariatum in manibus supradicti generalis ministri, a quo neque minis neque ulla persuasionibus potuit cogi ad nonresignandum.

¹) *Na brzegu u dołu tąsamą rękę*: Anno Christi 1536 fuit bellum regis Sigismundi contra Moscos, ubi Starodub fuit per Polonos vastata et plura alia victoriouse peracta, rege Vilne commorante. ²) *Odrośnie do tego inną rękę na boku dopisano octavo die* ³) *Na górnym brzegu tej strony (p. 136b) rękę współczesną napisano: P. Iohannes Komorowski hunc librum conscripsit.*

^a) 18 Października. ^b) 2 Maja.

Generalis igitur minister, convocatis patribus diffinitoribus capituli generalis preteriti cismontanis, in commissarium generale subrogat reverendum patrem Ioannem Calvum provincie Corsice, qui tunc commissarius erat in curia Romana, vir bonus, humanus presertim erga alienigenas, || qui satis 298 laudabiliter partes cismontanas rexit per biennium et celebravit capitulum generale in loco s. Marie de Angelis apud Assisium anno domini 1538, quod protelatum fuit usque ad 26 diem Iulii propter absenciam generalis ministri, qui ad festum Pentecosten^a non potuit venire Assisium, utpote in Sabaudia retentus a Paulo tercio, papa, qui tunc imperatorem cum rege Francie reconciliabat et breve miserat, mandans sub pena excommunicationis late sentencie omnibus vocalibus, ne capitulum celebrarent sine ministro generali.

Quapropter omnes vocales molesti expectabant a festo Pentecostes usque ad 26 Iulii in locis provincie S. Francisci et in vicinis provinciis. In isto capitulo electus est in commissarium generale, presente generali ministro, fratre Vincencio Lunello pater frater Marcus Teatinus, olim minister provincie sancti Bernardini et tunc minister terre Laboris, vir bonus et senex.

In eodem capitulo fuit magna difficultas cum nostris fratribus Reformatis sive, ut tunc dicti sunt, Recollectis, qui omnino volebant excutere iugum prelatorum Familie et Observancie nostre ex suis humeris, sed non prevaleuerunt, custodes tamen obtinuerunt super 4 loca ad minus in singulis provinciis etc. Post capitulo autem nostrum Varsoviense nichil memoratu dignum contigit in provincia regni huius. ||

Anno autem domini 1536 reverendus pater Innocencius, minister, cele- 299 bravit capitulum in Lovycz pro festo Nativitatis s. Marie^b, in quo et tercias vice reelectus fuit. Ipso autem die Nativitatis Marie reverendissimus dominus Andreas Cricius, archiepiscopus Gnesnensis, tunc aduc infirmus, per suum tezaurarium et aulicos suos preparari fecit pro fratribus prandium lautissimum, in quo ostendi fecit magnificenciam suam, que multo auctior fuisset, si Reverendissima Dominacio sua potuisset illic personaliter adesse; omnia utensilia, omnia vasa Sue Dominacionis tam in coquina quam in mensa posita erant, nihil monasticum visum est preter solas tabulas sive mensas.

Post illud capitulo, iam anno domini 1537¹ dominica Palmarum^c, in mane dominice ipsius scandalum non parvum factum erat in loco Lovicensi

¹⁾ Potem przemazane Sabbato dominice imo verius.

^{a)} 9 Czerwca.

^{b)} 8 Września.

^{c)} 25 Marca.

per 2 fratres Varsovitas, videlicet fratrem Stanislaum et fratrem Adam, quod non solum totum regnum sed et adiacentes ducatus pervolavit brevi. Etenim dicti fratres, non ferentes gwardianatum patris Luce Cricii, nepotis prefati domini reverendissimi, vespere iverunt clam ad civitatem et post matutinum redeuntes, tumultum magnum in cenobio fecerunt, violenter cellas suas per gwardianum clausas in eorum absencia, aperientes, et alias fratres ferire gladio, presertim gwardianum, voluerunt et discesserunt ad civitatem. ||

300 Gwardianus autem prefatus invocavit auxilium brachii secularis de arce et de civitate contra ipsos, ut caperentur et in carcerem mitterentur. Cum autem seculares cum gladiis et fustibus venissent ad domum, in qua isti fratres erant, circumdederunt eam undique, sed fratribus se viriliter et obstinate defendantibus, habuerunt enim et ipsi gladios, non potuerunt eos de facili capere. Spectabat tota fere civitas tragediam illam in mane dominice prefate. Tandem utique capti et in arcem ducti, tandem in Vnyeyowiensi arce carceri, in quo clerici excessivi ponuntur^a, traditi sunt; postea ex carcere Vnyeyoviensi unus eorum ad monasterii Poznaniensis carcerem, alius ad Cobilinum accepti sunt per fratres.

Eodem anno videlicet 1537, in fine triennii sui pater Inocencius, minister, celebravit capitulum in loco Colensi, in quo capitulo in octavum ministrum provincie concorditer in primo scrutinio electus est pater frater Sebastianus, Leopolitanus, tunc gwardianus Cracoviensis, qui cum anno sequenti pro festo Pentecosten^b 1538¹ personaliter ivisset ad capitulum generale, propter supradictam protelacionem capituli generalis non potens redire ex partibus Italie ad festum Nativitatis Marie, quo communiter solet capitulum provinciale celebrari, scripsit ex loco Assisii ad commisarium provincie 301 videlicet patrem Inocencium² || de Costen, ut omnino tempus capituli usque ad festum divi Michaelis protelaretur. Et quia littere ille non cito venerunt ad manus eius, omnes vocales gwardiani et discreti convenerant ad festum

¹⁾ Od anno sequenti na boku z odnośnikiem. ²⁾ U dołu na brzegu tej strony napisano tąsamą ręką: Post capitulum Lovicense pater Stephanus de Opatow, predictor celeberrimus, cui illo tempore Cracovia similem non habebat preter doctorem Iohannem Leopolitam, in arce in vigilia Simonis (27 Października) moritur, omnibus spiritualibus et secularibus pro morte eius dolentibus, quem octavo die (3 Listopada) sequutus est pater Iohannes Komorowski, olim minister bini triennii.

^{a)} Może mylnie za puniuntur. ^{b)} 9 Czerwca.

Nativitatis Marie in Cazimiriensem locum, qui erat pro capitulo designatus¹, visis autem litteris patris ministri et cognita causa sue more, in locis adiacentibus adventum ministri prestolabatur, qui pro tempore determinato venit et anno domini 1538² capitulum in loco Cazimiriensi pro festo s. Michaelis celebravit, in quo ab omnibus reelectus est in ministrum.

Eodem anno serenissimus rex noster Sigismundus filiam ex Bona regina primogenitam, nomine Isabellam, tradidit in coniugem regi Hungarie Ioanni, cuius sororem Barbaram olim contoralem habebat. Sub hoc tempore aliquot annis communitas nobilium adversus regiam maiestatem aliquantulum se erexerat^a, verumtamen magestas regia sua modestia et pacienza omnia illa in bonum perduxit exitum.

Capitulum autem secundum idem pater Sebastianus sub tempore ministeriatus sui celebravit anno domini 1539 pro festo Nativitatis Marie in loco Przevorcensi, quod capitulum magnificus dominus Stanislaus Odrovash, palatinus Podoliensis, et magnifica domina Magdalena, palatina Belzensis, amita eius, abundanter in omnibus || providerunt et alii nobiles, qui fratribus illius^b loci sunt multum favorabiles.

In hoc capitulo duo se contra ministrum erexerant, in scirpo nodum querentes et de musca elefantem facere cupientes, sed confusi sunt, dum veritate coram toto capitulo convicti fuerunt; prefatus autem pater iterum ab omnibus est in ministrum reelectus.

Post hoc capitulum, anno domini 1540, quidam frater Iacobus Dzyduski, cum iam XXX annum vel citra in ordine ageret, tunc gwardianatu Poznaniensi functus, ad suffraganeatum Poznaniensem importuna amicorum, presertim fratris germani Stanislai, Poznaniensis thelonarii, intercessione evec-tus est, multis fratribus et secularibus scandalisatis ex ipso, quod hanc dignitatem aut pocius servitutem per amicos, consanguineos sibi studuerit procurare et maxime, quia in brevi habitum ordinis depositus.

In fine tertii triennii prefatus pater Sebastianus, minister, cum Deo propicio in pace provinciam rexisset, celebravit capitulum in loco Lublinensi anno domini 1540 pro festo Nativitatis Marie, in quo capitulo in nonum ministrum electus fuit reverendus pater Innocen||cius de Costen, qui feria^c 4 post Pascha^b ad capitulum generalissimum in loco sancti Francisci apud

¹⁾ *Od* in Casimiriensem *na boku*. ²⁾ *Od* anno *na boku*.

^{a)} Wojna kokosza. ^{b)} 21 Marca.

Mantuam provincie sancti Anthonii pro festo Pentecosten^a instabat celebrandum, de loco Cracoviensi profecturus, patri Sebastiano, tunc in illo loco concionatorem agenti, provinciam commisit et feliciter pro festo s. Marie Magdalene^b ad eundem locum reversus, provinciam in pace invenit.

In illo capitulo generalissimo reverendissimus pater Iohannes Calvus, provincie Corsice, electus in generalem ministrum et prefatus pater Innocentius anno domini 1541 post prefatum redditum de generali capitulo celebravit capitulum provinciale in loco Bidgostiensi, in quo contra statuta generalia, in quibus quinquennis pausacio sancita est, reelegi se permisit, non sine murmure multorum.

Post quod capitulum, cum loca maioris Polonie visitare cepisset, in loco Costensi circa festa Hedvigis^c febre correptus, ad locum Poznaniensem in curru advectus, usque ad festum divi Iohannis Ewangeliste^d in ea egritudine 304 duravit, || quo tandem die migravit ad dominum, in loco Poznaniensi tumulatus, non sine multorum presertim sororum tertii ordinis, quibus diligentissime et affectuosissime inserviebat familiariusque afficiebatur, merore.

Post mortem ministri pater Iozeph de Ponyec, tunc loci Poznaniensis gwardianus et custos, perrexit Cracoviam et congregatis diffinitoribus preteriti capituli, e quibus et ipse unus erat, ad locum Tarnoviensem, nam et in illo loco unus erat diffinitor et unus Cracovie et quartus Leopoli, ab eisdem diffinitoribus secundum statuta generalia ipse pater Iozeph de Ponyec in commissarium provincie electus et rexit provinciam a festo Purificacionis^e usque ad festum Nativitatis beate Virginis Marie. Et tunc celebravit capitulum in loco Vartensi, in quo capitulo electus est in decimum ministrum provincie Polonie idem reverendus pater frater Iozeph de Ponyec anno domini 1542.

Eodem anno videlicet 1542 in fine mensis Iunii feria quarta in vigilia Petri et Pauli^f et sequentibus diebus aqua Istule in tantum excreverat, ut in ecclesia s. Bernardini omnia altaria cooperiret preter altare maius, in eius superiori gradu stetit et paulo alcius, in brevi autem eodem mense supervenierat multitudo locustarum etc., ut infra¹.

Anno autem sequenti videlicet 1543 die quinta May, que divo Gotardo sacra est et in sabbatum venerat, adducta est illustrissima virgo Elizabet,

¹⁾ Ustęp ten od Eodem anno videlicet 1542 innym atramentem ale tąsamą ręką na boku dopisany.

^{a)} 16 Maja. ^{b)} 22 Lipca. ^{c)} 15 Października. ^{d)} 27 Grudnia.

^{e)} 2 Lutego. ^{f)} 28 Czerwca.

filia Ferdinandi Romanorum, Bohemie et Hungarie regis filia, in contoralem serenissimo || principi Sigismundo Augusto, regi Polonie, et cum magno 305 apparatu et sumptuoso magnifice ab ipso rege Polonie et senatu regni et ducatus Littwanie¹ excepta et in crastino die videlicet dominica, qua festum divi Ioannis ante portam^a Latinam inciderat, munus consecrationis, presente serenissimo Sigismundo, seniore rege Polonie, una cum serenissima Bona regina, presente etiam illustri Alberto, duce Prussie, et Georgio fratre eius, duce Opoliensi, presentibus etiam aliis multis ducibus Slesie et toto senatu regni, a Petro Gamrato, archiepiscopo Gneznensi et episcopo Cracoviensi, suscepit, presentibus eciam nonnullis dominis Hungarisi, a serenissima Isabella regina Hungarie missis etc.

Anno autem superiori videlicet 1542 pro diebus messis innumerabilis multitudo locustarum, quas *Saranczas* vocant, ex partibus Russie ad partes Minoris et Maioris Polonie advolavit et, quitquid in campis et hortis invenit, presertim avenas, triticum et ordeum depasta est. ||

Eodem autem anno scilicet 1543, cito post nupcias regias, hoc est, 306 a principio mensis Iulii Cracovie cepit pestilencia sevire et fere usque ad mensem Decembrim atrocissime furebat, sub quo tempore plus quam XX milia hominum extincta sunt. Ex fratribus autem Minoribus Observantiniis in cenobio divi Bernardini XV fratres, octo sacerdotes, clerici tres et laici quattuor obierunt et non solum Cracovie hic morbus grassabatur, sed et in aliis multis civitatibus et oppidis et villis presertim Minoris Polonie, videlicet in Radom, in Lublin, in Vyslicza, in Bochnia etc.

Capitulum autem provinciale celebratum fuit anno prefato in loco Opatoviensi, in quo reelectus est in ministrum provincie idem reverendus pater Iozeph a Ponyec, qui capitulum illud celebravit, post quod in brevi frater Iacobus de Lomza, qui per patrem Iacobum Dzyaduski, custodem provincie, obtinuerat licenciam extortam a generali ministro ex capitulo Assisino, ut aut Parisius || ad studium aut Hierosolimam iret. Et ex capitulo Cazimirensi 307 ivit Parisius non sine admiracione patrum Parisiensium, quod homo canus, in artibus liberalibus non apprime eruditus, ad discendum Scotum venisset. Qui tandem ex Parisius ad capitulum Mantue celebratum venit, ex illoque capitulo generali Hierosolimam peciit et ex translunis (?), ut prefatum est, in brevi

¹⁾ Te trzy słowa na boku.

^{a)} 6 Maja.

post capitulum Opatoviense ad locum Leopoliensem sine socio per Tartariam rediit. In quo loco tam a prelato loci patre Cesario et fratribus quam a secularibus satis bene tractatus, non sine divina permissione, conscientia non bene de provincia meritorum constrictus, ad Lithuaniam apostatavit.

Anno autem 1544 reverendus pater Iozeph minister celebravit capitulum in loco Costensi pro festo Nativitatis Marie, in quo concorditer pro tertio anno reelectus est.

Eodem anno serenissimus Sigismundus Primus, rex Polonie, convencionem generalem ducatus Lithuaniae celebravit in Brzesczie, in qua affuit et filius eius Sigismundus Augustus et utraque regina || et cum nuncius fuisset ad Lithuaniae adventus, rex autem propter ingravescens senium et propter egritudines illic profici sci sine periculo nequiret, senatores Lithuaniae magnis precibus obtinuerunt, quod sua magestas Magnum illum Ducatum ad regendum filio suo, iam XXV^m annum agenti, totaliter dimisit. Et factum est gaudium magnum presertim Elizabetae regine, que cum rege iuniore, coniuge suo, ad Vylnam profecta, seniore rege cum Bona regina et cum reginulis tribus filiabus Cracoviam redeunte.

Ubi cum sepius egrotaret, misit, ut rex iunior ex Lithuania veniret personaliter Cracoviam, qui, mandatis paternis obediens, venit Cracoviam in vigilia Corporis Christi, que fuit tercia Iunii, relicta uxore regina Elizabetae Vilne, que tamen, ipso Cracovie existente, XV die equidem mensis Iunii 309 hoc est die sancti Viti morbo caduco mortua est sine prole. || De eius morte multum doluit et merebat rex senior, iunior autem rex ultra modum de morte coniugis et presertim, quia se absente contigit, merebat, et factis solennibus obsequiis, tristis et lugens Vylnam ad sepeliendum mortuam suam ex Cracovia, valefacto patre et matre et sororibus, discessit 1545 in crastino Visitacionis Marie^a.

Eodem anno supradictus pater Iozeph minister pro festo Nativitatis Marie in fine triennii sui congregavit capitulum in loco Radomiensi, ubi electus est in undecimum ministrum reverendus pater frater Sebastianus Leopolitanus.

Supradicto autem anno 1545, ipso die s. Laurencii feria secunda^b noctis sequentis hora circiter secunda noctis, locus Bidgostiensis fulmine in tribus locis accensus, unacum ecclesia pulcherrima, lignea quidem, sed testa cocta tecta, et ut illuc moris est, intra ligna murata, sacristia tantum, libraria et

^a) 3 Lipca. ^b) 10 Sierpnia.

infirmaria remanente. Libri in cella predictoris combusti et omnia, que erant in cellis fratrum, lodices, tecture, vestes etc., agente tunc gwardianatum fratre Paulo || de Vagrovyc, baccalaureo; Luterane doctrine sectatores gau- 310 debant, catolici autem dolebant cum fratribus non mediocriter etc.

Reverendissimus pater Ioannes Calvus, generalis minister, indixerat capitulum generalissimum pro anno 1547 in loco s. Marie de Angelis apud Assisium et vocatorias ministris omnibus provincialibus et custodibus miserat, sed Tridenti in concilio generalissimo agens, morte preventus celebrandum reverendo patri Clementi Monogoliano, post mortem eius vicario ordinis, reliquit. Ad quod capitulum prefatus pater Sebastianus personaliter accessit, celebrato prius capitulo provinciali in loco Calisiensi tempore in provincia consueto, videlicet pro festo Nativitatis Marie, anno supradicto 1546, in quo reelectus fuit ab omnibus, ubi electus est in generalem ministrum pater frater Andreas Insulanus, provincie Algarbiorum, tunc custos, et prefatus pater Clemens in generalem commissarium pro cismontanis. Multa in illo capitulo generalia statuta erant pro bono ordinis, sed vix invenitur, qui ea exequatur.

Post capitulum generalissimum rediit feliciter incolumis supradictus pater Sebastianus, minister, et quia civitas Cracovia morbo tunc divexagabatur epidemie, transita Cracovia, ad locum Tarnoviensem, ubi socius eius, scriba, vice gwardiani, custodis custodum presidebat^a || unacum patre custode 311 gwardiano Tarnoviensi 2 die mensis Augusti adplicuit. Tandem ad locum Vartensem ad patrem commissarium provincie profectus, provinciam quietam reaccepit. Et quia in prefato capitulo Calisiensi omnibus placuerat, capitulum provinciale non celebrandum fore usque post 2 annos, non celebravit prefatus minister capitulum rediens, quod tamen et prelati et subditi gravissime ferebant imo et ipse minister, sed placito Calisiano contravenire non licuit.

In fine itaque triennii, videlicet anno domini 1546, celebravit prefatus pater Sebastianus, minister, capitulum provinciale in loco Cazimiriensi tempore consueto, ubi electus est in ministrum reverendus pater frater Felix de Costen, tunc gwardianus Poznaniensis.

^a) Miejsce to tak, zdaje się, należy rozumieć: gdzie jego towarzysz, sekretarz kustosza kustoszów (tak się nazywali delegaci prowincji na kapituły generalne) w zastępstwie gwardiana prezydował.

Eodem anno in die Pasche^a, hora terciadecima fere, mortuus est serenissimus princeps Sigismundus Primus, rex Polonie et pro festo sancti Iacobi apostoli^b in ecclesia Cracoviensi in sacello, quod ipse a fundamentis sumptuose extruxit et amplissime dotavit, a filio unico Sigismundo Augusto, rege Polonie, plus quam regaliter sepultus.

Eodem anno dominica infra octavam Visitacionis^c occisus est magnificus 312 Nicolaus Rusoczki, castellanus Byechoviensis, Cazimirie in || cimiterio ecclesie fratrum, in qua tandem ecclesia cum ingenti fletu amicorum et presertim uxoris solenniter est sepultus etc.

Eciā eodem anno inundacio fluvii Varta adeo excreverat, ut ecciam et librariam superiorem impleverat et superiorem transitum adimerat et omnia stalla subruta fecit in toto et menia claustrī^d collapsa fuerunt tempore gwardianatus patris Luce Cricii.

Eodem anno serenissimus princeps Sigismundus Augustus post sepulturam patris immediate voluit celebrare convencionem regni pro festo s. Laurencii^e, sed multis e senatu tempus illud, congregandis frugibus aptum celebrandis autem comiciis ineptum asserentibus, usque ad festum sancti Luce^f transtulit et interim pro contorali sua ad Lithuania misit.

Comicie ille duraverunt plus quam tres menses, nihil tamen de negociis regni consultum est, fere omnibus tam senatorii quam equestris ordinis consiliariis de nullo tractantibus, nisi de matrimonii regii imparis dissolucionē. Duxerat siquidem prefatus rex nobilem quandam viduam, filiam magnifici Georgii Radzivyl, castellani Vilnensis filiam, nomine Barbaram, iuvenem relictam olim magnifici Gastoldi iunioris, palatini Trocensis, et duxerat eam clandestine, inconsultis¹ parentibus et omnibus consiliariis ducatus illius et regni. Ideo post mortem parentis non parvam difficultatem propter eam habuit omnibus fere preter duos contra eius matrimonium clamantibus, et magna parte senatorum; equestribus autem omnibus infectis negociis ad priora redeuntibus, cum a rege || dissolucionem matrimonii illius, ut dicebant, non solum imparis, sed et in honesti et toti regno ignominiosi, quam cum lachrimis flexis genibus expetebant, a rege non impetrarent².

¹⁾ *Ztqd aż do regni na boku.* ²⁾ *Rek. impetrantibus.*

^{a)} 1 Kwietnia. ^{b)} 25 Lipca. ^{c)} 8 Lipca. ^{d)} scil. *Cazimirie* (w Kaliskiem). ^{e)} 10 Sierpnia. ^{f)} 18 Października.

Iudicabat nihilominus rex multa post eorum discessum, ipsis in discessu, ne iudicaret aliquid, renitentibus et pro re iudicata habere nolentibus, quod et exitus rei probavit. Nam pauca iudicata exequacioni sunt demandata, rege postea ad carnavale Cracoviam cum uxore prefata redeunte. Sub quo tempore multa mala in regno pululaverunt, plurimis a rege dissidentibus propter uxorem.

Anno^a autem domini 1549 Cracovie^b quidam spiritualis Andreas Czarnkowszki, scolasticus et canonicus Cracoviensis, custos Plocensis, prepositus s. Floriani in Cleparz et prepositus Omnis Sanctorum Cracovie^c, inauditam tirannidem in iuvenes et pueros scholares schole prefate ecclesie Omnis Sanctorum per suos satellites exercuit, feria tercia vespere in profesto Zophie^d circa horam noctis quartam, tota civitate pulsu campane maioris in campanili commota.

Cum^e enim illo vespere quidam scholares^f, in cimiterio stantes, vidissent quandam lenonem, dictam Iuliana, unam meretriculam ad domum prefati prepositi || ducentem, dicebant ad invicem: Necessaria est hec ibi! et sibi-³¹⁴ laverunt aliquantulum super eam. Quod ipsa pro maxima levitate habens, veniens, questa est graviter preposito prefato, qui, ira succensus, iussit arma suis famulis accipere et alias plures, nescitur, a quo eciam armatos, vocavit^g in auxilium et vadens cum illis cum facibus et armis, armata et violenta manu domum studencium seu ludum litterarium^h invasit, iubens studentes, nihil tale suspicentes, e cameris trahere, vulnerare, occidere, quod, si non possent cameras frangereⁱ, incenderent.

Illi obtemperantes, fecerunt, sicut preceptum erat, effregerunt 4 camaras, vulneraverunt decem studentes, aliquos letaliter, unum eorum, genere nobilem, modestum, humilem lanceis, in fornacem sese recipientem seu fugientem, occiderunt, pueros eciam aliquot scolares obvios vulneraverunt et amputatis digitis mutilaverunt et multo pluribus studentibus id fecissent, nisi unus civis, ascendens campanile, campanam pulsasset. Is enim audiens precipientem incendere, timens, ne et eius domus schole proxima pericitaretur, ut dictum est, ascendit et pulsavit campanam. Congregatis

^{a)} Ustęp ten zawierający opis zatargu kanonika Andrzeja Czarnkowskiego z młodzieżą krakowską ogłosił już drukiem Wisłocki w *Acta histor. t. I.* p. 457—59.

Korespondencya biskupa Andrzeja Zebrzydowskiego. ^{b)} Wis. *Cracoviensis.*

^{c)} Wis. *Cracoviensis.* ^{d)} 14 Maja. ^{e)} Wis. *quum.* ^{f)} Wis. *scolares.*

^{g)} Wis. *vocari.* ^{h)} Wis. *litterarum.* ⁱ⁾ Wis. *frangant.*

undique vicinis, desierunt a tirannide fugientes, ne a multitudine et ipsi occiderentur. ||

315 Mane facto, ut studentes in bursis et in omnibus scholis Cracovie, Clepardie et Cazimirie tantum facinus rescierunt^a, doluerunt vehementer tantam tirannidem in condiscipulos et constudentes suos indigne et immerite perpetratam. Coniuraverunt itaque omnes stipulata manu pro tanto facinore sese opponere et contra prefatum prepositum coram rege, tunc Cracovie presente, agere.

Sed cum^b episcopus Cracoviensis Samuel Macziewowszki et cancellarius regni, omnibus studentibus regi prepositum accusantibus lamentabiliter, iudicium illius cause a throno regio ad se pertraxisset partemque prepositi iniuste tutaretur, occisum illum studentem nobilem non permiserunt^c illico, ut episcopus mandaverat, sepelire, sed acceperunt^d in feretro, advocate^e ministeriali terrestri fecerunt super corpus occisi in tribus vel 4 angulis fori proclamari, ut moris est, Czarnkowszki homicidam cum famulis suis, non sine maledictis et anathemate tocius plebis. Quod tamen episcopus et patroni Czarnkowski episcopatum^f expectantis molestissime contra studentes tulerunt. Sed studentes faciliter excusaverunt se, dicentes, nihil se scire de proclamacione homicide, sed amicos eius, tunc Cracovie presentes, eam ordinasse 316 et sepeliverunt occisum in ecclesia || sancti Spiritus.

Cumque^g in causa sua, omni^h (*sic*) fere bonorum iusta, nichil apud episcopum proficerent, imo episcopus culpam totam in eos retorquere pro infamacione Czarnkowski voluisse, presertim quod dominica Rogacionumⁱ scolares mendicantes de scola dive^j Anne cum scolaribus de schola^k sancte Marie in foro ante pretorium contendenter mutuo, accidit ipsum Czarnkowszki tunc de palacio episcopi, quod habet in Prądnyk, per forum ad domum suam prepositure Omnia Sanctorum regredi equitem cum familia. At illi contendentes, ut considerent^l Czarnkowszki, dimissa mutua contencione, omnes unanimiter in eum fecerunt impetum ollulis, lapidibus etc. ita, quod famuli dispersi, hincinde fugerunt, ipse eciam vix salvus, sed non intactus

^{a)} Wis. resciverunt. ^{b)} Wis. quum episcopus Cracoviensis et cancellarius regni Samuel Macziewowszki. ^{c)} Wis. promiserant. ^{d)} Wis. accepto.

^{e)} Wis. et advocate. ^{f)} Wis. episcopatum nie ma, zamiast expectantis ma expectantes. ^{g)} Wis. Quumque. ^{h)} Wis. omnium. ⁱ⁾ 26 Maja.

^{j)} Wis. D. ^{k)} Wis. scola. ^{l)} Wis. consideraverunt.

ad domum venit. Et cum^a lictores aliqui^b vellent eos compescere, versi in lictores, similiter ollis, lapidibus coegerunt eos in pretorium fugere.

Tunc captus fuit unus studens, qui causa admiracionis spectaculo^c aderat, iuvenis 14 annorum, nacione de Varsovia et dum in pretorio detineretur, studentes fecerunt oracionem pro eo apud consules, ut dimitteretur velut is, qui non contendebat, sed solum mirabatur, volens videre, qui scolares an de s. Anna vel de s. Maria essent superiores. Consules responderunt, se eum dimisisse, sed non dimiserant, sed interim miserunt ad episcopum, quid de illo || mandaret fieri. Episcopus respondit, si in sacris non esset, ut captus³¹⁷ in sedicione et tumultu publico alias na gvalcze tractaretur^d. Interim^e misit cancellarium suum, ut inquireret ab eo in pretorio coram consulibus, an contencionem illam et impetum in Czarnkowszki ex submissione studencium fecissent. Respondit: minime; et cum^f non aliud fateretur, ceperunt ei minari, quod, si nolle hoc^g fateri, quod ipsi audire optabant, ut contra studentes occasionem habere possint, traderent eum magistro carnificine Matheo audiendum et cum, ut ipse refert, vidisset carnificem, territus confessus est, non quod erat verum, sed de quo querebatur, dicens, quod impetus ille factus est ex instructione studencium etc. Postea brevi intercessione amite, quam Cracovie habuit, dimissus est.

Quo auditio studentes mox unanimiter, omnes erant autem, ut quidam baccalaurius referebat^h, sex milia sexcenti septuaginta, coniuraverunt relinquere Cracoviam futura feria tercia hec est post dominicam infra octavam Ascensionis Dominiⁱ et in futura convacione regni iniuriam et violenciam suam toti senatui regni exposituros et questuros. Quorum multi, non expectata feria tercia, sed in crastino hoc est sabbato^j discesserunt ita, quod dominica infra octavam Ascensionis^k neque vespertine preces neque matutine, neque missa, neque processio cantata est alicubi per scolares, incipi||endo³¹⁸ ab ecclesia catedrali usque ad minimam parochiam.

Et tunc nonnulli prelati tam ex parte regis, quam episcopi volebant eos persuasionibus retinere et^l promissionibus multis imo et mandatis regisi, sed non potuerunt, nam, ut statuerant animo^m, feria tercia ante Pentecosten^m circa horam terciam decimam omnes Cracovie valedixerunt et quicunque

^{a)} Wis. *quum.* ^{b)} Wis. *acquisiti.* ^{c)} Wis. *spectando.* ^{d)} Ręk.
tractarent. ^{e)} Wis. *iterim.* ^{f)} Wis. *quum.* ^{g)} Wis. *haec.* ^{h)} Wis.
baccalaurei referebant. ⁱ⁾ 4 Czerwca. ^{j)} 1 Czerwca. ^{k)} 2 Czerwca.
^{l)} Wis. *cum.* ^{l)} Wis. *omnino.* ^{m)} 4 Czerwca.

remansisset, eum ut infamem et proditorem semper habituros, qualem tunc iam unum baccalaureum, dictum Odachowszki, declaraverant, qui etiam vix e collegio magistrorum effugerat, nam hic primo verba fecit ad regem pro eis, postea autem ad partem Czarnkowski declinans, subterfugit etc. Omnibus et aulicis et civibus eorum discessum deflentibus ipsi quoque Czarnkowszki cum episcopo maledicentibus.

Eodem anno videlicet 1548^a quidam frater Thomas Slączynski ex capitulo Cazimirensi, in quo gwardianatum Radomiensem agebat, multorum malorum conscientia gravatus, obtento generali brevi apostolico, ab ordinis obediencia recessit et apud seculares fere duobus annis mansit, presertim apud quandam nobilem Oborska sub specie et pretextu ditandorum consangvineorum, sperans, frustra tamen, se aliquem magnum prelatum vel episcopum qualemcunque maxime suffra || ganeum futurum, quod tamen etiam ipsi consangvinei eius non probaverunt, reverendissimus autem dominus Benedictus Izbyenski, episcopus Poznaniensis, anatemate insequutus est. Et fuit non parva commocio in provincia propter connivenciam prelatorum, unus Varszovie tunc existens gwardianus et alias Cracovie, qui huic fratri favorem prestare videbantur propter hoc, quia Deus bis tradiderat eundem fratrem cum carta, in qua propria manu sua pessima reliquerat.

Idem reverendus pater Felix, minister, finito primo anno ministerii sui, celebravit capitulum provinciale in loco sancte Marie de Graciis apud Skumpe, anno videlicet 1549 pro festo Nativitatis eiusdem Virginis, ubi reelectus est in ministrum.

Eodem anno post festa immediate imo infra paschalia festa^b quidam frater Iozeph a Plesow, qui in aliquot locis gwardianatum egit et tribus annis duos ministros associabat, tunc existens gwardianus loci Lovicensis, maximum scandalum in tota Masovia, Cuyavia imo in tota Polonia fecit, apostatavit || 320 cum quadam grisea, ad conventum in Nyesova se conferens, sed in brevi, auxilium prestante reverendissimo domino archiepiscopo, litteris suis, quas ad omnes nobiles et magistratus scripserat, quatenus fratribus ad capiendum eum auxilium ferrent, captus fuit. Hic magna diligencia ac indefessa patris Felicis ministri cum brachio seculari adiutus, mandato archiepiscopi Dzierkowski et magnifici domini Coscielieczki, capitanei Nieszoviensis, captus fuit et in carcerem traiectus in loco Varszoviensi, ubi ultra annum detinebatur. Tandem emissus instantissimis precibus magnatorum et cum consensu aliquorum patrum

^a) Powyżej była mowa o r. 1549.

^b) 21 Kwietnia.

primatum, quod tandem reclamaverunt inveraciter in capitulo Varthensi in caput patris ministri, tunc capiebatur per gwardianum Scapensem Ludovicum Piecz et Iohannem Radzeievitam et Stanislaum Grabowszki, tunc gwardianum Cazimirensem. Fama in omnem vulgum pervolaverat, quod debuisset calices loci et alia preciosa secum tulisse, sed non erat verum, tametsi non potuit esse absque damno loci, teste grisea, que eidem concederat 60 florenos.

Eodem anno prefatus pater minister celebravit videlicet 1550 capitulum provinciale Varte, in quo pro tertio anno ministeriatus fuit reelectus vel potius coactus, ipso multum renitente.

Anno domini 1550 celebrate fuerunt comicie Pyotrkovie per regem Sigismundum Augustum ad supplicacionem fere omnium ordinum regni pro dominica quarta post Pascha^a et ibi iam nihil de prefato matrimonio motum est per aliquem, sed regni negotia et cause particulares practicabantur et iudicabantur. Imo eodem anno convocatus fuit senatus Cracovie et dominica secunda Adventus^b in presencia ducis Thesnensis et ducis Legnicensis supradicta Barbara, coniunx regis, per reverendissimum dominum Nicolaum Dzyrgowszki, archiepiscopum Gneznensem et regni primatem in reginam³²¹ Polonie est coronata. Actu egrota vix ceremonias consuetas fieri pertulit, nec deinceps convaluit, sed de die in diem in peius procedens, ipso die divi Stanislai^c mortua est anno domini 1551 et in Lithuania cum magno sumptu funus ductum Villneque sepulta est.

Quo tempore tanta fames ducatum illum premebat, ut innumeri fame morerentur, pauperes cattos, canes, equos mortuos vorantes, de lignis putrefactis et foliis quercinis et pauco furfure panem conficientes, alii autem de siliquis panem faciebant et quod dictu quoque horrendum est, inventi sunt parentes, qui tres pueros suos filios occiderunt et devoraverunt, quod cum ad regem pervenisset, fecit de ea re fieri inquisitionem et comperto, quod sic esset, fecit patrem illum pro filicidio occidi.

Eodem anno videlicet 1551 prefatus pater Felix, minister, in fine tertii anni ministerii sui celebravit capitulum in loco Radomiensi, in quo electus est in ministrum || reverendus pater frater Ludovicus de Leopoli. Quo anno³²² fuit eciam magna caristia et fames panis, ferebatur, quod plerique pre inedia moriebantur, omnium enim frugum magnus fuit defectus. Cracovie scolares et alii pueri pauperum turmatim ad fores omnium fere templorum congregati: panem, panem! clamitabant, similiter per forum et plateas ambulantes,

^{a)} 4 Maja.

^{b)} 7 Grudnia.

^{c)} 8 Maja.

panem petebant. Cives diciores et prelati offerebant illis et aliis pauperibus non solum panem sed et legumina cocta. Nostri eciam fratres in omnibus cenobiis nullum notabilem defectum senserunt, patre celeste eos ut filios suos providente per benefactores et confratres.

Anno domini 1553 sabbato, in quo s. Marte ferie fuerunt^a, cum maxima solennitatis magnificencia adducta est tercia coniunx, nomine Katharina, reicta ducis Mantue, filia Ferdinandi Romanorum, Hungarie et Boemie regis, germana soror prime coniugis videlicet Elizabete, cum qua venerat Ferdinandus, germanus frater, archidux Austrie etc.

Prefatus pater Ludovicus, minister, non fecit capitulum per biennium 323 iuxta capitulo preteriti decretum. || Superiori autem anno factum fuit magnum scandalum in loco Opatoviensi, quadam infelici Felicia Drzevicka, grisea, cooperante ad violentam libercionem et erepcionem eiusdem Ioannis Pilzno Drabi, qui ducebatur per fratres Cracoviam ad custodem, ut iudicaretur de quodam excessu etc. Nonnulli eciam erant edificati, videntes, quod eciam prelatis et gwardianis non parceretur etc.

Anno prefato videlicet 1553 dictus minister celebravit capitulum in cenobio Lovicensi, in quo et reelectus est in prelatum provincie. Missus fuit tunc legatus a summo pontifice Paulo 4, nomine Aloisius^b, episcopus Veronensis, vir doctus et pius, cui in legacionibus ad alia regna optime successit, in Polonia autem minime, nam etsi celebravit sinodum provincialem Lovicii (cui interfuit reverendissimus archiepiscopus Dzirgovius, episcopus Poznaniensis Carnkovius, episcopus Cracoviensis Zebridouius, Wladislaviensis Zdroiouius, Premisliensis Dzyadusius, Chelmensis Uchanius, Varmiensis doctor Hosius, Camenecensis doctor Leonardus, archiepiscopi Leopoliensis, episcopi Luceoriensis et omnium catedralium ecclesiarum nunctii; abbates non fue-324 runt). In qua sinodo multa pro reformacione cleri || ordinavit, nichil tamen profecit in spiritualibus sic et in Luteranis, a quibus multas columnias et contumelias sustinuit pacienter, eciam et vite insidiabantur homini tali, qualis antea vix unquam fuit missus Poloniā, quo, ut ingenue fatear, non erant digni.

Fuit et Lithuania apud regiam magestatem, a qua satis reverenter susceptus, verum in causa fidei contra Luteranos nichil profecit, omnia inficiente quodam Nicolao Radzyvilo, duce in Olika et Nyesvysz, palatino Vilnensi, cancelario et marsalko supremo Ducatus Magni, instigantibus eum

^{a)} 29 Lipca. ^{b)} Lippomano.

quibusdam Polonis Luteranis, maxime autem quodam Italo, nomine Vergirio, olim episcopo¹, profugo et apostata hereticissimo.

Fuit prefatus legatus et in comiciis Varsoviensibus 1556 inchoatis et 1557 solutis, ubi coram rege et toto senatu disertissime de omnibus calumniis satisfecit. Post comicias autem, brevi Lovicii manens apud archiepiscopum, Italiam reperiit, conducebat illum propter securitatem famulis ipsius archiepiscopi et aliquorum episcoporum. Mandatum regium, ne aliquod in ecclesiis, in civitatibus et opidis regiis innovetur quoad religionem etc. proclamatum fuit publice, sicut et alias similia mandata fiebant, verum nulla exequucio aut emenda fuit. ||

Anno domini 1554 dictus pater Ludovicus, minister, celebravit capitulo in fine triennii sui Varsovie, quod serenissima Bona, regina Polonie, abundanter et liberaliter providit carne, pane, potu et aliis; nobiles etiam multi, ordini propensissimi in illo ducatu, providerunt fratres aliis necessariis. In quo capitulo electus fuit pro tercio triennio in ministrum pater frater Sebastianus Leopolitanus², tunc discretus Cracovie, ubi plus quam a tribus partibus vocalium decretum erat, ne minister celebret capitulum usque in fine triennii propter fraudulosum discursum et frequentem.

Anno 1556 duo fratres Ludovicus Pyec, confessor sororum, et Iozef Plesovita, predictor loci Calisiensis, uno die videlicet sabbato sancti Petri vinculati^a apostatarunt, prior immediate ante correctionem ministri, conscientia male actorum suorum pressus, post lectam a se conventualem missam ad ministrum vocatus, aufugit, alter post egressum ministri eadem die ante vesperas per quendam nobilem Vytowszki pro audienda confessione quasi infirme uxoris ementitus a gwardiano. Crastina die dominica^b ambo in conventu sancti Stanislai visi, multis diebus in scandalum fratrum ibi agentes, de hoc per reverendum dominum archiepiscopum ad instanciam prefati ministri moniti, ut redirent in triduo ad observanciam, demum contumaces excommunicati. || Quam excommunicacionem reverendissimus ad petita aliquorum ex prelatis sublevavit, sub eadem eos citans, ut 24 Marcii, ubicunque sua reverenda dominacio cum curia esset, comparerent et dicarent causam, qua hoc pati non deberent. Verum neque in hoc termino comparentes, iterum graviores sunt reintrusi et de conventu Calisiensi expulsi, Cobilinum ad

¹) *Miejsce próżne na dwa wyrazy; był biskupem z Capo d' Istria. 2) W Czar.
p. 146b na marginesie ręką 16 wieku napisano 14 minister Poloniae.*

^a) 1 Sierpnia. ^b) 2 Sierpnia.

dominum castellanum Calisiensem profugerunt; Iozeph *Caruatkam* et *Saravari*, abiepto habitu ordinis, induit.

Anno domini 1556 serenissima domina Bona, regina Polonie, de consensu comiciarum generalium Pyotrcoviensium reliquit Polonię, tezauris prius eductis, ad Italiam obtinuerat regressum ad duos annos, sed non est regressa.

Anno 1557 in die Ascensionis Domini^a post horam 22 suburbium totum, CCC domos continens, Lublini unacum nostro cenobio conflagratum est, civitas vix cum maxima difficultate ab igne salvata. Quidam aiunt a pistore panum ignem egressum, alii per famulos domini Oczyeski, cancellarii, qui tunc ad bellum Livonicum transibat e bombardis sagittacione, alii de coquina eorum ignem fuisse accensum, vento vehementissimo flante versus cenobium et ecclesiam. Erat tunc gwardianus frater Vincencius Bistri, qui terrore 327 subito stupefactus et sui immemor, ne unum filum de cella || exportavit, libri chorales et celle predictoris optimi autenticorum et antiquorum doctorum principalium, aliquot tantum eyectis per fenestram a clerico, combusti sunt.

Capitulum illud Varsoviense habuit electissimum diffinitorem videlicet ministrum electum et alios tres patres, qui antea trienniis suis regebant provinciam et custodem Varsoviensem custodemque custodum. Nam minister electus non erat tunc diffinitior, minister defunctus officio ex capitulo generali Bononiensi habuit interesse non tantum circa tabulam conficiendam, sed in omnibus capitularibus negociis et in electione diffinitorum et in electione successoris activam vocem, alii 2 custodes erant electi diffinitores etc. Erat ibi ordinacio facta contra ~~confl~~losam frequencionem fratrum et gwardianorum ad civitatem, ab omnibus quidem laudata, sed a nullo principali exequuta.

Anno domini 1556 die sabbati, in vigilia Invencionis s. Crucis^b, hora circiter XX, in Stradomia e parva domuncula supra Rudawkam, iuxta domum Gyeczikova, erupit ignis, quo tempore maxima siccitas fuit, unde mox magna domus prefata erat accensa et tandem tota Stradomia et Casimiria preter paucas domos in *Psy rynek* et preter domos Iudeorum conflagrata sunt; 328 ecclesia s. Hed || vigis cum hospitali preter domum prepositi, ecclesia s. Agnetis cum toto cenobio preter sacristiam igne absumte sunt. Item ecclesia s. Catharine in Casimiria cum toto cenobio fratrum Eremitarum conflagrata est. Pater etiam eorum provincialis, vir bonus et sacre theologie baccalarius, cum aliis quinque fratribus in sacristia suffocati sunt. Ecclesia etiam divi

^a) 27 Maja. ^b) 2 Maja.

Iacobi conflagrata est. Ecclesiam divi Bernardini vix fratres cenobii illius summa diligencia defendantes, Deo illis opitulante, ab incendio protexerunt.

In huius ecclesie cimiterio ex opposito maioris altaris sunt imagines crucifixi, beate Virginis Marie et Ioannis evangeliste sub ea, more solito et duorum latronum, sculpte pro devocione Christianorum pulchre illic posite, a quibus vix medio altero passu erat domus alta, olim a Melchiero Podraçi edificata, que, cum iam arderet vixque ad prefatas imagines aditum || pre-329 beret flamma, longe lateque vento versus prefatas imagines flante acta, nihil tamen illis statuis nocuit, neque linteolum imagini crucifixi ad lumbos appensum, neque pilum in capite forte e collo equorum, ut solet fieri, ipsi capiti artificialiter applicatum, attigit, quod piis omnibus pro magno fuit miraculo.

Maceria seu sepes monasterii cum stabulo equorum conflagrate, monasterium cum magno labore fratrum et secularium liberum evasit, quod Lutranos pessime habuit. Templum eciam Corporis Christi cum maxima difficultate et labore hominum liberatum est ab incendio, campanile tamen ligneum optimi soni magnam nolam gestans, totum unacum nola igne consumptum est, verum opera et diligencia reverendi domini Stanislai Cazimirite, tunc prepositi, altero anno campana et grandior et sonorosior instaurata et post duos annos turris de latere cocto iuxta ecclesiam pro campanis edificatur, anno videlicet 1560. ||

Tandem prefatus pater minister Sebastianus iuxta determinacionem 330 capituli preteriti Varsaviensis in fine triennii celebravit capitulum in loco Opatoviensi anno domini 1557 pro festo Nativitatis Marie, ad quod de consilio aliquorum patrum non omnes gwardianos de custodia Poznaniensi vocaverat, consulens in hoc paucitati fratrum et paupertati locorum, ne impense tante, ut solet communiter, fierent et ne tanta frequencia fratrum inter homines sectarios appareret et ob alias non parvas raciones, nam et locus capituli non potuit sufficienter pro omnibus provideri viciualibus, quia tunc temporis seu paulo ante satellites ibant ad bellum Livoniense alias *Inflanckę*, qui depredati sunt benefactores etc. Illi tamen gwardiani et discreti electi iussi sunt in scriptis mittere voces tam pro ministro futuro quam pro diffinitoribus et pro custode. Quod aliqui moleste quidem tulerunt, putantes in dolo aliquo factum aut ex contemptu¹, sed pocius ad probandum talem modum. Sed quia quandam difficultatem pariebat in distribuendis cartulis cum

¹) *Ztąd inną ręką, z początku aż do fratres innocuos na karcie, którą zaledwie pierwotne pismo.*

331 vocibus, eum modum abiecerunt omnes. || Utcunque distributis cartulis cum vocibus de pluribus locis reverendum patrem fratrem Felicem de Costen elegerunt in ministrum provincie in secundum triennium.

Reverendus
pater Felix de
Costen in ca-
pitulo Opato-
viensi electus
in ministrum
in secundum
triennium.

Tunc in eodem capitulo inter patres longa fuit et difficilis disceptatio aut tractatus de removenda infamia homicidii, quia fuerant in Cobilino degentes fratres falso incriminati per magnificum Calisiensem dominum Conarski; inscribi procuraverat in libros castri Calisiensis, acsi essent rei huiusmodi criminis. Idem antesignanus dominus magis ac magis inexardescens in fratres innocuos, furore plenus, cadaver illius mortui hominis, qui morbo et morte naturali obierat, prout mater et uxor sua palam fatebantur et in iudicio hoc idem parate erant testificari, que neque minis, neque promissoribus munerum ab eodem domino poterat divelli a tali testificacione, dicendo, quod illa die iam infirmabatur neque de domo discedebat, ipse autem non contentus sed in iram severius excoraduit¹ et cadaver in domum fratum mandavit deportare in refectorium cum publico officio et iniqua proclamacione, quasi in reos illius talis omicidii. Sed quia fratres munierant hostia domus, in ortum tandem demandavit deferi et ibi locari cum feretro et 332 cadaver; || quia tunc solis ardor magis exurebat, cum dies fuerunt caniculares, cadaver illud, in triduo fetore plenum, fratres pauperes humandum curaverunt per servos loci. Sed neque tanta pietate fratum contentus, uxori et matri a civitate abire mandavit, fratribus insuper mandavit neque famulos neque equos habere omnino in loco, ubi et petitionem manipulorum non audebant facere, nec in civitatem cause elemozine venire, ad templum fratum civibus et suburbanis inhibebat intrare, neque pro concione sacra. Et aliis creberrimis et ineffabilibus vexabantur iniuriis iamque et in victu deficiebant. Hiis et tantis opressionibus longo tempore molestabantur fratres, instigante contra fratres fratre Ludovico de Posnania, dicto Piecz cum fratre Iozepho de Pleszew, apostatis nequissimis. Fratres illius cenobii tantis calamitatibus afflicti capitulo denunciarunt in capitulum Opathoviense, ut supradictum est, ex quo et patres et imo tota congregacio capituli turbati facti sunt, et ad sedandam tantam iram pro fratum sublevamine nullus patrum capitularium ire voluit loquendum domino Conarski et placandum eum. Solum patrem 333 ministrum pro fratribus oponendum oportebat adire, || qui nullo consilio a patribus adiutus neque informacione, in sola clemencia divina confisus,

Iozeph Plesz,
Ludovicus
Piecz.

¹⁾ Ma zapewne być excoarduit.

peregre profectus est cum patre fratre Stephano de Vrzasow, qui in illo capitulo fuit primo diffinitor, socio suo, usque Cobilin per certa loca festinus venit¹.

Kontynuacja druga rękopisu Jagiellońskiego.

I. N. R. I.

334

Incipit supplementum istius chronice ordinis fratrum Minorum cenobii s. Bernardini Cracovie, excerptum de chronica ordinis loci Varssoviensis per fratrem Innocencium de C. Radomie anno Domini 1581.

Hoc anno 1557^a cesar Carolus 5 duxit controversias cum summo pontifice occupando bona ecclesie Romane non sine scandalo tocius christianitatis inimicisque ecclesie hereticis ac scismaticis occasio magna data est detractionis de papa, de clero deque statu catholice ecclesie.

Eodem anno 20 die mensis Novembris serenissima Bona, regina Polonie, in Italia in suo Baro defuncta est. Dicitur, hanc sibi mortem acceleratam propinato veneno per Italos^b, ne reverteretur iterum ad Polonię, quod ipsa proponebat. Narrabant enim plures famuli, notarii et alii curiales, quos secum duxerat ad Italię, cum reversi fuerant Polonię, ipsam reginam Bonam penitusse, doluisse et flevisse frequenter de suo egressu de regno sine omni causa et necessitate. Requiescat in pace, fuit enim benefactrix ordinis nostri, testis est locus Varssoviensis usque ad hanc diem etc.

Hic placuit annotare in memoriam et pro consolacione fratrum futuorum ordinem et numerum provinciarum in toto ordine Observantium fratrum Minorum per orbem universum, que et quot erant iam isto tempore. Anno domini 1557 et primo cismontanorum provincie hee sunt: 1. Sancti Francisci, 2. Romana, 3. Marchie, 4. Thuscie, || 5. Bononie, 6. Sancti Anthonii, 7. Ianuensis, 8. Mediolani, 9. Principatus, 10. Calabrie, 11. Sicilie, 12. S. Nicolai seu Apulie, 13. Sancti Bernardini, 14. Sancti Angeli, 15. Dalmacie,

¹⁾ Reszta tej strony niezapisana.

^{a)} Chyba w roku 1527, Karol V złożył koronę cesarską na dniu 23 Sierpnia 1556. ^{b)} Przez Papagodę, który wymógł na niej zapis majątku.

16. Candie, 17. Bosne Carnacie, 18. Austrie, 19. Bohemie, 20. Polonie, 21. Corsice, 22. Ragusie, 23. Brixie, 24. Basilicate, 25. Ungarie Salvatoris, 26. Bosne Argentine, 27. Sardinie, 28. Ungarie S. Marie, 29. Sancti Petri Montis Aurei, 30. Florencie, 31. Sancti Hieronimi, 32. Lithuanie, 33. Terre Laboris.

Ordo provinciarum ultramontanorum: 1. Francie, 2. Parisiensis, 3. Castelle, 4. Saxonie, S. Crucis, 5. Saxonie Iohannis Baptiste, 6. Turonie, 7. Turonie Pictaviensis, 8. Aragonie, 9. Argentine, 10. Aquitanie, 11. S. Iacobi, 12. Colonie, 13. S. Bonaventure, 14. Portugalie, 15. S. Ludovici, 16. Hibernie, 17. Scocie, 18. Concepcionis, 19. Dacie, 20. Britannie, 21. Anglie, 22. Bethice, 23. Crucis Indiarum, 24. Burgensis, 25. Angelorum, 26. Pietatis, 27. S. Gabrielis, 28. Carthaginensis, 29. Flandrie, 30. Thurin-
gie, 31. Inferioris Almanie Argarborium^a, 32. Sancti Evangelii sive Pera,
33. Aquitanie Reformatorum, 34. Sancti Michaelis, 35. Canthabrie. ||

336 Anno domini 1558 reverendus pater Clemens Monolianus^b, Bononiensis, generalis minister tocius ordinis fratrum Minorum a ss. Paulo quarto assump-
tus ad cardinalatum tituli Are Celi. Ad regimen vero ordinis usque ad capitulum generale electus est vicarius reverendus pater, frater Angelus de Aversa olim Romane curie procurator.

Hoc anno capitulum provinciale celebratum est in Radom pro festo Nativitatis beate Marie Virginis etc., in quo electus est canonice in mini-
strum provincie sextumdecimum post unionem ordinis reverendus pater Gabriel Bydgostianus. Hoc tempore videlicet 1 die mensis Septembris in
festo s. Egidii conflagravit locus Fraustensis, fratribus horas ante prandium
cantantibus etc. Remansit tunc intactum sacellum sancte Anne etc. Tandem
secundo in die S. Mathei apostoli immissus est ignis in schopam et confla-
gravit residuum etc.; vide chronicam cenobii Varssoviensis etc.

Anno domini 1559 reverendissimus pater vicarius generalis supranotatus convocavit generalissimum capitulum omnium provinciarum etc. Aquilam ad sanctum Bernardinum pro eligendo novo ministro generali, ad quod capi-
tulum generalissimum profectus est reverendus pater Gabriel, minister

^{a)} Może Algarbia w Portugalii; Wadding XV, p. 317—351 wylicza tylko 25 prowincji cismontańskich wraz z jedną kustodią (Ziemi świętej) i 21 prowincji ultramontańskich i jedną kustodią w Portugalii. ^{b)} Wyżej (p. 372) był nazwany *Monogolianus*, kontynuator Waddinga Jan z Luki Venetus (XVIII, p. 259 et seq.) nazywa go *Monilianus*.

provincialis, cum custode domino patre Stephano de Vrzazow. In quo capitulo generali reverendissimus pater frater Franciscus Zamora, ultramontanus, electus est canonice in ministrum generalem tocius ordinis s. Francisci etc. et in commissarium generale reverendissimus pater Angelus de Aversa, Italus, qui ante fuit vicarius generalis. ||

Anno domini 1560 Vilne, Litvanie, in octava Corporis Christi^a, peractis 337 processionibus, monasterium fratrum conflagravit ab hereticis etc., tempore serenissimi regis Augusti iterum reedificabatur. Item eodem anno reverendus pater Gabriel a Bidgostia minister fecit capitulum provinciale in Colo, ubi reeligitur in prelatum provinciale etc.

Anno domini 1561 reverendus pater Gabriel Bidgostiensis congregavit capitulum provinciale in loco Lovicensi, ubi canonice electus est in ministrum provincie Polonie reverendus pater Ieronimus de Lekna etc. Post hoc capitulum 17 die mensis Novembris Cracovie defunctus est reverendus pater Sebastianus Leopolitanus, vir probus et doctus, zelator sancte observancie etc., qui tribus vicibus ministeriatum per tres annos strenue executus est.

Anno domini 1562 non est celebratum capitulum provinciale propter infirmitatem reverendi patris ministri etc.

Anno domini 1563 die 5 Aprilis post Palmarum feria secunda noctis sequentis hora 3 locus Tarnovie arsit incuria et emulentia¹ predicatoris fratris Antonii de Bonikow, qui post longam potacionem² et murmuracionem vespertinam relicta candela ardenti incaute etc. incensa est cella et idem egregius predictor Bonko una cum libris fumo suffocatus et igne combustus et frater L., dictus Piotraska, etc. Combustum est utrumque dormitorium etc. In sacristia omnia appamenta deturpata etc. Bone Deus dona predicatoribus nostris spiritum sobrietatis! Vide chronicam cenobii Varssoviensis. ||

Item eodem anno 1563 tempore Carnisprivii^b castrum Poloczko in fini- 338 bus Litwanie a duce Moskorum vi et fraude captum est regnante Sigismundo Augusto sub comiciis Piotrkoviensibus etc. Ibidem aliquot fratres nostri occisi

¹⁾ Tak w kopii w Czar. p. 150a, w Jag. wyraz ten wymazany.

²⁾ ut supra.

^{a)} 13—20 Czerwca. ^{b)} Początek wielkiego postu czyli środa popielcowa przypadała w r. 1563 na 24 Lutego, ale w tem miejscu, jak już z połączenia tego wyrazu z wyrazem *tempore* wnosić można, *carnisprivium* użyte jest w znaczeniu *carnisprivium sacerdotum* i oznacza czas przed wielkim postem według Grotfenda od niedzieli *quinquagesimae*, *Estomihī*, która w r. 1563 przypadała na 21 Lutego, według Pilgrama od niedzieli *septuagesimae*, *Circumdederunt*, która w r. 1563

sunt. Item eodem anno Zacharias, predictor Vartensis, ad Picardos apostatavit etc. Item in cenobio Calisiensi in festo Dedicacionis vespere Piotrek, laycus de Kyczyn, fratres cuttello vulneravit etc. in presencia fratris Raphaelis de Cracovia, egregii instigatoris, etc. cum maximo scandalo et mendacio fratrum etc. Item eodem anno capitulum provinciale non fuit etc.

Anno domini 1564 tumultus Polonorum fuit cum Moskovitis etc. Item pestis gravissima in Gdanx et in omni Pomerania, Bydgostia, Cuiavy et circumquaque Cracoviam. Item portenta terribilia^a visa sunt in nubibus celi Dominica Invocavit^a nocte, fere ad omnes plagas mundi, que secuta est pestis gravissima in diversis partibus orbis etc. Item in Vilna Litwanie fere omnes mortui etc. et civitas igne consumpta est cum cenobio fratrum Minorum etc. Item dominus Ianussius Cosczieleczki, preses et generalis Poznaniensis, protector fidei catholice, obdormivit in Domino etc. Item comicie regni fuerunt Varssovie etc. Item in Lublin in processione Corporis Christi^b quidam ignobilis percussit gladio in monstranciam etc. || Item eodem anno 1564 capitulum provinciale in Costen celebratum est, in quo reverendus pater Felix a Costen canonice electus est in ministrum provincie Polonie etc. Item dux Vysnyewieczki a Valachis captus, deinde Turco presentatus, acerba morte interiit^c etc. Item Tęczynski^d iunior in mari defunctus est, Szweciam profiscendo etc.

przypadała na 7 Lutego. Jakoż w Polsce w najdawniejszych czasach w rzeczy samej i to nawet powszechnie obowiązywał post od niedzieli *septuagesimae* do *quinquagesimae* a dopiero na synodzie w Wrocławiu roku 1248 pozwolono Polakom na jedzenie mięsa w tym czasie. (Obacz *Monum. Pol.* t. II, p. 565. Kronika Bogusława i Godysława Paska). Prawie w tejsamiej formie (choć pod rokiem 1562, zapewne dlatego, że już w tym roku zaczęło się oblężenie) podają tę datę Sarnecki (*Annales Polonorum* p. 400) i Gwagnin (*Compendium Chron. Pol.* wyd. Pist. II, p. 363), ten ostatni *sub tempore carnisprivii*, dodając *Februarii 23 die*. Bielski w swojej kronice (wyd. Turowskiego p. 1146) podaje dzień 15 Lutego. (Za nim, zdaje się, podaje tensam dzień Szujski w swej Historyi polskiej p. 186, podczas gdy w Dziejach Polski II, p. 300 podaje jako dzień poddania się Połocka Iwanowi 12 Lutego).

^{a)} 20 Lutego. ^{b)} 1 Czerwca. ^{c)} Dymitr W. powieszony na haku.

^{d)} Wojewoda bełzki, w drodze do Szwecji porwany z rozkazu Fryderyka II, króla duńskiego i przywieziony do Kopenhagi, tamże umarł.

Anno domini 1565 comicie generales Piotrkovie. Item dominus Zborowski^a antiquus castellanus Cracoviensis obiit. Item in predictis comiciis magnificus dominus Andreas Coszcieleczki, palatinus Poznaniensis, requievit in pace etc. Item Radzivil^b heresiarcha interiit Vilne subita morte. Item frater Albertus Craienka Poznanie defunctus etc. Item eodem anno 1565 capitulum provinciale non fuit etc. Item in cenobio Radomiensi tres fratres filii Belial, Lupus, Standera, fratris sangvine fuso, refectorium fedarunt.

Anno domini 1566 comicie regni in Lublin etc. Item eodem tempore Turcus Hungariam vastat etc. Item eodem tempore regina Polonie, soror Maximiliani, cesaris, de Polonia dimissa est etc. Item frater Daniel Ostrowski, predictor Costensis, ad hereticos apostatavit et ibidem interiit etc. Item reverendus dominus S.^c Carnkowski, referendarius regis S. A., in monasterio Varsoviensi hospicium sibi elegit et ab isto tempore usque ad archiepiscopatum electus anno domini 1581 apud nos sibi hospicium confirmavit. ||

Anno domini 1567 Litwanie multe dissensiones etc. Item Varsovie 340 venerabilis pater Lucas Cricius mortuus est feria 6 sub octava Pentecostes^d. Item eodem anno reverendus dominus S.^e Carnkowski, episcopus Cuiaviensis, ordinatus est et a rege Sigismundo Augusto condonatus etc. Item Cracovie magister Volski fraudulenter captus et decollatus est ante pretorium^f etc. Item aliis magister in Lippowiec suspensus etc. Item Tartari Podoliam irruerunt etc. et Strus occiderunt. Item eodem anno capitulum Lovicie celebratum est tempore reverendi domini Iacobi Vchanski, archiepiscopi Gneznensis, in quo reverendus pater Nicolaus de Busko electus est in ministrum provincie Polonie per triennium etc. Item in Costen pestis. Ibi etiam clericus nequam de Calisz succedit infirmariam, que tota igne consumpta est etc. ab hereticis appreciatus etc.

Anno domini 1568 magnificus dominus Petrus Zborovius missus fuit ad Turcum legatus a Sigismundo Augusto. Item Litwani et Poloni contra Moscum etc. Item in Maiori Polonia pestis. Item eodem tempore Varsovie pons in Istula edificari cepit in presencia regis Sigismundi Augusti etc. Item frater Eustachius de Lekno de Lublin apostatavit Cracovie ad Conventuales etc.

^{a)} Marcin. ^{b)} Czarny, głowa Kalwinów na Litwie. ^{c)} Stanisław Szwedziwoj Czarnkowski; nieco niżej zaś wspomniany biskup kujawski nazywał się Karnkowski. ^{d)} 23 Maja. ^{e)} Stanisław Karnkowski. ^{f)} Sprawa ta przyszła następnie przed sejm w Lublinie r. 1569, v. Bielski (wyd. Turowskiego) II, p. 1170.

Anno domini 1569 Sigismundus rex Augustus comicias generales in Lublin congregavit post Nativitatem Domini ad festum Assumptionis beate 341 Marie Virginis^a, in quibus facta est unio Podlassanorum, || Litwanorum, Volhinensium cum regno Polonie. Item in istis comiciis Lublinensibus dux Prusie iuvenis regi Sigismundo Augusto homagium fecit. Item eodem anno 1569 Poznanie in Valisseuo in *nova grobla* Gaski, Pyaski ignis consumpsit fere omnia etc. Sorores *Tercianki* utique preservate sunt a Deo etc.

Item in Francia Calvinistas hereticos Dominus Deus debellavit peste et gladio cum duce Cundis per tres annos aliquot vicibus etc. Item eodem anno sacerdos in cenobio Eremi s. Catherine equum et elemosinam fratrum vendidit et in alio apostatavit. Item dux Moskorum Turcum bis a finibus suis fugavit etc. Item Hungarie regulus heresi corruptus Ianusius, sororinus Sigismundi regis Augsti, religiosos et sacerdotes expulit, templa spoliavit etc. Item eodem anno portenta terribilia in aere visa etc. pestes. Consules Gedanenses fraudulenti etc.^b Cometes visa ad occidentem etc. Item eodem anno in festo Presentacionis beate Marie Virginis^c Cracovie in templo s. Anne promoti sunt ad doctoratum^d dominus Pynczovita, dominus Borzeszyn, dominus Ioannes Leopolita, dominus Martinus Pilzno et predictor archiepiscopi reverendissimi domini Vchanski. Item Venecie armamentarium cum pulvere accensum etc. Item castrum Valcz sub Gorkanis obssessum etc. Item Leopoli pestilencia hyeme etc. Ibidem consul dominus Albertus de Smygiel Grosek, magister, vir optimus et ordinis nostri amicus verus, obdormivit in Domino. Item prefato anno capitulum provinciale non fuit etc. ||

342 Anno domini 1570 inundacio aquarum Istule fuit Cracovie et alias ante festum Purificacionis^e cum maximo damno etc. et gelua fortissima etc. Item fames inter homines animaliumque pestis etc. Item Dominica 2 post Pascha^f dominus Czechowski^g adiutorio domini A. Laski P. S.^h et domini Zboroviiⁱ

^a) 25 Grudnia do 15 Sierpnia; akt unii miał miejsce 1 Lipca. ^b) Podczas wojny z Moskwą o Inflanty Gdańsk z burmistrzem Klefeldem na czele nieprzyjazne wobec Polski zajął stanowisko (r. 1569). ^c) 21 Listopada.

^d) Zapewne teologii, bo w *Liber Promotionum phil. ord.* Muczkowskiego nie znajdujemy ich. ^e) 2 Lutego. ^f) 9 Kwietnia. ^g) Jest tu mowa o Stanisławie Tarnowskim lub, jak go Bielski zwykle nazywa, grabi z Tarnowa. ^h) *Albertus, Palatinus Siradiensis.*

ⁱ) Niewiadomo, o którym Zborowskim tu mowa, bo ich w tym czasie było więcej; prawdopodobnie jednak o Samuelu (ob. niżej Jag. p. 348); Zborowscy byli skoligaci z Tarnowskimi, mianowicie Stanisław,

castrum Tarnoviense occupaverunt^a etc. sub duce Ianussio Constantinovicz^b etc. Item eodem anno comicie regni Varsovie fuerunt etc. Ibidem palatinus Cracoviensis dominus Myskowski in prefatis comicis percussus etc. obiit^c. Item eodem anno Cracovie in festo s. Stanislai feria 2^d hora 22 fulmen succendit turrim, in qua pulvis *dzial* fuit et bombardarum post hospitale s. Spiritus, sed ignis fulminis pulverem non attigit, domino Deo preservante, quia tota civitas Cracovie interiisset etc. Item domini Veneti expeditionem fecerunt contra Turcum cum rege Hispaniarum Philippo et summi pontificis Pii 5 auxilio et aliorum catholicorum etc. Item eodem anno feria 3 in crastino s. Stanislai^e Cracovie in fine completorii apud fratres Conventuales Palczewski, vicepreses, fratrem in ecclesia eorum percussit etc., alium cruentavit, ministrum illorum patrem S. de O. similiter et gwardianum et duos fratres ac studentes vulneraverat etc.; pater vero Stanislaus, minister, post hanc percussionem mortuus est. ||

Item eodem anno inundaciones aquarum maxime, et alia multa mala 343 heretici Cracovie perpetrarunt etc. Item eodem anno 1570 reverendus pater Nicolaus de Busko capitulum provinciale celebravit in Przeworsko pro festo Nativitatis beate Marie Virginis, cui non interfuit reverendus pater Felix a Costen, custos et gwardianus Cracoviensis, tantum frater I. de C., discrecus Cracoviensis. In quo capitulo electus est canonice in ministrum provincie

kasztelan sądecki, ożenił syna swego Jana ze Zborowską. Obacz ks. Balicki: Tarnów, p. 44, według rodowodu znalezionego w bibliotece ks. E. Sanguszki.

^a) W r. 1561 umarł sławny zwycięzcy Jan Tarnowski w. h. k., pozostawiając syna Jana Krzysztofa i córkę Zofią; ponieważ zaś Jan Krzysztof zmarł bezdzietnie, więc jego dziedzictwo Tarnów przeszło na siostrę Zofią, zaślubioną Bazylemu Konstantemu, księciu na Ostrogu. Ale z pretensjami do Tarnowa wystąpił Stanisław, kasztelan czchowski, z drugiej linii Tarnowskich, z czego wywiązał się gwałtowny zatarg pomiędzy nim a księciem Ostrogskim. Bielski, t. II, p. 1139.

^b) Janusz syn wspomnianego co dopiero Konstantego Bazylego Ostrogskiego. ob. ks. Balicki: Tarnów, p. 46. ^c) Stanisław Myskowski był wprawdzie wojewodą krakowskim i umarł w r. 1570, w którym odbył się w rzeczy samej sejm w Waliaszowie, ale o gwałtownym zejściu Myszkowskiego ze świata nic nam nie wiadomo, przynajmniej Bielski, Gwagnin, Paprocki, Niesiecki, Sarnicki (*Annales Polonorum*), Łukasz Górnicki (Dzieje w Koronie Polskiej) nic o tem nie wspominają.

^d) 8 Maja. ^e) 9 Maja.

reverendus pater Ieronimus a Lekno. Item eodem anno pestis fuit in Polonia etc. Item terre motus terribilis factus Ferrarie et Mantue etc. Item fluctus maris urbes, villas cum hominibus mari adiacentibus omnes submerse circa Andorf etc.

Anno domini 1571 reverendus pater Gabriel Bidgostiensis in Xlma^a ad capitulum generale profectus est Romam cum studentibus etc. Item regulus Ungarie, sororinus Sigismundi Augusti, regis Polonie, misere obiit in heresi etc. Item fames valida ubique fuit etc. Item domini Veneti, summus pontifex Pius 5^b, Philippus rex Hispanie et alii catholici eodem anno cum Dei adiutorio in festo s. Iustine virginis^c in autumnō in mari de Turco ingentem victoriam reportaverunt^d etc. ||

344 Item eodem tempore reverendus pater Gabriel de Bydgostia, custos custodum, in reditu de capitulo generali Padue ab episcopo Poznaniensi reverendo domino Adamo Conarski susceptus, tandem Venecias veniens, ibidem mortuus est etc. cum maximo detimento provincie circa festum Visitacionis beate Marie Virginis^e etc. Item eodem tempore et anno circa festum Omnium Sanctorum^f reverendus pater Hieronimus a Lekno, minister Polonie, Cazimirie in loco s. Quinque Fratrum obdormivit in Domino, in custodia venerabilis patris Stephani de Vrzazow, gwardiani et custodis Poznaniensis.

Anno domini 1572 reverendus pater Stephanus, custos Poznaniensis, post octavas Epifanie^g fecit convencionem Cracovie patrum diffinitorum preteriti capituli pro festo s. Agnetis^h, cui interfuit reverendus pater Leonardus de Syradia, custos et gwardianus Cracoviensis, reverendus pater Nicolaus de Busko, custos et gwardianus Varsoviensis et reverendus pater Franciscus de Szedziszew, diffinitor, frater I. de C. cum omnibus discretis loci Cracoviensis. In qua convocatione electus est in commissarium provincie Polonie reverendus pater Stephanus de Vrzazow, custos Poznaniensis et a reverendo patre commissario generali per litteras confirmatus est usque ad futurum capitulum provinciale.

Item eodem anno non est celebratum capitulum provinciale propter auram pestiferam ubique per Polonię etc., sed revocatum est ad futurum annum. Item eodem anno tota civitas Opatoviensis igne consumpta est. || 345 Item isto anno multi proceres regniⁱ inter alios reverendus dominus episcopus

^{a)} 28 Lutego do 15 Kwietnia.

^{b)} 1566—1572.

^{c)} 25 Września.

^{d)} Pod Lepanto.

^{e)} 2 Lipca.

^{f)} 1 Listopada.

^{g)} 13 Stycznia.

^{h)} 21 Stycznia.

ⁱ⁾ Opuszczono obierunt.

Philippus Padniewski Varssevie, et Cracovie sepultus etc. Item eodem anno mortuus est papa Pius 5^a 1 May et post eius obitum electus est Gregorius 13^b modernus. Item isto anno serenissimus rex Polonie Sigismundus Augustus requievit in Domino prope Tykoczyn feria 2 sub octava Visitacionis M. V. I. 7 Iulii etc.

Item prefato anno 1572 pestis gravissima fuit, in qua ad minus centum fratres defuncti sunt Polonie et reverendus pater Stephanus de Vrzazow, commissarius Polonie Tarnovie cum aliis fratribus loci et sociis etc. mortui sunt. Item Cracovie in cenobio s. Bernardini in presencia fratris I. de C., predictoris *C(racoviensis)* 24 fratres migraverunt a seculo, confessor pater Antonius de Lwovek, pater Bartolomeus Szoltysek de S., pater Bernardus, confessor ad s. Agnetem, bacalarius, pater Simon de Myechow, phisicus etc. et Wyelki Ian, laicus carpentarius etc., frater Mathias de Bythom, coetus, quorum corpora requiescunt, alia in choro, in crata et sub choro et ante altare prope ostium sacristie et in ambitu prope ostium ambone etc.; requiescant in sancta pace, amen. ||

Anno domini 1573 pro festo Trium Regum^c fuit conventus Varszevie 346 consiliariorum regni utriusque status usque ad Carnisprivium^d etc. Item tunc temporis palatinus Poznaniensis magnificus dominus Lucas Gorka Poznanie obiit. Item isto anno hyems gravissima et longa fuit videlicet a festo Omnium Sanctorum ad festum s. Valentini^e etc., que per tres dies soluta est nimio flatu ventorum. Item pax magna fuit in finibus regni ex omnibus partibus post mortem regis Sigismundi Augusti etc. Item multi legati in Poloniā venerunt, ambientes regiam dignitatem principibus suis etc. cesaris christiani etc.

Item eodem anno 1573 pro festo Ascensionis Domini^f Warssovie fit conventus generalis omnium senatorum regni, spiritualium et status militaris, legatorum pro electione regis Polonie, ubi vota catholicorum concorditer accesserunt ad serenissimum Henricum, fratrem regis Francie etc., quem nominavit et pronunciavit in regem Polonie electum canonice reverendissimus dominus Iacobus Vchanski, primas regni et archiepiscopus Gneznensis. Quibus votis catholicorum resistere voluit vi et manu armata palatinus Cracoviensis Nicolaus Fyrley et alii heretici etc., sed Spiritu sancto inspirante magnificus

^{a)} 1566—1572. ^{b)} 1572—1585. ^{c)} 6 Stycznia. ^{d)} 4 Lutego.

^{e)} 1 Listopada do 14 Lutego. ^{f)} 30 Kwietnia.

dominus palatinus Plocensis^a cum aliquot milibus Masovitarum et catholicorum procerum regni superiores evaserunt et in vigilia Pentecostes^b cum summa leticia omnium serenissimum Henricum, fratrem regis Francorum, principem 347 Gandavensem, || in regem Polonie proclaimaverunt etc. Pro quo missi sunt legati solennes reverendus dominus Adam Conarski, episcopus Poznaniensis, magnificus dominus Albertus Laski, palatinus Siradiensis, magnificus dominus Andreas Gorka, castellanus Gneznensis^c, magnificus dominus Nicolaus Herbort, castellanus Sanocensis et alii multi etc.

Item eodem anno domini 1573 capitulo provinciale celebratum est in Tarnow pro festo Pentecostes^d per reverendum patrem Loonardum de Syradia, custodem et gwardianum Cracoviensem, in cuius custodia pater Stephanus, commissarius Polonie, defunctus est etc. In quo capitulo electus est in ministrum Polonie reverendus pater Franciscus de Szędzyssow ad primum quadriennium etc.

Tandem anno domini 1574 cum rege electo et postulato ad fines regni in Myedzyrzecz circa festum Nativitatis Domini pervenerunt et in festo Conversionis s. Pauli apostoli^e Poznaniam ingressi sunt etc. Tandem ad Calis, Wyelun, Czestochowam etc., Cracoviam vero feria 5 post Dominicam Sexagesime^f et in Dominica Quinquagesime^g solenniter coronatus in regem Polonie etc. in castro Cracoviensi. ||

348 Item eodem tempore et anno 1574 feria 3 Carnisprivii^h in arce Cracoviensi Samuel Zborowski magnificum dominum Nicolaum Vapowski vel Dynowsky letaliter vulneravit in capite occasione domini Tęczynski etc. Mortuo autem domino Dynowski etc. castellano Przemysliensi, tandem a rege Henrico et senatoribus regni Samuel Zborovius de regno bannitus est etc.

Item eodem anno coronacionis sue rex Henricus, lacesitus a Polonis scriptis etc. ac necessitate regni Francorum compulsus, a matre vocatus, quia frater eius, rex Francorum, obierat etc. et Henricus, rex Polonie, in locum eius electus a senatoribus fuerat etc., proinde prefatus rex Polonie Henricus clam metsextus e castro Cracoviensi *fortq* recessit etc. hora 1 vel 2 noctis in octava Corporis Christi 17 Iunii cum maxima turbacione et consternacione

^{a)} Arnulf Uchański. ^{b)} 9 Maja. ^{c)} Bielski, III, p. 1320 nazywago kasztelanem międzyrzeckim; kasztelanem zaś gnieźnieńskim był w tym czasie Jan ze Zborowa. ^{d)} 10 Maja. ^{e)} 25 Stycznia. ^{f)} 18 Lutego.
^{g)} 21 Lutego. ^{h)} 23 Lutego.

regni Polonie etc., relictis litteris ad proceres regni *pod Cobyercem^a na pokoyu Crolewskym* etc.

Interea, absente rege, iterum dominus Czechowski unacum Samuele Zborowski Tarnoviam turbant^b etc. Item eodem tempore circa festum Pentecostes^c et post Iwonya, vir fortissimus, palatinus Voloski, exacerbatus a Turcarum imperatore electo etc. vastavit ferro, igne Moldaviam etc. et alia opida Turcarum circa Dunay cum adiutorio Polonorum etc.; finaliter solus Iwonya fraudatus a suo campiductore et Turcorum mendaciis et promissionibus ab eisdem secatus et disceptus est etc. ||

Item eodem anno 1574 fuit convocatio procerum regni Polonie et nun-³⁴⁹ ciorum omnium districtuum Varssevie pro festo s. Bartholomei apostoli^d, ubi tractatus fuit de electione regis Polonie, sed finaliter missi sunt quatuor nuncii videlicet Droyewski etc. ad regem Polonie Henricum in Franciam cum litteris, dantes ei 7 menses ad 12 May, rogantes eum, ut reverteretur Polonię in pace sub certis condicionibus etc., si vero tardaret reverti ad prefinitum tempus etc. Item anno isto capitulum provinciale non fuit etc.

Item eodem tempore dominus A.^e Taranowski ad Turcum missus est a proceribus regni in eodem negocio scilicet de absencia regis et conservacione pacis etc. Item supradicto anno 1574 Cracovie contigit sub octava s. Francisci dominico die 10 Octobris lapidea, que vocatur Brok, hereticorum sinagoga, contra omnem spem a pueris iuvenibus rusticis Mykstałnycis in magna parte intus et supra diruta est etc. cum maximo damno hereticorum depositi illorum et interempcione catholicorum iuvenum et studencium etc. tempore magnifici Petri Zborovii, presidentis palatini Cracoviensis.

Anno domini 1575 Henricus, rex ante Polonie, in regem Francie coronatus est etc. Item eodem anno post secundam Dominicam a Pascha^f civitas Przeworscensis tota igne consumpta est in 17 anno a prima conflagracione eiusdem preter ecclesiam parochiale et lapideam sacerdotum etc. et cenobio fratrum relicto etc. || Item eodem anno 1575 reverendissimus dominus Adam³⁵⁰ Conarski, episcopus Poznaniensis, obdormivit in Domino etc. Insuper anno prefato comicie generales fuerunt in Stezycza pro festo Ascensionis Domini^g etc.,

^{a)} Według Bielskiego (III, p. 1342) na stole. ^{b)} *vide supra* p. 390.

^{c)} 30 Maja. ^{d)} 24 Sierpnia. ^{e)} Andrzej herbu Bylina, jeździł za Zygmunta Augusta trzy razy do Danii i do Szwecji, a w r. 1569 także do Konstantynopola, którą to podróż, nader uciążliwą, Bielski II, p. 1173 *et seq.*, bardzo szczegółowo opisuje. ^{f)} 17 Kwietnia ^{g)} 12 Maja.

in quibus constitutum est prestolari adventum regis Polonie de Francia usque ad festum s. Michaelis etc. Item eodem anno ante festum s. Philipi et Iacobi^a civitas Lublinensis fere tota igne consumpta est et medietas templi s. Michaelis et Dominicanorum. Item eodem anno capitulum provinciale non fuit usque ad annum domini 1577.

Item eodem^b anno Tartari, irruentes in Russiam, ultra 20 milia hominum expulerunt, thezauros, multos iuvenes, virgines etc. Item duos fratres cenobii Leopoliensis, prope Kozova in questa existentes, fratrem Lucam de Belz, laicum, in captivitatem duxerunt etc. et fratrem Martinum de Leopoli, vicarium cenobii nostri; amiserunt equos, boves et totam elemosinam dissiparunt etc. Frater vero Martinus, vicarius Leopoliensis, post aliquot hebdomadas reversus est Leopolim etc. Tota vero Polonia et Slesia magno terrore concussa est de isto insperato incursu et crudelitate Tartarorum, quam in sola Russia exercuerunt et uno miliario a Leopoli fuerunt in Czeski, ita quod solus Deus optimus maximus Leopoliensem civitatem servavit a crudeli incursu infidelium Tartarorum etc. et omnes fratres de cenobio nostro ad civitatem aufugerunt, exceptis tribus etc. ad Dominicanos cum tota fere suppellectili domus etc. Deus iustus iudex etc. ||

351 Item eodem tempore et anno domini 1576 pro festo s. Bartholomei^c Varssevie fuit convocacio patrum provincie Polonie, tempore ministeriatus reverendi patris Francisci a Szedzisow, de qua convocatione missus est Vilnam commissarius reverendus pater Nicolaus de Busko, Roxolanus, custos Cracoviensis ad gwardianatum Vilnensem, primus post divisionem Litwanorum fratrum a patribus Polonis factam anno domini 1530 die 27 May in loco Vilnensi s. Bernardini^d etc. Et isto anno domini 1576 facta est iterum unio fratrum et patrum Polonorum cum Litwanie provincie totaliter deserte aliquot fratribus in ea relictis etc. Utinam hec unio in evum perseveret etc.

Item eodem anno et tempore 1576^e proceres regni et nobiles in Varsovia comicias fecerunt pro electione regis a festo s. Martini ad Nativitatem Domini^f, in quibus reverendissimus dominus archiepiscopus Gneznensis dominus Iacobus Vchanski nominavit in regem Polonie cesaream maiestatem^g etc. At vero status militaris renuit et fortiter obstitit, eligens et nominans in regem Polonie m. et d. Stephanum Bathori, palatinum Transsilvanie etc. et

^{a)} 1 Maja. ^{b)} 1575. ^{c)} 24 Sierpnia. ^{d)} *vide supra* p. 357.

^{e)} W r. 1575 a nie 1576. ^{f)} 11 Listopada do 25 Grudnia. ^{g)} Maksymiliana.

eidem in conthoralem et reginam promittentes serenissimam virginem Annam,
Sigismundi regis filiam , reginulam Polonie etc. ||

Proinde mox pro die s. Prisce virginis^a fit magnus conventus in An-352
drzeiow tocius nobilitatis et status militaris videlicet anno domini 1577^b pro
confirmacione eiusdem m. d. Bathori Stephani, palatini Transsilvanie et se-
renissime Anne, reginule, in regnum Polonie, dominis a Zborow ad hoc
multum laborantibus etc.

Tandem post festum s. Dorothee^c profecti sunt versus Cracoviam. De-
inde , Domino favente.m. d. Stephanus Bathori e Transsilvania per Valachiam
ad Sznyathyn et Halicz , postea ad Leopolim venit. Anno domini 1577^d,
7 Aprilis in sabbato ante Dominicam Iudica comitatus a proceribus regni et
Hungaris etc. summo cum gaudio ab omnibus in Leopoli susceptus est pre-
fatus serenissimus princeps Stephanus etc. et tercia die inde recessit ad
Grodek, deinde Przemysliam, Iaroslaw et in Przeworsko a magnifico
domino N.^e Kostka, palatino Lublinensi, honorifice exceptus et cum omnibus
abundanter tractatus, tandem ad Lanczuth etc. versus Nyepolomice ad Mo-
gylam sabato ante Palmarum^f prospere venit etc., ubi a domino N.^g
Bialobrzeski, abbe Mogilensi etc. et a domino Martino Pylznensi, doctore^h
susceptus et honorifice invitatus etc.

^{a)} 18 Stycznia. ^{b)} Ma być 1576. ^{c)} 6 Lutego. ^{d)} Mylnie , było
to w r. 1576 i w tym też roku sobota przed niedzielą *Iudica* przypadała na
7 Kwietnia. ^{e)} Jan , był wojewodą sandomierskim a nie lubelskim. ^{f)} Skoro
do Lwowa przybył 7 Kwietnia a ztąd dopiero trzeciego dnia w dalszą puścił się
podróż, przyjmowany wszędzie uroczyste , to nieprawdopodobną jest rzeczą, aby
już 14 Kwietnia, na który to dzień przypadała w r. 1576 sobota przed niedzielą
palmową, stanął w Mogile, tem nieprawdopodobniejszą, że w takim razie byłby
się musiał w tej miejscowości zatrzymać przeszło tydzień, skoro dopiero w drugie
czy trzecie święto wielkanocne, jak autor powiada niżej, przybył do Krakowa.
Jakoż według Bielskiego III p. 1388 przybył król do Mogily we wielki piątek,
myli się jednakże Bielski, jeśli następnie (p. 1389) powiada, że do Krakowa przy-
był król 18 Kwietnia, bo wielki piątek przypadał w r. 1576 na 20 Kwietnia;
zresztą jeśli Bielski, mówiąc o przybyciu króla do Mogily, dodaje: „gdzie dla
nabożeństwa przez te dni nabożne zamieszkał“, to zgadzałoby się to z naszą kro-
niką, która powiada, że do Krakowa przybył król w poniedziałek czy we wtorek
Wielkanocny t. j. 23 lub 24 Kwietnia. ^{g)} Marcin. ^{h)} Biskup kujawski
St. Karnkowski wysłał do Mogily na czas pobytu króla , trzech znakomitszych

Subinde Cracoviam feria 2 vel 3 Pasche ab omnibus statibus spirituali
 353 et seculari summa cum alacritate et iocunditate ingressus est etc. || Postremo
 feliciter et cum gaudio omnium presencium 1 May in festo sanctorum apo-
 stolorum Philipi et Iacobi coronatus unacum serenissima Anna, reginula de
 progenie Iagellonum et sacramento matrimonii iunctus per reverendum do-
 minum dominum Stanislaum Carnkowskij, episcopum Cuyaviensem, presenti-
 bus tribus episcopis et suffraganeis, abbatibus etc. et septem palatinis ac
 multis castellanis etc. et hec quidem acta sunt in cathedrali ecclesie Craco-
 vie ss. Stanislai martiris et episcopi Cracoviensis et s. Venceslai martiris,
 absentibus cesarianis etc.

Quibus peractis, circa festum s. Ioannis Baptiste^a rex Stephanus e Cra-
 covia Varsoviam profectus est et inde magnificum dominum Nicolaum Her-
 bort, castellanum Sanocensem, in legacione ad regem Swecie misit^b etc.
 Deinde serenissimus rex Polonie Stephanus de Varssovia profectus est ad
 Thorun Prussiam, inde ad Malbork, et postea civitatem Gedanensium mili-
 tibus etc. obsedit etc. Tandem convencionem generalem in Thorun pro festo
 s. Francisci^c habuit, sed magis occupatus fuit circa Gedani capionem,
 ideo omnes villas in Zolava vastarunt hayduci, arcem Gedanensium cepit et
 omnia in circuitu civitatis subvertit etc. Interea eodem anno 12^d Octobris
 cesar et imperator christianorum Maximilianus feliciter obdormivit in Domino
 et in eius locum rex Ungarie eligitur in imperatorem etc. ||

354 Anno domini 1577 rex Polonie Stephanus obsidionem Gedanensium con-
 tinuavit et Tartari in terram Volhynensium irruerunt, ubi magna damna fece-
 runt circa Dominicam Oculi^e. Item Gedanenses monasterium, Oliva dictum,
 funditus everterunt et Gedani Dominicanos alias ceciderunt alias expulerunt
 etc. Item eodem anno in festo s. Adalberti^f Samborie nix cum pluvia nocte
 descendit copiose et magna damna fecit frangendo arbores tectaque domo-
 rum etc. et inundancia aquarum perdurans multis diebus etc.

kaznodziei, do których należał właśnie Marcin z Pilzna, wspomniany także już
 wyżej (p. 389).

^a) 24 Czerwca; według Bielskiego III, p. 1397, przyjechał król do War-
 szawy 12 Czerwca. ^b) Bielski III, p. 1397 wspomina tylko o wysłaniu złąd
 posłów Grudzieńskiego i Bukowińskiego do Moskwy. ^c) 4 Października.

^d) A nie szóstego jak mylnie Szujski: Dzieje Polski p. 213. ^e) 10 Marca.

^f) 23 Kwietnia.

Item circa idem tempus^a quinto miliario a Gedano circa oppidum Prusie Tczew aliquot milia Gedanensium militum prostrata sunt a militibus regie maiestatis Polonis et Hungarum, alii in aquis suffocati etc. et machine maxime Gedanensium sexaginta capte magnifico domino Ioanne Zborovio campiductore, sed postea civitas Tczew fere tota igne consumpta est cum armis et instrumentis bellicis vel incuria suorum vel inimicorum etc. subordinatione etc.

Item post electionem in ministrum reverendi patris Francisci a Szedzissow in capitulo Tarnoviensi anno domini 1573 non fuit celebratum capitulum per 4 annos continuos usque ad annum domini 1577. || Item eodem anno 355 domini 1577 capitulum provinciale celebratum est in Tarnow pro festo Pentecostes^b in fine quadriennii ministeriatus reverendi patris Francisci a Szedzissow et ibidem cessit officio. In hoc capitulo electus est in ministrum Polonie, Litwania et Prussia reverendus pater Nicolaus de Busko, Roxolanus, pro alio quadriennio etc. custos et gwardianus Vilnensis, diffinitores vero prefati capituli fuerunt venerabilis pater Simon de Kyczyno, custos Poznaniensis; frater Innocencius de C., discretus Samboriensis; pater Seraphinus de Chrzanow, custos Varsoviensis et pater Adrianus de Nova civitate, custos Leopoliensis; et custos custodum ad capitulum generale mittendus reverendus pater Erasmus Pęczyzki non per voces sed de consensu tocius capituli, quem reverendus pater minister assignaverunt cum diffinitoribus. Item de isto capitulo Tarnoviensi missus est Vilnam custos et gwardianus venerabilis pater Leonardus de Syradia ad reedificandum locum et cenobium Vilnense etc.; predicator vero frater Ciprianus Przemisliensis etc.; ad Coffno gwardianus frater Bernardinus de Swyete, qui ibidem mortuus est; ad Tykoczyn pater Bernardus de Tykoczyn.

Item tota ista estate serenissimus rex Stephanus circa Gedanum fuit cum exercitu; et prope festum s. Ioannis Baptiste^c etc. Interea Moskus in Inflantos sevit etc. || Item eodem anno in Septembre legati conferstorum^d ad 356 serenissimum regem Polonie Stephanum in Malbork venerunt causa compunctione pacis inter regem Polonie et Gedanenses, ad quod rex consensum prebuit, factis certis conditionibus etc. Item eodem tempore in Decembre^e

^{a)} 17 Kwietnia, Bielski, III, p. 1415. ^{b)} 26 Maja. ^{c)} 24 Czerwca.

^{d)} Kurfirów; wiadomo, że pokój ten przyszedł do skutku za pośrednictwem książąt niemieckich pomiędzy tymi elektora brandenburgskiego. ^{e)} Ma zapewne

cometa visa est aliquot septimanis ad meridiem, quam sequuta est pestis Cracovie post festum s. Martini^a per aliquot hebdomadas. Postremo in Decembre^b pax constituta est inter regem Polonie et Gedanenses per oratores conferstorum etc. Et Moscus a Vilna repulsus est etc. Quo facto rex Polonie Stephanus a Malbork Toruniam venit pro festo Nativitatis Domini, tandem Varsseviam pro festo Epifanie^c pervenit.

Anno domini 1578 serenissimus rex Polonie Stephanus comicias generales Varssovie congregavit pro festo s. Prisce virginis et martiris^d ad festum Resureccionis Domini^e perdurantes, ibidem generalis et capitaneus Poznanensis magnificus dominus N.^f Czarnkowski mortuus est et Poznanie sepultus etc. Item dux Prussie^g vel gubernator eodem tempore Varssovie homagium fecit regi Polonie Stephano ante cenobium fratrum Minorum in suburbio etc. Interea in Valachia Podkowa a Kozacis *Nyzowych* intronizatus in palatinatum etc., sed postea captus et Varssoviam adductus et frater eius^h Valachie a Turcis captus et occisus est etc. ||

357 Item post comicias Varsovienses rex Stephanus profectus est Leopolim, ubi moratus est usque ad festum s. Margarete virginisⁱ. Ibidem 16 Iunii prefatus Podkowa ad instanciam Turcarum imperatoris decapitatus est cum maximo dolore regnicularum Polonie etc. Item rex Stephanus cum Tartaris per totam estatem continuas difficultates habuit ideo, quia dominus Taranowski Andreas et N.^j Bronyowski ab eisdem detenti fuere etc. Item eodem anno in Budzyn, castro Hungarie fulmen pulveres *dzyalne* succedit, castrum disiecit cum magna strage hominum etc. Item magnificus dominus Paulus Vchan-ski ad papam legatus est missus a rege Polonie Stephano^k; post festum Corporis Christi^l e Cracovia profectus est et morabatur ibidem ultra annum etc., ubi a summo pontifice summo cum honore susceptus est et mirum in modum commendatus de doctrina et eloquencia etc.

być *Novembre*, jak z następnego oznaczenia czasu (ś. Marcina) wynika; jakoż według Bielskiego kometa ten był widziany 22 Listopada.

^a) 11 Listopada. ^b) 12 Grudnia. ^c) 6 Stycznia. ^d) 18 Stycznia. ^e) 30 Marca. ^f) Wojciech. ^g) Jerzy Fryderyk z Ansbachu margrabia brandenburgski. ^h) Aleksander. ⁱ) 13 Lipca. ^j) Marcin. ^k) W tymże czasie jeździł także w poselstwie do Rzymu Piotr Dunin Wolski, biskup płocki. Por. Bielski III, p. 1437 i 1464. ^l) 29 Maja.

Item eodem anno 1578 reverendus pater Nicolaus de Busko, Roxolanus, minister provincie Polonie, fecit expedicionem reverendi patris fratris Erasmi Peczyczki, custodis custodum, ad generale capitulum Parisius in Franciam celebrandum, adiunctis sibi quatuor fratribus eiusdem provincie Polonie vide-licet fratre Benedicto Leopolitano, fratre Andrea Cracoviensi, fratre Benedicto Neopolitano et fratre Martino Przeworscyano studiorum capessendorum causa. ||

Iter autem ingressi sunt prefati fratres e cenobio Cracoviensi ipso die 358 s. Hieronimi ultima die Septembbris hora 19. Prima itaque mensis Octobris venerunt in Zator et Osswyęczym, ubi Slesia incipit, profectique sunt in nomine Domini per Slesiam, Moraviam, per Superiorem Austriam, Bavariam, Tyrolim, Heleponum civitatem etc., Italianaque intraverunt in fine mensis Novembbris. Venecias autem 3 Decembbris pervenerunt etc. Deinde versus Paduam per mare navigaverunt etc; ubi manserunt septem diebus; expense summa tocius a Cracovia 51 florenorum grossorum 23 ad Venecias. Preterea idem fratres venerunt Romam 21 mensis Ianuarii anno Domini 1579.

Inde peractis feliciter negotiis tam in curia Romana, quam apud illu-strissimum protectorem ac generalem ministrum, 6 Marcii post capitulum, Rome celebratum, inde exeuntes semper in habitu ordinis per Sabaudiam ac Lugdunum May 15 Lutheciam Parisiorum venerunt ad locum capituli gene-ralis, in quo est electus in generalem ministrum reverendissimus pater Franciscus Gonzaga^a omnium magna satisfactione.

Tandem 19 die Iunii reverendus pater Erasmus Pęczycki, custos custo-dum, ordinatis fratribus aliis in loco Parisiensi, pro studio de Polonia mis-sis etc., ipse cum patribus Italis ex loco capituli primo se recepit in Italianam, ex Italia vero solus semper in habitu ordinis, ignorans lingwam germanicam, comitatus saltem cum unico puero seculari, eciā illo Polono, per Tyrolim, iterum || Bavariam, Superiorem Austriam, Moraviam, venit 22 Septembbris 359 Cracoviam ad cenobium s. Bernardini in Stradom summa cum admiracione et exultatione omnium fratrum, presidente fratre Innocencio de C. etc.

Anno domini 1579 serenissimus rex Polonie Stephanus de Cracovia iter arripuit post festum Nativitatis Domini^b ad Nyepolomice, deinde Varssoviam,

^{a)} Autor dzieła: *De origine seraphicae religionis Franciscanae. Romae 1587.*

^{b)} 25 Grudnia, ale chyba r. 1578 a nie 1579, albo raczej po Bożem Narodze-niu, ale już w r. 1579. Bielski (III, p. 1444): Potem król już w r. 1579 wy-jechał z Krakowa do Warszawy.

tandem Litwaniam ibique consilium habuit cum senatoribus regni de expeditione facienda contra tyranum ducem Moskorum, qui superioribus annis in Liwonia inauditam crudelitatem in homines exercuit etc., ibidem multa castra occupavit et castrum Poloczko prodicione palatini et vi regi Polonie Sigismundo Augusto eripuit anno Domini^a, postremo erga suos senatores subditosque Moskovitas indicibiles cedes, mortes, penas, damna eisdem intulit utriusque sexus hominibus etc. Cuius impietatem Deus optimus, iustus iudex per Stephanum regem Polonie punire decrevit, quod et fecit.

Item eodem anno sancte memorie reverendissimus dominus episcopus Varmiensis et cardinalis sancte Romane ecclesie, propugnator fidei catholice dominus Hosius 6 Augusti prope Romam obdormivit in Domino etc. Post cuius felicem in paradisum transitum serenissimus rex Polonie Stephanus in Moskowia, Christo adiuvante, hec gessit: In primis 30^b Augusti arcem munitissimam Poloczko de manibus tyranni ducis Moskovie vi eripuit et civitatem 360 etc., || in qua arce multos nobiles et wladicam in captivitatem duxit etc. et palatinos etc. Item eodem anno multa castra Moscovie obtinuit rex Polonie Stephanus. Item eodem anno 1579 Turcarum imperator a rege Persarum bis vel ter prostratus est.

Item eodem anno serenissimus rex Polonie Stephanus Varsovie comicias regni celebravit a festo Presentacionis beate Marie Virginis^c usque ad Epifanias Domini^d, quibus conclusum est bellum continuandum contra Moscovorum ducem etc.

Anno domini 1580 reverendus pater Nicolaus a Busko, minister Polonie, ad Prussiam civitatem Liubawa de mandato legati apostolici ad supplicacionem reverendissimi domini episcopi Culmensis Costka etc. sex fratres misit: gwardianum fratrem Ieronimum de Lekno, Albertum Masgay, predicatorem etc. Item idem reverendus pater Nicolaus, minister, alios fratres causa studii misit ad Iesuitas ad Prussiam de mandato pape etc. Item eodem anno magna penuria fuit victualium inter homines etc. Item eodem anno 1580 Cracovie inundaciones aquarum fuere in Stradom et circa s. Agnetem in festo sancte 361 Anne^e cum maximo damno hominum et cenobii s. Agnetis etc. || Deinde eodem tempore circa festum s. Anne secute sunt inaudite infirmitates, morbi,

^a) 1563 v. supra p. 386. ^b) Bielski III, p. 1455 ma 31. ^c) 31 Listopada 1580, według Bielskiego III, p. 1459, zwołał król sejm na 23 Listopada.

^d) 6 Stycznia 1581. ^e) 26 Lipca.

debilitates, dissenterie etc. in toto regno Polonie et alibi etc. Multi convaluerunt, alii defuncti sunt, quidam subita morte dececerunt, inter alios Cracovie magnificus dominus Rokosowski, tezaurarius regni, telonarius et *zupnik* etc. post festum sanctorum apostolorum Petri et Pauli apostolorum^a, tandem in Polonia maiori sepultus, quia in heresi obiit etc. Item eodem tempore in autumno magnificus dominus Petrus Zborowski, palatinus et preses Cracoviensis, in arce Cracoviensi subita morte interiit, sepultus in suo patrimonio prope Stobnycka etc., quia hereticorum protector fuit etc.

Item eodem anno 1580 serenissimus rex Polonie Stephanus tota estate cum domino Zamoyski, cancellario regni et exercitibus etc. Moskovie multa castra obtinuerunt et precipuum castrum Wyelkie Luky, fortiter opugnantes, ceperunt^b etc. Post festum sancti Andree^c Polonię reversi sunt etc. Ibidem magnificus dominus Rozrzazewski, miles, occubuit etc. Item cometa eodem anno a festo s. Francisci^d post occasum solis oriebatur, deinde in mane prope auroram ad festum Nativitatis Cristi^e stetit etc. Item duo fratres de Poznania missi sunt Parisius a reverendo patre Nicolao, ministro, ad studium. Item Cracovie in Cazmyrz prope templum s. Catherine aliquot domus igne consumpte sunt dominico die post Matei^f. ||

Anno domini 1581 serenissimus rex Polonie Stephanus Varssevie 362 comicias generales celebravit post festum Epifanie^g prope Dominicam Palmarum^h, in quibus diffinitum est bellum continuandum per biennium contra Moscorum ducem, tyrannum etc. Item eodem anno magnificus dominus Olbricht Laski, palatinus Syradiensis, a rege Stephano honorifice susceptus est in Lithvanie finibus ante festum Nativitatis Christiⁱ etc. et postmodum a rege Polonie S^j.

Serenissimus autem rex Polonie Stephanus feria 2 Pasce^k de Varssevia Litwaniam profectus est, deinde Moscoviam et circa festum Nativitatis beate Marie Virginis^l ad Pskow, civitatem munitissimam, cum exercitu pervenit, prius Ostrow arce capta et ibidem circa Pskow cum exercitu hyemavit, sed prefatam civitatem obtinere etc. non potuit etc. Tandem circa festum Nativitatis Christi^m Vilnam reversus est. Interim civitas, Monasterz dicta, non longe a Pskow etc. finaliter a nostris capta est a quodam milite Litwano, expulsis Moscis de civitate.

^{a)} 29 Czerwca. ^{b)} 6 Września. ^{c)} 30 Listopada. ^{d)} 4 Października. ^{e)} 25 Grudnia. ^{f)} 25 Września. ^{g)} 6 Stycznia. ^{h)} 19 Marca. ⁱ⁾ 25 Grudnia. ^{j)} Tak stoi w rękopisie. ^{k)} 27 Marca. ^{l)} 8 Września. ^{m)} 25 Grudnia.

Item eodem anno feria 6 post Dominicam 3 Pasche^a vespere Cracovie frater Mathias de Varssovia, laicus bonus, claudus, portulanus ibidem, mortuus est. Item eodem anno Cracovie in collegio maiori circa festum s. Marci^b in electione rectoris electus est venerabilis doctor Picus uxoratus 363 cum maxima turbacione emulorum etc. || Item eodem anno reverendissimus dominus Iacobus Vchanski, archiepiscopus Gnesnensis et primas regni, senio confectus, Lovicie Dominica Conductus Pasche^c obdormivit in Domino et ibidem in templo beate Marie Virginis sepultus feria 3 Rogacionum^d etc., precipuus benefactor et protector ordinis nostri etc. Tandem serenissimus rex Polonie Stephanus in locum et sedem archiepiscopalem Gneznensem legitimum successorem instituit reverendissimum dominum Stanislaum Czarnkowski, episcopum Cuyaviensem^e, a quo in regem Polonie Cracovie coronatus est anno domini 1577 prima May.

Item eodem anno feria 3 Pentecostes^f in cenobio Vilnensi duo fratres nostri ab hereticis vulnerati sunt etc. Item in Pylcza mulier quedam vendidit Iudeis s. sacramentum Eucharistie, quod pupugerunt et sanguis de eodem fluxit etc., e quibus quidam capti et cum illa igni traditi sunt etc^g.

Item eodem anno frater Ioannes de Splawie, gwardianus Lublinensis, ibidem cum griseis sororibus facinora operatus est cum maximo multorum secularium scandalio, quemadmodum et antea fecit anno domini post capitulum Tarnoviense frater Leonardus Kobie(*lski*), qui apostatavit cum grisea Cecilia etc. cum ingenti scando etc. in Myechow, Skarmyrz etc. Auferat Christus Dominus tantas iniquitates et scandala de religione s. Francisci^h. || 364 Item eodem anno 1581 in Lublin circa festum Omnis Sanctorumⁱ quedam mulier nequam suum puerum Iudeis vendidit, de quo sanguinem fuderunt etc. Multi capti, sed munera placant Deum hominesque etc.

Postremo eodem anno domini 1581 reverendus pater Nicolaus de Busko Roxolanus, minister Polonie, etc. et a festo Pentecostes^j commissarius provincie Polonie etc., pro festo Nativitatis beate Marie Virginis^k in Lovicz capitulum provinciale congregavit, in quo expleto quadriennio et uno quattuorali, officium ministeriatu resignavit et in eius locum divina inspiracione

Capitulum in
Lovicz 1581.

¹⁾ Następnie trzy wiersze zamazane atramentem. ²⁾ Tego ustępu od Item eodem anno nie ma Czar.

^{a)} 21 Kwietnia. ^{b)} 25 Marca. ^{c)} 2 Kwietnia. ^{d)} 2 Maja.

^{e)} Porównaj Bielski III, p. 1480. ^{f)} W r. 1581 16 Maja. ^{g)} 1 Listopada. ^{h)} 14 Maja. ⁱ⁾ 8 Września.

ad officium ministeriatus canonice electus est reverendus pater Erasmus Pęczyczki, gwardianus Eremi loci s. Catherine existens, diffinitores autem prefati capituli fuerunt 1. reverendus pater Franciscus, custos Cracoviensis; 2. venerabilis pater Leonardus Syradiensis, custos Vilnensis; 3. venerabilis pater Sebastianus (*de*) Pyszczati, custos Poznaniensis; 4. reverendus pater Erasmus Pęczyczki, gwardianus Eremi. Perlóngum fuit illud capitulum et turbacione inter duos patres repletum.

Item sub isto capitulo feria 3 sub octava Nativitatis beate Marie Virginis^a de Italia venit Cracoviam lector, duobus sociis comitatus sacerdote et fratre laico, || missus a summo pontifice et a reverendo patre ministro 365 generali reverendus pater Hannibal Rosella. vir doctissimus et religiosus toti civitati Cracovie et universitati in doctrina admirandus etc. Hic tres lectiones legebat fratibus per diem in cenobio, duas vero in collegio maiori super secundum librum Sentenciarum feria tercia et quinta.

Kontynuacja trzecia rękopisu Jagiellońskiego.

Obiit ibidem Cracovie a. d. 1592 sub officio ministri admodum reverendi patris Gabrielis Czernieviensis. A. d. 1594 capitulum provinciale celebratum est per eundem admodum reverendum patrem Gabrielem Casimiriæ, in quo electus est in ministrum admodum reverendus pater Benedictus Anserinus, Leopolitanus.

Hoc anno^b fuit rex serenissimus Sigismundus III cum regina in regno Swecie ibique coronatus || in regem Swecie cum Maria Anna coniuge sua. 366 A. d. 1595 Ioannes Wladislaus, filius regis, natus est Cracovie in Iunio infra octavas Ioanni Baptiste^c. Anna regina Poloniae Iagelonittidis, Stephani regis uxor, mortua est^d.

1597 capitulum provinciale celebratum est Samborie pro festo ss. Pentecostes^e. Electus est in ministrum admodum reverendus pater Franciscus

^a) 12 Września. ^b) Według Bielskiego III, p. 1705 i 1716 wyjechał król z Warszawy 13 Sierpnia 1593 r. a stanął z powrotem w Gdańsku 20 Sierpnia następnego roku. ^c) 24 Czerwca do 1 Lipca; urodził się 9 Czerwca, Bielski III, p. 1724. ^d) 9 Września 1596. ^e) 25 Maja.

Varthensis. Maria Anna Austriaca, regina Poloniae, mortua est circa prolem. 1599 capitulum celebratum est in loco Warthensi pro festo Nativitatis beate Marie Virginis, in quo presidebat admodum reverendus pater Gabriel a Grodek, commissarius delegatus. In ministrum provinciale electus est admodum reverendus pater Marianus Podstępkalski¹. Hoc anno bello interiit in Transilvania illustris princeps Andreas Bathorius, cardinalis et episcopus Warmiensis. ||

367 1602 capitulum celebratum est in loco Radomiensi pro festo ss. Pentecostes^a, in quo electus est in ministrum admodum reverendus pater frater Hieronimus Przilinski. Eodem anno conflagratum est templum et monasterium una cum suburbio Lublini². Eodem anno Cracovie celebratum esse (*sic*) annum (*sic*) s. iubilei ex concessione sanctissimi domini Clementis VIII^b cum magna solennitate et laetitia et concursu Cracoviam ex omnibus fere partibus et finibus regni tempore episcopatus illustrissimi cardinalis ac reverendissimi episcopi Cracoviensis Bernardi Macieowski etc. 1605 capitulum celebratum est Lublini, in quo electus est in ministrum admodum reverendus pater Gabriel Czerniewiensis secundo³, qui protunc fuit commissarius apostolicus et presidebat capitulo⁴. ||

368 A. d. 1608 capitulum provinciale celebratum est Poznanie per eundem reverendum patrem Gabrielem, ut supra, in quo in ministrum electus est admodum reverendus pater Bonaventura Poznaniensis⁵. 1610 ibidem Poznanie mortuus est idem reverendissimus pater Gabriel Czerniewiensis⁶. A. d. 1611 capitulum celebratum est Warsszawiae, in quo electus est in ministrum provinciae admodum reverendus pater Christopherus Campo, lector theologiae.

Circa et paulo ante haec tempora defuncti sunt plures illustres et magnates viri scilicet illustrissimus ac reverendissimus Bernardus Macieowski, cardinalis ac archiepiscopus Gneznensis; illustrissimus ac reverendissimus 369 archiepiscopus Leopoliensis || Ioannes Demetrius Solikowski; illustris ac magnificus dominus Hieronimus Gostomski, palatinus Poznaniensis; illustris ac magnificus dominus Georgius Mniszek, palatinus Sandomiriensis, qui filiam suam nomine Marinam nupserat Demetrio, duci Moscorum.

¹) *Inną współczesną ręką dopisano między wierszami:* vir in sanctitate et doctrina precipuus. ²) *Inną ręką dopisano obok:* ex 20 in 21 Maii nocte ante capitulum.
³) *Inną ręką dopisano obok:* remitens et flens. ⁴) *Inną ręką dopisano:* dignissime. ⁵) *Inną ręką:* se ipsum promovit. ⁶) *Inną ręką współczesną a tą-samą, co zrobiła poprzednie dopiski:* vir sanctus oret pro nobis.

^{a)} 26 Maja. ^{b)} 1592—1605.

A. d. 1614 capitulum celebratum est Vilnae in Litwania, in quo electus est in ministrum provinciae admodum reverendus pater Petrus Poznaniensis, lector theologiae. A. d. 1615 mortuus est illustrissimus ac reverendissimus dominus Albertus Baranowski, archiepiscopus Gnesnensis, in cuius locum successit illustris ac reverendissimus pater dominus Laurencius Gebicki. A. d. 1616 mortuus est illustris ac reverendissimus dominus Petrus Tillicki, episcopus Cracoviensis, senex, columna regni ac pater patriae et pauperum. || 370 A. d. 1617 in Februario mortuus est illustris ac magnificus dominus dominus Felix Kriski, supremus cancellarius regni, qui voluit in habitu fratrum Minorum sepeliri.

Eodem anno die 6 Aprilis serenissimus princeps Wladislaus, filius serenissimi Sigismundi III, regis Poloniae, electus in Maximum Ducem Moscoviae, expedicionem fecit ex arce Warssaviae cum exercitu magno plus quam 30 milium.

Eodem anno capitulo provinciale celebratum est Cracoviae ad s. Bernardinum pro festo ss^o. Pentecostes^a per admodum reverendum patrem Petrum Poznaniensem, ministrum provinciale, in quo electus est in ministrum provinciale admodum reverendus pater Baltasar Vithomislius¹, qui suaviter, prudenter et cum summa modestia provinciam per tres annos et sex menses gubernavit, antiquorum patrum morem gerens, decennii anteacti pravitatem suis bonis exemplis corrigens. Sub ministeriatu huius patris vel maxime provincia fama laborare cepit propter quorundam reverendorum patrum licentiosorem vitam etc. etc. etc. Propterea reverendissimus pater generalis Benignus a Genua miserat in provinciam commissarium suum reverendum patrem Michaelem ab Appiniano Mandrianum, qui et celebravit || capitulo 371 Calissii a. d. 1620.

Kontynuacja druga rękopisu Czartoryskich.

Celebratum est deinde capitulo provinciale Posnaniense 25 Maii Posnaniae anno domini 1608 pro festo Pentecostes^b, pro quo iuverunt cives Posnanienses et vicini benefactores largissime, praesertim autem illi providit

¹⁾ Ztąd tasama ręka, od której pochodzi poprzednie dopiski.

^{a)} 14 Maja. ^{b)} 25 Maja.

reverendus pater Bonaventura Posnaniensis, commissarius praefatus et pater Bernardinus Zorawinski, custos Posnaniensis. Huic capitulo praesidebat *r(everendus)* *a(dmodum)* pater Bonaventura Posnaniensis, commissarius generalis, qui in 1 scrutinio electus est in ministrum provinciae, habens triginta novem voces, omnes vero vocales erant sexaginta quinque. Ad hoc capitulum reverendissimus pater generalis frater Archangelus de Messana misit pro reformatione provinciae quaedam statuta, inter quae hoc quoque fuit, ne patres guardiani, qui fuerunt triennio, instituantur guardiani nisi post tres annos, et ne definitores sint gwardiani et alia multa. In hoc capitulo a Lublinensi capitulo, celebrato anno domini 1605, recensiti sunt fratres mortui octoginta duo. In hoc capitulo studium theologicum Cracoviae continuandum a duobus lectoribus institutum est, Posnaniae vero et Wilnae instituta sunt et ubique duo lectores dati; philosophia vero Lublini, Bidgostiae, Samboriae, Cazimiriae, Wartae, similiter Warsaviae et Leopoli casuum conscientiae; pro humanioribus vero Tarnoviae et Opatoviae.

Hoc eodem anno venit frater Bonaventura, Turcius, sacerdos provinciae huius, qui anno domini 1607, simulata infirmitate, in Italiam aufugit et post varios disensus per Italiam secessit ad Reformam ibique, anno absoluto, venit Pinczeyam ad oppidum domini marschalci D.ª Myszkowski, quem iste dominus pro fundanda Reforma in Pinczew premisit. Obtinuit autem a reverendissimo patre generali nostro obedientiam pro se, pro patre Iohanne Strzalkowski, commissario Reformae in Polonia, sed iste in itinere mortuus est, nec venit in Poloniam. Igitur fratre laico associato Polono, ivit Prutheniam ibique aliquandiu mansit, postea venit Cracoviam et recta ivit ad legatum apostolicum, ibique impetravit intercessionem nuntii ad patres Conventuales, ut apud illos manere possit, non autem apud nos. Fecit d. nuntius et impetravit, ut 4 dies manerent et manserunt. Postea 20 Iuli Cracovia discessit Pinczeuiam ubique traducendo provinciam et suorum Reformatorum sanctitatem in medium afferendo, quod scilicet carnes nonnisi quater in anno comedent, nec unquam, nisi pedes ire velint, nec equos fovere et alia multa.

Hoc eodem anno fuit convocatio Cracoviae senatorum pro pace et concordia regni facienda, ad quam venerat dominus palatinus Cracoviensis et fecerunt concordiam ac in pace discesserunt^b.

^{a)} Zygmunt.

^{b)} Sprawa Zebrzydowskiego.

Die vero 13 Iulii huius anni mortuus est in itinere frater Andreas¹ Rochmanius, Mohiloviensis de Alba Russia, definitor actualis et lector theologiae generalis, ingenii praecipue et rari, qui opera propria septies per se perlegit Scotum et postea illum publice paelegebat ac in 1^m Scotti edidit commentarium, qui Coloniae impressus est. Mortuus autem est in oppido Daliasino prope Eremum s. Catharinae, correptus vehementi capitinis dolore, et loquela amissa statim 3 die post morbum mortuus est, a fratre tamen, cum quo fuit, curru Cracoviae advectus ibidemque sepultus est die s. Bonaventurae Iulii 14 anno 1608.

Eodem anno pro loco Zebrzidowiensi ex capitulo missus est praesidens primus cum sex fratribus, ubi ad mille aliquando plus homines ex diversis regni partibus confluere solent circumeundo loca illa sancta passionis Christi Domini ad instar Ierosolimitanorum commensurata.

Eodem anno ex eodemmet capitulo Poznaniensi receptus est locus in Złoczewo in Polonia Maiore, quo praesidens cum 6 fratribus missus est, quem quidem locum dominus . . .² Ruszkowski fundavit, edificavit et amplissimam curam adiecit.

¹⁾ Wyraz ten nad wierszem inną ręką. ²⁾ Miejsce próżne na dwa wyrazy; według Niesieckiego założyciel tego klasztoru N. (?) Ruszkowski był miecznikiem sieradzkim; według Encyklopedyi Orgelbranda (zob. art. Złoczew) założył ten klasztor w r. 1600 Andrzej R., miecznik kaliski; jakoż Niesiecki wspomina także o Andrzeju R., chorążym a w końcu kasztelanie inowrocławskim, jako o właściwicielu Złoczewa w tym czasie, powiada o nim bowiem, że w r. 1605 podczas zarazy sprowadził z Kalisza do Złoczewa kilku profesorów z pomiędzy Jezuitów.

D O D A T E K.

W przedmowie (str. 51 i 52) niekoniecznie dokładnie i trafnie przedstawiłyśmy sprawę stosunku pomiędzy kroniką Komorowskiego mniejszej i większej redakcyi a kroniką Miechowity i cytowaną przez Komorowskiego *cronica Polonie*. Że zaś kwestya ta tem ważniejszą jest dla nas, ponieważ kronika Miechowity w pierwszym zakazanem wydaniu wyszła w r. 1519 a w drugiem w r. 1521, mniejsza redakcja kroniki Komorowskiego zaś według naszych wywodów napisaną już była w r. 1512, czyli innemi słowy, że, jeżeli twierdzenie nasze o powstaniu mniejszej redakcyi jest prawdziwe, Komorowski, pisząc tą redakcję, nie mógł żadną miarą korzystać z Miechowity, — powracamy przeto jeszcze raz do wymienionej powyżej kwestyi, aby ją poddać powtórнемu dokładnemu rozbiorowi.

Dwukrotnie cytuje Komorowski w obszerniejszej redakcyi kronikę Miechowity, naprzód tam, gdzie wspomina o powstaniu pierwszych klasztorów franciszkańskich w Polsce, a potem, gdy mówi o przybyciu Jana Kapistranka do Polski i pobycie jego w Krakowie. Wprawdzie wspominając mimochoDEM o kleskach pod Chojnicami i Wrocławiem (*vide supra p. 173*)¹⁾, odwołuje się autor w obszerniejszej redakcyi także na kronikę polską lub, jak w Jag. się wyraził, kroniki polskie (*vide cronicas Polonie, ubi de is plenius habetur*), a ponieważ zaraz następny ustęp wziął dosłownie z Miechowity, więc zdawać się mogło, jakoby i wiadomość o owych kleskach, zmieniwszy tylko formę, wyjął także z kroniki Miechowity; wiadomość ta atoli tak, jak ją podaje Komorowski, wydaje nam się zbyt ogólnikową, aby można na niej oprzeć jakikolwiek pewniejszy wniosek a i samo wyrażenie *cronicas Polonie* należy najprawdopodobniej wziąć w sensie ogólnym mniejszej więcej analogicznie do naszego wyrażenia „jak o tem piszą kroniki“, na co zresztą już ta okoliczność zdaje się wskazywać, że tam, gdzie autor w rzeczy samej ma na myśli Miechowitę, wyraźnie go też nazywa.

W żadnym jednak razie niepodobna przypuszczać, aby cytowana w tem miejscu obszerniejszej redakcyi bezimiennie kronika polska była identyczną z kroniką, lubo w tej samej formie, cytowaną na początku mniejszej redakcyi (*vide s. p. 96*), gdzie jest mowa o pierwszych klasztorach franciszkańskich w Polsce,

¹⁾ W przedmowie p. 51 przytoczony cytat odnosi się do Miechowity a nie do Jag., jak przez pomyłkę napisano.

nieprawdopodobną bowiem zgoła wydaje nam się rzeczą, aby autor piszący na początku wieku szesnastego mógł posiadać kronikę sięgającą co najmniej od początku wieku trzynastego, w którym to właśnie czasie powstały pierwsze klasztory franciszkańskie w Polsce, aż do połowy wieku piętnastego, na którą przypadają wspomniane klęski pod Chojnicami i Wrocławiem. Dotąd przynajmniej obok historyi Długosza takiej kroniki nie wykryto. Jedynie też możliwem byłoby w tym wypadku przypuszczenie, że autor znał historię Długosza a pierwsze pozory przemawiałyby nawet za tem, bo w rzeczy samej odnośne ustępy z kroniki Komorowskiego wykazują i to wcale bliskie pokrewieństwo z historią Długosza. Ale po bliższem rozpatrzeniu się, przekonywamy się, że to pokrewieństwo polega po prostu na pośrednictwie właśnie Miechowity, a jako takie istnieje oczywiście tylko pomiędzy obszerniejszą redakcją kroniki naszej a historią Długosza. Wiadomo bowiem jest rzeczą, że Miechowita przeważnie skracał Długosza i to powtarzając często całe ustępy w nieco tylko zmienionej szacie. Tak się więc tłumaczy pokrewieństwo kroniki Komorowskiego z historią Długosza. Wprawdzie Komorowski sam wspomina także o Długoszu, wie nawet, że spisywał wypadki dziejowe, ale już sam sposób, w jaki się wyraża o jego działalności dziejopisarskiej, wskazuje, że historyi jego zgoła nie widział, powiada o nim bowiem w mniejszej redakcyi (*vide s. p. 170*): *qui cronicas Polonie abbreviavit.*

Aby wykazać, że pomiędzy ustępami mniejszej redakcyi a odpowiadającymi im ustępami obszerniejszej, przy których autor cytuje Miechowitę, nie ma takiego związku, któryby dowodził pokrewieństwa mniejszej redakcyi z kroniką Miechowity, przytaczamy przedewszystkiem z mniejszej redakcyi ustęp traktujący o powstaniu pierwszych klasztorów franciszkańskich w Polsce, obok zaś w takim porządku, w jakim o tych klasztorach wspomina mniejsza redakcja, umiesczamy dosłownie wiadomości wyjete z większej redakcyi; aby zaś równocześnie stwierdzić, jeśliby po tem, co już w tej sprawie powiedzieliśmy wyżej, miała istnieć jeszcze jaka wątpliwość, że Komorowski przy obszerniejszej redakcyi nie czerpał wprost z historii Długosza, zestawiamy także odnośne ustępy z tej ostatniej.

I.

KR. p. 3.

JAG. p. 22.

MIECH. II, p. 113.

DŁUG. II, p. 372.

Poloniā autem ingressi, Gneznām
venerunt et eisdem
area pro edificando
claustro est data.

Cenobium Gnezne
Minorissarum et
monasterium fra-
trum Minorum dux
Boleslaus Pyus
Calisiensis funda-
vit et villis dota-
vit et libertavit

Anno quo supra
quinquagesimo no-
no supra mille du-
centos Boleslaus
pius, Kalissiensis
dux, coenobium
minoristarum et
monialium sanctae

Boleslaus Pius, Ca-
lissiensis Dux . . .
in civitate Gnes-
nensi feminarum
monasterium Mino-
riссарum seu sanctae
Clarae fundat
et villis, praediis

1259. Et post alia loca suscepta sunt in Polonia. Clarae in civitate Gneznensi fundavit et willis, praediis ac introitibus dotavit atque liberavit.

et introitibus ex fisco ducali liberaliter dotat et libertat.

II.

KR.

JAG.

MIECH.

DŁUG.

Tandem per quendam principem Byely in Iuniwladislaviam sunt recepti, qui eciam claustrum cepit edificare in muro pariter cum civitate et castro. Ante enim tantum illa turris erat in medio civitatis, de qua multa mala Cuyavia et alie terre perpesse sunt, uti in cronica Polonie.

In Iuniwladislavia quidam dux edificavit claustrum cum civitate pariter.

KR.

JAG.

MIECH. II, p. 94.

DŁUG. II, p. 260.

Qui fratres questabant in Culmen et Thorunia, que eciam illo tempore ceperat edificari per Popo, magistrum Prussie et eis omnia edificavit anno Domini Deinde de capitulo

In Toruniam introducti sunt fratres per Popo, magistrum Prussie et eis omnia edificavit anno Domini 1236.

Monasterium fratrum minorum in Thorun sub titulo sanctae Mariae Virginis eodem anno Domini millesimo ducentesimo

Sub eo quoque tempore idem Pompinus alias Pompo, Prussiae Magister, conventum et monasterium Fratrum Minorum in Thorun

Brune per fratrem Danielem, magistrum Saxonie, et fratres missi sunt Thoruniam ad locum suscipiendum a. d. 1239. Quibus concessum erat per prefatum Popo, magistrum et molen-dinum assignavit, ut de redditibus eius claustrum edificaretur et post ad ipsum revertetur. Per prius autem in Culmen aliquot annis locus est susceptus.

trigesimo nono erexit et aream ad inhabitandum fratribus Pompo, magister Prussiae, assignavit.

sub titulo sanctae Mariae Virginis erigit et fratribus Minoribus aream ad inhabitandum assignat.

I V^r.

KR.

Et postmodum Cracovie susceptus est locus. Sed prius tribus annis vel ci- tra fratres Predicatores claustrum suscepserant. Et sic patet breviter, quomo- do et quando fratres nostri in primeva plantacio- ne Polonię vene- runt.

JAG.

Doctor autem Mye- chowita in cronica Polonie dicit, quod Boleslaus Pudicus anno domini 1237 persuasione geni- tricis sue Grzimi- slave in annis pue- ricie existens, ex Praga fratres Mi- nores Cracoviam induxit pro eccl- esia monasterioque locum amplum

MIECH. II, p. 90.

Eodem anno 1237 Fratres minores ordinis s. Fran- cisci Boleslaus Pu- dicus, in annis pu- eritiae constitutus, persvassione geni- tricis suaे Grzi- mislauae inductus ex Praga in Cra- coviam vocavit pro monasterioque et Ecclesia locum amplum donando ,

DŁUG. II, p. 252.

Boleslaus Pudicus Cracoviensis et Sandomiriensis Dux precibus et consiliis genitricis suaे Grzimislavae, feminae religiosae et devotee, persuasus, Fratres Minores in Cracoviam ex Pra- ga vocat, illisque et pro ecclesia et pro monasterio in civitate Cracoviensi

dando et eadem omnia edificavit suis impensis.	tam ecclesiam quam monaste- rium coctis lateri- bus aedificavit et consumavit.	locum amplum do- nat, ducalibusque impensis tam ec- clesiam quam mo- nasterium pulchro opere ex la- teribus coctis in- choat et consumat, quamvis in annis pueritiae constitu- tus.
--	--	---

Porównawszy powyższe wypisy ze sobą, przekonywamy się przedewszystkiem, że te z pomiędzy nich, to jest ustępy pod I i IV, w których widocznem jest pokrewieństwo z Miechowitą i Długoszem, nie pochodzą wprost od ostatniego, lecz wzięte są z Miechowity, bo jeśli z jednej strony przy jednym z nich, to jest ostatnim, autor wyraźnie odwołuje się na Miechowitę, to z drugiej strony większe podobieństwo formy a poniekąd użycie tychsamych wyrażeń u Długosza i Miechowity, świadczy wyraźnie o pośredniczącej roli tego ostatniego. Z porównania tego pokazuje się dalej, że tylko te ustępy obszerniejszej redakcyi, które pochodzą od Miechowity, bogatsze są w szczegóły i podają je w pozytywnej formie, podczas gdy wiadomości, które z mniejszej redakcyi przeszły do większej, mianowicie pod II i III, powtórzone są w skróceniu i jakby tylko z pamięci. Pomiędzy mniejszą zaś redakcją a Miechowitą zgoła nie można dopatrzyć się takiego związku, któryby świadczył o ich pokrewieństwie, bo podane w mniejszej redakcyi wiadomości pod I i IV o powstaniu klasztorów w Gnieźnie i Krakowie są bardzo ogólnikowe i redukują się właściwie tylko do faktu, iż klasztory te należały do najstarszych w Polsce, o czem autor jako Franciszkanin mógł być wiedzieć bez zaglądania do pisanych źródeł, podczas gdy o założeniu klasztoru w Inowrocławiu Miechowita wcale nie wspomina, wiadomość zaś o wprowadzeniu Minorytów do Prus jest w mniejszej redakcyi daleko dokładniejszą aniżeli u Miechowity i Długosza. Tym więc sposobem kwestya stosunku mniejszej kroniki Komorowskiego do Miechowity, o ileby pod tym względem odnoszące się do powstania pierwszych klasztorów w Polsce ustępy mogły nasuwać jaką wątpliwość, byłaby rozwiązana.

Ale ustępy mniejszej redakcyi (II i III), o których w końcu była mowa, właśnie z tego powodu, że zawierają szczegóły, których nie ma Miechowita a względnie Długosz, muszą budzić tem większy interes. Dlatego też przypatrzymy się im bliżej. Pierwszy z tych ustępów (II) i z tego względu jeszcze jest ciekawy, że autor odwołuje się przy nim na jakąś nieznaną nam *cronica Polonie*, a przecież ustęp ten, zawierający szczegóły, których gdzieindziej odszukać nam się nie udało,

ma przy tem wszystkiem znamiona wielkiej niedokładności i jest bardzo ogólnikowym. Pewnem jest tylko to, że klasztor inowrocławski należał w rzeczy samej do najstarszych w Polsce; nowym dla nas jest szczegół o jakimś księciu Białym, założycielu miasta i klasztoru, niemniej i wiadomość o wieży, z której całe Kujawy były niepokojone; niedokładność zaś polega na tem, że autor, podając przydomek, nie wymienia nazwiska owego księcia i nie oznacza zgoła czasu, w którym powstało miasto wraz z klasztorem i w którym istniała owa wieża. Że bowiem z następstwa, w jakim autor w mniejszej redakcyi wspomina o powstaniu najstarszych klasztorów w Polsce, nie można wcale wnosić o porządku, w jakim one powstawały, dowodzi okoliczność, że o klasztorze krakowskim, niewątpliwie najstarszym, (co już z tego zdaje się wynikać, że Bolesław Wstydlwy, zakładając go, sprowadził pierwszych zakonników z Pragi), mówi w mniejszej redakcyi na samym końcu, natomiast o klasztorze w Gnieźnie, który później a prawdopodobnie najpóźniej powstał z pomiędzy wymienionych tu klasztorów, wspomina na samym początku. Zresztą kwestya czasu założenia klasztoru z natury rzeczy ściśle się łączy z kwestią osoby jej założyciela.

Dwóch, jak wiadomo, było w Polsce książąt z przydomkiem Białym, mianowicie Leszek Biały, który jednak nie był w posiadaniu Kujaw, bo te w spuściźnie po ojcu otrzymał brat jego Konrad, i Władysław Biały, książę kujawski a pretendent do tronu polskiego po śmierci Kazimierza Wielkiego. O Leszku Białym nie ma tu mowy, bo nawet w bliższych Włochom Niemczech Franciszkanie zaczęli się stale osiedlać dopiero na początku trzeciego dziesiątka wieku trzynastego, i to z początku tylko w prywatnych domach a dopiero w kilka lat potem przystąpili do zakładania własnych domów i kościołów¹. Zresztą zdaje się nie ulegać najmniejszej wątpliwości, jak już wspomnieliśmy, iż pierwszy klasztor franciszkański w Polsce powstał w Krakowie i to r. 1237.

Władysław Biały, książę kujawski, również nie mógł być założycielem klasztoru inowrocławskiego, albowiem mamy pewną wiadomość, że klasztor ten istniał już na sto lat przedtem, mianowicie pochodząca właśnie z tego czasu tak zwana kronika Boguchwała i Godysława Paska (*Mon. Pol. II*, p. 597), wspominając pod r. 1271 o śmierci Warcisława, księcia pomorskiego, dodaje, że pochowano go w klasztorze Minorytów w Inowrocławiu. Co więcej, zdaje się, że już nawet na kwiecą wieku przedtem klasztor ten istniał, bo tasama kronika, mówiąc o napadzie Świętopelka, księcia pomorskiego, w r. 1244, dodaje (*Mon. Pol. II*, p. 563): *Terram quoque Cuiaviae incendio hostiliter devastavit et duos fratres de ordine*

¹⁾ I tak Jordanus p. 535 w r. 1225 nie widział jeszcze żadnego klasztoru w zakonie a pierwszym kościołem wybudowanym przez Minorytów był kościół w Magdeburgu, którego budowę rozpoczęto w r. 1225. Szczegół ten czerpiemy z dzieła profesora uniwersytetu w Halli Mullera p. t. *Die Anfänge des Minoritenordens und der Bussbruderschaften* p. 96 i 97. Dzieło to ukazało się w najnowszym czasie.

Minorum suo exercitu interemit, a jakkolwiek jest tu mowa tylko o Kujawach wogóle, to wobec faktu, że w Inowrocławiu powstał w rzeczy samej jeden z najstarszych klasztorów franciszkańskich w Polsce, niepodobieństwem byłoby przypuszczać istnienie już w tym czasie innego jeszcze takiego klasztoru w tej samej dzielnicy. Takim więc sposobem, jeśli z drugiej strony przyjmiemy za rzeczą pewną, iż pierwszym klasztorem był klasztor w Krakowie a ten powstał w r. 1237, założenie klasztoru inowrocławskiego przypadłoby na czas pomiędzy r. 1237 a 1244¹ a w takim razie założycielem klasztoru inowrocławskiego, jeśli nim, co z resztą jest najprawdopodobniejszym, był książę kujawski, byłby jeden z synów Konrada księcia mazowieckiego i to Kazimierz, który już za życia ojca wszedł w posiadanie Kujaw. Jakkolwiek się rzeczy mają, jak widzimy, wzmianka Komorowskiego o owym księciu Białym jako założycielu klasztoru inowrocławskiego nie może zgoła służyć za wskazówkę do oznaczenia czasu, w którym klasztor powstał.

Przypatrzmy się teraz szczegółowo o owej wieży, z której cała okolica była trapiona. Mimo woli nasuwa się tu na myśl owe do tej samej okolicy przywiązane podanie o wieży na jeziorze Gople, na którą uciekł ciemieżący swych poddanych mytyczny Popiel; tem bardziej zaś ta bajka o Popielu na myśl nasuwać się musi, że, jeśli Komorowski powstanie klasztoru inowrocławskiego łączy z poprzedzającym je trapieniem całej okolicznej krainy, to właśnie do czasu przed samem założeniem tego klasztoru, bo do roku 1237, odnosi się zupełnie podobne do Popielowego podanie o jednym z książąt kujawskich, którego także myszy zjadły a jakkolwiek podanie to nie mówi o Inowrocławiu lecz tylko wogóle o Kujawach, to zważywszy, że w tym czasie, do którego podanie się odnosi, Inowrocław był stolicą książąt kujawskich, przyznamy, że o nim tylko może być mowa; zresztą i szczególnie, że ów książę usiłował się ratować na okręcie, mianowicie wzmianka o wodach i rzekach (*navim concendens, ad aquas et flumina perrexit*) zdaje się wyraźnie wskazywać na Inowrocław, położony blisko Noteci i spławnego w dawnych czasach Gopła.

Podanie to znajdziemy u Długosza a za nim powtarzają je inni² i to, jak już wspomnieliśmy, pod r. 1237. Mianowicie opowiada Długosz (t. II, p. 251), że książę Mieczysław, zwany Chosziszko, syn Konrada mazowieckiego, otrzymał jeszcze za życia ojca Kujawy, w okrutny sposób łupił wdowy i sieroty a z łupów

¹⁾ Według słownika geograficznego wychodzącego w Warszawie, najstarsza wzmianka o Inowrocławiu wogóle sięga r. 1158, a założycielem jego według podania jest Mieszko I lub II; Baliński (Starożytna Polska I, p. 319), idąc za *Laurus Triumphalis etc. per A. R. Ciżemski 1660*, przyjmuje rok 1261 jako rok założenia klasztoru, podczas gdy według opowiadania ks. Franciszka (Pamiętnik rel. mor. t. IV, p. 169) miał być fundowany w r. 1256. ²⁾ Miechowita t. II, p. 90, Kromer (wyd. Pistor.) t. II, p. 536.

tych rycerzom swym świetne sporządał uczty, aż wreszcie zaskoczyły podczas takiej biesiady przez ogromną ilość myszy, mimo ucieczki na wodę, nie uszedł zasłużonej kary.

Jak widzimy, podanie to nawet w szczegółach podobne jest do Popielowego, tu i tam mowa jest o uczcie, tu i tam okrutnego księcia napadają myszy, w jednym wreszcie i drugiem podaniu mimo ucieczki na wodę ponosi winowajca zasłużoną karę, a wreszcie obydwa podania do jednej odnoszą się okolicy. Że zaś taki Długosz owemu synowi Konradowemu nie mógł kazać otruć aż dwudziestu stryjów, to przecież każdy zrozumie. Co więcej, nawet nazwiska bohaterów nie zdają się poniekąd przeszkadzać złaniu obu podań w jedno. Jeden bowiem i drugi nazywa się Chosziszko. I tak kronika Boguchwała i Godysława Paska (*Mon. Pol. t. II*, p. 478) powiada o Popielu: *Iste Pompilius pessimus cognominabatur Choszysko¹* (według innych rękopisów *Chosziszczo*, *Chosziczsco*, *Choszyszco*) *ex eo, quia paucos pilos et oblongos in capite habebat. Chossisco enim dimunutivum quasi scopula* (miotinka) *parva fuerat appellatus*. O owym zaś Mieczysławie, rzekomym synu Konrada Mazowieckiego, a bohaterze późniejszego podania, powiada Długosz: *propter caesariem* (włosy u mężczyzn) *capitis parum sanam appellatus Chosziszko (Koszisko, Chosisko, Choscisko)*. Zresztą nic więcej o tym synu Konradowym od Długosza się nie dowiadujemy i żadne inne źródło przeddługoszowe a przedewszystkiem tak bliska tym czasom kronika Bogusława i Godysława Paska o nim wcale nie wiedzą. Podanie potrzebowało na wytworzenie się swoje czasu, nie dziw więc, że bliższe czasom, do których się odnosi, źródła o niem milczą. Że jednakże pomiędzy założeniem klasztoru a podaniem tem istnieje pewien związek, przemawia za tem okoliczność, że podanie to, obdarzające Konrada jednym synem więcej, odniesiono do roku 1237, to jest właśnie do czasu poprzedzającego bezpośrednio założenie klasztoru inowrocławskiego i niewątpliwie, jakto już wyżej powiedzieliśmy, choć podanie samo wyraźnie o tem nie mówi, do miejsca w którym ten klasztor powstał. Dziwnem tylko wydać się musi, że Długosz, który to podanie zapewne według żywej wówczas w Kujawach tradycji reprodukuje, nie łączy go z założeniem wspomnianego klasztoru, a nawet o tem ostatniem nic nie wspomina. Że jednakże w rzeczy samej związek taki pomiędzy owem podaniem a powstaniem klasztoru istniał, pokazuje się właśnie ze słów Komorowskiego, który te dwa fakta: trapienie całych Kujaw i następujące potem założenie klasztoru, jakkolwiek tylko mechanicznie, to jednak bezpośrednio, ze sobą łączy.

¹) Według innych tak się nazywał ojciec Piasta, Gallus *Mon. Pol. I*, p. 396, 397. Wincenty Kadłubek, *Mon. Pol. II*, p. 271. Mierzwa, *Mon. Pol. II*, p. 185, 186. Rocznik Małopolski (kod. lubiń. i królew.), *Mon. Pol. III*, p. 140, 141. Rodowód książąt polskich, *Mon. Pol. III*, p. 281. Kronika książąt polskich, *Mon. Pol. III*, p. 435. Kronika polska, *Mon. Pol. III*, p. 615. W Wspominkach Mieszanych, *Mon. Pol. III*, p. 231, jest pod r. 1390 wzmianka o jakimś królu (?) Cossisko.

Jak się jednak stać mogło, że podanie, mające tak na wskróś charakter bajki, odpowiadającej czasom pogańskim, przedhistorycznym, przeszezpiono na grunt historyczny i chrześcijański, na którym już występują osoby z ciałem i kośćmi? Właśnie połączenie tego podania z żywiołem religijnego pietyzmu, jaki się objawia w założeniu klasztoru, czyni prawdopodobnem i tłumaczy nam niejako takie posunięcie go z zamierzchłej przeszłości w czasy bliższe i w całem już tego słowa znaczeniu historyczne; nadało mu bowiem po prostu charakter cudu. Jeśli Komorowski mógł być wierzyć w to, że świętobliwy brat zakonny zdołał wskrzesić nieżywego a potrzebnego mu do dalszej podróży osła¹, to nietrudno też było wierzyć w to, że okrutnego księcia, który krzywdził wdowy i sieroty, z dopuszczenia bożego zjadły myszy. Jeśli zaś właśnie w okolicy, w której się działały takie zbrodnie i nastąpiła za nie tak straszna kara boża, osiedlili się najpierw nieznani dotąd w kraju mnisi i zakwitła szczególna służba boża, to do połączenia owego podania o zbrodniach ludzkich i karze bożej z powstaniem klasztoru — już tylko krok jeden. Leży to w naturze wyobraźni pobożnego ludu, że powstanie przybytków świętych a przedewszystkiem klasztorów łączy z nadzwyczajnymi wypadkami, mianowicie takiemi, które świadczą o tryumfie dobrego nad złem; gdzie szczególna zakwita służba boża, tam w wyobraźni ludu przedtem niewątpliwie dzierzył swoje panowanie szatan². Jeśli zaś wyobraźnia ludu zdolna jest w danym razie stworzyć tego rodzaju fakta dla umotywowania powstania jakiegoś znakomitszego przybytku bożego, to o ile łatwiej przyjść jej musiało w czasie, gdzie podania utrzymywały się prawie wyłącznie tylko przez ustną tradycję, połączyć gotowe już podanie z powstaniem jednego z najpierwszych klasztorów w całym kraju. Ze zaś Komorowski lub kolwiekbądź jakiegoś księcia Białego zrobił założycielem klasztoru, można sobie tłumaczyć w ten sposób, że zasłyszał gdzieś o księciu kujawskim z takim przydomkiem; tem skwapliwiej zaś przypisał mu założenie klasztoru, że książę ten sam był mnichem; wiadomo bowiem, że książę kujawski Władysław Biały, którego tu mamy na myśli, w rzeczy samej przebywał przez niejaki czas w klasztorze we Francji. Zresztą choć Komorowski odwołuje się na jakąś kronikę polską, to jednak zdaje się, jakby z pamięci wiadomość tę zapisał, bo w całej notatce tej przebiją się niedokładność a nawet niekonsekwencja, mówiąc bowiem o założeniu miasta, powiada, że już przedtem w środku miasta istniała wieża (*ante enim tantum illa turris erat in medio civitatis*). Być zresztą może, że w rzeczy samej ten ostatni szczegół gdzieś dawniej był wyczytał w jakiejś kronice, jeśli może wyrażenia *cronica Polonie* nie należy brać w sensie ogólnym, jak podobne odwołanie się przy owej wzmiiance o kleśkach pod Chojnicami i Wrocławiem w obszerniejszej redakcyi.

¹⁾ *Vide supra p. 285 et seq.*

²⁾ Zobacz np. w kronice naszej p. 176 szczegóły o założeniu klasztoru w Skąpem, oparte także na ustnym podaniu.

Zupełnie odmienny charakter od poprzednich ma ustęp pod III, bo kiedy tamte podają wiadomości bardzo ogólnikowe, to ten ustęp zawiera szczegóły pozytywne a nawet daleko obfitsze aniżeli Długosz a za nim Miechowita. Odnosi się to zaś do założenia klasztoru w Toruniu, bo o powstaniu klasztoru w Chełmnie Komorowski również bardzo ogólnikowo wspomina, Długosz zaś i Miechowita wcale o niem nie mówią. W obszerniejszej redakcyi reprodukuje autor wiadomość o założeniu klasztoru w Toruniu i to w skróceniu, a nawet zdaje się, że tylko z pamięci, opuszczając bowiem szczegóły, podaje nawet inny rok założenia klasztoru w Toruniu (1236), choć mniejsza redakcja podaje rok prawdziwy (1239), bo zgodny z innymi źródłami. Właśnie co się tyczy tego najważniejszego ustępu z mniejszej redakcyi, znajdujemy się w tem szczęśliwem położeniu, iż możemy wskazać na ślad źródła, z którego autor czerpał swe wiadomości. Otóż pod tytułem *Annales Minorum Prussicorum* wydał Strehlke na samym końcu V tomu *SS. RR. Prus.* (p. 647) znalezione w gdańskim archiwum miejskim przez znanego historyka pruskiego Hirscha dwie kartki, pisane ręką z końca wieku XV a zawierające wiadomości o założeniu najstarszych klasztorów w Prusach. Wyjmujemy z pomiędzy nich wzmianki, które się odnoszą do klasztorów w Toruniu i Chełmnie, wspomnianych także przez Komorowskiego:

Anno Domini 1239 domus fratrum Minorum in Thorn recepta fuit Brinne in capitulo provinciali per ministrum Ptholomirium, quibus aream dedit inclitus dominus et frater Popo, tunc existens magister generalis fratrum ordinis domus Teutunice.

Anno domini 1258 in festivitate s. Anthonii confessoris domus fratrum Minorum in Culmine recepta est per fratrem Danielem, ministrum provincie Bohemie et Polonie in provinciali capitulo (Czwiccauie) celebrato.

Porównawszy przytoczone ustępy z wzmianką o powstaniu klasztorów w Toruniu i Chełmnie u Komorowskiego, spostrzegamy, że, podczas gdy wiadomości o obu klasztorach w *Annales* są od siebie oddzielone i obie w równie pozytywnej podane formie, to u Komorowskiego są ze sobą połączone a tylko wiadomość o klasztorze toruńskim jest dokładną, podczas gdy wzmianka o klasztorze chełmińskim jest bardzo ogólnikową a mimo to o tyle jeszcze fałszywą, że według niej klasztor chełmiński powstał wcześniej aniżeli toruński, założony w r. 1239¹. Co się tyczy

¹) Co już dlatego zdaje się nieprawdopodobnym, że samo Chełmno założone zostało przez biskupa Henryka dopiero w r. 1250 czy też 1251; tak *Annalist. Thorun.*, *Detmar. SS. RR. Prus.* t. III, p. 59, podczas gdy kronika Boguchwała i Godyslawa Paska (*Mon. Pol. II*, p. 563) wspomina o spaleniu miasta Chełmna przez Świętopełka pomorskiego w r. 1244; być więc może, że biskup Henryk w r. 1250—1251 je tylko odbudował. Według Seemannia: *Über das Franciskaner Closter in Culm* (w programie gimnazjum wejherowskiego r. 1860) klasztor w Chełmnie miał powstać roku 1255.

klasztoru toruńskiego, to przy zupełnej zgodności obu źródeł we wszystkich niemal szczegółach, na tem tylko między nimi polega różnica, że według *Annales* prowincjał, który podjął klasztor ten, nazywał się *Pholomirius*¹, podczas gdy u Komorowskiego był nim Daniel, według *Annales* zaś Danielem nazywał się prowincjał, który podjął klasztor chełmiński; wreszcie Komorowski wspomina także o nadaniu młyna przez Poppona, *Annales* atoli o tem nie wiedzą, nazywają zaś Poppona *minister generalis*, co się nie zgadza z prawdą, bo tenże był wtedy tylko ministrem prowincji (drugim z rzędu) a dopiero później, kiedy godność tę wprowadzono do Prus, został w. mistrzem w r. 1252 (szóstym z rzędu)².

Należy nam jeszcze odpowiedzieć na pytanie, w jakim stosunku kronika Komorowskiego zostaje do *Annales*. Jeśli już ta okoliczność, że oba te źródła są współczesne a przynajmniej pierwsze z nich nie jest o wiele późniejsze od drugiego, wyklucza możliwość, aby autor jednego z nich czerpał z drugiego, to istniejące między niemi różnice, zwłaszcza co się tyczy klasztoru chełmińskiego, taką możliwość czynią jeszcze nieprawdopodobniejszą, z drugiej jednakże strony wielka stosunkowo zgodność obu źródeł na punkcie wiadomości o klasztorze toruńskim naprowadza na wniosek, że wiadomości te redukują się ostatecznie do wspólnego źródła. Tym więc sposobem z pomiędzy wszystkich czterech części owego ustępu o najdawniejszych klasztorach franciszkańskich w Polsce w mniejszej redakcyi tylko przy tej jednej, zawierającej pozytywne szczegóły, zdołaliśmy wskazać na ślad źródła, z którego autor czerpał, podczas gdy trzy inne są tak ogólnikowe, że najprawdopodobniej autor, pisząc je, nie miał przed sobą żadnego pisanego źródła.

Wypada nam jeszcze tylko pomówić o ustępach odnoszących się w obu redakcjach do przybycia i pobytu Jana Kapistranka w Polsce. Wspomnieliśmy już, że wiadomość o tem czerpał autor z listów pisanych przez notaryusza biskupa wileńskiego a towarzysza Jana Kapistranka w tej podróży, i że we większej redakcyi korzystał także z Miechowity, powtarzającego swe opowiadanie za Długoszem. Otóż, aby usunąć wszelką wątpliwość co do tego, czy pomiędzy mniejszą redakcją a kroniką Miechowity istnieje jakiś związek, wystarczy powiedzieć, że cała różnica pomiędzy mniejszą redakcją a większą polega w tem miejscu właśnie tylko na tem, że w pierwsiż z nich nie ma owych ustępów z Miechowity, którymi

¹⁾ Wadding t. III, p. 32, wspomina pod r. 1239 o kapitule we Wrocławiu a ówczesnego prowincjała Czech i Polski, drugiego z rzędu, nazywa *Taurimirius*.

²⁾ Ob. *Petri de Dusburg: Cronica Terrae Prussiae SS. RR. Prus.* t. I, p. 66, 76, 80, 200; *Canonici Sambiensis Epitome Gestorum Prussiae SS. RR. Prus.* t. I, p. 281.

Nicolaus Jeroschin Kronike von Pruzinlant SS. RR. Prus. t. I, p. 390, 392, 394, 396, 481. *Die ältere Chronik von Oliva SS. RR. Prus.* t. I, p. 681, 760, 766, *Kurze Reimchronik von Preussen SS. RR. Prus.* t. II, p. 2. (Według późniejszych kronikarzy pruskich od Jana Posilge aż do Schütza i Hennebergera ustąpił Popo dopiero roku 1263 lub 1264).

autor w obszerniejszej redakcyi zastąpił ustępy znajdujące się w pierwotnym jego opowiadaniu a pochodzące z innego źródła, prawdopodobnie z owych listów wspomnianego notariusza biskupiego.

Może niezupełnie dokładnie udowodniliśmy w przedmowie, że tak rękopis Czar., jak Jag. i pierwsza część Kr. pisane są ręką samego autora Jana z Komorowa. Kto ma te trzy rękopisy przed oczami, dla tego rzecz ta jest tak jasną, prostą i niewątpliwą, że dłuższe dowody zdają mu się rzeczą zbyteczną. Przedewszystkiem z ręk. Czar. wynika jak najniewątpliwiej, że jest to rękopis samego autora. Owe liczne kartki wklejane pomiędzy stronnice rękopisu, zawierające uzupełnienia tekstu a pisane tąsamą ręką co manuskrypt, jeszcze liczniejsze sprostowania i uzupełnienia umieszczane tąsamą ręką na marginesach, na brzegach górnym i dolnym, a wreszcie niemniej liczne poprawki umieszczane w samym tekscie, wszystko to przekonywa nas najniezawodniej, że mamy tutaj przed sobą oryginał autora, który sam autor przerabia, uzupełnia, poprawia, a uskutecznia tą korekcyjną i suplementacyjną robotę, na czyste w kod. Jag. przepisuje. W ręk. Czar. mamy więc pierwszą większą redakcję kroniki autora wraz ze wszystkimi poprawkami i uzupełnieniami, które potem wciągnął do drugiej redakcyi umieszczonej także własną jego ręką w ręk. Jag. — Tąsamą ręką, co ręk. Czar. i Jag. a więc ręką samego Komorowskiego jest także pisana pierwsza część ręk. Kr. czyli mniejzej pierwotnej redakcyi.
